

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 82

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(протокол № 11 від 23 червня 2021 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський Національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Волкова С. В., д. філол. н., проф. (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Домброван Т. І., д. філол. н., проф. (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса)
Єнікєєва С. М., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., доц. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Смолєй М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Цапів А. О., д. філол. н., доц. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Н72 Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 82. 364 с.
ISSN 2414-1135
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2021-82>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

УДК 80(082)

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1)
збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
у галузі філологічних наук (035 – Філологія).

ЗМІСТ

Ahicieva-Karkashadze V. O. <i>POETIC TRANSLATION AS THE FORM OF TEXT INTERPRETATION</i>	9
Анастасєва О. А. <i>КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ КОМПРЕСІЇ АНГЛОМОВНОГО АФОРИЗМУ</i>	15
Войткевич Н. І., Тесленко М. О. <i>ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ТЕРМІНІВ СУБМОВИ ІНФЕКТОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ</i>	20
Vorotniak L. I. <i>STYLISTIC DEVICES OF REALIZATION OF GENDER SPECIFICS OF ENGLISH COMMUNICATIONS NETWORKING</i>	26
Гаман І. А., Лисюк Б. О. <i>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВІДЕОПОВІДОМЛЕННЯХ САЙТІВ DEUTSCHE WELLE ТА YOUTUBE</i>	31
Гончаренко Л. О. <i>КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ</i>	38
Гордун С. М. <i>СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЕКОМАРКЕТИНГУ В АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ</i>	43
Гурко О. В. <i>НЕОЛОГІЗМИ ТА ЇХНЯ ЕКСПЛІКАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ</i>	49
Данильчук А. Л. <i>ENXHT ЧИ EURO-ENGLISH: НОВІ РЕАЛІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЄС</i>	54
Дерев'янюк О. А. <i>ДОКОНЕЧНІСТЬ ЯК ПЕРЕКОНЛИВИЙ ПРИМУС У СЕМАНТИЧНІЙ СТРУКТУРІ АНГЛІЙСЬКОГО РЕЧЕННЯ З ПРЕДИКАТОМ FORCE</i>	62
Досанова А. Р., Кузнєцова І. В. <i>ТЕХНОНІМ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	69
Дуда О. І., Рибачок С. М. <i>ПЕРЕКЛАД ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИХ РЕАЛІЙ</i>	74
Залужна О. О., Астахова О. С. <i>СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕННЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ БРЕНДІВ ДЕКОРАТИВНОЇ КОСМЕТИКИ)</i>	79
Іванців О. В., Катрич Т. С. <i>НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ПАНДЕМІЇ COVID-19</i>	85
Канна В. Ю., Панова Я. Є., Лучина С. М. <i>КАТЕГОРІЯ ВОЛІ У ФРАЗЕОЛОГІЇ РІЗНОСПОРІДНЕНИХ МОВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ</i>	91
Кириллова М. Д., Воробйова К. В. <i>ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ</i>	97
Коваленко А. М., Новікова В. С. <i>МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИК МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІА</i>	104
Коваленко С. П. <i>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ПОДІЯ, ПРОСТІР ТА ЛЮДИНА В МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ</i>	111
Козубай І. В., Хаджи А. Ю., Гудова А. В. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛОМОВНОГО СЛЕНГУ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГРОШЕЙ В АМЕРИКАНСЬКИХ РЕП-ТЕКСТАХ</i>	118
Майковська В. О. <i>ПРОБЛЕМАТИКА ПУБЕРТАТНОСТІ НА ПРИКЛАДІ П'ЄСИ ФРАНКА ВЕДЕКІНДА «ПРОБУДЖЕННЯ ВЕСНИ»</i>	123
Макухіна С. В. <i>ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ</i>	128

Мамай Ю. Ю. <i>КОГНІТИВНІ ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ЯДЕРНИХ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ КОНЦЕПТУ TRAUMA</i>	133
Марченко В. В., Шинкаренко А. О. <i>МОВА КВІР-СПІЛЬНОТИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛЕНГУ ДРЕГ-КВІНС (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕШОУ RUPAUL'S DRAG RACE)</i>	140
Матішшин А. Я. <i>ПАРАВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ У ВІЗУАЛЬНО-ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ ВІЛЛА АЙСНЕРА «НЬЮ-ЙОРК – ВЕЛИКЕ МІСТО»</i>	147
Матковська М. В. <i>ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО АСПЕКТУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ</i>	153
Махачашвілі Р. К., Семеніст І. В. <i>ЗМІСТОВА АСИМЕТРІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ДИНАМІКИ МІКРОСТРУКТУРИ ГЛОБАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЛОГОСФЕРИ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА СХІДНИХ МОВ)</i>	159
Межуєва І. Ю. <i>РОЗУМІННЯ ОРИГІНАЛУ ПЕРЕКЛАДУ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЯВИЩА</i>	166
Мокляк О. І. <i>КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНІ ПАРАМЕТРИ ВЖИВАННЯ АФЕКТОНІМІВ</i>	172
Мороз Т. Ю. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ІМЕННИКА ТА ЙОГО МОРФОЛОГІЧНИХ КАТЕГОРІЙ ІЗ ПОГЛЯДУ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНОЇ АСИМЕТРІЇ</i>	180
Морозова І. Б., Боцуляк Г. В. <i>ХТО ГОВОРИТЬ: ЛЮДИНА АБО МАШИНА?</i>	188
Наріжна Л. М. <i>ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ</i>	193
Островська О. М., Поплавська Л. Л. <i>КОНЦЕПТ ОЦІНКА ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ ДІЄСЛОВАМИ-ЗВ'ЯЗКАМИ У СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ</i>	198
Пестушко А. В., Гончарова В. Б. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПОЛОГІЇ МОРФЕМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ</i>	205
Петрочук Н. О. <i>КРИТЕРІЇ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СПРИЙНЯТТЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ РЕЦІПІЄНТОМ</i>	210
Петрочук О. В., Вест В. Д. <i>МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ ПАМ'ЯТЬ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ</i>	215
Піхтовнікова Л. С. <i>СИНЕРГЕТИКА КОМПОЗИЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ФАЦЕТІЇ: АСПЕКТ САМООРГАНІЗАЦІЇ</i>	221
Plotnikova N. V., Ahibalova T. M., Karachova D. V. <i>TYPES OF ABBREVIATIONS WITHIN THE MEDICAL AND PHARMACEUTICAL TERMINOLOGY SYSTEM OF THE ENGLISH LANGUAGE</i>	228
Pukaliak M. V. <i>HOMONYMY IN VERBAL WORD COMBINATIONS</i>	235
Романова Н. В. <i>ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ БУНДЕСКАНЦЛЕРКИ АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ</i>	240
Самойленко О. В. <i>ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКАЗІОНАЛЬНИХ КВАЗІКОМПОЗИТІВ, УТВОРЕНИХ НА ОСНОВІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТІВ ГРЕЦЬКО-ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ, У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ФАНТАСТІВ</i>	246

Siniehub S. W. <i>DIE SPRACHENÜBERGREIFENDEN PHÄNOMENE ALS ÜBERSETZUNGSPROBLEM</i>	251
Стаценко О. М. <i>БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК РУШІЙНА СИЛА МОВНОГО ГЛОТОГЕНЕЗУ</i>	259
Стрига Е. В. <i>ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ</i>	267
Тарануха Т. В., Везубенко М. М. <i>ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОКРАТНОГО ВИЯВУ ДІЇ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ЦЬОГО ЗНАЧЕННЯ</i>	272
Tashchenko G. V. <i>VOICE OF A WOMAN IN THE DYSTOPIAN REALITY OF M. ATWOOD AS A TRANSLATIONAL CHALLENGE</i>	279
Телеки М. М. <i>НОМЕНКЛАТУРНІ НАЙМЕНУВАННЯ МІКРООРГАНІЗМІВ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ</i>	286
Тер-Григор'ян М. Г., Домбровська С. А. <i>РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ВИДІЛЕННІ СЕМАНТИЧНО ВАЖЛИВИХ ВІДРІЗКІВ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО КІНОДИСКУРСУ)</i>	292
Удовіченко Г. М., Горобей А. М. <i>КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ</i>	300
Фесенко І. М., Сивачук О. М. <i>РЕАЛІЯ В СИСТЕМІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАнь ДЖЕКА ЛОНДОНА)</i>	308
Фурман О. М. <i>ТРАКТУВАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ</i>	315
Khar M. Ye. <i>LINGUISTIC ANALYSIS OF LOUISE ERDRICH'S NOVEL "LOVE MEDICINE"</i>	321
Хацер Г. О., Жаворонкова В. В. <i>СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОРОНАВІРУСУ COVID-19</i>	326
Хорошун О. О. <i>МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД</i>	333
Швец Т. А., Швець О. В. <i>СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ/НЕОЗНАЧЕНОСТІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ</i>	338
Шимянова М. В. <i>ОРІЄНТАЦІЙНА МЕТАФОРА У ФРАЗЕОЛОГІЇ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	344
Шманатова А. С. <i>ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИМОГИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ</i>	349
Шуляк І. М. <i>КОМУНІКАТИВНІ РЕАКЦІЇ МОВЦЯ НА НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)</i>	354

РЕЦЕНЗІЇ

Козлова Т. О. <i>РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Н. В. ЛАЗЕБНОЇ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ПОСЕРЕДНИК У КОМУНІКАЦІЇ «ЛЮДИНА – МАШИНА»</i>	361
---	-----

CONTENTS

Ahieieva-Karkashadze V. O. <i>POETIC TRANSLATION AS THE FORM OF TEXT INTERPRETATION</i>	9
Anastasieva O. A. <i>COGNITIVE MECHANISM OF COMPRESSION IN ENGLISH APHORISM</i>	15
Voytkevich N. I., Teslenko M. O. <i>LEXICAL AND SEMANTIC TYPOLOGY OF TERMINOLOGICAL UNITS BELONGING TO ENGLISH SUBLANGUAGE OF INFECTOLOGY</i>	20
Vorotniak L. I. <i>STYLISTIC DEVICES OF REALIZATION OF GENDER SPECIFICS OF ENGLISH COMMUNICATIONS NETWORKING</i>	26
Gaman I. A., Lysiuk B. O. <i>VERBALIZATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN GERMAN VIDEO MESSAGES ON DEUTSCHE WELLE AND YOUTUBE</i>	31
Honcharenko L. O. <i>QUALITY EVALUATION CRITERIA OF INTERPRETATION</i>	38
Hordun S. M. <i>SEMANTIC PECULIARITIES OF GREEN MARKETING TERMS IN ENGLISH PUBLICISTIC TEXTS</i>	43
Hurko O. V. <i>NEOLOGISMS AND THEIR EXPLICATION IN ENGLISH SPEECH</i>	49
Danylchuk A. L. <i>ENGXIT OR EURO-ENGLISH: NEW REALITIES OF THE ENGLISH LANGUAGE IN EU</i>	54
Derevianko O. A. <i>URGECY AS A COMPELLING COERCION IN THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE ENGLISH SENTENCE WITH THE PREDICATE FORCE</i>	62
Dosanova A. R., Kuznetsova I. V. <i>TECHNONYMS IN THE PHRASEOLOGICAL SYSTEM OF MODERN ENGLISH LANGUAGE</i>	69
Duda O. I., Rybachok S. M. <i>TRANSLATING LINGUISTIC AND COUNTRY REALIAS</i>	74
Zaluzhna O. O., Astahova O. S. <i>STRUCTURAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF COLOR NOMINATIONS IN THE ENGLISH LANGUAGE (BASED ON MODERN BRANDS OF MAKE-UP COSMETICS)</i>	79
Ivantsiv O. V., Katrych T. S. <i>NEOLOGISMS IN ENGLISH DISCOURSE OF COVID-19 PANDEMIC</i>	85
Kanna V. Yu., Panova Ya. Ye., Luchina S. M. <i>THE CATEGORY OF WILL IN THE PHRASEOLOGY OF NONCOGNATE LANGUAGES: LINGUISTIC, CULTURAL AND TRANSLATION ANALYSIS</i>	91
Kirillova M. D., Vorobiova K. V. <i>COMPARATIVE ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL REALIA IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES</i>	97
Kovalenko A. M., Novikova V. S. <i>THE LANGUAGE MEANS OF MANIPULATIVE IMPACT TACTICS REALIZATION IN MODERN ENGLISH MASS MEDIA</i>	104
Kovalenko S. P. <i>VERBALIZATION OF CONCEPTS EVENT, SPACE AND MAN IN MEMOIR TEXTS</i>	111
Kozubai I. V., Khadzhy A. Yu., Hudova A. V. <i>THE FEATURE OF ENGLISH SLANG USAGE THAT DENOMINATES MONEY IN AMERICAN RAP LYRICS</i>	118
Maikovska V. O. <i>PROBLEMS OF PUBERTIVITY ON THE EXAMPLE OF FRANK WEDEKIND'S PLAY "SPRING AWAKENING"</i>	123

Makukhina S. V. <i>THE USE OF CASE-STUDY METHOD IN THE CONTEXT OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATION</i>	128
Mamai Yu. Yu. <i>COGNITIVE DIFFERENTIAL FEATURES OF CENTRAL VERBALIZERS IN THE CONCEPT OF TRAUMA</i>	133
Marchenko V. V., Shynkarenko A. O. <i>LANGUAGE OF QUEER COMMUNITY: THE CHARACTERISTICS OF DRAG QUEENS SANG (STUDIED ON AMERICAN REALITY SHOW “RUPAUL'S DRAG RACE”)</i>	140
Matiishyn A. Ya. <i>PARAVERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN THE VISUAL AND GRAPHIC NOVEL “NEW-YORK: THE BIG CITY” BY WILL EISNER</i>	147
Matkovska M. V. <i>LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE ETHNOCULTURAL ASPECT IN MODERN ENGLISH</i>	153
Makhachashvili R. K., Semenist I. V. <i>CONTENT ASYMMETRY AS A TOOL OF GLOBAL INNOVATIVE LOGOSPHERE OF COMPUTER BEING MICROSTRUCTURE DYNAMICS (BASED ON EUROPEAN AND ASIAN LANGUAGES)</i>	159
Mezhyeva I. Yu. <i>UNDERSTANDING OF THE ORIGINAL IN TRANSLATION AND PHENOMENOLOGY OF THE PHENOMENON</i>	166
Mokliak O. I. <i>COMMUNICATIVE-SITUATIONAL PARAMETERS OF AFFECTONYMS USE</i>	172
Moroz T. Yu. <i>THE STUDY OF THE NOUN AND ITS MORPHOLOGICAL CATEGORIES IN TERMS OF SEMANTIC-GRAMMATICAL ASYMMETRY</i>	180
Morozova I. B., Botsuliak G. V. <i>WHO IS SPEAKING: MAN OR MACHINE?</i>	188
Narizhna L. M. <i>FEATURES OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES</i>	193
Ostrovska O. M., Poplavska L. L. <i>THE CONCEPT OF EVALUATION AND ITS EXPLICATION BY MEANS OF THE LINK VERBS IN THE STRUCTURE OF ENGLISH FICTION DISCOURSE</i>	198
Pestushko A. V., Honcharova V. B. <i>RESEARCH ON THE TYPOLOGY OF MORPHEMES IN ENGLISH AND UKRAINIAN</i>	205
Petrochuk N. O. <i>PERCEPTION OF THE FOREIGN SPEECH</i>	210
Petrochuk O. V., West V. D. <i>CONCEPT MEMORY IN GERMAN-SPEAKING CULTURAL ENVIRONMENT: MULTINATIONAL ASPECT</i>	215
Pikhtovnikova L. S. <i>SYNERGETICS OF THE COMPOSITION OF THE GERMAN FACETIA: ASPECT OF SELF-ORGANIZATION</i>	221
Plotnikova N. V., Ahibalova T. M., Karachova D. V. <i>TYPES OF ABBREVIATIONS WITHIN THE MEDICAL AND PHARMACEUTICAL TERMINOLOGY SYSTEM OF THE ENGLISH LANGUAGE</i>	228
Pukaliak M. V. <i>HOMONYMY IN VERBAL WORD COMBINATIONS</i>	235
Romanova N. V. <i>EMOTIONAL VOCABULARY OF THE POLITICAL DISCOURSE OF THE CHANCELLOR ANGELA MERKEL</i>	240
Samoilenko O. V. <i>PECULIARITIES OF OCCASIONAL OCCASIONAL WORDS WHICH ARE BUILT ON THE BASIS OF TERMINOLOGICAL ELEMENTS OF GREEK AND LATIN ORIGIN IN NOVELS OF MODERN SCIENCE-FICTION AUTHORS</i>	246

Sinegub S. V. <i>THE CROSS-LANGUAGE PHENOMENA AS A TRANSLATION PROBLEM</i>	251
Statsenko O. M. <i>BIOLOGICAL BASIS OF HUMAN EXISTENCE AS A DRIVING FORCE OF LANGUAGE GLOTOGENESIS</i>	259
Stryga E. V. <i>USE OF PHRASAL VERBS IN ENGLISH</i>	267
Taranukha T. V., Verezubenko M. M. <i>FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF MULTIPLE MANIFESTATIONS OF AN ACTION IN THE GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES AND THE PROBLEM OF TRANSLATING THIS MEANING</i>	272
Tashchenko G. V. <i>VOICE OF A WOMAN IN THE DYSTOPIAN REALITY OF M. ATWOOD AS A TRANSLATIONAL CHALLENGE</i>	279
Teleky M. M. <i>NOMENCLATURE NAME OF MICROORGANISMS AS REPRESENTATION OF TERMINOLOGICAL INFORMATION</i>	286
Ter-Grygorian M. G., Dombrovska S. A. <i>THE ROLE OF INTONATION IN EMPHASIZING OF SEMANTICALLY IMPORTANT SPEECH UNITS (ON THE SAMPLES FROM MODERN ENGLISH FILM DISCOURSE)</i>	292
Udovichenko H. M., Horobei A. M. <i>CATEGORY OF EVALUATION IN LINGUISTICS AND PHILOSOPHY</i>	300
Fesenko I. M., Syvachuk O. M. <i>CULTURE SPECIFIC WORDS IN THE SYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY AND WAYS OF TRANSLATING THEM (BASED ON THE STORIES OF JACK LONDON)</i>	308
Furman O. M. <i>INTERPRETATION OF MULTIMODALITY IN MODERN LINGUISTIC STUDIES</i>	315
Khar M. Ye. <i>LINGUISTIC ANALYSIS OF LOUISE ERDRICH'S NOVEL "LOVE MEDICINE"</i>	321
Khatser G. O., Zhavoronkova V. V. <i>STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMS ON DENOTING COVID-19</i>	326
Khoroshun O. O. <i>MACHINE TRANSLATION: HISTORICAL OVERVIEW</i>	333
Shvets T. A., Shvets O. V. <i>SPECIFICS OF DEFINITENESS/INDEFINITENESS CATEGORY VERBALIZATION BY MEANS OF MODERN GERMAN</i>	338
Shymianova M. V. <i>ORIENTATIONAL METAPHOR IN NEW ZEALAND PHRASEOLOGY</i>	344
Shmanatova A. S. <i>GENERAL FEATURES AND TRANSLATION REQUIREMENTS OF LEGAL TERMS</i>	349
Shuliak I. M. <i>SPEAKER'S COMMUNICATIVE REACTIONS ON INDIRECT SPEECH ACTS IN DIALOGUES (BASED ON ENGLISH LITERATURE DISCOURSE)</i>	354

REVIEWS

Kozlova T. O. <i>REVIEW OF THE MONOGRAPH BY N. V. LAZEBNA "ENGLISH LANGUAGE AS MEDIATOR OF HUMAN-MACHINE COMMUNICATION"</i>	361
---	-----

UDC 811.111'27:811.161.2'27
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-1>

POETIC TRANSLATION AS THE FORM OF TEXT INTERPRETATION

Ahieieva-Karkashadze V. O.

PhD in Philology,

Senior Teacher at the English Theory and Practice of Translation Department

Petro Mohyla Black Sea National University

68 Desantnykiv str., 10, Mykolaiv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5243-3623

missis.ageeva@gmail.com

Key words: *translation, poetic translation, interpretation, translation transformations, ethno-cultural specifics, poetic work.*

Poetic translation refers to the most complicated direction of translation, because it requires the transfer of rhythm, riffs and the poetic word itself. A special difficulty in poetic translation is the transfer of form and content, which entails certain “losses”. The translator often has to neglect the form for the sake of transmitting the content. However, there is also a tendency to change the content in order to preserve the shape of the source language text. According to the researchers, the poetic translation conveys the conceptual content, but the so-called emotional color is lost. Therefore, the translator of a poetic work faces the task of creating a translation that will also be able to convey the mood of the source language text, and this is of a certain difficulty, since it is necessary to preserve both the content and the form of the original text. Another task the translator of a poetic work faces with is to find the lexical equivalent. It is necessary to take into consideration the difference in the semantic volume of words belonging to different languages. Thus, poetic translation is a reproduction of the metric form combined with the correct words. Words and phrases of the translation text must be distributed in such a way as to match the source language text in order to preserve the separation and connection established by the original. When replacing the original text with the language of translation text, it is important to save a certain invariant in order to determine the degree of equivalence of the text for translation. The text of the poetic work that belongs to the target language is different from the original due to the usage of the translator’s interpretation, as well as the ethno-cultural specifics of the translator himself. In a poetic work the author's individual picture of the world receives a reflected character in the target language text; it is more subjective and bears the features of the linguistic and ethno-cultural personality of its creator. So, we can talk about the presence of an emphasis on figurative expression. At the same time, the translation text contains a tendency to use expressive means and stylistic devices, as well as translation replacements. Thus, in order to create a high-quality poetic translation, the conceptual analysis of transformations appearing while translating a poetic work from one language into another is used.

ПОЕТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ФОРМА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТЕКСТУ

Агєєва-Каркашадзе В. О.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Україна

orcid.org/0000-0001-5243-3623

missis.ageeva@gmail.com

Ключові слова: *переклад, поетичний переклад, прийом інтерпретації, перекладацькі заміни, етнокультурна специфіка, поетичний твір.*

Поетичний переклад відноситься до найскладнішого напрямку перекладу, оскільки він вимагає передачу ритму, рифи та й самого поетичного слова. Особливою складністю в поетичному перекладі є передача форми та змісту, що несе за собою певні «втрати». Перекладачу досить часто доводиться нехтувати формою заради передачі змісту. Проте також простежується тенденція до зміни змісту заради збереження форми тексту оригіналу. Як зазначають дослідники, поетичний переклад передає концептуальний зміст, однак при цьому втрачається так звана емоційна забарвленість. Тому перед перекладачем поетичного твору постає завдання створити переклад, що зможе передати також і настрій тексту оригіналу, а це становить певні складнощі, оскільки при цьому необхідно зберегти як зміст, так і форму тексту оригіналу. Ще одним завданням, яке постає перед перекладачем поетичного твору, є пошук лексичного еквіваленту. При цьому необхідно враховувати різницю в семантичному обсязі слів, що належать до різних мов. Таким чином, поетичний переклад являє собою відтворення метричної форми, об'єднаної з правильними словами. Слова та фрази тексту перекладу мають бути розподілені так, щоб мати відповідність до тексту оригіналу задля збереження поділу й з'єднання, установлених оригіналом. При заміні тексту оригіналу мовою перекладу важливо зберегти певний інваріант задля визначення міри еквівалентності тексту перекладу. Текст перекладу поетичного твору є відмінним від оригіналу через використання перекладачем прийому інтерпретації, а також етнокультурну специфіку самого перекладача. У поетичному творі індивідуально-авторська картина світу отримує в тексті перекладу відображений характер, вона більш суб'єктивна й несе риси мовно-етнокультурної особистості її творця. Отже, ми можемо говорити про наявність акценту на фігуративному вираженні. Разом із цим у тексті перекладу простежується тенденція до використання експресивних засобів і стилістичних прийомів, а також перекладацьких заміні. Таким чином, задля створення якісного поетичного перекладу використовується концептуальний аналіз трансформацій, що виникають при перекладі поетичного твору з однієї мови іншою.

Introduction. Poetic language in the sphere of its functioning realization is a special type of language art. Researches of a poetic language, as any other language, presuppose the determining of its material and the methods with the help of which the poetic work is created. Researches on the functionality of a poetic language determine its linguistic specificity, the basis of which is the polysemy of semantics and the plurality of interpretations. In this aspect of realization the language of poetic work as the object of linguistic

researching in translation sciences shows the great potential. Poetic translation has always been an integral part of the general linguistic and literary process and its achievements are generally accepted, which makes it possible to consider poetic translation as an integral part of a nationwide cultural achievement that requires comprehensive research. Since the translation of poetry is one of the most difficult types of translation, there is a true reason to believe that it is more difficult than poetic art itself. The translator needs to present

the complexity of the translation process and its results to himself. The search for reliable criteria for evaluating these results allows us to understand how important, responsible and difficult the social mission of a translator of poetry is.

The study of poetic translation is quite relevant, since a significant number of results obtained by researchers and translators in the XX century (K. Chukovsky, M. Lozynsky, E. Etkind) in the field of poetry translation are almost lost, and the level of translation has decreased sharply. The theory of poetic translation still rests on the positions of the previous century. Though today we observe the fundamental works of such scientists as P.M. Toper, P.P. Chaikovskiy, S.F. Honcharenko, T.O. Kazakova and others who continue the traditions of developing poetic translation as a linguistic phenomenon in our country, we can still notice the lack of translation theory in this field [5]. This lack of theory is the main reason why poetry translation is not equated to the other translation sciences. In addition, in the field of scientific description of translation, there are still no universal criteria for assessing the quality of poetic translation in general and poetic translation in particular. To solve the problems associated with determining reliable criteria for assessing the quality of poetic translation, there is a true need to investigate what should in a particular translated text be, as well as specific source language poetic originals and foreign transformations in their social-artistic existence.

The aim of the article is to present the poetic translation as one of the forms of text interpretation. The article also analyzes poetic translation in general and shows approaches of scholars to the process of interpretation in translation.

The object of the research is the poetic translation, and **the subject** is the form of text interpretation presented through the poetic translation.

Statement regarding the basic material of the research. The last few decades have been characterized by the ever-growing interest of linguists to the language of fiction, especially in terms of its functional properties. The important feature of the development of linguistic researches is that linguistic and speech patterns of building aesthetically significant text are considered both in linguistic and extra linguistic aspects. Today, the focus of linguists is such issues as the usage of language to convey meaning, the correct recognition of the meaning of the message, the optimal choice of language forms depending on the goals and conditions of communication.

Ja. Mukarzhovsky writes that the only constant feature of a poetic language is its aesthetic or poetic function, which he singles out as the direction of poetic expression on itself. Thus, the poetic language becomes on a pair with the other numerical

functions of the language, each of which means the adaptation of the language system to any purpose of expression. The aim of poetic expression is the aesthetic influence. However, the aesthetic function that dominates itself over the poetic language makes the language sign the center of attention, acting as a direct opposite to the actual orientation to the goal that the message serves in the language. Thus, the scientist defines poetic language as an integral part of the language system, as a stable formation, which has its own natural development as an important factor in the overall development of human ability to express an opinion with the help of the language. But then the poetic language, as well as the natural language, is able to perform a communicative function, that is, to transmit a certain message about the external fact in relation to the text [10].

The linguistic feature of the poetic language is that it can give meaning to any linguistic structure (phonetic, word-forming, grammatical, rhythmic, etc), which becomes the same, material for the construction of the new aesthetically important language objects. Ja. Mukarzhovsky distinguishes two linguistic aspects of the poetic language: the sound and the semantic one, considering them in terms of building a language sign and the participation of individual elements in the construction of poetic work. He refers the sound composition of the linguistic manifestation (the ratio of individual sounds) and the sequence of sounds (euphony), rhythm, riff, composition (as the basis of clausal), intonations (expressed graphically punctuation), exposure (accented as a carrier of rhythmic pattern), color of the voice or timbre (emotional shades), tempo (length of rhythmic segments and pauses) to the sound side of the poetic language. The semantic (or in a special sense – grammatical) side is represented by the following elements of poetic language: morphemes (namely forming morphemes), representing the internal construction of a poetic word, verbal meaning – the poet's vocabulary (that is, the choice of a verbal material), semantic direction, poetic name (the usage of a word in a particular case), semantic dynamics (opposite to statistics) of the context, monologues and dialogues (hidden meaning). According to the scientist, the language units of which are represented by the mentioned elements is the fiction material for creating a poetic work [10].

Thus, the research of the poetic language from the point of view of its functionality on the basis of the structure analysis that defines the linguistics specificity of the poetic language is not just justified, but quite natural. That is why the interest to the poetic language as to the object of linguistic researches is constantly in the sphere of interest for linguistic sciences. Suffrectiveness of a poetic word, convergence of distant ideas, the emergence of new associative and connotative images, unclearness of what is meant,

make the research of the poetic language especially difficult and interesting simultaneously. In the poetic text we may observe the relationships between three components – real world, the world of images, and the world of meanings (text). These relationships define such deep characteristics as a combination of reflection of objective reality (complex or indirect) and a fantasy, a combination of truth and emanation.

Recently scientists began to talk actively about cultural (E.A. Pervushyna, T.G. Pshenkina), communicative (O. Kade, A.V. Popovych), social and linguistic (O.D. Schweizer), psycho-hermetic and psycho-poetic (Yu.I. Sorokin) and the other aspects of translation. However, with all the complexity of the relationship of translation theory with the other sciences, it remains indisputable that it is a philological discipline that is a part of the commonwealth of humanities, the object of which is the language and the text as “expressions of human spiritual culture in society”. According to V.V. Vinogradov, this is especially true for the theory of poetic translation [4].

Translation and translation activities in general are a complex multifaceted phenomenon, some aspects of which may be the subject of research of various sciences. Within the framework of translation studies psychological, literary studies, ethnographic and other aspects of translation activities are under the analysis, as well as the history of translation activities in a particular country or countries. Depending on the subject of the study, researchers distinguish many areas of translation, among which we can mention such as psychological translation studies (psychology of translation), literary translation studies (theory of literary or poetic translation), ethnographic translation studies, historical translation studies, etc. Certain types of translation studies complement each other, striving for a comprehensive description of translation activities. Poetic translation in this system occupies a special link. It is a type of translation activity, which, however, not only involves skills and knowledge of other types of translation, but also is in close connection with the other areas of the theory of translation.

Poetic translation is the reproduction of features of foreign text by means of the native language, taking into account the inextricable dialectical unity of the content and the form of the source language text. This type of translation acts, in a certain way, as a compensation for the source language literature, and also ensures the integrity of the literary poly-system necessary for the preservation of the national culture. One of the main tasks of the poetic translation is the adaptation of foreign-language work to the perception of the domestic reader, as well as the disclosure of the diversity of art to the reader, taking into consideration excellent national and historical forms and also individual creative systems. Within the framework of the poetic translation there are several approaches.

The first approach was developed by A. Perminova who classifies the poetic translation into trans-coding and reconstruction. I. Korunets, in his turn, speaks only about the internal and external components of the poetic works and their changes. L. Barkhudarov distinguishes three ways of translation of poetic works – literal, free and equivalent. T. Levitska, unlike all the above-mentioned scientists, speaks only about the adequate translation and the interpreted translation.

Although the views of scientists on the methods of translation of poetic works differ, they all follow the same point of view regarding the functions performed by the poetic translation. Since by nature the poetic translation belongs to the sphere of genetic contacts, as well as translation in general, poetic translation performs two functions – mediation (or informative) and creative. The usage of the poetic translation causes the translator to possess active speech activities, artistic taste and obtaining broad worldview. Because poetic translation is a socio-cultural linguistic phenomenon, it is necessary to comply with certain requirements when working with it. The translator should be: accurate (since his purpose is to convey the opinions and ideas of the author to the reader), concise (since opinions should be expressed as briefly as possible), he should avoid using complex ambiguous statements, as well as comply with the norms of literary language.

To achieve the adequacy of the poetic translation certain regulatory approaches are distinguished. Some of the most common normative approaches in modern linguistics are five types of regulatory requirements proposed by V.N. Komissarov: the norm of translation equivalence, genre-stylistic norm of translation, the norm of translation language, pragmatic norm of translation and the conventional norm of translation [8].

Poetic translation is in many ways an interpretation of the relationships between intention and action. The translator of poetic works is often interested not so much in literal transmission, “transliteration” of the text but in conveying the appropriate mood, tone, voice, sound, reaction, etc. Poetic translation allows many different, in terms of artistic value, options. One of the reasons for the plurality of translations lies in the different understandings of the source language text because they have different “information reserves”. The translator brings elements of his own perception of the source language text to the text of poetic translation giving the word his semantic associations, conditioned both by the objectivity of the native language, and subjective “reading”, as each individual language personality, translator in different ways interprets text information, differently represents himself in the general field of information space. He uses his own translation strategy, specific, peculiar to him the only correct way to transform

information. It follows that the poetic translation in particular is not a translation per se, but a translation interpretation.

By translation interpretation we understand the process of creative rethinking of the source language text and the result of this process is the translation text. It can be said that a good translation reveals the “dynamics” of poetry, even if it does not always manage to convey it to the “mechanics”. There are several main types of translation of the poetic text: literal (sub-line, to some extent tailored to the poetic form); stylized (when the external meaning is approximately changed, the translation style is deliberately changed); artistic (the purpose of this translation is to preserve the beauty and image of the original); formalistic (strict adherence to rhythmic, rhyming system of the original); functional (search for cultural and linguistic equivalents and analogues, taking into account associations generated by the lexemes in the consciousness of the source language carrier).

The first stage of translation is the creation of sub line. This type of translation is widely used as a tool of language description, for example, in the works of lexical and syntactic typology. The translation of poetry is an applied branch of the application of the sub line. In the sub line the text appears as a sequence of words, each of which has an independent meaning. Words in translation are stored in the same sequence and in the same forms as in the source language text. The fact that the source language text is incorrect, and is often completely incomprehensible statement, in this case is not considered as a disadvantage. Maintaining its effect, adapting metaphors and taking into account the peculiarities of using language are all a sub-consolation task. However, the ideal translation should go from a sub line to a functional translation, that is, from word translation to the transfer of original images.

The text of a translated poetic work shows the differences from the source language text in the connection with the interpretation and the ethno-cultural specificity of a translator. So, the translation can trace the emphasis on figurative expression. At the same time translation replacements and “extension” in the form of epithets, comparisons, metaphors in the transmission of poetic images are used. The degree of achievement of interpretation of lexical-semantic equivalence is also different. Such type of translation allows discrepancies. Thus, if the author of the original text gives an accurate indication of belonging to something, then the translation may be deprived of confidence. It is at the lexical-semantic level that an individual vision and understanding of the poetic image by the translator is clearly manifested by the inclusion of figurative epithets, metaphors, comparisons, etc.

Conclusions. Poetic translation occupies a significant place in the modern world, because it is one of the means of exchanging literary property

and one of the forms of interpretation of the text in which the dialogue transformation of translated text takes place. The process of poetic translation can be investigated through specific aspects among which we can single out culture sciences (since this type of translation is a type of interpretative work with the text of the subject, which acts as a representative of a certain culture and provides an opportunity to exchange spiritual values between representatives of different cultures); linguistic pragmatics (due to the fact that during the translation there is a need to use pragmatic adaptation in connection with the so-called forwarding of the message to the foreign-language recipient, taking into account pragmatic relationships of the source language, in which it is also necessary to take into account social, cultural and psychological differences between the addressee and the recipient of the message) and the style (due to the fact that the translator deals with the artwork). Essence and features of poetic translation are revealed in terms of the three above mentioned aspects combined with each other. And the difficulty of translating of this type is the so-called “semantic tension of the text” under which we understand not the reproduction of the original text in the target language, but the reproduction of this text in translation.

Poetic translation is a reproduction of the features of the source language text by means of the target language through inseparable dialectal unity of the content and the form of the source language text. This type of translation functions as a type of compensation for source language text and also ensures the integrity of the literary poly-system obligatory for the preservation of national culture. One of the main tasks of the poetic translation is to adapt the source language poetic work to the perception of target language reader maintaining historical forms and individual creative systems.

The perspectives of poetic translation researches are conditioned by the fact that the level of development in this sphere of translation is not enough in our country. Because of this we observe the impossibility to make the poetic translation equal to the other types of translation researches. In addition, there are still no universal criteria for assessing the quality of artistic translation in general and poetic translation in particular. That is why the problem of poetic translation is actual nowadays.

BIBLIOGRAPHY

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва : Междунар. отнош., 2005. С. 66–68.
2. Бархударов Л.С. Некоторые проблемы перевода английской поэзии. Тетради переводчика. Москва : Высшая школа, 1984. Вып. 21. С. 108–114.

3. Вагапова Л.Л. Прагматический аспект перевода. Москва : Самиздат, 2008. 74 с.
4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
5. Войнич И.В. Стратегии лингвокультурной адаптации художественного текста при переводе : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Пермь, 2010. 19 с.
6. Есаянц М. Коммуникативно-прагматическая интенция переводчика в плане проблемы понимания художественного текста. Москва : Научный вестник, 2007. Т. 6. С. 23–27.
7. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. Москва : ЛКИ, 2007. 108 с.
8. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : учебное пособие. Москва : ЭТС, 2004. 165 с.
9. Корунец І.В. Теорія та практика перекладу: Аспектний переклад. Вінниця : Нова Книга, 2005. 369 с.
10. Мукаржовский Я. Структуральная поэтика. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1996. 480 с.

REFERENCES

1. Barkhudarov L.S. (2005) Language and Translation (Issues on general and private translation theory) [Yazyk i perevod (Voprosyi obschey i chastnoy teorii perevoda)]. M.: Mezhdunar. otnosh., pp. 66–68.
2. Barkhudarov L.S. (1984) Some issues on translating English poetry. Translator's notebooks.

- [Nekotorye problemyi perevoda angliyskoy poezii. Tetradi perevodchika.]. M.: Vysshaya shkola. vol. 21, pp. 108–114.
3. Vagapova L.L. (2008) The pragmatic aspect of translation [Pragmaticheskiy aspekt perevoda]. M.: Samizdat, p. 74.
  4. Vinogradov V.S. (2001) Introduction to translation science (general and lexical questions) [Vvedenie v perevodovedenie (obschie i leksicheskie voprosyi)]. M.: Izdatelstvo instituta obschego srednego obrazovaniya RAO, p. 224.
  5. Voynich I.V. (2010) Strategies for linguo-cultural adaptation of artistic text in translation [Strategii lingvokulturnoy adaptatsii hudozhestvennogo teksta pri perevode. avtoref. dis.]. Perm, p. 19.
  6. Esayants M. (2007) Communicative and pragmatic intension of the translator in terms of the problem of understanding the artistic text [Kommunikativno-pragmaticheskaya intentsiya perevodchika v plane problemyi ponimaniya hudozhestvennogo teksta]. M.: Nauchnyiy Vestnik. vol. 6, pp. 23–27.
  7. Komissarov V.N. (2007) Linguistics of translation [Lingvistika perevoda]. M.: LKI, p. 108.
  8. Komissarov V.N. (2004) Modern translation studies: tutorial [Sovremennoe perevodovedenie: uchebnoe posobie. M.: ETS]. M.: ETC, p. 165.
  9. Korunets I.V. (2005) Theory and practice of translation: aspect translation [Teoriia ta praktyka perekladu: Aspektnyi pereklad]. Vinnytsia: Nova Knyha, p. 369.
  10. Mukarzhovskiy Ya. (1996) Structural poetics [Strukturalnaya poetika]. M.: Shkola «Yazyki russkoy kulturyi», p. 480.

УДК 811.111:81'42(089.3)
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-2>

КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ КОМПРЕСІЇ АНГЛОМОВНОГО АФОРИЗМУ

Анастасьєва О. А.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовної підготовки

Харківський національний технічний університет сільського господарства

імені Петра Василенка

вул. Алчевських, 44, Харків, Україна

orcid.org/0000-0003-3856-3741

anastasievaxenia@gmail.com

Ключові слова: *афоризм, когнітивний механізм компресії, метафоризація, імплікація, зіставлення концептів.*

Стаття присвячена дослідженню когнітивного механізму компресії англomовного афоризму. Зроблено обрис підходів до визначення поняття мовної компресії. Інтерпретативний та концептуальний аналіз текстів англomовних афоризмів із застосуванням засобів синергетики показав, що компресія в афоризмах призводить до зростання ролі фонових знань, необхідних реципієнту для розуміння імплікації автора. Недомовленість, яка виникає як наслідок компресії, передбачає активну участь реципієнта в декодуванні змісту. Таким чином, механізм компресії працює на формальному рівні як інструмент стиснення тексту, а на змістовному рівні як засіб кодування інформації у вигляді компактних, стислих структур, збільшуючи значимість імплікації. Застосування апарату синергетики дає ключ до розуміння глибинного механізму мовної компресії афоризму. Композиційно структура англomовного афоризму складається з двох елементів: певної думки і авторського міркування з цього приводу. Ці елементи можуть бути не завжди повністю виражені, але вони завжди присутні в афоризмі. Типовою композиційною особливістю афоризму є те, що ці елементи можуть перебувати в конфлікті. Це зумовлює специфічність самоорганізації англomовного афоризму на усіх рівнях. Але двочастинність тексту афоризму є відбиттям його глибших когнітивних характеристик, які породжують його самоорганізацію. Саме тут проявляється параметр порядку на когнітивному рівні й породжує свій прояв на інших рівнях. З когнітивного погляду у двох частинах афоризму відбувається зіставлення двох об'єктів (концептів). У разі імплікації відбувається зіставлення експлікованої та імпліцитної інформації. Дослідження показало, що в англomовних афоризмах компресія відбувається на різних мовних рівнях, зокрема, мовностилістичному (засоби образності, як-от: метафора, метонімія тощо), на рівні синтаксису (еліпсис) та ін. Проте найбільш значущим механізмом компресії в афоризмах є когнітивний, що базується на імплікації, при цьому можлива імплікація культурно значущих передтекстів чи мовних одиниць, лінгвокультурних реалій, а також загальних фонових знань.

COGNITIVE MECHANISM OF COMPRESSION IN ENGLISH APHORISM

Anastasieva O. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Language Training Department
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture
Alchevskykh str., 44, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3856-3741
anastasiavaxenia@gmail.com*

Key words: *aphorism, cognitive mechanism of compression, metaphorization, implication, collision of concepts.*

The article is devoted to the study of the cognitive mechanism of compression of English aphorisms. The approaches to the definition of the concept of speech compression are outlined. An interpretive and conceptual analysis of the texts of English aphorisms using synergetics has shown that compression in aphorisms causes an increase in the role of background knowledge required by the recipient to understand the author's implication. The innuendo, which arises as a result of compression, involves the active participation of the recipient in decoding the content. Thus, the compression mechanism works at the formal level as a tool for the text compression, and at the content level as a means of encoding information in the form of compact, compressed structures, increasing the importance of implication. The use of the apparatus of synergetics enabled us to understand the deep mechanism of speech compression of an aphorism. Structurally, the English language aphorism consists of two elements: a certain opinion and the author's reasoning on this subject. These elements may not always be fully expressed, but they are always present in the aphorism. A typical compositional feature of the aphorism is that these elements may be in conflict. This determines the specificity of the self-organization of the English aphorism at all levels. But the two-part text of the aphorism is a reflection of its deeper cognitive characteristics, which give rise to its self-organization. It is here that the parameter of order manifests itself at the cognitive level and generates its manifestation at other levels. From a cognitive point of view, there is a comparison of two objects (concepts) in two parts of the aphorism. When implication is used, there is a comparison of explicit and implicit information. The study showed that, in English aphorisms, compression occurs at different language levels, in particular, lingvostylistics (means of imagery, such as metaphor, metonymy, etc.), at the level of syntax (ellipsis), and others. However, the most significant mechanism of cognitive compression in aphorisms is the one based on implications, with the possible implication of culturally significant texts or linguistic units, linguistic and cultural realities, as well as general background knowledge.

Афористичні вислови завжди викликали зацікавленість як вчених, так і широкого загалу. Неординарність цього лінгвістичного та культурного феномена, зокрема, криється в поєднанні краси та глибини думки за умов мінімальної довжини тексту. Механізм когнітивної компресії життєвої мудрості у стислий художній твір потребує детального вивчення.

У лінгвістичній науці є кілька підходів до трактування поняття компресії. У широкому сенсі компресія – «це зумовлене законом мовної економії, вимогами жанру, особливостями інформаційного носія спрощення в процесі обробки або породження тексту його поверхневої структури...» [11, с. 70].

Існує також підхід, в рамках якого тенденція до лінгвістичної компресії трактується в рамках жанрово-стилістичної специфіки [10, с. 260].

До способів інформаційної компресії зараховують семіотичні (лексична, синтаксична компресія та формування мовних стереотипів) і комунікативні (згортання інформації та застосування повторної номінації) [3, с. 242].

Важливо зазначити, що механізм компресії призводить до зростаючої ролі фонових знань, які можуть бути необхідні реципієнту для розуміння імплікації автора [7].

Підставою для компресії когнітивної інформації є контекстуальна верифікованість висловлю-

вання, що дає змогу реципієнту адекватно сприймати всю семантичну і функціональну повноту навіть скорочених одиниць різного рівня [2].

Дослідники цікавилися когнітивними механізмами компресії змісту в художніх текстах. Зокрема, досліджувався зв'язок з імпліцитністю [4].

Механізм компресії розглядався, насамперед, як інструмент економії простору тексту. Важливою визнано роль компресії в процесі кодування інформації у вигляді компактних та стислих структур [6].

Окрему увагу дослідники приділяли імплікації в афоризмах як базовому чиннику компресії. При цьому зауважувалося, що «семантична компресія інтертекстуальних включень зумовлює те, що їх актуалізація призводить до асиметрії між синтагматикою і парадигматикою афористичного тексту практично на всіх його мовних рівнях» [5].

Синергетична парадигма надає нові можливості для дослідження властивостей тексту, які залишаються невисвітленими в межах традиційних парадигм. «Синергетичний текст визначається як текст множинного кодування, що містить глибинні смисли, які безпосередньо не спостерігаються, і являє собою сукупність внутрішньотекстових нелінійних відносин і процесів. Маркерами синергетичності, типовими і актуальними для англомовного афоризму, є нестандартні синтагматичні зв'язки лексем, інтертекстуальність, стилістичні фігури, а саме: повтори, порівняння, паралелізм» [8, с. 13–14].

Застосування апарату синергетики дає ключ до розуміння глибинного механізму мовної компресії афоризму. Параметр порядку як найбільш рухливий параметр системи, що діє на всіх рівнях самоорганізації, реалізує цілі дискурсу в тексті, підтексті, контексті [9, с. 15].

Параметр порядку в англомовних афоризмах проявляється у двочастинності тексту. Композиційно структура англомовного афоризму складається з двох елементів: певної думки і авторського міркування з цього приводу. Ці елементи можуть бути не завжди повністю виражені, але вони завжди присутні в афоризмі. Типовою композиційною особливістю афоризму є те, що ці елементи можуть перебувати в конфлікті. Це зумовлює специфічність самоорганізації англомовного афоризму на усіх рівнях. Але двочастинність тексту афоризму є відбиттям його глибших когнітивних характеристик, які породжують його самоорганізацію. Саме тут проявляється параметр порядку на когнітивному рівні і породжує свій прояв на інших рівнях [1, с. 13].

На підставі когнітивного аналізу англомовного афоризму можна стверджувати, що найрухомішим параметром у процесі (само)організації афоризму є його здатність до вільного вибору концепту

і його головних атрибутів, які зіставляються із цільовим концептом, його периферійним атрибутом. Прояв цього параметра порядку відбувається матрично: на усіх рівнях композиції афоризму, а також по вертикалі – на когнітивному, прагматичному і мовностилістичному рівні. При цьому той самий параметр порядку на цих рівнях знаходить об'єктивацію по-різному [1, с. 16].

Об'єктом дослідження є англомовний афоризм як тип тексту й дискурсу, **предметом** – когнітивний механізм компресії смислу та засоби його реалізації в англомовних афоризмах.

Мета статті полягає у встановленні специфіки когнітивного механізму компресії змісту англомовного афоризму. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: проаналізувати механізми компресії смислу в афористичних висловах; визначити мовностилістичні засоби об'єктивації імпліцитної інформації в англомовних афоризмах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження корпусу англомовних афоризмів дають підстави стверджувати, що компресія притаманна англомовним афоризмам, що зумовлено їх жанровою своєрідністю, зокрема лаконічністю та високою інформативною щільністю. При цьому компресія відбувається на усіх рівнях за рахунок різноманітних засобів.

Розглянемо приклад компресії, яка базується на спрощеному синтаксисі, як засобу економії мовленнєвих засобів задля досягнення прагматичного ефекту:

Go to Heaven for the climate, Hell for the company.
Mark Twain

Також досить поширеним інструментом компресії в афоризмах є метафоризація: *In skating over thin ice, our safety is in our speed.* *R. W. Emerson*

У цьому афоризмі метафора 'skating over thin ice' – 'поводження у ризикованій ситуації' викликає весь комплекс асоціацій, який базується на життєвому досвіді. Саме застосування образності дає ефект різниці об'єму того, що було сказано, і того, що малося на увазі, тобто компресії змісту.

Менш поширеним засобом компресії змісту є метонімія, наприклад:

Religion's in the heart, not in the knees. *Douglas Jerrod.*

Тут 'the heart' вживається метонімічно на позначення зовнішнього прояву ритуальності релігії (колінопреклоніння) та протиставляється 'the knees' у значенні щирої вірування.

Проте аналіз корпусу афористичних висловів дає підстави зробити висновок, що найбільш значущим механізмом компресії в афоризмах є когнітивний, що базується на імплікації.

1. Автор може передбачати, що реципієнт ознайомлений із передтекстом, зміст якого зіставляється з експліцитним виразом:

A sheep in sheep's clothing. Winston Churchill

Цей афоризм передбачає, що реципієнт знайомий, по-перше, з виразом 'a wolf in sheep's clothing' – 'вовк в овчій шкурі', який виступає в ролі передтексту, а по-друге, з негативним лінгвокультурним наповненням концепту 'вівця'. Саме зіставлення цієї інформації дає змогу декодувати цей стислий вираз як характеристику особи, яка є нерозумною та безхарактерною і саме так і поводить ся.

2. *But I'm not so thick as you drunk I am. J.C. Squire*

Каламбур завдяки навмисно зміненому порядку слів імітує незв'язне мовлення нетверезої людини. Для сприйняття вислову реципієнт обов'язково має усвідомлювати цю алюзію. Впізнаваність передтексту викликає емоційну реакцію та зумовлює комунікативний ефект. Базою для застосування механізму компресії є наявність побутового життєвого досвіду в читача (слухача).

3) *We have the best government that money can buy. Mark Twain*

Цей афоризм апелює до відомого виразу 'the best (something) that money can buy' із значенням 'щось найкращої якості'. Але автор передбачає наявність у реципієнта досвіду та знання про продажність політиків, що зовсім не характеризує їх як найкращих. Саме на цьому зіставленні непоєднаних концептів будується когнітивний механізм компресії. При цьому компресія базується на знанні фразеологічної одиниці.

4. Розглянемо ще один приклад:

In England, justice is open to all – like the Ritz Hotel. Sir James Mathew Douglas Jerrod

Готель Ritz – це фешенебельний готель, який уособлює розкіш та багатство та пишається своїми видатними гостями; перебування в ньому доступне лише еліті суспільства. У цьому афоризмі генералізуючий маркер 'all' протиставляється тому обмеженому колу осіб, які насправді наділені ексклюзивним правом доступу. Обізнаність реципієнта щодо цього факту є кодовим ключем до розуміння вислову про ступінь відкритості правосуддя.

Висновки. Механізм компресії відіграє важливу роль не тільки у процесі скорочення об'єму тексту афоризму, але й у процесі кодування інформації у вигляді компактних, стислих вербальних і невербальних структур. З одного боку, імплікації збільшують смислове навантаження, а з іншого – вони служать ключами до розуміння смислу афоризму. В англійських афоризмах компресія відбувається на різних мовних рівнях, зокрема, мовностилістичному (засоби образності, як-от: метафора, метонімія тощо), на рівні синтаксису (еліпсис) та ін. Проте найбільш значущим механізмом компресії в афоризмах є когнітивний, що базується на імплікації, при цьому можлива імплі-

кація культурно значущих передтекстів чи мовних одиниць, лінгвокультурних реалій, а також загальних фонових знань.

Перспективу подальших розробок вбачаємо в проведенні системного, матричного аналізу прояву параметра порядку на усіх рівнях афоризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анастасьева О.А. Англійський афоризм: прагматистичний та когнітивний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 20 с.
2. Бредихин С.Н., Серебрякова С.В., Лиховид А.А. Способы компрессии когнитивной информации в научно-популярном тексте. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. 2019. Вып. 3. С. 139–145.
3. Валгина Н.С. Теория текста. Москва : Логос, 2003. 280 с.
4. Голованова Е.И., Канашина С.В. Когнитивные механизмы компрессии оценочного смысла в художественном тексте. *Общероссийский академический научный журнал «Вопросы когнитивной лингвистики»*. 2017. № 3 (52). С. 31–36.
5. Землянская Е.В. Структурно-семантические и функциональные особенности стилевой интертекстуальности в англоязычном афоризме : дис. ...канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2004. 209 с.
6. Канашина С.В. Когнитивный механизм компрессии в интернет-мемах. *Филологические науки в МГИМО*. 2015. № 1. С. 30–39.
7. Лухъенбурск Д. Дискурсивный анализ и схематическая структура. *Вопросы языкознания*. 1996. № 2. С. 141–155.
8. Муратова Е.Ю. Лингвосинергетика поэтического текста. Минск : Изд-во «Простобук». 2011. 219 с.
9. Пихтовникова Л.С. Самоорганизация речевых произведений: информационно-когнитивный аспект. *Синергетика в филологических исследованиях* : коллективная монография / под общ. ред. проф. Л.С. Пихтовниковой. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2015. С. 102–135.
10. Умерова М.В. Языковая компрессия: виды и уровни реализации. *Актуальные вопросы современной науки*. 2011. Вып. 17. Ч. 1. С. 260–269.
11. Шагланова Е.А. Использование иноязычных слов в компрессии текста. *Вестник БГУ*. 2013. № 11. С. 70–75.

REFERENCES

1. Anastasieva, O.A. (2017). *Anglomovniy aforizm: pragmatistichniy ta kognitivniy aspekti*. [English aphorism: pragmatistichniy and cognitive

- aspects] :dis. ...kand. filol. nauk : 10.02.04. Zaporizhzhya, 20 p.
2. Bredihin, S.N., et al. (2019). Methods of compression of cognitive information in popular science text. [Sposoby kompressii kognitivnoy informatsii v nauchno-populyarnom tekste]. Aktualnyie problemy filologii i pedagogicheskoy lingvistiki, 2019, issue 3, pp. 139–145.
  3. Valgina, N.S. (2003). Theory of text. [Teoria teksta]. Moscow, Logos, 280 p.
  4. Golovanova, Ye.I., Kanashina S.V. (2017) Cognitive mechanisms of compression of axiological meaning in a literary text. [Kognitivnyie mehanizmy kompressii otsenchnogo smysla v hudozhestvennom tekste]. Voprosy kognitivnoi lingvistiki, no 3 (52), pp. 31–36.
  5. Zemlyanskaya Ye.V. (2004). Structural-semantic and functional features of stylistic intertextuality in an English. [Strukturno-semanticheskie i funktsionalnyie osobennosti stilevoy intertekstualnosti v angloyazyichnom aforizme] : dis. ...kand. filol. nauk : 10.02.04. Sankt-Peterburg, 209 p.
  6. Kanashina S.V. (2015) Cognitive mechanism of compression in Internet memes. [Kognitivnyiy mehanizm kompressii v internet-memah]. Filologicheskie nauki v MGIMO, no 1, pp. 30–39.
  7. Luhensbruns, D. (1996). Discursive analysis and schematic structure. [Diskursivnyiy analiz i shematicheskaya struktura]. Voprosy yazyikoznaniya, no 2, pp. 141–155.
  8. Muratova, Ye.Yu. (2011). Linguosynergetics of a poetic text [Lingvosinergetika poeticheskogo teksta]. Minsk, «Prostobuk», 219 p.
  9. Pihtovnikova, L.S. (2015). Self-organization of speech work: information-cognitive aspect. [Samoorganizatsiya rechevyih proizvdeniy: informatsionno-kognitivnyiy aspekt]. Sinergetika v filologicheskikh issledovaniyah. V.N. Karazin KhNU, pp. 102–135.
  10. Umerova, M.V. (2011). Language Compression: Types and Levels of Realization. [Yazyikovaya kompressiya: vidyi i urovni realizatsii]. Actual Problems of Modern Science, no 17 (1), pp. 260–269.
  11. Shaglanova, Ye.A. (2013). Use of foreign words in text compression. [Ispolzovanie inoyazyichnyih slov v kompressii teksta]. Vestnik BSU, no 11, pp. 70–75.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ТЕРМІНІВ СУБМОВИ ІНФЕКТОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Войткевич Н. І.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Буковинський державний медичний університет
Театральна площа, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0002-3951-0185
voitkevych.nina@bsmu.edu.ua*

Тесленко М. О.

*викладач кафедри іноземних мов
Буковинський державний медичний університет
Театральна площа, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0001-7236-918X
mary.teslenko@gmail.com*

Ключові слова:

*терміносистема інфектології,
англомовна медична
термінологія, структурно-
семантичний аналіз,
семантико-тематична
класифікація, етіологічна
класифікація.*

У статті здійснюється спроба здійснити аналіз особливості структури термінів субмови інфектології сучасної англійської мови. Простежується вербальна кодифікація відібраних термінологічних словосполучень у сучасних медичних енциклопедичних словниках. Висвітлюється специфіка їхньої семантики, представлена розробка найбільш продуктивної семантико-тематичної класифікації. У процесі дослідження використовувалися метод суцільної вибірки, який уможливив добір фактичного матеріалу, описовий метод, завдяки якому здійснено інвентаризацію та внутрішню інтерпретацію відібраних термінологічних одиниць, структурний метод для встановлення зв'язків і відношень між мовними елементами. Виокремлюється подальша перспектива в більш детальному дослідженні мовних одиниць на всіх мовних рівнях, зокрема аналізі нових терміноодиниць, які з'являються внаслідок асиміляції та запозичення за умови розвитку англомовного медичного дискурсу та необхідності найменування новітніх понять галузі. Крім того, такий рішучий розвиток медицини і своєю чергою медичної лексикології, що не припиняється і в наші дні, зумовлений стрімким розвитком науки і техніки. Слід також зазначити, що, мабуть, жодна галузь медицини не знаходиться під таким значним впливом чинників зовнішнього середовища, як інфекційні хвороби. Очевидним доказом цього твердження служить ситуація медичного простору у всесвітньому масштабі; що вкотре підкреслює актуальність цього дослідження. Це, насамперед, поява нових штамів вірусів через їхню постійну здатність до мутацій та резистентність до нинішніх антивірусних, антимікробних та протигрибкових препаратів. У цьому сенсі інфекційні хвороби тісно пов'язані з мікробіологією, патологічною фізіологією та іншими галузями медицини. Таким чином, ця робота не обмежується єдиною сферою інфекційних захворювань та може слугувати підґрунтям супутніх досліджень терміносистем вищезгаданих наук.

LEXICAL AND SEMANTIC TYPOLOGY OF TERMINOLOGICAL UNITS BELONGING TO ENGLISH SUBLANGUAGE OF INFECTOLOGY

Voytkevich N. I.

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Bukovinian State Medical University
Tetralna square, 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3951-0185
voitkevych.nina@bsmu.edu.ua*

Teslenko M. O.

*Lecturer at the Department of Foreign Languages
Bukovinian State Medical University
Tetralna square, 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7236-918X
mary.teslenko@gmail.com*

Key words: *terminological system of infectology, English medical terminology, structural and semantic analysis, semantic and thematic classification, etiological classification.*

The article attempts to analyze structural peculiarities of terminological units belonging to the sublanguage of infectology of modern English. Verbal codification of selected terminological phrases in modern medical encyclopedic dictionaries is traced. The specifics of their semantics are highlighted and the development of the most productive semantic and thematic classification is presented. The conducted study has used the method of continuous sampling, which allowed the selection of actual material; descriptive method, due to which the inventory and internal interpretation of the selected terminological units were carried out; structural method for establishing connections and relationships between language elements. The further perspective for more detailed research of language units at all language levels, including the analysis of new terms that appear as a result of assimilation and borrowing with the development of English medical discourse and the necessity to name the latest concepts in the field is evident. Moreover, such a decisive development of medicine, and in turn of medical lexicology, which is not limited and continuous even now due to the rapid development of science and technology. It should also be noted that, apparently, no branch of medicine is under such a significant influence of environmental factors as infectious diseases. The obvious proof of this statement can be viewed in the current situation of the medical space on a global scale; which once again emphasizes the relevance of this study. This is primarily the emergence of new strains of viruses due to their constant ability to mutate and resistance to existing antiviral, antimicrobial and antifungal drugs. In this sense, infectious diseases are closely related to microbiology, pathological physiology and other fields of medicine. Thus, this work is not limited to a single area of infectious diseases and can serve as a basis for related studies of terminological systems of the above sciences.

Постановка проблеми. Кожна людина, почувши слово «інфекція», вмиє асоціює його з чимось негативним, «заразним» та небезпечним. Так, у XIV–XV ст. такі асоціації були б пов’язані з «чорною смертю» – бубонною чумою, початок XIX ст. – з епідемією холери в Індії та Росії, на початку XX ст. це була б «іспанка» – епідемія грипу, що винищила від 50 до 100 мільйонів життів. Сучасна людина, мабуть, асоціює поняття «інфек-

ція» зі СНІД, кором, сезонними епідеміями грипу або ж хворобами, викликаними вірусами Ебола чи Зіка. Насправді існує близько півтора тисячі інфекцій, здатних не лише інфікувати, але й призводити до інвалідності і навіть смерті. Є кілька визначень поняття «інфекція»: 1) стан, коли в організм потрапляє чужорідний патоген у вигляді бактерій, паразитарних грибків, найпростіших, гельмінтів, вірусів тощо, які розмножуються

і здатні чинити хвороботворний ефект [1]; 2) потрапляння і розвиток або розмноження інфекційного агента в організмі людей чи тварин, що може становити ризик для здоров'я населення [2; 14]. У широкому сенсі часто під терміном «інфекція» розуміють сукупність патологічних, адаптаційно-приспосувальних і репаративних реакцій організму, що виникають у результаті його конкурентної взаємодії з патогенними й за певних умов потенційно патогенними вірусами, бактеріями і грибами. Аналогічне явище стосовно найпростіших і гельмінтів називають інвазією.

Насправді ми зіткнулися з певними труднощами щодо відбору термінів інфектології та їхньої систематизації, оскільки нині не існує власне класифікації інфекційних хвороб, яка б повністю задовольнила інфекціоністів, епідеміологів й мікробіологів. Наприклад, згідно з класифікацією середовища проживання збудника інфекційні захворювання діляться на антропонози, зоонози та сапронози. Етіологічна класифікація поділяє інфекційні захворювання за збудником: віруси, різноманітні бактерії, грибки, найпростіші, гельмінти, членистоногі та пріони. У своєму дослідженні ми зупинилися на класифікації, яка ґрунтується на клінічних та епідеміологічних чинниках, запропонованій видатним українським епідеміологом Л.В. Громашевським за механізмом передачі та первинною локацією. За цією класифікацією виділяють:

- кишкові інфекції (фекально-оральний механізм передачі інфекції, місце первинної локалізації – травна система);
- інфекції дихальних шляхів (повітряно-крапельний механізм, місце первинної локалізації – респіраторний тракт);
- кров'яні інфекції (трансмисивний механізм, місце первинної локалізації – система кровообігу та кров'яні елементи);
- інфекції зовнішніх покривів (контактний механізм, місце первинної локалізації – шкіра та підшкірна основа).

Спочатку нам слід було з'ясувати самі значення вихідних досліджуваних термінів. Латинське слово «*infectio*» означає «забарвлення, фарбування, просочування, псування, твалтування, розбещування». У 1831 році видатний німецький лікар Крістоф Вільгельм Гуфелянд надав цьому терміну нового значення – «зараження хворобою». У 1894 році засновник патологічної анатомії та клітинної теорії, німецький науковець Рудольф Вірхов вводить термін «інфекційні хвороби». З тих часів минуло кілька століть – невеликий відрізок часу в масштабах світової історії, та не щодо медицини. Відкриття та винаходи в медичній галузі змінюють, доповнюють, а інколи і спростовують одне одного. Створюються нові

підходи до діагностики та лікування різних захворювань. З'являється велика кількість термінів, що висвітлюють нові поняття, які потребують певного структурно-семантичного аналізу та семантико-тематичних класифікацій. Саме стрімкий розвиток світової медицини та інфекційних захворювань зокрема, постійне розширення й оновлення термінів цієї сфери передусім у межах англійської мови, а також нагальна потреба у впорядкуванні терміносистеми англійської фахової лексики субмови «інфектологія» зумовлюють актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження є термінологічні одиниці інфектології в сучасній англійській мові. **Предметом** дослідження є структура та семантика термінів інфектології в сучасній англійській мові. **Метою** роботи є структурно-семантичний аналіз термінів інфектології в англійській мові крізь призму загального термінознавства та розробка семантико-тематичної класифікації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: 1) визначити поняття «інфектологічний термін», «терміносистема інфектології»; 2) проаналізувати інфектологічні терміни англійської мови; 3) описати головні структурно-семантичні групи досліджуваних лексем.

Основна частина. Доцільним насамперед є наведення основних тлумачень понять «термін» та «термінологія». Формулювання дефініції «термін» є дуже дискусійним у сучасній лінгвістиці, тому не існує єдиного конкретного визначення цього поняття. У давньоримській міфології поняття «термін» означало божество меж та кордонів. Традиційно виділяють два основних напрями вивчення термінології як науки, кожен базується на своїх певних законах, на основі яких будується своя концепція терміна та своя термінологія. Дослідження на базі першого напрямку називають термін особливою лексичною одиницею та протиставляють її слову, а термінологію – загальноповживаній лексиці. Концепція термінології як складової частини літературної мови відкидається зовсім, тут її називають автономним розділом лексики. Термінологія трактується як спеціальна лексика, до якої належать усі лексичні засоби, так чи інакше пов'язані з професійною діяльністю людини [3, с. 45].

Дослідники другого напрямку переконані, що термінологія відповідає усім ознакам літературної мови і характеризується як окрема лексична підсистема, що гарантує виконання однієї з найважливіших соціальних функцій мови – спеціальної професійної комунікації. В.М. Прохорова стверджує, що переконливим свідченням єдності термінології і загальнолітературної лексики є факт створення та функціонування в усіх терміносистемах термінів лексико-семантичного творення.

Дослідниця зазначає, що лінгвісти в процесі вивчення явища лексичної семантики в лексиці літературної мови, а також дослідження полісемії, омонімії, синонімії, розмірно-оцінних іменників залучають загальнолітературні слова і терміни як фактичний мовний матеріал [4, с. 64].

Великий глумачний словник сучасної української мови дає таке визначення терміна: 1) слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо; 2) слово або вислів, що вживається в тому чи іншому середовищі, на певній території, людьми певного фаху [5, с. 1468].

Історично до номінативних частин мови належать іменники, прикметники, дієслова та прислівники, але більшість науковців зазначають переважність іменного термінотворення. Стверджують, що саме іменники володіють абсолютною номінативною значущістю, тобто вони здатні транспортувати зміст усіх інших номінативних частин мови, таких як дієслово, прикметник та прислівник [6].

Під термінологією інфектології як субмови професійної медичної термінології розуміємо сукупність термінів на позначення кола понять галузі інфекційних захворювань, що описує наукову та практичну діяльність фахівців щодо інфекційних станів та захворювань, їхніх клінічних проявів та симптоматики, діагностики, лікування та профілактики. Тобто терміносистемою інфектології називається сформована система інфектологічних термінологічних одиниць, що продовжує розвиватись та яка підпорядковується дії основних законів певної мови. Для поняття «інфектологічний термін», як і для терміна загалом, не існує єдиної дефініції. Ми вважаємо доречним інфектологічним терміном вважати слово або словосполучення, яке позначає поняття інфектології як субмови професійної медичної термінології, що відображає специфіку явищ цієї галузі та вживається в науково-теоретичній, науково-популярній, фаховій, методичній та навчальній літературі, фаховій мові лікарів-інфекціоністів.

Таким чином, терміносистема інфектології – це упорядкована сукупність термінів для позначення понять галузі інфекційних хвороб, які знаходяться в різних зв'язках і відносинах. Терміносистема сфери інфектології, як і будь-яка інша, має особливості, тому вимагає ретельного аналізу і систематизації. Вона викликає великий інтерес у сучасних вчених, адже не лише є невід'ємною частиною професійної комунікації, але й робить значну частину інфектологічних термінів широко вживаними серед неспеціалістів. Деякі терміни дуже швидко стають відомими і поступово стають використовуватися в повсякденному житті. Таким

чином, дослідження функціонування термінів інфектології в мові є актуальним питанням.

Наступним важливим питанням дослідження є джерела створення термінів. Ніхто не заперечує, що основна маса медичних, в тому числі і інфектологічних термінів, латинського або грецького походження. Термінами можуть також бути слова, створені штучно та випадково [7, с. 46]. Так, наприклад, німецький фізик Вільгельм Рентген, який відкрив у 1895 році нову форму випромінювання, здатну проникати через матеріали, не знав, що це і як його назвати, тому зробив це досить просто – назвав їх невідомими променями, тобто променями *X* (саме так позначають невідоме в математиці). І донині в англійській мові «рентгенівські промені» або «робити рентген» звучить як *X-ray* («промені ікс»), а не *Roentgen rays*, оскільки це набагато простіше. Або ж взяти назву захворювання «інфекційна еритема». Є термін *infectious erythema* від латинського *erythema infectiosum*, але є також назва *fifth disease* («хвороба під номером п'ять»), яка з'явилась тому, що в історичній класифікації захворювань із шкірними висипками у дітей це захворювання було п'ятим у списку. Часто в англійській медичній термінології перевага надається використанню власне англійських назв, а не термінів латинського чи грецького походження. Так, наприклад, назва кору «*measles*» походить від середньовічного англійського слова «*maselen*», що означало «багато маленьких цяток», хоча існує і «*rubeola*» латинського походження, яке використовується в англо-мовній медичній літературі набагато рідше. Що стосується терміна *German measles*, що перекладається як корова краснуха, а не німецький кір, то ця назва – наче знак данини німецькому лікарю Джорджу де Матону, який у 1814 році під час дослідження шкірних висипань зрозумів, що захворювання настільки відрізняється від кору, щоб повинно бути окремою хворобою і мати свою назву.

Крім того, в деяких терміносистемах поширене використання термінів, що виникли від загальноновживаних слів за допомогою перенесення значення [8, с. 227]. Наприклад, є кілька термінів зі значенням «інфекційне захворювання» в англійській мові: *contagious*, *infectious*, *communicable* та *catching disease*. Перші три – латинського походження, утворених від прикметників *contāgiōsus*, *a, um* (заразний) та *īnfectīvus*, *a, um* (той, що забарвлює, просочується, псує) та іменника *commūnicātiō*, *ōnis f* (повідомлення, передача, поширення, бесіда) відповідно. Тобто їх використання в англійській мові може бути пояснене їхнім значенням у латинській – ті, що проникають, поширюються, передаються та інфікують. Що стосується терміна *catching disease*, то воно походить від загальноновживаного англійського дієслова *catch* – ловити, піймати, схопити, підхопити

(хворобу). Отже, *catching disease* – це захворювання, що легко підхопити, тобто інфекційне. Слід зазначити, що є також вираз *catch a cold* – застудитися (підхопити застуду). Науковці називають явище виникнення терміна від загальноживаних слів за допомогою перенесення значення номінативною метафорою і стверджують, що воно веде до виникнення слів-омонімів. Характерною рисою саме англійської мови є існування термінів, що мають різні значення в різних областях людського пізнання, тобто є омонімами. У термінології таке явище отримало назву транстермінологізації [9, с. 129]. Дослідження показало, що це характерно і для терміносистеми інфектології. Наприклад, англійська лексема *discharge* у сфері інфектології як дієслово означає «виділятися (про гній у рані), прориватися (абсцес), виписувати з лікарні». Як іменник це означає «виділення (з носа, очей, рани)». Цікавим фактом є те, що цей самий термін в юридичній термінології означає звільнення з-під варти. Крім того, спостерігаємо явище полісемантики в рамках власної терміносистеми. Так, з одного боку, *discharge* – це патологічні виділення, а з іншого – виписування з лікарні.

Інфектологія в процесі історичного розвитку стикається також і з таким явищем, як перехід термінів у фразеологізми [10, с. 314]. Наприклад: англ. *black death* – «чорна смерть» (епідемія бубонної чуми в Європі у XIV ст.); англ. *silent killer* в українській мові звучить як «лагідний вбивця» (гепатит С, який спочатку в більшості пацієнтів протікає асимптоматично); англ. *typhoid Mary* – «тифозна Мері», тобто людина, від якої можна заразитись (походить від імені американки Мері Меллон, яка наприкінці XIX ст. інфікувала більше 50 людей тифом, сама залишаючись здоровою); *kissing disease* – «хвороба поцілунків» (інфекційний мононуклеоз, що передається через інфіковану слину).

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження, можна дійти наведених нижче висновків.

1. Термінологія інфектології є частиною загальної терміносистеми англійської мови, постійно розвивається і перебуває в тісному зв'язку із загальноживаною лексикою. Вона є відкритою системою термінів, адже на розвиток і функціонування будь-якої термінології впливають не тільки мовні, а й позамовні чинники, що активізують зміни в семантиці слів, призводять до значної кількості іноземних запозичень і створення нових слів для позначення нових понять інфектології. Єдність і цілісність цієї динамічної мовної мікросистеми забезпечена лексико-семантичними відносинами між її елементами. Терміни не існують ізольовано, вони вступають у гіперо-гіпонімічні, антонімічні та синонімічні відношення, тим самим постійно розвиваючи й удосконалюючи терміносистему інфектології.

2. Досліджувані лексеми вимагають подальшого дослідження на всіх мовних рівнях, аналізу нових термінів, які з'являються внаслідок запозичення для найменування новітніх понять галузі.

Отримані результати не вичерпують проблематики, порушеної в цьому дослідженні. Перспективи роботи вбачаємо у впорядкуванні термінології інфектології англійської мови, а також систематизації способів творення досліджуваних термінологічних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/> (дата звернення 20.12.2020)
2. Міжнародні медико-санітарні правила: прийняті ВООЗ від 23.05.2005. 2-е видання. С. 90.
3. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология. Вопросы теории : уч. пособие. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 248 с.
4. Прохорова В.Н. Русская терминология (Лексико-семантическое образование): уч. пособие. Москва : Филологический факультет МГУ имени М.В. Ломоносова, 1996. 125 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / за ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
6. Сініцина В.В. Структурно-семантичний аналіз похідних іменників-термінів галузі енергозберігаючих технологій в англійській мові. *Науковий вісник МГУ. Філологія*. 2010. № 10. URL: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-1/46.pdf>. (дата звернення 18.12.2020)
7. Сизонов Д.Ю. До питання основних характеристик терміна. *Дивослово (українська мова й література в навчальних закладах)*. 2010. № 11. С. 44–48.
8. Туровська Л.В. Терміни та номени в науково-технічній сфері. *Українська термінологія і сучасність*. 2005. Вип. VI. С. 225–229.
9. Сизонов Д.Ю. Медична термінологія в українських ЗМІ : словник / за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 335.
10. Сизонов Д.Ю. Функціонально-стильові параметри медичної термінології. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДНУ, 2011. С. 312–317.

REFERENCES

1. *Online Etymology Dictionary | Origin, history and meaning of English words*. (n.d.). Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com/>
2. International health regulations (2005). WHO regulations. 2nd edition, 90.
3. Superanskaya A.V., Podolskaya N.V., Vasilyeva N.V. (2012). *Obshhaja terminologija*.

- Voprosy teorii* [General terminology. Theoretical questions]. Moscow, Publishing house «LIBROKOM», 248 [in Russian].
4. Prohorova V.N. (1996). *Russkaja terminologija (Leksiko-semanticheskoe obrazovanie)* [Russian terminology. Lexical and semantical education]. Moscow, Philological department, M.V. Lomonosov MGU, 125 p. [in Russian].
  5. Busel V.T. *Velikij tlmachnij slovník suchasnoji ukrajins'koji movi (z. dod., dopov. na CD)* [Big thesaurus of modern Ukrainian with additions on CD]. Kyiv, Irpin 'Perun', 1736 [in Ukrainian].
  6. Online Sinitsina V.V. *Strukturno-semantichnij analiz pohidnih imennikiv-terminiv galuzi energozberigajuchih tehnologij v anglis'kij movi* [Structural and semantic analysis of derived nouns as terminological units in the field of energy saving in English]. URL: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v10/v10-1/46.pdf>.
  7. Syzonov D.Yu. (2010). *Do pitannja osnovnih harakteristik termina* [to the question of the terms' main features]. *Dyvoslovo, scientific and methodological journal*, vol. 11. P. 44–48 [in Ukrainian].
  8. Turovska L.V. (2005). *Termini ta nomeni v naukovu-tehnicnij sferi* [terms and notions in the scientific and technical field]. *Ukrajins'ka terminologija i suchasnist'* [Ukrainian terminology and modern], vol. VI, Kyiv: KNEU. P. 225–229 [in Ukrainian].
  9. Syzonov D.Yu. (2012) *Medichna terminologija v ukrajins'kih ZMI: slovník* [Medical terminology in media, dictionary]. Kyiv, VPTS «Kyivskij universytet», [Kyiv university], 335 p. [in Ukrainian].
  10. Syzonov D.Yu. (2011). *Funkcional'no-stil'ovi parametri medichnoji terminologiji* [Functional and stylistic parameters of medical terminology]. *Linguistic studies*, Donetsk, p. 312–317 [in Ukrainian].

STYLISTIC DEVICES OF REALIZATION OF GENDER SPECIFICS OF ENGLISH COMMUNICATIONS NETWORKING

Vorotniak L. I.

*Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Khmelnysky Humanitarian Pedagogical Academy
Proskurivskogo Pidpillia str., 139, Khmelnytsky, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9266-9101
LVorotniak@gmail.com*

Key words: *Internet communication, gender features, femininity, masculinity, virtual space.*

The article identifies and analyzes the gender features of English-language Internet communication, stylistic means of implementing the gender specifics of English-language communication in the virtual space. It is established that communication in the virtual space has a gender markedness, which is expressed in belonging to the categories of femininity and masculinity. Special features of male and female Internet communication are manifested at the lexical, phonetic, stylistic and syntactic levels.

It has been found that in modern linguistics there are different approaches to the problem of gender: the dominance approach, the cultural difference approach, the deficit approach, and the dynamic approach.

Two main concepts, sex and gender, are analyzed which function within the framework of gender linguistic research. It is established that in linguistics gender is considered as a cognitive phenomenon that manifests itself both in clichés and in the peculiarities of speech behavior of communicators.

It is determined that users of different sexes choose different verbal and nonverbal communication strategies in their communicative behavior. The popular female and male ways of expressiveness of the statement are characterized.

The results of the study revealed that more feminine stylistic devices include hyperbole, expressive-evaluative words, euphemisms, onomatopoeia, elliptical constructions, idioms. Typical stylistic means of male verbal behavior are adjectives of the highest degree of comparison, idioms, profanity.

It was found that gender peculiarities of using connotative words in online communication reflect greater sensitivity of women, compared to men, to the communicative norms of a society, women's desire to create a friendly atmosphere and the desire to impress their interlocutor.

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ АНГЛОМОВНОГО МЕРЕЖЕВОГО СПІЛКУВАННЯ

Воротняк Л. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов*

*Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
вул. Проскурівського підпілля, 139, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0002-9266-9101
LVorotniak@gmail.com*

Ключові слова: *Інтернет-комунікація, гендерні особливості, фемінність, маскуліність, віртуальний простір.*

У статті виявлено та проаналізовано гендерні особливості англomовної Інтернет-комунікації, стилістичні засоби реалізації гендерної специфіки англomовного спілкування у віртуальному просторі. Встановлено, що комунікація у віртуальному просторі має гендерну маркованість, яка виражається в приналежності до категорій фемінності та маскуліності. Особливі риси чоловічої та жіночої Інтернет-комунікації проявляються на лексичному, фонетичному, стилістичному та синтаксичному рівнях.

З'ясовано, що в сучасному мовознавстві існують різні підходи до проблеми гендера: підхід домінування, підхід культурних розбіжностей, підхід дефіциту, а також динамічний підхід.

Проаналізовано два основні поняття – стать (sex) і гендер (gender), що функціонують у рамках гендерних лінгвістичних досліджень. Встановлено, що у лінгвістиці гендер розглядається як когнітивний феномен, що проявляється як у кліше, так і в особливостях мовленнєвої поведінки комунікантів.

Визначено, що користувачі різної статі вибирають різноманітні вербальні та невербальні комунікативні стратегії у своїй комунікативній поведінці. Схарактеризовано популярні жіночі та чоловічі способи вираження висловлювання.

За результатами дослідження виявлено, що до більш жіночих стилістичних засобів належить гіпербола, експресивно-оцінні слова, евфемізми, ономапоєа, еліптичні конструкції, ідіоми. Характерними стилістичними засобами чоловічої вербальної поведінки є прикметники найвищого ступеня порівняння, ідіоми, ненормативна лексика.

З'ясовано, що гендерні особливості використання стилістично забарвленої лексики в мережевому спілкуванні відображають більшу чутливість жінок, порівняно з чоловіками, до комунікативних норм суспільства, прагнення жінок створити дружню атмосферу спілкування й бажання чоловіків справити враження на співрозмовника своєю ерудицією.

Setting of the problem. In the last decades of the XX and the beginning of the XXI the scientific interest in gender parameters of personality is rapidly growing. Gender as one of the factors influencing the behavior of communicators is in the focus of modern linguistic research.

Gender markedness of linguistic and stylistic devices is vividly expressed in typically “male” and “female” communicative tactics. Observations of the communicative behavior of men and women provided an opportunity to identify some of the most stereotyped gender strategies and tactics that depend on different types of interpretation of the world and

reflect gender characteristics in communicative processes [1, p. 22].

Analysis of research in this area showed that the style of cooperation is more characteristic of women (women usually follow the topic of conversation), men tend to adhere to the style of competition (men keep to tactics of self-affirmation, domination). That is, men and women use different communication tactics.

Another difference is the attitude to feedback: a woman perceives feedback as a sign of mutual understanding; men perceive it as information [2, p. 26].

It is worth emphasizing the existence of two approaches to the problem of gender, which exist in

modern linguistics: dominance approach and cultural difference approach. Both approaches are based on significant differences between the sexes. There are other approaches: the deficit approach, as well as the dynamic approach. All these approaches arose in the historical sequence, but the emergence of a new approach did not mean abandoning the previous ones [3, p. 18–20]. A thorough analysis of linguistic phenomena is provided by the synthesis of the above approaches.

Today, the status of women in the modern world is one of the most controversial issues in linguistics. In particular, the problem of women's creativity, the influence of social networks on the formation of gender stereotypes is actively discussed in scientific circles. D. Spender, J. Coates, J. Corbett, C. McConnell-Janet, D. Tannen, J. T. Wood, O. Goroshko, I. Kuznetsova and other scientists who studied the linguistic features of women's speech devoted their work to this issue and investigated the main differences from men's speech.

Communications networking, which is also influenced by the gender factor, is intensively studied by such scientists as N. Azhgykhina, O. Bessonova, N. Borysenko, A. Volobueva, O. Voronina, O. Zdravomyslova, O. Zemskaya, M. Kytaygorodska, Y. Maslova, Yu. Melnyk, N. Ostapenko, N. Rozanova, N. Sydorenko, R. Fedosieva, etc.

The purpose and objectives of the article.

The aim of the article is to identify and analyze the stylistic devices of implementing the gender specifics of English-language communications networking.

The objectives of the article are to clarify the features of communications networking as a language phenomenon, to identify gender stereotypes and stylistic features of male and female speech in the English-language Internet space.

The subject and object of research.

The object of research is the gender aspect of Internet communication. The subject of the research is stylistic devices of realization of gender specificities of English-language communications networking.

Presentation of basic material of the research.

Recently, there are more and more publications in the scientific literature on the gender aspects of communications networking and gender analysis in various situations of Internet use (virtual games, chats, ICQ, e-mail, blogs). The gender dimension of network communication is studied from different disciplinary positions: gender resources of the Internet; virtual types and stereotypes; features in the choice and search for information on the Internet; ways of constructing and transforming virtual identity, etc. [4, p. 1].

According to scientists, the discursive practices of men and women differ significantly, which leads to the establishment of communicative asymmetry in favor of men and consolidates their dominant social status. However, it should be noted that a comprehensive

analysis of the communicative behavior of men and women is absent and the attention of researchers is more focused on femininity than masculinity. On the other hand, due to the active use of social networks, there are communication disorders associated with a lack of understanding of the gender characteristics of the English text. Thus, the relevance of the research topic is due to insufficient study of the features of the new communication environment, virtual social networks and the lack of a comprehensive analysis of communicative behavior of men and women.

In such a situation, there is a constant research interest in identifying gender nuances of various phenomena and processes, to the analysis of gender implications which are present in different cultural contexts. In linguistic research, the emphasis is on understanding the gender dimension of the Internet communication, as well as on a comprehensive study of female and male speech, its distinctive and similar features depending on the individual's affiliation to a particular professional, social or age group.

It should be noted that gender identity is constructed in the social sphere and determined by socio-cultural factors [5], which stipulate society's attitude towards men and women. Thus, it can be studied in the context of ethnolinguistics, cognitive linguistics, sociolinguistics, etc.

Analyzing the speech of men and women, scientists emphasize the expediency of taking into account the peculiarities of the speech style of men and women, given the differences between how men and women speak and write.

It is appropriate to emphasize that in the framework of gender linguistic research there are two main concepts – sex and gender, which are often mistaken for synonyms. Sex is a set of anatomical and physiological features of a person. Gender is interpreted as “a specific set of cultural characteristics that determine the social behavior of men and women and their relationships” [5]. In linguistics, gender is considered as a cognitive phenomenon that manifests itself both in clichés and in the peculiarities of speech behavior of communicators [5].

Analysis of research focused on gender (social factor) and sex (biological factor) showed that women and men are different in nature not only in their anatomy but also in their essence. According to scientific research, women are born with better verbal (speech) abilities than men, who, in turn, from birth have better opportunities for visual and spatial perception. However, scientists cannot come to a common opinion about the influence of biological factors on speech activity [6].

T. Lauretis states: “Gender is, rather, a component effect of different representations, a product of different social institutions – family, education, media, medicine, law, but also, which is less

obviously, language, art, literature, cinema, scientific theories”, thus, gender for T. Lauretis is a process and result (effect) of the idea of certain ideas, from normative gender identity to its complete change, including through intermediate stages (transgender, transvestites, etc.) [7].

These definitions of the term indicate the dependence of the individual’s consciousness on the stereotypes of their language, because in each of them the language is positioned either as a form of representation or as a form of constructing gender. It is proved that a certain set of texts recorded in the minds of each person determines a person’s attitude to reality and his behavior, naturally mediated by discursive practice.

Researchers note the main aspects that explain the differences in linguistic functions through biological factors, namely: 1) girls are faster than boys, go through the stages of language development; 2) girls are less likely than boys to suffer from speech disorders (stuttering, reading problems). Women process information better than men in the right hemisphere. This means that if the left hemisphere is damaged, women will have fewer speech disorders than men [8].

The global computer network Internet, which emerged as a result of the development of information technology, has gradually become an independent socio-cultural environment of active mass communication. Users of different genders choose a variety of verbal and nonverbal communication strategies in their verbal behavior.

O. Bessonova claims that the worldview and verbalization of speech behavior of women and men is significantly influenced by gender [9, p. 39]. Differences between masculine and feminine language are manifested at different levels of language: lexical, phonetic, syntactic and stylistic ones.

The study of gender-specific features of the use of expressive means in communications networking allowed us to conclude that men use adjectives in their speech, mainly in the highest degree of comparison. Caspar: “*I made a decision probably the riskiest decision of my life.*” (Caspar. “My Business Outside Of YouTube.” January 28, 2019).

A popular female way of expressing an utterance is hyperbolization and wide use of expressive-evaluative words. An illustration of this feature is the speech of TED Talks motivational speaker Brené Brown, where she talks about how to be focused in the chaos of everyday life, saying: “*If you ask me: What’s the most terrifying difficult emotion that we experience, I would say joy*” (Dr. Brené Brown. «Dr. Brené Brown on Joy: It’s Terrifying | SuperSoul Sunday | Oprah Winfrey Network». March 13, 2013).

Men are almost twice as likely to resort to hyperbole and litotes than women.

While women are more likely to use euphemisms, the peculiarities of male speech are the use of obscene language.

An illustration of this characteristic can be the quotes of the British blogger PewDiePie, which use abusive words: “*Oh, look, it’s more people pointing out that I’m an idiot*”, “*Well, that’s why you need to subscribe god dammit*” (PewDiePie. What is happening?!”. January 29, 2019).

Another blogger Caspar also tends to use obscene language: “*I got millions of subscribers on YouTube, millions on Instagram and Twitter, and only 1 million on Facebook, what the fuck is Mark Zuckerberg? Was my Facebook content that bad?*” (Caspar. “My Business Outside Of YouTube”. January 28, 2019).

The desire of women to prefer standard language is due to the high status sensitivity of women, associated with the fear of not being able to express their status solely by education and position, i.e. the desire of women to establish and strengthen their status by language, their sensitivity to social pressures and expectations.

Expressions to female speech are provided by onomatopoeia, which is often used by women. Mel Robbins: “*Everyone talks about passion, legacy purpose, blah blah blah blah!*”. “*Terrified, absolutely terrified!*” “*Instead of trying to think: What’s my purpose? What’s my passion? What’s my purpose? What’s my Passion?*” (Mel Robbins. “STOP searching for your passion and do this instead | Mel Robbins”. October 3, 2018).

The feminine type of speech is more characterized by the use of idioms, which give brightness and expressiveness to the utterance. Brené Brown: “*The other shoes gonna drop.*” “*Bit vulnerability to the punch*” (Caspar. “My Business Outside Of YouTube”. January 28, 2019).

However, idioms are also found in male speech. “*Oh, to be in a hotel restaurant of a morning, using one of these, and standing around like a lemon whilst your bread slowly gathers speed and you take a sip of your apple juice (you never have juice for breakfast at home, but what the hell, you’re out and about*” (David B. April 19, 2021).

The above example also demonstrates the use of taboo vocabulary inherent in male verbal behavior.

The following examples demonstrate the use of elliptical structures, which are more common in women than in men. Mel Robbins: “*Whatever energizes you, naturally expands you, feels like a possibility, is exiting to do it or may be scary, that’s doesn’t matter*” (“STOP searching for your passion and do this instead | Mel Robbins”. October 3, 2018).

Brené Brown: “*I think, one of the thing that happens in a culture of scarcity is we’re all chasing the extraordinary and we forget; like when I interviewed people, who went through horrific things: the loss of*

children, genocide, violence, trauma and I talked to them about what's the hardest loss, they have never talked about the extraordinary things, they said: amidst the ordinary moments" (Dr. Brené Brown. «Dr. Brené Brown on Joy: It's Terrifying | SuperSoul Sunday | Oprah Winfrey Network». March 13 2013).

Conclusion and prospects for further development. Thus, it should be noted that the gender differences in the verbal behavior of English-speaking Internet users can be clearly traced. Stylistic devices used in online communication have a gender markedness, characterizing the verbal behavior of men and women. The study found that feminine stylistic devices include hyperbole, expressive words, euphemisms, onomatopoeia, elliptical constructions, idioms, through which women seek to create a friendly atmosphere of communication, to avoid means that may offend the interlocutor, to show a general positive attitude. Stylistic devices typical of male verbal behavior are adjectives of the highest degree of comparison, obscene language, which demonstrate restraint, straightforwardness, men's focus on their own problems, unwillingness to take into account the interests of the interlocutor.

The conducted research is not limited to the issue of gender markedness of the Internet communication, but outlines the prospects for further study. Future research studies may focus on feminist discourse, the study of gender strategies, and the tactics of realizing intentions in online communication.

BIBLIOGRAPHY

1. Путрова М. Интерпретация значения слова: гендерный контекст. *Женщина. Образование. Демократия* : материалы II Международной междисциплинарной научно-практической конференции. 1999. URL: <http://envila.iatp.by>.
2. Сидорская И. «Женская» и «мужская» стратегии анализа проблем коммуникации. *Женщина. Образование. Демократия* : материалы II Международной междисциплинарной научно-практической конференции. 1999. URL: <http://envila.iatp.by>.
3. Sunderland J. Language and gender: an advanced resource book. Routledge, 2006. 359 p.
4. Горошко Е. Изучение электронного дискурса в судебном речеведении. Харьков : Право, 2004. 245 с.
5. Mills S. Mullany L. Language, gender and feminism. Routledge, 2011. 206 p.
6. Barrett M., Davidson M. Gender And Communication at Work. Ashgate, 2006. 294 p.
7. Лауретис де Т. Американский Фрейд. *Гендерные исследования*. 1998. № 1. С. 136.
8. Tannen D. Gender and Discourse. New York : Oxford University Press, 1996. 221 p.
9. Бессонова О. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і тендерний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003.

REFERENCES

1. Putrova M. (1999) Interpretation of the meaning of the word: gender context [Interpretatsiya znacheniya slova: gendernyy kontekst]. Materials of the II International Interdisciplinary Scientific and Practical Conference "Woman. Education. Democracy". Retrieved from <http://envila.iatp.by/> (last accessed 22.08.2020).
2. Sydorska I. (1999) "Women's" and "Men's" strategies for analyzing communication problems [«Zhenskaya» i «muzhskaya» strategii analiza problem kommunikatsii]. Materials of the II International Interdisciplinary Scientific and Practical Conference "Woman. Education. Democracy". Retrieved from <http://envila.iatp.by> (last accessed 22.08.2020).
3. Sunderland J. (2006) Language and gender: an advanced resource book. Routledge, 359 p.
4. Goroshko E.I. (2004) Study of electronic discourse in judicial speech [Izucheniye elektronogo diskursa v sudebnom rechevedenii]. Kharkiv: Pravo, 245 p.
5. Mills S. Mullany L. (2011) Language, gender and feminism. Routledge, 206 p.
6. Barrett M., Davidson M. [2006] Gender and Communication at Work. Ashgate, 294 p.
7. Lauretis de T. (1998) Amerikanskiy Freyd. Gendernyye issledovaniya. № 1. S. 136.
8. Tannen D. (1996) Gender and Discourse. New York : Oxford University Press, 221 p.
9. Byessonova O. (2003) Estimated thesaurus of English language: cognitive and gender aspects [Otsinnyy tezaurus anhliyskoyi movy: kohnitivniy y tendernyy aspekt]. Dys. ... dra filol. nauk: 10.02.04 / Kyivskiyi nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv, 320 s.

УДК 811.112.2'42:[791.004.55]
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-5>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВІДЕОПОВІДОМЛЕННЯХ САЙТІВ DEUTSCHE WELLE ТА YOUTUBE

Гаман І. А.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-9042-5162
sternchen_87@ukr.net*

Лисюк Б. О.

*студентка кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-5506-2239
bohdanalyssjuk@ukr.net*

Ключові слова: *полікодовий текст, відеоповідомлення (медіатекст), лінгвістичний аналіз, інновації, вербалізація, прагматичні аспекти.*

Стаття присвячена аналізу особливостей вербалізації інноваційних процесів, висвітлених у німецькомовних відеоповідомленнях, які характеризуються передачею інформації через поєднання вербального та невербального компонентів. Усі досліджені та проаналізовані відеоматеріали були опубліковані на сайтах Deutsche Welle та YouTube у період з 2015 по 2021 рр. Кількість німецькомовних відеоматеріалів інноваційного «спрямування» постійно збільшується у зв'язку з безперервним технологічним прогресом суспільства. Нині сучасні медіа відіграють головну роль у відображенні дійсності, вирізняються мовною неоднорідністю та строкатістю. Використання лексики різного ступеня фаховості сприяє формуванню певних уявлень та ідей, які транслюються реципієнтові у відеоповідомленнях.

Медіатекст – це багаторівневий текст, який поєднує в собі різні семіотичні коди (зображення та слово). Відеоповідомлення є прикладом медіатексту, за допомогою якого суспільство інтегрується у світовий простір та який сприяє ефективній міжкультурній взаємодії.

У статті розглядаються полікодовий текст та відеоповідомлення як приклад полікодового тексту. Передусім увага приділяється особливостям вербалізації інноваційних процесів у німецькомовних відеоматеріалах. Досліджені відеоповідомлення, в яких висвітлено тематику інноваційного розвитку, відрізняються своїм смисловим наповненням, однак проаналізований лексичний склад дає змогу зробити висновки про шляхи актуалізації засобів для відображення інноваційного процесу. Під час аналізу були враховані також прагматичні інтенції авторів медіатекстів та розробників інновацій, які полягають не лише на тому, щоб повідомити про нововведення, але й спонукати реципієнта до певних роздумів та дій.

Для проведення дослідження використано описовий, статистичний, гіпотетико-дедуктивний, індуктивний методи. За допомогою описового методу проведено роботу з теоретичним матеріалом. Гіпотетико-дедуктивний метод слугував для зібрання фактичного матеріалу дослідження, індуктивний метод – для лінгвістичного аналізу.

Розвідка має міждисциплінарний характер і сприяє формуванню уявлення про роль інновацій, обсяги інвестицій і пріоритетність напрямів досліджень.

VERBALIZATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN GERMAN VIDEO MESSAGES ON DEUTSCHE WELLE AND YOUTUBE

Gaman I. A.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Theory, Practice and Translation of the German Language
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Peremohy avenue, 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9042-5162
sternchen_87@ukr.net*

Lysiuk B. O.

*Student at the Department of Theory, Practice and Translation of the German Language
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Peremohy avenue, 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5506-2239
bohdanalyssjuk@ukr.net*

Key words: *polycode text, video message (media text), linguistic analysis, innovations, verbalization, pragmatic aspects.*

The article is devoted to linguistic analysis, especially, the features of the means of verbalization of innovation processes, highlighted in German video messages, in which information is transmitted through a combination of verbal and nonverbal components. All researched and analyzed videos were published on Deutsche Welle and YouTube in the period from 2015 to 2021.

The number of German videos on innovation is constantly increasing due to the continuous technological progress of society. For the time being, modern media plays a major role in reflecting the current reality and is diverse. There is used a variety of vocabulary to form certain ideas.

Media text is multi-layered text that combines different semiotic codes (image and word). Video message is an example of media text, through which the process of integrating any society into the world community becomes possible, and which helps to achieve the establishment of effective intercultural interaction.

The article deals with polycode text and video messages as an example of polycode text. Particular attention is paid to the features of the means of verbalization of innovation processes in German videos. The video messages, which reflect the subject of innovation development, are different in their semantics, but the analyzed vocabulary allows drawing conclusions about the ways of realization of the means of innovation process verbalization. However, the pragmatic intentions of media text authors and innovation developers were also taken into account, which are not only to inform about innovations, but also to induce the recipient to certain reflections and actions.

Descriptive, statistical, hypothetico-deductive, inductive methods were used to conduct the research. The descriptive method was used to work with theoretical material. The hypothetico-deductive method was used to collect the factual material of the research, the inductive method – for the linguistic analysis.

The research has an interdisciplinary character and contributes to the formation of an idea about the role of innovation, the volume of investments and the priority of research areas.

Постановка проблеми. Нині термін «полікодовий текст» активно використовується лінгвістами та не втрачає актуальності. Відеоповідомлення є прикладом полікодового тексту, оскільки в ньому поєднуються різні семіотичні системи. У сучасних умовах інноваційний розвиток є потужним каталізатором розвитку світової економіки, тому «інновації» – це слово, яке щодня набуває популярності. Збільшення кількості німецькомовних відеоматеріалів, в яких транслюються прогресивні зміни та які визначаються оновленням контенту, а також оперативністю інформування, сприяють кращому розумінню реципієнтом розроблених нововведень у різних галузях. Оскільки сприйняття інформації відбувається через кілька каналів, воно є більш дієвим. Поява нових лексичних одиниць та вдосконалення інших семіотичних систем у відеоматеріалах потребує постійного дослідження з боку науковців для виокремлення тенденцій розвитку та вдосконалення сучасних ЗМІ, а також тенденцій мови, яка використовується в мас-медіа.

Особливості функціонування мови у сфері масової комунікації досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими (Г. Бургер, Д. Лютер, Р. Фаулер, В. Бейвель, В. Нойман, Ю.М. Лотман, О.Д. Пономарьов, В.В. Селезньов). Полікодові тексти є об'єктами розвідок багатьох лінгвістів. Так, наприклад, Б. Ліхтенбергер вивчає «лінгвовізуальний комплекс» – текст у газетах, що супроводжується зображеннями [1]; І.В. Городецька досліджує англійські рекламні тексти косметичних засобів, в яких зображення відіграє вирішальну роль [2]; О.Ю. Чайковська висвітлює «прагматичну цілісність невербальних та паравербальних елементів теленовін з їх вербальним змістом» [3]. Змістові, структурні та функціональні особливості текстів із дискурсу мас-медіа вже отримали достатнє наукове висвітлення, однак медіатексти німецькомовних відеоповідомлень на тематику інноваційного розвитку досі не були об'єктом спеціального лінгвістичного вивчення.

Мета статті полягає у встановленні особливостей вербалізації інноваційного розвитку у відеоматеріалах сайтів Deutsche Welle та YouTube, що передбачає лінгвістичний аналіз відеоповідомлень.

До завдань розвідки належать розгляд понять «медіатекст» та «відеоповідомлення», виокремлення засобів вербалізації інноваційних процесів, характеристика ролі семіотичних систем у відеоматеріалах. **Об'єктом** дослідження є відеоповідомлення сайтів Deutsche Welle та YouTube у період з 2015 по 2021 рр., в яких відображена тематика інноваційного розвитку. **Предмет** дослідження становлять засоби вербалізації нововведень у німецькомовних відеоповідомленнях сайтів Deutsche Welle та YouTube.

На основі медіатекстів було зібрано матеріал дослідження – окремі лексичні одиниці, які використовувалися німецькими журналістами, науковцями, розробниками інноваційних технологій, а також іншими представниками світової наукової спільноти для презентації свого наукового доробку. Аналіз лексичних одиниць здійснено відповідно до тематичних груп, в яких реалізуються інноваційні процеси, також частково подано прагматичне навантаження вибраної лексики.

Виклад основного матеріалу. Поява унікального за своєю сутністю різновиду тексту, в якому поєднуються різні коди, зумовлена розвитком інформаційних технологій, що є однією зі складових частин інноваційного розвитку.

За твердження Я.Н. Засурського, текст набуває нових можливостей під впливом еволюційних змін: «Якщо колись текст був просто фіксацією на папері усного слова, то тепер це й усне слово, і зображення наочне, і, звичайно, графіка» [4, с. 3]. Отже, звичний текст у паперовому вигляді зазнає трансформацій і відповідає вимогам структуралізації вербальної інформації сучасного медіаспоживання різними соціальними групами. Важливими також є дослідження Ю.М. Лотмана, який вказує, що будь-який текст одночасно може бути «генератором нових значень і конденсатором культурної пам'яті» [5, с. 21]. Таким чином, у медіатекстах, як і в інших текстах, фіксуються цінності та уявлення суспільства певного часу, а також відображаються їхні можливі зміни з огляду на суспільні, економічні та культурні події.

Появу медіатекстів можна вважати результатом інноваційної діяльності та розглядати як «новий комунікаційний продукт». Поєднання елементів різних семіотичних систем сприяє формуванню єдиного сенсу тексту та полегшує його сприйняття.

На основі опрацьованих джерел ми розуміємо в цій статті відеоповідомлення як текст, інтегрований у зображення, який є зразком взаємозв'язку медійного тексту з глядачами, оскільки за допомогою інтерактивних візуалізацій ми можемо виокремити та отримати інформацію, яка цікавить саме нас. У відеоповідомленнях зображення є одним з основних компонентів, оскільки візуалізація сказаного сприяє кращому сприйняттю та має високий ступінь інформативності.

Інноваційний розвиток – це саме та галузь, яку доречно висвітлювати в медіатекстах, оскільки Інтернет-платформи з відеоповідомленнями на зазначену тематику сприяють швидкому розповсюдженню та легкому доступу, а також підвищенню рівня освіченості суспільства в окремій галузі науки, висвітлення якої потребує поєднання вербального та невербального кодів.

Вербалізація вважається процесом словесного вираження. У проаналізованих відеоповідомленнях

ключовою тематикою є інноваційні процеси в суспільстві, для вербалізації яких автори використовують низку мовних засобів. Наприклад, лексеми-іменники, які належать до різних тематичних груп:

– медицина *Audio-Schnelltest, Kampf, Robotereinsatz, Telemedizin, Software, Künstliche Intelligenz, Machine Learning, Spracherkennungstest* [14; 15; 20; 22];

– машинобудування *Roboterzellen, Geräteverkleidungsbranche, Technikgeneseforschung, Innovationsausgaben* [21; 24];

– кібербезпека *Deepfakes, Enttarnung, Disaster Recovery und Business Continuity, Cyberbedrohung, Schadcode, Cybersicherheitslösung, Kampf, Malware* [7; 10; 16];

– аерокосмонавтика *Zukunft der Luft- und Raumfahrt, Lärmreduzierung, Hybridantrieb* [17];

– захист навколишнього середовища *Gas-Brennwertheizungen, Energiewende, Klimakiller, Effizienz, Kampf, Klimabonus, Emissionsreduktion, Förderaufruf für Innovationen, Wasserwende* [9; 12];

– біотехнології *Innovationstreiber der Industrie, Roboterplattform, Laser-PCR, Hightech-Werkzeuge, Bioanalytics, Digitalisierung, Wachstumsdynamik, Innovationszyklen* [8; 19];

– атомна енергетика *Künstliche Intelligenz, Roboter, Auslaufmodell, Innovationsträger, Kerntechnik* [24].

Також для вербалізації інноваційних процесів автори досліджених відеоповідомлень використовують дієслова, що позначають процеси створення та реалізації нововведень *große Datenmengen verknüpfen sich miteinander* [20]; *revolutionieren* [20]; *die Struktur der inneren Organe lässt sich darstellen* [25]; *Software analysiert* [22]; *jeden Teilprozess automatisieren* [21]; *Roboter, die Schlange imitieren* [16]; *mit KI ausstatten* [7; 8; 18; 20]; *es folgten viele Versuche* [20]; *die geprüften Teile verwenden* [21].

З огляду на вищезазначені лексичні одиниці варто зазначити, що тематика інноваційного розвитку широко репрезентується в різних галузях науки й техніки. Основне місце у вербалізації інноваційних процесів займає галузева термінологія, без якої медіатексти такого спрямування не можуть вказувати на різні ступені науковості фахової мови. Оскільки відеоповідомлення про інноваційні технології опубліковані на всесвітньо відомих Інтернет-платформах (Deutsche Welle та YouTube), які мають вільний доступ, зазначаємо, що реалізація найвищого ступеня науковості фахової мови, де учасниками комунікації можуть бути виключно науковці, не є доцільною, а отже, не використовується представниками ЗМІ, оскільки головне завдання полягає в чіткому та зрозумілому представленні продукту інновацій.

Медіатексти, в яких учасниками комунікації є журналісти та компетентні особи, вербалізація інноваційних процесів вказує на низький ступінь фаховості викладу, що свідчить про спрямованість текстів на широку аудиторію та досягнення розуміння між учасниками комунікації. До основних ознак низького ступеня фаховості викладу в німецькомовних відеоповідомленнях про тенденції інноваційного розвитку належать такі:

– відсутність нагромадження термінологічних одиниць;

– суб'єктивність викладу (реакція журналіста на інновацію);

– діалогічність,

які й забезпечують мету комунікації – передачу реципієнту знань у переконливій та доступній формі.

Автори медіатекстів також характеризують інновації через прикметники: *innovativ* [7–25], *neu* [8–24], *ideal* [10], *beeindruckend* [7], *präzis* [16; 20], *überraschend* [24]. Зазначені прикметники відрізняються суб'єктивністю, оскільки мають оцінний характер та виражають ставлення модератора (журналіста) до розробленої технології, а також його реакцію на інноваційний продукт. Однак вживання таких прикметників компетентними особами (науковцями, розробниками) свідчить про об'єктивність висловлювань, оскільки нововведення мають наукові підтвердження на основі компаративного аналізу з іншими розробками та їхнього вдосконалення.

Інноваційний розвиток сприяє виникненню нових лексем (неологізмів), а також використанню англіцизмів як лексем загальноприйнятої мови світової науки. Наприклад, *Downsizing* [17] вживається у повідомленні про інновації в галузі космології та астрофізики. Також зустрічаються такі англіцизми, як *Kick-off* [15], *Machine Learning* [18; 20; 21], *Deepfakes* [7; 24], *Halfbike* [23], *Hightech* [19; 20], *Know-how* [9; 12], *Spreading* [22], *IT-Forensik* [24], *Stytletransfer* [18], *Samples* [18], *Neural Style Transfer Algorithmus* [18]. Варто зауважити, що такі неасимільовані англіцизми, як правило, є маловідомими для носіїв німецької мови та експлікують порівняно стійку вмотивованість до ситуації (наприклад, *der große Kick-off, das kompakte und leichte Halfbike*). У німецькомовних відеоповідомленнях на інноваційну тематику очікувано спостерігаємо неологічну лексику: *Nach-Corona-Welt* [22], *Klimakiller, Klimaleugner* [9], *Coronavirusdetektiv* [15], *Stehrad* [23].

Нині збільшується кількість інновацій у галузі медицини та захисту навколишнього середовища, що свідчить про нагальність вирішення цих проблем. Для запобігання змінам клімату необхідно не лише створювати засоби боротьби, а й повідомляти про них широкому загалу через

поширення інформації, каналами передачі якої слугують ЗМІ. Тому в досліджених відеоповідомленнях сайтів Deutsche Welle та YouTube на зазначену тематику лексичний склад висловлювань зорієнтований на пересічну людину, є зрозумілим та легким для сприйняття. Наприклад, автори вдаються до використання лексем „*Klimakiller*“, „*Klimaskeptiker*“, які не викликають труднощів, пов'язаних із нерозумінням контексту. При цьому лексеми можуть апелювати до емоцій реципієнта, оскільки характеризують несприятливі для клімату явища з особливо потужною негативною конотацією „*Klimakiller*“. Медіатексти, які тематизують захист навколишнього середовища, реалізують не лише інформативну функцію (повідомляють про нововведення), а й функцію впливу, яка є кінцевою метою в моделі комунікації «модератор – глядач».

У період боротьби з Covid-19 важливого значення набувають розробки в галузі біотехнологій. Модератори актуальних німецькомовних відеоповідомлень орієнтуються на кожного реципієнта та інформують про інновації у сфері біотехнологій, використовуючи зрозумілу лексику: *Impfstoff* [8; 14], *Einsatz von Biotechnologien* [8], *neue Therapien* [19], *effiziente Diagnostik* [20], *biotechnologisches Know-How* [8].

Характерною особливістю кожного дослідженого німецькомовного повідомлення є використання модераторами питальних речень під час представлення наукових досягнень, що вказує на апелятивну функцію висловлювання: автор звертається до глядача, привертає його увагу, спонукає до роздумів, зацікавлює та заохочує до подальшого перегляду: „*Wie sollen die Reaktorblöcke, in denen am 11. März 2011 nach einem heftigen Erdbeben und einem Tsunami die nuklearen Kerne schmolzen, jemals also aufgeräumt werden?*“ [24], „*Habt ihr Angst vor manipulierten Videos? Oder ist alles doch nur halb so schlimm?*“ [7].

Модератори використовують умовний спосіб дієслів Конюнктив I, щоб підкреслити достовірність інформації. У відеоповідомленні „*Medizin und Innovationen*“ (огляду інновацій у галузі медицини) мовець не робить власні ствердження, не висловлює емоції та не намагається вплинути на думку реципієнта, а лише інформує реципієнта, посилаючись на авторів нововведень або на компетентних у цій галузі осіб: „*Mit dieser Technologie könne man das Medizinsystem verändern, wie Tomas Wiesner mitteilte*“ [20].

У досліджених відеоповідомленнях найбільш уживаним є термін „*Software*“ (зустрічається 68 разів), що свідчить про розробку інновацій на окремому досконалому програмному забезпеченні, яке уможливило процес реалізації новостворених інноваційних продуктів.

Інновації сприяють появі нових понять, які можуть викликати труднощі під час перекладу, пов'язані з невідповідністю норм вихідної та цільової мов. Тому переклад медіатекстів, в яких висвітлено тематику інноваційних процесів, потребує неабияких зусиль перекладача, знань та напрацювань у різних галузях для досягнення еквівалентності перекладу.

Висновки і перспективи подальших розробок. Тематика інноваційного розвитку широко репрезентується в різних галузях науки й техніки та висвітлюється у ЗМІ. Вдалий вибір засобів вербалізації, а також візуалізація інноваційних процесів сприяють кращому розумінню медіатекстів. Поле вербалізації розширюється завдяки лексемам різних тематичних груп: інновації в галузі техніки, кібербезпеки, інноваційний розвиток аерокосмічної галузі, інноваційні процеси в галузі біотехнологій, штучного інтелекту, що є складовою частиною реалізації нововведень та ін. Для вербалізації інноваційного розвитку німецькомовних відеоповідомлень сайтів Deutsche Welle та YouTube характерні такі особливості: наявність галузевої терміносистеми та міжгалузевої лексики; використання неологізмів та англіцизмів; точність та логічність викладу; поєднання інформативної та апелятивної функцій (не лише інформувати, а й спонукати до певних дій чи думок, наприклад, про захист навколишнього середовища, різні аспекти роботизації тощо); актуалізація ступеня науковості через вживання окремих лексем-термінів, більшість з яких є все ж загальнозрозумілими; відсутність образної лексики і образних висловлювань.

Подальший розвиток науки та техніки, інноваційні рішення розробників, вдосконалення сучасних інформаційних технологій відкривають нові можливості для дослідження особливостей вербалізації інноваційних процесів. Таким чином, спектр тематики інноваційного розвитку постійно розширюється та потребує ґрунтовного лінгвістичного аналізу для визначення тенденцій мови в засобах масової інформації, що і є пріоритетністю майбутніх розвідок. Одним із важливих напрямів комплексного дослідження німецькомовних відеоматеріалів є перекладацький аспект: особливості відтворення окремих лексичних одиниць цільовою мовою та декодування можливих лексичних та семантичних лакун.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lichtenberger B. Sprache und Erscheinungsbild bei Tageszeitungen. Ein Vergleich zwischen „Kronen Zeitung“ und „Der Standard“. Eisenstadt, 2004. 79 S.
2. Городецька І.В. Англійськомовний рекламний текст косметичних

засобів: структура, семантика, прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2015. 203 с.

3. Чайковська О.Ю. Лінгвостилістичні характеристики теленовін у комунікативно-прагматичному аспекті : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. С. 29–33.
4. Засурский Я.Н. Медиатекст в контексте конвергенции. *Вестник Московского университета*. 2005. № 2. С. 3–6.
5. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. Москва : Языки русской культуры, 1996. 464 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Auf der Spur der Deepfakes. URL: <https://www.dw.com/de/auf-der-spur-derdeepfakes/av-52376639> (дата звернення: 10.12.2020).
7. Deutsche Biotechs im Rampenlicht. Plötzlich berühmt? URL: <https://www.dw.com/de/pl%C3%B6tzlich-ber%C3%BChmt-deutsche-biotechs-im-rampenlicht/a5569386> (дата звернення: 22.10.2020).
8. Die „coole“ Klimaanlage. URL: <https://www.dw.com/de/diecooleklimaanlage/av-45592357> (дата звернення: 04.10.2020).
9. E-Sight die innovative elektronische Brille. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t6lgATaObf0> (дата звернення: 19.01.2021).
10. Google Duplex, die wohl gruseligste Sprachsteuerung der Welt! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tiiGALmz1WQ> (дата звернення: 03.03.2021).
11. Holz: Alter Baustoff neu gedacht. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fhQRTa1G2Ps> (дата звернення: 5.12.2020).
12. Industrie 4.0: Ist Deutschland schon abgehängt? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sk3KB21AAfY> (дата звернення: 09.02.2021).
13. Impfstoff gegen Krebs. URL: <https://www.dw.com/de/impfstoff-gegen-krebs/av56468611> (дата звернення: 26.01.2021).
14. Innovation aus Deutschland: COVID-19-Analyse per Atemluft? URL: <https://www.dw.com/de/innovation-aus-deutschland-covid-19-analyse-per-atemluft/av-53206664> (дата звернення: 08.02.2021).
15. Innovation und Design – V&A Museum widmet sich Gaming-Industrie. URL: <https://www.dw.com/de/innovation-und-design-va-museum-widmet-sich-gamingindustrie/a-4543014> (дата звернення: 05.01.2021).
16. Ist das die Revolution für die Raumfahrt? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5EgCdtjwoa4> (дата звернення: 08.03.2020).

17. KI Anwendungen zum Ausprobieren. URL: <https://www.dw.com/de/kianwendungen-zum-ausprobieren/av-56847529> (дата звернення: 18.12.2020).
18. Körper-Preis für die Entschlüsselung der Neandertaler-DNA. URL: <https://www.dw.com/de/k%C3%BCrber-preis-f%C3%BCr-dieentschl%C3%BCsselung-der-neandertaler-dna/a-44333988> (дата звернення: 14.11.2020).
19. Machine Learning revolutioniert die Medizin. Medizin und Innovationen URL: <https://www.dw.com/de/machinelearning-revolutioniert-die-medizin/av-56019810> (дата звернення: 28.12.2020).
20. Maschinenbau.tv: moderne Anlagentechnologie. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FkM_PYJYpbM (дата звернення: 04.12.2020).
21. Mit Innovationen der Corona-Krise trotzen. URL: <https://www.dw.com/de/mitinnovationender-corona-krise-trotzen/av-53739353> (дата звернення: 01.12.2020).
22. Neues Fahrgefühl auf dem Halfbike. URL: <https://www.dw.com/de/neuesfahrgef%C3%BChl-auf-dem-halfbike/av-43225300> (дата звернення: 17.10.2020).
23. Shift – Leben in der digitalen Welt. URL: <https://www.dw.com/de/shift-leben-inder-digitalen-welt/av-56780778> (дата звернення: 17.10.2020).
24. Telemedizin – Wie die Digitalisierung die Medizin neu gestaltet. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yq341IQdzNU> (дата звернення: 05.02.2021).

REFERENCES

1. Lichtenberger, B. (2004) Language and layout of newspaper text. Comparison of „Kronen Zeitung“ and „Der Standard“. Eisenstadt, 79 p.
2. Horodetska, I.V. (2015) The English advertisement text of cosmetics: structure, semantics, pragmatics [Anhliis'komovnyi reklamnyi tekst kosmetychnykh zasobiv: struktura, semantyka, prahmatyka]. Candidate of Philological Sciences: special. 02.10.04 Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 203 p.
3. Zasurskyi, J.N. (2005) Media text in context of convergence [Mediatekst v kontekste konverhenzyi]. Bulletin of Moscow University, № 2, pp. 3–6.
4. Lotman, J.M. (1996) Inside the thinking worlds: Person – Text – Semiosphere – History [Vnutri mysliaishchikh mirov. Chelovek – Tekst – Semiosfera – Istoriia]. Moscow: Iazyki Russkoi Kul'tury, 464 p.
5. Chaikovs'ka, O.J. (2020) Linguo-Stylistic peculiarities of television news in the communicative and pragmatic aspects (based on the German language). [Linhvostylistychni kharakterystyky

telenovyn u komunikatyvno-prahmatychnomy aspekti]. Dis. ... Cand. phil. Science: special. 02/10/04 Zaporizhzhia: ZNU, pp. 29–33.

REFERENCES

OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

6. On the trail of deepfakes. URL: <https://www.dw.com/de/auf-der-spur-derdeep-fakes/av-52376639> (accessed on 10.12.2020). [In German].
7. German biotechs in the spotlight. Became suddenly famous? URL: <https://www.dw.com/de/pl%C3%B6tzlich-ber%C3%BChmt-deutsche-biotechs-im-rampenlicht/a5569386> (accessed on 22.10.2020). [In German].
8. The „cool“ air conditioning system. URL: <https://www.dw.com/de/die-cooleklimaanlage/av-45592357> (accessed on 04.10.2020). [In German].
9. E-Sight – the innovative electronic glasses. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t6lgA-TaObf0> (accessed on 19.01.2021) [In German].
10. Google Duplex – probably the scariest voice control in the world! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tiiGaLmz1WQ> (accessed on 03.03.2021) [In German].
11. Wood: old building material in new use. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fhQRTa1G2Ps> (accessed on 5.12.2020) [In German].
12. Industry 4.0: Has Germany been left behind? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sk3KB21AAfY> (accessed on 9.02.2021) [In German].
13. Cancer vaccine. URL: <https://www.dw.com/de/impfstoff-gegen-krebs/av56468611> (accessed on 26.01.2021) [In German].
14. Innovation from Germany: Diagnosis of COVID-19 by analysis of breath? URL: <https://www.dw.com/de/innovation-aus-deutschland-covid-19-analyse-peratempluft/av-53206664> (accessed on 08.02.2021). [In German].
15. Innovation and Design – The V&A Museum dedicates to the games industry. URL: <https://www.dw.com/de/innovation-und-design-va-museum-widmet-sich-gamingindustrie/a-4543014> (accessed on 05.01.2021). [In German].
16. Is this the space revolution? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5EgCdtjwoa4> (accessed on 08.03.2020). [In German].
17. AI-Applications. URL: <https://www.dw.com/de/kianwendungen-zum-ausprobieren/av-56847529> (accessed on 18.12.2020). [In German].
18. The Körber European Science Prize for the decoding of DNA of Neanderthal. URL: <https://www.dw.com/de/k%C3%B6rber-preis-f%C3%BCr-dieentschl%C3%BCsselung-der-neandertaler-dna/a-44333988> (accessed on 14.11.2020). [In German].
19. Machine learning is revolutionizing medicine. Medicine and Innovations URL: <https://www.dw.com/de/machinelearning-revolutioniert-die-medizin/av-56019810> (accessed on 28.12.2020) [In German].
20. Maschinenbau.tv: modern system technology. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FkM_PYJYpbM (accessed on 04.12.2020). [In German].
21. Defying the corona crisis with innovations. URL: <https://www.dw.com/de/mitinnovationen-der-corona-krise-trotzen/av-53739353> (дата звернення: 01.12.2020). [In German].
22. New riding experience on the Halfbike. URL: <https://www.dw.com/de/neuesfahrgef%C3%BChl-auf-dem-halfbike/av-43225300> (accessed on 17.10.2020). [In German].
23. Shift-life in the digital world. URL: <https://www.dw.com/de/shift-leben-in-der-digitalen-welt/av-56780778> (accessed on 17.10.2020). [In German].
24. Telemedicine-How digitalization is changing medicine. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yq3411QdzNU> (accessed on 5.02.2021). [In German].

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Гончаренко Л. О.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри романо-германської філології та перекладу з німецької мови

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Україна

orcid.org/0000-0002-9541-952X

stotskaya07@rambler.ru

Ключові слова:

*еквівалентність,
адекватність, перекладацька
компетенція, переклад
конференцій, синхронний
переклад.*

Стаття присвячена дослідженню питання досягнення якості усного перекладу в процесі виступів на переговорах і конференціях. Аналізуючи підходи провідних вітчизняних і зарубіжних перекладознавців, у статті обґрунтовуємо актуальність розмежування базових понять оцінки ефективності перекладних текстів у письмовій та усній комунікаціях. При цьому вказується різниця в способах оцінки письмового й усного перекладу, розглядаються поняття еквівалентності й адекватності як основні чинники оцінювання ефективності перекладу. Досягнення адекватності в усному переговорному процесі, зокрема прагматичної адекватності, розглядається як найбільш релевантний спосіб досягнення мети комунікації. Проводиться огляд актуальних методичних прийомів, представлених у роботах сучасних теоретиків і практиків усного перекладу, а також розглядаються найбільш ефективні види спеціальних вправ. На конкретних прикладах демонструються прийоми подолання можливих ускладнень у процесі усної комунікації за допомогою застосування спеціальних перекладацьких умінь і навичок, що дає змогу досягти адекватного перекладу. Також наголошується на важливості набуття спеціальних компетенцій усного перекладача в ході навчання. Говорячи про оцінку якості усного перекладу, логічно виходити з критеріїв досягнення адекватності, передусім передаючи зміст висловлювання, при цьому завжди прагнути досягти бажаного прагматичного впливу на тих, кому цей переклад призначений. Цілком природньо, що залежно від тематики й формату здійснення усного послідовного перекладу перекладу з аркуша або синхронного перекладу адекватність досягається різними способами, але при цьому центром комунікативного процесу є перекладач, що має необхідні психологічні якості, такі як комунікативна гнучкість, стресостійкість, ерудованість, і володіє відповідними прийомами досягнення необхідної адекватності перекладу в будь-якій ситуації.

QUALITY EVALUATION CRITERIA OF INTERPRETATION

Honcharenko L. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology
and Translation from German*

*Petro Mohyla Black Sea National University
68 Desantnykiv str., 10, Mykolaiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9541-952X
stotskaya07@rambler.ru*

Key words: *translation equivalency, adequacy, translation competences, conference translation, simultaneous translation.*

The article discusses the issues of achieving the high quality interpretation at conferences and negotiations. The purpose of the article is to determine the criteria for evaluating interpretation. Analyzing the approaches of leading native and foreign translators, in the article is justified the need to differentiate the basic concepts of assessing the effectiveness of translation and interpretation. Similarly, the article differentiates the methods of evaluating the translation and interpretation, describes the concepts of equivalence and adequacy of translation, which are considered the main factors in measuring the effectiveness of translation and interpretation. Achieving adequacy in interpreting, particularly, pragmatic adequacy, is viewed as the most relevant way to achieve the goal of communication. The article reviews the actual methodical techniques presented in the works of modern theorists and practitioners of translation and interpretation, and also examines the most effective types of special exercises used by the author of the article in practice. Specific examples demonstrate the ways of overcoming possible complications in the process of oral communication through the use of special translation skills and tools, which allows achieving adequate translation. The article also emphasizes the importance of acquiring special interpretation competences in linguistic education of universities. Speaking about the quality evaluation criteria of interpretation, it is logical to proceed from the criteria of achieving adequacy, first of all, conveying the meaning of the statement, while always striving to achieve the desired pragmatic impact on those for whom this translation is intended. Absolutely, depending on the topic and format of consecutive interpretation, translation from a sheet or simultaneous translation, adequacy is achieved in different ways, but the center of the communicative process is a translator with the necessary psychological qualities such as communication flexibility, stress, erudition and has the appropriate techniques to achieve the required adequacy of translation in any situation.

Постановка проблеми. Що б не писали або не говорили про переклад, основною проблемою завжди було й залишається – як перекласти якісно. Водночас якість перекладу обговорюється століттями. Не припиняється дискусія про переваги того чи іншого методу вибору еквівалентів, розробляються техніки письмового та машинного перекладу. Критиці також піддаються переклади художніх творів [1]. Серед усіх цих відмінностей одна полягає в тому, що всі точки зору на переклад відносно постійні: переклад повинен відповідати певним правилам і дотримання цих правил неминуче призведе до якісно еквівалентного або відповідного перекладу [2, с. 90].

Мета й завдання статті. Метою статті є спроба визначити, який стандарт варто використувати для встановлення якості усного перекладу, проаналізувавши при цьому його види й ознаки, оскільки письмовий та усний переклад не може бути оцінений за однаковими критеріями.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є усний переклад, предметом дослідження є критерії оцінювання якості усного перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових роботах з теорії та практики усного перекладу Д. Селескович та М. Ледерер підкреслюється єдність лінгвістичних і психологічних

факторів як незаперечна основа усного перекладу [3], при цьому перекладач у процесі усного перекладу має справу передусім зі змістом тексту, іноді вимушено нехтуючи повнотою змісту, що цілком очевидно підтверджується практикою усного переговорного процесу.

Аналіз виступів у процесі переговорів, а також огляд статей провідних перекладознавців показує, що для оцінки усного перекладу в більшості випадків використовується термін «адекватність» [4, с. 58]. При цьому під адекватністю розуміють такий текст перекладу, який вирішує основне прагматичне завдання, тобто є комунікативно і прагматично еквівалентним у конкретній ситуації перекладацького процесу, відповідає цій ситуації, передаючи зміст тексту, іноді навіть за рахунок деяких відступів від змісту, наприклад, нехтуючи зайвими подробицями викладу місцевих регіональних реалій незрозумілих слухачеві. У такому випадку, якщо це не суперечить рішенню прагматичного завдання, перекладач може вдаватися до генералізації.

Підготовка до усного перекладу повинна базуватися на тренінгу окремих тем (галузей), що дасть змогу в процесі послідовного перекладу прогнозувати певний лексичний склад висловлювання в межах заданого тематичного ряду, обробки й розширення бази прецизійної інформації, по суті, доведення до автоматизму впізнавання географічних назв, чисел, дат, у тому числі культурно маркованих для певної сторони учасників переговорного процесу, а крім того, необхідно розвивати вміння «гнучкості» перекладача, тобто вміння знаходити перекладацьку відповідність, еквівалент у процесі перекладу, навіть у тому випадку, якщо немає в запасі відповідного терміна, а перепитати під час виступу оратора неможливо, а зволікання призводить до неминучого провалу комунікації, не кажучи вже про адекватність перекладу [5].

При здійсненні послідовного перекладу від перекладача не потрібно миттєвого відтворення сказаного, як це відбувається при синхронному перекладі, але цей вид також вимагає великих розумових і фізичних затрат. Перекладачеві протягом багатьох годин доводиться запам'ятовувати великі обсяги тексту, від нього вимагається точна передача суті сказаного, грамотність і культура мови, лаконічність і вміння чітко висловлювати думки. Також при послідовному перекладі відразу стає видно різницю між добре підготовленим професіоналом і його менш досвідченим колегою. Не можна не відзначити також особливостей усного послідовного перекладу, до яких відносяться культурні розбіжності в парадигмі мов. Знання міжкультурних відмінностей, традицій, особливостей менталітету як наслідки взаємодії культурних картин світу комунікантів [6, с. 25–27]. Вони

повинні стати невід'ємною частиною професійної компетенції усного перекладача [3].

Тренування вмінь і навичок різних підвидів усного перекладу проводиться на заняттях в аудиторії й відпрацьовується вдома. Основи методики навчання усного перекладу, система вправ щодо вміння імовірнісного прогнозування, тренування прецизійної інформації закладені в роботах Р. Міньяра-Белоручева, В. Комісарова [2; 4]. Велика увага професійним навичкам усного перекладу приділяється в роботах І. Алексєєвої, М. Вербицької, І. Зубанова, де детально описані вправи на тренування довгострокової й короткочасної пам'яті, риторичних умінь синхронізації механізмів читання та промовляння [7; 8; 9].

Найбільш істотний етап усного перекладу являє собою ряд розумових операцій, які відбуваються в мозку перекладача. Р. Міньяр-Белоручев називає цю особливість процесу перекладу «невловимістю», «невідчутністю» його деяких сторін [4]. Процес усного перекладу можна описати за допомогою психолінгвістичної моделі. У її основі лежить психолінгвістична модель мовленнєвої діяльності. Вона передбачає наявність мети, внутрішньої програми майбутнього висловлювання, побудови висловлювання у внутрішньому мовленні та його вербалізацію в усній мові. Внутрішня програма перекладача представляє стислий зміст оригіналу, оскільки в процесі своєї діяльності перекладач не створює власних висловлювань.

Відповідно до цієї моделі, переклад здійснюється у два етапи:

1) перекладач «перекладає» зміст оригіналу, який він зрозумів, «мовою мозку» у вигляді своєї внутрішньої програми;

2) він розгортає цю програму іншою мовою, так як це робить будь-який носій цієї мови [10].

Що стосується стратегій у синхронному перекладі, то це засіб для досягнення перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови мовою перекладу комунікативної інтенції відправника з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей оратора, базового рівня, мовної надкатегорії й підкатегорії [11]. Із цього визначення випливає, що під стратегією розуміється сукупність як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників, на які опирається перекладач при виборі того чи іншого методу виконання перекладацького завдання на цій ділянці перекладу.

Сьогодні в науці часто порушується питання, у яких мовних парах виконання синхронного перекладу становить найбільшу складність. Суперечка зав'язана на синтаксичній структурі найбільш популярних для синхронного перекладу мов: арабської, іспанської, китайської, японської, португальської, російської, італійської, англійської,

французької й німецької. Справа в тому, що серед цих мов три з них відрізняються такою структурою будови речення, при якій дієслово знаходиться в кінці. В арабській мові дієслово часто ставиться в самий початок речення. Однак труднощі синхронного перекладу загалом не залежать від тієї чи іншої мовної пари. Проте вчені розділені в цьому питанні на дві протилежні за поглядами групи. На думку перших, переклад із таких мов, як китайська, японська та німецький, наприклад, англійською та французькою – процес більш складний, ніж переклад з англійської або французької китайською, німецькою або японською. На їхню думку, коли мова йде про переклад з китайської англійською, варто застосовувати низку стратегій, властивих саме цій мовній парі. Деякі дотримуються іншої думки: виходячи з основного завдання перекладу, а саме передачі змісту повідомлення, відмінності в синтаксичній структурі не є серйозною перешкодою для здійснення синхронного перекладу [12].

В. Ілюхін виділяє дві групи стратегій у синхронному перекладі: стратегії, засновані на факторі часу, і стратегії, які пов'язані зі статистичними факторами [11]

Стратегія *спроб і помилок* застосовується тоді, коли вузький контекст мовою оригіналу не дає перекладачеві переконатися в правильності обраного варіанта перекладу. У таких випадках є необхідність в отриманні широкого контексту для адекватної передачі фрагмента мовою перекладу.

Стратегія *очікування* використовується в тих випадках, коли синхроніст потребує широкого контексту для більш адекватної передачі сегмента. Застосування цієї стратегії можливо лише в тому випадку, коли доповідач розширює контекст відразу після промови цього сегмента.

Головна відмінність у застосуванні стратегії *столінгу* від застосування стратегії *очікування* полягає в тому, що пауза між сказаним оратором сегментом і розширенням контексту для перекладу цього сегмента триває досить довго. У подібних умовах застосування стратегії *очікування* неможливе, тому синхроніст змушений заповнювати паузу тематичною інформацією в *очікуванні* широкого контексту.

Стратегія *лінійності* дає можливість перекладачеві зробити синтаксичну структуру мовою перекладу більш простою. Цей процес призводить до кращого розуміння перекладного сегмента, так як короткі відрізки перекладеної інформації легше сприймаються на слух.

Стратегія *знакового перекладу* може бути застосована тоді, коли в мові оратора виникає незнайомий для перекладача термін. Використання цієї стратегії призводить до появи в тексті перекладу буквализмів.

Застосування стратегії *компресії* можливо завдяки предметній ситуації, під якою розуміють також соціокультурний аспект. На використання цієї стратегії перекладача штовхає високий темп мови оратора.

Стратегія *декомпресії* може бути застосована при перекладі як термінів, так і незнайомих перекладачеві слів. Компенсація є основним складником застосування цієї стратегії. Декомпресія застосовується тоді, коли виникає необхідність широко розгорнути використане в тексті оригіналу поняття [13].

Отже, синхроніст користується певною стратегією протягом перекладу. Вона може змінюватися залежно від лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, які здійснюють прямий вплив на її вибір перекладачем. Як правило, під час перекладу синхроніст користується декількома стратегіями, які він змінює залежно від обставин. У низці випадків зміна стратегії відбувається раптово, коли перекладачеві стає зрозумілим, що обрана стратегія із самого початку не призведе до досягнення поставленої мети.

Висновки й перспективи подальших розробок. Таким чином, говорячи про оцінку якості усного перекладу, логічно виходити зі стандарту досягнення адекватності, передаючи передусім зміст висловлювання, і водночас завжди прагнути досягти бажаного прагматичного впливу на тих, на кого розрахований цей переклад. Залежно від тематики й форми здійснення усного послідовного перекладу або синхронного перекладу адекватність досягається різними способами, але при цьому центром комунікативного процесу є перекладач, який володіє необхідними психологічними якостями, такими як комунікативна гнучкість, стресостійкість, ерудованість, і володіє прийомами досягнення адекватності перекладу в будь-якій ситуації. Перспективою подальших досліджень у досягненні якості усного перекладу може стати поглиблене вивчення матеріалу в межах усного перекладу будь-якого дискурсу, а також усних переговорів побутового формату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kussmaul P. Training the translator. Amsterdam : John Benjamin's Publishing Company, 1995. 160 p.
2. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. Москва : ЧЕРО, 1999. 136 с.
3. Seleskovich D., Lederer. M. Interpreter Pour Traduire. Paris, 1996. 311 p.
4. Миньяр-Белоручев Р.К. Записи в последовательном переводе. Москва : Проспект АП, 2005. 176 с.
5. Чужакин А.Н. Мир перевода 7. Прикладная теория устного перевода и переводческой скорописи. Москва : Р. Валент, 2003. 232 с.

6. Брега О.Н. Оценка уровня сформированности профессиональной межкультурной мета-языковой компетенции. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия «Педагогика, психология»*. Тольятти, 2017. № 2 (29). С. 25–30.
7. Алексеева И.С. Профессиональное обучение переводчика : учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Санкт-Петербург : Союз, 2001. 288 с.
8. Вербицкая М.В., Беляева Т.Н., Быстрицкая Е.С. Устный перевод. Английский язык. Москва : Глосса-Пресс, 2008. Часть 1. 384 с.
9. Зубанова И.С. Английский язык. Скоропись в последовательном переводе (+ 2CD). Москва : Р. Валент, 2016. 216 с.
10. Комисаров В.Н. Сучасне перекладознавство. Москва : ЭТС, 2002. 420 с.
11. Илюхин В.М. Стратегии в синхронном переводе (на материале англо-русской и русско-английской комбинаций перевода) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2001. 215 с.
12. Setton R. A Pragmatic Theory of Simultaneous Interpretation : doctoral dissertation. Ann Arbor. Michigan, 1997. 214 p.
13. Снегірєва Є.В. Компресія і втрати змісту при синхронному перекладі: як не перейти межю. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ : Логос, 2010. Вип. 5. С. 206–214.
5. Chuzhakin A. N. (2003) *Mir perevoda 7* [The World of Translation]. Applied Theory of Interpretation and Interpreting Cursive Writing. Moscow: «R. Valent» (in Russian).
6. Brega O. N. (2017) Otsenka urovnya sformirovanoi professionalnoy mezhkulturnoy metayazykovoy kompetentsii [Assessment of the level of formation of professional intercultural meta-language competence]. *Science Vector of Togliatti State University. Series "Pedagogy, Psychology"*, no. 2(29), pp. 25–30 (in Russian).
7. Alekseeva I. S. (2001) Professionalnoe obuchenie perevodchika [Professional training of a translator]: A textbook on interpretation and translation for translators and teachers. Sankt-Peterburg: Soyuz (in Russian).
8. Verbitskaya M.V., Belyaeva T.N., Bystritskaya E.S. (2008) *Ustnyy perevod. Angliyskiy yazyk* [Oral translation. English]. Part 1. Moscow: Glossa-Press (in Russian).
9. Zubanova I. S. (2016) *Angliyskiy yazyk. Skoropis v posledovatelnom perevode (+ 2CD)* [English language. Cursive writing in consecutive translation (+ 2CD)]. Moscow: «R. Valent» (in Russian).
10. Komissarov V. N. (2002) *Suchasne perekladoznnavstvo* [Modern translation studies]. Moscow: ETS (in Ukrainian).
11. Ilyukhin V. M. (2001) *Strategii v sinkhronnom perevode (na materiale anglo-russkoy i russko-angliyskoy kombinatsiy perevoda)* [Strategies in simultaneous translation (based on the material of the English-Russian and Russian-English translation combinations)]. (PhD Thesis), Moscow (in Russian).

REFERENCES

1. Kussmaul P. (1995) *Training the translator*. Amsterdam: John Benjamin's Publishing Company.
2. Komissarov V. N. (1999) *Obshchaya teoriya perevoda* [General translation theory]. Moscow: CHERO (in Russian).
3. Seleskovich D., Lederer M. (1996) *Interpreter Pour Traduire*. Paris.
4. Minyar-Beloruhev R. K. (2005) *Zapisi v posledovatelnom perevode* [Consecutive translation notes]. Moscow: Prospekt AP (in Russian).
12. Setton R. A (1997) *Pragmatic Theory of Simultaneous Interpretation / doctoral dissertation*. Ann Arbor. Michigan.
13. Snegireva E. V. (2010) *Kompresiya i vtraty zmistu pry synkhronnomu perekladi: yak ne pereyty mezhu* [Compression and loss of content in simultaneous translation: how not to cross the border] *Linguistics of the XXI century: new research and prospects: a collection of scientific papers*, vol. 5. Kyiv: Logos, pp. 206–214 (in Ukrainian).

УДК 811.111'37'373.46'38:[339.138:502.1
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-7>

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЕКОМАРКЕТИНГУ В АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Гордун С. М.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей
Волинський національний університет імені Лесі Українки
пр. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0002-2523-8301
Hordun.Svitlana@vnu.edu.ua*

Ключові слова: вузькогалузеві терміни, міжгалузеві терміни, зовнішньогалузева лексика, синонімія, терміносистема екомаркетингу, термін, публіцистичний текст.

Дослідження термінів ґрунтується передусім на законах загального термінознавства, одним з основних завдань якого є дослідження вузькогалузевих терміносистем, до яких належить і термінологічна система екомаркетингу – молода терміносистема науки, яка виникла на стику екології, економіки та маркетингу. Зусилля екомаркетингу спрямовані на задоволення потреб людей за допомогою виробництва, реалізації та споживання товарів, послуг, обміну інформації тощо, при цьому вони не порушують екологічної рівноваги й не впливають на здоров'я людей. Досліджувані терміни забезпечують накопичення та трансфер фахової інформації та задовольняють комунікативні потреби спеціалістів цієї галузі. Статтю присвячено дослідженню семантичних особливостей термінів екомаркетингу. Матеріалом дослідження слугують англomовні публіцистичні тексти з екомаркетингу за період 2011–2017 років (обсяг вибірки – 52 261 слововживання), які ми вважаємо найважливішими засобами вираження терміносистеми екомаркетингу. Крім того, вважаємо, що сфера функціонування є більш важливою в термінознавстві, адже термін – це мовна одиниця, яка проявляє усі свої властивості й ознаки тільки в разі його вживання в текстах різних жанрів. Дослідження показало, що будь-який публіцистичний текст екомаркетингу містить вузькогалузеві, міжгалузеві, зовнішньогалузеві терміни та загальноновживану лексику, причому зауважимо, що газетні статті, порівняно зі статтями спеціальних видань, містять набагато менше термінів усіх груп. Також було встановлено, що в публіцистичних текстах наявна велика кількість термінів-синонімів. Синонімія терміносистеми екомаркетингу проявляє свої особливості, функціонуючи власне в публіцистичних текстах. На основі проведеного аналізу було виділено три типи синонімічних рядів у терміносистемі екомаркетингу, найчастотнішим з яких є ряд синонімів, які частково проявляються в публіцистичних текстах. Для впорядкування терміносистеми екомаркетингу важливим є процес уніфікації синонімів, при цьому потрібно дотримуватися критеріїв вмотивованості та абсолютної частоти. Отримані результати нашого дослідження сприятимуть взаєморозумінню науковців у світі та полегшенню процесу передачі інформації.

SEMANTIC PECULIARITIES OF GREEN MARKETING TERMS IN ENGLISH PUBLICISTIC TEXTS

Hordun S. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of Foreign Languages for Humanities
Lesya Ukrainka Volyn National University
Volia avenue, 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2523-8301
Hordun.Svitlana@vnu.edu.ua*

Key words: *in-disciplinary term, interdisciplinary term, general scientific term, synonym, green marketing terminology system, term, publicistic text.*

The analysis of terms is based primarily on the laws of terminology. One of the main tasks of it is to study the terminology systems of a separate branch of knowledge, which includes the green marketing terminology system which is a quite young system of terms and emerged at the intersection of ecology, economics and marketing. Green marketing efforts are aimed at meeting the needs of people through the production, sale and consumption of goods, services, information exchange, etc., while they do not disturb the ecological balance and do not affect human health. Green marketing terms provide accumulation, and transfer of professional information, and meet communicative needs of specialists in this field. The article is devoted to the study of semantic peculiarities of green marketing terms. The material of the research is English publicistic texts, which we consider to be the most important means of expressing the terminology of green marketing. In addition, we believe that the field of functioning is more important in terminology because the term is a linguistic unit that shows all its features and characteristics only when it is used in texts of different genres. The study showed that any publicistic text of green marketing contains in-disciplinary terms, interdisciplinary terms, general scientific terms, and common vocabulary. We should note that newspaper articles, compared to articles in scientific magazines, contain much fewer terms. It was also found that there are a large number of synonymous terms in publicistic texts. Synonyms of green marketing show their peculiarities only when they are a part of publicistic texts. Taking into consideration the results of our analysis, three groups of synonyms were identified in the green marketing terminology, the most frequent of which is a group of synonyms, which are partially used in publicistic texts. The process of unification of synonyms is important for the green marketing terminology, and it is necessary to adhere to the criteria of term motivation and absolute frequency of term usage. The results of our study will promote mutual understanding between scientists around the world and facilitate the process of information transfer.

Постановка проблеми. Нині глобальна екологічна криза суттєво впливає на усі сфери життя людини й спонукає людей до свого роду екологізації науки та практичної діяльності. Оскільки усі зміни в суспільстві так чи інакше відбиваються на мові, можна спостерігати виникнення величезної кількості термінів, пов'язаних зі сталим розвитком і екомаркетингом зокрема. Саме терміни дуже часто стають об'єктом лінгвістичних досліджень, адже коректне використання термінів є запорукою взаєморозуміння між спеціалістами, а це своєю чергою буде сприяти швидшому розв'язанню екологічних проблем.

Проблемами вузькогалузевих терміносистем займалися такі відомі термінознавці, як Б.М. Головін, Т.Р. Кияк, В.М. Лейчик, М.М. Володіна, Ю.А. Зацний тощо. Так, англomовні фахові тексти з охорони довкілля досліджувала М.Я. Саламаха. Е.Т. Дерді вивчала юридичні тексти, С.А. Вискушенко – тексти тваринництва, а О.І. Гутиряк цікавиться терміносистемою маркетингу. На матеріалі німецької мови написано роботи С.І. Вовчанської (тексти маркетингу), О.М. Бондар (тексти екології), О.М. Ріба (тексти з нафтової промисловості), Р.Б. Шевців (тексти економічних наук). Однак терміносистема екомарке-

тингу досі є не уніфікованою та потребує глибокого аналізу.

Мета статті полягає в аналізі семантичних особливостей термінів екомаркетингу англомовних публіцистичних текстів, яка досягається вирішенням таких завдань: 1) розділити усі виявлені в текстах терміни на вузькогалузеві, міжгалузеві та загальнонаукові; 2) проаналізувати випадки синонімії термінів екомаркетингу в публіцистичних текстах і запропонувати шляхи уніфікації терміносистеми екомаркетингу.

Об'єктом дослідження є терміни терміносистеми екомаркетингу в публіцистичних англомовних текстах.

Предметом аналізу виступають семантичні особливості термінів екомаркетингу в англомовній публіцистиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тексти різних жанрів містять велику кількість різної лексики, однак основою будь-якого тексту є загальноживана лексика, яка забезпечує зв'язність тексту та робить його зрозумілим широкому колу читачів. Англомовні публіцистичні тексти екомаркетингу, окрім власне термінів екомаркетингу, містять і терміни інших дисциплін, загальнонаукові терміни та загальноживану лексику. Тому лексичні одиниці публіцистичних текстів екомаркетингу поділяються на чотири групи:

1) вузькогалузеві терміни представлені групою термінів, які належать тільки до конкретної терміносистеми, розраховані на фахівців окремої професійної сфери знань і зберігають свою вузькогалузеву маркованість [1, с. 143]. Ця група термінів є ядром терміносистеми екомаркетингу;

2) міжгалузеві терміни – це терміни, які використовуються в різних терміносистемах. Так, у публіцистичних текстах екомаркетингу це терміни суміжних дисциплін – екології, економіки, маркетингу, техніки тощо: *climate change, global warming, energy crisis, Fenton's reagent, ozonation* тощо. За словами О.М. Бондар, такі терміни здатні переходити до категорії загальнотехнічних чи загальнонаукових лексичних одиниць, а також поповнювати загальнолітературну лексику [1, с. 143];

3) зовнішньогалузеву лексику репрезентують терміни, які належать до інших терміносистем і стосуються загального термінологічного фонду наук (терміни політики, релігії, культури тощо). Зовнішньогалузева лексика знаходиться на периферії терміносистеми екомаркетингу і характеризується високим ступенем абстракції і міждисциплінарним характером;

4) нефахова лексика, або загальноживана, за С.А. Вискушенко, виступає сукупністю всіх мовних засобів загальноживаної мови і не пов'язана з жодною професійною галуззю знань чи людської діяльності. Такі лексичні одиниці познача-

ють предмети, явища, дії, ознаки, які вживаються в повсякденному житті усіма користувачами відповідної мови та уможливають загальнонаціональне спілкування [3].

Так, проаналізувавши заголовки 38 англомовних статей, ми виявили 21 термінологічну одиницю терміносистеми екомаркетингу, які складаються з 36 терміноелементів (усі відібрані заголовки містять 267 слів). Використовуючи ці дані, можемо підтвердити той факт, що більшу частину публіцистичних текстів становлять загальноживані слова, цим текстам не притаманний високий ступінь використання термінів у заголовках, що Р. Уолсі пояснює тим, що загальні журнали та газети орієнтуються на широке коло споживачів [16, с. 256].

За допомогою програми Voyant Tools [15] ми проаналізували тексти газет та журналів і побачили різницю між статтями. Так, ми визначили, що в нашій вибірці публіцистичних газетних текстів найчастотнішими словами є такі: *energy – 130; says – 113; waste – 110; water – 110; new – 61; plastic – 56; use – 51; companies – 47; coffee – 45; food – 44; materials – 44; sustainable – 44, терміноелемент green – 49*. Як бачимо, переважають серед найчастотніших слів власне загальноживані слова, що цілком підтверджує думку про те, що газетні статті орієнтовані на звичайного читача [2, с. 149].

Натомість кількість термінів екомаркетингу в журнальних статтях набагато більша, ніж у газетних статтях, про що свідчать дані вибірки програми Voyant Tools [15]: *green (261), environmental (179), marketing (156), consumers (98), environment (94), eco (93), energy (90), products (88), innovation (68), practices (68), research (68), consumption (67), feedback (64), waste (61), industry (58), householders (56), product (56), sustainability (54)* тощо. Як бачимо, майже всі слова є або термінами, або терміноелементами багатоконпонентних термінів екомаркетингу, що пояснює високу інформативність публіцистичних текстів у спеціалізованих журналах.

Ще однією семантичною особливістю термінів екомаркетингу в англомовній публіцистиці є, насамперед, функціонування термінів-синонімів, які загалом вважаються небажаним явищем у терміносистемах, оскільки вони порушують системність терміносистеми, що перешкоджає процесу її нормування.

Проаналізувавши синонімічні ряди терміносистеми екомаркетингу за критерієм абсолютної частоти в корпусах, ми виокремили 253 терміни-синоніми, які утворюють 95 синонімічних рядів, які ми поділяємо на:

1) синонімічні ряди, які повністю проявляються в англомовній публіцистиці екомаркетингу,

тобто усі терміни, які входять до синонімічного ряду, зустрічаються в корпусі; наприклад, термін *carbon emissions* зустрічається в корпусі 416 разів, а його синонім *CO₂ emissions* – 209. Зауважимо, що таких рядів найбільше, а саме 44;

2) синонімічні ряди, які частково проявляються в публіцистичних текстах, тобто один або кілька членів ряду не були виявлені в корпусі, наприклад: термін *waste-to-energy* зустрічається 8 разів, а його синонім *energy-from-waste* – 0. Таких рядів налічується 36;

3) синонімічні ряди (15 рядів), які повністю не були виявлені в терміносистемі екомаркетингу, наприклад, синонімічний ряд *green syndicalism* – *eco-syndicalism* [2, с. 150].

Нульову абсолютну частоту терміна-синоніма або цілого синонімічного ряду можна пояснити такими факторами:

1) ці терміни можуть належати до рідко вживаних вузькогалузевих термінів екомаркетингу, які більше притаманні науковим текстам, а не публіцистичним;

2) деякі терміни є вже застарілими й через це не зустрічаються в нашому матеріалі. Однак ми не маємо права вилучати їх із терміносистеми екомаркетингу, оскільки вони зафіксовані в лексикографічних джерелах, а тому цілком можуть вживатися в різностильових текстах [2, с. 151].

Усі термінологічні синоніми екомаркетингу ми також поділяємо за семантичною ознакою на два типи: терміни-дублети (сурядний синонімічний зв'язок) і відносні синоніми (субпідрядний синонімічний зв'язок). Розмежувати ці типи термінів можна, лише проаналізувавши їх у тексті. Терміни-дублети, або абсолютні синоніми, як уже зазначалося, майже не відрізняються своїм семним складом і є взаємозамінними в контексті. Сюди належать усі синонімічні ряди, які складаються з повного та скороченого терміна, а також деякі інші терміни, наприклад, *high efficiency particulate air filters* – *HEPA filters*, *eco-friendly product* – *green product*.

Водночас терміни другого типу зв'язку є важливими чинниками у процесі виконання інформаційної функції терміна, тобто в разі вживання певного синоніма із синонімічного ряду виокремлюються ознаки, що є характерними лише для нього [4], наприклад, *clean car* – *green vehicle*. Зауважимо, що в багатокомпонентних синонімічних рядах між різними їх одиницями можуть існувати як один, так і другий тип зв'язку; наприклад, у синонімічному ряді *pay-as-you-throw* – *PAYT* – *unit-based pricing* – *volume-based pricing* очевидним є те, що перших два його компоненти є термінами-дублетами, а інші члени є відносними синонімами.

Як уже зазначалося, синонімія не є бажаною в терміносистемах, а тому потребує впорядкування. У доборі нормативного терміна потрібно

користуватися такими принципами: термін має відповідати всім вимогам літературної мови, не порушувати системних зв'язків у межах терміносистеми й мови загалом, мати високу частоту вживання, бути абсолютно вмотивованим та мати статус міжнародного [9, с. 63].

Щоб вибрати з групи термінів-синонімів найвиправданіший, варто користуватися також параметрами вмотивованості [6]. Для цього нам потрібно проаналізувати лексичне значення (дефініцію) терміна і визначити, який варіант терміна найбільш відповідає вимогам професійного спілкування, тобто який є більш мотивованим. Також потрібно звертати увагу на те, чи відповідає внутрішня форма терміна його лексичному значенню. Внутрішня форма терміна представлена морфемною структурою й «утворює не просту сукупність смислів та узусу її складників», а визначену систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів [8, с. 140]. Внутрішня форма – це системна характеристика слова чи словосполучення, яка виконує роль «перехідного містка» від звукової оболонки до значення» [7, с. 247].

Наприклад, у терміносистемі екомаркетингу увійшли терміни екології *pollute* та *contaminate*. Cambridge Learner's Dictionary подає такі визначення цих термінів: *contaminate* – *to make something less pure or make it poisonous*: [12]; *pollute* – *to make an area or substance, usually air, water, or soil, dirty or harmful to people, animals, and plants, especially by adding harmful chemicals* [12]. Дефініція терміна *pollute* означає, що забруднення відбувається внаслідок певної діяльності людини, а *contaminate* такого натяку не має, тобто забруднення може бути й природного походження. Отже, обидва терміни та їх похідні *contamination* – *pollution*, *contaminant* – *pollutant* мають право на існування.

Як додатковий критерій уніфікації синонімів ми пропонуємо використовувати частоту вживання цих термінів за даними Корпусу сучасної американської англійської мови (The Corpus of Contemporary American English) [13] та Британського національного корпусу (The British National Corpus) [11].

Так, термін *pollute* у вибірці з цих корпусів за 2000–2015 роки (обсяг вибірки – 194 256 832 слововживань) зустрічається 251 раз, а *contaminate* – 241, тобто варто надавати трохи більше переваги терміну *pollute*. Це можна підтвердити й кількістю вживання похідних-термінів: *contamination* – 2116 разів, а *pollution* – 6071 раз, *contaminant(s)* – 1272 рази, а *pollutant* – 1942 рази. Варто зауважити, що внутрішня форма усіх згаданих термінів відповідає їхньому лексичному значенню, адже суфікси *-tion* та *-ant* наявні в обох термінах і означають дію (процес) та, відповідно, речовину, яка забруднює довкілля.

Як бачимо, часто один із синонімів починає домінувати, витісняючи інший на задній план, тому вважаємо за доцільне використовувати абсолютну частоту вживання термінів екомаркетингу як додатковий критерій уніфікування синонімів у терміносистемі екомаркетингу.

Таким чином, провівши цей аналіз, змушені погодитися з Л. Дрозд у тому, що повне усунення термінологічних синонімів з активного вжитку неможливе, а це так само унеможливує абсолютну стандартизацію [14, с. 35].

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, аналіз термінів екомаркетингу в публіцистичних текстах показав, що будь-який публіцистичний текст екомаркетингу містить вузькогалузеві, міжгалузеві, зовнішньогалузеві терміни та загальновоживану лексику, причому газетні статті, порівняно зі статтями спеціальних видань, містять набагато менше термінів. Також на основі проведеного аналізу було виділено три типи синонімічних рядів у терміносистемі екомаркетингу, найчастотнішим з яких є ряд синонімів, які частково проявляються в публіцистичних текстах. Для впорядкування терміносистеми екомаркетингу важливим є процес уніфікації синонімів, при цьому потрібно дотримуватися критеріїв вмотивованості та абсолютної частоти. Результати нашого дослідження можуть бути використанні у створенні галузевих словників, а також впорядкуванні терміносистеми екомаркетингу, що полегшить комунікацію фахівців цієї сфери. Перспективним вважаємо визначення семантичних особливостей термінів екомаркетингу в текстах інших жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О.М. Лінгвістичні особливості німецької фахової мови екології : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ : КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2015. 401 с.
2. Гордун С.М. Терміносистема екомаркетингу: структурно-семантичний та функціональний параметри (на матеріалі англомовної публіцистики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя. 2020. 295 с.
3. Вискушенко С.А. Термінологічна насиченість текстів англійської фахової мови тваринництва. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14503/1/Стаття.pdf> (дата звернення: 18.02.2021).
4. Вовчанська С.І. Німецька фахова мова маркетингу: структурно-семантичний, лінгвопрагматичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Івано-Франківськ, 2014. 396 с.
5. Вовчанська С.І. Функціонування синонімів та антонімів у термінології сучасної німецької мови. URL: <http://www.academia.edu/22153796/> (дата звернення: 18.02.2021)

6. Кияк Т.Р. Мотивированность как возможный критерий отбора и упорядочения терминов-интернационализмов. *Науч.-техн. информация*. Сер. 1. 1985. № 10. С. 15–19.
7. Кияк Т.Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2008. № 38. С. 77–80.
8. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль : Богдан, 2000. 248 с.
9. Цісар Н. До питання про варіантність і нормативність вторинних медичних найменувань. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології» 2009. № 648. С. 61–65.
10. Aitchison J. *Linguistics*. London : Hodder&Stoughton, Ltd., 2003. 92 p.
11. British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>. (access date: 27.02.2021).
12. Cambridge Learner's Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/learner-english/>. (access date: 15.02.2021).
13. COCA – Corpus of Contemporary American English. URL: <http://corpus.byu.edu/coca/>. (access date: 27.02.2021).
14. Drozd L., Roudny M. Language Planning and Standardization of Terminology in Czechoslovakia. *International Journal of Sociology of Language*. Vol 23. Standardization of Nomenclature. The Hague, Paris, New York : Mouton Publishers, 1980. P. 29–42.
15. Voyant Tools. URL: <https://voyant-tools.org/>. (access date: 22.02.2021).
16. Wolseley R. *Understanding magazines*. Ames, 1966. 451 p.

REFERENCES

1. Bondar, O.M. (2015) *Linhvistychni osoblyvosti nimetskoi fakhovoi movy ekolohii [Linguistical peculiarities of German professional ecology language]*: Candidate's thesis. Kyiv: KNU named after T.H. Shevchenka.
2. Hordun, S.M. (2020) *Terminosystema ekomarketynhu: strukturno-semantychnyi ta funktsionalnyi parametry (na materiali anhlomovnoii publitsystyky) [Green marketing terminology system: structural, semantic and functional parameters (based on the English publicistic texts)]*: Candidate's thesis: 10.02.04. Zaporizhzhia.
3. Vyskushenko, S.A. *Terminologichna nasychenist tekstiv anhliyskoi fakhovoi movy tvarynnytstva [Terminological density of the English professional texts about animal husbandry]*. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/14503/1/Стаття.pdf>
4. Vovchanska, S.I. *Nimetska fakhova mova marketingynhu: strukturno-semantychnyi, lnhvoprahmatychnyi ta funktsionalnyi aspekty [German*

- professional language of marketing: structural and semantical aspects*]: Candidate's thesis. Ivano-Frankivsk.
5. Vovchanska, S.I. *Funktsionuvannia synonimiv ta antonimiv u terminolohiii suchasnoii nimetskoi movy* [Functioning of synonyms and antonyms in the modern German terminology]. Retrieved from URL: <http://www.academia.edu/22153796/>
  6. Kyiak, T.R. (1985) Motyvatsiia yak mozhlyvyi kryterii vidboru ta vporyadkuvannia terminiv-internatsionalizmiv [Motivation as a possible criterion for selection and ordering of terms-internationalisms]. *Nauchno-tekhnycheskaia informatsyia - Scientific and technical information*, Vol. 1, 10, pp. 15–19.
  7. Kyiak, T.R. (2008) Semantychni aspekty normalizatsiit terminolohichnykh odynyt [Semantic aspects of normalization of terminological units.]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni I. Franka – Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko*, Vol. 38, pp. 77–80.
  8. Ponomariv, O.D. (2000) *Stylistyka suchasnoii ukraiinskoi movy* [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Ternopil: Bohdan.
  9. Tsisar, N. (2009) Do pytannia pro variantnist i normatyvnist vtorynnykh medychnykh naymenuvan [To the question of variability and normativeness of secondary medical names]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seriya «Problemy ukraiinskoi terminolohiii» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series «Problems of Ukrainian terminology»*. Lviv, Vol. 648. pp. 61–65.
  10. Aitchison, J. (2003) *Linguistics*. London: Hodder&Stoughton, Ltd..
  11. British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>
  12. Cambridge Learner's Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/learner-english/>
  13. COCA – Corpus of Contemporary American English. URL: <http://corpus.byu.edu/coca/>
  14. Drozd, L., Roudny, M. (1980) Language Planning and Standardization of Terminology in Czecho-Slovakia. *International Journal of Sociology of Language. Standardization of Nomenclature*. The Hague, Paris, New York, Vol. 23, pp. 29–42
  15. Voyant Tools. URL: <https://voyant-tools.org/>
  16. Wolseley, R. (1966) *Understanding magazines*. Ames, 1966.

УДК 81'25
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-8>

НЕОЛОГІЗМИ ТА ЇХНЯ ЕКСПЛІКАЦІЯ В АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Гурко О. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0002-2839-2400
hurko.o.v@gmail.com*

Ключові слова: нова розмовна лексика, найменування, сфери використання, аналітичний та інтерактивний етап, найчастотніші групи новотворів, носії англійської мови.

Поява неологізмів зумовлена стрімкою активізацією суспільства та виникненням нових реалій, які потребують вербалізації в мові. Утворення нових лексем відбувається здебільшого з власного матеріалу через словотвірні моделі та на основі переосмислення наявних одиниць. У межах наукової розвідки неологізми трактуємо як лексеми, що виникли в англійській мові протягом останніх двох десятиліть та виокремлюємо п'ять теоретичних підходів до їх вивчення (стилістичний, денотативний, структурний, етимологічний і словниковий). У статті семантично диференціюємо групи англійських неологізмів, що вербалізують сферу розмовної лексики ХХІ ст., окреслюємо причини виникнення неологізмів та виявляємо найпродуктивніші царини вживання новітніх одиниць. Об'єктом вивчення є новітня розмовна лексика англійської мови ХХІ ст., а предметом наукового аналізу – семантична структура неологізмів початку ХХІ ст. Матеріалом дослідження слугували неологізми, вибрані з англо-українського словника нової розмовної лексики та фразеології за редакцією Ю.А. Зацного та А.В. Янкова та Oxford Online Dictionary. Основними сферами функціонування нових розмовних одиниць є комп'ютерні технології, громадське життя, гена інженерія, антропоцентрична, суспільно-політична та соціально-економічна. До домінувальних інноваційних одиниць уналежнено однослівні мовні лексеми, які здебільшого виражені іменниками, що свідчить про потребу носіїв мови називати явища або ситуації. Механізми продукування нових слів мають специфічну природу і їх використовують мовці як стратегії переборювання комунікативних труднощів. Задля економії власного часу користувачі Інтернет-простору вигадують чимало новотворів, що швидко підхоплюють і поширюють мовці та блогери. Неологізація стає дедалі більш поширеною, оскільки це зручний метод передавання інформації. Інтерактивний етап дослідження неологізмів засвідчив слабку конотативну обізнаність респондентів у представлених одиницях, проте, спираючись на контекст, інформанти з'ясували значення 90% наведених слів. Перспективу нових студій вбачаємо в компаративному вивченні новотворів різних мов.

NEOLOGISMS AND THEIR EXPLICATION IN ENGLISH SPEECH

Hurko O. V.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of English Language for Non-Philological Specialities
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarin avenue, 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2839-2400
hurko.o.v@gmail.com*

Key words: *new colloquial vocabulary, names, spheres of usage, analytical and interactive stage, the most frequent groups of new words, native speakers of English.*

The emergence of neologisms is due to the rapid activation of society and the occurrence of new realities that require verbalization in language. The formation of new lexemes is mostly from their own material through word-forming models and on the basis of rethinking existing units. Within scientific research, we interpret neologisms as lexemes that have emerged in English over the past two decades and identify five theoretical approaches to their study. We semantically differentiate groups of English neologisms that verbalize the sphere of colloquial vocabulary of the XXI century, outline the causes of neologisms and identify the most productive areas of usage of the latest units. The object of study is the modern colloquial vocabulary of the English language of the XXI century, and the subject of scientific analysis – the semantic structure of neologisms. The material of the research was neologisms selected from the English-Ukrainian dictionary of new colloquial vocabulary and phraseology and Oxford Online Dictionary. The main areas of functioning of the new conversational units are computer technology, public life, genetic engineering, anthropocentric, socio-political and socio-economic. Dominant neologisms include single-word language lexemes, which are mostly expressed by nouns, which indicates the need for native speakers to name phenomena or situations. Mechanisms for producing new words have a specific nature and are used by speakers as strategies for overcoming communication difficulties. To save their own time, Internet users invent a lot of new words that are quickly distributed by speakers and bloggers. The interactive stage of the study of neologisms showed a weak connotative awareness of the respondents in the presented units, but based on the context, the informants found out the meaning of 90% of the words. The prospect of further research can be seen in the comparative investigation of innovations of different languages.

Постановка проблеми. Чимало нових розмовних слів проходять процес соціалізації, а й подекуди лексикалізації, проте не завжди посідають істотне місце в мовленні. Спираючись на студіювання вітчизняних й зарубіжних дослідників (О.В. Гурко [2], С.О. Єнікеєва [3], К.Ф. Заболотний [4], Ю.А. Зацний та А.В. Янков [5; 6], О.В. Ткачик [7], L. Min-Chang [9] та ін.), зауважимо, що в будь-якій мові функціонують лексеми, які мають нове конотативне забарвлення. Саме тому питання про належність тих чи тих розмовних одиниць до неологізмів є нині суперечливим, оскільки думки науковців неоднозначні щодо встановлення проміжку, до якого слово все ще залишається неологізмом. Зокрема, Т.І. Арбекова наголошує на тимчасовості нових лексем й умотивовує їхню специфіку тим, що потреба у виникненні цих слів постає «в момент виступу для конкретної

ситуації» [1]. К.Ф. Заболотний переконаний, що неологізм є новим словом доти, поки відповідає вимогам спілкування та «сприймається мовцями мови як нове протягом деякого періоду часу» [4]. Натомість Ю.А. Зацний та А.В. Янков наголошують на потребі розширення неологізмів у зв'язку з «поліетнічністю, поліваріантністю англійської мови», зауважуючи, що «запозичення з одного національного варіанта в інший вважаються у варіанті-рецепторі новими одиницями, навіть якщо вони не є новими для варіанта-донора» [6, с. 6].

Зауважимо, що в мовленні функціонує кілька теоретичних підходів до студіювання неологізмів, зокрема: стилістичний, денотативний, структурний, етимологічний і словниковий.

У межах *стилістичного підходу* неологізм трактується як *слово, новизна якого маркується його новим стилістичним вживанням, прикладом чого*

можуть слугувати слова, що переходять із жаргону або метамови до повсякденної мови (наприклад, термін *downtime* – вільний час). Відповідно до *денотативної теорії* неологізми – це слова, що виникають для найменування нових предметів та понять і набувають нових денотативних значень на кшталт *smartphone*, *selfie*, *e-book*. *Структурний підхід* визначає неологізми як слова, які мають абсолютно нову мовну й акустичну форму і структуру, наприклад: *hobbit* Толкієна. За *етимологічною теорією* неологізм кваліфікують як наявне в мові слово, що розвинулося до нового значення: *umbrella* 1) річ, яку використовують для захисту від дощу; 2) захисна сила загалом. І, зрештою, науковці, які вивчають неологізми відповідно до *лексикографічного* підходу, підґрунтя цього напряму вбачають у незафіксованості нового слова в словниках, наприклад, мовна одиниця *cinematherapy* – «використовувати фільми, як терапію», яка вміщує понад 70 000 цитувань у пошуковій системі Google, але поки що не зафіксована в лексикографічних виданнях [4].

Отже, в межах нашої розвідки до нових одиниць зараховуємо лексеми, що виникли в англійській мові протягом останніх двох десятиліть, та, спираючись на зазначені вище підходи, зауважимо, що кожен дослідник має визначити для себе, чи є та чи та мовна одиниця новою для всіх членів суспільства.

Матеріалом дослідження слугували неологізми, вибрані з англо-українського словника нової розмовної лексики та фразеології за редакцією Ю.А. Зацного та А.В. Янкова [5] та Oxford Online Dictionary [10].

Мета і завдання статті. У науковій розвідці ставимо за мету в семантичному аспекті виявити найчастотніші групи англійських неологізмів, що вербалізують сферу розмовної лексики XXI ст. Поставлена мета зумовила потребу виконати такі завдання, по-перше, окреслити причини виникнення неологізмів, а по-друге, представити царини, в яких вживають новітні одиниці XXI ст.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом вивчення є новітня розмовна лексика англійської мови XXI ст., а предметом наукового аналізу – семантична структура неологізмів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах нашого дослідження спробуємо в два етапи, зокрема аналітичний та інтерактивний, репрезентувати неологізми. Аналітичний етап передбачає відбір і лексичний аналіз неологізмів. До аналізу залучили 58% іменників, 25% дієслів, 13% прикметників і 4% аббревіатур, до яких уналежнюємо композиційно складні, розгорнуті словосполучення, дібрані з англо-українського словника нової розмовної лексики та фразеології за редакцією Ю.А. Зацного та А.В. Янкова [5] та Oxford Online Dictionary [10].

Важливим є те, що превалюють однослівні мовні одиниці, які здебільшого виражені іменниками, що свідчить про потребу носіїв мови називати явища або ситуації.

Зважаючи на те, що неологізми активно використовують у мовленні, вважаємо доречним у межах нашого дослідження виокремити 5 основних сфер функціонування нових розмовних одиниць:

– *громадське і повсякденне життя*: *wine o'clock* – правильний час для вживання вина; *cidery* – місце, де робиться сидр; *fandom* – бути фанатом чого- або кого-небудь; *sodcasting* – вмикати музику через динамік телефону в публічному місці; *to mansplain* – пояснення чоловіком жінці певний речей з висока без знання проблеми; *facekini* – маска, що одягають влітку (на пляж) на обличчя, аби уникнути опіку; *patchwriting* – процес, коли автор у тексті використовує власностворені слів;

– *комп'ютерні технології та соціальні мережі*: *selfie* – фотографія самого себе, автопортрет; *to rage* – уникати якоїсь діяльності, що стала приносити негативні емоції; *AFK* – away from the keyboard; *second screening* – водночас дивитися телевизор та перевіряти смартфон; *tablet computer* – ноутбук, смартфон; *webisode* – епізод серіалу, що транслюється в мережі; *to pocket-dial* – ненавмисно зателефонувати будь-кому через те, що телефон лежить у кишені; *crowdsourcing* – діяльність із залученням великої групи людей; *geobragging* – постійно оновлювати свою геолокацію, прагнучи привернути увагу або змусити інших людей заздрити; *murder-cam* – апарат, що робить 3D-фото місця злочину;

– *антропоцентричні номінації*, що характеризують людей та їхні потреби, погляди, упередження: *moblivious* – дивитися на екран смартфона під час ходьби, не помічаючи навколо себе нічого; *sapiosexual* – людина, що вважає інтелігентних та освічених людей сексуально привабливими; *hangry* – бути голодним настільки, щоб стати агресивним; *on fleek* – дуже хороший, привабливий, стильний; *normcore* – тренд, в якому звичайні та нестильні речі носять як виклик моді; *kitchenalgia* – ностальгія за стилем ведення домашнього господарства 1950-х років, про що свідчить успіх ремісничих магазинів та ретро-роздрібних торговців, таких як Cath Kidston; *rawist* – прихильник «екстремальної форми» вегетаріанства, яка полягає у споживанні овочів і фруктів тільки в сирому вигляді.

– *соціально-економічний аспект*: *Eurogeddon* – фінансовий колапс в Європі; *squeezed middle* – шар населення, що страждає від інфляції; *crowdsourcing* – список фрилансерів, що готові працювати над проблемою чи завданням;

– *суспільно-політичний напрям*: *Brexit* – процес виходу Британії з Євросоюзу; *hacktivism* – діяльність, що ведеться задля піару певних політичних кампаній; *indyref* – референдум за незалежність Шотландії.

У наведеній нижче діаграмі представлено у відсотковому плані найчастотніші сфери функціонування неологізмів (див. рис. 1).

Друга частина дослідження охоплює виявлення ступеня актуалізації лінгвістичних одиниць у мовленні носіїв англійської мови та безпосередньо в опитуванні інформантів – носіїв мови, що проживають на території Великобританії. У процесі опитування інформантів запропонували відповісти на кілька запитань, зокрема про значення слова, частотність його використання, синонімічні еквіваленти та ймовірність щодо потенційної фіксації лексеми в словниковому складі мови.

Результати виявилися дещо несподіваними, оскільки група інформантів у віці від 25 до 45 років визначила значення лише 36% слів. Однак, коли слова були представлені вже в контексті, інформанти змогли зрозуміти значення 90% наведених слів. Інформанти вікової групи 20–25 років повідомили, що чули 50% слів. Утім, активно, на думку опитаних, використовують лише 15–20% нових слів, які відбиралися для аналізу. Це переважно лексичні одиниці зі сфери повсякденного життя, нових технологій і політико-економічного напрямку.

Ставлення інформантів до більшості неологізмів досить негативне. Респонденти охарактеризували їх як «дурні», «непотрібні» і такі, що не здатні надовго закріпитися в англійській мові. З цією думкою погоджується більшість людей, що брали участь в опитуванні носіїв мови, зокрема, вікова група від 25 до 45 років.

Така думка не є новою, вкрай негативне ставлення носіїв мови до нових, незвичних слів спостерігаємо давно. Видання The Telegraph стверджує, що нові слова входять до словнико-

вого складу мови настільки швидко, що «проходять повз» навіть певного покоління: «...terms have entered the language so quickly that they have bypassed the entire generation» [11].

Принагідно зазначимо, що з лінгвістичного погляду негативна реакція носіїв мови на появу нових, почасти незрозумілих слів не відбиває об'єктивної мовної картини, оскільки 90% від запропонованих для опитування лексем продують нові значення для невідомих раніше реалій і лише 10% становлять ті, що виникли як одиниці молодіжного сленгу та ввійшли до сучасної англійської мови деяких соціальних і вікових груп.

Цікавими й необхідними, на наше переконання, є думки А. Меткалфа, який запропонував використовувати низку чинників, що визначають «життєздатність», або, за висловом П. Кука, «успішність» нового слова «Successful new words». Це частота вживання (frequency), «неочевидність» значення (unobtrusiveness), широта поширення і різноманіття ситуацій використання (diversity of users and situations), потенційна здатність слова утворювати інші форми і значення (generation of other forms and meanings), а також тривалість функціонування самого концепту, вираженого цим словом (endurance of the concept to which the word refers) [8].

Крім того, неабиякі труднощі виникають під час перекладу інноваційних лексем. Перекладати неологізми потрібно з урахуванням контексту, в якому вони перебувають, оскільки лише в такий спосіб можна зрозуміти й представити точне значення неологізмів. Крім того, варто проаналізувати лексему та визначити її складники. Наприклад, якщо неологізм утворений

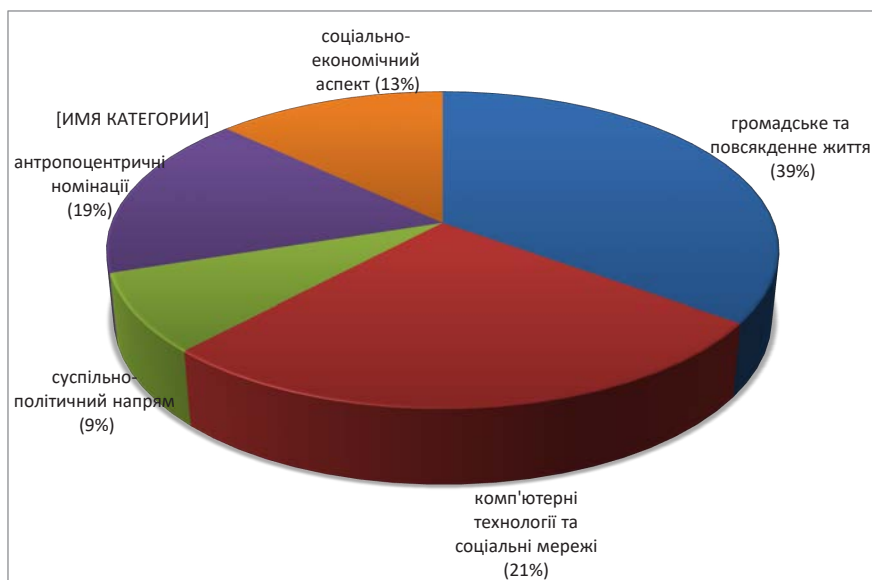

Рис. 1. Основні сфери вживання нових розмовних одиниць

засобом афіксації, то варто установити афікс та значення тієї лексичної одиниці, до якої афікс доєднано.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, мовні процеси набувають неабиякої активності, оскільки нині відбуваються динамічні зміни у формуванні мови соціуму. Механізми продукування нових слів мають специфічну природу і їх почасти використовують мовці як стратегії переборювання комунікативних труднощів. Крім того, новотвори вживають для посилення прагматичної спрямованості мовлення, збільшення впливу на адресата та опису нових явищ у суспільстві. Динамічність процесів неологізації лексичного складу сучасної англійської мови створює передумови для подальших наукових пошуків, зокрема, перспективними є дослідження словотворення неологізмів, а також порівняльне вивчення новотворів у різних мовах.

ЛІТЕРАТУРА

- Арбекова Т.И. Лексикология английского языка. Учеб. пособие для II–III курсов ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высшая школа, 1977. 240 с.
- Гурко О.В. Новітні англiцизми в художній лiтературi. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 7–11.
- Єнікєєва С.О. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на мат. новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ ст.), 2011. 241 с.
- Заболотный К.Ф. Неологизмы в словообразовательной системе английского языка. Черновцы, 1987. 16 с.
- Зацний Ю.А., Янков А.В. Англо-український словник нової розмовної лексики та фразеології. Вінниця : Нова Книга, 2010. 170 с.
- Зацний Ю.А., Янков А.В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
- Ткачик О.В. Шляхи поповнення лексичного складу сучасної англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 59. С. 211–213.
- Metcalf A. *Predicting New Words: The Secrets of Their Success*. Boston: Houghton Mifflin Company, 2004. 312 с.
- Min-Chang L. A new perspective on the creation of neologisms. *Acta Linguistica Asiatica*. 2011. Vol. 3 (1). С. 47–59.
- New Oxford American Dictionary. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195392883.001.0001/acref-9780195392883>
- The Telegraph. *English language is changing faster than ever; research reveals*. URL: <https://www.theguardian.com/science/2015/may/01/icymi-english-language-is-changing-faster-than-ever-says-expert>

REFERENCES

- Arbekova, T.Y. (1977). *Leksykologhiya anhlyiskoho yazyka [Lexicology of the English language]*. Moscow: High school.
- Hurko, O.V. (2013). Novitni anhlytsyzmy v khudozhnii literaturi [The latest anglicisms in fiction]. *Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversytet ym. V. Y. Vernadskoho. Seryia «Fylolohiia. Sotsyalnye kommunykatsyy»*, vol. 26 (65), № 1, pp. 7–11.
- Yenikieieva, S.O. (2011). *Systema slovotvoru suchasnoi anhliiskoi movy: synerhetychnyi aspekt (na mat. novoutvoren kintsia XX – pochatku XXI st.) [The system of word formation in modern English: synergetic aspects (on the mat. of newly-formed words of late XX – early XXI century)]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Zaporizhzhia.
- Zabolotnyi, K.F. (1987). *Neolohyzy v slovoobrazovatelnoi systeme anhlyiskoho yazyka [Neologisms in the word-formation system of the English language]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Chernivtsi.
- Zatsnyi, Yu. A., Yankov, A. V. (2010). *Anhlo-ukrainskyi slovnyk novoi rozmovnoi leksyky ta frazeolohii [English-Ukrainian dictionary of new colloquial vocabulary and phraseology]*. Vinnytsia: New Book.
- Zatsnyi, Yu.A., Yankov, A.V. (2008). *Innovatsii u slovnykovomu skladi anhliiskoi movy pochatku XXI stolittia: anhlo-ukrainskyi slovnyk [Innovations in the vocabulary of the English language at the beginning of the XXI century: English-Ukrainian dictionary]*. Vinnytsia: New Book.
- Tkachyk, O.V. (2015). Shliakhy popovnennia leksychnoho skladu suchasnoi anhliiskoi movy [Ways to replenish the lexical structure of modern English]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho unyversytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii: Filolohichna, vol. 59, pp. 211–213.
- Metcalf, A. (2004). *Predicting New Words: The Secrets of Their Success*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Min-Chang, L. (2011). A new perspective on the creation of neologisms. *Acta Linguistica Asiatica*, vol. 3 (1), pp. 47–59.
- New Oxford American Dictionary*. (2015). URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195392883.001.0001/acref-9780195392883>
- The telegraph. English language is changing faster than ever; research reveals*. (2015). Retrieved from <https://www.theguardian.com/science/2015/may/01/icymi-english-language-is-changing-faster-than-ever-says-expert>

ENGXIT ЧИ EURO-ENGLISH: НОВІ РЕАЛІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЄС**Данильчук А. Л.***кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики**Волинський національний університет імені Лесі Українки**пр. Волі, 13, Луцьк, Україна**orcid.org/0000-0001-8127-2953**danylchuk@vnu.edu.ua*

Ключові слова: *lingua franca, мультилінгвізм, мовна політика, варіанти англійської мови, офіційна мова, робоча мова.*

Вихід Великобританії з Європейського Союзу, відомий як брекзит, привернув увагу політиків і дослідників до майбутнього англійської мови в ЄС. Попри аносовану політику мультилінгвізму, головними робочими мовами Європейського Союзу впродовж останніх десятиліть були англійська, французька та німецька мови з великим домінуванням англійської як мови міжкультурної комунікації. Серед імовірних прогнозів функціонування англійської мови в ЄС після брекзиту спостерігаються дві радикально протилежні точки зору – від повного припинення її використання у сфері офіційної комунікації Європейського Союзу до утвердження нового європейського варіанта, відмінного від стандартної англійської мови. У статті на матеріалі аналізу англійськомовного медійного дискурсу ЄС 2016–2021 рр. запропоновано визначення терміна ENGXIT; здійснено огляд медійних і наукових публікацій щодо функціонування англійської мови в Європейському Союзі до та після виходу Великобританії з його складу. Спираючись як на результати аналізу емпіричного матеріалу дослідження, так і на офіційні заяви відповідальних за мовну політику ЄС управлінців і науковців, бачимо, що в найближчому майбутньому англійська мова залишатиметься однією з 24 офіційних мов і трьох активних робочих мов Євроспільноти. Зважаючи на те що в проаналізованих публікаціях англійськомовних медійних видань ЄС після 2016 року рідко вживається термін ENGXIT, натомість особливо часто зустрічаються висловлювання щодо європейського варіанта англійської мови, так званого Euro-English, припускаємо, що вихід Великобританії з Європейського Союзу може слугувати поштовхом до кодифікації нового варіанта англійської мови та його подальшого активного використання в офіційній комунікації Європейського Союзу. Результати дослідження демонструють унікальну, об'єднану роль англійської мови в сучасному глобалізованому суспільстві ЄС і неготовність громадян Євроспільноти відмовлятися від її вжитку в найрізноманітніших сферах життя – від освіти й культури до політики та економіки.

ENGXIT OR EURO-ENGLISH: NEW REALITIES OF THE ENGLISH LANGUAGE IN EU

Danylchuk A. L.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics
Lesya Ukrainka Volyn National University
Voli avenue, 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8127-2953
danylchuk@vnu.edu.ua*

Key words: *lingua franca, multilingualism, language policy, English language variants, official language, working language.*

Britain's exit from the European Union, known as Brexit, has drawn much attention to the future of English in the EU. Despite the announced policy of multilingualism, the main working languages of the European Union in recent decades have been English, French and German, with a strong predominance of English as the language of intercultural communication. Among the predictions on the future of English in the EU after Brexit, there are two radically opposite views – from the complete cessation of its use in the official communication of the European Union, to the adoption of a new, European version other than standard English. The article, based on the analysis of the English-language media discourse of the EU 2016–2021, proposes the definition of the term ENGXIT; a review of media and scientific publications on the functioning of the English language in the European Union before and after Brexit is made. The results of the empirical material analysis, as well as the official statements of politicians and scholars responsible for the EU language policy, demonstrate that in the near future English will remain one of the 24 official languages and three active working languages of the European Community. Given that the term ENGXIT is rarely used in the analyzed EU English-language media publications after 2016, and the European version of the English language, the so-called Euro-English, is particularly common, we suggest that Brexit may trigger codification of a new version of the English language with its further active use in the official communication of the European Union. The results of the study also demonstrate the unique, unifying role of the English language in today's globalized EU society and the unwillingness of EU citizens to abandon its use in a wide range of life situations, starting from education and culture to politics and economics.

Постановка проблеми. Вихід Великобританії з Європейського Союзу є однією з найважливіших геополітичних подій ХХІ століття, що супроводжується великою увагою суспільства. Ставлення до брекзиту є неоднозначним по обидва боки Ла-Маншу, проте беззаперечним залишається факт: таке переформатування має потенціал змінити не лише життя країн-членів ЄС, а й усього світу. З червня 2016 року, коли 52% британців проголосували за вихід із Європейського Союзу, і до грудня 2020 року, коли країна після низки внутрішніх і зовнішніх політичних конфліктів усе ж остаточно вийшла з ЄС, у фокусі суспільної уваги була низка економічних, соціальних, культурних і лінгвістичних питань.

У грудні 2016 року рекордно швидко як для стандартів лексикографії термін BREXIT, утворений складанням прикметника *British* та іменника *exit*,

увійшов до онлайн версії Oxford English Dictionary. Як зазначалося в статті служби BBC 2016 року, словник визначає “*Brexit as “the (proposed) withdrawal of the United Kingdom from the European Union, and the political process associated with it. Sometimes used specifically with reference to the referendum held in the UK on 23rd June 2016, in which a majority of voters favoured withdrawal from the EU”* [1]. Сьогодні знаходимо в цьому ж словнику вже інше визначення терміна, адаптоване до нових реалій: “... *used to refer to the departure of the United Kingdom from the European Union*” [2]. Майже одночасно з терміном BREXIT за аналогією з ним утворено інший, менш популярний, проте все ж уживаний в англійській пресі термін ENGXIT. Наприклад, кілька заголовків англійських онлайн медіа: “*Brexit should not mean Engxit too*” [3], “*Johnson Promised Brexit – But May Deliver Engxit*” [4].

Мета й завдання статті. Термін ENGХIT до словників не потрапив, проте, зважаючи на частотність його використання в англомовній пресі 2018–2021 рр., зацікавив нас своїми потенційними значеннями. Оскільки одним із популярних контекстів його використання були публікації щодо майбутнього англійської мови в ЄС (після виходу з нього Великобританії), ми поставили перед собою низку завдань: запропонувати своє визначення ENGХIT, спираючись на проаналізований емпіричний матеріал, і спрогнозувати ймовірні сценарії використання англійської мови в Європейському Союзі після 2021 року. Тож, у широкому розумінні, **об’єктом** дослідження є сучасний варіант англійської мови, що використовується в Європейському Союзі, а **предметом дослідження** – функціонування англійської мови в контексті виходу Великобританії з ЄС і потенційний феномен так званого ENGХIT.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як ми вже зазначали, термін ENGХIT до словників не потрапив. Проте, аналізуючи культурний і лінгвістичний контекст, у якому цей термін уживається, бачимо мінімум два його потенційні значення: 1) вихід англійської мови з активного використання в Європейському Союзі; 2) розпад Сполученого Королівства, вихід Англії з ЄС та ініціативу Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу повернутися в склад Євроспільноти. Наприклад, стаття в *The Economic Times* проводить паралелі між постколоніальною Індією, що не відмовилася від англійської мови, і майбутнім Європейським Союзом, якому теж можна не відмовлятися від англійської як *lingua franca*: “*In fact, the continuing expansion of Hinglish, Benglish, Tamlish, Punjlish et al, should serve as an example for the European Union, given that Brexit is on the early-2020 agenda and some believe it means Engxit too. English is like the proverbial potato in Indian cooking – it absorbs the distinct flavours of dishes and enhances its own appeal. Eventually, those dishes without potatoes are unthinkable. The EU must banish any thoughts of allowing (or forcing) English to exit along with Britain or risk alienating countless Europeans who have developed a taste for English*” [3].

У зовсім іншому значенні термін ENGХIT використано в статті видання *The Atlantic*: “*The issue in that election becomes radically stark: Brexit or union? The English nationalism that powers Brexit is repelling the rest of the United Kingdom. It’s not Brexit. It’s Engxit – and Engxit not only from the European Union, but Engxit from Britain, too*” [4]. Автор описує ймовірність розпаду Великої Британії та виходу з неї Англії після брекзиту. У англомовному медійному дискурсі також зустрічаємо утворені за цим же принципом терміни WEXIT і SCEXIT, що використовуються на позначення

ймовірного виходу Уельсу та Шотландії зі складу Об’єднаного Королівства. Наприклад, гілка обговорення на одному з британських форумів так і називається: “*Brexit, Engxit, Wexit or Scexit?*” [5].

У статті, присвяченій аналізу функціонування англійської мови в Європейському Союзі після остаточного виходу Великої Британії з ЄС у грудні 2020 року, ми використовуємо термін ENGХIT у значенні виходу англійської мови з офіційних і робочих мов Європейського Союзу або скорочення її використання у сфері інституційної комунікації ЄС. Оскільки курс на європейську інтеграцію записано до Конституції України, а низку реформ вітчизняного освітнього сектору спрямовано на популяризацію вивчення англійської мови, завдання визначити головні тенденції її використання в Європейському Союзі після BREXIT вважаємо корисним та актуальним для українських науковців, викладачів-філологів, перекладачів і всіх зацікавлених.

Відразу після оголошення результатів британського референдуму щодо виходу країни з ЄС з’явилося чимало коментарів європейських політиків стосовно подальшого використання англійської мови. Найбільшого розголосу набула заява Данути Хюбнер, голови Комітету Європейського Парламенту з конституційних справ: “*We have a regulation ... where every EU country has the right to notify one official language. The Irish have notified Gaelic, and the Maltese have notified Maltese, so you have only the U.K. notifying English. If we don’t have the U.K., we don’t have English*” [6]. Французький Президент Еммануель Макрон також відомий своїм радикальними заявами щодо англійської мови в ЄС. Зокрема, проєвропейське видання *Euroactiv* наводить низку його цитат із березневих виступів 2018 року: “*The situation now is quite paradoxical. English has probably never been as present in Brussels at the time when we are talking about Brexit. (...) This domination is not inevitable. It’s up to us to set some rules, to be present, and make French the language with whom one has access to a number of opportunities*” [7]. Франція, чия мова була головною робочою мовою ЄС до середини 90-х рр., періодично намагається відновити цей особливий неформальний статус своєї національної мови. Італійський політик Еудженіо Джіані також наголошував на необхідності посилення ролі італійської мови після виходу Великобританії з ЄС: “*We have not defended ... our language as we should have, both on the European continent and in the world*” [6]. Навіть швидкий аналіз таких заяв дає змогу побачити тенденцію: головні політичні гравці Європейського Союзу – Франція, Німеччина, Італія – розглядають процес брекзиту як нагоду переглянути мовну політику Європейського Союзу. Їхні аргументи можна звести до трьох таких тверджень:

1. Функціонування офіційних мов у Європейському Союзі регулюється Положенням, прийнятим іще в 1958 році, до вступу Великої Британії в 1973 році. Згідно із цим положенням, кожна нова країна-член при вступі до Союзу обирає й зазначає лише одну офіційну мову, навіть якщо в країні функціонує кілька мов [8]. Єдина країна, що вказала англійську мову як свою офіційну, – це Велика Британія. Отже, при виході останньої її мова автоматично втрачає статус у ЄС. Інші країни-члени ЄС, як-от: Мальта й Ірландія, де англійською спілкується більшість населення, при вступі до Європейського Союзу зазначили інші мови як свої офіційні – мальтійську й ірландську (Gaeilge) відповідно, отже, теж не гарантують збереження її статусу – “*If we don't have the U.K., we don't have English*”.

2. Після виходу Великобританії з Європейського Союзу частка англомовного населення ЄС суттєво скорочується: з 60 мільйонів людей, для яких англійська є рідною, до менш ніж 10 мільйонів.

3. Надмірна популярність англійською мови шкодить політиці мультлінгвізму та активному використанню інших мов Європейського Союзу: “*We have not defended ... our language as we should have, both on the European continent and in the world*”; “*This domination (of English in EU) is not inevitable*”.

Проте оглядач Politico Тім Кінг бачить нові перспективи для англійської мови в ЄС після виходу Великої Британії.

“*At present, the English language can be demonized as belonging to the overweening member state that is perfidious Albion. The French government can therefore argue that English must be counter-balanced by support for its main rival as a second language: French – one of the EU's four founding languages, an official language of three member states and a close relation of other Romance languages such as Italian, Spanish and Portuguese. (...) But remove the U.K. from the EU scene and the English language will be seen and accepted for what it is – not so much an expression of British imperialism as the dominant lingua franca, knowledge of which is now a sine qua non for most aspiring bureaucrats and diplomats*” [9]. Зазначене автором протистояння англійської та французької мов – *English must be counter-balanced by support for its main rival*, використання іменника *rival* свідчать про постійний мовний конфлікт між Францією та Великою Британією. Отже, частина європолітиків, що закликають до ENGXIT, не завжди самі є прихильниками мультлінгвізму, а просто прагнуть повернути популярність власної мови на теренах ЄС.

Чимало дослідників вважає, що BREXIT є своєрідною культурною революцією, яка здатна звільнити англійську мову в Європейському

Союзі від контролю Великої Британії. Марко Модіано в праці “English in a post-Brexit European Union” порівнює цей процес із духом «лінгвістики звільнення», теорії, що бере свій початок у науковому доробку індійського лінгвіста Баджа Качру: “*English within the EU now has extensive governmental, educational, informational, and work-related functionality, as well as increasing utility in the creation of intellectual properties. When Britain leaves the EU, the sociolinguistic space for a European variety (or varieties) of English will become even more unambiguous, given the absence of Britain as an arbiter of correctness and standardization*” [10, с. 314]. Учений вважає, що англійська мова під впливом культури, політики та мовної різноманітності Європейського Союзу поступово розвинулася в її самостійний, унікальний варіант. Саме цей варіант англійської мови, відомий як European English or Euro-English, може значно поширитися на території Європейського Союзу після 2021 року. Щоб краще зрозуміти еволюцію англійської мови та перспективи її використання після брекзиту, проаналізуємо історію її офіційного використання в ЄС.

Мовна політика Європейського Союзу була та є в центрі великої кількості інтердисциплінарних досліджень як до брекзиту [11; 12], так і після нього [10; 13]. Сам Європейський Союз у розв'язанні мовних питань керується статтями: 53 Угоди про Європейський Союз, 342 Договору про функціонування Європейського Союзу, 22 Хартії основних прав Європейського Союзу. Вони проголошують рівність усіх мов ЄС і наголошують на відсутності будь-яких відмінностей у статусі офіційних і робочих мов. Усі офіційні мови ЄС є також його робочими мовами, однак на практиці в європейських установах найчастіше використовуються три мови – англійська, французька та німецька [14, с. 216].

Історія Європейського Союзу починається зі створеної в 1951 році Європейської спільноти вугілля та сталі (далі – ЄСВС). Мовою офіційної комунікації в ЄСВС була французька – мова трьох із шести держав-засновниць, мова європейської дипломатії, мова найбільшої держави-члена ЄСВС. Навіть після вступу Великої Британії до Європейської Спільноти в 1973 році французька мова продовжувала домінувати. Лише в 1996 році використання англійської мови в первинних текстах Європейської комісії перевищило французьку [15, с. 110]. Більшість дослідників погоджується, що є кілька соціополітичних передумов такого поширення англійської мови в ЄС упродовж останніх десятиліть:

1. Вступ до ЄС у 1995 році північних країн, таких як Фінляндія та Швеція, де англійська мова є надзвичайно поширеною.

2. Вступ до ЄС у 2004 році низки пострадянських держав (Польща, Литва, Латвія, Естонія, Угорщина), де вивчення англійської мови після виходу з комуністичного табору розглядалося як курс на Захід, а відтак було дуже політичним і популярним водночас. До того ж, окрім російської та англійської, доступ до вивчення інших іноземних мов був значно гіршим.

3. Європейська комісія використовувала виключно англійську мову під час переговорних процедур з державами-кандидатами [16, с. 157].

Аналіз сучасної мовної ситуації Європейського Союзу буде неповним без огляду політики мультилінгвізму. Фактичним стартом багатомовності в ЄС можна вважати 1958 рік, коли Європейська Рада оголосила мови всіх держав-членів офіційними та робочими мовами європейських установ. Визначити одну офіційну мову Спільноти з-поміж мов держав-засновниць було політично неправильно й небезпечно. Європа оговтувалася від двох світових воєн, тож, щоб уникнути будь-якого потенційного конфлікту, обрала курс на лінгвістичний плюралізм. Варто зауважити, що тоді європейська багатомовність ґрунтувалася на принципах рівного використання лише чотирьох мов: німецької, французької, італійської та голландської, а отже, утілювати її було значно легше.

Услід за Р. Ріндрел Шірве й Е. Феттер [17, с. 21] польська дослідниця Е. Кужелевська припускає, що найважливіший етап запровадження політики мультилінгвізму ЄС пов'язаний із призначенням у 2007 році Леонарда Орбана Уповноваженим з питань багатомовності [12]. Сучасна політика мультилінгвізму в Європейському Союзі ґрунтується на рівності всіх 24 офіційних мов ЄС. Одним із головних завдань мультилінгвізму є забезпечення рівних прав громадян ЄС: права на доступ до офіційних документів своєю національною мовою та права на доступ до європейських установ без мовних бар'єрів. Попри десятки ініціатив популяризувати вивчення іноземних мов, серед яких – Barcelona Objective [18], більшість громадян ЄС мовою міжкультурної комунікації вважає англійську, вона домінує в освіті, науці, торгівлі, туризмі та культурі.

У 2012 році Генеральний директорат Європейської комісії з комунікацій опублікував результати «Спеціального Євробарометра 386 Європейці та їхні мови» – опитування, покликаного визначити ставлення громадян ЄС до іноземних мов і багатомовності в Європейському Союзі. У п'ятірку найбільш поширених іноземних мов, якими володіють громадяни ЄС, входять англійська мова (з великим відривом – 38%), друге і третє місце посідають французька (12%) і німецька (11%) мови відповідно, іспанська (7%) посідає четверте та російська (5%) – п'яте [19]. Англійська мова

також є головною мовою комунікації між працівниками інституцій ЄС, парламентарями й культурними операторами, чії рідні мови різняться.

Згідно з результатами міжнародного дослідницького проєкту “European Language Diversity for All” (ELDIA), європейська багатомовність не є поширеним явищем. Мультилінгвізм у кращому випадку підтримує індивідуальну багатомовність у районах проживання мовних меншин або регіонах, де мовами розмовляють локалізовано, проте поки ця політика не сприяє широкій соціальній багатомовності в умовах мобільності та глобалізації. Інше європейське дослідження – “Languages in a Network of European Excellence” – демонструє, що головним інструментом міжкультурного спілкування в ЄС є англійська мова, вона також полегшує процес вивчення інших мов ЄС. У проєкті LINEE англійська мова постає як нейтральна спільна мова з лише маргінальним національним підтекстом [20, с. 90].

Англійська мова є також головною мовою перекладу в ЄС. Загалом щороку Європейський Союз витрачає мільйони євро на переклад, але швидкість, із якою публікуються документи англійською мовою, значно випереджає їх аналоги литовською чи польською. За даними перекладацької компанії Venga Global, лише Європейська комісія потребує перекладу приблизно двох мільйонів сторінок офіційних документів у рік. ЄС наймає понад 5000 усних і письмових перекладачів, 22% яких працюють над перекладами законів, 17% – над звітами держав-членів. Перекладу також потребують десятки вебсайтів, сотні офіційних і менш формальних заходів. Важливим залишається факт: 80% внутрішніх документів ЄС написані англійською мовою, а отже, перекладачі, які працюють із ними, однією з робочих мов мають англійську [21]. Навіть після виходу Великобританії з Європейського Союзу буде складно швидко переорієнтувати весь перекладацький штат і забезпечити безперебійний доступ до важливих документів іншими офіційними мовами ЄС. Чимало перекладацьких компаній, як, наприклад, уже вищезгадана Venga Global, пропонують послуги з локалізації та перекладу документів відповідно до норм Euro-English, отже, цей варіант англійської мови отримує дедалі ширше розповсюдження у світі. У 2016 році Джеремі Гарднер, старший перекладач Європейської рахункової палати, опублікував своєрідні методичні рекомендації “Misused English Words and Expressions in EU Publications”, щоб показати типові відхилення від стандартів британського варіанта англійської мови у сфері інституційної комунікації ЄС. Проте багато хто з його колег-перекладачів і вчених-лінгвістів сприймає цю працю як доказ становлення самостійного варіанта континентальної англійської мови.

Підходи до розуміння феномена Euro-English у сучасній лінгвістиці та політології можна умовно поділити на три напрями:

1. Сприйняття Euro-English як спрощеної піджин-мови, що виникла через необхідність контакту між представниками різних етнічних і мовних груп та обмежується словником зі 1500 специфічних слів і словосполучень.

2. Сприйняття Euro-English як своєрідного жаргону євроінституцій – Europeak.

3. Сприйняття Euro-English як нового варіанта англійської мови, що характеризується власними лексичними та граматичними й особливостями використання. Останнє бачення стає дедалі популярнішим особливо у світлі досліджень М. Модіано, Дж. Дженкінс, Б. Зайдельхофер, Д. Кристала.

На думку М. Модіано, «високий рівень володіння англійською мовою, повторюваність і систематичність відмінностей у її континентальному варіанті не дають змоги віднести її до мови-піджин» [10, с. 322]. Серед термінів, які використовують для номінації цього варіанта англійської мови, найчастіше зустрічаємо вже зазначений Euro-English або European English, а також Eurish, Brussels English, Continental English та Eurolish. М. Модіано, Дж. Дженкінс, Б. Зайдельхофер іще в статті 2001 року “EuroEnglish” аналізують особливості цього варіанта англійської мови через призму власних мов і культур – шведської, італійської та австрійської відповідно. Указуючи на нові особливості Euro-English (наприклад, появу унікальних політичних або культурних явищ і слів на їх позначення (*Member-States*, *Schengen*)); граматичних конструкцій, типових для інших європейських мов (*we were 5 people at the party* замість *there were 5 people at the party*), вони доходять висновку, що чимало таких відмінностей уже міцно закріпилися в континентальному варіанті англійської мови.

Висновки й перспективи подальших розробок. Наші спостереження свідчать, що багато європейських мов мають спільні лексичні або граматичні риси, які водночас не характерні для англійської мови. Допущені мовцем, такі помилки не ідентифікуються іншими співрозмовниками, для яких англійська теж не є рідною, як неправильні. Отже, вони швидше потрапляють до щоденного вжитку й поступово стають частиною словника євроанглійської. Наприклад, уживання прикметника *actual* у значенні *current*, адже в низці європейських мов є співзвучні слова: *aktuell* – у німецькій мові, *actuel* – у французькій мові, *attuale* – в італійській мові, *aktualny* – у польській мові, усі вони мають значення *актуальний*.

Нещодавній вихід Великобританії з Євроспільноти призвів до масштабних суспільних змін. Одним із центральних питань сучасної європейської соціолінгвістики стало майбутнє англійської мови в ЄС.

Сценарії, що розглядалися, передбачали й ENGXIT, тобто повний вихід англійської мови з офіційного використання в ключових інституціях ЄС і, навпаки, Euro-English, тобто поширення та стандартизацію нового варіанта англійської мови.

Хоча термін ENGXIT привернув нашу увагу на початку дослідження, аналіз частотності його використання та відсутність фіксації значень у словниках свідчать не лише про непопулярність самого слова в сучасному англійському дискурсі ЄС, а й про неготовність Євроспільноти відмовитися від англійської мови як *lingua franca*. Натомість у публікаціях англійських медійних видань після 2016 року особливо часто зустрічаються висловлювання щодо європейського варіанта англійської мови (Euro-English), тож припускаємо, що вихід Великобританії з ЄС може слугувати поштовхом до кодифікації нового варіанта англійської мови.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі лексичних і граматичних особливостей європейського варіанту англійської мови та його поширення на теренах ЄС та України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brexit added to Oxford English Dictionary. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-oxfordshire-38326516> (дата звернення: 05.03.2021).
2. Oxford English Dictionary Online. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brexit?q=brexit> (дата звернення: 05.03.2021).
3. Brexit should not mean Engxit too. *The Economic Times*. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/brexit-should-not-mean-engxit-too/articleshow/73053489.cms> (дата звернення: 05.03.2021).
4. Frum D. Johnson Promised Brexit – But May Deliver Engxit. *The Atlantic*. 2017. URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/10/brexit-redux/600205/> (дата звернення: 05.03.2021).
5. Brexit, Engxit, Wexit or Scexit? *Forums – Contractor UK Bulletin Board*. URL: <https://www.contractoruk.com/forums/general/117900-brexit-engxit-wexit-or-scexit-8.html> (дата звернення: 06.03.2021).
6. Goulard H. English will not be an official EU language after Brexit, says senior MEP. *Politico*. 2016. URL: <https://www.politico.eu/article/english-will-not-be-an-official-eu-language-after-brexit-senior-mep/> (дата звернення: 05.03.2021).
7. Macron says too much English spoken in pre-Brexit Brussels. *Euroactiv*. URL:

- <https://www.euractiv.com/section/french-language/news/macron-says-too-much-english-spoken-in-pre-brexit-brussels/> (дата звернення: 05.03.2021).
8. EEC Council. Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community. *EUR-Lex*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1\(1\)/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1(1)/oj) (дата звернення: 06.03.2021).
  9. King T. De Gaulle, Brexit and the slow death of two languages. *Politico*. 2016. URL: <https://www.politico.eu/article/charles-de-gaulle-brexit-slow-death-two-languages-david-cameron-referendum-power/> (дата звернення: 06.03.2021).
  10. Modiano M. English in a post-Brexit European Union. *World Englishes*. 2017. № 36 (1). P. 313–327. URL: [10.1111/weng.12264](https://doi.org/10.1111/weng.12264) (дата звернення: 06.03.2021).
  11. Bhatia T., Ritchie W. *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2014. 964 p.
  12. Mamadouh V. *The Geopolitics of Multilingualism in the European Union*. Abingdon : Taylor & Francis, 2020. 244 p.
  13. Kuźelewska E. Quo Vadis English? The Post-Brexit Position of English as a Working Language of the EU. *International Journal for the Semiotics of Law*. URL: <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09782-x> (дата звернення: 06.03.2021).
  14. Kuźelewska E. Wpływ Brexitu na status języka angielskiego w Unii Europejskiej. *Srodkowoeuropejskie Studia Polityczne*. № 2. P. 213–227. URL: <https://doi.org/10.14746/ssp.2019.2.12> (дата звернення: 06.03.2021).
  15. Truchot C. Languages and Supranationality in Europe: The Linguistic Influence of the European Union. *Languages in a Globalising World*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. P. 99–110.
  16. Kuźelewska E. Unity in Diversity. The Language Policy of the European Union. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*. 2014. № 38 (51). P. 151–165.
  17. Rindler Schjerve R., Vetter E. European Multilingualism: A highly fragmented and challenging field of research. *Linguistic Diversity in Europe. Current trends and Discourses*. Berlin : De Gruyter Mouton, 2012. P. 21–47.
  18. Council of the European Union. Council conclusions on language competences to enhance mobility. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/126373.pdf (дата звернення: 07.03.2021).
  19. European Commission. Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages. *EU Open Data Portal*. URL: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1049_77_1_EBS386 (дата звернення: 07.03.2021).
  20. Biskub I., Danylchuk A. European Identity: Values, Cultures, and Languages. *Language. Culture. Politics : international journal*. 2019. № 1. P. 81–92.
  21. Brunder E. English without the English: What the Brexit Means for Translation. URL: <https://www.vengaglobal.com/blog/english-without-english-brexit-means-translation/> (дата звернення: 06.03.2021).

REFERENCES

1. BBC. (2016, December 15). *Brexit added to Oxford English Dictionary*. BBC News. Retrieved March 5, 2021, from <https://www.bbc.com/news/uk-england-oxfordshire-38326516>.
2. Oxford English Dictionary. (2020, December). *Oxford English Dictionary*. OED Online. Retrieved March 5, 2021, from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brexit?q=brexit>.
3. ET Bureau. (2020, January 1). *Brexit should not mean Engxit too*. The Economic Times. Retrieved March 5, 2021, from <https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/brexit-should-not-mean-engxit-too/articleshow/73053489.cms>.
4. Frum, D. (2019, October 17). *Johnson Promised Brexit—But May Deliver Engxit*. The Atlantic. Retrieved March 5, 2021, from <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/10/brexit-redux/600205/>.
5. Contractor UK. (2016, November 21). *Brexit, Engxit, Wexit or Scexit?* Forums - Contractor UK Bulletin Board. Retrieved March 6, 2021, from <https://www.contractoruk.com/forums/general/117900-brexit-engxit-wexit-or-scexit-8.html>.
6. Goulard, H. (2016, June 27). *English will not be an official EU language after Brexit, says senior MEP*. Politico. Retrieved March 5, 2020, from <https://www.politico.eu/article/english-will-not-be-an-official-eu-language-after-brexit-senior-mep/>.
7. Euroactiv with AFP and Reuters. (2018, March 21). *Macron says too much English spoken in pre-Brexit Brussels*. Euroactiv. Retrieved March 5, 2021, from <https://www.euractiv.com/section/french-language/news/macron-says-too-much-english-spoken-in-pre-brexit-brussels/>.
8. EEC Council. (1958, October 6). *Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community*. EUR-Lex. Retrieved March 6, 2021, from [https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1\(1\)/oj](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1(1)/oj).
9. King, T. (2016, April 28). *De Gaulle, Brexit and the slow death of two languages*. Politico. Retrieved March 6, 2021, from

- <https://www.politico.eu/article/charles-de-gaulle-brexite-slow-death-two-languages-david-cameron-referendum-power/>.
10. Modiano, M. (2017, September). English in a post-Brexit European Union. *World Englishes*, 36(1), 313-327. 10.1111/weng.12264.
  11. Bhatia, T., & Ritchie, W. (2014). *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
  12. Mamadouh, V. (2020). *The Geopolitics of Multilingualism in the European Union*. Abingdon: Taylor & Francis.
  13. Kuźelewska, E. (2020, October 19). Quo Vadis English? The Post-Brexit Position of English as a Working Language of the EU. *International Journal for the Semiotics of Law*. <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09782-x>.
  14. Kuźelewska, E. (2019, June 28). Wpływ Brexitu na status języka angielskiego w Unii Europejskiej. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, (2), 213-227. <https://doi.org/10.14746/ssp.2019.2.12>.
  15. Truchot, C. (2003). Languages and Supranationality in Europe: The Linguistic Influence of the European Union. In *Languages in a Globalising World* (pp. 99-110). Cambridge: Cambridge University Press.
  16. Kuźelewska, E. (2014). Unity in Diversity. The Language Policy of the European Union. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 38(51), 151–165.
  17. Rindler Schjerve, R., & Vetter, E. (2012). European Multilingualism: A highly fragmented and challenging field of research. In *Linguistic Diversity in Europe. Current trends and Discourses* (pp. 21–47). Berlin: De Gruyter Mouton.
  18. Council of the European Union. (2011, November 28). *Council conclusions on language competences to enhance mobility*. Europa.eu. Retrieved March 7, 2021, from https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/126373.pdf.
  19. European Commission. (2012, June 21). *Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages*. EU Open Data Portal. Retrieved March 7, 2021, from https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1049_77_1_EBS386.
  20. Biskub, I., & Danylchuk, A. (2019). European Identity: Values, Cultures, and Languages. *Language. Culture. Politics : international journal*, (1), 81–92.
  21. Brunder, E. (2019, December). *English without the English: What the Brexit Means for Translation*. Venga. Retrieved March 7, 2021, from <https://www.vengaglobal.com/blog/english-without-english-brexite-means-translation/>.

ДОКОНЕЧНІСТЬ ЯК ПЕРЕКОНЛИВИЙ ПРИМУС У СЕМАНТИЧНІЙ СТРУКТУРІ АНГЛІЙСЬКОГО РЕЧЕННЯ З ПРЕДИКАТОМ FORCE

Дерев'янюк О. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна

orcid.org/0000-0001-5645-6929

oksana.derevianko@pnu.edu.ua

Ключові слова: *семантичний синтаксис, дебітивна модальність, каузатив, примушування, суб'єкт.*

У статті проаналізовано специфіку каузативних дієслів як одного з основних засобів вираження дебітивної модальності. Серед значень каузативної семантики дієслова виокремлюємо значення примусу. Примус аналізуємо як зумовлену кимось або чимось необхідність діяти певним чином, усупереч волі, бажанню чи спрямування власних зусиль на виконання чого-небудь незалежно від бажання. Каузативна ситуація примусу включає відношення каузації, котре робить каузацію каузативною; каузатора; об'єкт каузації і стан об'єкта каузації. Уважаємо доречною класифікацію предикатів примусової дії, у якій вирізняються предикати переконливого примусу, настійності, нагальності; предикати заохочувального примусу; примусу з елементами погрози чи залякування; предикати отримання інформації за допомогою примусу; предикати соціально або службово обумовленого примусу; предикати підпорядкування та предикати самопримусу. До предикатів переконливого примусу, настійної наполегливості, нагальності/доконечності виконання дії відносимо такі лексеми: to force, cajole, cause, coax, compel, constrain, convince, drag, drive, impose, induce, influence, make, oblige, persuade, push, thrust, wheedle, wring тощо. Основним засобом вираження семантики примусу є предикат to force. У статті проаналізовано зазначену лексему на основі тлумачних словників, досліджено семантичну структуру англійського речення з предикатом to force; визначено детермінуючі чинники ситуації примусу. Предикат примусу to force має негативну конотацію, що пояснює небажаність, неготовність суб'єкта виконувати певну дію, тобто дія суперечить його волі, інтересам, тому в реченнях із предикатом to force є лексеми, які вказують на вимушену дію, пояснюють небажання її виконання, примушеність суб'єкта до її здійснення, тобто семантичний відтінок внутрішнього протистояння, негативного ставлення до дії може позначатися в контексті за допомогою слів із негативною семантикою.

URGERCY AS A COMPELLING COERCION IN THE SEMANTIC STRUCTURE OF THE ENGLISH SENTENCE WITH THE PREDICATE FORCE

Derevianko O. A.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5645-6929
oksana.derevianko@pnu.edu.ua*

Key words: *semantic syntax, debitive modality, causative, coercion, subject.*

The article analyzes the specifics of causative verbs as one of the main means of expressing debitive modality. Among the meanings of the causative semantics of the verb is the meaning of coercion. Coercion is analyzed as the need to act in a certain way, contrary to the will, desire, caused by someone or something; direction of our own efforts to do something regardless of our desire. The causative situation of coercion includes a causal relationship that makes causation causative; causator; the object of causation and the state of the causative object. We consider it appropriate to classify the predicates of coercion into the predicates of convincing coercion, infusion; predicates of stimulating coercion; coercion with elements of threats and intimidation; predicates of obtaining information by coercion; predicates of socially or officially agreed coercion; predicates of subordination and predicates of self-compulsion. To the predicates of convincing coercion, constant persistence, urgency of action the following lexemes can be referred: to force, cajole, cause, coax, compel, constrain, convince, drag, drive, impose, induce, influence, make, oblige, persuade, push, thrust, wheedle, wring and others.

The main means of expressing the semantics of coercion is the predicate to force. The article analyzed the specified lexeme based on the interpretive dictionaries. In the article the semantic structure of an English sentence with the predicate to force is investigated; the determining factors of the situation of coercion are determined. The predicate of coercion to force has a negative connotation, which explains the unwillingness of the subject to perform a certain action. Thus sentences with the predicate to force contain lexemes that indicate forced action, explain the reluctance to perform it, the subject's compulsion to do it, so the semantic shade of internal opposition, negative attitude to the action can be indicated in the context by words with negative semantics.

Постановка проблеми. Оскільки концепт примусу – складний і багатоаспектний феномен, котрий утворює невід’ємну частину суспільної комунікації, регулює взаємини людей у різноманітних ситуаціях і на різних соціальних рівнях, то вивчення мовних засобів його вираження не викликає сумніву. Під примусом розуміємо необхідність діяти певним способом незалежно від бажання, волі. Термін «примушування» ж позначає вимагання від кого-небудь виконання чогось незалежно від його волі, бажання; тобто «домагатися чого-небудь, застосовуючи силу; викликати у кого-небудь якусь дію, вчинок» [1, с. 940]. Каузативна семантика дієслова, на думку А. Кожокоїної, містить значення спонукання, **примушування**, впливу, спрямовані каузатором на об’єкт каузативу,

щоб той здійснив певні дії, перейшов у певний стан [4, с. 231].

Каузативні дієслова були у фокусі уваги таких багатьох лінгвістів (Н. Арутюнова (1976), А. Ааматов (2003), В. Богданов (1977), Н. Болдирев (2009), М. Всеволодова (2008), В. Гречко (1985), І. Долініна (1991), Г. Дистанова (2010), Є. Корді (2004), М. Сельванова (2005), Г. Сильницький (2006), Ю. Терешина (2008), А. Чудінов (1990), С. Шустова (2011), Т. Ященко (2008), D. Dowty (1972), S. Enzinger (2009), A. Goldberg (2006), I. Lyons (1996), L. Reed (1992) та ін.). Різні види каузативів проаналізовано на матеріалі різних мов, зокрема морфологічний каузатив – в англійській, німецькій, голландській, турецькій, українській, японській, індонезійській тощо (У. Басс,

Т. Градська, Г. Корнілов, А. Холодович, Л. Шарифова, С. Шустова, С. Яхонтов, J. Goldsmith, D. Dowty, T. Givon, B. Levin, R. Malka, J. Mattisof, K. Zimmer та ін.), аналітичний каузатив – в англійській (Т. Бородіна, Г. Лифар, W. Hollmann), французькій (Т. Абросімова, Ю. Ачаповська, Е. Корді, L. Reed, A. Rouveret) мовах, семантику каузативних конструкцій у російській мові описано в працях Т. Буліної, А. Шмелева, Г. Плаксіної, М. Shapiro та киргизькій мові (Т. Абдієв).

На нашу думку, специфіку семантики каузативних дієслів розкрито в працях Н. Арутюнової, В. Недялкова, Г. Сильницького, С. Кацнельсона, А. Чудінова. Різні класифікації каузативних дієслів запропоновано Н. Арутюною, С. Назаровим, В. Недялковим, Г. Сильницьким; специфіку граматичних особливостей функціонування каузативних дієслів репрезентовано М. Всеволодовою, І. Долініною, Є. Корді та ін.

Уважаємо, що каузативна ситуація примусу включає відношення каузації, котре робить каузацію каузативною; каузатора; об'єкт каузації і стан об'єкта каузації. За семантичною ознакою каузативні дієслова змушваності, які становлять невід'ємну частину дебітивної модальності, на думку В. Храковського, репрезентують *фактивний* вид дієслівної каузації (імпульс каузації йде від агенса) [9, с. 126], наприклад: *наказати, веліти, примусити, заборонити* тощо.

Оскільки предикати примусу вважаємо неоднорідними за значеннями, то розмежуємо три групи дієслів примусу:

- 1) каузативні дієслова (**to compel, to force** тощо);
- 2) дієслова, які містять сему мовлення (**to command, to persuade, to order** тощо);
- 3) дієслова, що використовуються в каузативній функції як результат їх «перекатегоризації» (**to have, to make, to get** тощо).

Дієслова **to have, to make, to get** тощо вважаються службовими, функціонально-граматичними каузативами [2, с. 90–95]. Цілоком зрозуміло, що семантикою службових дієслів не передбачено каузативної функції, тобто вона з'являється внаслідок їх постійного використання в певних синтаксичних умовах. Що стосується дієслів, котрі включають сему мовлення (**to command, to persuade** тощо), то А. Рейдель розмежує дієслова, що позначають просту каузативність (суб'єкт тільки спонукає, а не діє сам) та ускладнену каузативність, дієслова якої висловлюють думку, що суб'єкт діє і спонукає об'єкт виконати дію чи вступити в новий стан [6, с. 6–7]. До першої групи відносяться, крім одиниць із найбільш широкою семантичною структурою (**to force, cause, make**), дієслова **to order, command, instruct**, не аналізуючи останні як каузативи із семою 'спосіб впливу'.

Дієслова типу **to coax, bully** А. Рейдель зараховує до другої групи, вважаючи, що вони виражають ситуацію, у якій суб'єкт діє сам і спонукає об'єкт до дії [6, с. 6–7].

Низка вчених (Є. Беляєва, О. Дерев'янка, Г. Золотова, Є. Корді, Р. Westney та ін.) указує на те, що модальний компонент значення повинності, необхідності, який обов'язково присутній у структурі предикатів примусу, пов'язаний із семою каузації. Лінгвісти акцентують на тому, що дієслова примусу містять у структурі модальний компонент 'волевиявлення' як один із основних, базових модальних значень, хоча й називають його по-різному. Г. Золотова називає їх «каузативно-модальні дієслова», Є. Беляєва – «модальні модифікатори», В. Карасик – «модалізовані дієслова», бо вони займають проміжне місце між модальними й немодальними дієсловами.

Зрозуміло, що семема «волевиявлення» розрізняється в значенні багатьох дієслів. Згідно зі спостереженнями А. Опари, в англійській мові існують сто вісімнадцять дієслів, що приєднують інфінітив, із яких лише тридцять три дієслова містять сему волевиявлення, серед них – **demand, designate, force, pressurize** тощо [5, с. 10]. Значення волітивності також допускає градуальне варіювання (від негативно сильного до позитивно сильного). Незважаючи на велику кількість праць, об'єктом дослідження яких є каузативні дієслова, модальні дієслова дебітивності, очевидно, що немає однотайної думки лінгвістів щодо семантики каузативних дієслів, місця концепту примусу в дебітивній модальності, засобів вираження семантики примусу в англійській мові.

Мета й завдання статті. Мета статті полягає в аналізі семантичної структури англійського речення з предикатом примусу **to force**. Мета передбачає з'ясування завдань, а саме: засобів вираження семантики примусу, впливу каузації на формування семантики примусу й опис семантики предикатів переконливого примусу.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є особливості відтворення семантики примусу в англійському дискурсі. Об'єктом аналізу є семантико-синтаксична структура речення з предикатом примусу **to force**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уважаємо, що в англійській мові семантику примусу до дії (змушваності до її виконання) позначають такі дієслова: **bid, bludgeon, browbeat, bulldoze, bully, cajole, call on, capture, cause, cheer, claim, coax, coerce, command, compel, con, constrain, convince, cow, decree, demand, designate, dictate, direct, dragoon, drive, force, get, have, encourage, enforce, enjoin, entice, exact, extort, extract, impel, impose, incite, induce, influence, insist, instigate, intimidate, invoke,**

make (somebody do something), motivate, oblige, order, persuade, prescribe, press, prompt, push, require, seduce, squeeze, stimulate, tempt, thrust, wring, wheedle, worm тощо. Диференційною ознакою зазначених предикатів є спільна сема 'примусова дія'.

Слушною видається класифікація предикатів примусової дії на предикати переконливого примусу, настійності, нагальності; предикати заохочувального (стимулюючого) примусу; примусу з елементами погрози чи залякування; предикати отримання інформації за допомогою примусу; предикати соціально/службово обумовленого примусу; предикати підпорядкування та предикати самопримусу [7].

Так, до предикатів переконливого примусу, настійної наполегливості, нагальності, доконечності виконання дії відносимо такі лексеми: **to force, cajole, cause, coax, compel, constrain, convince, drag, drive, impose, induce, influence, make, oblige, persuade, push, thrust, wheedle, wring** тощо.

Основним засобом вираження семантики примусу, на нашу думку, є предикат **to force**. Проаналізуємо зазначену лексему на основі тлумачних словників (Oxford Advanced Learner's Dictionary 1980, Webster Universal College Dictionary 1997). Так, Webster Universal College Dictionary тлумачить дієслівну лексему **to force** так:

To force – to compel, constrain, or oblige (oneself or someone) to do something; to drive or propel against resistance; to bring about or effect by force; to bring about of necessity or as a necessary result; to put or impose (something or someone) forcibly on or upon a person; to use force upon [12, с. 315–316].

Oxford Advanced Learner's Dictionary подає такі дефініції, у яких лексема **to force** позначає примус: *compel, oblige; use force to get or to do something; to make sb do sth; break open by using force* [11, с. 341].

Зрозуміло, що ситуація примусу включає такі елементи: детермінуючий чинник, те, що зумовлює необхідність виконання дії; об'єкт – той, кого примушують, на кого спрямований вплив детермінуючого чинника; ознака, тобто каузована дія або стан, які очікуються від агенса в результаті впливу детермінуючого чинника [3, с. 328–329].

У реченнях із предикатом примусу суб'єктом-каузатором є:

1) назви осіб за професією, родом занять, соціальним статусом тощо, як-от: *If your new boss forces you to leave deliberately making your life hell you can claim* (The Daily Mirror), *The raider forced him to open the safe and fled with cash* (Northern Echo);

2) іменники, що позначають явища природи, натурфакти (night, day, autumn, rain, lightning тощо): *An imperceptible breeze forced the leaves*

of a regiment of birch trees into anxious quaking (E. Taylor); *A January wind forced an entry through the legs of the law – eagerly sniffed the corner of the hall* (M. Caine); *Bad weather forced the cancellation of the fly-past* (The East Anglian);

3) подвійні суб'єкти, коли S_1 і S_2 збігаються, так звана «зворотна каузація» (коли суб'єкту доводиться докладати зусилля щодо самого себе): *For a time her emotions stopped her thinking clearly until she forced herself to concentrate on the problem logically* (K. McCallum); *Glad to be alone in her familiar little room later, Leonora forced herself to face the indigestible truth* (C. George).

4) абстрактні іменники, що позначають властивості, поняття, процеси, пов'язані з відчуттями й почуттями (feeling, violence тощо): *His abuse beat in her face like rain so heavy that it forced shut her eyes* (G. McCaughrean); *Hate him as she might for his intractability, sheer common sense forced her to agree with him* (A. Browning); *Waning interest from the local running community has forced the organisers to declare this year's race the 10th and the last* (Running); *High levels of public violence eventually forced the US' occupying forces to take the necessary steps to control and remedy such a deplorable situation* (B. Eccleston);

5) іменники, які позначають зовнішні подразники, так звані каузатори: *The ever-present threat of Palestinian terrorist attacks has forced the airline to introduce exhaustive security procedures* (The Daily Mirror); *The crisis has also forced Chancellor Norman Lamont to cut short his holiday as the Bank of England tries to stave off a run on the Pound* (The Daily Mirror); *Such defaults have forced a large number of reposessions by bankers and other lenders* (The Economist);

6) збірні іменники: *When Coca Cola tried to tinker with the taste of Coke an outraged public forced them to return to the original* (The Daily Mirror);

7) іменники зі значенням процесів мовленнєво-мисленнєвої діяльності людини (knowledge, thought, speech тощо), як-от: *Knowledge replacing anger forced silence on Maria* (J. Bauling);

8) назви неістот (circumstances, affairs тощо): *Circumstances forced her into an evening gown. Perhaps, she decided, she would go back to her hotel and phone Nick from there* (J. Tanner);

9) іменники – назви соціуму, установ: *Now British Gas have been forced to scrap plans to pull down the 110-year-old hulk* (The Daily Mirror);

10) маніфестант (body, soul, heart): *Neither of them felt up to leading and their enquiring eyes forced me into the lead* (C. & H. Walker); *The Duke's thumbnail had forced a small scar into the map at another crossroads* (B. Cornwell).

Детермінуючий чинник може бути внутрішнім, тобто міститися в самому індивіді, як-от: *She forced*

her voice to sound normal, though his cool words had felt like something driven against her heart (S. Howard).

Каузативним чинником є хвороба індивіда, його фізичний недуг тощо. Наприклад: *Acute back pain forced the Prince to give up polo for a month in June, 1991* (Liverpool Daily Post and Echo); *What you must do is lash out with all your available natural weapons until the shock and pain of your attack forces them to let go* (S. Romain).

У реченнях із предикатом примусу каузатив спрямована на суб'єкт, який займає позицію об'єкта, і виражається:

1) власними іменами, назвами осіб за професією, родом занять, соціальним статусом тощо: *Defences were feverishly reinforced, and unremitting artillery fire forced even the Crown Prince to admit that "our preparations for the attack were considerably interrupted"* (A. Horne); *The immediate popularity and novelty of ITV's programmes forced the BBC to review its output and made it aware of the need to survive in an increasingly competitive environment* (R. Negrine);

2) збірними іменниками: *<...> revelations of the poverty-stricken condition of Britain's tropical empire, especially the West Indies, had forced the British government to take a more visible interest in colonial welfare* (K. Tidrick); *Within four days, Israel and its lobby in America had forced the US administration to backtrack, abandoning its entire policy* (D. McDowell).

3) особовими та зворотними займенниками: *It wasn't easy, but she forced herself to go on meeting, that blue gaze without flinching* (S. Marton); *Fighting an impulse to back away, Gina forced herself to hold her ground, refusing to let him see how nearness made the hairs on the back on her neck rise in anticipation of conflict* (A. Wells);

4) маніфестантами: *She said that after he raped her, he forced part of his hand into her, causing pain, and threatened to use the truncheon* (Independent); *Tautly, she forced her mouth to smile, her head to lift, her tense shoulders to slacken* (F. Hendry); *Jezrael forced her eyes open* (A. Gay).

Прямий каузований об'єкт, що вживається при об'єктному інфінітиві, передається:

1) артефактами: *To settle in America they were forced to sign documents stating that they had been persecuted in Russia* (The Face);

2) абстрактними іменниками: *Those that lie in local spaces having intersections with other spaces will be forced to have an association* (A. Medland);

3) назвами організацій, асоціацій, партій, об'єднань тощо, як-от: *After a four-year battle, American museums have forced the US Financial Accounting Standards Board (FASB) to abandon its request that museums record their collections on their balance sheets as monetary assets* (The Art Newspaper).

У результаті дослідження стверджуємо, що об'єкт-агєнс подекуди чинить опір особі, яка змушує. На думку Т. Гівона, «примусове значення» (coercive meaning) лексеми **to force** передбачає її використання для опису ситуацій, у яких дія зустрічає опір [10, с. 13]. Отже, семантика лексеми **to force** вказує на необхідність подолання опору з боку каузованої особи. Значення примусу передусім позначається предикатом **to force** у формі Past Indefinite або Past Perfect (здебільшого стверджувальній). Це зумовлено тим, що хоч змушувана особа не хоче здійснювати певну дію, чинить опір, проте змушена виконувати небажану дію, тобто примус є здебільшого успішно реалізованим.

Цілком зрозуміло, що предикат примусу **to force** має негативну конотацію, що пояснює небажаність, неготовність суб'єкта виконувати певну дію, тобто ця дія суперечить його волі, інтересам. Наприклад: *I would rather die like a dog than be forced to grovel like one in the name of peace* (F. Kiprah). Те, що дія є вимушеною, здійснюється під певним тиском, переконливим, настійним примусом, часто вказує контекст. Часто в реченнях із предикатом **to force** є лексеми, що вказують на вимушену дію, пояснюють небажання її виконання, примушеність суб'єкта до здійснення певної дії, тобто семантичний відтінок внутрішнього протистояння, негативного ставлення до дії може позначатися в контексті за допомогою слів із негативною семантикою: *The Kurds <...> killed her husband and children. They raped her and took her away and forced her to marry one of them* (R. Fisk).

Уважаємо, що в англійській мові часто семантика інфінітива при модальному дієслові (наприклад: **give up, fear, content, fight**) підкреслює вимушений характер дії [8, с. 80]. Наприклад, так може оцінюватися об'єкт, як-от: *Torrenian rain forced the abandonment of last Thursday's fixture after just one race* (Liverpool Daily Post and Echo); суб'єкт-каузатив: *The death of outspoken Conservative MP Richard Holt forced the by-election* (Northern Echo); *On this highly emotional issue, an extraordinary wave of protest forced the Nazi authorities into retreat* (I. Kershaw); *Shoplifting and robberies forced the company to spend heavily on expensive security measures* (Guardian). Подекуди вимушену дію суб'єкта зумовлює причина, указана в самій структурі речення, наприклад: *Fearing to open it, she nevertheless forced herself across the room...* (S. Heywood).

У реченні *The head of another television network, the all-Yugoslav TV service, has also received threats which have forced him to abandon his apartment in Sarajevo* (F. Kiprah) на вимушеність, нагальність дії вказують лексеми з негативною експресивною оцінкою **threat** та **abandon**.

Цілком зрозуміло, що реалізація вимушеної дії пов'язана з подоланням певних труднощів суб'єктом дії. Проблематичність здійснення дії, її реалізація можуть мати неприємні наслідки для самого виконавця, є причиною того, що необхідна дія набуває вимушеного, небажаного характеру для суб'єкта дії [8, с. 80]. Наприклад: *Spain, exhausted and virtually bankrupt, was forced by the threat of war to give way* (M. Anderson).

Висновки й перспективи подальших розробок. Предикат *force* є основним засобом вираження семантики примусу. Ситуація примусу включає суб'єкта дії (детермінуючого чинника), те, що зумовлює необхідність виконання дії, об'єкта – того, кого примушують, на кого спрямований вплив детермінуючого чинника; предикат примусу й ознаку, тобто каузовану дію, яка очікується від об'єкта каузованої дії. У ситуації примусу каузований об'єкт здебільшого позначається істотою. Коли каузованим об'єктом є неістота, ситуація наближається до ситуації вимушеності. Такі речення характеризуються негативною семантикою, оскільки дія виконується з примусу, є небажаною та суперечить волі виконавця. Перспективним вважаємо проведення порівняльного аналізу засобів вираження семантики примусу в українській та англійській мовах, аналіз структурно-семантичних моделей речень із предикатами примусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ, 2002. 940 с.
2. Болдырев Н.Н. Функциональная категоризация английского глагола. Санкт-Петербург ; Тамбов : ТГУ, 1995. 140 с.
3. Дерев'янку О.А. Дебитивність як семантична ознака. *Предикат у структурі речення* : монографія / за ред. В.І. Кононенка. Київ-Івано-Франківськ-Варшава, 2010. С. 319–347.
4. Кожокина А.В. Структура категории каузативности в пассивной конструкции (на материале анализа английских глаголов to cause и to make). *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2015. № 7. Т. 7. Ч. 2. С. 231–235.
5. Опара А.А. Типологические характеристики финитно-инфинитивных конструкций в разноструктурных языках : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Волгоград, 2003. 20 с.
6. Рейдель А.И. Лексико-грамматическая характеристика каузативных глаголов в предложной конструкции современного английского языка : автореф. дисс. ... кан. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1971. 21 с.
7. Романова О.В. Семантические и функциональные особенности глаголов, выражающих концепт ПРИНУЖДЕНИЕ в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2008. 190 с.
8. Тронь О.А. (2001) Семантико-синтаксична структура речень із предикатами дебитивності в сучасній українській мові : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 205 с.
9. Храковский В.С. Очерки по общему и арабскому синтаксису. Москва : Наука, 1973. 289 с.
10. Givon N. English grammar. A Function Based Introduction. Amsterdam : John Benjamins, 1993. Vol. 2. 313 p.
11. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1980) / ed. by A.S. Hornby. Oxford : OUP, 1980. 1037 p.
12. Webster Universal College Dictionary. New York : Gramercy Books, 1997. 945 p.

REFERENCES

1. *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy* (2002) [Large glossary dictionary of the modern Ukrainian language], uklad. i hol. red. V. T. Busel. Kyiv, 940 p.
2. Boldirev N.N. (1995) *Funktsyonalnaia katehoryzatsyia anhlyiskoho hlahola* [Functional categorization of an English verb], SPb. Tambov : THU, 140 p.
3. Derev'ianko O. A. (2010) Debitivnist yak semantychna oznaka [Debitive modality as a semantic feature]. *Predykat u strukturi rechen- nia: monohrafiia / za red. V. I. Kononenka*. Kyiv- Ivano-Frankivsk-Varshava, pp. 319–347.
4. Kozhokyna A.V. (2015) *Struktura katehoryy kauzatyvnosty v passyvnoi konstruktsyy (na materyale analiza anhlyiskykh hlaholov to cause, to make)* [The structure of the category of causativity in the passive structure (on the basis of the English verbs to cause and to make)] *Ystori- cheskaia y sotsyalno-obrazovatelnaia misl*, № 7, v. 7, ch. 2, pp. 231–235.
5. Opара A.A. (2003) *Typolohycheskye kharaktery- styky fynytно-ynfynytivnykh konstruktsyi v raznos- trukturnykh yazykakh* [Typological characteristics of finite-infinitive constructions in multi-structures languages] (PhD Thesis) Volhohrad.
6. Reidel A.Y. (1971) *Leksyko-hrammatycheskaia kharakterystyka kauzatyvnykh hlaholov v pred- lozhnoi konstruktsyy sovremennoho anhlyiskoho yazyka* [The lexical and grammatic characteristics of causative verbs in the prepositional construction of modern English] (PhD Thesis), Moskva.
7. Romanova O.V. (2008) *Semantycheskye y funktsyonalnie osobennosty hlaholov, virazhai- ushchykh kontsept PRYNUZH DENYE v sovre- mennom anhlyiskom yazyike* [Semantic and functional features of the verbs expressing the concept COMPULSION in modern English] (PhD Thesis), Sankt-Peterburh.

8. Tron O. A. (2001) *Semantyko-syntaktychna struktura rechen iz predykatamy debityvnosti v suchasnyy ukrainskii movi* [Semantic-syntactic structure of the sentences with debitive predicates in modern Ukrainian language] (PhD Thesis), Ivano-Frankivsk.
9. Khrakovskiy V.S. (1973) *Ocherky po obshchemu y arabskomu syntaksysu* [Sketches on the general and Arabian syntax], Moskva : Nauka, 289 p.
10. Givon N. (1993) *English grammar. A Function Based Introduction*. Amsterdam : John Benjamins, vol. 2, 313 p.
11. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1980) ed. by A. S. Hornby. Oxford : OUP, 1037 p.
12. Webster Universal College Dictionary (1997) New York : Gramercy Books, 945 p.

УДК 811.111'373.7
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-11>

ТЕХНОНІМ У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Досанова А. Р.

студентка

*Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2452-5859
dosanova.anastasia@gmail.com*

Кузнєцова І. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2741-5428
kirina91919@gmail.com*

Ключові слова: *фразеологічна
одиниця, антропогенний,
натурогенний, план
вираження, план змісту,
компонент-технонім.*

Статтю присвячено виявленню основних теоретичних аспектів існування та функціонування технонімів у фразеології сучасної англійської мови. Проведено аналіз кореляції між лексичним (план вираження) та семантичним (план змісту) підґрунтям фразеологічних одиниць. Також наведена коротка класифікація за лексичним та семантичним підґрунтям фразеологізмів із компонентом-технонімом.

Систематизація фразеологізмів із компонентом-технонімом дає змогу окреслити межі потенційного обсягу зворотів, які формують цей клас онімів. Для констатації факту належності звороту до фразеологізмів із компонентом-технонімом варто виходити з того, що в його складі потрібно виявити елемент технічної спрямованості. Щоб визначити початкову належність звороту до групи технонімів, варто спиратися на пряме значення того компонента, який має відношення до виробничої діяльності або є результатом виробництва.

Виокремлений технонім характеризують із таких позицій: чи є він пристроєм або механізмом, інструментом або матеріалом, чи відображає будь-яку технічну дію або є її результатом. Слід також пам'ятати, що будь-яка фразеологічна одиниця – це єдність двох аспектів: плану змісту й плану вираження.

Лексичне підґрунтя технонімів у складі фразеологізму представлене тим компонентом, який формує технічний образ стійкої конструкції. Воно може бути представлене такими тематичними групами: механізми і споруди, інструменти та матеріали.

Семантичне підґрунтя вбачаємо в тому, що десемантизоване слово-технонім, формуючи образ з іншими компонентами, вирішальним чином бере участь і у формуванні сукупного значення звороту. Тому цей тип систематизації будується з опорою на зареєстроване словниками значення фразеологізму.

Таким чином, спираючись на проведене дослідження, можемо стверджувати, що фразеологізми з компонентом-технонімом можна класифікувати за лексичним або семантичним підґрунтям, кожне з яких має дві тематичні категорії, а саме: механізми і споруди, інструменти та матеріали, вид і застосування матерії, поведінка і стан матерії.

TECHNONYMS IN THE PHRASEOLOGICAL SYSTEM OF MODERN ENGLISH LANGUAGE

Dosanova A. R.

Student

“Zaporizhzhia Polytechnic” National university

Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2452-5859

dosanova.anastasia@gmail.com

Kuznetsova I. V.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation

“Zaporizhzhia Polytechnic” National university

Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2741-5428

kirina91919@gmail.com

Key words: *phraseological unit, anthropogenic, naturogenic, expression plan, content plan, technical component.*

The article is devoted to the identification of the basic theoretical aspects of the existence and functioning of technonyms in the phraseology of modern English. The correlation between the lexical (expression plan) and semantic (content plan) basis of phraseological units is analyzed. A brief classification by lexical and semantic basis of phraseologisms with the component-technonym is also given.

The systematization of phraseologisms with technical component makes it possible to outline the limits of the potential volume of units that form a given class of onyms. In order to establish the fact of unit belonging to the phraseologisms with technical component, it should be assumed that in its composition an element of technical orientation is to be identified. To determine belonging of phraseological unit to a group of technonyms, it is necessary to rely on the direct meaning of the component that is relevant to the production activity or is the result of production.

The distinguished technical component is characterized from the following points: whether it is a device or mechanism, tool or material, whether it reflects any technical action or is its result. It should also be remembered that any phraseological unit is a unity of two aspects: a content plan and an expression plan.

The lexical basis of technonyms in phraseologism is represented by the component that forms the technical image of a stable construction. It can be represented by the following thematic groups: mechanisms and structures, tools and materials.

The semantic basis is that the desemantized technical component forms an image with other components and is decisively involved in the formation of the whole meaning of the unit. Therefore, this type of systematization is built on the basis of the vocabulary meaning of phraseological units.

Thus, based on the study, we can say that phraseologisms with technical component can be classified on a lexical or semantic basis, each of which has two thematic categories, namely: mechanisms and structures, tools and materials, type and use of matter, behavior and the state of matter.

Словниковий склад будь-якої мови багатий не тільки на базові поняття, але й на образні звороти, так звані фразеологізми або ідіоми. Звичай їх використовують, навіть не помічаючи, що, здавалося б, звичайні слова у певному поєднанні мають значення, відмінне від того, яке можна знайти про кожне з них окремо у тлумачному словнику. У цій роботі буде приділена увага технічному аспекту фразеологічного складу мови, а саме фразеологічним одиницям із компонентом-технонімом. Вивчення фразеологічної групи з компонентом-технонімом в англійській та українській мовах тісно пов'язане з дослідженнями інших груп фразеологізмів, що загалом сприяє відтворенню цілісної мовної картини світу. Такий підхід відповідає сучасному розвитку лінгвістичної науки.

Вважаємо, що ця тема не представлена в мовознавстві належним чином, саме цим і зумовлена **актуальність роботи**.

Об'єктом дослідження виступають англійські фразеологічні одиниці з компонентом-технонімом.

Предметом дослідження є аналіз особливостей структури та функціонування фразеологічних одиниць із компонентом-технонімом у сучасній англійській мові та їх переклад українською мовою.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей структури та функціонування фразеологічних одиниць із компонентом-технонімом у сучасній англійській мові.

Дослідження виконане на матеріалі словосполучень, фразеологічних одиниць, відібраних зі словників, сайтів мережі Інтернет, що були присвячені фразеологічним зворотам.

Практичне завдання полягає в можливості застосування його матеріалів у розробленні спецкурсів із фразеології, термінології, проведенні занять із практики перекладу англійської мови, складанні методичних вказівок із теорії та практики перекладу.

Фразеологічні одиниці з технічними компонентами існують в будь-якій мові світу, і це свідчить про те, що техносфера є універсальним поняттям, властивим представникам всього людства, незалежно від культурних, соціальних та економічних відмінностей. Той етнос, який прагне до впровадження різних технологій у своє життя, неминуче збагатить лексичний та фразеологічний пласт своєї мови елементами, які є результатом такої технологізації [2, с. 182]. З огляду на це вважаємо, що можна говорити про існування такої групи стійких зворотів, як «фразеологізми з компонентом-технонімом». На нашу думку, до таких фразеологічних одиниць можна зарахувати такі звороти, у складі яких зустрічається компонент, котрий семантично означає об'єкт або процес,

що виявляється в технологічному аспекті діяльності людини або є її результатом. Наприклад, *draw water in a sieve (make clothes for fishes) – носити воду решетом – робити що-небудь свідомо даремно*; *play a double game – ламати комедію – прикидатися перед кимось*; *make tracks away from – нагострити ліжжі – втекти будь-куди*; *burn the candle at both ends (букв.: палити свічку з двох сторін) – марно витрачати ресурси, марнувати життя*; *play first fiddle (букв.: грати першу скрипку) – займати чільне місце*; *hammer and tongs (букв.: молоток і кусачки) – енергійно, з натхненням*.

Термін «технонім» можна зустріти в деяких сучасних наукових роботах, наприклад, А.А. Коханської, В.В. Єлькіна та А.В. Ровенської, Т.А. Сироткіної, Л.М. Рильщикової, однак у них це поняття не розкривається в межах фразеологічного фонду мови, а лише згадується як наявне в ономазіології.

Класифікація онімного простору О.В. Супранської передбачає поділ онімів на групи назв живих істот і істот, які сприймаються як живі, а також неживих істот. До останнього розряду належать техноніми [3, с. 148].

Вважають, що технонім у складі сталого звороту може мати антропогенний або натурогенний характер. Наявність зв'язку техноніма з тим типом виробничої матерії, що створила природа, передбачає натурогенність, при цьому людина може докладати певних зусиль, щоб дане природою використовувати для своїх потреб. Це можна побачити на прикладі таких фразеологізмів: *rolling stone gathers no moss – кому на місці не сидиться, той добра не наживе*; *constant dripping wears away a stone – крапля камінь точить*; *run into a stone wall – впертися в кам'яну стіну*; *зіткнутися з непереборною перешкодою*; *зайти в глухий кут*. *Uncle Willie was a rolling stone that gathered no moss. He worked in different jobs all over the country* [4]. – Дядьку Віллі на місці не сиділося, тому він не нажив добра, бо працював на різних роботах по всій країні. *Dick tried to change Father's mind about letting him use the car Saturday night, but he was up against a stone wall* [5]. – Дік намагався змінити думку батька про те, щоб дозволити йому користуватися машиною в суботу ввечері, але зіткнувся з непереборною перешкодою.

Камінь як створений природою технічний інструмент зустрічається в первісному вигляді, є продуктом природи та, в разі потреби, модифікується людиною. Створені природою об'єкти людина використала для покращення умов свого життя та реалізації науково-технічного прогресу. Тому натурогенні елементи буття, що пізніше стали інструментами для досягнення цілей людства, можна вважати специфічною частиною

техносфери. Наприклад, *green light* – зелена вулиця, дозвіл; *give the green light* – дати зелену вулицю, відкрити шлях, надати свободу дії; *розв'язати будь-кому руки; let there be light!* – нехай буде світло! (жартівливий вираз перед вмиканням світла в приміщенні); *come to light* – відкривається; *розкритися* [1, с. 479]: світло (образ фразеологізму) як люмінесцентне природне явище, яке людина навчилася виробляти самостійно для штучного освітлення. *We got the green light to begin a study of the security problems at our school* [6]. – Ми отримали дозвіл почати дослідження проблем безпеки в нашій школі.

Антропогенність техноніма, навпаки, пов'язують з активними зусиллями людини, спрямованими на виробництво предметів або явищ для отримання конкретної користі або, навпаки, для заподіявання шкоди [2, с. 183]. Отже, ідеться про неживий продукт безпосередньо механістичної діяльності людини. Наприклад, *hard as nails* – витривалий; *sharp as a needle* – спостережлива людина; *cannon fodder* – гарматне м'ясо – недосвідчені новобранці. У цих зворотах компоненти «цвях, голка, гармата» формують антропогенний характер звороту, адже належать до приладів та механізмів, які використовуються людиною в тих чи інших видах діяльності. *Mr. Jameson is one of the best detectives of our police station. He's sharp as a needle and can brilliantly handle difficult cases* [5]. – Містер Джеймсон – один із найкращих детективів нашої поліції. Він спостережлива людина і блискуче може впоратися зі складними справами.

Фразеологізми-техноніми також характеризуються конструктивним та деструктивним початком. Деструктивний вплив частіше за все спричиняє заподіяння шкоди об'єкту, на який цей вплив спрямований [2, с. 183]: *raise the roof* – влаштувати скандал; *kick down the ladder* – позбавити підтримки, допомоги; *hit with an iron fist* – розправитися залізною рукою (рішуче та жорстко розв'язувати питання). Наприклад, в останньому словосполученні англійський варіант містить слово *hit*, що означає *бити*, тобто мати переважно деструктивну дію на предмет або людину. *It usually happens so that when you need help someone you trust may kick down the ladder and betray you* [6]. – Зазвичай трапляється так, що, коли вам потрібна допомога, хтось, кому ви довіряєте, може позбавити підтримки і зрадити вас.

Конструктивний вплив – це типова користь, що частіш за все виявляється в результаті певної активності [2, с. 184]. Наприклад, *when one's ship comes home* – коли кому-небудь пощастить; *thread the needle* – закінчити важку роботу; *keep the powder dry* – тримати порох сухим (бути в бойовій готовності). В останньому виразі конструктивний вплив виражено за допомогою дієс-

лівного компонента *keep* та прикметникового *dry*. *When my ship comes home we will live in Beverley-Hills and eat delicious food every day* [5]. – Коли мені пощастить, ми будемо жити на Беверлі-Хіллз і щодня їсти смачну їжу.

Компонент-технонім у складі фразеологізму має межі. Це лексичний та семантичний рівні. Лексичний рівень – набір спеціально підібраних десемантизованих слів, які формують образ. На цьому рівні можна виділити такі типи компонентів-технонімів: механізми та споруди: *fight windmills* – битися з вітряними млинами, *fling cap over the windmill* – переходити межі допустимого, *reinvent the wheel* – відкрити Америку, *be the fifth wheel* – н'яте колесо до брочки; інструменти та матеріали: *have the dead-wood on smb* – мати на когось компромат, *knock on wood* – постукати по дереву, *shovel in money* – загрибати гроші лопатою, *put to bed with a shovel* – вбити когось. *There was no need to reinvent the wheel; rather, the Committee's work should draw on accumulated experiences and collective wisdom* [5]. – Немає ніякої необхідності знову відкривати Америку; швидше, роботу Комітету слід будувати на основі накопиченого досвіду й колективної мудрості. *Charles said, "I haven't been sick all winter". Grandfather said, "You'd better knock on wood when you say that"* [4]. – Чарльз сказав: «Я не хворів всю зиму». Дід сказав: «Краще стукай по дереву, коли ти це говориш».

Наступним є семантичний рівень – значення, яке сформувалось у результаті поєднання десемантизованих слів [2, с. 184]. На цьому рівні можна виділити такі типи: вид і застосування матерії: *skeleton key* – універсальний ключ; поведінка і стан: *to bite the bullet* – зчепити зуби. 21. *In the end, Tom had to bite the bullet and take responsibility for his actions* [4]. – У результаті Тому довелося зціпити зуби і понести відповідальність за свої дії.

Отже, під фразеологізмом із компонентом-технонімом розуміємо такий сталий зворот, де означуване містить результат або засіб інженерно-виробничого спрямування, зазнаючи впливу неживої природи. Він характеризується натурогенністю та антропогенністю, має конструктивний або деструктивний вплив на об'єкт. Типологію їх плану вираження становлять різні групи десемантизованих слів, які залежно від ступеня відношення до механічного процесу утворюють ядро і периферію вихідного поняття. З погляду плану змісту також спостерігаються можливі критерії, що систематизують фразеологізми з компонентом-технонімом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крейдлин Г.Е., Кронгауз М.А. Семиотика или Азбука общения. Москва : Наука, Флинта, 2015. 326 с.

2. Никонов Д.О. Причины обоснованности существования устойчивых оборотов с компонентом-технонимом во фразеологической системе языка. *Наука и образование* : сбор. статей XV междунар. науч.-практ. конф. Ч. 1. Пенза : МЦНС «Наука и Просвещение». 2018. С. 181–185.
3. Суперанская А.В. Общая теория имени Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 367 с.
4. Carla N. Daughtry Greenness in the Field. Michigan Today, University of Michigan. 1997. 346 p.
5. The American Heritage Dictionary of Idioms / ed. Christine Ammer. NY. : The Christine Ammer Copyright, 2010. 688 p.
6. The Phrase Finder. URL : <http://www.phrases.org.uk/> (дата звернения: 19.03.2020).
2. Nikonov D.O. (2018) Reasons for the validity of the existence of stable constructions with a component-technonym in the phraseological system of language [Prichiny obosnovannosti sushchestvovaniya ustoychivyykh oborotov s komponentom-tekhnonimom vo frazeologicheskoy sisteme yazyka]. *Science and Education: Collection of articles of the XV International Scientific and Practical Conference, Part 1, Penza : ICNS “Science and Education”*, P. 181–185.
3. Superanskaya A. V. (2009) General theory of the name [Obshchaya teoriya imeni]. M. : Book House “LIBROKOM”, 367 p.
4. Carla N. (1997) Daughtry Greenness in the Field. Michigan Today, University of Michigan, 346 p.
5. *The American Heritage Dictionary of Idioms* (ed. Christine Ammer). (2010). NY. : The Christine Ammer Copyright, 688 p.
6. The Phrase Finder. URL: <http://www.phrases.org.uk/>

REFERENCES

1. Kreydlin G.Ye., Krongauz M.A. (2015) Semiotics or the ABC of communication [Semiotika ili Azbuka obshcheniya]. M. : Science, Flinta, 326 p.

ПЕРЕКЛАД ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИХ РЕАЛІЙ**Дуда О. І.**

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0003-1586-8884
OleksandraHor@i.ua*

Рибачок С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0002-8428-640X
rybachok@wuni.edu.ua*

Ключові слова:

*перекладознавство,
національно-культурний
компонент, транскрипція,
описова перифраза,
калькування.*

У сучасних умовах глобалізації для пошуку порозуміння та толерантності особливого теоретичного і практичного значення в перекладознавстві набуває питання відтворення національно-культурних особливостей мови, зокрема лінгвокраїнознавчих реалій. Реалії – особливі мовні одиниці, які вербалізують унікальні національно-культурні явища, притаманні певному етносу, народності, і які відсутні в інших, що спричинює проблеми для пошуку еквівалентних шляхів відтворення їх мовою перекладу.

Метою статті є з'ясувати сутність поняття реалії та виявити основні способи відтворення англійськомовних лінгвокраїнознавчих реалій українською мовою на прикладах фактів із різних аспектів національної культури англійськомовних країн. Матеріалом дослідження є англійськомовні лінгвокраїнознавчі тексти.

У статті описано такі основні шляхи відтворення реалій у лінгвокраїнознавчих текстах, як транскрипція, калькування, описова перифраза та контекстуальне тлумачення, гіперонімічне перейменування. Транскрипція як одне з найважливіших засобів передає фонетичне звучання реалії з англійської мови в перекладацьку та національні особливості антропонімів та топонімів. Калькування відтворює реалії шляхом буквального перекладу структурно-семантичних моделей мови-джерела засобами мови-перекладу. Транскрипція та калькування поєднуються з описовою перифразою – комбінованою реномінацією – ефективним, хоча й багатослівним засобом передачі змісту реалії, пов'язаного з лінійним розширенням тексту. Відтворення реалій гіперонімічним перейменуванням може супроводжуватися втратою певної лінгвокраїнознавчої та культурологічної інформації, адже конкретне поняття передається лексемою широкою референцією. Контекстуальне тлумачення реалій є засобом створення особливого географічно-історично-культурного фону в лінгвокраїнознавчих текстах. З огляду на унікальність та чужорідність відтворюваних явищ ефективними засобами для трансляції змісту реалій є транскрипція з метою передачі звучання слова та описова перифраза для досягнення високого ступеня експліцитності.

TRANSLATING LINGUISTIC AND COUNTRY REALIAS

Duda O. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology
West Ukrainian National University
Lvivska str., 11, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1586-8884
OleksandraHor@i.ua*

Rybachok S. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology
West Ukrainian National University
Lvivska str., 11, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8428-640X
rybachok@wunu.edu.ua*

Key words: *translation studies, national and cultural component, transcription, descriptive periphrasis, linguistic calque.*

Translating of the national and cultural concepts represented by linguistic and country realias presents particular theoretical and practical significance in translation studies and requires a special attention in globalization processes for understanding and tolerance.

The paper aims at scrutinizing the meaning of realia as means of representing of national and cultural concepts through translation point of view and to identify the ways of reproducing English linguistic and country realias in the Ukrainian language. The material of the research is English-language linguistic and country study texts.

Realies are linguistic units that verbalize unique national and cultural concepts inherent in a particular ethnic group, nationality, and which are absent in other cultures, which causes problems in finding equivalent ways to reproduce them in the translation language. The article describes the effective ways of reproducing realities from the source language (SL) into translation language (TL) such as transcription, linguistic calque, descriptive periphrasis contextual interpretation, and hyperonymic renaming in linguistic and cultural texts. Transcription is one of the effective means to reproduce the phonetic sounds of realias from the source language into the translation language and transfer national features of anthroponyms and toponyms. Linguistic calque reproduces realities by literally translating structural and semantic models of the SL by means of the TL. Transcription and linguistic calque are combined with descriptive periphrasis as an effective means of conveying the meaning of realia associated with the linear expansion of the text. Reproduction of realias by hyperonymic renaming may be accompanied by the loss of certain linguistic and cultural information, because a particular concept is reproduced by means of broad reference. Contextual interpretation of realias is a means of creating a special geographical, historical and cultural background in linguistic and country study texts.

The effective means to reproduce the uniqueness and foreignness of national and cultural concepts represented by realias are transcription to convey the phonetic sounds of a word and descriptive periphrasis to achieve a high degree of explicitness.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації для пошуку порозуміння та толерантності особливого теоретичного і практичного значення в перекладознавстві набуває питання відтворення національно-культурних особливостей мови, зокрема лінгвокраїнознавчих реалій. Такі мовленнєві одиниці є яскравим вираженням географічних, історичних, культурних, цивілізаційних та інших чинників країни, мову якої вивчають, та саме вони підкреслюють культурну зумовленість змістового плану мовленнєвої одиниці, історичну, соціальну, національну співвіднесеність її з явищами певної культури, знаннями і розумінням ментальності народу.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття реалії та виявити основні способи відтворення англійських лінгвокраїнознавчих реалій українською мовою на прикладах фактів із різних аспектів національної культури англійських країн. Матеріалом дослідження є лінгвокраїнознавчі тексти.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є способи відтворення лінгвокраїнознавчих реалій українською мовою на прикладі текстів лінгвокраїнознавчого змісту. Об'єктом дослідження є мовні реалії в англійській лінгвокраїнознавчій літературі та їхні національно-культурні особливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливості виявити особливості мови та її способів відтворення життя народу, нації, країни а також осмислення феномена культури як специфічної форми існування людини у світі спричинили розвиток лінгвокраїнознавства, лінгвокультурології, етнолінгвістики та інших мовознавчих наук.

Питання визначення, класифікації та способів перекладу національно-культурної лексики є актуальними донині та потребують подальшого філологічного осмислення та систематизації. Узагальненим визначенням національно-культурної лексики можна вважати такі мовні одиниці, які відображають національні та культурні особливості життя, світобачення певного етносу, національної лінгвокультурної спільноти, країни, що є важливими для розуміння лінгвокраїнознавчих, лінгвокультурологічних та перекладознавчих аспектів мови, що вивчається.

Реалію як термін перекладознавства, як складник національно-культурного контексту почали досліджувати з початку 50-х років минулого століття. Особливий внесок у дослідження реалій зробили такі дослідники, як А. Федоров, який вказував на реалію як позалінгвальне явище, О. Кундзіч, який вжив цей термін вперше в українському перекладознавстві, підкреслюючи при цьому неперекладність реалії, Г. Шатков, який визначив власні назви, які позначають національно специфічні реалії, найтипівішою безеквівалентною лексикою та ін. [4].

Визначаючи *реалії* як перекладознавчий термін, дослідники лінгвокраїнознавчої теорії слова С.М. Верещагіна та В.Г. Костомаров вказували на національно-культурний інформаційний потенціал лексичного значення мовних одиниць, певної етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності іншої мови [1]. До поняття реалій дослідники зараховували слова, словосполучення й фразеологізми та виокремлювали такі семантичні групи: історичні, побутові чи етнографічні реалії. В. Виноградов називає реаліями факти історії та державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні предмети побуту минулого і сьогодення та зараховує їх до класу безеквівалентної лексики.

Відомі дослідники С. Влахов і С. Флорин вважали реаліями слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних еквівалентів в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних основах», тому що вимагають особливого підходу» [2].

Водночас деякі дослідники вживають також терміни *cultural words* на позначення культурно маркованих слів, які є термінами країнознавства, а не перекладознавства. Український перекладознавець І. Корунець уникає терміна «реалія» та використовує узагальнений полісемантичний вислів «units of nationally biased lexicon» [5].

Деякі автори лінгвокраїнознавчих посібників класифікують реалії словом *terms*. Спостерігається певна спорідненість реалій та термінів як мовних знаків на позначення певних понять наукової та професійної сфери. Наприклад, *Tipis* – загальноживана назва для традиційного переносного житла кочових індіанців Великих рівнин, яке часто називають вігвамом. Однак за походженням терміни і реалії відрізняються між собою. Реалії виникають у народній творчості, а терміни створюють науковці та спеціалісти. Сукупність термінів із певної галузі становить єдине ціле – терміносистему [4, с. 69]. Отже, терміни є мовними одиницями, властивими науковому стилю, реалії – в художній літературі, усному мовленні.

Особливий внесок у дослідження реалії як перекладознавчого терміна на матеріалі англійських перекладів української прози належить відомій українській дослідниці, знаному філологу та перекладознавцю, авторці книги «Реалія і переклад» професорці Р. Зорівчак. У цій праці використовуємо перекладознавче визначення реалії, запропоноване цим науковцем: «Реалії – це моно-

і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [4, с. 58], в якому дослідниця вказує на реалію як категорію змінну, відносну при бінарному контрастивному зіставленні мов і культур, так, обсяг реалій мови-джерела змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної та культури сприймача, від інтенсивності культурних та етнічних контактів.

Отже, реалія є словесною одиницею, словом, словосполученням чи фразеологізмом, яке має національно, культурно та історично закріплене значення, що за семантикою можна виокремити історичні, побутові та етнографічні складники. Виявляється реалія лише шляхом порівняння мов та культур і характеризується тим, що не існує в оточуючому світі мови-сприймача [4, с. 61].

Найчастіше дослідники вдаються до предметної/тематичної зовнішньої, позамовної класифікації реалій, і найґрунтовніше їх дослідили С. Влахов та С. Флорин. Науковці описували реалії за предметною ознакою та місцевою ознакою (залежно від національної та мовної залежності). Професор Р. Зорівчак наголошує на історико-семантичному та структурному підходах та виокремлює такі типи реалій, як неологізми, історизми, архаїзми, що потребують індивідуального підходу в процесі перекладу [4, с. 70].

Аналіз англійських текстів лінгвокраїнознавчого змісту дає змогу виокремити такі тематичні групи реалій, включно з антропонімами та топонімами.

1. Етнографічні реалії:

– національні страви та напої: *Welsh rarebit, Bangers, Toad in the hole, Haggis; Irn Bru; Turkey Day;*

– предмети одягу, прикраси: *tartan, plaid; busbies;*

– особливості побуту: *Welsh love spoons; mushing, tipis, igloos;*

– види транспорту: *the Transportation ships, Inuit sled dogs;*

– спорт: *snapan, hurling;*

– природа та тварини: *Uluru, Tasmanian devil, the kiwi.*

2. Історичні реалії на позначення військових та історичних подій: *Offa's Dyke wall, Hadrian's Wall, The Klondike gold rush.*

3. Географічні реалії: *Albion, Alba, New France, Vinland de Good.*

4. Соціоетнокультурні реалії, наприклад, легенди, казки, міфи, пісні, гімни, танці: *Eisteddfod, Cymru am byth, Haka, The Welsh dragon.*

5. Суспільно-політичні реалії: *Luddites, Fathers, The Boston tea party.*

Ускладнення пошуку відповідних змісту реалій зумовлені відсутністю в мові перекладу явищ, які відображають реалії дійсності в мові носіїв, а звідти і відсутність відповідності (еквівалента, аналога) через відсутність явища, який ця реалія вербалізує. Додаткові складнощі зумовлені відтворенням національно-культурної семантики реалії, що потребує додаткового осмислення, та доволі бідним представленням реалій у тлумачних та перекладних словниках.

У перекладознавчій літературі описано різні шляхи трансляції змісту реалій. В. Виноградов узагальнив такі чотири типи відтворення реалій: транскрипція (транслітерація), гіпонімічний переклад, уподібнення, дескриптивна перифраза [4, с. 92]. С. Флорин та С. Власов виділяли такі засоби передачі реалій, як транскрипція (транслітерація), переклад (заміна) різними типами неологізмів, приблизний переклад – відповідність за родом та видом, функціональний аналог, контекстуальний переклад [2, с. 87]. Р. Зорівчак описує транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномінацію, калькування, метод уподібнення, контекстуальне розтлумачення реалій, ситуативний відповідник.

Розглянемо основні способи відтворення реалій на матеріалі лінгвокраїнознавчих текстів більш докладно.

Транскрипція реалії передбачає передачу фонетичного звучання мови з іноземної мови в перекладацьку графічними засобами останньої з максимальним наближенням до оригінальної форми (на відміну від *транслітерації*, яка є механічною передачею літер англійського слова засобами українського алфавіту). Такий спосіб відтворення реалій доречно використовувати для передачі національних особливостей антропонімів та топонімів: *Albion – Альбїон, Celts – кельти, Helloween – Хелоуїн*. Разом із тим дослідники вказують на небажаність та неприпустимість втрати семантичної та експресивної значущості в процесі транскрибування. Так, транскрибування слова *leprechauns – лепрекон* не дає розуміння читачу описуваного явища та потребує додаткового тлумачення.

Найчастіше транскрипція поєднується з описовою перифразою – **комбінованою реномінацією** – ефективним, хоча й багатослівним засобом передачі змісту реалії, пов'язаного з лінійним розширенням тексту, наприклад: *Alba – Альба, назва Шотландії, leprechauns – лепрекон, лісовий дух, що здійснює бажання; Luddites – лудіти, противники технічного прогресу; Cockney – кокні, житель Лондона, представник нижчих соціальних верств, Haka – хака, ритуальний танець новозеландського племені Маорі.*

Іншим методом відтворення реалій є **гіперонімічне перейменування** – засіб, пов'язаний із визнанням частини та цілого, генералізацією, наприклад: *tartan* – шотландський національний одяг із картатої тканини. Однак часто таке відтворення супроводжується втраченою певною лінгвокраїнознавчою та культурологічною інформацією, адже конкретне поняття передається лексемою широкої референції, наприклад, у кельтських орнаментах тартанів закладалася інформація про клан – різна кількість клітинок та їх рядів визначала суспільний стан.

Калькування – це спосіб відтворення реалій шляхом буквального перекладу структурно-семантичних моделей мови-джерела засобами мови-перекладу. Розрізняють *повне та часткове калькування*. У разі повного калькування слова та словосполучення повністю збігаються як у структурному, так і семантичному планах. Наприклад, *the War of the roses* – *Війна троянд*, *Iron Lady* – *Залізна леді*, *Holly Grail* – *святий Грааль*. Часткове калькування включає певне тлумачення, адже калька як мовний знак особливого характеру, що позначає реалію, відсутню в поняттєвій області народу-сприймача, має вказувати на специфічність явища та виключати помилкове ототожнення з іншими відомими явищами [4, с. 129]. Крім того, спостереження показують, що межу між комбінованою реномінацією, гіперонімічним перейменуванням та частковою калькою перекладу провести інколи нелегко. Наприклад,

Nadrian's wall – *стіна Гадріана, римський вал, побудований за наказом римського полководця Гадріана, щоб вберегти північну частину Англії від нападу кельтських племен;*

Burns night/ Burns supper – *вечір Бернса, ввечері 25 січня шотландці святкують день народження шотландського поета Роберта Бернса.*

Україномовний читач для адекватного розуміння таких реалій потребує описової перифрази для пояснення позамовної дійсності.

Метод **уподібнення або «субституції»** уможливорює переклад реалії відповідним аналогом мови-перекладу: *duke* – *герцог, князь*, *donuts* – *пампушки*. Однак у разі таких заміни стираються стилістичні та національно-культурні особливості та виникає відчуття перенесення читача в рідне середовище. А мистецтво перекладу, зазначає Р. Зорівчак, в тому і полягає, що читач має завжди відчувати певну «чужинність» перекладного твору, певний національний колорит [4, с. 136–137].

Контекстуальне тлумачення реалій пов'язано з відтворенням семантико-стилістичних функцій тексту та роз'яснення змісту реалії в найближчому контексті. Наприклад, автори текстів із лінгвокраїнознавства, підкреслюючи особливість географічного розміщення Австралії у протилежній півкулі, використовують британську розмовну назву

Австралії *Down Under* – *в іншій стороні світу (нід нами)*. Також для тлумачення назви реалії та створення картини відмінної та унікальної частини світу автори наводять приклад, що потребує контекстуального впровадження цієї реалії і в контекст мови перекладу, із книги В. Bryson «*Down Under*»: *Australia is the driest, flattest, hottest, most desiccated, infertile and climatically aggressive of all the inhabited continents... In fact, Australia has more things that can kill you in a nasty way than anywhere else very* [3, с. 367].

Отже, контекстуальне тлумачення реалій є засобом створення особливого географічно-історично-культурного фону в лінгвокраїнознавчих текстах.

Висновки. Реалії є особливими мовними одиницями, які вербалізують унікальні національно-культурні явища, притаманні певному етносу, народності, і які відсутні в інших, що спричинює проблеми для пошуку еквівалентних шляхів відтворення їх мовою перекладу. З огляду на унікальність та чужорідність відтворюваних явищ, для трансляції реалій використовуються транскрипція з метою передачі звучання англійського слова та описова перифраза для досягнення високого ступеня експліцитності. Перспективними є подальші дослідження лексикографічних аспектів англійських реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Є.М. Лінгвокраїнознавча теорія слова. Москва, 1980. 320 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва, 1980. 343 с.
3. Гапонів А., Возна М. Лінгвокраїнознавство. Англійські країни. Вінниця, 2018. 452 с.
4. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів, 1989, 216 с.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу. Нова книга, 2003, 448 с.
6. McDowall D. An Illustrated History of Britain. Longman Group UK Limited, 2003. 192 p.

REFERENCES

1. Vereshhagin Ye.M. (1980) Lingvokrayinoznachna teoriya slova [Linguistic and cultural theory of a word]. 320 p.
2. Vlachov S., Floryn S. (1980) Neperevodymoe v perevode [Untranslating in translation]. 343 p.
3. Zorivchak R. (1989) Realiya i pereklad [Realia and translation]. 216 p.
4. Gaponiv A., Vozna M. (2018) Lingvokrayinoznachstvo. Anglomovni krayiny [Linguistic and country studies. English speaking countries]. 452 p.
5. Korunets I. (2003) Teoriia i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Nova knyha, 448 p.
6. McDowall D. An Illustrated History of Britain. Longman Group UK Limited, 2003. 192 p.

УДК 811.111:81'37]:[659.126:687.553]
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-13>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ БРЕНДІВ ДЕКОРАТИВНОЇ КОСМЕТИКИ)

Залужна О. О.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри англійської філології
Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0002-7929-6769
olgazaluzhna@gmail.com*

Астахова О. С.

*студентка кафедри англійської філології
факультету іноземних мов
Донецький національний університет імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-7272-6220
astakhova_o@donnu.edu.ua*

Ключові слова: колір,
кольоропозначення,
семантика, структура,
структурна модель,
семантична мотивація,
англійська мова,
лінгвокультура.

Стаття присвячена дослідженню семантики та структури кольоропозначень на матеріалі англомовних номінацій кольорів помад, тіней, рум'ян, хайлайтерів, бронзерів та лаків для нігтів, використовуваних у 2010-х і на початку 2020-х років сучасними британськими та американськими брендами декоративної косметики, які були отримані методом суцільної вибірки з офіційних Інтернет-ресурсів брендів (629 кольоропозначень (лексем та словосполучень)). Актуальність вибраної теми наукової розвідки зумовлена, передусім, динамічністю цієї системи в сучасних висококонкурентних умовах ринку косметичної продукції, що призводить до пошуку нових вимірів номінації кольорів та їхніх відтінків у цій галузі.

Встановлено, що колір із-поміж інших ознак предмета використовується як його відмінна риса, розпізнавальна особливість зорового сприйняття світу людиною і передає значення двома основними способами: природними асоціаціями та психологічними, або культурними, символами.

Аналіз емпіричного корпусу дослідження підтверджує тенденцію до переосмислення традиційних стандартів утворення кольороназв для привернення уваги споживачів та більш привабливого іміджу продукції на ринку. Вищевказана тенденція призводить до того, що точність передачі назви кольору, його відтінку або тону відходить на периферію, а емоційно-психологічна складова частина, залучена до процесу номінації, набуває найбільшої значущості. Кількісний аналіз корпусу дослідження демонструє, що високою продуктивністю відрізняються кольоропозначення досліджуваних брендів декоративної косметики, які генетично пов'язані з іменниками на позначення тварин, рослин, природних явищ; меншою продуктивністю характеризуються кольоропозначення із семантикою казкових створінь, найменування елементів сонячної системи, географічні назви, власні імена, сучасний сленг, іменники на позначення напоїв та продуктів харчування.

Структурно домінують однокомпонентні моделі «іменник» та «прикметник», і двокомпонентні моделі «прикметник + іменник» та «іменник + іменник». Однокомпонентні структурні моделі «числівник» та «вигук»; двокомпонентні моделі «дієслово + прислівник», «прикметник + прикметник», «дієслово + займенник» тощо визначаються низькою продуктивністю.

**STRUCTURAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF COLOR NOMINATIONS
IN THE ENGLISH LANGUAGE (BASED ON MODERN BRANDS
OF MAKE-UP COSMETICS)**

Zaluzhna O. O.

*PhD in Philology,
Head of English Philology Department
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richya str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7929-6769
olgazaluzhna@gmail.com*

Astakhova O. S.

*Student at the Faculty of Foreign Languages
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richya str., 21, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7272-6220
astakhova_o@donnu.edu.ua*

Key words: *color, color nomination, semantics, structure, structural model, semantic motivation, the English language, linguoculture.*

The article is devoted to the study of units denoting color, i.e., their semantics and structure and is based on the material of the English language units nominating colors and their shades for lipsticks, eyeshadows, blushes, highlighters, bronzers, and nail polishes used by British and American brands in 2010s and the beginning of 2020s. The material was obtained by continuous sampling method from official websites of the brands (629 units, both lexemes and word-combinations). The topicality of the present research is mainly predetermined by dynamic character of the color nominations system in modern highly competitive make-up market environment which leads to the search of new dimensions for color nominations. The research allows to arrive at conclusion that color characteristics, among other features of the object, functions as its distinctive feature defined by the peculiarity of human visual perception of the world, transmitting information through two major channels: natural associations and psychological or cultural symbols. The empiric database analysis confirms the overall tendency to rethinking traditional standards of color nominations to attract the customers' attention and create a more appealing image of the products on the market. The above tendency leads to the fact that the accuracy of the color transmission (including its shades) shifts to the periphery, moving to the center emotional and psychological components involved to the nomination process. Quantitative analysis demonstrates that highly productive semantics models are nominations coined from names of animals, plants, and nature phenomena; less productive are color nominations related to magical creatures, solar system objects, geographical names, proper names, modern slang, nouns denoting drinks and food. Structural dominance is manifested by mono-component models 'noun' and 'adjective', and double-component models 'adjective + noun' and 'noun + noun'. Mono-component models 'numeral' and 'interjection'; double-component models 'verb + adverb', 'adjective + adjective', 'verb + pronoun', etc. are characterized by low productivity.

Вступ. У мовознавстві традиційним є підхід до вивчення лексичних систем кольоропозначень з огляду на те, що, з одного боку, номінації базових кольорів слугують основою для виникнення в мові нових найменувань відтінків (напр. англ. *blue* → *navy blue*, *baby blue*, *royal blue* і т.д.), з іншого – базою для утворення нових кольоропозначень можуть виступати назви різних предметів та явищ як із повсякденного життя, так і зі світу природи (напр. *fuchsia*, *mauve*, *turquoise*, *mustard* і т.д.).

Явище кольоропозначення повсякчас знаходиться під пильною увагою лінгвістів та мовознавців. Оскільки кольоропозначення фігурують як важлива частка мовної концептуалізації світу, володіють ємною семантичною структурою та стильовою активністю, вчені у своїх працях розглядають проблеми їх існування, вплив на мозок і психічний стан людини, символічне значення кольорів тощо. Встановивши національні домінанти кольоропозначень, можна вирішити питання, пов'язані з різнобічним явищем діалогу культур [1, с. 9]. Втім, попри множинні публікації останніх років, які свідчать про пильну увагу до цього явища [1; 2; 5; 6; 8; 10; 12], ця динамічна галузь лексики потребує більш детального опрацювання.

Актуальність представленої теми дослідження полягає в потребі детально вивчити структурно-семантичні особливості сучасних кольоропозначень в англійській мові для подальшої можливості укладення типології відбиття цілісної картини світу її носіїв початку XXI ст. Зацікавленість вибраною темою також зумовлена необхідністю дослідити механізми впливу кольоропозначень на споживачів продукції декоративної косметики сучасних косметичних брендів.

Мета полягає в дослідженні структурно-семантичних особливостей кольоропозначень в англійській мові на матеріалі сучасних британських (Avon, Makeup Revolution) та американських (Jeffree Star Cosmetics, Anastasia Beverly Hills, Haus Laboratories, Rare Beauty, Fenty Beauty, Kylie Cosmetics) брендів декоративної косметики.

Об'єктом дослідження є одиниці (слова та словосполучення) на позначення кольорів (кольоропозначення) в англійській мові, які використовують світові бренди декоративної косметики у період 2010-х та початку 2020-х років.

Предметом є структурно-семантичні особливості кольоропозначень у сучасній англійській мові.

Матеріалом дослідження слугують 629 кольоропозначень (відтінків помад, тіней, рум'ян, хайлайтерів, бронзерів та лаків для нігтів) в англійській мові, які були отримані методом суцільної вибірки з Інтернет-ресурсів офіційних представників брендів декоративної косметики.

Теоретичні засади дослідження. У широкому колі праць, пов'язаних із питанням кольоропо-

значення, спостерігається певна неоднорідність стандартизації терміна на позначення одиниці дослідження: кольороназва, назва кольору, кольоропозначення, колірний термін, ім'я кольору, кольоронайменування, колірний прикметник, кольоратив, колірний епітет тощо. У цій науковій розвідці за робоче прийняте таке визначення: кольоропозначення – відкрита система, яка визначається історичною сталістю, має різнобічну словотвірну структуру лексем та ємною семантичну структуру, зумовлену багаторічним розвитком [7, с. 14].

Наукову розвідку англійських вчених Б. Берліна та П. Кея «Basic Colour Terms: Their Universality and Evolution» [10] нині вважаємо однією з найгрунтовніших із позиції аналізу кольоропозначень: у ній науковці ставлять за мету визначення кола кольорів, які можна зарахувати до базових, та ідентифікацію загальних правил розподілу цих кольорів у близько вісімдесяти мовах. Намагаючись спростувати ідеї, закладені в працях Е. Сепіра та Б. Уорфа [11], які висувають гіпотезу, що сприйняття та мислення загалом напряду залежать від рідної мови людини, Б. Берлін і П. Кей доходять висновків, що 1) 95% кольорів походять від назв предметів, 2) лише 5% слів не мають чіткої етимології, 3) колір є семантичною універсалією, 4) базовий колірний термін виступає як основна одиниця кольоропозначень (англ. *basic colour term*), 5) їхня кількість вважається обмеженою, 6) колір характеризується ознаками відтінку (англ. *hue*), яскравості (англ. *brightness*) та насиченості (англ. *saturation*) [10, с. 25]. Учені також виокремлюють 11 основних кольорів, які знаходяться у відповідній ієрархії: англ. *black* 'чорний' – *yellow* 'жовтий' – *pink* 'рожевий' – *red* 'червоний' – *blue* 'синій' – *brown* 'коричневий' – *orange* 'помаранчевий' – *white* 'білий' – *green* 'зелений' – *grey* 'сірий' – *purple* 'фіолетовий'.

Необхідно зазначити, що семантика кольоропозначень безпосередньо вмотивована предметом, який використовується для ознаки кольору, а завдяки значному впливу різноманітних факторів (психологічного, фізіологічного, культурного) зміна емоційного та експресивного значення, метафоричного переосмислення та метонімічного переносу постійно розбудовується та ускладнюється. Встановлено, що колір із-поміж інших ознак предмета використовується як його відмінна риса, розпізнавальна особливість зорового сприйняття світу людиною, тому опанування семантики слова пов'язане з особистісним розумінням смислової ознаки предмета. Розгорнений опис семантики кольоропозначень неможливий без з'ясування початкового семантичного елемента, що підтверджує необхідність вивчення походження кольорового символу, його змісту, синтезу явищ та подій життя людей для розуміння

сучасних теорій концептуального вивчення кольоропозначень [3, с. 190].

Ф. Біррен вважає, що синонімія слугує початком семантичних змін кольоронайменувань, а сам процес відзначається трьома етапами: «співіснування» (англ. *coextention*) назв; «включення» (англ. *inclusion*), яке дозволяє набути власні значення або їхні відтінки; «доповнення» (англ. *complementation*) [9, с. 89]. Основними джерелами для подальшого утворення кольоропозначень також є полісемія, запозичення та лексеми на позначення відтінків. У своїй розвідці Ф. Біррен також представляє власну систематизацію – раціональне кольорове коло, яке об'єднує 13 кольорів (жовтий, жовтувато-зелений, зеленувато-зелений, зелений, бірюзовий, синій, фіолетовий, червоно-фіолетовий, червоний, червоно-помаранчевий, помаранчевий, помаранчево-червоний) навколо сірого, який самостійно не є центральним. Представлена система виділяє більше місця для «тепліх» кольорів (між червоним і жовтим), ніж для «холодних» (між зеленим та фіолетовим), що підтверджує здатність людського ока розрізнити теплі кольори виразніше та слугує поясненням їх домінантного місця в мистецтві.

За потрактуванням Т.Ф. Семашко, основне лексичне значення лексем кольоративів з'ясовується шляхом зіставлення із семами тих слів, з якими лексико-семантичний варіант утворює парадигматичні ряди [7, с. 15]. Найпоширенішим способом реалізації цих сем є модель словосполучення із семантичною структурою «ознака – предмет» або «прикметник – іменник»: *absolute coral* 'чистий корал', *hot plum* 'розпечена слива', *French toast* 'французький тост', *vibrant melon* 'енергійна диня'. Семантика кольоропозначення базується на виборі основного компонента, який своєю чергою може відображати не тільки конкретну ознаку, але й конотативну [27, с. 15–16].

Говорячи про структуру лексико-семантичної групи кольоропозначень, прийнято виокремлювати дві основні складові частини [7]. Це – центр, або ядро, яке включає в себе найбільш уживані архісеми, та майже необмежена периферія. Аналіз, проведений А.В. Кудріною та Б.Г. Мещеряковою, демонструє, що ядром зеленого кольору в українськомовній культурі слугують природа та рослинність, а периферією є молодість, надія, дозвіл і свобода дій. В англomовній культурі ядро залишиться незмінним, а периферія набуває нового значення: рух із захисту навколишнього середовища (партія «зелених»), заздрість, ревності, гроші, символ Ірландії. Цей поділ дає змогу послідовно визначити семантичну будову кольоропозначень ахроматичних (чорний, білий, сірий), хроматичних (червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий) кольорів та

кольоропозначень-прикметників, які формують периферію навколо основного значення [5, с. 171].

Проблема символізму кольору та пов'язані з нею питання є важливими аспектами в дослідженні кольоропозначень. Колір передає значення двома основними способами – природними асоціаціями та психологічними, або культурними, символами. Наприклад, вважається, що відтінки синього викликають асоціації з небом і психологічне усвідомлення спокою та вдовolenня. Взаємозв'язок кольору з такими явищами викликає відчуття комфорту, і через це за кольором чи кольоропозначенням закріплюється відповідний образ [6, с. 352]. На відміну від природних асоціацій, які є спільними для більшості людей, існує й символіка, яка походить від культурного і сучасного контексту та не є універсальною.

Результати дослідження. Аналіз семантичних особливостей кольоропозначень у брэндах сучасної декоративної косметики є цінним джерелом для дослідження функціонування кольоролексики загалом. З огляду на динамічний розвиток сфери декоративної косметики в сучасному світі та вагомому функцію кольоропозначень як єдиних прикметних символів недиференційованих предметів, потреба аналізу номінації кольору та його похідних значно примножується. Маркетингова назва, яка приверне увагу покупців, не завдяки точності передачі назви кольору, відтінку, його тону, але радше завдяки емоційно-психологічній складовій, залученій до процесу номінації, стає найбільш значущою. Споживачі продукції будь-якої галузі промисловості дедалі більше не просто сприймають кольоровий спектр, але й активніше реагують, як наслідок, більш охоче купують таку продукцію. Саме вищезазначеними факторами можна пояснити появу таких кольоропозначень, запропонованих сучасними брэндами декоративної косметики, наприклад, *Unicorn Blood* 'кров єдиноріг', *Sultry* 'пристрасний', *Sworn Enemy* 'заклятий ворог', *Insomniac* 'той, хто страждає від безсоння', *Rum Punch* 'ромовий пунш', *Mulled Wine* 'глінтвейн'.

У пропонованій науковій розвідці було визначено, що високою продуктивністю відрізняються кольоропозначення досліджуваних брэннів декоративної косметики, які позначають тварин (*Pretty Panther* 'гарненька пантера', *Flamingo* 'фламінго'), рослини (*Carnation* 'гвоздика', *Hibiscus* 'гібіскус'), природні явища (*Lava* 'лава'). Меншою продуктивністю характеризуються кольоропозначення із семантикою казкових створінь (*Unicorn* 'єдиноріг', *Griffin* 'грифон'), найменування елементів сонячної системи (*Mars* 'Марс'), географічні назви (*Hollywood* 'Голлівуд', *Savannah* 'Саванна'), власні імена (*Ariel* 'Аріель'), сучасний сленг (*Trippin* 'галюцинувати', *Ridiic* 'сміховинний'),

іменники на позначення напоїв (*Cherry Soda* ‘вишнева содова’, *Sangria* ‘санґрія’, *Mocha* ‘мокко’) та продуктів харчування (*Cupcake* ‘кекс’, *Peaches* ‘персики’, *Cheesecake* ‘чізкейк’).

Специфічні риси в семантиці кольоропозначень можна пояснити особливостями виникнення асоціативного ряду в синтезі з відповідним кольором та відмінностями в поєднанні кольорових компонентів в англійській мові. Це зумовлено динамічним розвитком та осучасненням брендів через номінації, які вони використовують. Суспільні інституції та особливості норм поведінки щороку невинно змінюються та впливають на лексико-семантичне наповнення кольоропозначень. Денотативне значення семантичної структури кольоронайменування згасає і на перший план виходять конотативні компоненти [4, с. 68].

Для аналізу структурних особливостей кольоропозначень брендів сучасної декоративної косметики за основу було взято потрактування Т.Ф. Семашко реалізації зіставлення лексем кольоративів із семами слів, з якими лексико-семантичний ряд утворює парадигматичні ряди, у відповідних структурних моделях словосполучення [7, с. 15]. У процесі дослідження було ідентифіковано 18 структурних моделей на позначення кольору.

Найпоширенішим способом реалізації сем кольоративів визначено модель із монокомпонентною структурою «іменник», яку було зафіксовано 309 разів, що становить 49% від загальної кількості досліджуваних кольоропозначень, наприклад, *Pumpkin* ‘гарбуз’, *Phobia* ‘фобія’, *Revenge* ‘помста’, *Lemonade* ‘лимонад’, *Nostalgia* ‘ностальгія’, *Ink* ‘чорнило’. Стисло і чітко викладена конструкція дає змогу мислити в динамічному та емоційному аспекті. Оскільки торговельні операції досліджуваних косметичних компаній здійснюються для великої кількості країн усього світу, раціональним є використання яскравого, помітного, односкладного найменування, яке легко запам’ятати за допомогою побудови асоціативного ряду в людському психофізіологічному механізмі формування відчуттів кольору. Саме таку функцію і виконує модель «іменник».

Другою за продуктивністю є двокомпонентна модель «прикметник + іменник» (100 одиниць, 16% від загального корпусу дослідження), наприклад, *Blue Lagoon* ‘блакитна лагуна’, *Free Woman* ‘вільна жінка’, *Wild Child* ‘дикі дитя’, *Black Forest* ‘чорний ліс’, *Perfect Illusion* ‘ідеальна ілюзія’. Висока частотність також притаманна монокомпонентній моделі найменування кольору «прикметник» (78 одиниць, що становить 12% емпіричного корпусу дослідження), наприклад, *Botanical* ‘ботанічний’, *Untamed* ‘неприборканий’, *Royal* ‘королівський’, *Ruby* ‘рубіновий’ та

двокомпонентній моделі «іменник + іменник» (64 кольоропозначення (11% корпусу дослідження)), наприклад, *Angel Tears* ‘сльози ангела’, *Trust Issues* ‘питання довіри’, *Cookie Dough* ‘тісто для печива’, *Flamingo acid* ‘кислотний фламінго’. При цьому іменник у складі словосполучення може позначати різноманітні об’єкти на позначення кольору (предмети, процеси, природні явища, історичні події, тварини, рослини, цінні метали, власні імена, географічні назви тощо).

Хоча структурні моделі «числівник» (6 одиниць, наприклад, *911*, *1950*, *Twenty One* ‘двадцять один’), «вигук» (4 одиниці, наприклад, *Boo*, *Yaaas!*, *Bang Bang*, *Ouch*); двокомпонентні моделі «дієслово + прислівник» (*Running Late*, *Talk Dirty*), «прикметник + прикметник» (*Cool Brown*), «дієслово + займенник» (*Fire Me*) тощо і визначаються низькою продуктивністю, їхнє залучення до процесу кольоронайменування сучасними брендами косметичної продукції підтверджує тенденцію до переосмислення традиційних стандартів утворення кольороназв для привернення уваги споживачів та більш привабливого іміджу продукції на ринку.

Висновки. Система кольоропозначень кожної мови як відбиття цілісної картини світу зумовлена багатьма факторами: соціокультурними, психологічними, історичними, суспільно-політичними, які у своїй сукупності визначають цінності, які характеризують ту чи іншу лінгвокультуру.

Семантика кольоропозначень є динамічною системою через наявність у мові як прямих, так і переносних, символічних значень кольору, які утворюються в результаті соціокультурних змін та переосмислення їхнього емоційного та експресивного значення.

Високою продуктивністю відрізняються кольоропозначення досліджуваних брендів декоративної косметики, які семантично вмотивовані іменниками на позначення тварин, рослин, природних явищ; меншою продуктивністю характеризуються кольоропозначення із семантикою казкових створінь, найменування елементів сонячної системи, географічні назв, власні імена, одиниці сучасного сленгу, іменники на позначення напоїв та продуктів харчування.

Найпоширенішим способом реалізації структурної моделі є однокомпонентна модель «іменник» (309 лексем, 49%), двокомпонентна модель «прикметник + іменник» (100 одиниць, 16%), однокомпонентна модель «прикметник» (78 лексем, 12%) та двокомпонентна модель «іменник + іменник» (64 одиниці, 11%). Однокомпонентні структурні моделі «числівник» та «вигук»; двокомпонентні моделі «дієслово + прислівник», «прикметник + прикметник», «дієслово + займенник» тощо визначаються низькою продуктивністю.

Перспектива подальшого дослідження полягає в розширенні емпіричного корпусу дослідження для укладення типології відбиття кольоро-картини світу носіями англомовної лінгвокультури. Ще одним вектором подальшого розвитку вважаємо мультимодальний підхід до вивчення кольоропозначень у галузі номінації кольорів декоративної косметики з урахуванням комплексу маркетингових чинників їх укладання та функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голованевська К.П. Англійські фразеологізми-колоніми та їх відтворення в українському перекладі. Запоріжжя : Запорізький національний технічний університет, 2018. 180 с.
2. Деева И.М. Валентные свойства английских прилагательных – «периферийных» цветообозначений. *Теоретические вопросы английской филологии (Лексикология)*. Горький, 1974. С. 164–180.
3. Іншаков А.Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 188–195.
4. Ковальська І.В. Особливості відтворення стилістичної семантики колірних лексем у перекладі (на матеріалі української та англійської мов). *Мовознавство*. 1999. № 4–5. С. 67–70.
5. Кудрина А.В., Мещеряков Б.Г. Семантика цвета в разных культурах. *Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна»*. 2011. С. 1–18.
6. Месяц С.В. Иоганн Вольфганг Гёте и его учение о цвете (часть первая). Москва : Крузь, 2012. 464 с.
7. Семашко Т.Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 14–21.
8. Berlin B., Kay P. *Basic Colour Terms: Their Universality and Evolution*. Berkley and Los Angeles, California: University of California Press, 1969. 178 p.
9. Birren F. *Color Psychology and Color Therapy: A Factual Study of The Influence of Color on Human Life*. N.Y.: Putnam press, 1961. 312 p.
10. Kay P., Berlin B., Maffi L., Merrifield W. R., Cook R. *The World Color Survey*. Stanford CA: CSLI Publications Stanford University, 2009. P. 21–56.
11. Worf B. L. *The Phonetic Value of Certain Characters in Maya Writing*. Cambridge: Harvard University, 1933. P. 91–96.
12. Wierzbicka, A. There are no “Color Universals” but There are Universals of Visual Semantics. *Anthropological Linguistics*, 47(2). 2005. P. 217–244.

REFERENCES

1. Holovanevska, K.P. (2018). *Anhliiski frazeologizmy-koloronimy ta yikh vidtvorennia v ukrainskomu perekladi* [English Phraseonyms-coloronyms and Their Reflection in Ukrainian Translation]. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet. 180 p.
2. Deeva, I.M. (1974). *Valentnyie svoystva angliyskikh prilagatelnyh – “periferiynyh” tsve-tooboznacheniy* [Valency Properties of English Adjectives – “Periphery” Color Nominatoin]. *Teoreticheskie voprosy angliyskoy filologii (Leksikologiya)*. Gorkiy. Pp. 164–180.
3. Inshakov, A.Ye. (2013). *Teoretychni zasady doslidzhennia kolirnoi lekshyky v movoznavstvi* [Theoretical Foundations of Color Vocabulary Research in Linguistics]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Issue 9, pp. 188–195.
4. Kovalska, I.V. (1999). *Osoblyvosti vidtvorennia stylistychnoi semantyky kolirnykh leksem u perekladi (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov)* [Peculiarities of Stylistic Semantics Reflection of Color Lexemes in Translation (on the Material of the Ukrainian and English Languages)]. *Movoznavstvo*. № 4–5. Pp. 67–70.
5. Kudrina, A V., & Mescheryakov, B.G. (2011). *Semantika tsveta v raznyh kulturah* [Semantics of Color in Different Cultures]. *Psihologicheskii zhurnal Mezhdunarodnogo universiteta prirody, obschestva i cheloveka «Dubna»*. Pp. 1–18.
6. Mesyats, S.V. (2012). *Iogann Volfgang Gyote i ego uchenie o tsvete (chast pervaya)* [Johann Wolfgang Goethe and his Theory about Color (Part One)]. M. : Krug. 464 p.
7. Semashko, T.F. (2009). *Semantychna struktura lekshychnykh odynts na poznachennia kolioru v ukrainskii movi* [Semantic Structure of Lexical Units Denoting Color in the Ukrainian Language]. *Movoznavstvo*. Issue 17. Pp. 14–21.
8. Berlin, B., & Kay, P. (1969). *Basic Colour Terms: Their Universality and Evolution*. Berkley and Los Angeles, California: University of California Press. 178 p.
9. Birren, F. (1961). *Color Psychology and Color Therapy: A Factual Study of The Influence of Color on Human Life*. N.Y. : Putnam press. 312 p.
10. Kay, P., & Berlin, B., & Maffi, L., & Merrifield, W. R., & Cook, R. *The World Color Survey*. Stanford CA : CSLI Publications Stanford University. Pp. 21–56.
11. Worf, B.L. (1933). *The Phonetic Value of Certain Characters in Maya Writing*. Cambridge : Harvard University. Pp. 91–96.
12. Wierzbicka, A. (2005). There are no “Color Universals” but There are Universals of Visual Semantics. *Anthropological Linguistics*. 47(2). Pp. 217–244. Retrieved April 9, 2021. URL: <http://www.jstor.org/stable/25132327>

УДК 811.111'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-14>

НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Іванців О. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0003-4956-6278
orysya_ivantsiv@yahoo.com*

Катрич Т. С.

*студентка IV курсу факультету іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0002-3104-6920
meyandmasha@gmail.com*

Ключові слова: *англомовний дискурс пандемії COVID-19, типологічні характеристики дискурсу, неологізми, структура неологізмів, семантичні особливості неологізмів.*

У статті розкрито специфіку сучасного англomовного дискурсу пандемії COVID-19 і структурно-семантичні характеристики неологізмів, які вживаються в межах цього дискурсу. Актуальність дослідження полягає в стрімкому збільшенні кількості текстів коронавірусної тематики на фоні чинної пандемічної кризи та появи в них численних новотворів на позначення явищ COVID-19. Дискурс пандемії COVID-19 є актуальним феноменом мисленнєво-мовленнєвої діяльності індивідів, який утворився на тлі подій 2019–2021 рр.. Він сформувався в результаті комунікації між учасниками різного статусу (професіоналами й цивільними громадянами), об'єднавши фонди знань про коронавірус у різних сферах людської діяльності (епідеміології, політики, економіки, бізнесу, психології тощо), оскільки пандемічна ситуація не лише справила величезний вплив на систему охорони здоров'я, а й докорінно змінила інші аспекти життя індивідів. Головною метою продуцентів англomовного дискурсу пандемії COVID-19 є підвищення суспільної свідомості щодо серйозності ситуації та глобальної важливості дотримання карантинних норм та обмежень задля запобігання поширенню коронавірусу й збереження життя і здоров'я людей. Досліджуваний дискурс має гібридну природу, оскільки в ньому інтегруються й перетинаються ознаки різних типів дискурсу, а саме: медичного, політичного, економічного, психологічного, освітнього, туристичного та побутового. Англomовний дискурс пандемії COVID-19 характеризується високим впливогенним потенціалом, мультимодальністю й неогенністю. Тексти коронавірусної тематики вирізняються насиченістю новими словами та словосполученнями, використання яких значно поширилося засобами масової інформації. За структурою досліджувані неологізми – це складні слова, більшість із яких утворені поєднанням або скороченням двох основ. Вони позначають нові реалії життя, безпосередньо пов'язані з пандемією COVID-19.

NEOLOGISMS IN ENGLISH DISCOURSE OF COVID-19 PANDEMIC

Ivantsiv O. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Translation Theory and Practice
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
M. Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4956-6278
orysya_ivantsiv@yahoo.com*

Katrych T. S.

*Student of the 4th year at the Faculty of Foreign Languages
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
M. Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3104-6920
meyandmasha@gmail.com*

Key words: *English discourse of COVID-19 pandemic, typological characteristics of discourse, neologisms, structure of neologisms, semantic features of neologisms.*

The article focuses on the specific features of the present-day English discourse of the COVID-19 pandemic and the structural and semantic characteristics of neologisms used within this discourse. The relevance of the study lies in the rapid increase in the number of texts on coronavirus issues during the current pandemic crisis and the emergence of numerous neologisms denoting the COVID-19 phenomena. The discourse of the COVID-19 pandemic is a new product of mental and speech activity of individuals, which was created during the events of 2019–2021. It was formed as a result of communication between participants of different status (professionals and civilians) integrating knowledge of coronavirus in different areas of human activity (epidemiology, politics, economics, business, psychology etc.) as the pandemic situation has had a huge impact not only on the health care system, but also radically changed other aspects of individuals' lives. The main goal of the addressers of the English discourse of the COVID-19 pandemic is to raise public awareness of the seriousness of the situation and the global importance of following quarantine regulations and restrictions to prevent the spread of coronavirus and save lives and protect human health. The studied discourse has a hybrid nature as it integrates the features of various types of discourse, namely medical, political, economic, psychological, educational, tourist and domestic discourse. The English discourse of the COVID-19 pandemic is characterized by a high influential potential, multimodality and neogeneity. Coronavirus texts are saturated with new words and phrases, the use of which has become widespread in the media. According to their structure the studied neologisms are compound words, most of which are formed by blending or clipping of two stems. They nominate new realities of life directly related to the COVID-19 pandemic.

Постановка проблеми. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми сучасного мовознавства існує тенденція до поглибленого дослідження особливостей організації комунікативної взаємодії. Саме тому у фокусі уваги дослідників опинилася категорія дискурсу та посилюється інтерес до аналізу його різновидів. У зв'язку з тим що сьогодні світ переживає глобальну небезпеку для здоров'я людей, спричинену новою хворобою під назвою COVID-19 (Coronavirus disease-2019),

чільне місце в загальному спектрі дискурсів посідає новостворений дискурс пандемії COVID-19.

Оскільки коронавірусна криза докорінно змінила стиль життя людей, це не могло не відобразитися на лінгвістичній ситуації. Сучасний соціальний контекст, пов'язаний із пандемією COVID-19, вплинув на те, що англійська мова поповнилася новими словами і словосполученнями й новими значеннями раніше наявних мовних одиниць, а їх використання значно поширилося засобами масової інформації.

У працях сучасних мовознавців представлено аналіз способів творення неологізмів коронавірусної тематики в межах епідеміологічного дискурсу (О. Бабелюк, Л. Дідух [1]), дослідження лексичних інновацій, пов'язаних із пандемією COVID-19, у контексті медійного дискурсу (Т. Весна, Т. Телецька [2]) і розгляд концептуальних метафор на позначення коронавірусу (К. Красницька, Н. Степанюк, Н. Долусова [3]) тощо.

Актуальність дослідження полягає в стрімкому збільшенні кількості текстів коронавірусної тематики на фоні чинної пандемічної кризи та появи в них численних неологізмів на позначення явищ COVID-19.

Мета й завдання статті. Мета наукової розвідки полягає у виявленні специфіки англomовного дискурсу пандемії COVID-19 та аналізі структурно-семантичних особливостей лексичних новотворів, які вживаються в межах цього дискурсу. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) визначити сутність і статус новоствореного англomовного дискурсу пандемії COVID-19 у дискурсивній матриці; 2) проаналізувати структурно-семантичні характеристики неологізмів англomовного дискурсу пандемії COVID-19.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є англomовні неологізми, що створені або зазнали розширення значення на тлі пандемії коронавірусу, які вживаються в межах дискурсу пандемії COVID-19. Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості неологізмів новоствореного англomовного дискурсу пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із актуальних феноменів мисленнево-мовленнєвої діяльності індивідів, який утворився на тлі подій 2019–2021 рр., став дискурс пандемії COVID-19. Він сформувався в результаті комунікації між учасниками різного статусу (професіоналами й цивільними громадянами), об'єднавши фонди знань про коронавірус у різних сферах людської діяльності (епідеміології, політики, економіки, бізнесу, психології тощо), оскільки пандемічна ситуація не лише справила величезний вплив на систему охорони здоров'я, а й докорінно змінила інші аспекти життя індивідів. Головною метою продуцентів англomовного дискурсу пандемії COVID-19 є підвищення суспільної свідомості щодо серйозності ситуації та глобальної важливості дотримання карантинних норм та обмежень задля запобігання поширенню коронавірусу й збереження життя і здоров'я людей.

Англomовний дискурс пандемії COVID-19 є складним типом дискурсу, гібридною субстанцією, яка характеризується інтеграцією ознак різних типів дискурсу, а саме: медичного, полі-

тичного, економічного, психологічного, освітнього, туристичного й побутового – і реалізується на їх перетині.

На основі типології ознак епідеміологічного дискурсу [1, с. 6] ми виділили характерні риси досліджуваного дискурсу, до яких належать впливовенний потенціал (здатність здійснювати комунікативний вплив на свідомість адресата шляхом побудови раціональної аргументації (переконання) та емоційної аргументації (емоційне зарядження) і на підсвідомість через сугестію (навіювання) [4, с. 132]), мультимодальність (інтеграція вербальних і невербальних засобів вираження змісту (графіки, фотографій; аудіо-, відеоматеріалів, анімаційних та інших мультимедійних форматів фіксації інформації) [4, с. 58]) і неогенність (насиченість текстів коронавірусної тематики лексичними новотворами).

Виникнення неологізмів демонструє динамічність мови та її пристосування до кризових ситуацій і змін у суспільстві. Пандемія коронавірусу докорінно трансформувала стиль життя світової спільноти, вимагаючи пристосування до нових соціальних правил і патернів поведінки. Цей вірус вразив мільйони й забрав тисячі життів людей. Хвиля страху, занепокоєння та невизначеності в суспільстві спричинила появу в англійській мові понад 1000 нових слів і висловів на позначення явищ COVID-19 [1, с. 5].

Протягом перших тижнів швидкого поширення коронавірусу урядам багатьох країн довелося прийняти низку нагальних рішень для ефективної боротьби з ним. Саме в умовах карантинних обмежень, які тривають уже більше року, коли кожен наступний день схожий на попередній, і виникло слово *blursday* (з англ. *blurred* – *нечіткий* і *day* – *день*): “*I'm not sure what day is it today. It's a Blursday*” [6]. Щороку лексикографи з провідного світового видавництва словників Oxford Languages, що створюють Oxford English Dictionary, вибирають одне слово або фразу, що описує останні 12 місяців. У 2020 році неологізм *blursday* увійшов у цей почесний список [5].

Поява досі невідомої світу хвороби COVID-19 і недостатність інформації про вірус призвели до активізації користувачів мережі Інтернет. Кожен намагався дізнатися про те, як пандемія вплине на соціальні процеси й охорону здоров'я. Згодом почало з'являтися дедалі більше дезінформації та антиутопічних новин, що й призвело до активнішого використання неолексеми *doomscrolling* (з англ. *doom* – *загибель* і *scrolling* – *гортання*), яка описує процес споживання великої кількості негативних новин в Інтернеті за короткий проміжок часу: “*If you're are prone to anxiety, depression or sadness, doomscrolling can be like stepping into quicksand*” [7].

У зв'язку з тим що пандемія COVID-19 змусила багатьох людей залишатися вдома, відеоконференції почали широко використовуватися в освітніх і професійних цілях. Найбільшої популярності набула програма для організації відеоконференцій Zoom. **Zoom bombing** (з англ. *zoom* – програма для відеозв'язку та *bombing* – бомбардування) – це процес втручання хуліганами у відеодзвінок на платформі Zoom: “Some of the measures that people would think stops **zoom bombing** – such as requiring a password to enter a class or meeting – did not deter anybody” [8]. Характерний процес розіграшу містить надсилання матеріалів непристойного, расистського, гомофобного або антисемітського характеру, що зазвичай призводить до припинення сеансу відеозв'язку. Крім того, з'явився інший неологізм – **zoom fatigue** (*zoom* – програма для відеозв'язку та *fatigue* – втома) – для позначення психічного виснаження, пов'язаного з постійними відеоконференціями: *Oh man, I've had so many Zoom meetings this week I'm feeling Zoom fatigue* [9]. Обидва новотвори стосуються використання будь-якого сервісу для відеоконференцій.

Оскільки самоізоляція жодним чином не перешкоджає, а тільки сприяє народженню нового покоління, то для опису тих, хто народився під час карантину і вступить у підлітковий вік у 2033–34 рр., виник неологізм **quaranteen** (з англ. *quarantine* – карантин і *teen* – підліток): “The **quaranteens**, Jed and Joe, were finally let out of isolation after the virus outbreak” [10]. Цей неологізм також уживають для найменування осіб, що народилися в період між 2001 і 2007 роками і стали підлітками під час пандемії COVID-19. Дітей, які були зачаті під час карантину, називають **coronnials** (з англ. *corona* – скорочення від *coronavirus disease* – коронавірусна хвороба та *millennials* – покоління Y, міленіали): “People born into the generation of **Coronnials** are highly celebrated, as they represent human resilience in a time of great unknowns” [11].

Поширення хвороби COVID-19, упровадження обмежень, соціальний та економічний колапс призвели, на думку багатьох людей, до справжнього кінця світу. Закриття кордонів, скасування різноманітних заходів і порожні вулиці мегаполісів справили негативний вплив на психологічний стан багатьох людей, що в кінцевому результаті призвело до виникнення тривоги або навіть депресії. Такий важкий період у житті майже кожної людини почали називати **coronapocalypse** (від англ. *corona* – скорочення від *coronavirus disease* – коронавірусна хвороба й *apocalypse* – апокаліпсис), або ж **coronageddon** (від англ. *corona* – скорочення від *coronavirus disease* – коронавірусна хвороба й *Armageddon* – Армагеддон): “The coronavirus COVID-19 that crushed China in 2019,

set the rest of the world up for Coronageddon in 2020. It was a brutal time in World History” [12]; “During **Coronapocalypse**, we were confined in our homes and didn't get paid for a month” [13]. На відміну від тих, хто не вірить у повернення до звичайного плину життя, **apocaloptimists** (від англ. *apocalypse* – апокаліпсис та *optimist* – оптиміст) – це позитивно налаштовані люди, які усвідомлюють усю серйозність ситуації, але, тим не менше, вважають, що життя після COVID-19 можливе: “Rather than jettisoning his likes and dislikes altogether, the **apocaloptimist** merely refuses to let them tyrannise him quite so much” [14].

Обмеження неодмінно викликають неоднозначну реакцію в соціумі. Є законослухняні громадяни, які завжди виконують всі правила заради порядку та благополуччя в громаді, а є такі люди, які нехтують своїм здоров'ям і здоров'ям оточуючих. Таким чином, у лексиці сучасної англійської мови з'явилися два нові слова для опису таких осіб – **covidiot** (з англ. *covid (coronavirus disease)* – коронавірусна хвороба та *idiot* – недомена) та **covidient** (з англ. *covid (coronavirus disease)* – коронавірусна хвороба й *obedient* – слухняний, покірний). **Covidiot** – це той, хто ігнорує застереження щодо охорони здоров'я та безпеки населення: “Did you see that **covidiot** with 300 rolls of toilet paper in his basket?” [15]. На противагу неологізму **covidiot**, слово **covidient** характеризує особу, яка дотримується всіх настанов уряду з профілактики інфікування й поширення захворювання на COVID-19. Наведемо приклад уживання цієї неолексеми:

Mum: “For the hundredth time today, wash your hands!”

*You: “Mum stop being such a **covidient**”* [16].

COVID-19 змусив багатьох людей навчитися адаптуватися до нестабільності в особистому і професійному житті. З метою запобігання розповсюдженню вірусу урядам довелося вводити нові обмеження у звичний розпорядок дня громадян. Самоізоляція та дотримання соціальної дистанції стали основною формою профілактики інфікування й поширення хвороби, спрямованої на захист уразливих груп населення. Словосполучення **social distancing** описує процес утримання від будь-яких контактів з іншими особами протягом певного періоду часу під час спалаху заразної хвороби: “The various measures of **social distancing** – reducing use of mass transit, closing schools, canceling public gatherings and isolating the sick – were examples of measures that in combination can reduce risk” [17]. Такі слова, як **self-quarantine** та **self-isolate**, є найбільш часто вживаними в публікаціях у соціальних мережах, коментарях, новинах і звітах. Наведемо декілька прикладів: *As the Coronavirus spreads fast, all those who have returned from foreign countries have been*

asked to *self-quarantine* to contain the outbreak [18]; *Since you had contact with those who returned from France, you need to selfisolate for two weeks* [18].

Окрім того, що пандемія COVID-19 є великою проблемою для галузі охорони здоров'я, вона має численні соціально-економічні та психологічні наслідки. Дослідження COVID-19 і повідомлення в ЗМІ виявили зростання побоювань, пов'язаних із зараженням вірусом. В умовах карантину людей переслідує невизначеність, необхідність набуття нових практик, утрата віри в інфраструктуру охорони здоров'я, тривожність і невпевненість у кожному наступному дні. Таким чином, усі ці фактори призвели до надмірного занепокоєння з приводу фізіологічних симптомів, значного стресу, уникнення громадських заходів і транспорту, або ж, іншими словами, до *coronaphobia* (з англ. *corona* – скорочення від *coronavirus disease* – коронавірусна хвороба та *phobia* – фобія, страх): “*Wow, we've lost half the audience to the show tonight due to coronaphobia*” [19].

Хоча карантин та обмеження соціальних зв'язків є необхідними засобами в боротьбі з пандемією COVID-19, вони не можуть тривати дуже довго. Неологізм *covexit* (з англ. *covid* – скорочення від *coronavirus disease* – коронавірусна хвороба та *exit* – вихід) описує процес поступового послаблення та зняття обмежень у суспільному житті, накладених урядами у відповідь на кризу, пов'язану з хворобою COVID-19: “*Perhaps, now is the time to start talking about “Covexit” as the title of an international set of principles and measures to be promoted to deal with the release in a structured way from Covid-19 lockdown*” [20]. У мережі Інтернет з'явилося безліч соціальних сторінок і блогів, присвячених порадам щодо того, як безпечно вийти з поточної кризи, захистити себе і близьких від зараження вірусом і вберегти психічне здоров'я.

Висновки й перспективи подальших розробок. Дискурс пандемії COVID-19 є повноцінним продуктом мисленнево-мовленнєвої діяльності індивідів, який утворився на тлі подій 2019–2021 рр. Досліджуваний дискурс має гібридну природу, оскільки в ньому інтегруються й перетинаються ознаки різних типів дискурсу, а саме: медичного, політичного, економічного, психологічного, освітнього, туристичного та побутового. Англomовний дискурс пандемії COVID-19 характеризується високим впливогенним потенціалом, мультимодальністю й неогенністю. Тексти коронавірусної тематики вирізняються насиченістю новими словами та словосполученнями. За структурою досліджувані неологізми – це складні слова, більшість із яких утворені поєднанням або скороченням двох основ. Вони позначають нові реалії життя, безпосередньо пов'язані з пандемією COVID-19. Подальші наукові пошуки можна

спрямувати на дослідження особливостей відтворення неологізмів в англomовному дискурсі пандемії COVID-19 засобами української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О.А., Дідух Л.І. Способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англomовному епідеміологічному дискурсі. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 7. С. 5–12.
2. Весна Т.В., Телецька Т.В. Лексичні інновації періоду коронавірусної пандемії. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Т. 44. № 1. С. 82–89.
3. Красницька К., Степанюк Н., Долусова Н. Глобальне явище CORONAVIRUS як новий концепт в англomовній лінгвокогнітивній картині світу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 1. № 32. С. 148–153.
4. Іванців О.В. Когнітивно-дискурсивні основи формування корпоративного іміджу (на матеріалі англomовних прес-релізів міжнародних косметичних компаній): автореф дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2016. 20 с.
5. Oxner R. Oxford's Defining Words Of 2020: 'Blursday', 'Systemic Racism' And Yes, 'Pandemic'. *NPR*. URL: <https://www.npr.org/2020/11/23/938187229/oxfords-defining-words-of-2020-blursday-systemic-racism-and-yes-pandemic?t=1619049006045>.

ДЖЕРЕЛА

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Glossary of 2020: The 36 New Words and Phrases That Defined the Year. *Arts & Culture*. URL: <https://www.thenationalnews.com/arts-culture/glossary-of-2020-the-36-new-words-and-phrases-that-defined-the-year-1.1134259>.
7. Everything You Need to Know About Doomscrolling and How to Avoid It. *Cleveland Clinic*. URL: <https://health.clevelandclinic.org/everything-you-need-to-know-about-doomscrolling-and-how-to-avoid-it/>.
8. Kocher Ch. 'Zoombombing' Research Shows Legitimate Meeting Attendees Cause Most Attacks. *Binghamton University News*. URL: <https://www.binghamton.edu/news/story/2861/zoombombing-research-shows-legitimate-meeting-attendees-cause-most-attacks>.
9. Zoom fatigue. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Zoom%20Fatigue>.
10. Quaranteen. *Macmillan Dictionary*. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/quaranteen>.
11. Coronials. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=coronials>.

12. Coronageddon. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Coronageddon>.
13. Coronapocalypse. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/author.php?author=Anony-Mouse007>.
14. Apocaloptimism. <https://www.newphilosopher.com/articles/apocaloptimism/>.
15. Covidiot. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Covidiot>.
16. Covidient. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Covidient>.
17. Social distancing. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/social-distancing>.
18. P'Rayan A. Coronavirus and the 'Words Outbreak': Are You 'Covidiot' or 'Covidient'? *Edex Live*. URL: <https://www.edexlive.com/opinion/2020/mar/24/covid-19-and-the-words-outbreak-are-you-covidiot-or-covidient-10846.html>.
19. Coronaphobia. *Urban Dictionary*. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=coronaphobia>.
20. Covexit. *Macmillan Dictionary*. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/covexit>.

REFERENCES

1. Babeliuk, O. A., Didukh, L. I. (2020) Ways of word-formation of neologisms naming COVID-19 phenomena in English epidemiological discourse [Sposoby tvorennia neolohismiv na poznachennia yavysheh COVID-19 v anhlo-movnomu epidemiolohichnomu dyskursi]. *Lviv Philology Journal*. № 7. P. 5–12.
2. Vesna, T. V., Teletska, T. V. (2020) Lexical innovations of the coronavirus pandemic period [Leksychniinnovatsiyi period koronavirusnoyi pandemiyi]. *Writings in Romance-Germanic Philology*. V. 44, № 1. P. 82–89.
3. Krasnytska, K., Stepaniuk, N., Dolusova N. (2020) Global phenomenon of CORONAVIRUS as a new concept in English linguocognitive picture of the world [Hlobalne yavysheche CORONAVIRUS yak novyi kontsept v anhlo-movniy linhvokohnityvniy kartyni svitu]. *Topical Issues in the Humanities*. V. 1, № 32. P. 148–153.
4. Ivantsiv, O. V. (2016) Cognitive-discursive foundations of corporate image formation (based on the texts of English press releases of international cosmetic companies) [Kohnityvno-dyskursyvni osnovy formuvannia korporatyvnoho imidzhu (na materiali anhlo-movnyh pres-reliziv miznarodnyh kosmetychnykh kompaniy)]. [Dissertation, Lviv].
5. Oxner R. Oxford's Defining Words Of 2020: 'Blursday', 'Systemic Racism' And Yes, 'Pandemic'. *NPR*. URL: <https://www.npr.org/2020/11/23/938187229/oxfords-defining-words-of-2020-blursday-systemic-racism-and-yes-pandemic?t=1619049006045>.

УДК 811.111+811.161.2]²25
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-15>

КАТЕГОРІЯ ВОЛІ У ФРАЗЕОЛОГІЇ РІЗНОСПОРІДНЕНИХ МОВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ

Канна В. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
пр. Будівельників, 129, Маріуполь, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0001-7079-3542
vickanna@gmail.com*

Панова Я. Є.

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
пр. Будівельників, 129, Маріуполь, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0002-0488-5462
yanapanova80@gmail.com*

Лучина С. М.

*асистент кафедри теорії та практики перекладу
Маріупольський державний університет
пр. Будівельників, 129, Маріуполь, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0002-4756-2874
s.luchyna@mdu.in.ua*

Ключові слова: прислів'я, менталітет, вольовий стан, вольова дія, семантика, переклад.

Стаття присвячена дослідженню лінгвокультурних і перекладацьких характеристик прислів'їв на позначення тематичного складника «воля» в різноспоріднених мовах. Проаналізовано прислів'я в англійській, українській і новогрецькій мовах за основними вольовими категоріями й виявлено головні риси національного менталітету кожного з трьох народів. У паремійному фонді української мови найбільше прислів'їв на позначення наполегливості й рішучості, далі йдуть вольові стани байдужості, покірливості, упертості, цілеспрямованості та піддатливості впливу; найрідше в українських прислів'ях зустрічаються слабовілля й сила волі. В англійських прислів'ях найчастіше відображені наполегливість і піддатливість впливу. Вольові стани покірливості, слабовілля, цілеспрямованості й рішучості посідають чільне місце в семантиці англійських прислів'їв, хоча прислів'їв на позначення упертості та байдужості не так багато. Прислів'я, що відображають силу волі, в англійській мові практично не зустрічаються. У новогрецькій мові найчастіше вживаються прислів'я на позначення наполегливості й байдужості. Далі йдуть вольові стани піддатливості впливу та покірливості. У семантиці новогрецьких прислів'їв відображено вольові категорії цілеспрямованості, сили волі та слабовілля. Найменш розкритими вольовими поняттями в новогрецькому паремійному фонді мови виявилися рішучість і впертість. Таким чином, відмінність семантики англійських, українських і новогрецьких прислів'їв на позначення вольових дій і станів людини пояснюється тим, що в кожного народу різні системи поглядів людини на себе та своє місце у світі, а отже, відрізняється й національний менталітет. Тим не менше спільні риси вказують на аналогічність мислення та схожість рис національного характеру, подібність естетично-логічної оцінки навколишнього світу. Установлено, що найбільш уживаними способами перекладу прислів'їв є описовий переклад, частковий еквівалентний переклад і повний прислівний еквівалент, найменш уживаними виявилися калька та дослівний переклад.

THE CATEGORY OF WILL IN THE PHRASEOLOGY OF NONCOGNATE LANGUAGES: LINGUISTIC, CULTURAL AND TRANSLATION ANALYSIS

Kanna V. Yu.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Theory and Practice of Translation Department
Mariupol State University
Budivelnkyiv avenue, 129, Mariupol, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7079-3542
vicktanna@gmail.com*

Panova Ya. Ye.

*Senior Lecturer at the Theory and Practice of Translation Department
Mariupol State University
Budivelnkyiv avenue, 129, Mariupol, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0488-5462
yanapanova80@gmail.com*

Luchina S. M.

*Assistant Lecturer at the Theory and Practice of Translation Department
Mariupol State University
Budivelnkyiv avenue, 129, Mariupol, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4756-2874
s.luchyna@mdu.in.ua*

Key words: *proverbs, mentality, volitional state, volitional action, semantics, translation.*

The paper is devoted to the study of linguistic, cultural and translation characteristics of proverbs denoting the category of “will” in noncognate languages.

Proverbs in the English, Ukrainian and Modern Greek languages are analysed and the main features of the national mentality of each of the three peoples are revealed. The biggest group in the paremic stock of the Ukrainian language is constituted by proverbs denoting persistence and determination, they are followed by the states of indifference, obedience, stubbornness, purposefulness and compliance. There are few Ukrainian proverbs about the strength of will and weakness of will. English proverbs frequently denote persistence and compliance. The volitional states of obedience, weak will, purposefulness and determination are common to the semantics of English proverbs, although there are not many proverbs denoting stubbornness and indifference. However, there are almost no proverbs reflecting willpower in English. In Modern Greek proverbs denoting persistence and indifference are most common. This is followed by volitional states of compliance. and obedience. The semantics of modern Greek proverbs reflect the volitional categories of purposefulness, strength of will and weakness of will. Determination and stubbornness are least common volitional notions in the Modern Greek language.

Thus, the difference in the semantics of English, Ukrainian and modern Greek proverbs denoting volitional actions and states is explained by the fact that each nation has its own system of self-identification in the world which results in a different national mentality. But the common features indicate similar way of thinking and features of national identity, similar esthetic and logical evaluation of the surrounding world.

It is determined that the most frequently used ways of translation of the abovementioned proverbs are descriptive translation, partial equivalent translation and full proverbial equivalent, the least used methods are loan translation and literal translation.

Постановка проблеми. Серед нових напрямів розвитку сучасної лінгвістики в окрему русло виділяються дослідження пареміологічного фонду мови як віддзеркалення національної культури. Мовознавці почали приділяти увагу ретельним дослідженням паремій тільки в останній чверті XIX століття. Збором, систематизацією, класифікацією та теоретичними розробками паремійних одиниць займалося багато вчених-лінгвістів. Серед вітчизняних дослідників пареміології варто зазначити О.О. Потєбно [1], О.В. Куніна [2], В.В. Виноградова [3], Г.Л. Пермякова [4], а серед зарубіжних – Д. Лукагоса [5], А.Л. Куусі [6], М. Тріандафілідіса [7], П. Хараламбоса [8] та ін.

Незважаючи на наявність значної кількості лінгвокультурологічних і перекладацьких студій, зроблено недостатньо спроб дослідження прислів'їв на матеріалі різноспоріднених мов з метою виявлення кореляцій у таких мовах і засобів перекодування прислів'їв, що зумовлює **актуальність** роботи.

Мета й завдання роботи – здійснити лінгвокультурне дослідження та перекладацький аналіз прислів'їв з тематичним складником «воля» на матеріалі трьох мов, відстеживши спільні та відмінні риси українського, англійського й новогрецького менталітету, а також способи перекладу таких паремійних одиниць.

Об'єктом роботи є прислів'я на позначення категорії вольових дій і станів людини.

Предметом дослідження є лінгвокультурні й перекладацькі характеристики прислів'їв на позначення вольових дій і станів людини.

Методи дослідження представлені методом суцільної вибірки, дескриптивним методом, методом компонентного (семантико-когнітивного) аналізу, порівняльним методом і кількісним методом.

За **матеріал дослідження** обрано суцільну вибірку прислів'їв на позначення вольових дій і станів людини з фразеологічних словників української, англійської та новогрецької мов у кількості 234 одиниці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вольові дії та стани людини, які зазначені в прислів'ях, несуть інформацію про осмислення волі як сили, вони фіксують морально-вольові риси характеру, підкреслюють волелюбність народу. У фольклорній традиції українського, англійського та грецького народів знайшли своє багатогранне відображення прислів'я, які позначають вольові категорії ставлення людини до навколишнього світу й життєвих ситуацій. У семантиці таких паремій поняття волі часто переосмислюється, тому в прислів'ях здебільшого демонструються не вольові активні дії, а переважно зусилля та стани з негативним чи позитивним вольовим відтінком [4, с. 56]. Спираючись на тематичну

класифікацію прислів'їв на позначення вольових дій і станів людини В.В. Федорова й тематичну класифікацію за тезаурусом, далі ми будемо аналізувати обрані нами прислів'я за такими вольовими ознаками.

Вольовий стан *«наполегливість»* означає стійкість, завзятість і непохитність у досягненні мети. Це одна з найхарактерніших рис українців, яка відображена в таких прислів'ях:

Де не можна перестрибнути, там переліз (наполегливість у подоланні певних перешкод) [9];

Little strokes fell great oaks, тобто настирливість усе здолає [10].

Як показали результати семантичного аналізу паремій, *«наполегливість»* також є головним вольовим станом у новогрецьких прислів'ях. На це вказують такі новогрецькі прислів'я:

Όλα τα πουλιά πάνε κι έρχονται, και ο σπουρίτης αναμένει. – *Усі птахи прилітають і відлітають, а горобець залишається.*

Ο λύκος κι αν εγέρασε κι άσπρισε το μαλλί του, ούτε τη γνώμη άλλαξε ούτε την κεφαλή του. – *Навіть якщо вовк постарів і посивів, він ані своєї думки, ані голови не змінив* [11].

Українському менталітету також притаманна морально-вольова риса характеру *«рішучість»*. Ця риса національного характеру зустрічається в прислів'ях з опорними словами *рішучість* і *сміливість*:

Рішучість брами відкриває (подолання та припинення будь-яких вагань);

Сміливий, як жаба: з маху та в воду (рішучість у вчинку) [9].

Вольова категорія *«рішучість»* знайшла своє чітке відображення в паремійному фонді англійської мови. Англійський народ цінує та поважає вміння своєчасно й самостійно приймати відповідальні рішення, що підтверджують такі прислів'я:

As a man with plenty of guts – саме так говорять про вольову та рішучу людину [10].

Греки розуміють вольовий стан *«рішучість»* як прагнення відважитися скористатися можливістю в зручну мить, щоб спіймати успіх. Це наочно демонструє таке прислів'я:

Στη βράση κολλάει το σίδερο. – *Куй залізо, поки воно гаряче* [11].

У грецькому менталітеті поняття рішучості сприймається не як сміливість і відважність, а як вольовий стан готовності до дій.

Чи не найголовнішою вольовою рисою національного характеру українців є *впертість*. Непоступливість, намагання робити все по-своєму, іноді наперекір здоровому глузду віддзеркалюються в таких прислів'ях:

Упертий як віл;

Не хочу в ворота, розбирайте тин;

Уперся як кілок у тин [9].

Окрім цього, українському національному характеру притаманний такий вольовий стан, як «байдужість», тобто незацікавленість у навколишньому середовищі, несхильність до почуттів і пристрастей. Досить часто в мовленні вживаються такі прислів'я:

Не моє прося, не мої горобці, не буду відганяти (байдужість до того, що відбувається; людина навіть не намагається допомогти).

Наступне прислів'я має застережливу та повчальну мету, водночас воно критикує байдужість, яка взагалі не притаманна англійському національному менталітету:

A little neglect may breed great mischief. – Байдужість може породити велике лихо [10].

Вольовий стан байдужості є одним із часто вживаних у семантиці вольових рис у новогрецьких прислів'ях. Варто зазначити, що байдужість у грецьких пареміях має відтінок апатичності – незворушності щодо оточуючих, а іноді й людини до самої себе. Наприклад:

Тов έδεσε το γάϊδαρό του. – Йому його ж віслюка і прив'язав / Моя хата з краю, нічого не знаю [11].

Соціальне розшарування українського суспільства зумовило виникнення не тільки пасивності, байдужості, а й *покірності*. Це віддзеркалюється в таких прислів'ях:

Вези, кобило, хоч тобі не мило;

Куди дерево підрубане, туди воно й падає;

Куди коняка, туди й віз [9].

На відміну від українських прислів'їв, покірливість в англійських прислів'ях не має негативного підтексту. Навпаки, англійці вважають цю рису безцінною та притаманною лише їм, вони навіть порівнюють її з коштовністю:

Consistency is a jewel. – Покірність – чудова риза.

The wagon must go whither the horses draw it також означає покірливість, але з відтінком піддатливості впливу та покори [10].

Здатність коритися долі – одна з основних рис грецького національного характеру та вдачі. На це наочно вказує таке прислів'я на позначення вольової категорії «покірливість»:

Το καλό πράγμα αργεί να γίνει. – Усе добре варто почекати [11].

У цьому випадку паремія спонукає надіятися на краще, трішки зачекати та змиритися із ситуацією, тобто коритися волі. Однак новогрецькі прислів'я, як виявилось, можуть показувати покірливість з точки зору неминучості й вимушеності подій. Наприклад:

Κάτσε κότα μου στ' αυγά σου για να βρούνε τα πουλιά σου. – Курко, сядь на яйця, щоб вийшли курчата [11].

В українському паремійному фонді досить часто зустрічаються прислів'я на позначення

вольової категорії «піддатливість впливу», що продемонстровано на прикладі таких прислів'їв:

Куди одна вівця, туди і вся отара (однозначна піддатливість впливу у вчинках; «стадний інстинкт»);

Сім п'ятниць на тиждень (нерішучість у своїх діях, невпевненість у правильності своїх намірів і, як наслідок, піддатливість будь-якому впливу) [9].

Піддатливість впливу, схильність людини до зміни своїх поглядів і думок під впливом більш упевнених у собі особистостях є головним вольовим станом в англійських прислів'ях. Ця риса формує вольовий менталітет англійців. Підтвердженням цього є такі прислів'я:

If a sheep loops the dyke, all the rest will follow. – Куди одна вівця, туди і вся отара;

Open not your door when devil knocks. – Не піддавайся спокусі [10].

Вольова категорія «піддатливість впливу» також посідає чільне місце в семантиці новогрецьких прислів'їв. Досить часто в повсякденному мовленні греків зустрічаються такі синонімічні прислів'я:

Όπου φυσάει ο άνεμος. – Куди вітер дме.

Κατά τον άνεμο και τ'αρμενίσματα. – Під вітрилами йдуть за напрямком вітру [11].

Проаналізувавши прислів'я на позначення вольових дій і станів людини в англійській, українській і новогрецькій мовах, ми виявили найхарактерніші риси менталітетів цих народів. У паремійному фонді української мови найбільше прислів'їв на позначення наполегливості й рішучості, далі йдуть вольові стани байдужості, покірливості, упертості, цілеспрямованості й піддатливості впливу; найрідше в українських прислів'ях зустрічаються вольові стани «слабовілля» та «сила волі». В англійських прислів'ях найчастіше відображені наполегливість і піддатливість впливу. Вольові стани покірливості, слабовілля, цілеспрямованості й рішучості посідають чільне місце в семантиці англійських прислів'їв, тоді як прислів'їв на позначення упертості й байдужості не так багато. Зазначимо, що в англійській мові практично не зустрічаються прислів'я, які відображають силу волі.

У новогрецькій мові найчастіше вживаються прислів'я на позначення наполегливості й байдужості. Далі йдуть вольові стани піддатливості впливу та покірливості. Також у семантиці новогрецьких прислів'їв відображено вольові категорії цілеспрямованості, сили волі та слабовілля. Найменш розкритими вольовими поняттями в новогрецькому паремійному фонді мови виявилися рішучість і впертість.

Розглянемо способи перекладу прислів'їв. Найбільш вдалим і повним вважається переклад за допомогою еквівалента. Повним прислівним

еквівалентом називається переклад, коли в мові перекладу є прислів'я, рівноправне за змістом, функціями та стилістичними характеристиками прислів'ю оригіналу та яке співпадає з ним повністю або у своїй основі за образним змістом. Досить часто його називають моноеквівалентним перекладом, який, у свою чергу, ділиться на два види:

а) абсолютні моноеквіваленти або повний еквівалент.

Випадки абсолютних моноеквівалентів порівняно нечисленні. Такі паралельно існуючі в різних мовах прислів'я зазвичай є запозиченнями, наприклад:

As obstinate as a mule. / Упертий як віл. / Σκαζ γάϊδαρο.

Такий спосіб перекладу прислів'їв вимагає від перекладача високого рівня знання культури особливостей двох мов, адже треба перекласти прислів'я так, щоб воно було зрозумілим носію іншої мови, а значить, представнику зовсім іншої культури;

б) відносні (часткові) моноеквіваленти.

При використанні такого способу перекладу прислів'їв моноеквівалентною в мові перекладу залишається лише одна частина прислів'я, а інша частина набуває того ж самого значення за допомогою використання того ж образу, дії чи стану, зазначених у прислів'ї вихідної мови. Такі прислів'я мають ідентичний компонентний склад, синтаксичну структуру, конотативний фон, засновані на близьких образах. Це ілюструють такі прислів'я:

If a sheep loops the dyke, all the rest will follow. / Куди одна віця, туди і вся отара;

Куди дерево підрубане, туди воно й падає. / *Where the tree falls, there it must lie;*

Στη βράση κολλάει το σίδερο. / *Strike while the iron is hot.* / Куй залізо, поки воно гаряче;

в) відносні моноеквіваленти з повною розбіжністю в образності.

На відміну від попередньої групи, відносні моноеквіваленти з повною розбіжністю в образності становлять найбільш численну групу прислів'їв. Такі прислів'я мають близький конотативний фон, але засновані на іншій образності. Такий спосіб перекладу прислів'їв є найбільш поширеним у перекладацькій практиці, якщо розглядати лише еквівалентний переклад паремій. Наведемо такі приклади прислів'їв із цієї групи:

As a tame cat. / Як мокра курка;

If he cannot bite, he scratches. / Не кусь, то палицею;

As changeable as weathercock (sea, moon). / Сім п'ятниць на тиждень;

Gather your rosebuds while you can. / Коси коса, поки роса.

Обрані нами прислів'я збігаються за значенням, стилістичним забарвленням і близькі за образністю, але розбіжні за лексичним складом.

У тих випадках, коли немає відповідного еквівалента прислів'ю вихідної мови або ж відповідне прислів'я має яскраво виражене національне забарвлення чи розходиться з прислів'ям мови перекладу в стилістичному відношенні, доводиться вдаватися до вільного перекладу, тобто до калькування або до описового перекладу прислів'я.

До описового перекладу варто вдаватися, коли інші варіанти перекладу неможливі, тобто відсутній еквівалент. Розглянемо декілька прислів'їв, перекладених описовим способом:

Absence is a shrew. – Посилання на відсутність – аргумент боягузів;

By the street of “Bye – and – Bye” one arrives at the house of “Never”. – Проявами слабовілля та зволікання нічого не досягнеш;

Open not your door when devil knocks. – Не піддавайся спокусі [10];

Το καλό πράγμα αργεί να γίνει. – Все добре, варто почекати [11];

As a man with plenty of guts. – Так говорять про вольову та рішучу людину [10].

Коли прислів'я вихідної мови насичене лінгвокультурним матеріалом, експлікація стає найбільш зручним варіантом перекладу для досягнення розуміння між носіями різних мов. Однак при використанні такого перекладацького прийому втрачається образна асоціативність будь-якого прислів'я.

Прийом кальки при перекладі ілюструють такі прислів'я:

Nothing is impossible to a willing heart. – Той, хто прагне, зможе досягти чого завгодно [10];

‘Ο,τι βρέξει, ας κατεβάσει. – Якщо дощ, то нехай іде;

‘Οπου φυσάει ο άνεμος. – Куди вітер дме [11].

Дослівний переклад – це останній варіант перекладу прислів'їв з точки зору перекладацької компетентності й адекватності перекладу:

‘Οποιος δεν εργάζεται, περιεργάζεται. – Той, хто не працює, тільки спостерігає [11];

He that dares not venture must not complain of ill – luck. – Той, хто не відважився ризикнути, не повинен скаржитися на погану вдачу;

He who shoots often, at last shall hit the mark. – Хто часто стріляє, той колись влучить у ціль [10].

Висновки й перспективи подальших розробок. Таким чином, опрацювавши способи перекладу прислів'їв на матеріалі трьох мов, ми дійшли висновку, що найбільш уживаними є описовий переклад (40%), частковий еквівалентний переклад (20%) і повний прислів'яний еквівалент (15%), а найменш уживаними способами перекладу прислів'їв виявилися калька (15%) і дослівний переклад (10%).

Перспективою подальших досліджень убачаємо проведення подібного аналізу на матеріалі інших категорій на позначення стану людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А.А. Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка. Харьков : Тип. К. Счасни, 1894. 164 с.
2. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. Москва : Международные отношения, 1972. 289 с.
3. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. Москва : Высшая школа, 1972. 614 с.
4. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремии. Москва : Наука, 1988. 236 с.
5. Λουκάτος Δ. Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία. Αθήνα: Μορφ. Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1977. 353 σ.
6. Kuusi A.L. Towards an International Type – System of Proverbs. *Proverbium, Yearbook of International Proverb Scholarship*. Vermont : University of Vermont, 1972. № 19. P. 698–736.
7. Τριανταφυλλίδης Μ. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη : Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 1998. 1534 σ.
8. Χαράλαμπος Συμεωνίδης Π. Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία. Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις ΚΩΔΙΚΑΣ, 2000. 122 σ.
9. Українські приказки, прислів'я і таке інше / впорядкував М. Номис. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
10. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. Київ : Знання, 2005. 1056 с.
11. Новогрецькі тематичні прислів'я. URL: <http://www.gnomikologikon.gr/greek-proverbs.php?page=8#axzz2PgKMJhZd>.
2. Kunin, A.V. (1972) *Frazeologiya sovremennogo angliyskogo yazyka* [Phraseology of modern English]. M.: International relations. 289 p.
3. Vinogradov, V.V. (1972) *Russkiy yazyk. Grammaticheskoye ucheniye o slove* [The Russian language. Grammatical teaching about the word]. M.: Higher school. 614 p.
4. Permyakov, G.L. (1988) *Osnovy strukturnoy paremiologii* [Fundamentals of structural paremiology]. M.: Nauka. 236 p.
5. Loukatos, D. (1977) *Eisagogi stin elliniki laografia* [Introduction to Greek folklore]. Athens: Morph. National Bank Foundation. 353 p.
6. Kuusi, A.L. (1972) Towards an International Type– System of Proverbs. *Proverbium, Yearbook of International Proverb Scholarship*. Vermont: University of Vermont, vol. 19. P. 698–736.
7. Triantaphyllidis, M. (1998) *Lexiko tis Koinis Neoellinikis* [Dictionary of Common Modern Greek]. Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki. 1534 p.
8. Charalampos Symeonidis, P. (2000) *Eisagogi stin elliniki fraseologia* [Introduction to Greek phraseology]. Thessaloniki: KODIKAS Publications. 122 p.
9. (1993) *Ukrayinski prysliv'ya ta prykazky i take inshe* [Ukrainian proverbs and sayings and so on] / edited by M. Nomys. K. : Lybid, 1993. 768 p.
10. Barantsev K.T. (2005). *Anhlo-ukrayinskyy frazeologichnyy slovnyk* [English-Ukrainian phraseological dictionary]. K.: Znannya. 1056 p.
11. *Novohretski tematichni prysliv'ya* [Modern Greek thematic proverbs]. URL: <http://www.gnomikologikon.gr/greek-proverbs.php?page=8#axzz2PgKMJhZd>.

REFERENCES

1. Potebnya, A.A. (1894) *Iz lektsiy po teorii slovesnosti*. Basnya. Poslovitsa. Pogovorka [From lec-

УДК 811.111. 456 – 12
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-16>

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Кириллова М. Д.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеський національний університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-7603-4958
marikirillova56@gmail.com*

Воробйова К. В.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Державний університет «Одеська політехніка»
пр. Шевченка, 1, Одеса, Україна
k.v.vorobiova@opi.ua*

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, фразеологічна реалія, фразеологічне значення, ідіоматичність, семантична структура.*

Стаття досліджує фразеологічні реалії, які представляють найбільш мальовничу і виразну частину словникового складу мови, відображаючи звичаї, традиції народу, згадки про його історію, фольклор. Вони характеризуються подвійним смислом, значення складових слів цих фразеологічних одиниць створюють цілком новий образ. Фразеологічна реалія – це варіативна категорія, пов’язана з процесом переважно бінарного зіставлення мов на лексичному та фразеологічному рівнях. Окремі мовознавці без належних підстав збільшують деякий обсяг фразеологічних реалій, включаючи до цієї категорії прислів’я. Вони, без сумніву, можуть бути реаліями, але прислів’я як цілісна одиниця через узагальнено-абстрактний характер не має відповідника, співвідносного денотата в позамовній предметній дійсності. Отже, їх не можна зарахувати до реалій. З погляду семантики реалії завдяки наявності в їхньому семантичному континуумі метамовної інформації про закріплення за «своїм» мовним колективом збігаються частково з діалектизмами. Як і діалектизми, вони надають мовленню певного колориту, формують мовленнєву характеристику літературних персонажів. Але принципова розбіжність між діалектизмами полягає в тому, що географічна інформація реалій пов’язана з позначуванням предметом. Це інформація про специфічні предмети та явища певного географічного ареалу. Місцева маркованість діалектизмів – інформація про специфічні мовні засоби позначення загальновідомих предметів. Як ми переконались, фразеологізми мають своє специфічне фразеологічне значення, яке відрізняється від загальномовного інваріантного значення, по-перше, унікальністю узагальнення свого семантичного змісту, по-друге, вищим ступенем узагальнення. Унікальність фразеологічного значення хоча б одного компонента фразеологічної одиниці зв’язує всі її компоненти в єдине ціле, поза якими воно не існує. З погляду перекладацької практики можна виділити явні і скриті реалії. Вони начебто мають відповідники в мові – сприймачі, але співвідносні денотати в позамовній дійсності дуже відрізняються між собою, тому беззастережна субституція їх позначень, що мають різну художньо-стилістичну наповненість, може спричинити низку додаткових труднощів, пов’язаних із культурологічною розбіжністю.

COMPARATIVE ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL REALIA IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

Kirillova M. D.

*Candidate of Science in Philology (PhD), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7603-4958
marikirillova56@gmail.com*

Vorobiova K. V.

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Odesa Polytechnic State University
Shevchenko Avenue, 1, Odesa, Ukraine
k.v.vorobiova@opu.ua*

Key words: *phraseological unit, phraseological realia, phraseological meaning, idiomatic meaning, semantic structure.*

The article examines phraseological realia representing the most picturesque and expressive part of the vocabulary of the language, reflecting the customs, traditions of the people, memoirs of their history, folklore. They are characterized by double semantics and the meaning of the constituent words of these phraseological units creates a completely new image. The phraseological realia is a variational category associated with the process of mainly binary comparison of the languages at lexical and phraseological levels. Some linguists without proper grounds increase the volume of phraseological realia including idioms into this category. They, without any doubt, can be realia but an idiom as a whole unit because of a generalized and abstract character does not have a correspondence, a correlated denotatum in extralinguistic subject matter. Consequently, they cannot be referred to the realia. From the semantic view, thanks to the presence of metalanguage information about assigning to “their” speech group in their semantic continuum, realia partly coincide with dialectisms. Like dialectisms, they provide a speech with a certain colour, create language characteristics of literary characters. But, the fundamental discrepancy between dialectisms is that the geographic information of the realia is associated with a signified object. It is the information about specific objects and phenomena of a particular geographic area. Local marking of dialectisms is the information about specific linguistic means of identifying well-known objects. As we were convinced, phraseologisms have their specific phraseological meaning, which differs from its general linguistic invariant meaning, firstly, by the uniqueness of generalization of its semantic content and, secondly, by a higher degree of it. The uniqueness of the phraseological meaning of at least one component of a phraseological unit combines all its components into a single whole, beyond which it does not exist. From the translation point of view there can be distinguished explicit and hidden realia. They seem to have correspondences in the target language, but the correlated denotata in extralinguistic subject matter are very different. So the spontaneous substitution of their meanings which have different artistic-stylistic colouring can lead to a number of additional difficulties associated with culturological differences.

Постановка проблеми. Проблема, що розглядається в цій статті, пов'язана з виділенням характерних рис англійських фразеологічних реалій, їхніх лексичних та семантичних особливостей порівняно з українською мовою. Порівняльне дослідження окремих рівнів мов, які належать до різних мовних груп, є актуальним, тому що дає змогу прослідкувати та виявити спільне й відмінне в рамках макросистем мов та є основою для лінгвістичних узагальнень у плані порівняльної типології.

Інтенсивний розвиток фразеології за останні десятиліття висунув багато різноманітних проблем. З одного боку, завданням фразеології є опис фразеологічного матеріалу окремих мов з наголошуванням на їхніх специфічних особливостях, з іншого – дедалі більше значення набирає порівняльне вивчення фразеологічних систем різних мов. Порівняльний аспект системного вивчення фразеології становить великий інтерес як для розробки загальної теорії фразеології, так і для вивчення загальних і відмінних ознак досліджуваних мов.

Вивченню фразеології приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні лінгвісти: А.Г. Баранов (1993), О.В. Кунін (1996), Ю.А. Зацний (2001), О.П. Левченко (2005), В.Д. Іжченко (2007). Питання семантики знайшло висвітлення в роботах М.Ф. Аліференка (2006), В.П. Жукова (1991), А.М. Мелерович (2001), В.Н. Телія (1996). Стилістичний план фразеологічних одиниць був предметом наукового зацікавлення А.Я. Баран (1999), М.Т. Демського (1994), З.П. Зорівчак (1983), М.І. Мостового (1993). Отже, в мовознавстві інтенсивно досліджуються найрізноманітніші питання фразеології в її сучасному стані та в історичному розвитку.

Метою статті є розкриття семантичного аспекту англійських фразеологічних реалій порівняно з їх українськими відповідниками, механізму їх творення та визначення історико-етимологічної основи фразеологізмів цього типу.

Методи дослідження. Задля вирішення поставлених завдань використано описовий метод із метою інвентаризації та виокремлення ознак аналізованого фактичного матеріалу, а також власне лінгвістичні методи: зіставний та метод компонентного аналізу.

Результати дослідження. Предметом фразеології як науки є дослідження природи фразеологізмів та їхніх ознак, а також виявлення закономірностей функціонування їх у мові.

Фразеологізми заповнюють лакуни в лексичній системі мови, що не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною нових сторін дійсності, і в багатьох випадках є єдиними позначеннями предметів, властивостей, процесів, станів, ситуацій і т.д. Варто також мати на увазі, що «саме найменування – це не тільки процес позначення денотата, але й процес пізнання» [1, с. 21]. Фразеологія – це

скарбниця мови. У ній відтворені життя, історія народу, його культура та самотність. Англійська фразеологія дуже багата, в неї багатовікова історія. Крім суто національних фразеологізмів, в англійській мові є також запозичені або інтернаціональні фразеологічні одиниці (далі – ФО).

Фразеологічна реалія – це варіативна категорія, пов'язана з процесом переважно бінарного зіставлення мов на лексичному та фразеологічному рівнях. Окремі мовознавці без належних підстав збільшують деякий обсяг фразеологічних реалій, включаючи до цієї категорії прислів'я. Вони, без сумніву, можуть бути реаліями, але прислів'я як цілісна одиниця через узагальнено-абстрактний характер не має відповідника, співвідносного денотата в позамовній предметній дійсності. Отже, їх не можна зарахувати до реалій.

Те, що реалії виникають у загальнонародному процесі словотворення, підкреслює дефініція Я.І. Рецкера: «Реалії – це слова, що позначають предмети, процеси і явища, характерні для життя і побуту країни, але не відрізняються науковою точністю визначення, властивою термінам» [9, с. 50].

Значним поступом в опрацюванні реалій в українському перекладознавстві є праці В. Коптілова, який називає реаліями слова, що означають предмети та явища, не відомі мові перекладу [5]. З цього твердження випливає той факт, що слова можуть бути реаліями в одній мові, але не бути такими в іншій. Наприклад, у Великобританії, як і у нас, є проїзні квитки, а у США їх немає. Отже, стосовно американського варіанту англійської мови наш «проїзний квиток» – реалія, а стосовно британського варіанту – ні.

З погляду семантики реалії завдяки наявності в їхньому семантичному континуумі метамовної інформації про закріплення за «своїм» мовним колективом збігаються частково з діалектизмами. Як і діалектизми, вони надають мовленню певного колориту, формують мовленнєву характеристику літературних персонажів. Але принципова розбіжність між діалектизмами полягає в тому, що географічна інформація реалій зв'язана з позначуваним предметом. Це інформація про специфічні предмети та явища певного географічного ареалу. Місцева маркованість діалектизмів – інформація про специфічні мовні засоби позначення загальноновідомих предметів.

Вживається у філологічній літературі і термін «діалектні реалії». Його розуміють подвійно, позначаючи ним слова, що називають предмети і явища вузького ареалу, або ж діалектні регіональні назви для предметів чи уявлень загальнонародних. Якщо порівняти часові реалії «на Івана Купала» та «на зільського Івана», то семантика їх конвергентна: вони позначають одне з найпоетичніших календарних дійств, що веде відлік із

давніх-давен. Наші далекі предки в такий спосіб возвеличували розповінь літа, оспівували розквіт природи. Але щодо узусу ці вирази дивергентні: вислів «на Івана Купала» поширений по всій Україні, а «на зільського Йвана» – вираз діалектної окресленості, відомий лише в Гуцуллі, де колись існувало повір'я, що король Гуцул будиться від зачарованого сну один раз на сім років, якраз у день зільського Йвана. Оскільки англомовний світ такого свята не знає, хоч і має в календарі *St. John the Baptist's Day* (24 червня), то в українсько-англійському бінарному зіставленні часове позначення селянського календаря «на Івана Купала» – загальнонародна реалія, а «на зільського Івана» – реалія діалектна. Як і всі діалектизми, реалії такого характеру – лінгвостилістична категорія. У художньому тексті вони відразу набирають додаткових смислових і естетичних відтінків, різко контрастують із літературно-нормативною організацією тексту, а тому, очевидно, стають значною мірою промовистими, значущими.

Найчастіше дослідники вдаються до предметної, зовнішньої, позамовної класифікації реалій. Із перекладознавчого погляду доречно провести поділ реалій в історико-семантичному та структурному планах [4].

З історико-семантичного погляду виділяються:

1) власне реалії (за наявних референтів): укр. *коломийка, трембітар, постолі, яворівка, коливо, китайка, перебудова, гласність*; англ. *a baby-sitter, Boxing Day, the Central lobby, Poppy Day, Halloween, Harley Street doctor, a gifted child* («у США особливо здібна дитина, для якої, з дозволу батьків, розробляється спеціальна шкільна програма») та ін.;

2) історичні реалії – семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дистантної лексики. Крім національного, для них характерний хронологічний колорит: укр. *щезник, смерд, копний майдан, свячений, згінні дні, медведиця* («група жінок, що, переодягнувшись, ходила по селу під час косовиці»), зелені «опришки», *нідбрехач* («другий сват у давніх українських весільних обрядах»), *тарниця* («дерев'яне сидло гуцулів»); англ. *the Black and Tans* («чорно-руді» – англійські каральні загони в Ірландії в 1920–1923 рр.), *a priest's hole* («іст. «нора», пристанище священника; таємна кімната, звичайно в церкві або в замку, де переховувалися католицькі священники в Англії під час переслідування католиків») та ін.

У структурному плані виділяються:

1) реалії-одночлени: укр. *вечорниці, криничар, денцівка, кобзарювати, валило*; англ. *a sheriff, a threepence, a maypole* («травневе дерево» – «стовп, прикрашений квітами, різнобарвними прапор-

цями, довкруги якого танцюють у першу неділю травня у Великобританії») та ін.;

2) реалії-полічлени номінативного характеру: укр. *курна хата, разовий хліб, троїста музика, братська могила, дзвінкова криниця* («назва спеціальної радіопередачі про народну пісню»); англ. *a banana split, St. Valentine's Day, a Sussex pudding, a ticket day, a toffee apple, a soap opera, garden seats, a means test man* та ін.;

3) реалії-фразеологізми: укр. *лоби забрити, коло печі поратися, дбати про скриню, стати під вінок, на панцині бути*; англ. *to reach the woollack, to enter at the Stationer's hall* та ін.

З погляду перекладацької практики можна виділити явні і приховані реалії. Останні – це слова типу укр. *ніч, сорочка* («вишиванка»), *скриня* в українсько-англійському бінарному зіставленні. Вони начебто мають відповідники в мові-сприймачі, але співвідносні денотати в позамовній дійсності дуже відрізняються, тому беззастережна субституція їх позначень, що мають різну художньо-стилістичну наповненість, може спричинити низку додаткових труднощів, пов'язаних із культурологічною розбіжністю. В українсько-англійському бінарному зіставленні до прихованих реалій належить лексема «рушник». У значенні «утиральник» для позначення необхідної в хаті ужиткової речі вона рівновартна рос. «полотенце», англ. *towel*. Але в Україні лексемою «рушник» позначають і декоративні рушники, вишивані на тканині, що споконвіку є суттєвим атрибутом повсякденних і урочистих народних звичаїв, обрядів. З опорним компонентом «рушник» в українській мові виникло чимало реалій-етнографізмів, із погляду лінгвістики – фразеологічних одиниць: *подавати рушники, повернутися з рушниками*.

Фразеологізми мають специфічне фразеологічне значення. І воно не може вважатись лексичним, оскільки слово і фразеологізм є якісно різними мовними одиницями. Фразеологічне значення якісно відмінне від значення лексичного, воно лише спільномірне з останнім, але не тотожне йому. Більшість учених, розуміючи специфіку фразеологічного значення, вважають за необхідне виділити його в окрему категорію семасіології, закріпивши за ним спеціальний термін [1; 2; 10]. Фразеологічне значення містить не стільки ознаки нині пізнаваних реалій, скільки відношення до вже пізнаного та його оцінку. М.Ф. Алефіренко зазначає, по своєрідність фразеологічного значення, на відміну від значення лексичного, виявляється у «вторинному відтворенні мовної картини світу, збагаченому досвідом інтелектуально-емоційного освоєння носіями мови відповідного «шматочка дійсності» шляхом перекладу вже існуючих в мові знаків» [1, с. 20].

Як ми переконались, фразеологізми мають своє специфічне фразеологічне значення, яке відрізняється від загальнономовного інваріантного значення, по-перше, унікальністю узагальнення свого семантичного змісту, по-друге, вищим ступенем узагальнення. Унікальність фразеологічного значення хоча б одного компонента ФО зв'язує всі її компоненти в єдине ціле, поза якими воно не існує.

На те, що у фразеології дуже багато національного, звертали увагу Р.П. Зорівчак, Н.Д. Єрченко. І.В. Корунець виділив в окрему групу національні ідіоми [6, с. 78], які утворюються в будь-якій мові на основі складових частин чи образів, характерних тільки для неї. До цієї групи він зараховує такі ФО: *to dine with Duke Humphry, to cut off with a shilling, to accept the Chiltern Hundreds, передати куті меду, ввіймати облизня, ставити на карб, утерти носа* та багато інших.

Н.Д. Петрова стверджує, що «значна кількість англійських ФО є засобом номінації специфічних елементів суспільно-історичної практики». Вона пропонує поділити їх, відповідно до часових та соціально зумовлених ознак семантики, на історичні та сучасні (соціальні, ідеологічні, етнографічні) реалії [8, с. 42].

1. Історичні реалії. Ці ФО позначають різні історичні події, особи, факти: *the flower of Chivalry* – «квіти лицарства»: так називали лицарів із бездоганною репутацією, а саме сера Вільяма Дугласа, лицаря з Лідесдейла (1300–1353); *the flower of kings* – *король Артур*; *rose noble* – *золота монета, на зворотному боці якої була троянда*. До них також зарахуємо: *according to Cocker* – *за всіма правилами* (Е. Коккер, 1631–1675, автор англійського підручника арифметики, поширеного у XVIII ст.) (пор. з рос. «по Малинину и Буренину»); *the Admirable Crichton* – *учений муж* (за ім'ям відомого шотландського ученого XVI ст. Джеймса Крайтона); *Hobson's choice* – *примусовий вибір; або це, або нічого* (за ім'ям Гобсона, власника конюшні в Кембриджі у XVI ст., який зобов'язував своїх клієнтів або брати крайнього до виходу коня, або ж не брати жодного); *when queen Anne was alive* – *за царя Панька*; *Jack Ketch* – *кат* (за ім'ям англійського ката XVII ст.); *Jack O'Bedlam* – *божевільний* (прізвисько божевільних, яких не можна було вилікувати і яких відпускали з лондонської божевільні Бедлама і дозволяли жебракувати); *a Joe Miller* – *заяложений дотеп, жарт* (за ім'ям актора Джозефа Міллера, який видав першу в Англії збірку жартів); *a Sally Lunn* – *здобна булочка* (за ім'ям жінки-кондитера кінця XVIII ст.).

2. Сучасні реалії. Досліджувані ФО класифікуються на:

а) ідеологічні, що виявляють позиції сучасної культури (*flower people* «прибічники культу стро-

катого одягу) і «загального кохання»), яка могла б замінити матеріальний аспект людського життя (середина 60-х рр.); *fat cat* – *товстосум, який фінансує політичну партію або кампанію; «грошовий мишок»*; *Cat and mouse Bill* – *біль, який дає змогу звільнити заарештованих за станом здоров'я*;

б) соціальні, що відображають закони розвитку суспільства, офіційний статус людей, їх матеріальне становище, назви професій тощо: *great lion* – *популярна людина, знаменитість*; *top dog* – *господар становища*; *lion of the season* – *зірка сезону*; *a man of straw* – *людина без будь-яких засобів*;

в) етнографічні, які є релевантними для англійських культур, зокрема, назви мешканців певної території, назви страв тощо: *cat's cradle* – «мотузочка» – *дитяча гра* (мотузочку накидають на пальці, як різноманітні фігури); *Norfolk turkey* – «норфольський індик» жартівливе прізвисько уродженця або мешканця графства Норфолк; *stag party* – «вечірка оленів» – *зустріч без жінок* (неофіційні, рідше офіційні збори чоловіків, вечір, засідання певної організації).

Національно-культурні семи можуть проявлятися на рівні значення фразеологічного прототипу. Межа між національно-культурними потенціями окремих лексичних компонентів ФО та власне прототипом не завжди чітка, оскільки змінне словосполучення, яке зазнає переосмислення, формується на ґрунті регулярних значень лексем, інтегрованих у склад ФО (серед них і національно-марковані). Такі утворення можна поділити на природні (в їх основі життєві ситуації, ситуації живої природи, ситуації, що виникають у різних мовах з однаковими значеннями та аналогічною дериваційною базою) та конвенційні, пов'язані з історичними, культурними, соціальними властивостями розвитку відповідного народу (вони не мають аналогів у неблизько споріднених мовах).

Цілком очевидно, що велика кількість ФО з національним компонентом властива і українській мові. Розглянемо деякі приклади відповідності англійських та українських фразеологічних одиниць. Еквівалентність англійських та українських ФО, що містять застарілі слова, зводиться практично до нуля. Українська ФО на *ять* та англійська ФО *hue and cry*, які складаються із слів *ять* та *hue*, котрі не вживаються як вільні лексеми, а також інші ФО, що містять власні назви та назви національних реалій, утворюють більшу частину фразеологічних зрощень. Їх загальне значення є абсолютно немотивованим, тобто не пов'язаним із значенням їх складників. Українським немотивованим ФО відповідають англійські дублікати або вільні словосполучення та слова: бити байдики – *to twiddle one's fingers*; точити лясси – *to talk nonsense*, сісти в калюжу – *to put one's foot into one's mouth*, глуха тетеря – *a deaf fellow*; за пояс

заткнути – *to outdo somebody*, намотати на вус – *to put that in your pipe and smoke it*; обібрати як липку – *to leece*. Відповідно, майже неможливо знайти український еквівалент англійського фразеологічного зрощення: *humming and hawing* – нерішуче топтання на місці; *rank and file* – рядові люди; *waifs and strays* – безпритульні; *to be at loggerheads with one* – не ладнати з кимось; *in a trice* – миттю. Це стосується і ФО з власними назвами: *заробив, як заблоцький на милі*; *пропав, як швед під Полтавою*; *на безлюдді і Хома чоловік*; *що вільно панові, то не вільно Іванові*; *як Сидорову козу*; *Jack and Jill* (хлопець та дівчина); *Jack in office* (бюрократ) та інші.

Сміт визнає, що в англійських ФО «багато гумору, але мало романтики та краси» [9, с. 158]. Зате він із гордістю зауважує, що найчисленнішу та виразнішу групу утворюють ФО, які виражають такі риси національного характеру англійців, як рішучість, непоступливість, готовність боротися до кінця. Серед них такі ФО: *to put one's shoulder to the wheel* – енергійно взятись до роботи; *to go through fire and water* – пройти крізь вогонь і воду; *to die hard* – до кінця чинити опір смерті; *to nail one's colours to the mast* – не відступати.

І хоча англійські ФО містять багато виразів, взятих із народної мови інших європейських країн, все ж за своїм характером, гумором, образами та асоціаціями вони є глибоко національними. Звідки беруть початок усі форми національної мови і національного мистецтва.

Висновки. Отже, проаналізований матеріал дає змогу зробити висновки, що фразеологія – унікальне мовне явище, оскільки ФО властиві всім мовам. Та в кожній мові (як в англійській, так і в українській) вона має особливі форми виразу. Фразеологічне багатство створюється протягом століть як наслідок діяльності колективного народного розуму. У фразеології яскраво виявляються самобутність мови, її специфічний колорит, особливості образного народного мислення.

Предметом подальшого дослідження з означеної проблематики може бути поглиблений контрастивний аналіз фразеологічних реалій у різних варіантах англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

- Аліфіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Академія, 1987. 287 с.
- Баранов А.Г. Функционально-прагматическая концепция текста. Ростов-на -Дону : Издательство Ростов. гос. ун-та, 1993. 182 с.
- Ерченко П.Г. Класифікація фразеологічних одиниць. *Іноземна фразеологія*. 1994. Вип. 107. С. 8–16.
- Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів укр. прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 280 с.
- Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: Навчальний посібник. Київ : Юніверс, 2002. 280 с.
- Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
- Кунин А.В. Курс фразеології сучасн. англ. мови: [учеб. для ин. тов. и фак. иностр. яз.] 2-е д., перераб. Москва : Высшая школа, 1996. 381 с.
- Петрова Н.Д. Англійські фразеологічні одиниці з націон.-культурологічним компонентом. *Іноземна Філологія*. 1997. Вип. 110. С. 41–53.
- Сміт Л.П. Фразеологія англ. мови / Пер. А.С. Ігнатова. Москва : Учпедгиз, 1989. 208с.
- Супрун А.П. Семантико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць (на матеріалі поетичних творів Максима Рильського) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Миколаїв, 1999. 302 с.
- Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. Київ : Знання, 2005. 1056 с.
- Медведева Л.М., Дайненко В.В. Англо-український словник парних словосполучень. Київ : Українська енциклопедія, 1994. 493 с.

REFERENCES

- Alifirenko M.F. (1987) Theoretical problems of phraseology [Teoretychni pytannia frazeolohii]. Kharkiv, 287 p.
- Baranov A.G. (1993). Functional and pragmatic text concept [Funkcional'no-pragmaticheskaya koncepciya teksta]. Rostov-na-Donu, 182 p.
- Erchenko P.H. (1994). Classification of phraseological units [Klasyfikatsiia frazeolohichnykh odynyts]. *Foreign phraseology*. vol. 107. pp. 8–16.
- Zorivchak R.P. (1989) Realia and translation (based on English translations of Ukrainian prose) [Realii i pereklad (na materiali anhlo-movnykh perekladiv ukr. prozy)]. Lviv, 280 p.
- Koptilov V.V. (2002) Theory and practice of translation: Textbook [Teoriia i praktyka perekladu: Navchalnyi posibnyk]. K., 280 p.
- Korunets I.V. (2003) Theory and practice of translation (aspect translation): Textbook [Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad): Pidruchnyk]. Vinnytsia, 448 s.
- Kunin A.V. (1996) Course of phraseology of Modern English: [Kurs frazeologii sovrem. angl. yazyka: [ucheb. dlya in. tov. i fak. inostr. yaz.]. M: Vysshaya shkola, 381 p.

8. Petrova N.D. (1997) English phraseological units with a national-cultural component [Anhliiski frazeolohichni odynytsi z natsion.-kulturolohichnym komponentom]. *Foreign philology*. vol. 110. pp. 41-53.
9. Smit L.P. (1989) Phraseology English language [Frazeologiya angl. yazyka]. Translation by A.S. Ignatova. M.: Uchpedgiz, 208p.
10. Suprun A.P. (1999) Semantic and stylistic features of phraseological units (on the poetic works of Maxim Rylsky) [Semantyko-stylistychni osoblyvosti frazeolohichnykh odynyts (na materialy poetychnykh tvoriv Maksyma Rylskogo)]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Mykolaiv, 302 p.
11. Barantsev K.T. (2005) English-Ukrainian phraseological dictionary [Anglo-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk]. Kyiv, 1056 p.
12. Medvedieva L.M., Dainenko V.V. (1994) English-Ukrainian dictionary of paired phrases [Anglo-ukr. slovnyk parnykh slovospoluchen]. K., 493 p.

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИК МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ МАС-МЕДІА

Коваленко А. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології*

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

вул. Роменська, 87, Суми, Україна

orcid.org/0000-0001-6439-5089

andriy.kov.09@gmail.com

Новікова В. С.

магістрант факультету іноземної та слов'янської філології

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

вул. Роменська, 87, Суми, Україна

orcid.org/0000-0003-2932-9312

nevilval@gmail.com

Ключові слова: *мас-медіа, фейкові новини, комунікативні тактики, маніпулятивний вплив, стилістичні засоби.*

Стаття присвячена аналізу мовних засобів реалізації тактик маніпулятивного впливу в сучасних англomовних мас-медіа. Відповідно, досліджуються основні тактики впливу, які дезінформують читача, дезорієнтують в інформаційному шумі, схарактеризований їх вплив на громадськість через використання ефективних стилістичних засобів. Таким чином, вивчаються мовні засоби, що реалізують тактики фейкових новин і закладають у свідомості читачів визначені сценарії розвитку громадської думки.

Тактики впливу на суспільну свідомість вирізняються цілями та намірами автора медіатексту і спрямовані на кооперативну взаємодію з читачем завдяки правильному добору мовних засобів. Вони добре вписуються в політику постправди, яка розмиває межі об'єктивних фактів й оцінних суджень.

Автор визначає наслідки інформаційного впливу на суспільну свідомість, виокремлюючи комунікативні тактики мас-медіа: абсурдизації, гіперболізації, посилення на авторитет, впливу на емоції та почуття, відкритої критики, надання неточної інформації, самовиправдання, газлайтингу, обіцянки, погрози, викриття, алогізму, поради тощо. Вони визначають таку подачу інформації в медіатексті, зреалізовану через лексичні й стилістичні мовні маркери, яка залежить від ракурсу висвітлення певних подій.

Аналіз впливу мас-медіа на суспільну свідомість дає змогу стверджувати, що від вибору тактик залежить рівень активізації емоційної сфери людини, її чуттєвого сприйняття інформації. Перспективою дослідження розглядається визначення тактик як психологічних прийомів у певних фрагментах тексту, що спонукають читачів робити ірраціональні висновки.

THE LANGUAGE MEANS OF MANIPULATIVE IMPACT TACTICS REALIZATION IN MODERN ENGLISH MASS MEDIA

Kovalenko A. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Chair of Germanic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
Romenska str., 87, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6439-5089
andriy.kov.09@gmail.com*

Novikova V. S.

*Master's Degree Student at the Department of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
Romenska str., 87, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2932-9312
nevilval@gmail.com*

Key words: *mass-media, fake news, communicative tactics, manipulative influence, stylistic devices.*

The article focuses on the analysis of language means to realize tactics of manipulative impact in modern English mass media.

In this regard we explore the main tactics of influence that make readers feel confused in the information flow through effective stylistic devices use. This modern method of psychological influence retains strong power over various spheres of life, including politics, medicine etc. and makes the networked Fourth Estate primary one. Thus, the research studies language means which realize the tactics of fake news in the mind of readers that create certain effect on public opinion.

The influence tactics on the public consciousness are distinguished by the goals and intentions of media text author and are aimed at cooperative interaction with the reader through the correct language means selection. They fit well into a post-truth policy that blurs the line between objective facts and evaluative judgments. The research investigates the consequences of informational impact on public consciousness, highlighting the communicative tactics of the media such as absurdization, hyperbole, reference to authority, influence on emotions and feelings, open criticism, inaccurate information, self-justification, gaslighting, promises, threats, exposure, alogism, advice etc. They determine the presentation of information in the media text implemented through lexical and stylistic language means, that depend on perspective of certain events coverage.

The public consciousness media-impact analysis made it possible to claim that emotional state and information perception level of a person depends on selection of special manipulative tactics. The research perspective is to define various tactics as psychological techniques in certain text patterns, that encourage readers to make irrational conclusions.

Постановка проблеми. З розвитком популярності соцмереж мас-медіа почали активну боротьбу за сенсацію. В умовах розмитих меж між об'єктивною інформацією та несправжніми фактами вони стали співучасниками в поширенні хибних відомостей задля комерційної вигоди та залучення більшої аудиторії. Підроблені новини

почали заміняти традиційні журналістські тексти, адже подавали неоднозначну інтерпретацію інформації, щоб привернути увагу до повідомлення, спонукати до певної дії. Їх ретранслятори стали стрімко просувати фейкові матеріали, використовуючи ефективні засоби впливу на суспільну свідомість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Тактики маніпулятивного впливу на свідомість користувачів мас-медіа є потужними інструментами для формування громадської думки, ілюзії діалогу з читачем. Це питання стало предметом досліджень щодо медійного дискурсу, зокрема фейкових новин [10; 5; 8]. Найповніше це розкрито через комунікативні тактики, виражені дієвими мовними засобами з вигідними відтінками значень, що спонукає лінгвістів глибше вивчати механізми їх впливу [1; 2; 3; 4; 6; 7; 9]. Саме тому, зважаючи на мовленнєві маніпуляції, необхідно з'ясувати стилістичні маркери фейків в англомовних мас-медіа, що мають виразний ефект на свідомість особистості.

Метою роботи є аналіз мовних засобів реалізації тактик маніпулятивного впливу та їх вияв у фейкових новинах. Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких **завдань**:

- дослідити визначення комунікативних тактик у сучасному англомовному мас-медійному дискурсі;
- виокремити тактики маніпулятивного впливу ретрансляторів фейкових новин;
- проаналізувати мовні засоби, через які зреалізовані психологічні прийоми впливу на громадськість.

Об'єктом дослідження є маніпулятивні тактики фейкових новин в англомовному медіадискурсі, **предметом** – мовні засоби реалізації цих тактик. Емпіричну базу дослідження становлять медіатексти в сучасних англомовних ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Поняття комунікативних стратегій і тактик не має однозначних і чітких визначень, оскільки існують різні підходи до їх тлумачень. У лінгвістичній літературі вони розуміються як деяка послідовність мовленнєвих дій, організованих залежно від мети взаємодії; оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування та гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації [1, с. 133].

Т. ван Дейк та В. Кінч класифікують їх за характером розуміння дискурсу на пропозиційні, схематичні, продукційні, стилістичні, риторичні, невербальні, конверсаційні, стратегії локальної зв'язності та макростратегії [2]. О. Іссерс вказує, що стратегії реалізуються через комунікативні тактики, інструментами яких є комунікативні ходи – методи і прийоми, які окремо або в комплексі ведуть до вирішення надзадачі. Специфікою мовленнєвих стратегій взагалі і мовленнєвих тактик зокрема є комплексність застосування мовних засобів для досягнення комунікативної мети [3, с. 83].

Л. Павлова аналізує комунікативні цілі англомовних медіа, що належать до політичного дискурсу, встановлює мовну специфіку медіатек-

стів, підпорядковану стратегіям інформування, самопрезентації та консолідації [6]. Натомість дослідниця В. Посмітна виявляє їх в аспекті загроз мас-медійного впливу, що можуть становити небезпеку в разі використання з метою інформаційної агресії. На її думку, від загальних можливостей мас-медіа та вибору комунікативних стратегій залежить рівень гігієни інфосфери чи поширення певних ідей [7].

Стратегії впливу містять комунікативні ходи та тактики, приховані у фейкових матеріалах, що несуть потужне змістове навантаження. Вони мають різні лінгвістичні інтерпретації і втілені в тексті за допомогою лексичних, граматичних та стилістичних засобів, що значно увиразнює передачу інформації. Суб'єктивна модальність знаходить своє вираження не тільки у виборі емотивних лексичних засобів, але і в широкому спектрі стилістичних засобів виразності [5, с. 153]. Саме тому за допомогою мовного багатства та певної лінгвокультурної специфіки виникає емоційна реакція в читача. Цим пояснена висока продуктивність їх застосування в текстах.

Мовленнєва стратегія визначає семантичний (когнітивний), стилістичний та прагматичний вибір. За рахунок вибору маємо змогу говорити про гнучкість стратегії, яка забезпечується динамічністю тактик. Тактика сама по собі невербальна, вона складається з конкретних так званих мовленнєвих «ходів» або прийомів. У текстах ЗМІ вони побудовані залежно від вибору очікуваного прагматичного ефекту, способу інформаційної трансформації, форми її пред'явлення, маніпулятивної потенції мовних засобів або відповідно до моделі об'єкта маніпуляції – свідомості людини [8, с. 267–268]. Існує велика кількість прийомів, пов'язаних зі значеннями мовних виразів, які застосовують для того, щоб подати певну інформацію про реальні події у вигідному світлі відповідно до інтересів певної людини, соціальної або політичної групи [9, с. 121–122]. Тому проілюструємо реалізацію лінгвальних засобів через тактики маніпулятивного впливу прикладами.

Тактику гіперболізації використовують автори новин як один з інструментів створення комічного. Так, опис побутових тривіальних речей (наприклад, старих продуктів у холодильнику) може переростати в засторогу глобальної катастрофи, яка поглине людство: «*Coupled with seven or eight different sorts of milk and yoghurt and you've basically got ground zero for the annihilation of the human race in three to six weeks*». *Зациб гіперболи* поєднується *із порівнянням*: «*I can't stress this enough: your fridge is now worse than one of those Chinese markets where they sell bats and Anteaters and one of Vladimir Putin's top-secret labs put together*» (News Thump – October 21,

2020). Актуальність новини тут підкреслена тим, що йдеться про значущі та нагальні проблеми, а саме появу коронавірусу в Китаї та загрозу з боку потенційного супротивника.

Гіпербола часто поєднана з іншими засобами вираження мовлення, наприклад, з антитезою: «*You think we're a bunch of people who look like Kraftwerk, sitting in a clock-covered spaceship that is calibrated to the last nano-second. Actually it's a rented room above Greenwich Wetherspoons and we drink heavily through boredom*» (News Thump – October 21, 2020). У разі нелогічного або суперечливого представлення фактів гіперболізація повідомлюваного посилює комічний ефект: «*The cat, 4-year-old Simon Purrliams, told his owner he has lost almost half his body weight since hoovering up half a pack of whiskas at 9 pm yesterday – leaving him at severe risk of malnutrition and even death*» (The Daily Mash – October 23, 2020).

Тактика абсурдизації пов'язана з наведенням несумісних із реальністю фактів або тверджень: «*Sub-molecular machines which can journey into the bloodstream and dismantle coronavirus into its component atoms, as well as create diamonds from dust and food from the dirt*» (Theonion – January 15, 2018). Навіть з урахуванням наукового поступу майбутнього, винайдення подібної машини було б цілком абсурдним. Іншим різновидом абсурдизації є опис подій, що не можуть відбуватися з урахуванням наявних соціальних, культурних та юридичних реалій: «*The United Nations announced Wednesday that every single person in the Middle East will receive his or her own sovereign nation as part of a historic 317,000,000-state solution*» (The Onion – July 17, 2014). Тим не менш у фейковій новині про офісний холодильник і пандемію коронавірусу використані *не пов'язані між собою судження, недостовірні факти*, в яких закладено вагоме експресивне і змістове навантаження. Так, це підтверджують емоційні вислови у вигляді іменників «*pandemic*», «*humanity*», «*flamethrower*», «*fridge*» і прикметників «*devastate*», «*fateful*», «*worse*», «*sensible*», «*unnatural*» із негативним значенням, які виявляють оцінне ставлення автора підробленої новини. Такі слова підкріплені експресивними відтінками, щоб читач повірив у повідомлюване: «*Scientists have warned against 'clearing out the fridge' when people return to the office, unless it is done in a hazmat suit and preferably with a flamethrower*» (News Thump – October 21, 2020). Також у фейковій новині представлені оцінні судження автора новини про властивості коронавірусу та продуктів, збережених у холодильнику, які переплітаються з іронією та абсурдом: «*Coupled with seven or eight different sorts of milk and yoghurt and you've basically got ground zero for the annihilation of the human race in three to six weeks*» (News Thump – October 21,

2020). *Нагромадження у тексті фраз та слів-асоціатив* не лише акумулюють психічні процеси, які викликають сильні емоції, а й формують в уяві читачів картинку, яка підводить до деструктивної, апокаліптичної теми: «*a pandemic that will sweep the earth and devastate humanity*», «*on that fateful day when everyone was told not to come into the office*», «*scientists have warned against 'clearing out the fridge' when people return to the office*» (News Thump – October 21, 2020). Поряд із тим у новині наведені власні назви на позначення авторитетності, доказовості, зокрема «*Sir Simon Williams*», «*Vladimir Putin's*», «*Royal School of Tropical Medicine*», що діють як психологічні тригери і нав'язують необхідні установки. Це доповнює порівняння, звернене до універсальних понять, що свідомо заплутує читача, нагнітає страхи: «*I can't stress this enough: your fridge is now worse than one of those Chinese markets where they sell bats and Anteaters in spicy sauce and one of Vladimir Putin's top-secret labs put together*» (News Thump – October 21, 2020). З огляду на це модальність втілена в тексті через висловлення ставлення до подій, що виявляють стереотипні міркування, апеляцію до суб'єктивних думок, алогічних тверджень.

Тактику відкритої критики найчастіше застосовують у політичних фейкових новинах. Важливо, що нерідко її центрують навколо кандидатів на виборах. Так, Д. Трамп часто виступає об'єктом відкритої критики, наведемо кілька прикладів: «*an openly authoritarian bigot who was indifferent to human life*», «*imbecilic squint-eyed pumpkin*», «*selfish terrible human*», «*rich bloated pig man*». Стилістичним маркером такої техніки є пейоративна оцінність та *використання зниженої зрубленої лексики*, наприклад: «*Dastardly was described as a petty and spiteful demagogue who uses overly florid language and is happy to use people to achieve his aims*»; «*Dastardly, described as a double-dealing do-badder, is on record as being willing to nab, jab, stab and grab to achieve his objectives*»; «*Well-known scoundrel and bad egg Dick Dastardly*» (News Thump – October 30, 2020). Тим не менш маніпулятивний вплив здійснюють за допомогою мовних засобів, які в поєднанні з позалінгвальними, певними прийомами організації тексту, структурування та подання інформації застосовують у суспільно-політичних процесах за посередництвом ЗМІ [4].

Посилання на авторитет є іншою тактикою підвищення довіри читача. Як правило, *комічний ефект* у такій тактиці втілений завдяки називанню дій, недостойних цього престижу або почесного звання, наприклад: «*How Biden can beat Trump: remind progressives that no one's more qualified to dismantle the racist 1994 Crime Bill than its own author*» (News Thump – October

29, 2020). У наступному прикладі комічний ефект досягнутий неможливістю отримання Нобелівської премії за коментар у Фейсбуці: «*Today, the Nobel Committee awarded the Nobel Prize for Medicine to all the infectious disease experts who have continuously and selflessly advanced medical research by sharing their knowledge through informed comments and posts on Facebook*» (News Thump – October 5, 2020).

Тактика алогізму передбачає не просто ствердження хибної думки, а також опис її розгортання задля псевдодоказовості. Формальними лексичними маркерами такої техніки є **вставні слова типу *thus, therefore, that is*** тощо: «*Another bizarre and puzzling quality is its [the virus's] ability to sense the time of day. Schools and offices remain open yet non-workers on the streets at night pose an infection risk, therefore indicating that the virus goes to sleep during the day*» (The Onion – October 29, 2020). Засобом вираження комізму у фейковій новині є **персоніфікація та антропоморфізація** вірусу (надання йому людських рис).

Стилістичним засобом вираження **тактики викриття є застосування сатири**. Особливо показовими є в цьому плані описи умов роботи, які забезпечують несумлінні роботодавці: «*On the surface, it seemed plausible – owning our employees' bodies, implementing a mandatory 18-hour workday, restricting their movements, and not compensating them with anything besides minimal food and shelter – but then it started to sound really familiar in a bad way,*» said Bezos» (The Onion – March 28, 2018). Уведення в новини казкових персонажів посилює стилістичний ефект використання сатири: «*We're paid in nothing but candy, have no union representation and are only allowed one toilet break every five hours*» (News Thump – December 12, 2020). Описуючи умови роботи ельфів, автор вводить **імпліцитний паралелізм** з описом експлуатації працівників роботодавцем.

Газлайтинг – психологічна тактика непрямой конфронтації опонента, в якій співрозмовник натякає на некомпетентність адресата або його нездатність адекватно оцінювати події чи факти. Яскравим прикладом є фейкова новина про нового співробітника NASA, колеги якого заперечували існування місяця. **Іронія** виступає частиною комунікативної тактики газлайтингу. Типовим для цієї техніки є також **посилання на авторитет адресанта**, використання будь-яких тверджень, що заставляють адресата сумніватися у власній адекватності: «*Look, buddy, I started working here before you were born, and I think I'd know if there was a moon up there. Better slow down and try not to make too many discoveries on your first day, okay? Are you sure you passed the drug test? Because it seems like you're hallucinating moons up there*» (The Onion – August 19, 2020).

Тактика прогнозування передбачає **застосування граматичних маркерів** (умовного способу та майбутнього часу), а також **відповідних числівників**, що вказують на певну дату в майбутньому. Засоби можуть відрізнятися залежно від специфіки передбачення, чи то позитивної, чи то негативної: «*Urging drastic action to mitigate the effects of the imminent herpetological disaster, scientists at the University of Miami warned Friday that Florida could be completely submerged by snakes as early as 2021*» (The Onion – October 16, 2020). Маркерами мовної гри часто виступають **новотвори**, що нагадують вже існуючі слова: «*Poppy-geddon due to begin imminently*» (News Thump – October 26, 2020). Власне неологізм «*poppy-geddon*» був отриманий шляхом телескопії (злиття основ). Ненормативна й дерогативна лексика вжита авторами задля підвищення рівня емотивності фейкових новин, внесення елемента розмовності з метою бути ближче до читача: «*Grandma amazed by how fuckable grandson has gotten since she saw him last*»; «*Brain-eating microbe in US water supply explains a f*cking hell of a lot, insist scientists*» (News Thump – September 27, 2020). У деяких випадках ненормативні та згрублі слова використовуються учасниками спілкування для вираження свого незадоволення, а також критики: «*Donald Trump has been readmitted to hospital. This time, he is suffering from the rare condition of having dangerous quantities of smoke up his arsehole*»; «*Whatever happens, I have had enough being First Lady. Gold toilet can go to hell*»; «*'How can they expect me to focus today?' asks man putting in usual half-assed effort at work*»; «*Dipshits who insisted on going around coughing on their neighbours and not washing their hands have ruined things for everyone else, it has emerged*» (The Daily Mash – October 23, 2020).

Тактика протиставлення заснована на різних виражальних засобах, головним чином, **антитезі**: «*Michelle Obama, a woman who once had it all but now is a mere footnote in history*» (Daily Squib – August 7, 2020). Часто засобом вираження виступає нисхідна градація: «*President Xi's announcement was greeted by a noise which at first was believed to be applause, but turned out to be truncheons hitting the heads of Hong Kong democracy campaigners*» (News Thump – September 23, 2020). Лексичними маркерами тактики протиставлення виступають **абсолютні чи контекстуальні антоніми**: «*See, I clean up nice, announces ugly, dirty man in suit*» (Daily Squib – August 7, 2020).

Надання неточної інформації у фейкових новинах **пов'язано з реалізацією засобів творення комічного**: «*The UK has been reminded that the clocks go forward or possibly back, this Saturday or maybe the Saturday after. The biannual ritual,*

which corrects time for the benefit of the ever-grateful farming community, will give everyone an extra hour in bed, or possibly an hour less» (The Daily Mash – October 23, 2020). При цьому встановлення недовіри або неправдивості вказаної інформації не вимагає від читача додаткових зусиль: «It is expected that England will shortly descend into its annual bout of Poppy insanity,» said Simon Williams, a Professor of ridiculous national hysteria» (News Thump – October 26, 2020).

Тактику поради часто **передають засобами іронії**, яка виявлена у формі надання «поради навпаки»: «In order to make sure you maintain a sense of derangement and hostility, we recommend keeping yourself agitated by blasting election coverage at full volume on multiple devices while continuously shrieking batshit insane accusations at imaginary deep-state actors who are trying to destroy America» (The Onion – March 11, 2020). Якщо її дають політику або публічній особі, вона може виступати **засобом вираження непрямой критики**: «Those days are all gone, and Michael misses it all. I suggest that Michelle starts taking drugs to counteract the depression, cocaine and maybe a little meth would pick her spirits up just fine» (Daily Squib – August 7, 2020).

Засобами реалізації **тактики погрози є сатира й сарказм**. Як правило, вони вжиті у змалюванні найбільш гострих суспільних проблем. Граматичними маркерами тактики погрози можуть виступати дієслівні форми наказового та умовного способу, проте вони можуть бути відсутні: «Until our staffing goals are met, one white person, preferably a straight man, will be publicly executed every 60 minutes, leaving a vacant position for a candidate who represents an historically disadvantaged group» (The Onion – March 14, 2018).

Реалізація **тактики обіцянки** свідомо покладена на подання хибної інформації щодо майбутніх дій автора та натяк щодо реальних мотивів героя новини: «Listen, my children, and I will tell you – when the NYSE closing bell rings out and the Dow Jones Industrial Average soars above 27,000 points, I will return to strike down the wicked and reign over the righteous forevermore» (The Onion – January 11, 2018). У цьому випадку комічний ефект реалізується завдяки несумісності архетипного образу Ісуса та приписуваних йому фінансових мотивів.

Тактику **самовиправдання** реалізують завдяки **засобам створення комічного**. У центрі осміяння, як правило, знаходяться лінощі працівників: «I honestly don't understand how I'm supposed to [file a report that was due three weeks ago and answer a day-old email from a supervisor] as if nothing else is happening in the world» (The Onion – September 30, 2020). Низька культура праці підкреслена за допомогою **парентези** (подання певної інформації

в структурі вставних та вставлених конструкцій). Причини своєї поведінки чоловік пояснює за допомогою **обставинних причини, допусту та інших тунів підрядних**: «Williams went on to explain that his new home-based routine had become ever more sedentary, despite the best efforts of people like Joe Wicks. He told us, «But I don't want you to think I'm not looking after my health, I do get up every single hour for a quick walk. Normally it's to the cupboard to get a biscuit» (The Onion – September 30, 2020).

Тактика впливу на емоції і почуття може бути виражена за допомогою низки мовних засобів. Найчастіше до них входять **сарказм, сатира, емфаза, парцеляція, обрив, риторичне окличне речення** тощо. Об'єктом впливу на емоції можуть виступати історичні та політичні події, наприклад: «Look, we don't want these hungry kids to get fed, and that includes sweets. We don't care about them and we certainly don't want to encourage anyone else to be feeding them either, as that just makes us look even worse than we already do»; «All of the USSR's corruption, hunger, and disease would have disappeared overnight if Stalin had simply been able to let a few million more Ukrainians starve to death» (News Thump – October 26, 2020). У цих прикладах у гострій сатиричній формі автор засуджує жорстокість та нелюдяність політичних лідерів. У рідкісних випадках тактика впливу на емоції показана за допомогою більш **легкого гумору**, наприклад: «So cold...so hungry... Purrliams told us, pathetically, before turning side on so you would be able to see his ribs if they weren't buried beneath a thick layer of blubber» (The Daily Mash – October 23, 2020). Виразальними **засобами**, спрямованими на емоційну сферу людини, у цьому уривку є **анафора (единопочаток) та обрив**. Наділення kota людською мовою є елементом фантастичної казки і слугує для підживлення інтересу читача. З перших слів він привертає увагу описом бідної, нещасної тварини, образ якої увиразнений експресивними відтінками мовних засобів, що показово характеризують репліки kota, зокрема фрази «perhaps you'd better bring the bowl to me here, before...I die», «on the brink of starvation», «severe risk of malnutrition and even death» (The Daily Mash – October 23, 2020). За допомогою словесних перебільшень показана маніпуляція фактами, щоб пробудити в читача емоційну сферу. Саме тому в іронічному тоні подана розповідь kota про його страждання, про що красномовно свідчать експресивно насажені стилістичні засоби на зразок «eight hours of shut-eye», «on the brink of starvation». До того ж підсилювальну функцію виконують словосполучення із займенником I, а саме «I'm not sure...», «I die», що наочно показують причетність героя новини до повідомлюваного.

Висновки. Таким чином, маніпулятивні тактики фейкових новин мають чималий вплив на масову свідомість та залежать від цілей та ходів автора медіатексту. Такі психологічні прийоми виступають основними способами для реалізації прагматичних функцій і налаштовують на відповідну реакцію читачів. Вони організовані залежно від взаємодії адресата та адресанта та втілені в тексті з допомогою різних мовних засобів. За способом, метою комунікації вони можуть мати різний вплив на користувачів мас-медіа, що залежить від ситуативного контексту. Тактики абсурдизації, гіперболізації, газлайтингу, впливу на емоції і почуття, викриття, погрози, обіцянки, само виправдання, поради визначають форму подачі інформації в медіатексті. Вона зреалізована через стилістичні мовні засоби, які ефективно впливають на емоційну сферу людини. Це підвищує привабливість тексту, сприяє тому, що свідомість читачів має тільки один вектор сприйняття, заданий автором фейку. Такий підхід до подачі матеріалу дає змогу досягти бажаного ефекту, вводити в оману з допомогою підміни понять та маніпуляції. Саме тому у вивченні зазначених питань вбачаємо перспективи подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацюк С.А. Коммуникативные стратегии. URL: http://xyz.org.ua/discussion/communicative_strategy.html.
2. Дейк ван Т.А., Кинч В. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1988. Вып. 23. С. 153–211.
3. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русского языка. Москва : Эдиториал УРСС, 2002. 426 с.
4. Козак С. Комунікативні стратегії як засіб маніпулятивного впливу в англомовних прес-релізах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2012. № 23. С. 68–70.
5. Омельчук Ю. Псевдоновини як жанр сучасного англомовного медіадискурсу: лінгвокогнітивний, комунікативно-прагматичний параметри : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Запорізь. нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 240 с.
6. Павлова Л.В. Комунікативні стратегії і тактики в англомовному політичному медіадискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29 (68), № 3. С. 55–60.
7. Посмітна В.В. Комунікативні стратегії та тактики мас-медійного дискурсу в аспекті потенційної загрози деструктивного мовного впливу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. Т. 3, № 39. С. 123–126.
8. Сіденко Н.Г. Інструменти мовленнєвої маніпуляції в англомовній «жовтій» пресі. *Записки з романо-германської філології*. 2014. № 2. С. 105–113.
9. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. Філологічні науки. 2015. № 5. С. 121–123.
10. Morgan S. Fake news, disinformation, manipulation and online tactics to undermine democracy. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23738871.2018.1462395>.

REFERENCES

1. Dacyuk, S.A. Communication strategies [Komunikativnye strategii]. URL: http://xyz.org.ua/discussion/communicative_strategy.html.
2. Dejk, van T.A., Kinch, V. (1988) Strategies for understanding coherent text [Strategii ponimaniya svyaznogo teksta]. *Novoe v zarubezhnoj lingvistike*. M.: Progress, 1988. Vol. 23. pp. 153–211.
3. Issers, O.S. (2002) Communicative strategies and tactics of the Russian language [Komunikativnye strategii i taktiki russkogo yazyka]. Moskva : Editorial URSS. 426 p.
4. Kozak, S. (2012) Communicative strategies as means of manipulative impact in English press releases [Komunikativni strategii yak zasib manipulyativnogo vplyvu v anglomovnih pres-relizah]. *Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya : Filologichna. № 23. pp. 68–70.
5. Omel'chuk, Y. (2018) Pseudonews as genre of modern English media discourse: linguistic cognitive, communicative-pragmatic parameters [Psevdonovini yak zhanr suchasnogo anglomovnogo mediadiskursu: lingvokognitivnij, komunikativno-pragmatichnij parametri]: dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04 / Zaporizhzhya. 240 p.
6. Pavlova, L.V. (2018) Communicative strategies and tactics in the English political media discourse [Komunikativni strategii i taktiki v anglomovnomu politichnomu mediadiskursi]. *Vcheni zapiski Tavrijs'kogo nacional'nogo universitetu im. V.I. Vernads'kogo*. Ser.: Filologiya. Social'ni komunikacii. Vol. 29 (68), № 3. pp. 55–60.
7. Posmitna, V.V. (2019) Communicative strategies and tactics of mass media discourse in the aspect of potential threat of destructive language influence [Komunikativni strategii ta taktiki mas-medijnogo diskursu v aspekti potencijnoi zagrozi destruktivnogo movnogo vplyvu]. *Naukovij visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu*. Ser.: Filologiya. Vol. 3, № 39. pp. 123–126.
8. Sidenko, N. G. (2014) Speech manipulation tools in the English-language «yellow» press [Instrumenti movlennevoi manipulyacii v anglomovnij «zhovtij» presi]. *Zapiski z romano-germans'koj filologii*. № 2. pp. 105–113.
9. Chik, L. (2015) Means of language manipulation in modern media [Zasobi movnogo manipulyuvannya u suchasnih ZMI]. *Literaturnij proces: metodologiya, imena, tendencii*. Filologichni nauki. № 5. pp. 121–123.
10. Morgan, S. Fake news, disinformation, manipulation and online tactics to undermine democracy. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23738871.2018.1462395>.

УДК 821.133.1-31
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-18>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ПОДІЯ, ПРОСТІР ТА ЛЮДИНА В МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ

Коваленко С. П.

*старший викладач кафедри романської філології
та порівняльно-типологічного мовознавства*

Інститут філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

вул. Тимошенка, 13-Б, Київ, Україна

orcid.org/0000-0001-7853-1096

sergekovalenko61@gmail.com

Ключові слова: *різномірні
концепти, когнітивно-
семантичний простір,
варіативна організація,
текстотвірні концепти,
морально-антропоморфний
ланцюг розгортання концепту.*

Стаття присвячена дослідженню когнітивно-семантичного простору концептів подія, простір та людина в спогадах відомих французьких мемуаристів минулого століття: Симони де Бовуар, Жана Данієля та Жака Робера. Передбачалося прослідкувати просторову конфігурацію текстових концептів, їх варіативні характеристики та роль у розгортанні текстового змісту мемуарів.

Аналіз текстового масиву різних авторів довів, що особливістю концепту подія є поєднання нейтрально-фактуальної інформації і суб'єктивно-авторського ставлення до неї. Це твердження чітко проглядається в концепті подія «Референдум» у мемуарному романі С. де Бовуар «La force des choses II», де загальновідома фактуальна інформація переплетена з авторською добіркою концептів емотивного (головним чином, негативного) порядку: поразка, гіркота, радість, спустошення, пригніченість, песимізм, похмурість, відчай, приголомшеність, розчарування, марні сподівання, невідворотність, мара, туга, жах, бунт, скандал, незгода, тривога, депресія, несконцентрованість. Інший категоріальний концепт простір виконує текстотвірну функцію, локалізуючи описувані мемуаристами події просторово (в поєднанні з концептом час, що локалізує події темпорально). Така локалізація відбувається шляхом інтенсивної стратифікації різномірних концептів: макроконцептів, мезоконцептів, катаконцептів.

Неодмінною складовою частиною всіх мемуарних текстів є мегаконцепт людина, оскільки будь-яке відтворення минулого пов'язане з людською діяльністю: самого автора-мемуариста чи того/тих, кого він описує. Автори досліджуваних мемуарних текстів – загальновідомі, публічні особистості, що володіють високим рівнем мовленнєвої культури, а отже, потужними можливостями впливу на читача. Серед таких засобів впливу слід виділити варіювання текстових концептів темпоральної, просторової чи емотивної семантики. Самі мемуаристи, втім як і численні згадувані ними особистості, асоціативно набули статусу концепту завдяки своїй діяльності, загальновідомості.

Проведене дослідження дало змогу зробити важливий висновок: варіювання різномірних концептів мемуарних текстів сприяє їх семантико-когнітивному збагаченню та робить суб'єктивно-авторську позицію мемуариста більш помітною в текстовому просторі мемуарів.

Втім, це дослідження виводить на цілу низку невирішених питань, пов'язаних з інформативною основою мемуарів, когнітивною периферією, динамікою розгортання текстового змісту і, безумовно, з мовною грою таких текстів. Усі ці питання чекають подальших студій.

VERBALIZATION OF CONCEPTS EVENT, SPACE AND MAN IN MEMOIR TEXTS

Kovalenko S. P.

*Senior Lecturer at the Department of Romance Philology
and Comparative Typological Linguistics*

*Institute of Philology
of Borys Grinchenko Kyiv University
Tymoshenko str., 13-B, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7853-1096
sergekovalenko61@gmail.com*

Key words: *multi-level concepts, cognitive and semantic space, variable organization, text-forming concepts, moral and anthropomorphic chain of concept deployment.*

The article is devoted to the study of the cognitive and semantic space of concepts event, space and man in the memoirs of famous French memoirists of the last century: Simone de Beauvoir, Jean Daniel and Jacques Robert. The goal was to trace the spatial configuration of text concepts, their variable characteristics and role in the development of the text content of memoirs.

Analysis of the texts of various authors proved that the peculiarity of the concept event is a combination of neutral and factual information with author's subjective attitude to it. This statement is clearly seen in the concept event "Referendum" in S. de Beauvoir's memoir novel "La force des choses II", where well-known factual information is intertwined with the author's selection of concepts of emotional (mainly negative) order: defeat, bitterness, joy, desolation, depression, pessimism, gloom, despair, overwhelming, disappointment, vain hopes, inevitability, curse, melancholy, horror, riot, scandal, disagreement, anxiety, depression, lack of concentration. Another categorical concept – space – performs a text-forming function, localizing the events described by memoirists spatially (in combination with the concept time, localizing events temporally). This localization occurs through intensive stratification of multi-level concepts: macroconcepts, mesoconcepts, cataconcepts.

An essential component of all memoir texts is the megaconcept man since any reproduction of the past is associated with human activity: the author himself – the memoirist – or the one/those whom he describes. The authors of the studied memoir texts are well-known public figures who have a high level of speech culture and, consequently, powerful opportunities to influence the reader. Among such means of influence, it is necessary to distinguish variations in textual concepts of temporal, spatial, or emotional semantics. The memoirists themselves, however, as well as the numerous personalities they mention, associatively acquired the status of a concept due to their activities, their general publicity.

The study allowed us to draw an important conclusion: variation of multi-level concepts of memoir texts contributes to their semantic and cognitive enrichment and makes the author's subjective position of the memoirist more noticeable in the text space of memoirs.

However, this study leads to a number of unresolved issues related to the informative basis of memoirs, cognitive periphery, dynamics of text content deployment, and, of course, the word play of this type of texts. All these questions are waiting for the future research.

Постановка проблеми. Когнітивна поетика художнього тексту, як доводять сучасні дослідження, має потужний вплив на суміжну область – мемуаристику. Неодмінний елемент мемуарних текстів – їх документальна основа – дещо обмежує авторську творчу складову частину. Проте досліджувані доробки належать до творів високої мов-

ленневої культури інтелектуальної еліти Франції і за своїм рівнем не поступаються будь-яким художнім. Це дає змогу застосувати до мемуарних текстів систему когнітивно-поетичних підходів художніх текстів.

Мемуарні тексти мають специфіку, оскільки пов'язані з особливостями пам'яті автора, часо-

вою віддаленістю від моменту події тощо. Хронологія подій плутається, втрачаються зв'язки між ними, враження тьмяніють, що відбивається на жанровій багатогранності та змістовній насиченості мемуарних текстів.

Метою статті є дослідження ролі різноманітних текстових концептів у творах французької мемуаристики ХХ століття, зокрема їх щільності та інтенсивності переживання для розгортання текстового змісту мемуарів.

Аналіз досліджень. У своєму дослідженні концептуального простору мемуарних текстів ми спираємося на положення концептів та концептосистем у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики, розробленої А.М. Приходьком [4]. У статті також враховувалися наукові позиції О.П. Воробйової [1], А.А. Галича [2], О.М. Кагановської [3].

Виклад основного матеріалу. Концептуальна структура сучасних мемуарних текстів містить як загальнодидиверсифіковані концепти художнього типу, так і власне мемуарні. Текстовий концепт варто розглядати як «кодоване мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке зумовлене багатосмисловою напруженістю художнього [і мемуарного зокрема – К.С.] тексту, характеризується надкатегоріальністю й імплікує сукупність ознакових рис художнього [мемуарного] твору» [3, с. 15].

Фундаментальними текстотвірними концептами мемуарних текстів С. де Бовуар, Ж. Данієля та Ж. Робера виявилися концепти ЧАС, ПРОСТІР, ПОДІЯ та ЛЮДИНА.

У кожного з цих авторів текстовий масив містить комплекси, як обов'язкові концепти, так і специфічні, продиктовані індивідуально-авторськими настановами.

Когнітивно-семантичний простір концепту подія. Стосовно концепту подія варто зазначити його універсальність, з одного боку, і специфічність – з іншого. Універсальність подій детермінується в часовій і просторовій локалізації, їх чергуванні, а специфічність – в індивідуально-авторському ставленні до цих подій. Так, у своїх спогадах «La force des choses II» С. де Бовуар розповідає про відомий факт референдуму у Франції 28 вересня 1958 року з приводу прийняття нової Конституції, за результатами якого французи висловилися за і започаткували існування П'ятої Республіки. У нейтральному плані концепт подія «Референдум» – це факт, що мав місце там і тоді. Друга складова частина концепту подія – авторське ставлення до неї як до події, в якій перетинаються вкрай негативні концепти як морального, так і антропоморфного порядку.

Прослідкуємо весь морально-антропоморфний ланцюг розгортання концепту подія «Рефе-

рендум»: *Nous parlons de l'Algérie, évidemment. Et du référendum. Il est extrêmement pessimiste* (концепт ПЕСИМІЗМ) (передчуття поразки напередодні референдуму). *Tout le monde attend dimanche : 60%? 70%? Nous parions pour 65 à 68% : plutôt 68. Ensuite ce sera la campagne électorale, qui s'annonce mal. Eh bien, nous l'avons connu, le goût de la défaite* (концепт ПОРАЗКА), *et il était plutôt amer* (концепт ГРКОТА). *C'était une bien belle journée, dorée, légère, les gens allaient voter avec le sourire* (протилежність ставлення до результатів референдуму тих, хто висловився на ньому ТАК, – концепт РАДІСТЬ), *les bureaux avaient l'air presque vides, malgré l'énorme participation, sans doute parce que c'était très bien organisé. ... On s'est promenés, mollement, et assis à une terrasse près de Saint-Michel : on se sentait démobilisés, vacants* (концепт СПУСТОШЕННЯ); *on n'était pas très anxieux : entre 62 p. 100 et 68 p. 100, les jeux semblaient faits, ... Lanzmann est arrivé vers minuit, catastrophé* (концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ) *déjà, ne voulant pas trop le montrer parce que Sartre l'accuse souvent de pessimisme* (концепт ПЕСИМІЗМ). *Les résultats qu'on avait étaient consternants* (концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ): *plus de 80 p. 100. Sartre a été dormir. Nous sommes passés à France-Soir, bourdonnant d'activité : on avait toute la province, sauf Marseille, et ça donnait plus de 80 p. 100. On est rentrés, sinistres* (концепт ПОХМУРІСТЬ), *et on a recommencé, comme au 13 mai, la ronde des coups de téléphone. D'abord Péju, qui avait un tas de chiffres précis, navrants* (концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ). *A L'Humanité, Lanzmann a eu T. et il a demandé : «Mais les communistes ont trahi : comment est-ce possible ?» et l'autre a répondu sombrement* (концепт ПОХМУРІСТЬ): *«Lis l'article de ton ami Sartre. Je me suis mise à pleurer* (концепт ВІДЧАЙ), *je n'aurais pas cru que ça me ferait un tel coup* (концепт ПРИГОЛОМШЕНІСТЬ); *j'ai encore envie de pleurer* (концепт ВІДЧАЙ) *ce matin. C'est plutôt affreux d'être contre tout un pays, le sien, on est déjà en exil* (концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ). *On a téléphoné au père de L. ; il a dit que sur les Champs-Élysées, il y avait tous les cagouleurs qui exultaient. Leur joie est presque aussi dure à supporter que la déception* (концепт РОЗЧАРУВАННЯ) *de ceux de notre bord. Il y a eu un instant de faux espoir* (концепт МАРНІ СПОДІВАННЯ): *d'après Europe 1, aux dernières nouvelles on était à 72 p. 100 seulement. Mais c'était une erreur, Paris a voté oui à 77 p. 100. Il y en a beaucoup, énormément, qui ne savent pas ce qu'ils font, ... Seulement, c'est irréversible* (концепт НЕВІДВОРОТНІСТЬ); *avant qu'ils s'aperçoivent que l'espoir n'est pas là, combien d'années? ... Des cauchemars* (концепт МАРА) *toute la nuit. Et je me sens en morceaux* (концепт СПУСТОШЕННЯ). *Quand j'ai acheté France-Soir, Libération, que je les ai ouverts place Denfert-Rochereau, ça m'a rappelé la guerre* (концепт ВІЙНА), *quand*

j'ouvrais les journaux et que je fondais en larmes: «Les Allemands sont entrés en Belgique.» ... mais j'ai senti presque la même détresse (концепт ТУГА). Que Libération était sombre ! (концепт ПОХМУРИСТЬ) L'Humanité aussi, paraît-il, mais il n'en restait plus. J'ai téléphoné. Sartre ne s'attendait pas à ça. Moi j'ai la mort dans l'âme (концепт СМЕРТЬ). C'est mon département, la Corrèze, qui a le mieux voté ! Ce pauvre pays de bruyères et de châtaigniers, dans mon enfance (концепт ДИТИНСТВО) il était déjà radical. Cette horreur (концепт ЖАХ) qu'ont les gens, du Parlement. Sartre indique dans son article qu'on regarde les députés comme des «paresseux» et comme opposant à l'exécutif des espèces de mutineries (концепт БУНТ). Il y a d'autres choses encore. D'abord de vieux relents de scandales (концепт СКАНДАЛ): Panama, Oustric, Stavisky; ... Défaite sinistre (концепт ПОРАЗКА) parce que ce n'est pas celle d'un parti, d'une idée, mais un désaveu (концепт НЕЗГОДА) par 80 p. 100 des Français de tout ce que nous croyions et voulions pour la France. Un désaveu (концепт НЕЗГОДА) d'eux-mêmes, un énorme suicide collectif (концепт САМОГУБСТВО). ... Journée assombrie par le référendum (концепт ПОХМУРИСТЬ) et la maladie de Sartre qui souffre de la tête, qui ne veut pas voir le médecin avant samedi, qui m'inquiète. Je fais des cauchemars (концепт МАРА) et toute la journée je suis dans le malaise (концепт ТРИВОГА) ... Jours sombres (концепт ПОХМУРИСТЬ). La lecture de L'Express est déprimante (концепт ДЕПРЕСИЯ): un numéro de défaite acceptée (концепт ПОРАЗКА) et de diversion. L'Observateur se tient mieux ... L'avenir n'a pas de figure. On se sent en chômage (концепт БЕЗРОБИТТЯ), démobilisés (концепт СПУСТОШЕННЯ), déconcentrés (концепт НЕСКОНЦЕНТРОВАНІСТЬ) ... Vraiment assez horribles journées (концепт ЖАХ). ... Horribles journées (концепт ЖАХ). Surtout samedi ... Dimanche, hier : un long cauchemar ouaté (концепт МАРА) !... Sortie de ce cauchemar (концепт МАРА), de cette maladie (концепт ХВОРОБА). Il faut être déjà émoussé par la vieillesse (концепт СТАРИСТЬ) pour la supporter ... J'ai mis les feuilles dans une chemise sur laquelle j'ai écrit : Journal d'une défaite (концепт ПОРАЗКА) [6, с. 224–233].

З цього прикладу випливає, що концепт подія «Референдум», з огляду на позицію автора-мемуариста, пов'язаний із цілою низкою концептів емоційного порядку (ПОРАЗКА, ГІРКОТА, РАДІСТЬ, СПУСТОШЕННЯ, ПРИГНІЧЕНІСТЬ, ПЕСИМІЗМ, ПОХМУРИСТЬ, ВІДЧАЙ, ПРИГОЛОМШЕНІСТЬ, РОЗЧАРУВАННЯ, МАРНІ СПОДІВАННЯ, НЕВІДВОРОТНІСТЬ, МАРА, ТУГА, ЖАХ, БУНТ, СКАНДАЛ, НЕЗГОДА, ТРИВОГА, ДЕПРЕСИЯ, НЕСКОНЦЕНТРОВАНІСТЬ) (див. табл. 1):

Ця порівняльна таблиця двох перспектив концепту подія «Референдум» свідчить про перевагу авторської позиції (тих, хто ПРОТИ) за

допомогою цілого комплексу негативних концептів емоційного порядку, на відміну від не-авторської позиції (тих, хто висловився ЗА), де лише одного разу зустрічається концепт РАДІСТЬ. Мета такої щільності негативних концептів полягає не тільки в тому, щоб підкреслити гіркоту своєї поразки, але й довести читачеві (нерідко – своєму опоненту), що авторська позиція правильна, а інша – хибна, навіть згубна (*величезне колективне самогубство*).

Також привертає увагу в цьому відрізку присутність біовітальних концептів ДИТИНСТВО та СТАРИСТЬ. С. де Бовуар багаторазово звертається до них у своєму мемуарному циклі, бо останній охоплює весь її життєвий шлях, з одного боку, а з іншого – починаючи з її спогадів «La force des choses», авторка переймається питанням старості, яке дедалі стає для неї дедалі більш вразливим: **La force des choses I: Le temps se raccourcit à mesure qu'on vieillit...** [5, с. 348]; ... *je vieillis, le monde change, mon rapport avec lui varie...* [5, с. 378]; **La force des choses II: Qui vois-je? Vieillir c'est se définir et se réduire. Je me suis débattue contre les étiquettes; mais je n'ai pas pu empêcher les années de m'emprisonner...** [6, с. 503–504]; **La vieillesse: de loin on la prend pour une institution: mais ce sont des gens jeunes qui soudain se trouvent être vieux. Un jour, je me suis dit : J'ai quarante ans ! Quand je me suis réveillée de cet étonnement, j'en avais cinquante. ... Au fond du miroir la vieillesse guette; et c'est fatal, elle m'aura** [6, с. 505]; **Tout compte fait: Moi, l'évidence de mon vieillissement m'a frappé entre 1958 et 1962** [8, с. 165]; **Sur le sort des vieillards dans les sociétés historiques, ... ils sont passés sous silence** [8, с. 184].

Когнітивно-семантичний простір концепту ПРОСТІР. На мегаконцептуальному рівні варто також зазначити категоріальний концепт ПРОСТІР, який виконує поруч із концептом ЧАС головну текстотвірну функцію в будь-якого автора-мемуариста. Події, що відбуваються в певний час у мемуарному тексті, завжди просторово чітко локалізовані. Просторова локалізація відбувається на двох макроконцептуальних рівнях: МІСЦЕ і НАПРЯМОК. У межах макроконцепту МІСЦЕ прийнято виділяти мезоконцепти ВЕРТИКАЛЬ і ГОРИЗОНТАЛЬ, ПЕРЕД і ЗАД, ПРАВО і ЛІВО, а НАПРЯМОК поділяється на ВГОРУ і ВНИЗ, ВПЕРЕД і НАЗАД, ВЛІВО і ВПРАВО. На неподільному етапі катаконцептів (або власне концептів) зустрічаються слова та вирази просторової семантики: С. де Бовуар «**La force de l'âge**»: *Je grimpais (ВГОРУ) sur toutes ses rocailles, je rôdais dans toutes ses ruelles (ГОРИЗОНТАЛЬ), je respirais le goudron et les odeurs du Vieux-port, je me mêlais aux foules de la Cannebière, je m'assis dans des allées (ГОРИЗОНТАЛЬ), dans des jardins (ГОРИЗОНТАЛЬ), sur des cours paisibles (ГОРИЗОНТАЛЬ) où la provinciale odeur des feuilles mortes étouffait celle du vent marin...*

Порівняльна таблиця концепту ПОДІЯ «Референдум» у мемуарах С. де Бовуар

Ті, хто висловилися ЗА	Ті, хто висловилися ПРОТИ
<p>Концепт РАДІСТЬ (<i>une bien belle journée, dorée, légère, les gens allaient voter avec le sourire</i>)</p>	<p>Концепт ПЕСИМІЗМ (<i>Il [référendum] est extrêmement pessimiste</i>) => концепт ПОРАЗКА (<i>le goût de la défaite</i>) концепт СПУСТОШЕННЯ (<i>on se sentait démobilisés, vacants</i>) => концепт ПІРКОТА (<i>il [le goût de la défaite] était plutôt amer</i>) => концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ (<i>Lanzmann est arrivé vers minuit, catastrophé</i>) => концепт ПЕСИМІЗМ (<i>Sartre l'accuse [Lanzmann] souvent de pessimisme</i>) => концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ (<i>Les résultats qu'on avait étaient consternants</i>) => концепт ПОХМУРІСТЬ (<i>On est rentrés, sinistres</i>) => концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ (<i>un tas de chiffres précis, navrants</i>) => концепт ПОХМУРІСТЬ (<i>l'autre a répondu sombrement</i>) => концепт ВІДЧАЙ (<i>Je me suis mise à pleurer</i>) => концепт ПРИГОЛОМШЕНІСТЬ (<i>ça me ferait un tel coup</i>) => концепт ВІДЧАЙ (<i>j'ai encore envie de pleurer</i>) => концепт ПРИГНІЧЕНІСТЬ (<i>C'est plutôt affreux d'être contre tout un pays, le sien, on est déjà en exil</i>) => концепт РОЗЧАРУВАННЯ (<i>supporter ... la déception</i>) => марні СПОДІВАННЯ (<i>Il y a eu un instant de faux espoir</i>) => концепт НЕВІДВОРОТНІСТЬ (<i>c'est irréversible</i>) => концепт МАРА (<i>Des cauchemars toute la nuit</i>) => концепт СПУСТОШЕННЯ (<i>je me sens en morceaux</i>) => концепт ВІЙНА (<i>ça m'a rappelé la guerre</i>) => концепт ТУГА (<i>j'ai senti presque la même détresse</i>) => концепт ПОХМУРІСТЬ (<i>Que Libération était sombre !</i>) => концепт СМЕРТЬ (<i>j'ai la mort dans l'âme</i>) => концепт ЖАХ (<i>Cette horreur qu'ont les gens</i>) => концепт БУНТ (<i>espèces de mutineries</i>) => концепт СКАНДАЛ => концепт ПОРАЗКА (<i>Défaite sinistre</i>) => концепт НЕЗГОДА (<i>un désaveu</i>) => концепт НЕЗГОДА (<i>un désaveu</i>) => концепт САМОГУБСТВО (<i>un énorme suicide collectif</i>) => концепт ПОХМУРІСТЬ (<i>Journée assombrie par le référendum</i>) => концепт МАРА (<i>Je fais des cauchemars</i>) => концепт ТРИВОГА (<i>toute la journée je suis dans le malaise</i>) => концепт ПОХМУРІСТЬ (<i>Jours sombres</i>) => концепт ДЕПРЕСІЯ (<i>La lecture de L'Express est déprimante</i>) => концепт ПОРАЗКА (<i>un numéro de défaite acceptée</i>) => концепт БЕЗРОБИТТЯ (<i>On se sent en chômage</i>) => концепт СПУСТОШЕННЯ (<i>démobilisés</i>) => концепт НЕСКОНЦЕНТРОВАНИСТЬ (<i>déconcentrés</i>) => концепт ЖАХ (<i>Vraiment assez horribles journées</i>) – концепт ЖАХ (<i>Horribles journées</i>) => концепт МАРА (<i>un long cauchemar ouaté</i>) – концепт МАРА (<i>Sortie de ce cauchemar</i>) => концепт ХВОРОБА (<i>de cette maladie</i>) => концепт ПОРАЗКА (<i>Journal d'une défaite</i>).</p>

Je ratissais systématiquement la région (ГОРИЗОНТАЛЬ). *Je montais sur tous les sommets* (ВГОРУ) : *le Gardauber, le mont Aurélien, Sainte-Victoire, le Pilon du Roi, je descendis dans toutes les calanques* (ВНИЗ), *j'explorais les vallées, les gorges, les défilées...* (ГОРИЗОНТАЛЬ) *Je suivis au bord de la mer* (ГОРИЗОНТАЛЬ) *tous les chemins douaniers au pied des falaises* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *le long des côtes tourmentées* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *la Méditerranée n'avait pas cette langueur ...* [7, с. 105–106]; **Ж. Даніель** «*Le temps qui reste*»: *La civilisation arabe, avec toutes ces expressions de grâce que l'on prononce en hommage à celui qui revient d'un bain* (НАЗАД), *de chez le tailleur* (НАЗАД), *de chez le coiffeur* (НАЗАД), *à celui qui s'installe dans une maison nouvelle* (ГОРИЗОНТАЛЬ), ... *En Tunisie, ...* (ГОРИЗОНТАЛЬ) [9, с. 79–80]; **Ж. Робер** «*Les stars de mes nuits*»: *A Berlin* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *je fus le seul journaliste occidental à descendre dans le bunker de Hitler* (ВНИЗ). *A Milan* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *je démasquai l'homme ayant abattu de sa main Mussolini, près du lac de Côme* (ГОРИЗОНТАЛЬ). *A Copenhague* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *je débusquai, dans un grenier* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *Céline qu'on croyait mort et enterré. Même à Paris* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *fidèle à ma loi, je créai l'événement en fondant avec Boris Vian, à Saint-Germain-des-Prés* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *la paroisse des existentialistes* [10, с. 18]; **С. де Бовуар** «*Tout compte fait*»:

A travers de beaux paysages de montagne (ВПЕРЕД), *un train nous a conduits à Tbilissi* (ВПЕРЕД), *la capitale de la Géorgie. ... Située sur les deux rives de la Koura* (ГОРИЗОНТАЛЬ) *et sur trois côtés entourée de montagnes* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *elle conserve de beaux monuments et un vieux quartier très plaisant* (ГОРИЗОНТАЛЬ): *des rues étroites* (ГОРИЗОНТАЛЬ), *en pente raide* (ВНИЗ), *bordées de maisons de bois aux balcons ouvragés* (ГОРИЗОНТАЛЬ) [8, с. 406].

Когнітивно-семантичний простір концепту людина. Потужною складовою частиною будь-якого мемуарного тексту є категоріальний концепт людина. До складу цього мегаконцепту входить ряд макроконцептів, таких як внутрішній світ, внутрішня людина, стан людини, природа тощо. Питання семантико-структурної організації концепту людина все ще чекає свого вирішення, оскільки є надто об'ємним і багатограним для рамок одного дослідження. До того ж весь концептуальний світ прямо чи опосередковано пов'язаний із цим фундаментальним концептом.

Вивчаючи роль, місце та значущість концепту людина в мемуарних текстах, ми дійшли висновку, що, окрім спільних для всього текстового світу ознакових рис цього концепту, вимальовуються і специфічні, власне мемуарні характеристики. Перш за все, це стосується самих

авторів-мемуаристів. Як концепти слід розглядати також і їхні імена, які набули концептуального рівня завдяки своїй життєвій діяльності: письменницькій творчості, журналістській чи суспільній роботі тощо. Так, концепт БОВУАР асоціативно викликає концепти ПИСЬМЕННИЦЯ, МЕМУАРИСТКА, ФЕМІНІСТКА, ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТКА, ПОДРУГА [ДРУЖИНА] САРТРА (див. рис. 1):

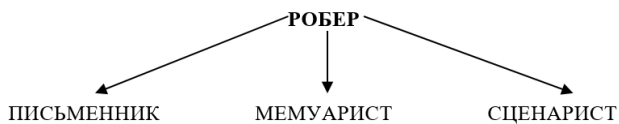
Рис. 1. Схема асоціативних концептів концепту БОВУАР

Концепт ДАНІЕЛЬ має такий вигляд (див. рис. 2):

Рис. 2. Схема асоціативних концептів концепту ДАНІЕЛЬ

Концепт РОБЕР має такий вигляд (див. рис. 3):

Рис. 3. Схема асоціативних концептів концепту РОБЕР

Концептуальні поля кожного з авторів єднають концепти ПИСЬМЕННИК та МЕМУАРИСТ: всі вони писали як художні романи, так і власні мемуарні цикли.

Іншою стороною концепту людина варто розглядати весь мегасвіт реальних персонажів мемуарного простору зазначених авторів-мемуаристів. Кожен персонаж, відомий чи невідомий – це концепт зі складною ієрархією концептуальних елементів, що формують людину як унікальну особистість, як унікальний концепт.

Концепт людина привернув увагу науковців із самого початку когнітивних досліджень, проте ім'я як концепт, його місце та роль у системі інших концептів ще чекає свого подальшого дослідження.

Висновки. Варіативна організація концептуального простору мемуарних текстів проявляється

в перемижуванні головних, вищих ієрархічних концептів із концептами більш низького та другого-рядного рівня ієрархії, які покликані доповнювати та збагачувати семантико-когнітивне наповнення мемуарних текстів.

Усі зазначені характеристики мемуарного жанру викликають жвавий дослідницький інтерес мовознавців. Залишаються невивченими або маловивченими питання, пов'язані з інформативною основою мемуарних текстів, їх суб'єктивно-авторським оформленням, суто лінгвістичними засобами перспективації, когнітивною периферією тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробьева О.П. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста : дис. ... д. филол. н. Москва, 1993. 382 с.
2. Галич А.А. Украинская писательская мемуаристика (Природа, эволюция, поэтика) : дис. ... д. филол. н. Киев, 1991. 399 с.
3. Кагановська О.М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики ХХ століття) : дис. ... д. філол. н. Київ, 2003. 502 с.
4. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
5. Beauvoir S. de. La force des choses. I-er volume. Paris : Gallimard, 1963. 384 p.
6. Beauvoir S. de. La force des choses. II-e volume. Paris : Gallimard, 1963. 512 p.
7. Beauvoir S. de. La force de l'âge. Paris : Gallimard, 1960. 693 p.
8. Beauvoir S. de. Tout compte fait. Paris : Gallimard, 1986. 640 p.
9. Daniel J. Le temps qui reste. Paris : Stock, 1973. 320 p.
10. Robert J. Les stars de mes nuits. Paris : Rocher, 1991. 168 p.

REFERENCES

1. Vorob'eva O.P. (1993) *Lingvisticheskie aspekty adresovannosti khudozhestvennogo teksta* [Linguistic aspects of the addressability of a literary text] (PhD Thesis), Moscow: Moscow State Linguistic University.
2. Galich A.A. (1991) *Ukrainskaya pisatel'skaya memuaristika (Priroda, ehvolyuciya, poetika)* [Ukrainian memoiristics (nature, evolution, poetry)] (PhD Thesis), Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
3. Kahanovska O.M. (2003) *Tekstovi kontsepty khudozhnoi prozy: kohnityvna ta komunikatyvna dynamika (na materialy frantsuzkoi romanistyky XX stolittia)* [Text concepts in fiction: cognitive

- and communicative dynamics (based on French novelism of the twentieth century] (PhD Thesis), Kyiv: Kyiv National Linguistic University.
4. Prykhodko A.M. (2008) *Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi* [Concepts and concept systems in the cognitive-discursive paradigm], Zaporizhzhia: Premier, 332 s.
  5. Beauvoir S. de. (1963) *La force des choses*. I-er volume. Paris : Gallimard, 384 p.
  6. Beauvoir S. de. (1963) *La force des choses*. II-e volume. Paris : Gallimard, 512 p.
  7. Beauvoir S. de. (1960) *La force de l'âge*. Paris : Gallimard, 693 p.
  8. Beauvoir S. de. (1986) *Tout compte fait*. Paris : Gallimard, 640 p.
  9. Daniel J. (1973) *Le temps qui reste*. Paris : Stock, 320 p.
  10. Robert J. (1991) *Les stars de mes nuits*. Paris : Rocher, 168 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНГЛОМОВНОГО СЛЕНГУ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГРОШЕЙ В АМЕРИКАНСЬКИХ РЕП-ТЕКСТАХ

Козубай І. В.

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
пр. Гагаріна, 26, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0001-9667-8446
ikozubay@gmail.com*

Хаджи А. Ю.

*старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
пр. Гагаріна, 26, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0002-7140-0314
kulishanna89@gmail.com*

Гудова А. В.

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
пр. Гагаріна, 26, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-3732-0385
kartrucanastasia@gmail.com*

Ключові слова: *типологія
сленгових виразів, семантичні
групи, американський
реп-дискурс, хіп-хоп культура,
валюта.*

З огляду на активне розширення міжнародної співпраці, глобалізації та Інтернет-культури поширення сленгу не тільки не припиняється, але й зростає. Сучасне життя суспільства, зокрема молоді, також характеризується стрімким проникненням реп-культури, у зв'язку з чим лінгвістичні дослідження цього стилю нині є дуже перспективними та актуальними, адже словник хіп-хоп культури вважається одним із найпродуктивніших способів поповнення лексичного запасу англійської мови. Ця стаття присвячена вивченню поняття та функціонування сленгових слів та виразів на позначення грошових одиниць у новітньому американському реп-дискурсі. Практична частина цього дослідження містить аналіз причин і особливостей використання сленгових лексичних одиниць у текстах сучасних американських реп-виконавців, таких як Kanye West, Jay-Z, Kendrick Lamar, The Notorious B.I.G., Wiz Khalifa, Headie One, Trinidad James та інші. Авторами роботи було здійснено групування знайденого сленгу за семантичним значенням та з'ясовано закономірність його використання. У рамках проведеної роботи було виявлено, що сленгові терміни для позначення грошей часто пов'язані із зовнішнім виглядом і характеристиками банкнот і монет, їх вартістю, історичними асоціаціями або відповідними грошовими одиницями. Також варто зазначити, що частина з них стала домінуючим способом позначення валюти і навіть перейшла в загальноживані слова, про що свідчать сучасні словники. Наукове дослідження доводить, що сленг насамперед відображає реальність та використовується як прийом непрямой комунікації, під час якої розуміння висловлювання включає безпосередньо зміст, який власне не міститься в ньому, але потребує додаткових інтерпретаційних зусиль із боку адресата. У рамках одного мовного співтовариства деякі сленгові терміни розрізняються залежно від соціальних, етнічних, економічних і географічних шарів. Перспективність подальшого вивчення типології цих сленгових виразів зумовлена їх поширеністю в сучасному американському реп-дискурсі, що і буде становити предмет дослідження подальших наукових робіт.

THE FEATURE OF ENGLISH SLANG USAGE THAT DENOMINATES MONEY IN AMERICAN RAP LYRICS

Kozubai I. V.

*Senior Lecturer at the Social and Humanities Chair
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Haharina avenue, 26, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9667-8446
ikozubay@gmail.com*

Khadzhy A. Yu.

*Senior Lecturer at the Social and Humanities Chair
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Haharina avenue, 26, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7140-0314
kulishanna89@gmail.com*

Hudova A. V.

*3rd year Student at the Faculty of Law
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Haharina avenue, 26, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3732-0385
kartrucanastasia@gmail.com*

Key words: *typology of slang expressions, semantic groups, American rap discourse, hip-hop culture, currency.*

As a result of the powerful expansion of international collaboration, globalization and Internet culture, the spread of slang does not stop but also grows among a wide range of people. The modern life of society, in particular young people, is also characterized by the rapid penetration of rap culture. In this connection, linguistic studies of this style are still very promising and relevant because the vocabulary of hip-hop culture is considered one of the best ways of updating the vocabulary of the English language. Although many intelligent people consider slang to be of lower acceptability in society, the trend is more obvious that the use of slang expressions is noticeably increasing. We can see American slang is becoming more and more widely used and plays an increasingly influential role in the everyday discourse of American English. This article is devoted to the study of the concept and functioning of slang words and expressions for the designation of currency units in the latest American rap discourse. The practical part of this research contains an analysis of the reasons and features of the use of slang lexical units in the lyrics of modern American rap artists, such as Kanye West, Jay-Z, Kendrick Lamar, The Notorious B.I.G., Wiz Khalifa, Headie One, Trinidad James etc. The authors of this study have grouped the finding slang by semantic meaning and have clarified the regularity of its use. The work has found that slang terms for money are often associated with the appearance and characteristics of banknotes or coins, their value, historical associations or relevant currencies. It is also worth noting that some of them have become the dominant way of denoting currency and have even become common words, as evidenced by modern dictionaries. Scientific research has proved that slang primarily reflects reality and has been used as one of the methods of indirect communication. The understanding of the statement includes the content itself, which is not contained in it but requires additional interpretive effort on the part of the recipient. Within one language community, some slang terms differ depending on social, ethnic, economic, and geographical backgrounds. Prospects for further study of the typology of these slang expressions is due to their prevalence in modern American rap discourse, which will be the subject of research in future scientific papers.

Постановка проблеми. Мова кожної нації постійно розвивається і поповнюється новими лексемами як шляхом виникнення нових слів у межах материнської мови, так і шляхом запозичення з інших мов або шляхом переходу зі сленгу. Одним із важливих питань сучасної лінгвістики є вивчення мовлення молодіжних сленгів, які в першу чергу можна зустріти в сучасних фільмах, книгах та піснях. Кілька останніх десятиліть реп-культура дуже стрімко входить в наше повсякденне життя. Реп-музика – один з елементів хіп-хопу, це – форма римованої лірики, яку читають ритмічно під музичні інструменти, із семпльованням музичного фону, скретчами та міксами ді-джеїв. Поширення хіп-хопу дає виконавцям змогу більш творчо підходити до своїх треків, а тому з'являються нові підстилі цього жанру. Ріст цього жанру пов'язаний з активним використанням його лексики, яка виконує функцію сполучної ланки реперів усього світу. Афроамериканська англійська – ебонікс – мова, основною сферою вживання якої є хіп-хоп культура, зокрема реп, стала загальноживаною серед молоді, як темношкірого, так і білого населення, і являє собою гарячу тему в наукових колах [4, с. 235].

Вивчення репу нині займається широке коло науковців – лінгвісти та літературознавці, культурологи та соціологи. Так, В. Лукова, Д. Садикова та Дж. Огбар аналізують реп як соціальне та культурологічне явище. Вчені-філологи О. Гриценко та Л. Дуняшева розглядаються його жанрові та лінгвістичні особливості, аналізуючи лінгвокультурні та соціолінгвістичні особливості. Проте варто зазначити, що українські лінгвісти рідко звертаються до вивчення репу, незважаючи на його широку популярність серед молоді. Таким чином, ми вважаємо різноаспектні філологічні дослідження цього явища актуальними і доречними.

Об'єктом нашого дослідження вибрано сленгові слова зі значенням «гроші», а саме такий сленг, що функціонує в американських реп-текстах, зокрема таких яскравих і найбільш популярних представників цієї культури сьогодення, як Kanye West, Jay-Z, Kendrick Lamar, The Notorious B.I.G., Wiz Khalifa, Headie One, Trinidad James та багато інших. **Предметом нашого дослідження** стали штампі англомовного суспільства, що відображаються в сленгових словах та виразах зі значенням «гроші» сучасних американських реп-пісень. **Метою** статті є визначення лінгво-семантичних особливостей використання сленгових виразів у структуруванні американських реп-пісень. Імплементация поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати сленгові одиниці зі значенням «гроші», згрупувати їх за семантичним значенням, визначити їх роль та функції в англомовному реп-дискурсі та з'ясувати закономірності використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реп є одним із найпопулярніших жанрів сучасної музики. Виконавці цього стилю стали свого роду ідолами для певних людей. Саме тому вони задають стиль в одязі, лексиці, зачісках і так далі. Такі окремі лексичні пласти, як жаргонізми, арго, вульгаризми, нецензурна лексика, діалектизми, просторіччя та професіоналізми, нині злилися разом, утворюючи групу під назвою «сленг». Найбільш часто він вживається серед молоді як засіб самовираження, спосіб зашифрованої мови, роблячи мову більш емоційною і яскравою. Сленгові позначення на елементарні слова в реп-текстах є дуже популярними серед виконавців. А тому кожен репер дає своїм текстам родзинку у вигляді нового зашифрованого слова.

У нашому недосконалому світі гроші відіграють важливу роль. Різні соціальні групи мають із ними різні відносини, але стикаються з грошима доводиться щодня кожній людині. Про гроші так багато говориться в репі, що людям доводиться придумувати нові способи сказати це, щоб їх впізнавали і вони не здавалися звичайними. Таким чином виникає безліч назв, які відображають певне ставлення до грошей. Сленгові терміни для позначення грошей часто пов'язані із зовнішнім виглядом і характеристиками банкнот або монет, їх вартістю, історичними асоціаціями або відповідними грошовими одиницями.

У процесі аналізу матеріалу американських реп-текстів було знайдено понад 100 різних назв грошей, серед яких ми виділили кілька груп за їх семантичним значенням, які найчастіше зустрічаються.

1. Перша і найпопулярніша група – їжа. В основному це продукти зеленого кольору – cabbage (капуста), lettuce (салат-лутук), green beens (зелена квасоля), spinach (шпинат), zucchini (кабачки), broccoli (броколі). Це пов'язано з тим, що доларова банкнота і листові овочі мають один і той самий зелений колір: *Ahh, who wanna bet us that we don't touch lettuce? Stack cheddars forever, live treacherous, all the et ceteras* («Dead Presidents II» by JAY-Z). *One in the chamber, the safety is off release. Straight at your dome, holmes, I wanna see cabbage* («Ready to Die» by The Notorious B.I.G.). *They know I got that broccoli, so I keep that Glock on me* («Put on» by Jeezy). *In it for the green zucchini, so we can get a new Beemie For Babu, the 1 and 2's genie* («The Unexpected» by DJ Babu).

Як зазначає О. Халапсіс, «<...> гроші – це те, що ми вважаємо грошима. На ранніх етапах історії людства грошима виступали *речі*» [5, с. 128]. Тому реп-виконавці вживають у своїх текстах й інші види їжі: *I check chedda like a food inspector* («Interlude» by Jay-Z). *Chedda* – чеддер (англійський сир), особливо актуальна сленгова одиниця серед темношкірих американських реперів у

зв'язку з тим, що населення нью-йоркських барроуз – Квінса, Брукліна, Стейтен Айленда – стояло в довгих чергах, щоб отримати свій пайок, а потім часто використовувало сир як валюту.

*I'll never fade away, I'll never fade away, I know my fate And I'm on the grind for this **cake**, I'ma get it or die tryin'* («Sing About Me, I'm Dying of Thirst» by Kendrick Lamar). **Cake** – торт – означає великі пачки грошей, які вкладені одна на одну.

*Nah, I don't spin on my head I spin my work in the pot, so I can spend my **bread*** («Blue Magic» by JAY-Z). Хліб в усі часи вважався одним з основних продуктів, без яких людина не може вижити.

2. У другій групі ми виділили імена відомих людей, які зображені на грошових купюрах, а тому, коли чуємо ці прізвиська, йде асоціація з грошима:

*I'm married to **Elizabeth**, that's my wife (Shawty). Anything green get bun, still do it like I done it like half my life* («Golden Boot» Headie One), *I told **Elizabeth** marry me (Marry me) They leave the **cash** on me* («Fo' Real» by M Huncho). **Elizabeth** – королева Єлизавета II, яка є главою держави Сполученого Королівства, і тому її обличчя зображене на всій британській валюті.

*The way my pockets swell to the rims with **Benjamins**. Another honey's in the crib? Please, send her in* («One More Chance» The Notorious B.I.G.); *Mama always told me: "Boy, count your blessings." In God I trust, so I kept counting them **Franklins*** («All Gold Everything» by Trinidad James). **Franklin** – Бенджамін Франклін, колишній президент Америки, який зображений на 100-доларовій купюрі.

*I'm all about my **Franklins, Lincolns, and Reagans**. Whenever they make them, I shall have them* («Barry Bonds» by Kanye West). **Lincoln** – Авраам Лінкольн – 16-й президент США, визволитель американських рабів, національний герой США. **Reagan** – Рональд Вілсон Рейган, 40-й Президент США від Республіканської партії.

*Blowin' fuck it I don't care, **Jacksons** flyin' everywhere* («No Hands» by Waka Flocka Flame). **Jacksons** – Ендрю Джексон – президент, обличчя якого на 20-доларовій купюрі.

До групи відомих людей можна зарахувати відомий вираз «мертві президенти», *Thinking, "How could I get some **dead presidents**?" I need money, I used to be a stick-up kid* («Paid in Full» by Eric B. & Rakim); *I'm looking for **Dead Presidents** to represent Me.* («The World Is Yours» by Nas) – стосується зображень культових померлих американських президентів на доларових банкнотах – готівка.

3. Третя група – це запозичені з інших мов слова, які означають місцеву валюту або вживаються на позначення грошей:

*Come money dance with the good fellas. How keep gettin' that **dinero**, got it.* («WithMeYouKnowIGotIt» by JAY-Z). **Dinero** з іспанської – гроші.

*Making six **doubloons**, got a baby that's fixed to bloom* («Nowalaters» by The Coup). Дублони використовували в іспанських країнах в 1700-х роках, вони стали відомими серед піратів як їх жаргон.

*That don't even make sense, like dykes using dildos. So reach in your billfolds for ten **ducats*** («Any Man» by Eminem). Дукати колись були золотими торговими монетами, а зараз це «герцогські монети».

*Thats a credit card debtor guardin Plethoras of **sheckles** hard to get em* («Gas» by InCredible). Шекель походить від біблійної валюти.

4. У четвертій групі ми виділили сленг, який означає якусь певну сумму грошей або велику їх кількість:

*So if you send shots then you bet not miss. For a couple **G's**, send a couple **G's*** («Ain't That Some Shit» by J. Cole). **G's** – це абревіатура від «grands» або «thousands», тобто на позначення 1000\$: *Thirty **grand** for the Muller, that's a Chevy on my wrist* («Levels» by Meek Mill).

80K just to know what time is it («I do» by Cardi B). **K** або **G** (grand) – лаконічні способи сказати «тисяча доларів» або згадати дорогу річ, вартість якої еквівалентна цій сумі.

*Knock niggas out the box all the time, Niggas know my motherfuckin' repertoire, **big ones*** («Uh-huh» («Incarcerated» by Raekwon). **Big One** – стодоларова банкнота. Також часто зустрічається така назва **C-notes**: *He takin' all of my **C-Notes** (It's true), See, he has a gamblin' issue, He takes the cash and blows it all at casinos (Damn!)* («III Mind of Hopsin 8» by Hopsin). **C** походить від латинського слова Centum, що означає 100. **C** також використовувалося як абревіатура для сотні римськими цифрами.

*You need money? I got mine. More **knots** than Eric on Basketball Wives* («Roman Reloaded» by Nicki Minaj). **Knots** – в перекладі «вузол», для реп-виконавців є «пачкою грошей». Справа в тому, що в США купюри часто вже не складають стопкою, а згортають у трубочку. І чим товстіша така кругла пачка грошей, тим більше вона нагадує щільний вузол.

Найпопулярніше сленгове слово в цій групі це «**gwop**». Про це слово точно нічого не відомо, але є кілька теорій. Цей термін може бути скорочений від іспанського гуаро або гуара, що означає «красивий». Але скоріше за все «gwop» став сленговим словом через торговців наркотиками в Гарлемі та Нью-Йорку для позначення «пристойної суми» зароблених грошей. Також є інша теорія, яка передбачає, що «gwop» – це абревіатура від імені Джорджа Вашингтона: *Nah, you're not ready. Yeah, all I need is **gwop*** («Lean and Bop» by J Hus). *Countryside, where the **gwops** at. Jump in pics, you ain't bro, man, crop that* («Next Up?» by CGM) *Badman take your hands out your pockets. Trap, trap mash I get **gwop** in* («Grip & Ride» by Harlem Spartans).

5. Остання група, яку ми виділили, – це лексичні одиниці, які прийшли зі сленгу, проте стали загальноновживаними зараз, про що свідчать сучасні словники:

He only wanna see that ass in reverse. Two-thousand-dollar bag with no cash in your purse («Blood on the Leaves» by Kanye West). **Cash** – це паперові гроші, які легко заховати від податків і які активно використовуються в проведенні тінювих операцій.

Backstabbers, scheamin for banknotes. And all of you out there know what I'm talkin bout – походить від англійського bank – банк і note – розписка («This One's for Me» by Ice-T).

He say he gettin' money but I know that's a lie. I see ones and fives in your bankroll right now. But unh-unh you ain't flexin' boy you need some exercise («Macaroni Time» by Chief Keef). **Bankroll** – це сума грошей на рахунку гравця, яку він використовує для гри в покер на гроші.

I'm from Cleveland where they trap shit. Five bucks for the catfish, five bucks for the bad bitch. Five bucks in a drought in this city could get you a piece of that cactus («Miss Me?» Machine Gun Kelly). У певний період це було найпопулярніше сленгове слово не тільки в реп-музиці, а й в англійській мові. Версій його походження дуже багато, але є дві основні. Перша – це скорочення від buckskin (оленяча шкура), вважають, що це пов'язано з першим фондовим ринком в Америці, а саме ринком шкур. Інша версія пов'язана з Громадянською війною в Америці. Президент Лінкольн гостро потребував грошей, але ніяк не міг отримати кредити від європейських банків. Тоді він вирішив провести велику грошову емісію – за два роки було випущено майже півмільярда доларів. Щоб відрізнити нові купюри, їхній зворотний бік стали фарбувати в зелений колір, за що американці прозвали їх greenbacks (зеленими спинками).

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, зазначимо, що більше 90% всіх реп-пісень обертаються навколо теми грошей або розкоші, яку можна купити за гроші. Проведене нами дослідження демонструє той факт, що використання в хіп-хопі сленгових виразів на тему грошей дуже подобається виконавцям. Для американських реперів наявність великої кількості грошей безпосередньо асоціюється з успіхом і владою, адже варто пам'ятати, що більшість із них – вихідці з робітничого класу. Використання сленгу в американському реп-дискурсі є досить популярним і використовується з метою створення експресивних образів, привернення уваги та доступності викладу, а також для введення в

текст культурного маркера, який буде зрозумілий для більшості. Перспективність вивчення типології сленгових одиниць зумовлена їх поширеністю в сучасному американському реп-дискурсі, що і буде становити предмет дослідження у подальших наукових роботах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Genius. Community of contributors powers the world's biggest collection of song lyrics and musical knowledge. URL: <https://genius.com/>
2. Ogbar J.O.G. Hip-Hop Revolution: The Culture and Politics of Rap, Lawrence : University Press of Kansas, 2007.
3. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/>.
4. Козубай І.В., Хаджи А.Ю. Лінгво-семантичні особливості використання прецедентних імен у структуруванні американських реп-пісень. *Актуальні питання гуманітарних наук* : зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. 2020. Том 2. С. 234–354.
5. Халапсис А.В. Мир без денег: Экономические и социокультурные трансформации эквивалента стоимости. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2018. Вип. 1 (40). С. 126–135.

REFERENCES

1. Genius. Community of contributors powers the world's biggest collection of song lyrics and musical knowledge. URL: <https://genius.com/>
2. Ogbar J.O.G. Hip-Hop Revolution: The Culture and Politics of Rap, Lawrence: University Press of Kansas, 2007.
3. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/>.
4. Kozubai, I., Khadzhy, A. (2020) The linguistic and semantic features of precedent names usage in structuring of American rap lyrics [Linhvo-semantychni osoblyvosti vykorystannia pretsedentnykh imen u strukturuvanni amerykanskykh rep-pisen] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Collection of scientific works of Ivan Franko Drogobych State Pedagogical University*, vol.2, pp. 234–354.
5. Halapsis, A.V. (2018) The World Without Money: Economic and Socio-Cultural Transformations of the Value Equivalence [Mir bez deneg: Ekonomicheskiye i sotsiokulturnyye transformatsii ekvivalenta stoimosti] *Scientific knowledge: methodology and technology*. Vol. 1 (40), pp. 126–135.

УДК 821.112.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-20>

ПРОБЛЕМАТИКА ПУБЕРТАТНОСТІ НА ПРИКЛАДІ П'ЄСИ ФРАНКА ВЕДЕКІНДА «ПРОБУДЖЕННЯ ВЕСНИ»

Майковська В. О.

*викладач кафедри германської філології,
аспірантка кафедри зарубіжної літератури
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0001-8219-1514
valeriia.maikovska@gmail.com*

Ключові слова: юність,
конфлікт батьків і дітей,
експресіонізм, німецька
драматургія, сексуальність,
виховання.

У статті проаналізовано особливості пубертатного періоду підлітків і проблеми виховання на початку ХХ століття. Молодь перебуває в особливо крихкій фазі свого розвитку, вона шукає свою сексуальну ідентичність, філософствує про Бога та світ. У цей період життя підлітки дуже сприйнятливі до негативних впливів і рішень дорослого світу, від яких вони залежні. Психологічна експертиза біологічних і фізичних змін, проблеми статевого дозрівання, пробудження сексуальності й бурхливих інстинктів відображено в німецькій драматургії. З кінця ХІХ століття й початку нового тисячоліття уявлення про підлітка з його проблемами в літературі постійно змінюється. Навіть у ХХІ столітті проблематика переходить від покоління до покоління, від теми до теми, молоді доводиться вести власну боротьбу зі світом дорослих. Суспільні зміни, соціальні та сексуальні революції, а також природне формування поколінь впливають з плином часу на розуміння юності. Оскільки людина завжди була залежна від навколишнього середовища та свого оточення, не дивно, що молода людина, яка ще розвивається й шукає свою ідентичність, особливо відкрита й вразлива до зовнішніх впливів. Тому саме кінець дитинства та перехід до дорослого життя, тобто фази підліткового та юнацького віку, стають однією із центральних тем літератури. «Дитинна трагедія» Франка Ведекінда «Пробудження весни» стала першим твором у німецькій літературі, у якому здійснюється аналіз психології підлітків і висвітлюються проблеми шкільного та сімейного виховання. Автор критикує умови й неправильну практику виховання в школах і батьківських домах, які з острахом чекали на питання дітей і відповідали на них приховуванням і замовчуванням реальності. Ф. Ведекінд зображує в драмі про статево дозрівання й сексуальність жорстку буржуазну мораль і контраст між природою та суспільними інститутами, структурами дискурсу того часу. У статті розглядаються основні конфлікти й сюжетні лінії твору: конфлікт батьків і дітей; конфлікт між моральними уявленнями та інстинктами підлітків, які відкривають у собі сексуальність; конфлікт між індивідуальними схильностями й потребами юнаків і шкільною системою, яка придушує будь-які прояви індивідуального.

PROBLEMS OF PUBERTIVITY ON THE EXAMPLE OF FRANK WEDEKIND'S PLAY "SPRING AWAKENING"

Maikovska V. O.

*Lecturer at the Department of German Philology,
Postgraduate Student at the Department of Foreign Literature
Oles Honchar Dnipro National University
Gagarin avenue, 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8219-1514
valeriia.maikovska@gmail.com*

Key words: *youth, parent-child conflict, expressionism, German dramaturgy, sexuality, education.*

The article analyzes the peculiarities of adolescence and the problems of education in the early twentieth century. Youth is in a particularly fragile phase of its development, it seeks out its sexual identity, philosophizes about God and the world. The social norms and rules of the time have a special influence on her behavior and way of thinking. Studying oneself and sexuality, as well as communicating with school and authority figures during puberty, require the greatest attention and therefore do not lose relevance in their pure essence. During this period, adolescents are very susceptible to the negative influences and decisions of the adult world on which they are dependent. Psychological examination of biological and physical changes, problems of puberty, awakening of sexuality and violent instincts were reflected in German dramaturgy. From the end of the XIX century and the beginning of the new millennium, the idea of a teenager with his problems in the literature is constantly changing. Social change, social and sexual revolutions, as well as the natural formation of generations affect the understanding of youth over time. Frank Vedekind's "Child Tragedy" The Awakening of Spring became the first work in German literature to analyze the psychology of adolescents and highlight the problems of school and family education. The author criticizes the conditions and the wrong practice of education in schools and parental homes, which were anxiously waiting for the questions of children and responding to them by hiding and concealing reality. Vedekind portrays in the drama about puberty and sexuality, the rigid bourgeois morality and the contrast between nature and social institutions, the structures of discourse of the time. The article deals with the main conflicts and story lines of the work: the conflict between parents and children; conflict between the moral ideas and instincts of adolescents who discover sexuality; conflict between the individual inclinations and needs of the youth and the school system that suppresses any manifestation of the individual.

Постановка проблеми. «Пробудження весни. Дитинна трагедія» німецького драматурга Франка Ведекінда (1864–1918) – одна з перших драм, яка розповідає про світ молодих людей, їхні проблеми, страхи, потреби та сексуальне пробудження. Після її публікації в 1891 році вона довго розглядалася як скандальний твір, який завдяки явним поясненням дражнив морально–нормативні ідеї розсудливого вільгельмівського суспільства. У новому тисячолітті молодь стикається з проблемами, які все ще дуже нагадують про попередні підліткові кризи. Теми, яких Франк Ведекінд торкався в п'єсі «Пробудження весни», не втратили своєї актуальності й у наш час, якщо врахувати

соціальні зміни. Проблематику юності в трагедії «Пробудження весни» можна спостерігати в сучасному контексті навіть через багато років після створення драми. Тематика пробудження сексуальності, інстинктів, статевого виховання досі є актуальною та викликає дискусії. Цій темі присвячено багато досліджень (Г. Чхартішвілі, О. Моховіков, Г. Ландауер, Й. Нооб, Г. Брюндель, Е. Рінгель, А. Адлер, К. Фуртмюллер, Е. Вексберг). Актуальність пропонованого дослідження зумовлена підвищеним інтересом до проблематики юності, який спостерігається в сучасному німецькому літературознавстві: з'являються монографії та збірники наукових праць, присвячені

цій проблематиці, серед них на особливу увагу заслуговують збірники наукових праць: «Jugend zwischen Moderne und Postmoderne» [5] (під редакцією В. Гельспера, 1991), «Adoleszenz» [1] (під редакцією О. Гутяр та Й. Кремеріуса, 1997), «Jugend: Psychologie – Literatur – Geschichte» [2] (під редакцією К.–М. Богдала, 2001), монографії Б. Дальке «Jünglinge der Moderne: Jugendkult und Männlichkeit in der Literatur um 1900» (2006) [3] та Ш. Лі «Die Narziss–Jugend: eine poetologische Figuration in der deutschen Dekadenz–Literatur um 1900 am Beispiel von Leopold von Andrian, Hugo von Hofmannsthal und Thomas Mann» (2013) [6]. Варто зазначити, що об'єктом дослідження в цих роботах є переважно прозові твори XIX–XX століть. Саме XIX століття, на думку німецьких дослідників, відкриває юність як особливий період у житті людини, що призводить до формування нового типу роману – роману про підлітків (Adoleszenzroman). Дослідження драми Франка Ведекінда «Пробудження весни» дасть змогу розширити й уточнити наукові уявлення про витoki проблематики юності в німецькомовній літературі XX століття, виявити зв'язок творчості Франка Ведекінда як з експресіоністським «бунтом синів», так і з відкриттями психоаналізу – теорії, яка на момент написання «Пробудження весни» ще перебувала в стадії формування.

Мета й завдання статті. Окрім актуальності теми, стаття повинна також підкреслити сучасність проблематики тексту, проаналізувати уявлення про статеve дозрівання в драмі «Пробудження весни» та вивчити питання сексуальності підлітків. Власне, пропонована стаття має на меті дослідження п'єси Франка Ведекінда «Пробудження весни» в соціокультурному контексті доби, а саме: виявлення інноваційних рис у вирішенні проблематики юності як на рівні проблематики, так і на рівні поетики. Далі ми розглянемо історичний контекст п'єси (сексуальність, школу та молодь в епоху вільгельмівської Німеччини), щоб окреслити тенденції, розглянути конкретні проблеми статевої зрілості в аналізованому тексті й перевірити, якими драматичними засобами представлений їх розвиток.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є творчість німецького драматурга зламу століть Франка Ведекінда в контексті літературного процесу Німеччини й Австрії кінця XIX – початку XX століття. Предметом дослідження є специфіка презентації проблематики юності в експресіоністській драмі «Пробудження весни».

Виклад основного матеріалу дослідження. Опис Ф. Ведекіндом підліткового статевого дозрівання й пов'язаних із ним розпалених сексуальних спонукань і помилок сьогодні аж ніяк не є непристойним і ненормальним за своєю приро-

дою, проте водночас драматичні дискусії автора виявилися нападом на буржуазну мораль і її гідність. Розкриваючи моральні підходи та наклеп на соціальні інститути, школу, церкву, сім'ю, чиновників і владу, Ф. Ведекінд отримав багато критики з боку вільгельмівського суспільства. Він займався актуальними питаннями та проблемами кінця XIX століття, такими як виховання підлітків та аспект їх сексуального гніту, а також розглядав сексуальні інстинкти дівчат, які тоді не наважувалися обговорювати ані в сім'ї, ані відкрито в суспільстві. Зображенням статевої зрілості з її проблемами й наслідками, які, окрім сексуальності, можуть призвести до аборту, тиску, самогубства, розриву з традиційними поглядами й табу, Ф. Ведекінд критикував суспільство, яке визначається лицемірством дорослих і драматичністю пубертатного періоду.

«Пробудження весни. Дитинна трагедія» ділиться на три акти, які, у свою чергу, складаються з декількох сцен: у першому акті – 5 сцен, у другому і третьому – по сім. У драмі нараховується 38 персонажів, а присвячена п'єса Чоловікові в масці, який з'являється в останній сцені твору та надає фіналу несподіваного відкритого характеру. У центрі дитинної трагедії три персонажі: чотирнадцятирічна Вендла Бергман та абсолютно різні за характером шкільні друзі Мельхіор Габор і Моріц Штіфель. Центральними питаннями, що ставляться в драмі, є: що означає бути дорослим? що таке стать, тілесність і сексуальність? Ці центральні питання, сумніви та потреби молодих людей, а також неспроможність світу дорослих допомогти їм представлені вже в першому акті трагедії, який можна вважати експозицією твору.

Розмова Вендли з матір'ю в першій сцені безпосередньо вводить читача в центр проблематики драми. Чотирнадцятий день народження Вендли стає приводом для побоювань матері, що тілесна зрілість дівчини може спричинити проблеми. Мати не відкриває дочці своїх мотивів, наполягаючи на необхідності довгої спідниці. Вендла ж не здатна зрозуміти доводи матері, оскільки перебуває в невіданні стосовно всіх статевиx питань [4, с. 7]:

Wendla Warum hast du mir das Kleid so lang gemacht, Mutter?

Frau Bergmann Du wirst vierzehn Jahr heute!

Wendla Hätt' ich gewußt, daß du mir das Kleid so lang machen werdest, ich wäre lieber nicht vierzehn geworden [4, с. 9].

Таким чином, у драму вводиться мотив пробудження сексуальності й відмови дорослих говорити про ці проблеми, а через висловлювання Вендли про смерть здійснюється проекція подальшого трагічного розвитку подій.

У третій сцені ми знов бачимо Вендлу з її подругами Теєю та Мартою. Ця сцена ілюструє

традиційні уявлення про статеві ролі. Хоча сексуальність і не опиняється в центрі розмови дівчат, однак лейтмотивом тут звучить тема материнства як єдиного призначення жінки. Проте дівчата також не знають, звідки беруться діти. Народження дитини вони пов'язують із заміжжям:

Thea Wenn ich Kinder habe, kleid' ich sie ganz in Rosa... – Und du, Wendla?

Wendla Wißt ihr denn, ob ihr welche bekommt?

Thea Warum sollten wir keine bekommen?

Martha Tante Euphemia hat allerdings auch keine.

Thea Gänschen! – weil sie nicht *verheiratet* ist [4, с. 28].

У центрі уваги в цій сцені також опиняються проблеми виховання, ставлення батьків до дітей. Сім'я виявляється соціальною кліткою, тут панують насильство й авторитарність. Батько виступає в цій сцені втіленням влади – мотив, який затвердиться в літературі початку ХХ століття. Марта розповідає про тілесні покарання, яких вона зазнає вдома: батько її б'є, примушує спати в мішку, мати тягає за коси. Ці вибухи насильства Марта не розуміє, адже її провина лише в тому, що вона наважилася заправити в нічну сорочку блакитну стрічку [4, с. 26].

Martha Mir stand Blau reizend! - Mama riß mich am Zopf zum Bett heraus. So - fiel ich mit den Händen vorauf auf die Diele. - Mama betet nämlich Abend für Abend mit uns...

Martha Ich lag auf der Erde und schrie und heulte. Da kommt Papa. Ritsch - das Hemd herunter. Ich zur Türe hinaus. Da habe man's. Ich wolle nun wohl so auf die Straße hinunter... [4, с. 27].

Таким чином, перекидається місток між першою і третьою сценами: якщо у випадку Вендли йшлося про довжину спідниці, то у випадку Марти – про коси та блакитну стрічку. Зовнішня привабливість розцінюється як прояв сексуальності, утім уважається аморальною та непристойною.

У цій сцені також уводиться лінія мазохістських схильностей Вендли. На розповідь Марти вона реагує не тільки зацікавлено: „Womit schlägt er dich, Martha?“ – а й навіть готова пережити подібне: „Ich möchte ganz gern mal für dich in deinem Sack schlafen“ [4, с. 27].

Сцени «Пробудження весни» часто сліднують одна за одною за принципом контрасту. Так, у другій сцені другого акту освіченої фрау Габор протиставлена мати Вендли – яскрава представниця обмеженого міщанства. Сестра Вендли народила хлопчика, однак фрау Бергман розповідає дочці дурну історію про лелеку [4, с. 58]:

Frau Bergmann Denk dir, Wendla, diese Nacht war der Storch bei ihr und hat ihr einen kleinen Jungen gebracht.

Wendla Einen Jungen? – Einen Jungen! – O das ist herrlich – Deshalb die langwierige Influenza!

Зрозуміло, що навіть говорити про вагітність у родині не прийнято, тому не дивно, що на відверте запитання Вендли, звідки беруться діти, її мати ледве не знепритомніла. Лише погроза Вендли звернутися із цим питанням до сажотруса змушує її відповісти на це питання. Однак її відповідь доволі евфемістична, по суті, вона так і не наважується заговорити з дочкою про статеві питання: „Um ein Kind zu bekommen – muß man den Mann – mit dem man verheiratet ist... *lieben* – *lieben* sag' ich dir – wie man nur einen Mann lieben kann! Man muß ihn so sehr von ganzem Herzen lieben, – wie sich's nicht sagen läßt! Man muß ihn *lieben*, Wendla, wie du in deinen Jahren noch gar nicht lieben kannst... Jetzt weißt du's“ [4, с. 65]. Ці слова фрау Бергман підтверджують думку Ф. Ведекінда, висловлену в роботі «Про еротіку». Говорити про статеві питання мати Вендли вважає непристойним або навіть злочином. У її словах відбилися типові моральні уявлення міщанства: щоб мати дітей, треба бути заміжною; якщо мати розмовляє з дочкою про фізіологію кохання, її варто відправити у в'язницю тощо.

Четверта сцена зображує зустріч Вендли та Мельхіора на сіннику й завершується актом фізичного кохання між ними. Сцена вирізняється своєю лаконічністю, така «економічність» стилю дає змогу авторові загострити увагу на експресивності виразів почуття. Тут розгортається конфлікт Мельхіора між юнацьким цинізмом і ширим почуттям. Герой, з одного боку, намагається «вбрати» це почуття в «розумні» та зухвалі слова: „O glaub mir, es gibt keine *Liebe*! Alles Eigennutz, alles Egoismus! - Ich liebe dich so wenig, wie du mich liebst“. А з іншого – відчуває страх перед пробудженням інстинкту. Саме тому він спочатку намагається прогнати Вендлу, звертаючись до неї доволі образливо [4, с. 70]:

Melchior Weg von mir! – Weg von mir!

Wendla Was ist dir denn? – Was verbirgst du dein Gesicht?

Melchior Fort, fort! – Ich werfe dich die Tenne hinunter.

Цей короткий обмін репліками свідчить про наївність Вендли, яка не розуміє, яку бурю емоцій вона викликає в Мельхіора.

Використовується в цій сцені й типовий для поезики драми прийом передачі почуттів героїв через природні метафори: „Das Heu duftet so herrlich. – Der Himmel draußen muß schwarz wie ein Bahrtuch sein. – Ich sehe nur noch den leuchtenden Mohn an deiner Brust – und dein Herz hör' ich schlagen“ [4, с.71]. У драмі послідовно здійснюється отождення внутрішнього та зовнішнього. Усі любовні сцени розгортаються на тлі природи, а весна та юність є в контексті драми синонімами.

У шостій сцені другого акту ми знову бачимо Вендлу, яка відчуває себе «дорослою», але так і не розуміє важливість того, що з нею трапилося. Власне вся сцена складається з короткого монологу дівчини [4, с. 75]: „Warum hast du dich aus der Stube geschlichen? – Veilchen suchen! – Weil mich Mutter lächeln sieht. – Warum bringst du auch die Lippen nicht mehr zusammen? – Ich weiß nicht. – Ich weiß es ja nicht, ich finde nicht Worte...”

Надалі знов слідує стрімка зміна сцен, поєднаних за принципом контрасту. У п'ятій сцені третього акту Вендла нарешті дізнається про свою вагітність. Подвійність суспільної моралі проявляється в тому, що мати Вендла вважає ганьбою народити дитя без чоловіка, тому вживає всіх заходів, щоб це приховати. Сцена завершується приходом ковалихи. Зрозуміло, що мати знов приховує від доньки мету цього візиту, зрозуміло, хоча й не сказано вголос, що йдеться про аборт – тема також поширена в літературному експресіонізмі.

Мельхіор, який тікає з виправної установи, приходить на цвинтар, де зупиняється перед могилою Вендла, яка померла від «абортних засобів ковалихи». Сцена відкривається трагічним монологом Мельхіора [4, с. 133]: „Warum sie um meinetwillen! – Warum nicht der Verschuldete! – Unfaßbare Vorsehung! – Ich hätte Steine geklopft und gehungert...! Was hält mich noch aufrecht? – Verbrechen folgt auf Verbrechen. Ich bin dem Morast überantwortet. Nicht so viel Kraft mehr, um abzuschließen... – Ich war nicht schlecht! – Ich war nicht schlecht! – Ich war nicht schlecht...”.

Центральним конфліктом драми є конфлікт між сексуальними пориваннями підлітків і світом дорослих, у якому на природні бажання накладається табу. Вендла Бергман помирає від наслідків абортів, так і не зрозумівши, що вона вагітна (вона ж бо незаміжня!); Мельхіора – винуватця цієї вагітності – відправляють до виправної установи. Загратовані вікна цієї установи та зачинені вікна гімназії (сцена сперечання вчителів про необхідність ці вікна відкрити є однією з найяскравіших сатир на шкільну систему в німецькій літературі) символізують придушення інстинктів, пригнічення як зовнішньої, так і внутрішньої природи. Конфлікт батьків і дітей, конфлікт між моральними уявленнями й інстинктами підлітків, які відкривають у собі сексуальність, конфлікт між індивідуальними схильностями й потребами юнаків і шкільною системою, яка придушує будь-які прояви індивідуального, посилюється завдяки протиставленню відкритого та закритого простору, чуттєвості мови й образів підлітків і гротескності образів і трафаретності мови дорослих.

Висновки й перспективи подальших розробок. Фактично драма Ф. Ведекінда стала першим твором у німецькій літературі, у якому здійснюється аналіз психології підлітків і висвітлюються проблеми шкільного та сімейного виховання. Франк Ведекінд зображує в «Пробудженні весни», драмі про статево дозрівання й сексуальність, жорстку буржуазну мораль і контраст між природою та суспільними інститутами, структурами дискурсу того часу. Підлітки замикаються в стереотипних гендерних ролях, хлопці – у ролі активного, сильного чоловіка й майбутнього глави сім'ї, а дівчата – у ролі пасивної, вразливої жінки та майбутньої матері. Хто не хоче або не може відповідати цій моделі наслідування, стає ворогом суспільства.

Підлітки стикаються зі світом дорослих, який вони бачать як діти, а не як майбутні дорослі, і не сприймають своїх проблем серйозно. Майже відсутнім є сексуальне виховання, яке б батьки передавали новому поколінню, чого вони навчилися від власних батьків: про сексуальність ніхто не говорить, бо це небезпечно. Молоді люди, особливо дівчата, повинні бути захищені від цієї небезпеки, залишаючись неосвіченими, і тим самим батьки позбавляють їх можливості спілкуватися про сексуальність і бажання.

Франк Ведекінд шокував і провокував, він свідомо використовував еротичу й сексуальність, щоб «викрити кричущість та очевидний характер буржуазних моральних уявлень свого часу». Таким чином, Ф. Ведекінд розмірковує над сучасним дискурсом, а також стимулює реципієнтів до цього. Навіть якщо «зміна структури та міжособистісного співіснування <...> не завдання літератури, а її читачів» [7, с. 186], письменник зробив цінний внесок у розвиток суспільства тим, що поставив під сумнів усталені структури, застарілі суспільні норми й методи сексуального виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dahlke B. Younglings of modernity. Cologne : Böhlau, 2006. 273 p.
2. Gutjahr O., Cremerius J. Adolescence. Würzburg : Königshausen & Neumann, 1997. 263 p.
3. Helsper W. Youth between modern and post-modern. Opladen : Leske + Budrich, 1991. 255 p.
4. Li S. The Narcissus Youth. Heidelberg : Winter, 2013. 285 p.
5. Neuhaus S. Sexuality in the Discourse of Literature. Basel Francke, 2002. P. 186–187.
6. Adolescence / C. Pietzcker, K. Bogdal, O. Gutjahr, J. Pfeiffer. Würzburg : Königshausen & Neumann, 2001. 359 p.
7. Wedekind F. Spring Awakening. Stuttgart : Reclam, 2000. 203 p.

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В КОНТЕКСТІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Макухіна С. В.

*старший викладач кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й іноземних мов
Херсонський державний аграрно-економічний університет
вул. Стрітенська, 23, Херсон, Україна
orcid.org/0000-0001-6269-8406
makukhina.svetlana@gmail.com*

Ключові слова: критичне мислення, проблемна ситуація, інтерактивний метод, мотивація, професійно орієнтоване навчання.

Розвиток сучасних технологій зумовлює зміну підходу щодо вивчення іноземної мови в немовному закладі вищої освіти. Стаття присвячена аналізу використання методу кейс-стаді для навчання іноземної мови професійного спрямування. У роботі представлено теоретичний матеріал про метод кейс-стаді, наведено практичні рекомендації з використання цієї методики. Визначено, що, на відміну від традиційних методів сучасного викладання, метод кейс-стаді потребує активної участі здобувача вищої освіти в процесі навчання. Кейси дають змогу здобувачам творчо застосовувати пройдений мовний матеріал на базі своїх професійних знань і адаптуватися до реальних і потенційно можливих ситуацій, розвивають вміння вести дискусію, вдосконалюють навички професійного читання іноземною мовою, дають змогу повноцінно вирішити самостійну роботу здобувачів. У статті наголошено на формуванні конкурентоздатності в процесі роботи над ситуаціями у здобувачів, розвитку персональної і колективної відповідальності, особистих цінностей та установок, здобуванні навичок управління репутацією і формуванні позитивного іміджу. Розглянуто моделі ситуаційного навчання, виділено етапи створення кейсу, які допомагають зробити навчання більш результативним і ефективним. Проаналізовано переваги, недоліки і особливості застосування кейс-стаді як активного методу навчання іноземних мов, принципи і закономірності критичного мислення, основні психолого-педагогічні характеристики здобувачів в освітньому процесі аграрно-економічних закладів вищої освіти. На базі аналізу теоретичних джерел та педагогічної практики пропонується напрям пошуку більш продуктивних підходів та способів вирішення питання розвитку проблемно-дієвої основи навчання професійній англійській мові в контексті впровадження кейс-методу. Розвиток цього методу – це динамічний та циклічний процес, який передбачає постійну взаємодію між афективними, когнітивними та експериментальними факторами. Зроблено висновки, що кейси та рольові ігри, які розглядають проблемні ситуації реального бізнесу, мотивують студентів-аграріїв вивчати іноземну мову і застосовувати на практиці свої професійні знання.

THE USE OF CASE-STUDY METHOD IN THE CONTEXT OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATION

Makukhina S. V.

*Senior Lecturer at the Department of Hotel and Restaurant
and Tourism Business and Foreign Languages
Kherson State Agrarian and Economic University
Stritenska str., 23, Kherson, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6269-8406
makukhina.svetlana@gmail.com*

Key words: *critical thinking, problem situation, interactive method, motivation, professionally-oriented teaching.*

The development of modern technologies leads to a change in the approach to learning a foreign language in a non-language institution of higher education. Case-study is one of the active learning approaches considered as a more effective way to develop professional skills and achieve learning outcomes than traditional teaching methods. The article is dedicated to the analysis of the application of the case-study method for professional-oriented foreign language training. The article presents theoretical material on the case study method, provides practical recommendations. Case method requires the active participation of the applicant in higher education. Cases allow to apply language teaching material on the professional knowledge basis and adapt to real and potential situations, develop the ability to lead a discussion, improve professional reading skills in a foreign language. The article emphasizes the formation of competitiveness in the process of applicants' work on situations, the development of individual and collective responsibility, personal values and attitudes, the acquisition of reputation management skills and the formation of a positive image. The article discusses situational learning models, stages of effective case creative training. It is spoken about the advantages, disadvantages and features of case study as an active method of foreign languages training, principles and patterns of critical thinking, the main psychological and pedagogical characteristics of applicants in the educational process of agricultural and economic institutions of higher education. The case technology is actively used by foreign language teachers in teaching training and get the educational process to apply in the real life, thus motivating the students. It is argued that the development of new teaching routines is a dynamic, cyclical and dialectic process which involves ongoing interaction between affective, cognitive, contextual and experiential factors. It is concluded that cases and role-playing games that consider problematic situations of real business motivate agricultural students to learn a foreign language and apply their professional knowledge in practice.

Постановка проблеми. У системі вищої професійної освіти важливим є формування набору базових компетенцій, передача універсальних способів діяльності, норм і правил, здійснення професійної діяльності, формування уявлень про устрій сфер діяльності, необхідність розвитку особистості здобувача призводять до зміни вимог до особистості фахівця, його здатності виконувати інтелектуальні роботи та вміння вбудовуватися в ті чи інші сфери діяльності.

Мета і завдання статті. Мета цієї статті – вивчити потенціал методу кейс-стаді в процесі навчання іноземної мови професійного

спрямування, дослідити використання методу кейсів шляхом формування іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти, що вивчають іноземну мову за фахом.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом цього дослідження є кейс технології як засіб формування іншомовної професійної комунікації, об'єктом є навчання іноземної мови студентів аграрних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний ринок праці висуває певні вимоги щодо володіння мовами міжнародного спілкування. У суспільстві зростає потреба у фахівцях, які

володіють іншомовними професійними компетентностями, тобто навичками, необхідними для спілкування з іноземними колегами, вміннями розуміти чужу мову і правильно формулювати нею свої думки. Сучасний фахівець має вміння проявляти ініціативу, самостійність, розвиватися творчо і професійно. Критерієм ефективності системи освіти стає те, наскільки ця система виконує соціальне замовлення суспільства.

Концепція комунікації є метою і засобом навчання взаємодії фахівців у професійній діяльності, які мають підвищувати свою комунікативну компетентність, знати форми і методи впливу на опонентів або співрозмовників, тобто вдосконалювати культуру спілкування.

Кейс-метод може бути успішно використаний на заняттях з іноземної мови, оскільки цей метод комплексний і містить всі види мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, письмо, аудіювання. У здобувачів з'являється реальна можливість спілкування іноземною мовою в процесі взаємодії з іншими учасниками групи і викладачем. Успіх кейс-методу залежить від трьох основних складників: якості кейса, підготовленості здобувачів і готовності самого викладача до організації роботи з кейсом і ведення дискусії.

Отже, ефективним методом є залучення здобувача вищої освіти в професійне мовне середовище одночасно з навчанням у комунікативній мовній групі. Іноземна мова в цьому разі виступає не як окремий предмет навчання, а як необхідний допоміжний елемент і провідник у багаторівневій системі навчання, як засіб розвитку комунікативних умінь і навичок у процесі здійснення здобувачами професійної дослідницької діяльності за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій.

Окрім традиційного підходу до вивчення іноземної мови за фахом, що приділяє основну увагу розвитку навичок читання і перекладу, використовуються комунікативний і професійно орієнтований підходи. Крім традиційної роботи з текстом, увага приділяється і навичкам говоріння на професійну тему. У немовних вузах професійно орієнтоване спілкування іноземною мовою визначається як обмін професійно значущою інформацією, що забезпечує взаєморозуміння між партнерами по спілкуванню, тобто представниками різних професійних спільнот.

Слід зазначити, що саме кейс-технології сприяють залученню в освітній процес елементів професійної діяльності в контексті вивчення іноземних мов. Тим самим забезпечується перехід від навчальних ситуацій до професійних, де у вирішенні проблеми вимагається використання знань і відповідних компетенцій, що формуються в процесі вивчення певної дисципліни. Тому в умовах застосування кейс-технології студентам доцільно пропонувати конкретні реальні або наближені до

реальної ситуації з професійної практики, які після обговорення на заняттях стануть у майбутньому основою їхньої професійної діяльності [1, с. 28].

Застосування кейс-технологій у процесі навчання полягає в тому, що засвоєння знань і формування умінь відбувається в результаті активної самостійної діяльності здобувачів із вирішення протиріч і поставлених конкретних завдань у навчальній аудиторії. Під час вирішення конкретної ситуації здобувачі використовують свій життєвий досвід і отримані знання, застосовують ті засоби і критерії аналізу, які були придбані ними в процесі попереднього навчання [2, с. 67]. Внаслідок чого і відбувається оволодіння і закріплення професійних знань, навичок, умінь і розвиток розумових і творчих здібностей.

При цьому формуються умови, в яких здобувачі:

1) набувають нові знання, застосовуючи різні ресурси, в тому числі Інтернет-джерела;

2) навчаються використовувати отримані знання з метою вирішення навчальних і практичних завдань;

3) набувають комунікативне майстерність, працюючи в групах, розвивають навички говоріння;

4) формують дослідницькі вміння (вміння виявлення труднощів, збору даних, спостереження, проведення експерименту, аналізу, зведення гіпотез, узагальнення та системного мислення);

5) формують вміння інформаційного пошуку. Кейси можуть містити опис однієї події в одній організації або історію розвитку багатьох організацій за багато років і можуть бути представлені від кількох пропозицій на одній сторінці і до безлічі сторінок. Немає певного стандарту уявлення кейсів. Однак необхідно мати на увазі, що великі кейси викликають деякі труднощі під час роботи з ними.

Кейси можуть бути класифіковані з огляду на цілі і завдання процесу навчання. У цьому випадку можуть бути виділені типи кейсів, що спонукають до аналізу та оцінки, вирішення проблем і прийняття рішень, ілюстрації проблеми, рішення або концепції загалом.

Розрізняють такі види кейсів, як *практичні*, що мають якомога реальніше відображати ситуацію або випадок, *навчальні*, основним завданням яких виступає навчання, та *науково-дослідні* кейси, які орієнтують здобувачів на дослідницьку діяльність.

Слід зазначити, що кожен кейс несе в собі навчальну функцію, тільки ступінь вираженості цієї функції варіюється в окремих видах кейсів по-різному.

Як правило, кейси представляються в друкованому вигляді або на електронних носіях, притому включення в текст фотографій, діаграм, таблиць робить його більш наочним і захоплюючим. Із такою інформацією легше працювати, її легше аналізувати, ніж інформацію, представлену, наприклад, в

аудіо- чи відеоваріантах, коли обмежені можливості багаторазового інтерактивного перегляду, що може привести до спотворення первинної інформації і, відповідно, до подальших помилок. Останнім часом дедалі популярнішими стають мультимедіа кейси, що поєднують в собі переваги текстової інформації та інтерактивного відеозображення [3, с. 88].

Попередня робота передбачає вивчення граматики, нової лексики, ідіом, оволодіння новими синтаксичними структурами за темами бізнесу і включає такі області діяльності, як комунікація в бізнесі, міжнародний маркетинг, відносини з партнерами по бізнесу, успішність компанії, види ризику в бізнесі, торгівля, створення грошового фонду, обслуговування клієнтів, управління кризовими ситуаціями, стилі керівництва, майбутнє бізнесу.

Розглянемо етапи роботи з кейсом.

1) введення в проблему. Здобувачам пропонується кілька комунікативних ситуацій ділового спілкування. Вправи до них мають дискусійний характер. Учасникам пропонується зрозуміти умови професійної діяльності, які враховують потребу рішення проблеми. У процесі її дозволу здобувачі мають актуалізувати потрібну для цього сукупність набутих знань. При цьому аналізується автентичне використання мови, випадки фразеології і ідіоматики, механіка обміну репліками та ін.;

2) збір інформації. Необхідно описати всіх істотних осіб, втягнутих у ситуацію, зіставити аспекти, які важливі в процесі вирішення обговорюваної проблеми, знайти і оцінити інформацію. Несподіванка ситуації і бажання вирішити проблему, як правило, спонукають студентів не просто прочитати запропонований далі кейс, але й ретельно його вивчити, опанувати факти і деталі;

3) розгляд альтернатив. На цьому етапі йде розробка різних рішень і вивчення їх альтернативних варіантів. Виконується робота з лексикою, пропонуються вправи на перефразування, використання синонімічного ряду. Здобувачі набувають навички ведення переговорів англійською мовою, розглядають способи відповіді на важкі запитання, можливості виграти час на обдумування. Учасники розглядають зразки функціональної лексики, що використовується під час переговорів;

4) прийняття рішення. Відбувається оцінка варіантів вирішення проблеми і вибирається оптимальне рішення;

5) презентація рішення. На цьому етапі здобувачі можуть апробувати свої комунікативні здібності в процесі подання рішення і аргументації вибору, отримати можливість знайти власні слабкі сторони і прагнення працювати в напрямі поліпшення мовленнєвих здібностей.

Використання методу case-study має явні переваги перед простим викладом матеріалу, широко використовуваним у традиційній педа-

гогіці вищої школи України. До переваг методу case-study можна зарахувати також розвиток аналітичних, діагностичних та концептуальних здібностей студентів, вміння використовувати теоретичний матеріал на практичних прикладах, формування системи цінностей, життєвих установок здобувачів, отримання навичок роботи в команді (Team Job Skills) та створення позитивного психологічного клімату в групі [4, с. 97].

До недоліків кейс-стаді можна зарахувати надмірність інформації; суб'єктивність і поверховість дослідницького підходу. Зазначимо, що в цього методу є і свої труднощі у використанні. Перш за все, необхідно багато часу для грамотної підготовки кейсу до заняття. Викладач має продумати форму подання кейсу і спланувати діяльність учнів, поєднуючи індивідуальні та групові форми роботи. Непростим моментом для викладача є оцінювання, бо потрібно оцінити роботу кожного учасника, його активність і оригінальність, водночас необхідно об'єктивно оцінити його знання.

Висновки і перспективи подальших розробок. На основі проведеного аналізу методу кейсових ситуацій вважаємо за доцільне використовувати його на практичних заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням, оскільки цей метод сприяє розвитку іншомовної професійної комунікації та дає змогу здобувачу вчитися самостійно аналізувати і досліджувати конкретні ситуації, наближені до реальних умов, вміти приймати обґрунтовані і правильні рішення та покращувати свої здібності роботи як окремо, так і в малих робочих групах. Незважаючи на недоліки кейс-методу, зокрема складну роботу з розробки й оновлення кейсових ситуацій, переваг у нього більше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенькова Г.В. Кейс-метод у професійному навчанні. URL: <http://www.nmc.od.ua/wpcontent/uploads/2011/01/> (дата звернення 26.02.2020).
2. Інноваційні технології навчання в діяльності інженера-педагога: навчальний посібник для інженера-педагога: у 2 ч. / [Коваленко О.Е., Штефан Л.В., Лисенко С.А., та ін.]; за ред. О.Е. Коваленко, Л.В. Штефан. Харків: Вид-во ТОВ «Цифрова друкарня № 1», 2013. Ч. 1: Теоретичні основи. 195 с.
3. Ожегова Л.А. Метод case studies как эффективная форма обучения студентов географических специальностей. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «География»*. Том 25 (64). 2012. № 4. С. 87–96.
4. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ, 2001. 256 с.

REFERENCES

1. Grebenkova, G.V. (2011) Kejs-metod u profesijnomu navchanni [Keys-method in professional education]. URL: <http://www.nmc.od.ua/wpcontent/uploads/> (accessed 26 February 2020)
2. Innovatsiyni tekhnolohiyi navchannya v diyal'nosti inzhenera-pedahoha: navchal'nyy posibnyk dlya inzhenera-pedahoha: u 2 ch. (2013) / [Kovalenko O.E., Shtefan L.V., Lysenko S.A., ta in.]; za red. O.E. Kovalenko, L.V. Shtefan. [Innovational technologies of education in engineer-teacher activity]: Kharkiv: Vyd-vo TOV «Tsyfrova drukarnya №1», CH. 1 : Teoretychni osnovy. 195 s. (in Ukrainian).
3. Ozhegova, L.A. (2012) Metod case studies kak effektivnaya forma obucheniya studentov geograficheskikh specialnostey. [Keys-method as an effective form of student's education of geographical specialties] Uchyonye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V.Y. Vernadskogo. [Scholarly notes of the Vernadsky Tavricheskiy National University] Seriya «Geografiya». Tom 25 (64). № 4. Pp. 87–96. (in Russian).
4. Sydorenko, O. Chuba, V. (2001) Sytuacijna metodyka navchannya: teorija i praktyka [Situational training of education: theory and practice.] Kyiv: Tsentri innovatsiy ta rozvytku, p. 256. (in Ukrainian).

УДК 811.111
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-22>

КОГНІТИВНІ ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ЯДЕРНИХ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ КОНЦЕПТУ TRAUMA

Мамай Ю. Ю.

викладач англійської мови

Запорізький державний медичний університет

пр. Маяковського, 26, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0001-7587-3672

juliiamat@gmail.com

Ключові слова: *когнітивна лінгвістика, концепт, травма, ядерний вербалізатор, диференційна ознака.*

Взаємовідносини мислення і мови протягом тривалого часу досліджуються різними науковими напрямками. Когнітивна лінгвістика, яка розглядає мову як засіб вербалізації думок, передачі інформації, інструмент за призначенням якого можна краще зрозуміти природу когнітивних процесів у мисленні людини, займає окреме місце поряд із психологією, психіатрією, медициною, соціологією. Лінгвістичний аналіз допомагає краще зрозуміти, які саме асоціації викликають певні слова, вирази або явища у свідомості носіїв, які проживають у спільноті, мають схожу історію, культурний розвиток, спілкуються однією мовою. Концепт TRAUMA, який знаходиться нині в полі інтересу медичного, публіцистичного, психологічного дискурсів, потребує ретельного вивчення когнітивною лінгвістикою для того, щоб зрозуміти причину зростаючої популярності. Статтю присвячено аналізу визначень «категорія», «класифікатор», «когнітивні ознаки» в рамках лінгвокультурного і лінгвокогнітивного підходів. На основі теоретичних знань виокремлено когнітивні диференційні ознаки ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA для розуміння того, як людина розрізняє цей концепт, коли декодує слово trauma в англійській мові. Теорія номінації О.С. Кубрякової, лінгвокультурний підхід З.Д. Попової і Й.А. Стерніна та Дж. Лакоффа вказують на технології досліджень концептів, виділяючи універсальні когнітивні категорії, які притаманні усім концептам, класифікаційні, шляхом аналізу яких можна виокремити диференційні ознаки ядра і периферії концепту. На основі цих теоретичних засад у статті застосовано методологію когнітивного диференційного аналізу ознак ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA взятих із 6 сучасних лексико-графічних джерел для встановлення образів, які закріплені в людській свідомості стосовно травмувальних подій, умов скоєння травми, діючих осіб, наслідків і характеристики досвіду, який формується через інтерпретацію навколишнього середовища, коли людина перебуває у стані крайнього шоку, несподівано неприємних почуттів і переживань. Отриманий матеріал буде доданим до аналізу контекстуальної актуалізації концепту TRAUMA у творах «Олівія Кіттерідж», «І знов Олівія» для визначення індивідуально-авторського концепту TRAUMA письменницею Є. Страут.

COGNITIVE DIFFERENTIAL FEATURES OF CENTRAL VERBALIZERS IN THE CONCEPT OF TRAUMA

Mamai Yu. Yu.

English Language Teacher

Zaporizhzhia State Medical University

Mayakovsky avenue, 26, Zaporozhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0001-7587-3672

juliamam@gmail.com

Key words: *cognitive linguistics, concept, trauma, central verbalizer, differential features of the concept.*

The relationship between thinking and speech has been studied with various scientific-based approaches for a long time. Cognitive linguistics, which considers language as a means to verbalize thoughts, transmit information, and also as an important key for better understanding of the nature of cognitive processes in human thinking, ranks equally with psychology, psychiatry, medicine, sociology in human mind studying. Linguistic analysis helps to understand better which associations cause certain words, expressions or phenomena in the minds of speakers living in the community, having similar history, cultural development, communicating in the same language. The TRAUMA concept, which is currently being researched from different scientific directions, requires careful study of cognitive linguistics in order to understand the reason for its growing popularity. The article is devoted to the analysis of the definitions “category”, “classifier”, “cognitive features” in the framework of linguocultural and linguo-cognitive approaches. Based on the theoretical knowledge of three scientific styles, the cognitive differential features of central verbalizers in the TRAUMA concept are highlighted in order to understand typical features a person relies on during decoding the concept of trauma in English. The Helen Kubryakova’s Nomination Theory, the linguocultural approach of S.D. Popova and I.A. Sternin, and J. Lakoff point to the technologies of concept research, determining the universal cognitive categories inherent in all concepts, classification categories, by analyzing which it is possible to distinguish the differential features of the concepts centre and periphery. The article uses the cognitive differential methodology to analyse the features of central verbalizers in the TRAUMA concept based on 6 modern lexico-graphic sources to establish images that are fixed in consciousness regarding traumatic events, conditions of committing a trauma, actors, consequences and explanation of the experience, which is gaining through the interpretation of the environment, being in a state of extreme shock, unexpectedly unpleasant feelings. The material of this article will be used to carry out the contextual actualization of the TRAUMA concept in the works “Olivia Kitteridge”, “And Olivia Again” to determine the individual author’s concept of TRAUMA, understanding the peculiarities of the trauma worldview by the writer E. Straut.

Постановка проблеми. Як зазначав Р. Лангакер, когнітивна (теоретична) лінгвістика стала свого роду об’ємним інтелектуальним напрямом, стилем, який виник у ХХ столітті і не втрачає своєї актуальності дотепер. Розглядання мови як системи вираження та виокремлення символічної та інтерактивної функцій стало можливим через виділення і дослідження феномена категоризації, який притаманний людській свідомості. У гештальт психології з’явилися перші роботи, спрямовані на визначення категоризації, які надалі в когнітивній лінгвістиці започатковують традицію

вивчення когнітивних механізмів, пов’язаних із людською свідомістю та варіантами відображення когнітивного апарату в мовленні [1, с. 3, 16].

Серед сучасних наукових праць, які розкривають суть цієї проблеми, варто виділити роботи О.С. Кубрякової, З.Д. Попової, Й.А. Стерніна, Дж. Лакоофа, Р. Лангакера та В. Еванс [1–4; 6], які використовують лінгвокогнітивний та лінгвокультурний напрями для дослідження концептів. Спираючись на майже віковий досвід застосування цих технологій для дослідження структури концептів, стаття присвячена аналізу когнітивно-

диференційних ознак ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA, оскільки на сучасному етапі цей концепт активно використовується в різних дискурсах через потребу кращого розуміння психічного, когнітивного устрою людини.

Аналіз сучасної світової наукової літератури, а саме робіт В. Bush та Т. McNamara [6], які активно займаються вивченням мови травми в напрямі прикладної лінгвістики, R. Lakhurst [7], який дослідив історичний розвиток поняття травми з психіатричного, правового та соціально-політичного напрямів, вказують на необхідність осягнення концепту TRAUMA когнітивною лінгвістикою, оскільки саме кросдисциплінарне вивчення уможливує отримання якісних, об'ємних та неупереджених знань.

З цього випливає актуальність дослідження концепту TRAUMA саме в руслі когнітивної лінгвістики як важливого об'єкта концептосфери, оскільки вищезгадані наукові напрями не в змозі проаналізувати в повній мірі мову постраждалих, відсутність потрібних слів, художні засоби, які передають травмувальний досвід. Когнітивне вивчення значень ядерних вербалізаторів концепту дозволяє висвітлити когнітивний зміст концепту, встановлюючи диференційні і класифікаційні ознаки, які вказують на збільшення людського досвіду, набуття нових знань та змін у дійсності.

Метою статті є встановлення когнітивних диференційних ознак концепту TRAUMA. Відповідно до поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) інвентаризувати прямі вербалізатори концепту TRAUMA;
- 2) виявити основні ЛСВ прямих вербалізаторів;
- 3) виділити диференційні ознаки концепту TRAUMA;
- 4) визначити ядро номінативного поля концепту TRAUMA.

Об'єктом дослідження є когнітивно-диференційні ознаки ядерних вербалізаторів, а **предметом** дослідження виступають когнітивно-диференційні ознаки ядерних вербалізаторів концепту TRAUMA.

Виклад основного матеріалу. Діяльність когнітивної лінгвістики втілюється у генеративному та когнітивному напрямах дослідження. Перший займається діючими принципами людської мови. Другий напрям пов'язаний із загальними правилами мови, які слугують інструментами для розуміння принципів роботи свідомості та мозкової діяльності людини. Мова виступає «вікном» для досліджень концептуальних структур: репрезентація знань, структурування та організація концептів та концептуалізація – значення констру-

цій. Лінгвістичні універсалії – поширені моделі, присутні в багатьох мовах, – одиниці мислення, категорії мислення, притаманні усім людям [1, с. 54]. Концепт стає головною одиницею функціонування ментальної і мовної систем, через що вважаємо за доцільне детальніше зупинитись на варіантах його визначення.

Вважається, що середньовічний логік П. Абельяр започаткував традицію використання поняття концепту для позначення індивідуальних форм охоплення і розуміння змісту (conceptio) під час роботи з текстами Біблії [8, с. 7]. Концепт видавався логіко-лінгвістичною категорією, яка пов'язувала світ думок і світ буття, але втім могла бути і викривленим образом дійсності [9, с. 454–456]. Абельяр наголошував на значенні адресованого слова в процесі мовлення, яке формується під впливом чуттєвого досвіду та уяви [8, с. 143].

С.О. Аскольдов у 1928 р. вперше на вітчизняному просторі використав концепт для пояснення семіотичної функції заміщення (субституції) словесного знака [10, с. 269–273].

У таблиці 1 представлені сучасні варіанти трактування поняття концепту. В основі когнітивних ознак концепту знаходиться категоризація. Під категоризацією розуміють усвідомлення об'єктів та явищ дійсності в загальному змісті або в рамках категорій [2, с. 7].

З огляду на особливості процесу усвідомлення дійсності людиною стає зрозумілою необхідність категоризації – встановлення спільних і відмінних рис між фрагментами дійсності, виділення когнітивно-класифікаційних ознак в окремих концептах, групах концептів, концептосфері. Саме під час такого встановлення відбувається формування узагальнюючого поняття, яке може, хоч і не завжди, закріплюватись словом [3, с. 127].

У межах одного концепту існують як диференційні, так і когнітивно-класифікаційні ознаки. Когнітивна диференційна ознака визначається як окрема ознака об'єкта, яка усвідомлюється людиною та відображається окремим елементом змісту у структурі концепту, а когнітивно-класифікаційна ознака своєю чергою представлена компонентом змісту концепту, який відображає певний аспект, параметр категоризації об'єкта чи явища дійсності та узагальнює однорідні диференційні ознаки в структурі концепту [3, с. 128].

Дж. Лакофф наголошував, що саме досвід є рушійною силою, яка дає змогу класифікувати дійсність, досвід відображає «експерієнціальний, образний, екологічний аспекти мислення», і саме тому ввів термін «класифікатор» [11, с. 12–21]. Класифікатором є ментальна категорія мислення, яка впорядковує, об'єднує, диференціює і відображає процеси у мові, виступаючи інтегральними чи диференційними семами [3, с. 128].

Варіанти визначення поняття «концепт», структура концепту, способів категоризації

Автор	Е.С. Кубрякова [2, с. 102].		З.Д. Попова, Й.А. Стернин [3]	Дж. Лакофф [4, с. 359–360]
Визначення	Концепт – оперативна одиниця у розумових процесах, самостійний, окремих гештальт		Концепт – квант структурованого досвіду	Гештальт (концепт) – структури, якими керуються мовні, розумові, перцептивні та змішані процеси
Спосіб категоризація дійсності	Відбивно орієнтовний	Вербально орієнтовний	Спільні і відмінні риси між фрагментами дійсності (когнітивно-класифікаційні і диференційні ознаки)	Ментальні класифікатори
	Для впорядкування побутового, позамовного світу – знання про світ	Для структурування мови та її системи – знання про мову		
Структура концепту	Ономасіологічна модель: Ономасіологічний базис, ономасіологічна ознака Частини мови як прототипові категорії		Ядро-периферія	Пропозиційна модель [11, с. 21]

Вищезгадані когнітивні ознаки, або класифікатори, поділяються на 1) універсальні, притаманні усім концептам, 2) класифікаційні ознаки класів – більш вузькі, які описують певні види фактів, та 3) групові – обмежені певною групою явищ і предметів [3, с. 130–131]. Як стає зрозумілим із подальшого аналізу 6 сучасних лексико-графічних джерел (табл. 2), у концепті TRAUMA наявні універсальні суперкласифікуючі когнітивні ознаки, такі як часова характеристика – довготривалість наслідків травми, загальна негативна оцінка концепту та присутні в ньому емоції страждання, пригніченості. Із класифікаційних ознак класів присутні усі три: 1) артефакти (яким саме предметом наноситься травма), 2) ментефакти (середовище існування травми, тобто фізичне і психічне тіло людини, пошкоджена ділянка), 3) натурфакти – соціальні умови переживання психологічної травми, класифікування постраждалих за типами травми.

Семемний аналіз ключових слів концепту TRAUMA довів розмежування значення слова *trauma* на металну і фізичну складові частини в семантичному просторі носіїв англійської мови. У чотирьох джерелах визначення психічної травми стоїть першою і другою дефініцією із трьох запропонованих [12; 13; 14]. В останніх двох на перше місце виходить фізична травма [15; 16] і надається четверте значення слова *trauma*, метафорично уособлюючи заподіювача травми.

Спираючись на дані з таблиці 2, ми виділили 4 ключових слова – ядерних вербалізатора концепту TRAUMA: “*shock*” («шок»), “*pain*” («біль»), “*wound*” («рана»), “*injury*” («поранення»), на основі яких були виділені когнітивні диференційні ознаки (таблиця 3).

Семантемам лексичної одиниці *shock* притаманні такі диференційні ознаки:

1. «*непередбачуваність події*» – “*suddenness*” («*несподіваність*»), “*surprise*” («*рантовість*»), “*jolt*” («*потрясіння*»);

2. «*неприємність того, що трапилось*» – “*upsetting*”, “*unpleasant*”, “*painful*”, “*distressing*” («*засмучуючий*», «*неприємний*», «*болісний*», «*гнітючий*»);

3. «*насильницький характер дій*» – “*violent blow*”, “*violent impact*” («*жорстокий напад, вплив*»);

4. «*порушення звичного стану*» стосується як фізичного, так і психічного здоров'я – “*disturbance of the mind or sensibilities*”, “*commotion*” («розлад свідомості», «плутанина»).

Лексичне значення одиниці *pain* об'єктивує такі класифікаційні ознаки:

1. «*фізичний дискомфорт*» – “*severe physical discomfort*”, “*ache*” («біль»), “*anguish*” («страждання»), “*disease*” («хвороба»);

2. «*неспроможність звичайного функціонування*» – “*bodily disorder*” («порушення роботи тіла») та лексико-семантичний варіант *shock* (4), який стосується фізичного стану індивіда;

3. «*усвідомлення та виокремлення руйнівних процесів на рівні свідомості*» – “*emotional distress*” («моральні збитки»), “*mental suffering*” («психічні страждання»)

Лексема *wound* вербалізує найбільшу кількість диференційних ознак:

1. «*тілесні ушкодження загалом*» – “*damage to part of your body*»;

2. вказує на «зброю, якою завдається шкода» – “*bullet holes*” («кульовий отвір»), “*knife cuts*” («ножове поранення»);

3. «жорстокість, внаслідок якої з'являються страждання» – “*torture*” («тортури»), “*malice*” («злий намір») і також риси, притаманні лексико-семантичному варіанту *rain* (1);

4. «жорстокість з боку насильника» – “*violance*” («насилля»), “*abuse*” («жорстоке поводження»), “*acts of cruelty*” («акти насильства»);

Таблиця 2

Словникові визначення терміна *trauma*

Словник	Collins Dictionary	Longman Dictionary	Oxford Dictionary	Roget's 21 st Century Thesaurus	Webster's dictionary
Значення 1.	“a very severe shock or very upsetting experience, which may cause psychological damage”	“an unpleasant and upsetting experience that affects you for a long time”	“a mental condition caused by severe shock, especially when the harmful effects last for a long time”	“a body wound or shock produced by sudden physical injury, as from violence or accident”	“an injury (such as a wound) to living tissue caused by an extrinsic agent”
Значення 2	“a powerful shock that may have long-lasting effects”	“a mental state of extreme shock caused by a very frightening or unpleasant experience”	“an unpleasant experience that makes you feel upset and/or anxious”	“an experience that produces psychological injury or pain.”	“a disordered psychic or behavioral state resulting from severe mental or emotional stress or physical injury”
Значення 3	“any bodily injury or wound”	“an injury”	“an injury”		“an emotional upset”
Значення 4					“an agent, force, or mechanism that causes trauma”

Таблиця 3

Лексеми-репрезентанти концепту TRAUMA

Лексема	Лексико-семантичний варіант	Когнітивні диференційні ознаки
“ <i>shock</i> ”	“something suddenly happens which is unpleasant, upsetting, or very surprising” [14]. “a sudden and violent blow or impact”; “a sudden or violent disturbance or commotion”: “a sudden or violent disturbance of the mind, emotions, or sensibilities” [15]	1. «несподіваність», «раптовість», «потрясіння»; 2. «неприємність того, що трапилось»; 3. «насильницький характер дій»; 4. «порушення звичного стану»
„ <i>pain</i> “	1. “a localized or generalized unpleasant bodily sensation or complex of sensations that causes mild to severe physical discomfort and emotional distress and typically results from bodily disorder (such as injury or disease)” 2. “mental or emotional distress or suffering” [16].	1. «фізичний дискомфорт»; 2. «неспроможність звичайного функціонування»; 3. «усвідомлення та виокремлення руйнівних процесів на рівні свідомості»
„ <i>wound</i> “	1. “A wound is damage to part of your body, especially a cut or a hole in your flesh, which is caused by a gun, knife, or other weapon.” 2. “a lasting bad effect on someone’s mind or feelings caused by a very upsetting experience” [14]	1. «тілесні ушкодження загалом»; 2. «зброя, якою завдається шкода» 3. «жорстокість, внаслідок якої з'являються страждання»; 4. «жорстокість із боку насильника»; 5. «тривалий пригнічений стан»
„ <i>injury</i> “	1. “damage done to a person’s or an animal's body” 2. “to be badly upset by something” [14] 3. “an agent, force, or mechanism that causes trauma” [16]	1. «руйнування фізичної форми»; 2. «гнітючість страждання»; 3. («діяч, сила, механізм, який спричинює травму»

5. «тривалий пригнічений стан» – “a lasting bad effect on someone’s mind or feelings caused by a very upsetting experience”.

Лексема *injury* обмеженіше виражає ознаки концепту TRAUMA, зазначаючи лише дві групи явищ:

1) констатує «руйнування фізичної форми» – “damage done to a person’s or an animal’s body” («шкода заподіяна живій істоті») як і у випадку *shock* (4), *pain* (3), „wound“ (1);

2) описує «гнітючість страждання» – “to be badly upset by something” («стан засмученості»), так само як *shock* (2), *pain* (3), *wound* (5).

Цікавим випадком слугує дефініція лексеми *injury* – “an agent, force, or mechanism that causes trauma” («діяч, сила, механізм, який спричинює травму»), яка містить метонімічне значення і активізує одразу кілька вербалізаторів концепту – *shock*, *pain*, *wound*. Прототип концепту TRAUMA можна відобразити шляхом об’єднання проаналізованих диференційно-когнітивних ознак, які передають унікальність концепту яскравістю концептуальних рис. Кожна лексема із 4 містить інформацію щодо неприємності, дискомфорту, стану розгубленості через несподівану подію. Наслідки травми в суб’єкта можуть проявлятися на психологічному, фізичному або одночасно на обох рівнях, які характеризуються неспроможністю постраждалого функціонувати у звичних обставинах життя. Травма змінює погляди на життя, впливає на спроможність приймати рішення, подальший розвиток. Той, кому була заподіяна шкода, насилля, страждає від страху ймовірності повторних жорстоких дій, намагається уникнути гнітючості страждання. Одування від травми потребує довгого часу та інколи може бути лише частковим. 15 вищеописаних вербалізаторів становлять ядро номінативного поля. Вони безпосередньо описують риси цього концепту в англійській картині світу, відображеній у свідомості носіїв англійської мови. Концепт TRAUMA у своєму ядрі містить дані про обставини отримання травми, її учасників, жорстокість, насильницький характер, зброю, якою завдається травма, порушення звичного перебігу подій, довготривалість одужання, переживання страждання, безпомічності, крайнього стресу, вплив на подальше життя.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведене дослідження дає змогу наголосити на тому, що концепт TRAUMA є масштабним і значущим в англійській картині світу.

Інвентаризація прямих вербалізаторів концепту виявила 4 головні лексеми-репрезентанта: *shock* (шок), *pain* (біль), *wound* (рана), *injury* (поранення).

Іх подальше дослідження сприяло виявленню основних ЛСВ прямих вербалізаторів. У “*pain*” та “*injury*” нараховується 3 ЛСВ, 2 з яких схожі

за значенням: ураження організму, яке не дозволяє повноцінно функціонувати, усвідомлення страждання. Відмінними є психологічний складник у “*pain*” та вказівка на наявність заподіювача травми у “*injury*”. ЛСВ “*shock*” і “*wound*” є більш розгалуженими: “*shock*” єдина вказує на раптовість, несподіваність неприємної події у наслідок насильства, а “*wound*” висвітлює, окрім вищезначених трьох спільних ознак “*shock*”, “*pain*” та “*injury*”, навмисний характер завдання травми, жорстокість кривдника, його зброю, передусім холодну та вогнепальну, тип отриманої рани – ножова рана, кульовий отвір тощо.

Диференційні ознаки концепту TRAUMA виражені варіантом розгортання на психічному чи ментальному рівнях. Це може бути стан крайнього шоку або дискомфорту, неприємності події чи неможливість їх переживання, інформація щодо постраждалого та заподіювача, конкретні предмети, якими завдається травма.

Ядерним класифікаторам концепту TRAUMA характерна яскравість образів, інформаційний зміст головних лексем, варіативність інтерпретаційного поля ЛСВ.

Таким чином, концепт TRAUMA є багатомірним, семантично об’ємним концептом. Перспективою подальшого дослідження концепту TRAUMA ми вважаємо його діахронічний аналіз, встановлення сучасних зв’язків із суміжними дисциплінами, поступове здійснення аналізу контекстуальної актуалізації концепту TRAUMA у творах «Олівія Кіттерідж», «І знов Олівія» для визначення індивідуально-авторського концепту TRAUMA письменниці Є. Страут.

ЛІТЕРАТУРА

1. Evans V., Green M. Cognitive linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
2. Кубрякова Е.С. Язык и знание. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
3. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток – Запад, 2007. 314 с.
4. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты. Новое в зарубежной лингвистике. *Лингвистическое издание*. 1981. № 10. С. 350–368.
5. Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar. Theoretical prerequisites. Stanford: Stanford University Press, 1987. V. 1. 628 p.
6. Bush B., McNamara T. Language and Trauma: An introduction. Applied Linguistics. 2020. Issue 3. URL: <https://academic.oup.com/applij/article/41/3/323/5821459?searchresult=1>
7. Lakhurst R. The question of trauma. London: Routledge (1st ed), 2008. 256 с. <https://doi.org/10.4324/9780203607305>

8. Неретина С.С. Слово и текст в средневековой культуре: Концептуализм Петра Абеляра. Москва : Гнозис, 1996. 182 с.
9. Рассел Б. История западной философии. Москва : Миф, 1993. Т. 1. 510 с.
10. Аскольдов С.А. Концепт и слово. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. Москва : 1997. С. 276–279.
11. Лакофф Д. Мышление в зеркале классификаторов. Текст. Новое в зарубежной лингвистике. *Лингвистическое издание*. 1988. № 23. С. 12–21.
12. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/trauma> (дата звернения: 03.03.2021)
13. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/> (дата звернения: 03.03.2021)
14. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trauma> (дата звернения: 03.03.2021)
15. Roget's 21st Century Thesaurus. URL: <https://www.thesaurus.com/browse/trauma?s=t> (дата звернения: 03.03.2021)
16. Webster's third new international dictionary of the English language. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/trauma#h1> (дата звернения: 08.03.2021)
5. Langacker R.W. (1987) Foundations of cognitive grammar. Theoretical prerequisites. Stanford : Stanford University Press. V. 1. 628 p.
6. Bush B., McNamara T. (2020) Language and Trauma: An introduction. Applied Linguistics. Issue 3. URL: <https://academic.oup.com/applij/article/41/3/323/5821459?searchresult=1>
7. Lakhurst R. (2008) The question of trauma. London, England: Routledge (1st ed). 256 p. <https://doi.org/10.4324/9780203607305>
8. Neretina S.S. (1996) Slovo i tekst v srednevekovoy kul'ture: Kontseptualizm Petra Abelyara [Word and text in medieval culture: Conceptualism of Peter Abelard]. Moscow : Gnozis. 182 p.
9. Russel B. Istoriya zapadnoy filosofii [History of Western Philosophy]. Moscow : Mif, 1993. V. 1. 510 p.
10. Askol'dov S.A. (1997) Kontsept i slovo. Russkaya slovesnost'. Ot teorii slovesnosti k strukture teksta. Antologiya [Concept and word. Russian literature. From the theory of literature to the structure of the text. Anthology]. Moscow : Pp. 276–279.
11. Lakoff G. (1988) Myshleniye v zerkale klassifikatorov. Tekst. [Thinking in the mirror of classifiers. Text.] Novoye v zarubezhnoy lingvistike. *Lingvisticheskoye izdaniye*. № 23. Pp. 12–21.
12. Longman Dictionary of Contemporary English Online. (Access date: 03.03.2021). URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/trauma>
13. Oxford Advanced Learner's Dictionary. (Access date: 03.03.2021). URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/>
14. Collins Dictionary. (Access date: 03.03.2021). URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trauma>
15. Roget's 21st Century Thesaurus. (Access date: 03.03.2021). URL: <https://www.thesaurus.com/browse/trauma?s=t>
16. Webster's third new international dictionary of the English language. (Access date: 03.03.2021). URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/trauma#h1>.

REFERENCES

1. Evans V., Green M. (2006) Cognitive linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press. 830 p.
2. Kubryakova Ye.S. (2004) Yazyk i znaniye [Language and knowledge]. Moscow: Yazyki slavyanskoy kul'tur. 560 p.
3. Popova Z.D., Sternin I.A. (2007) Kognitivnaya lingvistika [Cognitive linguistics]. Moscow : AST: Vostok – Zapad. 314 p.
4. Lakoff G. (1981) Lingvisticheskiye geshtal'ty [Linguistic gestalts]. Novoye v zarubezhnoy lingvistike. *Lingvisticheskoye izdaniye*. 1981. № 10. Pp. 350 – 368.

МОВА КВІР-СПІЛЬНОТИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛЕНГУ ДРЕГ-КВІНС (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕШОУ RUPAUL'S DRAG RACE)

Марченко В. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-9291-471X
seonolut@gmail.com*

Шинкаренко А. О.

*магістр кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-7171-5423
shinkar.and.co@gmail.com*

Ключові слова: *сленг,
лавандова лінгвістика,
соціолінгвістика,
квір-спільнота, поларі,
drag queens.*

Стаття присвячена аналізу особливостей мовної ідентифікації представників квір-спільноти, зокрема сленгових виразів із вокабуляру дрег-квінс. Наукова розвідка належить до категорії досліджень «лавандової» лінгвістики – молодій гілки соціолінгвістики та загального мовознавства, що популяризується серед лінгвістів-антропологів. У статті окреслюються теоретичні засади перенесення ідей квір-теорії в лінгвістику, спираючись на роботи західних дослідників із метою критичного дослідження дискурсивного формування гетеронормативності. З'ясовано, що мову квір-спільноти розглядають у безпосередньому зв'язку з її носіями, рівнем їхньої культури, духовними цінностями, переконаннями, статтю, уподобаннями тощо. Сленг дрег-квінс визначено як особливу, характерну для квір-середовища спеціалізацію загальнонаціональної мови, яка ґрунтується на загальній для всіх стилів системі фонетичних, граматичних і лексичних засобів. Визначено, що серед ключових мовних характеристик сленгу дрег-квінс є запозичення також і з суміжних соціолектів, з якими взаємодіє мова квір-спільноти, зокрема з арго та мовою поларі. З'ясовано, також, що, крім запозичень, для поповнення лексики дрег-спільноти найбільш характерними шляхами є перенесення найменування за формою та якістю предмета, метафоризація, переосмислення якості предмета і перенесення його ознаки на людину. У статті розглядається сутність понять «квір», «сленг», «поларі», “drag queens”, пояснення яких супроводжується переліком популярних та найчастотніших сленгових виразів з їх певним прагматичним характером. Аналізовані одиниці базуються на матеріалі сучасного американського телешоу “RuPaul’s Drag Race”, що є ключовим «драйвером» популяризації квір-сленгу сьогодні. Окреслено перспективи подальшого вивчення соціолектів як середовища розвитку інклюзивності і каналів поширення нового в загальнонаціональній мові.

**LANGUAGE OF QUEER COMMUNITY:
THE CHARACTERISTICS OF DRAG QUEENS SANG
(STUDIED ON AMERICAN REALITY SHOW “RUPAUL'S DRAG RACE”)**

Marchenko V. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory, Practice and Translation of English
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Peremohy avenue, 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9291-471X
seonolut@gmail.com*

Shynkarenko A. O.

*Master Student at the Department of Theory, Practice and Translation of English
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Peremohy avenue, 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7171-5423
shinkar.and.co@gmail.com*

Key words: *slang, lavender linguistics, sociolinguistics, queer community, Polari, drag queens.*

The article is devoted to the analysis of the linguistic identification features of queer community members, in particular with the slang expressions from the drag queen vocabulary. Scientific research belongs to the category of “lavender” linguistics, which is a young discipline of sociolinguistics and general linguistics, and is popularized among linguists-anthropologists. It was found that the language of the queer community is studied in direct connection with its speakers, the level of their culture, spiritual values, beliefs, gender, preferences, etc. Drag queens slang is defined as a specialization of the national language, that is distinctive for the queer community environment and it is based on a common system of phonetic, grammatical and lexical means of the language. It is determined that among the key linguistic characteristics of drag queens slang is also borrowing from related sociolects which the language of the queer community interacts with, in particular with slang and the Polari language. It was also found that, in addition to borrowing, the most characteristic ways to replenish the vocabulary of the drag community are the transfer of the name in the form and quality of the object, metaphorization, rethinking the quality of the object and transferring its features to a person. The article considers and provides the essence of the terms “queer”, “slang”, “polar”, “drag queens”, the defining of which is accompanied by a list of popular and most frequent slang expressions with a certain pragmatic nature. The analyzed lexical units are based on the material of the modern American reality show “Rupaul’s Drag Race”, which is a key “driver” of queer slang promotion today. Prospects for further study of sociolects as an environment for the development of inclusiveness and channels for the spread of the new in the national language are outlined.

Постановка проблеми. Нині лінгвістика розглядає мову невідривно від мовця, його діяльності, мислення, світогляду, культурних та духовних цінностей. Інтеграційною дисципліною і наукою, що дає змогу аналізувати мову, зважаючи на особистість та суспільство загалом, є соціолінгвістика [1, с. 28]. Теоретичні засади соціолінгвістики ґрунтуються на результатах

досліджень таких мовознавців, як Ф. де Соссюр, Ш. Баллі, У. Лабов, Є. Поліванов та ін. З часом діапазон вивчення взаємодії мови і суспільства, а також супутніх цьому процесів відчутно розширюється. Значну увагу вивченню соціальних варіацій мови приділяли такі вчені, як Л. Ставицька, Г.П. Мацюк, М.П. Грабовий, П. Траджилл, Е. Партрідж та ін.

Вивчення, фіксація і аналіз мовних одиниць різних варіацій мови, що становлять частину загальнонародної мови, є важливим завданням для сучасного мовознавця. Однією із таких варіацій є мова квір-спільноти, що охоплює широкий спектр лексичних одиниць та сленгових виразів і може використовуватися як «парасолькове» поняття для позначення комунікації представників цієї спільноти, тобто ЛГБТ, гендерно небінарних осіб тощо, як усередині, так і поза її межами. Через популяризацію в медіа та поширення засад толерантного ставлення до інших соціальних груп у мові почала спостерігатися більш активна рефлексія гендеру та сексуальної орієнтації, що безперечно потребує детальнішого лінгвістичного розгляду та зумовлює актуальність статті.

Актуальність вивчення мовної характеристики квір-мови зумовлена ще кількома чинниками. Так, цей соціолект є відображенням соціальних та культурних реалій, що оточують його носіїв, отже, його вивчення сприяє кращому розумінню картини світу. Крім того, розмовна лексика має тенденцію до поступового переходу в статус літературної.

Дослідженню питань особливостей і функціонування мови квір-спільноти та сленгу присвячені праці багатьох західних мовознавців та лінгвістів-антропологів. Так, учені В. Ліп, А. Лівія, К. Холл, Д. Камерон та Д. Кулик зробили значний внесок у галузь «лавандової» лінгвістики – нової гілки сучасного мовознавства, що студіює особливості мови груп та спільнот людей з меншими варіантами сексуальної орієнтації, а також осіб із гендерною ідентичністю, що є відмінною від усталених стереотипів дуальності [2, с. 104]. Значну увагу вивченню особливостей сленгу саме дрег-квінс як окремої соціальної групи приділяли такі вчені, як Н. Сіммонс, Р. Баррет, М. Голдмарк, С. Манн, С. Гопкінс, В. Тейлор та ін.

Мета і завдання статті. Метою статті є схарактеризувати поняття «мова квір-спільноти» загалом і «сленг дрег-квінс» зокрема, а також джерела його поповнення, дослідити, які ключові мовні особливості їм притаманні. Для досягнення поставленої мети буде проаналізовано визначення поняття «квір»; встановлено взаємозв'язок мови і особистості; визначено процес формування сленгу дрег-квінс та його популяризації.

Об'єктом дослідження є мова квір-спільноти. **Предметом** дослідження постають особливості функціонування сленгу дрег-квінс як складника мови квір-спільноти.

Методи та методики дослідження. У статті проаналізовано знакові роботи мовознавців, соціолінгвістів, лінгвістів-антропологів стосовно соціолектів, аргю та сленгу, що дало змогу окреслити основні тенденції розвитку цього напрямку лінгвістики та проаналізувати її сучасний стан. Через уза-

гальнення сформульовано визначення поняття «мова квір-спільноти», виведено її основні мовні характеристики та розглянуто сленг дрег-квінс як аспект мови представників квір-спільноти загалом. Для досягнення мети і виконання поставлених у статті завдань також комплексно використано такі теоретичні методи лінгвістичного дослідження, як аналіз, синтез та систематизація теоретичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші дослідження в області ЛГБТ-лінгвістики фокусувалися на створенні окремих «лавандових лексиконів», як наприклад, глосарій Герсона Легмана 1941 року [3]. Пізніше, у 1995 році Вільям Ліп, який у своїх працях досліджує культуру ЛГБТ, взаємозв'язок культури і лінгвістики, закликав до перейти до більш повного і детального вивчення використання мови квір-спільноти. Так, професор та основоположник нової галузі лінгвістичних досліджень – «лавандової» лінгвістики, назвою своєї публікації “Beyond the Lavender Lexicon” підкреслює, що «спілкування квір-спільноти є більшим за закодовані слова зі спеціальним значенням» та охоплює «широкий спектр повсякденних мовних практик» [4, с. 42]. Своєю чергою його колеги А. Лівія і К. Холл зазначили, що, хоч дослідження різниці між мовою чоловіків і жінок припускали, що гендер є «правильним» способом поділу соціального простору, все ще є значний простір для лінгвістичних досліджень, заснованих на сексуальності, а не біологічній статі [5, с. 19].

«Мова» в цьому контексті може належати до будь-якого аспекту усної або письмової лінгвістичної практики, вимови, використання певної лексики і в деяких випадках ретельно продуманого альтернативного лексикону, відомого під назвою «поларі». Поларі (від італ. *parlare* – «говорити») – таємна мова, яка використовувалась для вуличного спілкування злочинцями, моряками та повіями, а пізніше стала прерогативою сексуальних меншин, які були стурбовані питаннями особистої безпеки під час передачі вербальної інформації. Поларі повністю копіювала структуру англійської мови, проте містила закодовану лексичну інформацію, найчастіше представлену у формі стилістичних прийомів, аргю і сленгу.

У період з 1930–1970-х рр., коли гомосексуалізм у Великій Британії був незаконним і сильно стигматизованим, мова поларі була безпечним засобом проведення розмов у громадських місцях, які б попереджали інших про сексуальну орієнтацію. Багато слів давали змогу мовцям розмовляти про спільних друзів або критикувати появу людей, які були в безпосередній близькості.

Британський професор П. Бейкер займається дослідженням взаємозв'язку мови та ідентичності і є найбільш відомим дослідником мови поларі. Ґрунтовною працею в науковому дискурсі є його

докторська дисертація “Polari – The Lost Language of Gay Men”, а для широкого загалу доступна книга-словник “Fantabulosa: A Dictionary of Polari and Gay Slang”, що нараховує понад 500 термінів поларі. Автор ілюструє прикладами безліч слів для опису та позначення людей, занять, частин тіла, одягу та предметів побуту. Словник містить значну кількість оцінних прикметників, що активно використовувалися для пліток. Деякі (але не всі) основні слова лексику: *dolly* – милий; *eek, ecaf* – обличчя; *fantabulosa* – чудовий; *omi* – чоловік; *omi-palone* – гомосексуал; *palone-omee* – лесбійка; *palone* – жінка; *vada* – дивитись; *bona* – хороший. Приклад використання мови поларі на рівні речення зустрічаємо в тексті пісні Piccadilly Palare: “*So bona to vada, oh you, your lovely eek and your lovely riah*” – «Так приємно тебе бачити, дивитись на твоє миле обличчя та гарне волосся».

Концепція секретної мови суперечила першорядній ідеї видимості гомосексуалів у суспільстві, тому поларі зникає в 70-х роках під час зародження руху ЛГБТ-активістів – у період, відомий в історії як “gay liberation movement” [6]. Зникнувши з активного ужитку, мова поларі все ще вважається цікавим елементом культурної спадщини: був створений мобільний додаток PolariApp з етимологією, перекладом та алфавітним покажчиком термінів [7], а у 2015 році був випущений короткометражний фільм мовою поларі “Putting on the Dish” [8].

Подальше вивчення мови квір-спільноти потребує, насамперед, з’ясування сутності поняття «квір». Слово “*queer*” був запозиченим із німецької мови (*quer*) на початку XVI ст., денотативне значення якого включало «дивний», «ексцентричний». Згідно з думкою М. Амфрі [9, с. 25–26], слово «квір» стосовно людей з альтернативною сексуальною орієнтацією (гомосексуалів, лесбійок, транссексуалів тощо) існувало ще до 1700 р., але у науковому дискурсі воно почало використовуватися з кінця 1980-х рр.

Як пише А. Джагозе [10, с. 1], у середині XX ст. термін «квір» у найкращому випадку використовувався як сленгове позначення гомосексуалів і в найгіршому – як гомофобне образливе звертання.

Т. де Лауретіс вивела це слово із суто побутового вживання і легалізувала як культурософський термін, трансформувавши його на категорію, яка має тісні зв’язки з такими соціокультурними концептами, як «сексуальність», «суб’єктивність», «бажання», «гендер», «інакшість» тощо [11].

Нині поняттю «квір» не властива чітка термінологічна визначеність, що в постмодерністському дискурсі уможливорює ранжування його тлумачення й застосування, а також припускає синонімізування семантики термінів «квір» та «інший». Як стверджує Л. Фіол-Матта, термін «квір» є максимально «еластичним» і орієнтованим на

незалежне суб’єктивне тлумачення [12, с. 29]. Це дозволяє використовувати його у тих випадках, коли ідентичність суб’єкта не вписується в домінуючу модель ідентифікації – гендерної, статевої, расової, національної, тілесної. Водночас українська ЛГБТ-спільнота часто використовує самопозначення «квір» для того, щоб замаскуватися за англіцизмом, який не має негативних конотацій в українській мові і не асоціюється з гомосексуальністю або іншими перевагами, що суперечать гетеронормативності.

Традиційно вважалося, що мова є продуктом ідентичності, але постмодерністський підхід спростував цю теорію і припустив, що мова є частиною формування ідентичності, яка є мінливою, а не фіксованою. Так, мову почали досліджувати як відображення загальної соціальної ідентичності і навіть як інструмент створення сексуальної або гендерної ідентичності. Відповідно до теорії репрезентації С. Холла, мова є репрезентаційною системою, медіумом, який передаванням сенсу породжує культуру [13, с. 21]. Дж. Батлер підкреслює, що мова також зумовлює перформативність гендеру, раси та інших категорій соціальних конструкцій [14].

Члени будь-якої спільноти, використовуючи мову, утворюють мовні спільноти, належність до яких часто передбачається на основі стереотипів про їх учасників, що визначаються немовними факторами. Носії можуть опиратися культурно домінуючим особливостям мови, зберігаючи власні. Деякі члени спільноти можуть використовувати стилістичні та прагматичні прийоми для індексації і перебільшення орієнтації та ідентичності, проте інші можуть свідомо уникати стереотипних паттернів мови. Наприклад, використання жіночих займенників *she, her* відокремлює гомосексуальних чоловіків від гетеросексуальних норм і позначає їхнє небажання дотримуватись стандартів гетеросексуальної маскулітності. Однак причина використання жіночих займенників і частота їх використання можуть бути різними. Наприклад, вони можуть використовуватися як жарт.

Н. Саймонс підкреслює, що маргінальні групи суспільства використовують мову як інструмент створення спільної реальності [15, с. 631]. З огляду на це, вкрай поширеним є вживання звертань на кшталт “*sis*”, “*honey*”, “*sweetie*”. Крім цього, знизилась пейоративність звертання “*bitch*”, змінивши значення на «*подруга/друг*», «*впевнена в собі особа*»: “*I’m that bitch that’s going to be throwing up in the hotel lobby*”; “*Yaas, okay bitch we love you.*”

Одним із маркерів мови будь-якої спільноти є сленг – усна, нелітературна, експресивно забарвлена лексика, яка грає важливу роль у виділенні індивіда з маси та є способом вербального спілкування

закритих групах [17, с. 28]. Зазначимо, що дефінування терміна «сленг» є досить суперечливим у мовознавчій літературі. Узагальнюючи результати лінгвістичних розвідок на цю тему, можна зробити висновок, що сленгом є жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення [16, с. 21].

В останні роки сленг квір-спільноти значно поповнився завдяки світовій популярності американського реаліті-шоу “RuPaul’s Drag Race”, учасники якого ідентифікують себе як дрег-квінс – персони, що одягаються в дрег (одяг, притаманний протилежній статі) і часто поводяться перебільшено жіночно та в рамках жіночої гендерної ролі для досягнення комедійного, драматичного чи сатиричного ефекту [18, р. 114]. Дрег-королеви коментують мету своєї діяльності як бажання транслювати фемінність як рису, яка не належить до будь-якого гендеру, прийняти себе через пародію, стерти межу між гендерами, а не просто копіювати жіночий образ. Тривалий час дрег-королевами стереотипно вважалися виключно чоловіки, проте сьогодні дрег репрезентують цисгендерні, трансжінки, персони з небінарним гендером [19]. Шоураннер кожного сезону створює платформу змагань, для перемоги в яких кожна учасник/учасниця має мати *C.U.N.T* (акронім від “*Charisma, uniqueness, nerve, and talent*” з імплікованим посиланням на жіночу стать) – чотири риси, які має мати «America’s next drag queen superstar».

Згідно з народною етимологією, термін *drag* є акронімом від “Dressed Resembling A Girl” – «одягнений як дівчина» – з опису чоловічого театрального трансвестизму [20, с. 100]. Ще однією ймовірною етимологією терміна є можливе походження від слова «спідниця» ромською, яке трапляється в кількох ромських діалектах північної Європи як *daraka* та *jendraka* [21].

Становлячи урочистий аспект життя квір-спільноти, дрег-культура не лише значно популяризувала, але й поповнила її запас сленгових виразів. Місцем народження багатьох із них, які вживають сьогодні та помилково вважають новими, є так звані “underground balls” другої половини ХХ ст., на яких відбувалися змагання, бали, виступи та конкурси краси за участі «королев». У документальному фільмі “Paris Is Burning” 1990 р. зображено культові вечірки, на яких й голосно звучали такі сленгові одиниці, як *fierce* (прикметник для опису будь-чого «виняткової якості»), *shade* (осудливий або зневажливий коментар), *werk* (вигук для позначення та висловлення схвалення, підтримки), *vogue* (синонім до слова «стиль») тощо.

Нині, поширюючись у віртуальному просторі та медіа, сленг вже публічно видимою **дрег-культури**

стає частиною поп-культури [22], де пересічний споживач або неознайомлений із цим феноменом перекладач, може мати труднощі при спробі їх адекватного трактування. Завдяки телешоу квір-сленг не тільки привернув увагу широкої аудиторії, але і став фундаментом для творчої діяльності: меми, GIFs, контент у соціальних мережах [23]. Так, наприклад, Берні Сандерс у 2016 використовує сленговий вираз “throwing shade” [23], а фраза “Yass, queen” перекочувала з Інтернет-мемів на зображення офіційного мерчу мережі гіпермаркетів Target [23]. Епізоди телешоу “RuPaul’s Drag Race” показують тенденцію повторення однакових сленгових виразів, одночасно говорячи про їхню стабільність і частотність. Найбільш характерними шляхами їх формування є перенесення найменування за формою та якістю предмета, метафоризація, переосмислення якості предмета і перенесення його ознаки на людину. Наведемо найрозповсюдженіші ключові елементи спілкування **дрег-квінс**:

1) “*tea*” – посилання на плітки або новини. Так, *to spill the tea* – пліткувати.

2) “*to throw a shade*” – грубо, образливо коментувати когось, зазвичай перебільшувати недолік.

3) “*sickening*” – надзвичайно гарний, вражаючий. “*Girl, Madonna’s new album is sickening!*”.

4) “*to have a kiki*” – пліткувати, розмовляти тет-а-тет.

5) “*the house down*” – словосполучення для посилення позитивного враження від чогось або когось: “*That hottie is dancing the house down*”.

6) “*giving me life*” – вираз для вираження позитивного вподобання: “*This wedding ceremony is giving me life!*”.

7) “*to feel the fantasy*” – отримувати задоволення від діяльності;

8) “*to gag*” – шоковано реагувати: “*Her Versace dress made us all gag in appreciation!*”.

9) “*Hallelou!*” – вигук схвалення або радості.

10) “*to read*” – публічно та перебільшено вказувати на недолік: “*If she walks in here tonight I’m going to read her for coming at me for my contour*”.

Так, пов’язаний семантикою вислів “*The library is open*” означає намір «королеви» критикувати когось чи щось.

11) “*realness*” – втілення найправдивішої версії чогось або когось: “*She walked in and served Valley girl realness with that blonde hair*”.

12) “*fish*” – дуже жіночна дрег-квін: “*As soon as she puts on that wig, makeup, and dress, she starts to serve fish*”.

13) “*hunty*” – бленд “*honey*” та “*cunt*”; альтернативне дружнє звертання: “*You are serving fishy realness, hunty*”.

14) “*squirrel friends*” – звертання, що ґрунтується на факті «приховування» своїх «горішків»: “*Just between us squirrel friends*”.

15) “*come through!*” – мотиваційний вигук, виражений для підтримки друзів дрег-квінс: “*Lip syncing to Dolly Parton? Come through, girl!*”.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, мова квір-спільноти, зокрема сленг дрег-квінс, є цікавим лінгвістичним феноменом, що своїм існуванням розвіює стигматичні гетеронормативні стандарти і є невід’ємною частиною живої розмовної мови, характерними для якої є метафоричність і, як виявилось, перевага репрезентативної функції над комунікативною. Сленг дрег-квінс має великий обсяг культурологічної інформації, правильне виявлення якої сприяє її вірній передачі у процесі комунікації.

Володіючи комунікативним статусом, сленг виявляється прямим відображенням як фізіологічних, так і психічних аспектів носія мови, а також може вказувати на причетність до певної спільноти. Масова популяризація в медіа та просторіччі молоді сприяє поширенню ідей рівноправності та толерантності, модернізуючи уявлення суспільства про соціальні групи. У перспективі вбачаємо подальші дослідження в просторі кореляції мови з гендерною ідентичністю у квір-спільноті, її функціональному та перекладацькому аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

- Мацюк Г.П. Соціолінгвістика як інтеграційний напрям досліджень в умовах сучасної парадигми : міжнародний досвід й українська перспектива. *Наукові записки НаУКМА*. 2012. Т. 137 : Філологічні науки. С. 28–34.
- Baker P. *Fantabulosa. A Dictionary of Polari and Gay Slang*. London, New York: Continuum, 2002. 242 p.
- Legman G. *The Language of Homosexuality: An American Glossary*, in George W. Henry, *Sex Variants*. New York: Paul B. Hoeber, 1941. P. 1149–1179.
- Leap W. *Beyond the Lavender Lexicon: Authenticity, Imagination and Appropriation in Gay and Lesbian Languages*. Newark: Gordon and Breach, 1995. 426 p.
- Livia A., Hall K. *Queerly Phrased: Language, Gender, and Sexuality*. New York: Oxford University Press, 1997. 480 p.
- Bobeda T. What gay sounds like: The linguistics of LGBTQ communities. *WBEZ 91.5 Chicago. Chicago Public Media. 11 June 2012*. URL: <http://www.wbez.org/series/front-center/what-gay-sounds-linguistics-lgbtq-communities-99994> (дата звернення: 10.02.2021)
- Carling A. Take a Polari safari. *NEWEUROPE*, November 24th 2013. URL: <https://www.neurope.eu/article/take-polari-safari/> (дата звернення: 12.02.2021)
- Lowder J. B. Polari, the gay dialect, can be heard in this great short film “Putting on the Dish”. *Slate*, July 28th, 2015. URL: <https://slate.com/human-interest/2015/07/polari-the-gay-dialect-can-be-heard-in-this-great-short-film-putting-on-the-dish.html> (дата звернення: 12.02.2021)
- Umphrey M. *The Trouble with Harry Thaw. Queer Studies. An Interdisciplinary Reader*. Ed. by R.J. Corber and S.Valocci. Blackwell Publishing Ltd, 2003. P. 21–31.
- Jagose A. *Queer Theory: An Introduction*. United States: NYU Press, 1997. 153 p.
- Lauretis T. *Queer Theory: Lesbians and Gay Sexualities: An Introduction. Differences: A Journal of Feminist Cultural studies: 3.2*. Summer, 1991. P. 71–97.
- Fiol-Matta L. *A Queer Mother for the Nation*. University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2002. 220 p.
- Hall S. *The Work of representation. Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London : Sage, 2003. P. 13–75.
- Butler J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York/London: Routledge, 1990.
- Simmons N. Speaking Like a Queen in RuPaul’s Drag Race: Towards a Speech Code of American Drag Queens. *Sexuality & Culture*, 2014. № 18. P. 630–648.
- Беляева Т.М. Нестандартна лексика англійської мови. Ленинград : 1985. 234 с.
- Арнольд И.В. Экспрессивные средства английского языка : сборник научных работ. Ленинград : 1975. 100 с.
- Taylor V., Rupp L.J. Chicks with Dicks, Men in Dresses, *Journal of Homosexuality*, 2004. 46:3-4, p. 113–133.
- Levin S. Who can be a drag queen? RuPaul’s trans comments fuel calls for inclusion. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2018/mar/08/rupaul-drag-race-transgender-performers-diversity> (дата звернення: 12.02.2021)
- Sandoval J. The RuPaul Effect: The Exploration of the Costuming Rituals of Drag Culture in Social Media and the Theatrical Performativity of the Male Body in the Ambit of the Everyday. *Theatre Symposium*, 2018, 26 (1), 100–117 p.
- Faye B. Drag Herstory 101: 1800s through the 1920s ‘Pansy Craze’. Qnotes, 2018. URL: <https://goqnotes.com/60431/drag-herstory-101-1800s-through-the-1920s-pansy-craze/> (дата звернення: 12.02.2021)
- Pandel L. How RuPaul’s Drag Race Fueled Pop Culture’s Dominant Slang Engine. *Wired*, 2018. URL: <https://www.wired.com/story/rupauls-drag-race-slang/> (дата звернення: 20.02.2021)

23. Paisley C. What's The Future Of Gay Slang? The Establishment, 2018. URL: <https://theestablishment.co/whats-the-future-of-gay-slang/index.html> (дата звернення: 20.02.2021)

REFERENCES

1. Matsyuk, G.P. (2012). Sociolinguistika yak integracijnij napryam doslidzhen' v umovah suchasnoï paradigmi : mizhnarodnij dosvid i ukraïns'ka perspektyva [Sociolinguistics as an integration direction of research in the conditions of modern paradigm: international experience and Ukrainian perspective]. *Naukovi zapysky NaUKMA*. v. 137 : Filologichni nauki, pp. 28–34.
2. Baker, P. (2002). *Fantabulosa. A Dictionary of Polari and Gay Slang*. London, New York: Continuum.
3. Legman, G. (1941). The Language of Homosexuality: An American Glossary, in George W. Henry, *Sex Variants*. New York: Paul B. Hoeber, pp. 1149–1179.
4. Leap, W. (1995). *Beyond the Lavender Lexicon: Authenticity, Imagination and Appropriation in Gay and Lesbian Languages*. Newark: Gordon and Breach.
5. Livia, A. & Hall, K. (1997). *Queerly Phrased: Language, Gender, and Sexuality*. New York: Oxford University Press.
6. Bobeda, T. (2012). *What gay sounds like: The linguistics of LGBTQ communities*. WBEZ 91.5 Chicago. Chicago Public Media. 11 June 2012. URL: <http://www.wbez.org/series/front-center/what-gay-sounds-linguistics-lgbtq-communities-99994>
7. Carling, A. (2013). *Take a Polari safari*. NEWEUROPE, November 24th 2013. URL: <https://www.neurope.eu/article/take-polari-safari/>
8. Lowder, J.B. (2015). *Polari, the gay dialect, can be heard in this great short film "Putting on the Dish"*. Slate, July 28th, 2015. URL: <https://slate.com/human-interest/2015/07/polari-the-gay-dialect-can-be-heard-in-this-great-short-film-putting-on-the-dish.html>
9. Umphrey, M. (2003). The Trouble with Harry Thaw. *Queer Studies. An Interdisciplinary Reader*. Ed. by R.J. Corber and S. Valocci. Blackwell Publishing Ltd, pp. 21–31.
10. Jagose, A. (1997). *Queer Theory: An Introduction*. United States: NYU Press.
11. Lauretis, T. (1991). *Queer Theory: Lesbians and Gay Sexualities: An Introduction*. *Differences: A Journal of Feminist Cultural studies*: 3.2. Summer, pp. 71–97.
12. Fiol-Matta, L. (2002). *A Queer Mother for the Nation*. University of Minnesota Press, Minneapolis, London.
13. Hall, S. (2003). The Work of representation. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage, pp. 13–75.
14. Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York/London: Routledge.
15. Simmons, N. (2014). Speaking Like a Queen in RuPaul's Drag Race: Towards a Speech Code of American Drag Queens. *Sexuality & Culture*, 18, pp. 630–648.
16. Bielyaieva, T.M. (1985). *Nestandardna leksyka anglijs'koï movy* [Non-standard English vocabulary]. Lviv.
17. Arnold, I.V. (1975). *Ekspressivnye sredstva anglijskogoazyka: sbornik nauchnyh rabot* [Expressive Means of the English Language: Collection of Scientific Papers]. Leningrad.
18. Taylor, V. & Rupp, L. J. (2004). Chicks with Dicks, Men in Dresses, *Journal of Homosexuality*, 46(3-4), pp. 113–133.
19. Levin, S. (2021). Who can be a drag queen? RuPaul's trans comments fuel calls for inclusion. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2018/mar/08/rupaul-drag-race-transgender-performers-diversity>
20. Sandoval, J. (2018). The RuPaul Effect: The Exploration of the Costuming Rituals of Drag Culture in Social Media and the Theatrical Performativity of the Male Body in the Ambit of the Everyday. *Theatre Symposium*, 26(1), pp. 100–117.
21. Faye, B. (2018). *Drag Herstory 101: 1800s through the 1920s 'Pansy Craze'*. Qnotes. URL: <https://goqnotes.com/60431/drag-herstory-101-1800s-through-the-1920s-pansy-craze/>
22. Pandel, L. (2018). *How RuPaul's Drag Race Fueled Pop Culture's Dominant Slang Engine*. Wired. URL: <https://www.wired.com/story/rupauls-drag-race-slang/>
23. Paisley, C. (2018). What's The Future Of Gay Slang? *The Establishment*. URL: <https://theestablishment.co/whats-the-future-of-gay-slang/index.html>

УДК 81.111:81'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-24>

ПАРАВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ У ВІЗУАЛЬНО-ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ ВІЛЛА АЙСНЕРА «НЬЮ-ЙОРК – ВЕЛИКЕ МІСТО»

Матіішин А. Я.

аспірантка кафедри англійської філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна

orcid.org/0000-0002-2601-1758

annamatiishyn95@gmail.com

Ключові слова:

*паралінгвістика,
мультимодальність,
графічний роман, шрифт,
вербальні компоненти,
невербальні компоненти.*

У статті висвітлюється проблема використання паравербальних засобів комунікації в романі відомого американського коміксиста Вілла Айснера «Нью-Йорк – велике місто» у площині методології мультимодальності. Розглянуто поняття невербальних засобів комунікації та визначено шляхи їх проявів у романі Вілла Айснера. Здійснено комплексний аналіз шрифтів, використання кольору, позиції тексту на сторінці. Проаналізовано взаємозв'язок вербального та невербального компонентів у художньому тексті та подано приклади їх вживання. Усі текстові фрагменти супроводжуються ілюстративним матеріалом. Доведено, що використання автором різноманітних шрифтів, збільшеної гарнітури літер вказують на основні елементи мультимодального тексту. Виявлено, що для акцентуалізації сказаного автор капіталізує текст та виділяє його жирним шрифтом. Таке виділення додає більшої експресії та емоційності. Невербальний канал комунікації у візуально-графічному романі відіграє надзвичайно велику роль у сприйнятті та розумінні мультимодального тексту. Також було з'ясовано, що у візуально-графічному романі звуки передаються за допомогою вербальних засобів через фоносемантичний канал невербальної комунікації. Увесь роман написано в єдиному стилі, похилим шрифтом. Текстова повідомлення автор позиціонує на сторінці по-різному – з лівого боку, посередині та з правого боку. Таке розміщення тексту візуалізується і, як наслідок, легше сприймається читачем. Автор наближує читачів до героїв, відкриваючи їхні думки, які на сторінці зображено у спеціальних хмаринках.

Вілл Айснер висвітлює людські проблеми та переживання, тим самим демонструє реальне життя містян. Використання такого прийому вкотре доводить, що візуально-графічні романи містять серйозний контент і не створені для розваги.

Читач має володіти візуальною грамотністю, щоб правильно сприйняти та інтерпретувати мультимодальний текст. Лише в такому разі можливе продуктивне декодування.

PARAVERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN THE VISUAL AND GRAPHIC NOVEL “NEW-YORK: THE BIG CITY” BY WILL EISNER

Matiishyn A. Ya.

Postgraduate Student at the Department of English Philology

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2601-1758

annamatiishyn95@gmail.com

Key words: *paralinguistics, multimodality, graphic novel, face-type, verbal components, non-verbal components.*

The article highlights the problem of using the paraverbal means of communication in the novel of the American comic book writer Will Eisner “New -York: the big city” from a multimodal perspective. The complex analysis of type-faces, use of color, position of the text on the page is carried out. The relationship between verbal and non-verbal components in the fictional text is analyzed and the examples of their use are represented. All fragments are provided with illustrative material. It is proved that the author's use of various fonts, enlarged typefaces indicate the main elements of the multimodal text. It was discovered that the author capitalizes the text and highlights the most important phrases in bold. Such accentuation adds more expression and emotionality. The non-verbal channel of communication in the visual and graphic novel plays an extremely important role in the perception and understanding of the multimodal text. It was also discovered that in the visual and graphic novel sounds are transmitted by verbal means through the phono-semantic channel of non-verbal communication. The whole novel is written in the same style, in oblique type. The author places the text message on the page in different positions – on the left side, in the middle and on the right side. Such a placement of the text is well visualized and, as a result, easily perceived by the reader. The author draws the readers closer to the characters, revealing their thoughts, which are depicted on the page in special clouds. Will Eisner covers human problems and experiences, thus demonstrating the real life of the citizens. The use of such a method proves that the visual and graphic novels consist of serious content and are not created for entertainment. The reader must be visually literate in order to correctly perceive and interpret the multimodal text. Only in this case is productive decoding possible.

Постановка проблеми. У лінгвістичних студіях ХХІ століття вербальні та невербальні засоби комунікації вивчаються в межах мультимодальності [3, с. 94]. На думку Я.В. Бистрова, «... кожен текст, а особливо письмовий текст, являє собою взаємодію вербального і візуального значень, які потребують різних принципів семіотичної організації. Як наслідок, мультимодальне значення становить цілий комплекс значень, які утворюються, транслюються одиницями різних семіотичних модусів у межах мультимодального аналізу тексту» [2, с. 8].

Окрім мультимодальної лінгвістики, невербальні засоби також досліджують у рамках кількох споріднених мовознавчих напрямів: візуальної лінгвістики, візуальної комунікації, графічної лінгвістики, паралінгвістики, комп'ютерної паралінгвістики, невербальної комунікації, невербальної семіотики, соціальної семіотики, когнітивної

семіотики, лінгвістики тексту, медіалінгвістики та Інтернет-лінгвістики [3, с. 94]. Хоча багато вчених досліджують цю проблему, проте нині лишається чимало відкритих запитань щодо взаємодії вербальних та невербальних засобів комунікації у площині одного тексту, що надає **актуальності** пропонованому дослідженню.

Об'єктом дослідження є візуально-графічний роман Вілла Айснера «Нью-Йорк – велике місто», а **предметом** – паравербальні засоби комунікації в романі Вілла Айснера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років спостерігається посилена зацікавленість вчених до міждисциплінарного й поліаспектного дослідження позамовних засобів, які знаходяться в одному комунікативному просторі. Взаємозв'язок різних семіотичних ресурсів досліджували такі науковці: О.Є. Анісімова [1], Я.В. Бистров [2], К. Джебітт [6], Г. Кресс

[7], Т. ван Ліувен [8], Л.Л. Макарук [3], Ч. Форсвіль [5] та інші.

Постановка завдання. У статті розглядається питання паралінгвістичних засобів комунікації, які присутні в мультимодальному тексті Вілла Айснера «Нью-Йорк – велике місто». **Мета** статті – здійснити комплексний аналіз шрифтів, використання кольору, позиції тексту на сторінці, а також взаємозв'язок вербального та невербального компонентів художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. Паравербальні засоби комунікації зазвичай доповнюють вербальне повідомлення, іноді замінюють пропущений вербальний компонент в усному мовленні або ж, комбінуючись із вербальними засобами, забезпечують повноту розуміння сказаного. У писемному мовленні такі засоби доповнюють написане або стають єдиною можливістю передачі певної інформації. У візуально-графічних текстах вони відіграють надзвичайно велику роль, оскільки розкривають взаємодію вербальних та невербальних компонентів, а також їхні функції. Такі засоби є важливими складниками візуально-графічного роману, оскільки збагачують його зміст.

У цій розвідці ми зосередимо увагу на елементах, які є невід'ємними складниками в романі Вілла Айснера «Нью-Йорк – велике місто».

Дослідниця О.Є. Анісімова зазначає: «Невербальні засоби – такі, що існують біля графемної системи мови, супроводжують вербальне мовлення та слугують для вираження різних конотацій» [1, с. 5]. Щодо писемного тексту паравербальні засоби, що визначають його внутрішню організацію, його «оптичний образ», утворюють **поле паравербальних засобів тексту** [1, с. 6]. До цього поля вчена зараховує «графічну сегментацію тексту і його розміщення на папері, довжину рядка, пробіли, шрифт, колір, курсив, розбивку (сторінки), стягнення, лінійні підкреслення та окреслення, типографічні знаки, графічні символи, цифри, допоміжні знаки (наприклад: §, №, %), засоби іконічної мови (малюнок, фотографія, карикатура, таблиця, схема), незвичне написання слів і розміщення знаків пунктуації, формат паперу, ширину полів, а також інші засоби, набір яких не є чітко фіксованим і може варіюватися залежно від типу конкретного тексту» [1, с. 6–7].

Усередині такого поля паравербальні засоби розрізняються [1, с. 7]:

- а) ступенем своєї «прив'язаності» до вербальних засобів тексту;
- б) своєю роллю в організації змістової структури тексту;
- в) своїми функціями в тексті.

Усі паравербальні засоби комунікації мають різноманітне функціональне навантаження. Наприклад, використання жирного шрифту та/

чи підкреслення вказують на акцентування думок автора. Проте функціональне навантаження може змінюватися або ж розширюватися залежно від тексту [1, с. 7].

Як стверджує Я.В. Бистров, «... важливим викликом мультимодальної парадигми є роль адресата, який бере участь в інтерпретації значення візуальних елементів та їхньої функції у тексті» [2, с. 8]. Кожен читач розуміє все залежно від своєї уяви. Один і той самий текст сприймається всіма по-різному. У мультимодальному аналізі зазвичай виокремлюють зображення, елементи дизайну, колір, графічні засоби [2, с. 8].

Надзвичайно велику роль у мультимодальному тексті відіграють шрифти. Ними легко маніпулювати та створювати при цьому унікальні вихідні продукти.

Нині серед характерних графічних ознак шрифтів виокремлюють *насиченість* (жирний – звичайний; темний – світлий): *щільність* (стиснутий/вузький – розширений/широкий), *нахил* (похилий – прямий), *округлість* (загострений – круглий), *зв'язність* (зв'язаний – розділений), *орієнтацію* (горизонтальна орієнтація – вертикальна орієнтація), *упорядкованість* (стандартний – нестандартний) [2, с. 9].

У нашому дослідженні ми зосередимо нашу увагу на шрифтах, кольорі та іконічних елементах (малюнках), які автор використовує у своїй роботі. Також ми проаналізуємо ширину тексту, його розміщення на сторінці, позиціонування (горизонтальне чи вертикальне, діагональне чи довільне), виділення, вставки, підкреслення та незвичне написання слів.

Візуально-графічний роман «Нью-Йорк – велике місто» складається з дев'яти розділів. Кожен розділ має свою назву, яка виділена жирним шрифтом чорного кольору. Але написання заголовку першого розділу під назвою: **“THE TREASURE OF AVENUE ‘C’”** значно відрізняється від решти, оскільки літери замальовані не в чорний колір, а білий (рис. 1) [4, с. 8]. Для першої частини заголовка автор використовує акцидентний, тобто художній вид шрифту, а для другої – антикву (із засічками). Перша частина заголовка одразу привертає увагу читача. Основний текст, як і заголовок, розташований по ліву сторону сторінки і написаний у стовпчик, наче вірш: *“FROM THE BEGINNING WHEN IT FIRST BECAME THE MAIN ARTERIAL CONNECTING THE EAST SIDE WITH THE WEST SIDE AVENUE ‘C’ CARRIED THE MAINSTREAM OF THE CITY – A CHANNEL IN A SEA OF CONCRETE...”* [4, с. 8]. Перше слово в кожному рядку розташоване поза основним текстом, а перша літера цього слова виділена чорним жирним шрифтом. Отже, на нашу думку, автор намагається привернути увагу читача, зробивши

акцент виділенням першої літери. Якщо добре придивитися до написання самого тексту, то можна помітити незначний нахил літер вліво. Таке розміщення мови автора на сторінці візуалізується і, як наслідок, легше сприймається. У читача не виникає думки про вербальну надмірність тексту. Авторську нарацію доповнює малюнок, виконаний у чорно-білому кольорі з різними відтінками. Дивлячись на картинку, читач може і без тексту зрозуміти всю жалогідність становища, в якому опинилося велике місто. На нашу думку, зображення картинку крупним планом на сторінці несе в собі психологічне навантаження, оскільки читач напружує зір, щоб роздивитися деталі, та хоче зрозуміти, що автор все-таки має на увазі.

Рис. 1. Фрагмент № 1 візуально-графічного роману «Нью-Йорк – велике місто» [4, с. 8]

Окрім заголовка першого розділу, від решти відрізняється ще один заголовок під назвою “SUBWAYS” (рис. 2) [4, с. 27]. На сторінці він знаходиться з лівого боку у вигляді вивіски. Напис зафарбовано в білий колір та виділено жирним шрифтом. Якщо дивитися на загальну картинку, то читач не одразу звертає на нього увагу, адже спершу впадають в око малюнок і текст. Наратив автора знаходиться вже не з лівого боку, а по центру сторінки, написаний курсивом, напівжирним шрифтом великими літерами: “AS THE BIG CITY CLAWS THE SKY FOR MORE LIVING SPACE SO IT BURROWS INTO THE EARTH FOR COMMUNICATION CATACOMBING ITSELF WITH CAPILLARIES THROUGH WHICH SHUTTLE THE TRAINS...” [4, с. 27]. Шрифт нагадує рукописний.

Загалом після прочитання роману можна дійти висновку, що шрифтова частина тексту витримана в одному стилі. Коментарі автора та мова героїв написані напівжирним шрифтом чорного кольору. Важливу інформацію автор виділяє жирним шрифтом та підсилює сказане окличними знаками.

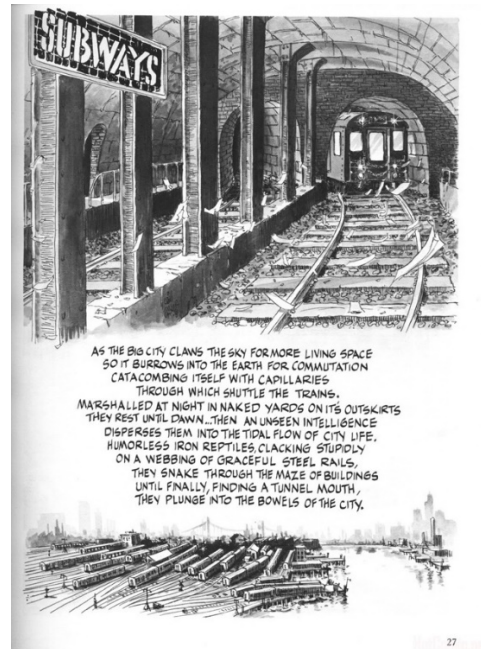

Рис. 2. Фрагмент № 2 візуально-графічного роману «Нью-Йорк – велике місто» [4, с. 27]

На рисунку (рис. 2) можна побачити, що автор доповнює своє мовлення малюнком, щоб читач міг краще зрозуміти сказане [4, с. 27]. Чорно-білі кольори гармонійно поєднуються з текстом та гарно сприймаються адресатом.

На наступному рисунку можна побачити зображення людей у метро. Вони не спілкуються між собою, а кожен думає щось своє (рис. 3) [4, с. 29]. Автор оформлює думки героїв у вигляді хмаринки, всередині якої знаходяться текст і картинка, яка супроводжує цей текст. Для прикладу, жінка з натовпу згадує слова свого чоловіка щодо розлучення: “...LET'S BE CIVILIZED ABOUT THIS, HELEN ...I WANT A DIVORCE...FACE IT...WE'VE HAD 15 YEARS OF PURE AGONY...AGONY” [4, с. 29]. Коли читач погляне на обличчя цієї жінки, то побачить, що вона дуже засмучена і розчарована. Якщо розглянути чоловіка, що сидить поряд із цією жінкою, можна побачити, що він думає не вербально, а візуально. По зображенню його думок читач може здогадатися, що чоловік голодний.

Окрім тексту, автор використовує числа. Такий прийом застосовується для привертання уваги реципієнта, і авторові роману це вдається, оскільки цифри одразу привертають погляд до себе (рис. 3) [4, с. 29]. Вілл Айснер розташовує

виконані в чорно-білому кольорі з різними відтінками. Текстова повідомлення автор позиціонує на сторінці по-різному – з лівого боку, з правого боку або ж посередині. На нашу думку, читач має володіти візуальною грамотністю, щоб правильно сприйняти та інтерпретувати текстові повідомлення. Лише в такому разі можливе продуктивне декодування.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в докладному вивченні паравербальних засобів комунікації та їхніх взаємозв'язків у візуально-графічних романах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учебное пособие для студентов факультетов иностранных языков. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 128 с.
2. Бистров Я. Взаємодія вербального і графічного модусів у художньому тексті (мультимодальний підхід). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2018. Вип. 4. С. 7–12.
3. Макарук Л.Л. Паралінгвальні засоби як композиційні складники сучасних англomовних мультимодальних текстів. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 4. С. 94–98.
4. Eisner W. *New York, the big city*. DC Comics, New York, 2000. 144 p. URL: <https://www.zipcomic.com/new-york-the-big-city>
5. Forceville C. Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives* / ed. by G. Kristiansen, M. Achard, R. Dirren and de Mendoza Ibáñez, F.R. Berlin; N. Y.: Mouton de Gruyter, 2006. P. 379–402.
6. Jewitt C. *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. London : Routledge, 2009. 340 p.
7. Kress G. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. 1st ed. London : Routledge, 2009. 236 p.
8. Leeuwen Theo Van. *Multimodality. The Handbook of Discourse Analysis* / ed. by Tannen Deborah, Hamilton E. Heidi, Schiffrin Deborah. Oxford : Wiley Blackwell, 2015. Vol. 2. P. 447–465.

REFERENCES

1. Anisimova E.E. (2003). Textual linguistics and intercultural communication (based on creolized texts) [Lingvistika teksta i mezhkul'turnaja komunikatsija (na materiale kreolizovannykh tekstov)]. Moskva: Academia, 128 p.
2. Bystrov Ya. (2018). Interplay of verbal and typographic modes in the fictional text. A multimodal approach. [Vzaiemodiia verbalnogo i hrafichnogo modusiv u khudozhnomu teksti (multymodalnyi pidkhid)]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Perekladoznavstvo ta mizhkulturna komunikatsiia»*. Vol. 4. Pp. 7–12.
3. Makaruk L.L. (2016). Paralingual elements as building blocks of contemporary English-language multimodal texts. [Paralinhvalni zasoby yak kompozytsiini skladnyky suchasnykh anhlo-movnykh multymodalnykh tekstiv]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*. Vol. 4. pp. 94–98.
4. Eisner W. (2000). *New York, the big city*. DC Comics, New York. 144 p.
5. Forceville C. (2006). Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives* / ed. by G. Kristiansen, M. Achard, R. Dirren and de Mendoza Ibáñez, F.R. Berlin; N. Y.: Mouton de Gruyter. pp. 379–402.
6. Jewitt C. (2009). *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. London: Routledge. 340 p.
7. Kress G. (2009). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. 1st ed. London: Routledge. 236 p.
8. Leeuwen Theo Van. (2015). *Multimodality. The Handbook of Discourse Analysis* / ed. by Tannen Deborah, Hamilton E. Heidi, Schiffrin Deborah. Oxford. Wiley Blackwell. Vol. 2. pp. 447–465.

УДК 811.111.81'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-25>

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО АСПЕКТУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Матковська М. В.

доцент кафедри англійської мови

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна
orcid.org/0000-0002-1047-7027
matkovska.mariya@kpnu.edu.ua*

Ключові слова: *культура, національний характер, ментальність, етнічні стереотипи, етнономінація, етнізм.*

У статті на матеріалі трилогії Томаса Стоппарда «Острів Утопії» визначено основні фрагменти англійської картини світу, представлені лінгвістичними особливостями етнокультурного аспекту в мовній об'єктивації російського етносу британською лінгвокультурною спільністю. Увагу зосереджено на спробі дослідження етнічних стереотипів, які існують у пізнанні людиною навколишнього світу іншого народу, є етнономінаціями та створюють своєрідний етнокультурний образ багатонаціонального світу, що впливає на організацію міжетнічної комунікації: на вибір відповідних номінативних одиниць та стратегічне розгортання спілкування. Дослідження та сприйняття іншої культури завжди проходить крізь призму своїх національних цінностей та властивостей характеру, відповідно, сприймання росіян, зокрема, англійцями дає багатий матеріал для вивчення англійського менталітету. Автор аналізує стереотипні уявлення англійців про національний характер та особливості національного менталітету російської етнічної спільноти. Виявляється, що росіянам потрібен сильний жорсткий лідер, оскільки вони звикли до беззастережливого підпорядкування владі та авторитету. У результаті аналізу виявлено, що позитивна оцінка факту, дії або явища надає об'єкту, що описується, характеристик «свого»: за норму, ідеал, щось позитивне сприймаються суспільством лише свої культурні надбання. Те, що оцінюється негативно, належить до класу «чужого». Таким чином, все, що оцінюється позитивно, є характеристикою «свого» та береться за правило; все, що оцінюється негативно, описується як чуже і тому зазнає відторгнення. Саме екстралінгвістичні фактори (політична, соціально-економічна ситуація) визначають, якої форми набуде контакт двох націй: діалогу чи конфлікту.

Постулюється ідея, що домінуючі риси національного характеру представників інших культур складаються в англійців у певний стереотип, який є стійким утворенням та таким, що не завжди відповідає дійсному стану речей. У ситуаціях міжетнічного спілкування процес комунікації відбувається на основі стратегій ототожнення та дистанціювання. Відповідні стратегії в міжетнічній взаємодії визначають спрямування комунікативних дій мовців із можливим наданням експліцитної або імпліцитної оцінки чи характеристики.

LINGUISTIC PECULIARITIES OF THE ETHNOCULTURAL ASPECT IN MODERN ENGLISH

Matkovska M. V.

*Associate Professor at the English Language Department
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Ohiyenko str., 61, Kamyanets-Podilskiy, Khmelnytsky region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1047-7027
matkovska.mariya@kpnu.edu.ua*

Key words: *culture, national character, mentality, ethnic stereotypes, ethnonomination, ethnonim.*

This paper is devoted to the main fragments of the English-speaking representation of the world, being presented by linguistic peculiarities of the ethnocultural aspect in language objectification of the Russian ethnos by the British linguocultural community. Attention is focused on the attempt to investigate ethnic stereotypes that exist in people's cognition of the world of another nation; they appear to be ethnonominations and create the specific ethnocultural image of the multinational world that influence the organization of interethnic communication: the choice of appropriate nominative units and strategic deployment of communication. The research and perception of another culture are always depicted through the prism of national values and character's peculiarities, accordingly, the perception of the Russians, in particular, by the English supplies with the rich data for studying the English mentality.

The author examines the stereotyped conception of the English about the national character and the peculiarities of the national mentality of the Russian ethnic community. The Russians are supposed to need a strong and strict leader as they have been used to following the idea of unprecedented submission to the authorities. The result asserts the fact that the positive assessment of facts, actions, or phenomena grants the object being depicted the characteristics of "own". These are norms; ideals, and something positive that have been perceived by the society as "own" cultural values. The notions, being estimated negatively are treated as "alien" ones. Thus positive assessment is the characteristic of "own" and is taken for granted. The negative assessment is treated as "alien" and that is why undergoes some rejection. The very extralinguistic factors (political, social, and economic) determine the form of the communication of two nations: whether it is the form of a dialogue or a conflict. It is postulated the idea that the dominant features of national characters of the representatives of other cultures are turned out by the English into definite stereotypes that are stable formations not always correspond to the true state. In the situations of interethnic relations, the process of communication is being conducted based on identification and distancing strategies. These strategies regulate communicative actions of speakers with the possible assignment of explicit or implicit appraisal or description.

Постановка проблеми. Уявлення людини про навколишню об'єктивну реальність та спосіб, яким вона класифікує світ, виражаються в його мові; з іншої сторони, мова – це єдиний засіб, який допоможе нам проникнути у приховану від нас сферу ментальності, бо вона детермінує спосіб поділу світу в тій чи іншій культурі. Останнім часом дедалі складнішою стає ситуація в міжнародних, міжетнічних відносинах, оскільки мовою відображається національна ментальність, виявляються актуальними дослідження в галузі мови як основного виразника уявлень про світ, а в окре-

мих випадках і про інший народ. Знання такого типу дають змогу побачити себе, свою країну та співвітчизників очима іншої нації, передбачити більшість конфліктних ситуацій у відносинах двох націй і деякою мірою попередити їх.

Важливим для сучасної лінгвістики є також встановлення ролі окремих номінативних одиниць у забезпеченні процесу спілкування. У сучасному мовознавстві дедалі більше зростає інтерес до дослідження людського фактора в пізнанні мови [1, с. 25–27], оскільки воно потребує виходу за межі власне мови, зі зверненням до

людини, однією із суттєвих характеристик якої є етнічна ідентичність, а моделювання мовної картини світу є одним із актуальних напрямів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна традиція дослідження мови, мислення та процесів пізнання взагалі і мови зокрема відображається в лінгвістичних працях В. Гумбольдта, Л. Єльмслева, І.О. Бодуена де Куртене, Г. Гійома. Через мову ми отримуємо знання про світ, і саме через мову ми виражаємо ці знання [2, с. 115–117]. Етнокультурні аспекти національних характерів зображені в працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (А. Вежбицька, А.С. Герд, Г. Гійом, В.І. Карасик, І.М. Кобозєва, В.І. Кононенко, В.В. Красних, Р. Brown, S. Levinson, D. Crystal, C. Kramsch, S. Levinson, A. Wierzbicka). Мова виступає як спосіб відображення навколишнього світу й мисленевої діяльності різних етнічних спільнот. Остання ж нерозривно пов'язана з практичною діяльністю людини. Здатність відображення є властивістю мозку, а не мови, тому про вторинну картину світу можна говорити, лише маючи на увазі мислення. Відповідно, мова виступає вторинною формою існування мислення [3, с. 127].

Орієнтація слова на узагальнення є однією з універсальї мови. Проте слово узагальнює настільки, наскільки це узагальнення вже відбулося в процесі психічного відображення дійсності до виникнення матеріальної оболонки. Створено багато моделей, за допомогою яких робляться спроби пояснити, як пересічний мовець розуміє та класифікує світ, як він використовує в мові весь свій життєвий досвід і накопичує знання [4, с. 113].

Метою статті є аналіз лінгвістичних особливостей етнічних стереотипів та етнономінацій, які формують своєрідний етнокультурний образ багатонаціонального світу, на матеріалі трилогії Томаса Стоппарда «Острів Умонії».

Виклад основного матеріалу. У межах когнітивної парадигми мовні форми вивчаються не самі собою, автономно, а з позицій того, як вони презентують певне бачення світу людиною та способи його концептуалізації в мові, загальні принципи категоризації та механізми обробки інформації. Мова за такого підходу виступає як знаряддя пізнання та концептуалізації людиною навколишнього середовища і самої себе.

Процес пізнання дійсності нерозривно пов'язаний із мовою. Мова виступає лише як частина того цілісного явища, яке ми намагаємося пізнати і має описуватись як інтегральний аспект усєї психічної діяльності людини.

Вербальні одиниці є продуктом складного процесу усвідомлення оточуючої дійсності. Опоередковано через мовні одиниці індивід інтегрує фрагмент реального світу у свою ментальну реальність. Таким чином, мова є основним засо-

бом вираження думки, а вивчення мови – це опосередковане вивчення пізнання [5, с. 129–134].

Спостереження за мовою як формою відображення та вираження процесів мислення надає найкращий доступ до свідомості людини. Поведінка людини визначається структурами знання, які в неї є, і тим, як вона зображує світ. Водночас людина не показує світ поза мовою [3, с. 145].

Когнітивний підхід до проблеми мови та мислення, на відміну від традиційного, робить акцент на особливій ролі людського фактора в пізнавальному та мовленнєво-мисленнєвому процесах і, відповідно, не тільки на колективному, а й на індивідуальному знанні окремих мовців, на його ролі у формуванні смислу висловлювання та значення окремих мовних одиниць [3, с. 154].

Антропоцентричний підхід до мови орієнтований, головним чином, на людину в її ставленні до мови та відображеної нею дійсності. Центральним фактором, що визначає специфіку того чи іншого кола явищ, є людина. Поза людиною мову вивчати не можна. Усі дослідницькі координати мають *перехрещуватися на людині*. Якщо мова – це дзеркало людського духу, то відбивається в ньому перш за все людська особистість, концепт якої входить до переліку констант культури. Людина бере активну участь у виборі мовних засобів виразу для опису тієї чи іншої ситуації та в розумінні мотивів цього вибору [2, с. 175–177; 3, с. 121–124].

Сучасна лінгвістика стала істотно орієнтуватися на вивчення концептуальних систем національних мов. Мова використовується як ключ до системи мислення та природи людської психіки. На основі мовних даних ми відтворюємо певні процеси мислення. Таким чином, мова стає не метою, а засобом проведення лінгвістичних досліджень. Вивчення мовних форм неповне без звернення до когнітивних категорій, оскільки категорії мислення практично невіддільні від мовних категорій [4, с. 111].

Результатом пізнання світу є інтерпретація мовними засобами, позначення й утримання у свідомості його властивостей у вигляді певної сітки понять, тобто концептуальна картина світу. Остання формується свідомістю людини та дає змогу ефективно орієнтуватися у світі, використовувати його у своїх цілях. Концептуальна картина як сукупність знань людини про світ експлікується в мовній картині світу.

Картина світу існує у двох основних формах – концептуальній та знаковій. Знання людини про світ бідніші за сам світ. Своєю чергою мова бідніша за наші знання. Обмеженість можливостей мови закономірна й природна, оскільки надмірність змісту веде до економії форми, але водночас це дозволяє виразити необмежені обсяги змісту. Концептуальна картина багатогранніша за мовну

картину світу, оскільки в її творенні беруть участь різні ментальні простори.

Мова є знаковою системою, і різні типи знаків як члени єдиної репрезентативної системи представляють певні аспекти концептуальної картини світу, тобто знання про світ. Це знання є складовою частиною значення одиниць, які утворюють власне систему мови – лексикон та граматику [3, с. 231]. У мові, в її лексичних та граматичних значеннях, у тому чи іншому ступені фіксуються результати людського пізнання [3, с. 242]. Семантика мовних та мовленнєвих одиниць не є довільною, а зображує основні категорії і структури наших моделей пізнання дійсності.

Як відомо, міжлюдське спілкування не зводиться лише до обміну інформацією. Чим більше збігаються моделі світу співрозмовників, тим глибше таке проникнення, тим скоріше й легше досягається узгодження поглядів. Значну роль у цьому відіграють стереотипи, які регулюють процес спілкування. Поняття стереотипу останнім часом широко вживається в культурології, етнології, соціології, психології, літературознавстві, мовознавстві, отримавши при цьому різне трактування [6, с. 68–69].

У когнітивній лінгвістиці та етнолінгвістиці термін «стереотип» стосується виключно змістовної частини мови та культури, тобто розуміється як ментальний стереотип, і корелює з картиною світу [4, с. 173–175].

Із соціально-психологічного погляду стереотипи виступають загальними когнітивними схемами, що спрямовані на досягнення соціальної дійсності.

Стереотипи виступають у ролі збірного, загального уявлення про явище, яке є предметом обговорення та сприяють встановленню взаєморозуміння між співрозмовниками. Прикладами таких інваріантів образу світу можуть бути етнокультурний та професійний образ світу [4, с. 221].

Реконструкція стереотипів свідомості комунікантів є необхідною ланкою в аналізі процесів розуміння та породження мовлення. З усього розмаїття етнічних стереотипів виділяємо стереотипи сприймання, тобто спрощені, схематизовані, емоційно забарвлені та стійкі образи будь-якої етнічної групи чи спільноти, що поширюються на всіх її членів. Етнічні стереотипи сприяють формуванню уявлень про різні народи та етноси [7, с. 105].

У лінгвістичних і соціально-психологічних концепціях стереотип трактується як форма оброблення інформації та стану знання [4, с. 288–289]. Стереотип, що являє собою фрагмент концептуальної картини світу, існує у свідомості як стійке, мінімізовано-інваріантне, зумовлене національно-культурною специфікою уявлення про предмет чи ситуацію. Стереотип є найвищим рівнем

диференціації кодів, оскільки використовується для характеристик мовних колективів як їх символ. Образливі позначення іноземців є не що інше, як згустки реальних або уявних якостей, які приписуються тій чи іншій соціальній спільноті [7, с. 115].

В основі стереотипу лежить реальний психологічний феномен. Останній є одним із компонентів установки сприймання, яка несе як попередній досвід індивіда, так і культурно-історичний досвід соціуму. Стереотипи свідомості, закодзовані в структурі мови, виявляються в процесі її вживання, самими носіями мови можуть не усвідомлюватися і навіть суперечити їхнім усвідомленим розумовим установкам, сформованим під впливом виховання та освіти [4, с. 225]. У міжособистісному спілкуванні значення, як «верхівка айсбергу» стереотипів, актуалізується асоціативними зв'язками до свідомих уявлень із відповідними словесними уявленнями. Ключем для викриття стереотипів національних характерів можуть служити лексичні конотації, які ми, слідом за Ю.Д. Апресяном, розуміємо як не суттєві, але стійкі ознаки поняття, що виражається лексемою та втілюють загальноприйнятну в суспільстві оцінку відповідного предмета [8, с. 67].

Таким чином, завдання виявлення стереотипів національних характерів зводиться до виявлення конотацій в етнонімах, а точніше, тих несуттєвих семантичних ознак, які несуть інформацію про риси характеру [1, с. 115]. Поява певних конотацій в етнонімах залежить від позамовних факторів: історичних, політичних, релігійних контекстів існування цих лексичних одиниць і народів-референтів, а також від закономірностей міжкультурного спілкування.

Етнономінація як родове, загальне поняття має специфічний зміст. Якщо розглядати буквально значення, то цей термін може позначати лише визначений етнос, наприклад: Russians [9, p. 942], French [9, p. 563], Poles [9, p. 942], Czechs [9, p. 240]. Сучасні назви етнонімічного характеру, як правило, позначають наднаціональні, етнічно змішані, адміністративно-політичні людські спільноти, наприклад: British [9, p. 167] та Englishmen [9, p. 425] (Angles, Welsh [9, p. 148–997], Scots [9, p. 1269], Irish [9, p. 752]). Термін *етнонім* застосовується також стосовно суперетнічних едностей, таких як Slavs [9, p. 1243], Celts [9, p. 191], Germans [9, p. 940], Romans [9, p. 1232], чи етнополітичних організацій, які складаються з різних національних спільнот, наприклад: Americans [9, p. 118], Belgians [9, p. 940], Indians [9, p. 721], Hungarians [9, p. 941], Swedes [9, p. 942].

Етнономінації поділяються на макроетноніми та мікроетноніми. Макроетноніми охоплюють генетично неоднорідні великі етноси, наприклад: Russians, Americans, Afro-Americans. Мікро-

етноніми застосовуються до спільнот, члени яких є представниками єдиного племені, народності, нації, народу, етносу. Важливим є спостереження щодо виявлення опозиції макро- / мікро- у формуванні етнічних прізвиськ: у сфері неофіційних, образливих етнічних назв значно переважають пейоративні позначення жителів цілих держав, політичних союзів, рас безвідносно до їхньої дійсної етнічної ідентичності.

Існування таких макроетнонімів-прізвиськ, як Yank [10, p. 1478], yankee-doodle [10, p. 1478] – американці, ricer, dink [10, p. 113] – представники східних рас, Sovs [9, p. 1381], commo [9, p. 269], Ivan [10, p. 392] – росіяни та громадяни колишнього Радянського Союзу безвідносно до їхньої дійсної національної приналежності, можна пояснити, виходячи з когнітивних особливостей сприйняття в процесі створення наївної картини світу (етноніми-прізвиська в жодному разі не несуть наукового знання та уявлення щодо відповідних етнічних груп).

Мовець, застосовуючи пейоративні номінації та наділяючи інші народи певними якостями, сприймає ситуацію міжетнічного спілкування глобально, нерозчленовано і не розрізняє, не класифікує «чужих» як представників визначеної національності з усіма властивими ознаками. Оцінювальна конотація етнонімів та назв етнонімічного характеру (етнонімів-прізвиськ, етнофобізмів) може стати однією з причин порушення або ускладнення міжкультурної комунікації.

Вивчення етнономіацій, закономірностей їх виникнення, розвитку та вживання неможливо відокремити від вивчення самих етносів, що сприяє розумінню тих складних процесів, які у своїй сукупності визначають етногенез та етнічну історію будь-якої людської спільноти. Самоназивання як вираження самосвідомості та називання іншими – стереотипізоване усвідомлення ззовні – є однією з найважливіших ознак певної етнічної єдності. Стійкість самого етносу загалом як соціальної системи виступає умовою порівняної стабільності зображення його у свідомості та самосвідомості. Етнономіації (авто- та зовнішні етноніми, етнофобізми й етноніми-прізвиська) несуть певні структури знання, що можуть стати у пригоді в процесі вивчення та оптимізації між-етнічної комунікації.

Ототожнення причин стосовно використання стереотипних номінацій щодо представників інших культур та спільнот сприятиме подоланню кризових процесів та уникненню непорозуміння в міжетнічних стосунках. Етнономіації, крім визначених етносів, як правило, позначають наднаціональні, етнічно змішані, адміністративно-політичні спільноти, що пояснюється сучасним членуванням багатонаціонального світу.

Стереотипи національних характерів можуть зазнавати змін та, як наслідок, не відповідати дійсному стану речей у визначений історичний період. Але, як свідчать дослідження у сфері міжкультурної комунікації, стереотипи є стійкими утвореннями, які трансформуються дуже повільно.

При етнічній номінації в сучасній англійській мові присутнє ототожнення або відчуження себе мовцем щодо певної етнічної спільноти. Вживаючи етноніми Englishman – англієць, Irishman – ірландець, Welshman – валлієць, Scotsman – шотландець, мовець ототожнює себе з відповідним етносом. Концепти формуються у свідомості людини з її безпосереднього життєвого досвіду – сприйняття дійсності органами чуттів, із її предметної діяльності, з мисленевих операцій людини з іншими уже наявними в її свідомості концептами, що приводить до виникнення нових концептів, а також із мовного спілкування [11, с. 228].

У складі стійких словосполучень, що відбивають реалії суспільного та культурного життя тієї або іншої спільноти, етноніми уточнюють, модифікують значення основного компонента, викликають його переосмислення. Зазначені одиниці вторинної номінації з етнонімами позначають різноманітні предмети, явища, культурно зумовлений вид діяльності. Наприклад, *Russian phenomenon – intellectual opposition* [12, p. 141]; *Yes – one! The intelligentsia! – Russian debut in lexicon* [12, p. 141], *Kukolnik is synonymous with the Russian theatre* [12, p. 74]. *Russians – limited progress in transcending the objective reality* [12, p. 16]; *Do you think there is something Russian about taking everything to extremes* [12, p. 179].

Носій мови у виборі значення слова керується певними стереотипами. Етнічний стереотип є фрагментом концептуальної картини світу, що існує у свідомості, й зумовлений національно-культурною специфікою уявлення про іноземців. Саме тому, на нашу думку, стереотипи міжетнічного спілкування займають чільне місце в комунікативно-пізнавальній діяльності особистості.

Висновки і пропозиції. У процесі нашого дослідження було розглянуто етнічні стереотипи, які виконують когнітивну, оцінну, соціальну функції та визначають поведінку індивіда, притаманні йому процеси сприймання та спілкування.

У сучасній англійській мові на позначення росіянина-іноземця існують як офіційні, нейтральні етнономіації, так і неофіційні етнонімічні назви. Перші утворюють групу загальноновизначених етнономіацій (офіційних етнонімів), які позбавлені позитивних або негативних конотацій і можуть набувати оцінного значення лише в мовленні для вираження прагматичної настанови адресанта.

Виявлено, що для номінації та надання характеристик представників російської етнічної

спільноти в сучасній англійській мові характерним є концептуальне об'єднання типових фреймів етнічної номінації, які представляють інтегративні моделі різного рівня складності. Типовим є поєднання предметно-центричного фрейму з асоціативним фреймом етнічної номінації. У складі стійких словосполучень, що показують реалії суспільного та культурного життя тієї або іншої спільноти, етноніми уточнюють, модифікують значення основного компонента, викликають його переосмислення. Зазначені одиниці вторинної номінації з етнонімами позначають різноманітні предмети, явища, культурно зумовлений вид діяльності.

Перспективними в цій галузі можуть бути дослідження, орієнтовані на вивчення характерних стереотипів інших національних характерів, що займають чільне місце в комунікативно-пізнавальній діяльності особистості та в міжетнічному спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
2. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики : монография. Москва : Прогресс, 1992. 224 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание : монография. Москва : Русские словари, 1996. 416 с.
4. Герд А.С. Введение в этнолингвистику. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. 488 с.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 447 с.
6. Kramsch C. Cultural Stereotypes. *Language and Culture*. Oxford : Oxford University Press, 1998. P. 67–69.
7. Кобозева И.М. Немец, француз и русский: выявление стереотипов национальных характеров через анализ коннотаций этнонимов. *Вестник Моск. ун-та. Серия 9. Филология*. 1995. № 3. С. 102–116.
8. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Москва : Наука, 1974. 367 с.
9. Cambridge International Dictionary of English. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 1774 p.
10. Longman Dictionary of English Language and Culture. London : Longman, 1992. 1528 p.
11. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. New York, Oxford : Oxford University Press, 1997. 328 p.
12. Stoppard T. The Coast of Utopia. A Trilogy: Voyage, Shipwreck, Salvage. New York : Grove Press, 2007. 347 p.

REFERENCES

1. Wezhbyczkaya, A. (2001). *Understanding Cultures through their Key Words* [Ponimaniye kultur cherez posredstvo klyuchevykh slov]. Moskva : Yazyki slavyanskoj kultury.
2. Gyjom, G. (1992). *Principles of theoretical linguistics* [Pryncipy teoreticheskoy lingvistiki]. Moskva : Progress.
3. Wezhbyczkaya, A. (1996). *Language. Culture. Cognition* [Yazyk. Kultura. Poznaniye]. Moskva : Russkyye slovary.
4. Gerd, A.S. (2001). *An Introduction to Ethnolinguistics* [Vvedeniye v etnolingvistiku]. SPb. : Izd-vo S-Peterb. un-ta.
5. Karasyk, V.E. (2002). *Language circle: personality, concepts, discourse* [Yazykovoj krug: lichnost, konsepty, diskours]. Volgograd : Peremena.
6. Kramsch, C. (1998). Cultural Stereotypes. *Language and Culture*. Oxford : Oxford University Press. P. 67–69.
7. Kobozeva, Y.M. (1995). The German, the French and the Russian: the identification of national stereotyped characters through the analysis of etnonyms connotations [Nemecz, francuz y russkyj: vyyavlenye stereotipov nacyonalnyux kharakterov cherez analiz konnotacyj etnonymov]. *Vestnyk Mosk. un-ta, Fylologyya*, 9(3), 102–116.
8. Apresyan, Y.D. (1974). *Lexical Semantics* [Leksicheskaya semantika]. Moskva : Nauka.
9. Cambridge International Dictionary of English. (1995). Cambridge : Cambridge University Press.
10. Longman Dictionary of English Language and Culture. (1992). London : Longman.
11. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. New York, Oxford : Oxford University Press.
12. Stoppard, T. (2007). *The Coast of Utopia. A Trilogy: Voyage, Shipwreck, Salvage*. New York : Grove Press.

УДК 811.111: 81'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-26>

ЗМІСТОВА АСИМЕТРІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ДИНАМІКИ МІКРОСТРУКТУРИ ГЛОБАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЛОГОСФЕРИ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА СХІДНИХ МОВ)

Махачашвілі Р. К.

*доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства
Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4806-6434
r.makhachashvili@kubg.edu.ua*

Семеніст І. В.

*кандидат історичних наук,
завідувач кафедри східних мов та перекладу
Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-0847-8856
i.semenist@kubg.edu.ua*

Ключові слова: *інноваційний комп'ютерний термін, глобальна інноваційна логосфера комп'ютерного буття, змістова асиметрія, мікроструктура логосфери комп'ютерного буття.*

Проблема теоретико-методологічного обґрунтування наскрізних принципів, напрямів, механізмів та результатів якісної динаміки макро- й мікроструктур словникового складу в царині комп'ютерного буття як консолідованого лінгвального об'єкта ще чекає на всебічне вивчення. Аналіз цього питання потребує залучення феноменологічного ракурсу дослідження комплексних мовних об'єктів з огляду на магістральне завдання феноменологічної епістемології – пізнання повної системи фактів свідомості, що конституують дійсність. У межах окресленого методологічного виміру «феноменологічність» мовної одиниці визначається як її кодифікативна спроможність до фіксації результатів пізнавального досвіду та вияву в ній субстантних характеристик пізнаваних об'єктів та явищ. Засади динаміки мікроструктури глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття визначаються на основі аналізу лінгвальних механізмів семантичної асиметрії. Інтегративним параметром динаміки глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття виступає явище атракції відповідного загалу дискретних інноваційних одиниць логосфери до змістових вузлів, які виступають центрами словотвірних та фразотвірних парадигм мов глобального спілкування у цифровому просторі. Метою статті є визначення параметрів змістової асиметрії в динаміці мікроструктури глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття. Кількісні та якісні характеристики елементів плану змісту та вираження (зокрема, продуктивність моделювальних шаблонів елементів поверхневих мікроструктур) загалу ІКТс (дискретних знакових інноваційних одиниць термінологічної природи) в мікроструктурі глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття (КБ) дають змогу зарахувати до змістових вузлів такі: 1) революційне впровадження цифрових технологій; 2) тотальна комп'ютеризація; 3) підмова комп'ютерного буття (КБ); 4) суб'єкт комп'ютерного буття (КБ); 5) особа, відчужена від комп'ютерного буття (КБ). Змістова стабільність субстантних елементів ІКТс на субстратно негомогенних щабелях плану змісту («концептуальний денотат» та «лінгвальний денотат» відповідно) та у середовищі зони проєкції концептуального ядра логосфери на глобальну інноваційну логосферу КБ забезпечується за рахунок симбіозу, часткової інкорпорації, поглинання змістовими елементами онтологічного денотата низки функціональних елементів зони проєкції концептуального ядра логосфери, зокрема концептуальних ознак [агентивність] та [антропогенез].

**CONTENT ASYMMETRY AS A TOOL OF GLOBAL INNOVATIVE LOGOSPHERE
OF COMPUTER BEING MICROSTRUCTURE DYNAMICS
(BASED ON EUROPEAN AND ASIAN LANGUAGES)**

Makhachashvili R. K.

*Doctor Habilitated of Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Typology and Romance Languages
Borys Grinchenko Kyiv University
Bulvarno-Kudryavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4806-6434
r.makhachashvili@kubg.edu.ua*

Semenist I. V.

*Doctor of Philosophy,
Head of the Department of Oriental Languages and Translation
Borys Grinchenko Kyiv University
Bulvarno-Kudryavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0847-8856
i.semenist@kubg.edu.ua*

Key words: *innovative computer term, global innovative logosphere of computer being, content asymmetry, microstructure of logosphere of computer being.*

The problem of theoretical and methodological substantiation of cross-cutting principles, directions, mechanisms, and results of qualitative dynamics of macro- and microstructures of vocabulary in the field of the computer being as a consolidated linguistic object is still awaiting a comprehensive study. The analysis of this issue requires the involvement of a phenomenological perspective of the study of complex linguistic objects in view of the main task of phenomenological epistemology – knowledge of the full system of facts of consciousness that constitute reality. Within the outlined methodological dimension, the “phenomenology” of a language unit is defined as its codifying ability to record the results of cognitive experience and the manifestation in it of the substantive characteristics of cognizable objects and phenomena. The principles of the dynamics of the microstructure of the global innovative logosphere of computer being are determined on the basis of the analysis of the lingual mechanisms of semantic asymmetry. An integrative parameter of the dynamics of the global innovation logosphere of computer being is the phenomenon of attraction of the corresponding general discrete innovation units of the logosphere to semantic nodes, which are the centers of word-forming and phrase-forming paradigms of global communication languages in digital space. The objective of the paper is to determine the parameters of semantic asymmetry in the dynamics of the microstructure of the global innovative logosphere of computer being. Quantitative and qualitative characteristics of the elements of the content plane and expression (in particular, the efficiency of modeling templates of elements of surface microstructures) of general ICTs (discrete semiotic innovative units of terminological nature) in the microstructure of the global innovation logosphere of computer being (CB) allow to include the following: 1) revolutionary introduction of digital technologies; 2) total computerization; 3) the language of computer being (CB); 4) the subject of computer being (CB); 5) a person alienated from computer being (CB). The semantic stability of ICTs substantial elements at substrate inhomogeneous tiers of the content plane (“conceptual denotation” and “lingual denotation”, respectively) and in the environment of the projection zone of the conceptual nucleus of the logosphere on the global innovative logosphere of the computer being is provided by: the symbiosis, the partial incorporation and absorption of a number of functional elements of the projection zone of the conceptual nucleus of the logosphere, in particular such conceptual features as [AGENTIVITY] and [ANTHROPOGENESIS].

Постановка проблеми. На новітньому етапі розвитку людства мова (як суспільний феномен) здебільшого являє собою індикатор тих змін, що відбуваються в суспільстві. Особливим чином це стосується сучасної англійської, яка на зламі тисячоліть набула функції своєрідної «метамови» комп'ютерного буття для різних культур [2; 4; 8]. Це, безперечно, сприяє процесам «глобалізації» та всесвітньої інтеграції, що своєю чергою призводить до зміцнення позиції англійської мови як мови інтернаціональної комунікації.

Саме тому в останні роки значною мірою зросли темпи збагачення словникового складу англійської мови та, як наслідок, інших мов міжнародного спілкування в цифровому просторі (іспанська, французька, німецька, китайська тощо). Як ніколи актуального змісту набуло поняття неологізму як рушійної сили прогресу мови [6, с. 5]. Слід зазначити також, що особливо бурхливого розвитку в умовах інформаційної революції набуває та сфера лексичних новоутворень мов глобального міжнародного спілкування, яка безпосередньо співвідноситься з науково-технічним прогресом, тобто так звана «комп'ютерна» термінологіка.

Проблема теоретико-методологічного обґрунтування *наскрізних* принципів, напрямів, механізмів та результатів якісної динаміки макро- й мікроструктур словникового складу в царині комп'ютерного буття як консолідованого лінгвального об'єкта ще чекає на всебічне вивчення. Аналіз цього питання потребує залучення феноменологічного ракурсу дослідження комплексних мовних об'єктів з огляду на магістральне завдання феноменологічної епістемології – пізнання повної системи фактів свідомості (термін Мераба Мамардашвілі), що конституують дійсність. У межах окресленого методологічного виміру «*феноменологічність*» мовної одиниці визначається як її *кодифікативна спроможність до фіксації результатів пізнавального досвіду та вияву в ній субстантних характеристик пізнаваних об'єктів та явищ*. Запропонована в нашому доробку [3] лінгвістична адаптація феноменологічного підходу до теоретико-методологічного осмислення динаміки словникового складу сучасних мов глобального спілкування в комп'ютерному бутті спирається на поняття *глобальної логосфери*, синтетично усвідомленої як 1) множинність мовних одиниць, які є умовно вичерпними феноменологічними реалізаціями абстрактних та емпіричних елементів різних сфер буття; 2) зона інтеграції мисленнєво-мовленнєвих континуумів (лінгво)культур.

Одним із найдинамічніших (і потенційно найбільш продуктивних) засобів створення та розгалуження та інтегрування формальної мікроструктури глобальної інноваційної логосфери

комп'ютерного буття (ГІЛКБ) [9] є афіксація, що загалом збігається з узуальними та типологічними тенденціями розвитку інноваційних підсистем природних мов [7] на порубіжжі століть.

Засади динаміки мікроструктури глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття визначаються на основі аналізу лінгвальних механізмів *семантичної асиметрії* [5; 10]. Інтегративним параметром динаміки глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття виступає явище атракції відповідного загалу дискретних інноваційних одиниць логосфери до *змістових вузлів*, які виступають центрами словотвірних та фразотвірних парадигм.

Необхідно зауважити, що в термінологічних системах роль синонімії як системоформуючого фактора значно менша, ніж у системі загальноживаної лексики, тому що в них (терміносистемах) реалізується переважно тільки різновид синонімії повного і часткового характеру. Синоніми в термінології – це терміни, що належать до одного й того ж денотата, але мають відмінності у поняттєвому плані, а також можуть відрізнятися семантикою словотвірних елементів, етимологією та особливостями функціонування. До того ж, за даними досліджень дослідників синонімами можуть бути термінологічні одиниці різних структурних рівнів та навіть різних знакових виражень [3; 11].

Об'єктом дослідження виступає глобальна інноваційна логосфера комп'ютерного буття кінця ХХ – початку ХХІ століть. **Предмет** аналізу – засоби та механізми інноваційної вербалізації комп'ютерного буття з позиції лінгвофеноменологічних характеристик засад, напрямів та результатів динаміки відповідної англомовної інноваційної логосфери. **Метою** статті є визначення параметрів змістової асиметрії в динаміці мікроструктури глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття.

Виклад основних матеріалів та результатів. Інструментальний апарат концептуального аналізу (що містить і компонентний аналіз змістового плану мовної одиниці) дає змогу виявити актуалізовані та імпліковані елементи лінгвального значення, які слугують «точками доступу» (термін Р. Ленекера) до концептуальних структур змісту. Поза межами компонентного та ширше концептуального аналізу залишаються сутнісні (субстантні) елементи, що параметризують структуру плану змісту інноваційного комп'ютерного терміна як феноменологічного кореляту елементів комп'ютерного буття. Такі елементи становлять основу онтологічного денотата інноваційного комп'ютерного терміна. З огляду на специфічні характеристики англомовної інноваційної логосфери комп'ютерного буття *ідентифікація в структурі плану змісту* інноваційного комп'ютерного

терміна *онтологічного денотата* виявляє його феноменологічну своєрідність як мовного знака.

Згідно з характером діалектичної послідовної співвіднесеності щаблів структури плану змісту інноваційного комп'ютерного терміна в межах діалектичної опозиції «сутність / явище», де щаблю (1) «онтологічний денотат» відповідає діалектичне поняття «сутність», щаблю (3) – «лінгвальний денотат» – діалектичне поняття «явище», дискретні елементи щаблю (3) плану змісту інноваційного комп'ютерного терміна (семи) та щабля (1) – субстантеми є ізоморфними.

Інвентар репрезентативних елементів конфігурації онтологічного денотата інноваційного комп'ютерного терміна становить ієрархічно негомогенна система субстантем, що залучає ієрархічні кваліфікатори (*субстантні таксони*: |ТИП СУБСТАНЦІЇ|, |СУБСТАНТНА НАЛЕЖНІСТЬ|, |СУБСТАНТНА ПРОТЯЖНІСТЬ|, |СУБСТАНТНА ДИСКРЕТНІСТЬ|) та відповідні ним дискретні елементи, впорядковані за гіпо-гіперонімічним принципом (*субстантні гіперелементи*: |ТИП СУБСТАНЦІЇ|: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|, |СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ|, |ВІРТУАЛЬНОСТЬ|, |МЕРЕЖА|; |СУБСТАНТНА НАЛЕЖНІСТЬ|:|ОБ'ЄКТ КБ|, |СУБ'ЄКТ КБ|, |СИМУЛЯКР КБ|; |СУБСТАНТНА ПРОТЯЖНІСТЬ|:|ПРОСТІР|, |ЧАС|; |СУБСТАНТНА ДИСКРЕТНІСТЬ|:|ПРОСТІР|, |ЧАС|; *субстантні гіпоелементи*: |СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ|:|ТЕХНОГЕНЕЗ|, |КІБЕРМОРФІЗМ|, |ЧАС|:|СИНГУЛЯРНІСТЬ|, |ЕСХАТОЛОГІЧНІСТЬ|).

Кількісні та якісні характеристики елементів плану змісту та вираження (зокрема, продуктивність моделювальних шаблонів елементів поверхневих мікроструктур) загалом ІКТс (дискретних знакових інноваційних одиниць термінологічної природи) в мікроструктурі глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття (КБ) дають змогу зарахувати до таких змістових вузлів такі:

- 1) революційне впровадження цифрових технологій;
- 2) тотальна комп'ютеризація;
- 3) підмова комп'ютерного буття (КБ);
- 4) суб'єкт комп'ютерного буття (КБ);
- 5) особа, відчужена від комп'ютерного буття (КБ).

1) Революційне впровадження цифрових технологій: **Attr(тип субстанції: кб)+revolution** (*cable / wireless / network / cyber / AI / data revolution*).

Впровадження сучасних цифрових технологій, яке призводить до так званих «революцій» у відповідних галузях: *cable / wireless / network / cyber AI / data revolution* (Eng.), *ciberrevolución / Revolución de la IA / revolución digital / revolución de la red* (Sp.), *Révolution numérique / révolution du réseau / cyber-révolution* (Fr.), *Cyber-Revolution/digitaleRevolution/Netzwerkrevolution* (Grm.),

サイバー革命 / ネットワーク革命 (Jap.), 网络革命 / 数字革命 (Ch.)

У процесі дослідження мікроструктури глобальної інноваційної логосфери комп'ютерного буття доцільним є, на нашу думку, окреслити те науково-прогресивне тло, на якому саме і відбуваються зміни в мові. Так, необхідно зазначити, що здійснення «надзавдання» із впровадження сучасних цифрових технологій найчастіше обертається так званими «революціями» у відповідних галузях [1; 12; 13].

З лінгвофеноменологічного погляду це знаходить своє відображення у виникненні цілої низки синонімічних та гіпонімічних словосполучень, змістовим ядром яких є поняття *revolution / revolución / révolution / 革命*. Наприклад: *cable revolution* – широке застосування кабельного телебачення, *wireless revolution* – широкомасштабне впровадження стільникового зв'язку, *network revolution* – комп'ютеризація підприємств. Гіперонімічною десигнацією цього процесу є феноменологізація поняття кібернетичної революції як такої – *cyber revolution*.

2) Тотальна комп'ютеризація: **Attr(тип субстанції: кб)+age** (*Cyber / Digital, Nano*). Характеристика темпорального етапу «тотальної комп'ютеризації» (*Cyber / Digital Age, Age of Bits, Nano-Age*).

Майбутнє світу, де вся інформація здобуватиметься та розповсюджуватиметься за допомогою комп'ютерної техніки, з погляду сучасних мов глобального спілкування постає як «кібермайбутнє» – *cyberfuture*. Однак, доки «кіберреальність» настала ще не до кінця, в мові відбиваються події, явища та процеси, що відбуваються в створеному комп'ютерною мережею Інтернет «кіберпросторі» – *cyberworld*. Варто зазначити також, що такий період «тотальної комп'ютеризації» став мішенню атракції різноманітних термінісів для свого позначення: *Cyber Age, Digital Age, Age of Bits, Age of Data, Nano-Age* (Eng.), *Era de Internet, era digital, era de los bits, era de los datos* (Sp.), *Âge d'Internet, âge numérique, âge des bits, âge des données* (Fr.), *インターネット時代、デジタル時代、ビット時代、データ時代* (Jap.), *互联网时代, 数字时代, 比特时代, 数据时代* (Ch.), etc.

Зауважимо, що в контурі змістових зон (1) та (2) розгалуження синонімічного ряду ІКТс відбувається на основі інтегративного елемента як внутрішньої, так і зовнішньої форми одиниць, що утворюються (*revolution* – «революція, масштабні суспільні зміни» та *age* – «значний проміжок часу», відповідно).

3) Підмова КБ. Навколо цього змістового вузла виникло одразу кілька гіпонімічних субпарадигм ІКТс.

По-перше, гетероморфний синонімічний ряд 1 ІКТс: це ІКТс, утворені на основі афіксоїда *cyber-*: *cyberjargon, cyberlingo, cyberspeech, cyberstyle* (Eng.), *ciberjargon, discurso cibernetico, estilo cibernetico* (Sp.), *cyberjargon, cyber discours, cyber style*, (Fr.), *サイバー専門用語、サイバースピーチ、サイバースタイル* (Jap.), *互联网术语, 互联网语音* (Ch.).

Інтегративність мікроструктури контура ГЛКБ у цьому сегменті забезпечується за рахунок статичного елемента структури онтологічного денотата відповідних ІКТс (тип СУБСТАНЦІЇ: КБ), що феноменологізовано в поверхневій структурі плану вираження за рахунок парадигмогенерувального форманта.

По-друге, гомоморфний синонімічний ряд 2 ІКТс, утворений на основі формотворчого елемента *speak-*, який функціонує здебільшого в значенні «професійний жаргон фахівців» (до прикладу: *software-speak* – спеціальна термінологія, що використовується в роботі з програмним забезпеченням, *guruspeak, Netspeak, bitespeak* – жаргон, на якому спілкуються комп'ютерні «профі»).

Спеціальна термінологія, що використовується в роботі з програмним забезпеченням, позначається новоутворенням *software-speak*, а поняття жаргону, на якому спілкуються комп'ютерні «профі», відтепер відбивається неологізмом *guruspeak, Netspeak, bitespeak, Zoomspeak* – для спілкування в умовах Ковід-19 (Eng.), *ネットスピーク* (Jap.), *网络语言* (Ch.). Існує також окрема підмова так званих комп'ютерних «зłodiv» – *hackerspeak*.

У площині екстенціональної інтегрованості мікроструктури ГЛКБ до цієї парадигми можна зарахувати також такі одиниці, як *Netois* – «специфічний діалект тих, хто спілкується за допомогою мережі Internet» (зазначимо, що цей неологізм було утворено шляхом телескопічного зрощення лексем *Net* [стале скорочення від Internet] та *patois* – «локальне наріччя, діалект» [670, 671]) та *Internetese* – «специфічний стиль спілкування в комп'ютерному просторі».

Гіперонімічний АІКТс, що позначає новоутворені «комп'ютерні» узуальні та комунікативні засоби (*cyberspeak / 网络语言*), можна вважати інтегративною ланкою між зазначеними синонімічними рядами ІКТс (1-гетероморфний та 2-гоморфний відповідно), оскільки він поєднує на рівні зовнішньої форми їх центральні формотворчі елементи.

Інтегративність мікроструктури англосмовної інноваційної логосфери комп'ютерного буття в цьому сегменті забезпечується за рахунок статичного елемента структури онтологічного денотата (тип СУБСТАНЦІЇ: КБ), та його динамічної фено-

менологізації в поверхневій структурі плану вираження відповідних ІКТс за рахунок варіативного форманта відповідної референтної належності (*software, guru-, Net-, bite-*).

4) Суб'єкт комп'ютерного буття (*cyberguru, cyberati, supergeek, etc.*). Слід зазначити наявну тенденцію до інтеграції мікроструктури змісту АІКТс, що позначають професіоналів галузі новітніх цифрових технологій, різносубстратними змістовими домінантами: (1)|СУБСТАНТНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КБ|→ (2)«епістеміологічна спроможність» → (3)*фахівець у сфері КБ*. На рівні мікроструктури зовнішньої форми відповідних ІКТс така інтеграція забезпечується продуктивністю варіативних словотвірних формантів *-guru* (*гуру, майстер*), *-geek* (*завзятий*) та *-savvy* (*обізнаний* – від. фр. «*savoir*» – знати).

Вони є основою для таких новоутворень, як, наприклад *cyber-guru, cyber-geek (technogeek), computer-savvy (net-savvy) / ciber-guru (Sp.) / connaissance de l'informatique* (Fr.) / *网络专家, 精通计算机* (Ch.) / *テクノギーク* (Jap.).

Значну потенцію до формотворчої продуктивності (за рахунок варіативності зовнішньої форми) виявляє також у вихідному форматі «нерегулярна» модель телескопічного зрощення словотвірного елемента АІКТс субстантної референтної віднесеності |тип СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ| зі словом «*literati*» (від. лат. – «книжник; освічений; обраний»).

Означена одиниця в межах мікроструктури ГЛКБ функціонує:

а) як автосемантичний елемент у значенні «висококваліфікована людина, професіонал»;

б) як абрєвійований формотворчий елемент зовнішньої форми ІКТс у значенні (1) *фахівець у галузі різномісних комп'ютерних технологій* (програмне забезпечення, цифрові комунікації, соціальні мережі, тощо) → (3)|СУБСТАНТНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ| (*cyberati, digirati, twitterati* (Eng.), *literato cibernetico* (Sp.), *cyber alphabétisés* (Fr.), *网络文人* (Ch.)).

5) Особа, відчужена від КБ.

До прикладу: *Internet* – гра слів на основі паронімічної співвіднесеності одиниці (*Inter*) *net* – *комп'ютерна мережа* та заперечувальної частки *not, neoludite* (Eng.) / *neoludita* (Sp.) / *ネオ・ラッダイト* (Jap.) – на основі історично вмотивованої одиниці *ludite* «людина, що ворожо ставиться до будь-яких технологій»; *leadite* [le'dit] паронімічно обіграє схожість зі словом *ludite* [lu'dit] і неологічно номінує особу, що на кшталт лудитів, відмовляється користуватися технологічними засобами (лудити – ткацькими верстатами, ледіти – комп'ютерами та цифровою технікою), натомість послуговується олівцем, графітовий грифель якого традиційно позначається узуальною одиницею *lead* – «свинець»).

Площина динамічної взаємодії різносубстратних щабелів плану змісту ІКТс наведеної референтної співвіднесеності кваліфікуються «феноменологічним конфліктом» у зоні проєкції концептуального ядра логосфери. Репрезентативний субстантний елемент |СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ| знаходиться у стані динамічної діалектичної опозиції (єдності в протиставленні) до ізоморфного йому концептуального елемента зони проєкції концептуального ядра логосфери – концептуальної ознаки [суб'єкт комп'ютерного буття].

Означена опозиція реалізується через інтегрованість до мікроструктури відповідного змістового шаблю ІКТс концептуальних ознак [заперечення], [волевиявлення], [агресія], які, фактично, призводять до повної трансформації означеного концептуального елемента у власну змістову протилежність [несуб'єкт комп'ютерного буття] або [0-суб'єкт комп'ютерного буття].

Висновки. Маніфестованість репрезентативних субстантних одиниць (*субстантних таксонів*: |ТИП СУБСТАНЦІЇ|, |СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ|, та відповідних субстантних елементів |ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|, |СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|, |СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ: ТЕХНОГЕНЕЗ|) у зоні проєкції концептуального ядра логосфери означених ІКТс є, однак, незмінною.

Крім того, означені субстантні елементи виявляють тенденцію до вертикальної екстраполяції на поверхневий щабель мікроструктури відповідних ІКТс, що на рівні структур мовного вираження феноменологізовано шляхом кумулятивної екстеріоризації відповідних субстантних одиниць за рахунок конвертованості змістотворчих механізмів зовнішньої форми та внутрішньої форми ІКТс:

– семантична кібердаптація елемента словоформи (*neo*)→афіксація – *neoludite*, *Internet*←|ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|←|СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ: ТЕХНОГЕНЕЗ|;

– функціонально та структурно різнорідна вторинна номінація, різносубстратна мовна гра – *neoludite*, *Internet leadite*←|СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|;

– неосемантизація – *rejecter*←|ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|←|СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|).

Змістова стабільність згаданих субстантних елементів ІКТс |ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|, |СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|, |СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ: ТЕХНОГЕНЕЗ| на субстратно негомogenous щаблях плану змісту ІКТс («концептуальний денотат» та «лінгвальний денотат», відповідно) та у субстратно «агресивному» змістовому середовищі зони проєкції концептуального ядра логосфери на

англомовну інноваційну логосферу КБ забезпечується за рахунок:

- симбіозу,
- часткової інкорпорації,
- поглинання

змістовими елементами онтологічного денотата низки функціональних елементів зони проєкції концептуального ядра логосфери, зокрема концептуальних ознак [АГЕНТИВНІСТЬ] та [АНТРОПОГЕНЕЗ].

У результаті цього дифузійній дестабілізації підлягає змістова структура концептуальної ознаки [несуб'єкт комп'ютерного буття], шляхом послідовної, різносубстратної феноменологічної девальвації її пара ознак:

– |ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|→|СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ: ТЕХНОГЕНЕЗ|→[заперечення]↔|СУБСТАНТИВНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|,

– |ТИП СУБСТАНЦІЇ: КОМП'ЮТЕРНЕ БУТТЯ|→[волевиявлення]←|СУБСТАНТНА НАЛЕЖНІСТЬ: СУБ'ЄКТ КОМП'ЮТЕРНОГО БУТТЯ|↔[0-агентивність],

– |СУБСТАНТНА ЯКІСТЬ: ТЕХНОГЕНЕЗ|→[агресія]→феноменологічна девальвація за рахунок сигніфікативних лінгвальних засобів – створення ефекту комічного, оцінна конотативна маркованість ІКТс.

Перспективи. Результати проведеного дослідження відкривають широкі перспективи вивчення субстантних параметрів інноваційних логосфер комп'ютерного буття різних мов світу, подальших шляхів та напрямів їх поповнення і динаміки внаслідок глобалізації мовних контактів. Окрему цікавість для подальших розвідок становлять моделі змістової асиметрії у східних мовах неалфавітного строю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bridis T. From Robot Revolution to Cyber Revolution. *Washington Bureau*. 2003. Sept. 1. P. 9–10.
2. Copilevitz T. Censoring Cyberspace Centers on Semantics. *The Dallas Morning News*. 1999. Dec. 17. P. 15.
3. Makhachashvili, Rusudan. Models and Digital Diagnostics Tools for The Innovative Polylingual Logosphere Of Computer Being Dynamics. *Italian-Ukrainian Contrastive Studies: Linguistics, Literature, Translation*. Peter Lang, 2020.
4. Берестнев Г.И. О «новой реальности» языкознания. *Филологические науки*. 1997. № 4. С. 56–68.
5. Єнікеева С.М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : дис. ... докт. філол. наук :

- 10.02.04 «Германські мови». Київський національний лінгвістичний ун-т. 2011. 438 с.
6. Зацний Ю.А. Інтернет і збагачення словникового складу англійської мови у новому столітті. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Філологічні науки*. 2003. № 4 (50). С. 75–79.
  7. Зацний Ю.А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : англо-український словник. Вінниця : Нова Книга. 2008. 360 с.
  8. Махачашвілі Р.К., Сидоркіна А.О. Дискурс японських нових мас-медіа: природа, ознаки та розвиток. *Studia Philologica*. 2019. С. 38–45.
  9. Makhachashvili, Rusudan and Semenist, Ivan. Phenomenological principles of global innovative logosphere of computer being construction (based on European and oriental languages). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021. № 32(71) (1). Pp. 195–202.
  10. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2009. 358 с.
  11. Кияк Т.Р. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім КМА. 2000. 270 с.
  12. Crystal D. *Language and the Internet*. Cambridge : CUP. 2001. 272 p.
  13. McFedries P. What shall we call the forthcoming decade? *Logophilia*. 2004. V 12. Pp. 3–6.
  5. Ienikieieva S.M. (2011) *Systema slovtvoru suchasnoi anhliiskoi movy: synerhetychnyi aspekt (na materialy novoutvoren kintsia XX – pochatku XXI stolit)* [Word-building system of the modern English language: synergetic aspect (based on innovations of the late XX – early XXI century)]. Kyiv : Kyiv National Linguistic University. 438 p. (Doctor Habilitated Thesis).
  6. Zatsnyi Yu.A. (2003) *Internet i zbahachennia slovnykovoho skladu anhliiskoi movy u novomu stolitti* [Internet and the development of English vocabulary in the new century]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filolohichni nauky* [Bulletin of Sumy State University. Series: Philology]. № 4 (50), pp. 75–79.
  7. Zatsnyi Yu.A. (2008) *Innovatsii u slovnykovomu skladi anhliiskoi movy pochatku XXI stolittia: anhlo-ukrainskyi slovnyk* [Innovations in vocabulary of the English language at the beginning of the XXIst century]. Vinnytsia: Nova Knyha. (in Ukrainian).
  8. Makhachashvili R.K., Sydorkina A.O. (2019) *Dyskurs yaponskykh novykh mas-media: pryroda, oznaky ta rozvytok* [Japanese new mass-media discourse: origin, features and development]. *Studia Philologica* [Philological studies], pp. 38-45.
  9. Makhachashvili, Rusudan and Semenist, Ivan. Phenomenological principles of global innovative logosphere of computer being construction (based on European and oriental languages). *Vcheni zapyski TNU V. Vernadskogo* [V. Vernadsky Tavria National University Academic Bulletin]. № 32(71) (1). Pp. 195-202. (in English).
  10. Dudok R. (2009) *Problema znacheniya ta smyslu termina v gumanitarnykh naukakh* [Problem of the term meaning and content in Liberal Arts]. Lviv : Lviv National University Press. 358 c.
  11. Kyiak T. (2000) *Osnovy terminotvorenyya. Semantyschni ta sociolinguistychni aspekty* [Basics of term-formation. Semantic and Sociolinguistic aspects]. Kyiv : Kyiv Mohyla Academy Press. 270 p.
  12. Crystal D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge : CUP. 2001. 272 p.
  13. McFedries P. What shall we call the forthcoming decade? *Logophilia*. V 12. 2004. Pp. 3–6.

REFERENCES

1. Bridis T. (2003) From Robot Revolution to Cyber Revolution. *Washington Bureau*, Sept. 1, pp. 9–10.
2. Copilevitz T. (1999) Censoring Cyberspace Centers on Semantics. *The Dallas Morning News*, Dec. 17, pp. 15.
3. Makhachashvili, Rusudan (2020) Models and Digital Diagnostics Tools for The Innovative Polylingual Logosphere of Computer Being Dynamics. *Italian-Ukrainian Contrastive Studies: Linguistics, Literature, Translation*. Bern: Peter Lang, pp. 86-102.
4. Berestnev H.Y. (1997) О “novoi realnosti” yazykoznyania [On New Reality of Linguistics]. *Fylolohycheskye nauky* [Philological sciences], № 4, pp. 56–68.
10. Dudok R. (2009) *Problema znacheniya ta smyslu termina v gumanitarnykh naukakh* [Problem of the term meaning and content in Liberal Arts]. Lviv : Lviv National University Press. 358 c.
11. Kyiak T. (2000) *Osnovy terminotvorenyya. Semantyschni ta sociolinguistychni aspekty* [Basics of term-formation. Semantic and Sociolinguistic aspects]. Kyiv : Kyiv Mohyla Academy Press. 270 p.
12. Crystal D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge : CUP. 2001. 272 p.
13. McFedries P. What shall we call the forthcoming decade? *Logophilia*. V 12. 2004. Pp. 3–6.

РОЗУМІННЯ ОРИГІНАЛУ ПЕРЕКЛАДУ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЯВИЩА

Межуєва І. Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри перекладу

Приазовський державний технічний університет

вул. Університетська, 7, Маріуполь, Донецька область, Україна

orcid.org/0000-0002-8446-3568

irina.mejueva.70@gmail.com

Ключові слова: *технологія перекладу, традиційно, лінгвісти, подвійна дія, еквівалентність, адекватний вибір перекладу, трансформація, невербальні умови.*

Розгляд перекладу як діалогу мов, культур, національних дискурсів дає змогу виявити унікальні феноменологічні особливості розуміння оригіналу в процесі перекладу. На відміну від загальноносеологічного явища розуміння мови перекладацьке розуміння тексту виключає надлишок суб'єктивного бачення, детермінованого установкою на споживача перекладу, допускає в діапазоні оцінки «якісний переклад» деяку варіативність із позиції повноти і глибини розуміння залежно від умов перекладу. Технологія перекладу традиційно розглядається лінгвістами як на подвійна дія, спрямована на забезпечення еквівалентності перекладу, яка включає в себе адекватний вибір перетворення перекладу за допомогою аналізу низки словесних і невербальних умов для перекладу і правильне застосування цієї техніки. Це формально точно, але непереконливе бачення перекладу здається безперспективним для створення технологій навчання перекладу, оскільки воно ігнорує ключовий інтелектуальний етап декодування процесу перекладу: вербальне сприйняття та розуміння вихідного тексту. Дослідження проблеми розуміння мови в процесі перекладу вимагає виділення його унікальних феноменологічних аспектів, які визначаються перекладацькою практикою. Виявлення виняткових особливостей розуміння вихідного тексту в процесі перекладу видається перспективним у рамках діалогічного методологічного підходу. Оскільки повне розуміння в людському спілкуванні здається неможливим, ми вважаємо за доцільне ввести поняття компетентної достатності розуміння вихідного тексту в процесі перекладу. Це розглядається як змінний результат розуміння з позиції його точності, повноти і глибини. Достатність поняття як критерій розуміння вимірюється кількісним співвідношенням усіх предметів, явищ і їх якостей у перекладеній версії і початковому тексті. Максимальна повнота розуміння тексту здається можливою в письмовому перекладі, але навряд чи можлива в усних формах перекладу. Глибину розуміння мови можна виміряти за допомогою ієрархічно упорядкованих рівнів сенсу тексту: зміст, загальний зміст, значення. Кожен із цих рівнів може позначати компетентну достатність розуміння вихідного тексту, яка залежить від форми перекладу та його функціонального комунікативного типу. Результати дослідження розкривають шляхи вдосконалення перекладацької практики як із позиції якості результатів перекладу, так і з позиції раціонального використання інтелектуальних резервів перекладача.

UNDERSTANDING OF THE ORIGINAL IN TRANSLATION AND PHENOMENOLOGY OF THE PHENOMENON

Mezhyeva I. Yu.

*Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Translation
Pryazovskyi State Technical University
Universytetska str., 7, Mariupol, Donetsk region, Ukraine
orcid.org/ 0000-0002-8446-3568
irina.mejueva.70@gmail.com*

Key words: *Translation technology, traditionally, linguists, a double act, equivalence, an adequate choice of translation, transformation, non-verbal conditions.*

Consideration of translation as a dialogue of languages, cultures, national discourses reveals the unique phenomenological features of understanding the original in translation. In contrast to the general epistemological phenomenon, the understanding of the language, the translation understanding of the text excludes the excess of subjective vision, determined by the target of the translation on the consumer, allows some variation in the range of assessment of “high-quality translation” from the position of completeness and depth of understanding, depending on the translation conditions. Translation technology is traditionally viewed by linguists as a double act aimed at ensuring translation equivalence. It includes: an adequate choice of translation transformation by analyzing a number of verbal and non-verbal conditions for translation and the correct application of this technique. This formally accurate, but unconvincing vision of translation seems unpromising for the creation of translation learning technologies, since it ignores the key intellectual stage of decoding the translation process: verbal perception and understanding of the source text. The study of the problem of understanding the language in the process of translation requires the identification of its unique phenomenological aspects, which are determined by translation practice. Revealing the exceptional peculiarities of understanding the source text during translation seems promising in the framework of the dialogical methodological approach. Since full understanding in human communication seems impossible, we believe that it is possible to introduce the concept of a competent sufficiency of understanding of the original text in the translation process. This is seen as a variable outcome of understanding in terms of its accuracy, completeness, and depth. The sufficiency of a concept as a criterion for understanding is measured by the quantitative ratio of all objects, phenomena and their qualities in the translated version and in the original text. The maximum completeness of understanding the text seems to be possible in written translation, but hardly possible in oral forms of translation. The depth of understanding of the language can be measured using hierarchically ordered levels of meaning of the text: content, general meaning, idea. Each of these levels can indicate a competent sufficiency of understanding of the source text, which depends on the form of translation and its functional communicative type. The research results reveal the ways to improve translation practice both in terms of the quality of translation results and in terms of rational use of the translator’s intellectual reserves.

Постановка проблеми. Проблема розуміння мови виступає ключовою в цілій низці напрямів наукового знання, пов’язаних із вивченням мови і мислення, мовної свідомості, вербально-когнітивних процесів людського пізнання. Будучи в позиції феноменології процесом когнітивним, явище розуміння давно викликає інтерес дослідників-психологів. Однак проблематика

розуміння мови (зокрема процесуальний аспект розуміння) так і не дістала належної уваги з боку лінгвістів-дослідників перекладу і перекладацької лінгводидактики.

Вербально-когнітивний процес розуміння мови під час перекладу ризикує взагалі залишитися непізнаною «річчю в собі», що розглядається виключно з позиції лінгвістичної теорії

перекладу. При цьому остання переконана у своїй самодостатності, але не володіючи належним інструментарієм і технологією розтину суті інтелектуальних процесів, позиціонує консерватизм у своєму самовизначенні і автономному існуванні, сліпо дотримуючись твердження Р. Якобсона (більш ніж півстолітньої давності) про примата знаходження перекладу «під невсипущим наглядом мовознавства» [1, с. 233].

Мета і завдання статті полягає у вивченні явища розуміння оригіналу в процесі перекладу: до питання про феноменологію явища близькості і співвіднесеності тексту оригіналу і тексту перекладу за критеріями адекватності та еквівалентності. Це зіставлення виявляє закономірності перекладацького процесу, знання яких і вміння їх використовувати формують перекладацьку компетенцію.

Технологія перекладу, репрезентована лінгвістикою перекладу, є не що інше як свого роду двоопераційна дія щодо забезпечення перекладацької відповідності:

а) адекватний вибір перекладацького прийому (трансформації) через аналіз перекладачем низки мовних і немовних аспектів, ситуативних і контекстуальних умов перекладу;

б) грамотне застосування перекладацького прийому (трансформації).

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є когнітологія в загальному феноменологічному плані та проблема розуміння мови в контексті перекладацької теорії і лінгводидактики. Спробуємо розкрити особливі сторони цього явища, які своєрідно і, можливо, навіть допустимо суперечать загальнофеноменологічним особливостям розуміння мови, що детерміновано умовами перекладацької діяльності. Об'єктом дослідження виступають переклад та виявлення унікально феноменологічних особливостей перекладацького розуміння з позиції діалогічної методології (закладеної свого часу М.М. Бахтінім).

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвістика перекладу наполегливо наголошує на своєму баченні процесу перекладу як деякого «перетікання» сенсу з однієї мовної оболонки в іншу. Наприклад, прийом експлікації, або описового перекладу, дефінується як лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця іноземної мови замінюється словосполученням, експлікуючи її значення, тобто дає більш-менш повне пояснення або визначення цього значення мовою перекладу. Нібито знання мовних відповідей для конкретної пари мов здатне забезпечити оптимальну адекватність цих мовних оболонок вербалізації тієї ж думки різними мовами.

Формально правильний, але, по суті, поверхневий погляд на переклад здається безперспективним для формування перекладацької лінгводидак-

тичної технології, яка нині так і не представлена як теоретично і методично структурована і практично апробована лінгвістична освітня практика. І одним із суттєвих упущень розгляду технології перекладу з позиції лінгвістики перекладу є ігнорування як мінімум одного проміжного інтелектуального етапу перекладу – етапу декодування: сприйняття і розуміння того чи іншого сегмента тексту оригіналу (лексичної одиниці, речення, фрагмента тексту), який може супроводжуватися додатковими проміжними етапами в разі труднощів декодування на будь-якому рівні ідентифікації мовного сигналу.

Допущення розгляду категорій «семантика» вербальної одиниці і «зміст» вербального повідомлення як лінгвістичних (хоча і це дискусійно) при безспірному зарахуванні поняття «сенс» до явищ виключно когнітивних, психологічних, навіть у разі консервативного ставлення до питання не дозволяє виключити свідомість розуміючого суб'єкта з процесу розуміння мови і, відповідно, перекладу. Розуміння оригіналу в процесі перекладу можна визначити в стилі словесних формулювань як процес «осмислення значення» – процес трансформації смислового змісту деякого знаково-символічно закодованого повідомлення з мови фонографічних символів мовою інтелекту. Мовотворення як наступний етап перекладацької діяльності передбачає зворотну операцію: вербалізацію осмисленого змісту за допомогою символів іншої природної мови. В.П. Зінченко називає цей етап процесом «визначення сенсу» [2, с. 274]. Все це свідчить про принципову можливість етапу «визначення сенсу» тільки за умови успішності етапу «визначення значення».

Можна стверджувати, що саме розуміння оригіналу (часткове або повне нерозуміння) детермінує адекватність/неадекватність перекладу (як результату) і значною мірою визначає рівень його еквівалентності.

Інтерпретованість будь-якого тексту, що розглядається як універсальна властивість мовного творення і критерій його віднесення до розряду текстів, зумовлює суб'єктивність розуміння повідомлення – переломлення змісту промови крізь призму індивідуально-морального і соціокультурного досвіду особистості, яка сприймає текст. Перекладацьке розуміння спирається на фокус об'єктивації і раціоналізації споглядання не всередині, а поза особистістю, яка сприймає (перекладача). Подолання надмірності суб'єктивного бачення в процесі перекладу можливе завдяки пізнанню, яке формує єдиний, загальнозначущий і тотожний собі світ, мінімально атрибутований до єдності «місця в бутті» особистості, яка сприймає.

Розуміння у процесі перекладу є найбільш яскравим прикладом і безпосереднім доказом

висунутої свого часу М.М. Бахтіним гіпотези про певну властивість діалогічності розуміння, яку нині популяризують у контексті поліцентричного підходу до дослідження комунікації (що прийшов на зміну моноцентричному підходу), який ураховує рівноправність адресанта й адресата на комунікативній осі [3, с. 245].

У філософській концепції діалогу М.М. Бахтіна, що заклала основи діалектики діалогіки, суб'єктивність сприйняття цілого зумовлена унікальністю місця спостерігача, одиничністю «його місця в бутті», що провокує завжди наявний щодо того, хто сприймає «надлишок суб'єктивного бачення і знання». І, якщо за твердженням М.М. Бахтіна, «естетичне споглядання і етичний вчинок не можуть відволіктися від конкретної єдності місця в бутті, яке займає суб'єкт цієї дії і художнього споглядання» [3, с. 259], то перекладацьке розуміння спирається на фокус об'єктивації і раціоналізації споглядання не всередині, а поза особистістю, яка сприймає (перекладача).

Подолання надмірності суб'єктивного бачення в процесі перекладу можливе завдяки пізнанню, яке формує єдиний, загальнозначущий і тотожний собі світ, мінімально атрибутований до єдності «місця в бутті» особистості, яка сприймає.

Таке пізнання висуває підвищені вимоги до знань і нелінгвістичних знань перекладача. Надалі в термінах діалогічності лінгвістичної комунікації М.М. Бахтіна розуміння мови є «співтворчістю тих, хто розуміє» – адресанта і адресата, результат зіткнення двох смислів, що дає змогу актуалізувати «потенційну нескінченність актуального сенсу». При цьому сам М.М. Бахтін допускає відволікання від діалогічної боротьби двох смислів і наявність Позичії третього у випадках «вивчення мови і різних областей ідеологічної творчості» [3, с. 268].

У контексті перекладацької діяльності діалогічність розуміння як процес і результат першого етапу перекладання передбачає, на нашу думку, установку на споживача перекладу: розуміння з урахуванням менталітету, ціннісних установок, доміант лінгвокультури адресата перекладу, комунікативної ситуації перекладу, а також специфіки мовного кодування світу, але ніяк не розуміючого суб'єкта – перекладача, посередника в спілкуванні. Установка на споживача перекладу закономірно потребує від перекладача (третього на комунікативній осі) наступної за розумінням оригіналу лінгвопрагматичної адаптації перекладу і, по суті, забезпечує можливість цієї адаптації, бо розуміння передує і забезпечує дію. Лінгвопрагматичну адаптацію перекладу можна визначити як «міжмовне для конкретної пари мов узгодження парадигм мовних відповідностей із позиції прагматики слів, семантики текстового оточення, сенсу мовних висловлювань – всіх тих

аспектів мовного кодування, викликаних специфікою національної концептуалізації світу і її закріплення в конвенціональних знаках». Все це являє собою ні що інше, як діалог – «діалог мов, культур, діалог національних дискурсів та інституційних форм спілкування», – і постулює діалогічність перекладацького розуміння [4, с. 259].

У концепції діалогізму деяких вчених мова трактується як реалізована в конкретних мовних висловлюваннях (інтерактивна одиниця мовного спілкування), межі яких визначені зміною мовних суб'єктів. Останні «не піддаються граматиці і зберігають свою специфічну природу, принципово відмінну від [природи] відношень між словами і реченнями (і іншими мовними одиницями – словосполученнями і т.п.) всередині висловлювання» [3, с. 251]. Тим самим розуміння мови в його загальнофеноменологічному плані реалізується не в лінгвістичному контексті (потоці речень і слів), а в контексті жанрового спілкування (мовному потоці висловлювань) – «семантичному ландшафті» [5, с. 12]. Настільки активно відхилений лінгвістичний (граматикалізований) контекст розуміння мови видається дуже доречним у перекладацькому розумінні: мовний потік у процесі перекладу потребує розчленування не тільки і не стільки на висловлювання (одиниці мовного спілкування), скільки на пропозиції, словосполучення, слова (одиниці мови) – лінгвістичні (граматикалізовані) форми як конвенціональні і еквівалентні собі сигнали.

Неможливо не визнати важливість розуміння оригіналу під час перекладу. Подібно до неможливості в людському спілкуванні стовідсоткового розуміння [2, с. 176], в перекладі неможлива стовідсотково достовірна передача оригіналу, оскільки переклад – подвійно суб'єктивне явище, двічі переломлюється через свідомість перекладача-посередника: по-перше, в процесі розуміння оригіналу, по-друге, у процесі вербалізації інформації мовою перекладу. Це дозволяє нам запропонувати поняття якісної достатності перекладацького розуміння як потенційно вимірюваний, але варіативний показник оцінки розуміння за сумарної релевантності критеріїв адекватності, повноти і глибини.

Для визначення категорії достатності розуміння оригіналу в перекладі і встановлення діапазону варіативності якості розуміння пропонуємо авторську теорію рівнів розуміння при збереженні принципів категоріальних критеріїв оцінки результативності розуміння: точності, повноти і глибини. Точність розуміння оригіналу в процесі перекладу пропонуємо визначити як вимірювану ступенем адекватності сприйняття в оригінальному повідомленні низки ключових інформативно значущих елементів, таких як прецизійна інформація: літерна (топоніми, назви організацій, фірм, корпорацій,

місяців і днів тижня, назви торгових марок і брендів продукції), цифрова (дати, формули, числа, одиниці величин і заходів), позиційно-номінативна.

Висновки і перспективи подальших розробок. Можна стверджувати, що незалежно від форми перекладу (письмовий/усний) і виду перекладу (виділеного на підставі комунікативної та стилістичної спрямованості тексту) точність розуміння оригіналу як стовідсотково адекватна передача прецизійної інформації не має ступенів свободи. Точність виступає єдиним і неваріативним критерієм якості розуміння і перекладу. Повнота перекладацького розуміння оригіналу виміряна через кількісне зіставлення масиву предметних значень, присутніх у тексті оригіналу та переданих у тексті перекладу. Це є розуміння в полі предметних значень, матеріально втілене в повноті фіксації в перекладі всіх об'єктів, явищ і їх ознак, зазначених в оригіналі. Варіативність цього критерію детермінується, на нашу думку, формою перекладу (письмовий/усний). Оптимальне розуміння оригіналу, можливе в процесі письмового перекладу, недосяжне в умовах усного перекладу. Завжди актуальна формально-мовна невідповідність усного мовлення на різних мовах (нерівнозначності не тільки словесної, але і складової величини мови), що своєю чергою зумовлює і відмінність у семантичній щільності мови, а також дефіцит часу, об'єктивний ліміт швидкості мовно-мисленневих операцій і неминуче присутнє зниження ступеня контролю перекладача – все це виправдовує спотворення сприйняття матеріалу в межах, допустимих поняттям «якісний переклад» [6, с. 109].

Найчастіше спотворення передачі інформації фіксується в деякому порушенні послідовності інформаційних одиниць і мовної компресії. Достатність розуміння оригіналу в процесі інформаційного перекладу (науково-технічний, військовий, медичний і т.д.) цілком може обмежуватися рівнем загального змісту тексту, що не виключає ситуативної необхідності з'ясування і прихованого сенсу завдяки нині фіксованій активній метафоризації мас-медійного, економічного і політичного дискурсів. Сприйняття мови перекладачем-синхроністом реалізується як горизонтально спрямований рух думки «уздовж» тексту, що знаменує розуміння на рівні змісту, чого цілком достатньо з урахуванням умов синхронної двомовності.

Можна вважати, що зазначені варіанти ступенів достатності перекладацького розуміння оригіналу для різних форм і видів перекладу наочно демонструють особливості діалогізму розуміння мови в процесі перекладу, раніше визначеного нами як установка на споживача перекладу. Таким чином, виділені нами з позиції діалектики діалогіки унікальні феноменологічні особливості перекладацького розуміння полягають:

а) в опорі розуміння на пізнання і точку об'єктивності сприйняття поза себе, втіленні перекладачем позиції третього на комунікативній вісі, що дає змогу подолати надлишок суб'єктивного бачення;

б) у діалогічності розуміння як установці на споживача перекладу в контексті діалогу не особистостей, а мов, культур, національних дискурсів;

в) у реалізації розуміння оригіналу за принципом знакового атомізму, тобто в граматицізованому контексті конвенціональних одиниць і мовних одиниць, що володіють нормативною тотожністю;

г) у варіативності якості розуміння з позиції достатності в різних мовних і немовних, ситуативних і контекстуальних умовах перекладу.

Результати цього теоретичного дослідження виступають психологічним обґрунтуванням розробки ефективних технологій перекладацької лінгводидактики, що дасть змогу сформуванню перцептивну готовність майбутнього перекладача як комплекс диференційованих відповідно до видів і форм перекладу умінь розуміння, що забезпечують достатній і ефективний перекладацький діалог і перекладацьку ерудицію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. In: On Translation. Cambridge: Harvard University Press, 1959, pp. 232–239.
2. Зинченко В.П. Психологические основы педагогики (Психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова) : Учебное пособие. Москва : Гардарики, 2002. 432 с.
3. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров. Эстетика словесного творчества / сост. С.Г. Бочаров. Москва, 1979. С. 237–280.
4. Уланович О.И. Феноменология двуязычия: специфика формирования в искусственной языковой среде. *Актуальные проблемы гуманитарного образования* : материалы Интернет-конференции, 20–28 февраля 2014 г. Минск, 2014. С. 256-260.
5. Шоттер Дж. М.М. Бахтин и Л.С. Выготский: интериоризация как «феномен границы». *Вопросы психологии*. 1996, №6. С. 107–117.
6. Уланович О.И. Психолінгвістика : учебное пособие. Минск : изд-во Гривцова 2010. 240 с.

REFERENCES

1. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. In: On Translation. Cambridge: Harvard University Press, 1959. Pp. 232–239.
2. Zinchenko V.P. (2002) Psychological foundations of pedagogy [Psikhologicheskie osnovy pedagogiki]. Moscow: Gardariki Publ.

3. Bakhtin M.M. (1979) Aesthetics of verbal creativity [Problema rechevykh zhanrov. Estetika slovesnogo tvorchestva / sost. S.H. Bocharov. Moscow : Iskusstvo Publ.
4. Ulanovich O.I. (2014) Phenomenology of bilingualism: the specificity of the formation of an artificial language environment [Fenomenologiya dvuyazychiya: spetsifika formirovaniya v iskusstvennoy yazykovoy srede]. Actual problems of humanitarian development: materials of the Internet conference, March 20-28. 2014 p. Minsk : NTI-VINITI : Obshchestvennye nauki Publ, Pp. 256–260.
5. Shotter J. (1996) M. M. Bakhtin i L. S. Vygotskiy: internalization as “a phenomenon of the border” [M.M. Bakhtin i L.S. Vyhotskiy: interioryzatsiya kak «fenomen hranytsi»]. *Voprosy psikhologii*. Vol. 6. Pp. 107–117.
6. Ulanovich O.I. (2010) Psycholinguistics [Psikholingvistika: ucheb. posobiye]. Minsk: Izd-vo Grevtsova Publ. 240 p.

КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНІ ПАРАМЕТРИ ВЖИВАННЯ АФЕКТОНІМІВ**Мокляк О. І.***кандидат філологічних наук,**викладач кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов**Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка**вул. Остроградського, 2, Полтава, Україна**orcid.org/0000-0003-1883-1593**oxana.mokliak@gmail.com***Ключові слова:***прагмалінгвістика, ласкаві звертання, конситуація спілкування, інтенції, перлокутивний ефект.*

У статті здійснено аналіз особливостей уживання афектонімів – звертань з іманентним позитивно-оцінним емоційним забарвленням на зразок квіточко, зіронько, коханий, такі номінації наділені певним магнетизмом, вони ніколи не залишаються поза увагою адресата. З-поміж усіх можливих звертань досліджувані одиниці вирізняються чи не найбільшим регулятивним потенціалом, їм притаманна яскраво виражена спрямованість на співрозмовника. Афектоніми впливають насамперед на чуттєву сферу адресата, яку за допомогою таких номінацій схиляють зазвичай у бік позитиву та вдовolenня.

У дослідженні представлено ядерні й периферійні ознаки функціонування ласкавих звертань у контексті аналізу основних компонентів комунікативного процесу, виокремлених свого часу Г. Лассвеллом та Р. Бреддоком. Афектоніми – це одиниці з виразним прагматичним зарядом, тож їх опис передбачає обов'язкове залучення таких комунікативно-ситуативних чинників уживання: хто говорить, кому, з якою метою, як саме, за яких умов і з яким ефектом? У цьому плані релевантною постає характеристика соціальних рис комунікантів, котрі послуговуються зазначеними номінаціями, їхніх інтенцій, способу, сфери використання ласкавих звертань і перлокутивного ефекту, який стимулюють досліджувані апелятиви. Відповідно до вказаних параметрів, особливості функціонування таких одиниць репрезентовано у вигляді опозицій, перша з яких розкриває ядерні ознаки, друга – периферійні: а) за кількістю комунікантів: характерні для міжособистісного спілкування – для групової, масової комунікації; б) за інтерперсональними стосунками співрозмовників: уживаються між близькими людьми (закоханими, подружніми парами, батьками й дітьми, родичами, друзями) – використовуються між знайомими, незнайомими; в) за стратегіями: реалізують кооперативну стратегію – кооперативно-конфронтативну, конфронтативну стратегію; г) за способом уживання: застосовуються безпосередньо – опосередковано; звертання до адресата постійно змінюються – за адресатом закріплюється певний афектонім з можливим варіюванням; д) за сферою спілкування: притаманні приватній комунікації – публічній; е) за ефектом: зумовлюють позитивний перлокутивний ефект – провають негативний перлокутивний ефект.

COMMUNICATIVE-SITUATIONAL PARAMETERS OF AFFECTONYMS USE

Mokliak O. I.

Candidate of Philological Sciences,

Lecturer at the Department of General and Slavic Linguistics and Foreign Languages

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Ostrogradski str., 2, Poltava, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1883-1593

oxana.mokliak@gmail.com

Key words: *pragmalinguistics, kind addresses, communication situation, intentions, perlocutionary effect.*

The article analyzes the peculiarities of the use of affectonyms – appeals with immanent positive and evaluative emotional coloring such as a flower, a star, a lovely, such nominations are endowed with a certain magnetism, they never go unnoticed. Of all the possible appeals, the studied units have perhaps the greatest regulatory potential; they are characterized by a pronounced focus on the interlocutor. Affectonyms primarily affect the sensory sphere of the addressee, which with the help of such nominations is usually inclined towards positive and pleasure.

The study presents the nuclear and peripheral features of the functioning of kind addresses in the context of the analysis of the main components of the communicative process, identified at the time by G. Lasswell and R. Braddock. Affectonyms are units with a clear pragmatic charge, so their description implies the obligatory involvement of such communicative-situational factors of use: who speaks, to whom, for what purpose, how exactly, under what conditions and with what effect? In this regard, the description of the social features of communicators who use these nominations, their intentions, method, scope of kind appeals and perlocutionary effect, which is stimulated by the studied appeals, is relevant. According to the specified parameters, the peculiarities of the functioning of such units are represented in the form of oppositions. The first of them reveals nuclear features, the second one – peripheral: a) by the number of communicators: characteristic of interpersonal communication – for group, mass communication; b) according to the interpersonal relations of the interlocutors: they get along between close people (lovers, married couples, parents and children, relatives, friends) – they are used between acquaintances, strangers; c) according to strategies: implement a cooperative strategy – cooperative-confrontational, confrontational strategy; d) by method of application: applied directly – indirectly; appeals to the addressee are constantly changing – a certain affecton with possible variation is assigned to the addressee; e) in the field of communication: inherent in private communication – public; f) by effect: cause a positive perlocutionary effect – provoke a negative perlocutionary effect.

Постановка проблеми. Прагмалінгвістика, утврдивши антропоцентризм як засадничий принцип, передбачає аналіз мовних одиниць з погляду вживання їх людиною, яке відбувається за тих чи тих комунікативно-ситуативних умов. Формування нової функційно-комунікативної парадигми вивчення мови, спрямованої на пізнання природи й закономірностей людського спілкування, спонукало вчених звернути особливу увагу на елементи комунікативного процесу. У 1948 році американський політолог Г. Лассвелл запропонував лінійну модель комунікації, представлену формулою “Who says what to whom in which channel with what effect?” [1, с. 199].

Р. Бреддок удосконалив модель, додавши ще два важливі складники: умови, за яких відбувається комунікація, і мету спілкування адресанта [2].

Урахування зазначених аспектів дає змогу дослідникам (Г. Балакай, Р. Водак, В. Девкін, І. Корнійко, Н. Формановська та ін.) яскраво репрезентувати специфіку побутування тих чи тих мовних одиниць. Особливий науковий інтерес викликають звертання через їх здатність створювати прагматичний ефект, впливати на поведінку й емоційний стан адресата. З-поміж апелювань чи не найбільшим регулятивним потенціалом наділені афектоніми – звертання з іманентним позитивно-оцінним забарвленням

на зразок *зіронько, ясочко*. Відсутність розвідок, які б комплексно висвітлювали проблему вживання афектонімів, а також посилення інтересу сучасної лінгвістики до таких комунікативно зорієнтованих одиниць, визначають **актуальність** дослідження.

У мовознавчій науці розглядувані нами апелювати номінують по-різному: *пестливі, ласкаві, ніжні, інтимні, компліментарні, кваліфікативні, емоційні, емоційно-оцінні звертання, звертання-характеризації, філоніми, афектоніми*. У статті послуговуватимемося переважно терміном *афектоніми*, оскільки у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві він набув статусу фахового позначення позитивно-оцінних звертань.

Метою дослідження є з'ясування особливостей функціонування афектонімів у контексті аналізу основних складників комунікативного процесу.

Реалізувати зазначену мету дають змогу такі **завдання**: представити комунікативно-ситуативні параметри вживання афектонімів, визначити ядерні й периферійні ознаки використання вказаних апелювативів.

Об'єктом нашої уваги стали ласкаві звертання, ужиті в художніх творах українських письменників ХІХ–ХХІ століть, в інтимному епістолярію та живому розмовному мовленні.

Предметом дослідження є застосування афектонімів в актомовленнєвій взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розв'язання окресленої проблеми релевантною видається характеристика: 1) комунікантів (хто, кому?); 2) інтенцій (з якою метою?); 3) способу вживання (як саме?); 4) сфери (за яких умов?); 5) перлокутивного ефекту (з яким ефектом?).

1. Опис комунікантів (Хто – кому?)

Зважаючи на те що будь-яка комунікативна поведінка залежить від соціальних рис, статусних і рольових показників партнерів, уживання афектонімів також позначене впливом соціальних параметрів. Особливо важливим є ступінь знайомства співрозмовників, у контексті якого виявляються інші екстралінгвальні чинники – вік, стать, статус.

Як зазначає Н. Формановська, «у кожній групі комунікантів для «своїх» обираються одні вирази, а для «чужих» – інші» [3, с. 10]. За критерієм близькості співрозмовників виокремлено тричленну опозицію використання афектонімів: між близькими, знайомими, незнайомими. Зважаючи на той факт, що досліджувані номінації передовсім є одиницями мови для «своїх», логічним видається таке схематичне зображення співвідношення функціонування цих звертань у всіх трьох випадках:

Ядро в схемі становлять ласкаві номінації у спілкуванні близьких комунікантів, навколоядерну частину – знайомих і периферійну – незнайомих.

Афектоніми – це одиниці, орієнтовані передовсім на близьких людей (76% із зафіксованих уживань): закоханих (подружжя), батьків і дітей, родичів, друзів.

Ласкаві звертання вважають одним із основних складників романтичного спілкування, за допомогою них експлікують спектр емоцій і почуттів: від простої приязні й симпатії до любові й неймовірної ніжності (*Кохана Галю, Скарбе Мій!* (М. Левицький до дружини)). Функціонування афектонімів у любовній комунікації має двовекторний характер, «взаємне «перейменування» партнерів є характерним мовним засобом спілкування закоханих» [4, с. 95]. За спостереженнями дослідників, чим довірливішими є стосунки між людьми, тим різноманітніші апелювативи. «В інтимному любовному спілкуванні, – зазначає М. Кронгауз, – придумування нових імен-звертань стає особливим творчим актом, що виражає не менше емоцій, ніж інші дії» [5, с. 133].

В інтеракції ж батьків і дітей застосування афектонімів є одностороннім: ними послуговуються здебільшого батьки. При цьому різноманітність досліджуваних номінацій, частотність використання залежать від віку адресата. Звертаючись до маленьких дітей, уживають низку креативних іменувань: *гарбузик, кролик, горошок, комарик, карасик, динозаврик* та ін. Такий розвій фантазії батьків зумовлений, вочевидь, їхнім наміром передати надмірну ніжність у ставленні до співрозмовника, а також відобразити грайливість, характерну для комунікації з малими дітьми. Справді, що менші діти, то більше ласкавих звертань уживають в адресованих їм висловленнях. Діти старшого віку, особливо підлітки, зазвичай негативно ставляться до подібних апелювативів, тому частотність і варіантність афектонімів у спілкуванні з ними різко знижується, ці номінації можуть узагалі зникнути з лексики батьків, поступаючись іменуванням-ідентифікаціям, тобто «парадигма форм звертання, релевантна для адресата-дитини, модифікується, коли ця дитина «перейде» в категорію дорослої людини» [6, с. 25].

Дитячий ідіолект позбавлений таких одиниць, як афектоніми, оскільки дитяче мислення спирається лише на конкретні образи. До їх апелювального арсеналу належать звертання-ідентифікації, тому закономірно, що іноді діти прирівнюють й афектоніми до ідентифікацій: «*Колись моя мала на запитання «Як звати твою маму?» відповіла: «Зая»* (З Інтернет-ресурсів). Указаний тип мислення зумовлює також прямолінійне трактування дітьми-адресатами звертань з переносним значенням, у них тільки починає формуватися самоусвідомлення, тому можна почути таку реактивну репліку на ласкаву номінацію: «*Я не зайчик, я – Іванко*». Дорослі діти лише під час надмірного емоційного піднесення вживають афектоніми у звертаннях до батьків.

У комунікації родичів домінують позиції займають апелювально-ідентифікації, афектоніми адресують зазвичай дітям, а дорослим співрозмовникам – у хвилини найвищих душевних переживань.

У спілкуванні друзів також превалюють звертання-ідентифікації, афектоніми ж застосовують зрідка, щоб підкреслити особливість моменту, посилити вплив на адресата. Варто відзначити, що такими одиницями послуговуються здебільшого жінки, оскільки для них характерним є домінування емоційного начала. У фемінному мовленні концентрується велика кількість емоційно-оцінної лексики, тоді як у маскулітному – оцінна лексика тяжіє до стилістичної нейтральності й зниженості.

Основними екстралінгвальними чинниками, що впливають на функціонування афектонімів між знайомими, є вік і статус. Комуниканти, які перебувають у симетричних стосунках, вільно адресують афектоніми один одному за неформальних умов інтеракції. Асиметричні стосунки співрозмовників (викладач – студент, начальник – підлеглий) спричиняють невзаємне використання цих апелювativів, правом скорочення дистанції наділені лише особи зі статусом «вищий» або ж старші за віком: – *Віталій, лапочка, вам не важко, – ловить мене в коридорі Маргарита Марківна. – Збігайте на третій поверх до Аполлінарія Калістратовича, занесіть пошту* (П. Щегельський). Адресанти ж із «нижчим» статусом, молодші за віком, завжди дотримуються формально-ієрархічного характеру взаємин, порушують ці норми лише тоді, коли перебувають у стані надмірного емоційного напруження (наприклад, у ситуації благання). За таких умов «чинник соціальної належності поступається іншому, суттєвішому моменту – рівню емоційного напруження людини в процесі виголошення репліки, коли виявляється психологічна основа вживання тієї чи тієї форми звертання» [7, с. 28]. За даними нашого корпусу прикладів, така комбінаторика комуникантів становить 21%. Для лексики знайомих співрозмовників харак-

терними є стереотипні афектоніми, поширені в той чи той час (*зайчику, золото, дорогий*), які сприяють формуванню доброзичливих стосунків, але не виділяються надмірною емоційністю.

Пресупозицією побутування афектонімів є неадекватність комунікації, ця особливість релевантна й для спілкування з незнайомцями. Такі одиниці є нестереотипним явищем для вказаної інтеракції (3%), однак саме «нестандартні звертання примушують адресата шукати причини такої мовленнєвої дії й формулювати їх у термінах прагматичної інтерпретації» [8, с. 220]. Використання афектонімів між незнайомими передбачає реалізацію двох тенденцій: вони можуть бути маркерами приятного або ж іронічного ставлення. Щоправда, здебільшого виконують роль регулятивів соціальної дистанції між співрозмовниками, уможливають її скорочення, слугують установленню доброзичливого контакту.

Важливими соціальними чинниками, що позначаються на побутуванні афектонімів у спілкуванні незнайомих і сприймаються при безпосередньому контакті, є вік і стать. Найпоширенішим є застосування афектонімів комуникантами, старшими за віком, у такому разі гендер не відіграє вирішальної ролі. Типовими прикладами інтеракції за цієї комбінаторики співрозмовників є довідкова бесіда, привертання уваги адресата, установлення доброзичливих взаємин: *Богдана побачила розгубленість молодят, підійшла ближче... – Як же тебе звати, зірко вечірня?* (Л. Павленко). Менший за віком адресант може назвати незнайомого ніжно, перебуваючи в стані надмірного емоційного напруження, стать співрозмовника не має жодного впливу на функціонування афектонімів за цих умов:

Бабусенько, голубонько,

Серце моє, ненько!

Скажи мені щирю правду –

Де милий-серденько? (Т. Шевченко).

На вживання афектонімів однолітками впливає стать комуникантів, одностатеві співрозмовники зазвичай не використовують таких одиниць (особливо чоловіки, які, аби зменшити дистанцію з незнайомим, можуть послуговуватися номінаціями фамільярного характеру *друже, земляче*, але не ласкавими звертаннями). Афектоніми в комунікації різностатевих співрозмовників трапляються в ситуації залицяння. Оскільки залицяння – це прерогатива чоловіків, то саме чоловіки за таких умов інтеракції є адресантами: – *Маю честь, красуне! Чим можу служити? – Ух, та й бравий! – обпекла жарким поглядом Дарка. – Ну чисто ж тобі генерал! – Для вас, красунечко, і маршалом можу стати* (Я. Баш). В українському континуумі ініціювання жінкою використання афектоніма на адресу незнайомого чоловіка

вважається виявом непристойної поведінки. Лише іноді після встановлення контакту жінка може вжити афектонім із відтінком жарту, «підігруючи» чоловікові. Для порівняння зазначимо, що такими конвенціями не обмежене спілкування ромів. Узагалі афектоніми для цієї народності є чи не єдиним стереотипним звертанням до незнайомого співрозмовника: – *Поворожу, соколику!* – *і циганочка любо посміхнулась* (О. Ільченко).

Зовнішність співрозмовника – найперше, що фіксує увага незнайомого адресанта, тому часто вживають звертання, пов'язані саме із цим аспектом: *красуне, кралечко, чорнявий, чорноброва*. Також послуговуються стереотипними одиницями на зразок *голубко, сонце, зайчику, дорогий* тощо. Публічного характеру набули афектоніми *любий, люба, любі*, на відміну від близьких їм за значенням *коханий, кохана*. Останні є маркерами інтимного спілкування двох близьких людей, хоча, як зазначає Н. Журавльова, «в епістолярію українських інтелігентів ХІХ – початку ХХ ст. субстантив *коханий* часто використовувався як етикетне поштиво-фамільярне звертання» [9, с. 192]: *Так, коханий, – я маю право це слово зажити, хоч і не знаю Вас особисто...* (М. Старицький до П. Куліша).

Ласкаві звертання трапляються в різних видах комунікації – міжособистісній, груповій, масовій, але основою їх функціонування є, звісно, діадна взаємодія (89%). Афектоніми, уживані у двоособових реляціях, сприяють саморозкриттю й проникненню у внутрішній світ партнера-комунікатора. Г. Почепцов справедливо називає їх одиницями «індивідуалізованої мови», призначеної лише для двох.

Для групової комунікації ласкаві звертання є менш характерними (8%), адресатом у такому разі стають зазвичай діти (*Учителька журно всміхнулась. – Ні, любі мої, до мене не прийде, бо я їду далеко звідси.* (М. Сиротюк)); зрідка – дорослі (*Уже коли кузов наповнився, підійшли дівчата... – Від їжджай, Гнате, черга за тобою. – До вечора, курчатка! – встиг крикнути Гнат* (Л. Вернигора)).

Лише спорадично афектоніми виконують роль звертання до великої кількості людей (3%), оскільки їх іманентною рисою є приватність. Подеколи, щоб зреалізувати тактику солідаризації, такими одиницями в промовах послуговуються політики. Наприклад, Ю. Тимошенко, звертаючись до народу, використовує афектонім *любі мої*: *Тримайтеся, любі мої* (З Інтернет-ресурсів); П. Порошенко – *дорогі мої*: *Дорогі мої, ви тільки приступаєте сьогодні до служби, але вже кожен з вас став символом українських реформ* (З Інтернет-ресурсів).

Афектоніми в незвичних для них груповій і масовій комунікаціях можна кваліфікувати як

маркери додаткового соціального «поглажування», так мовець наближає до себе співрозмовника, зменшуючи ситуативно-статусний розрив.

2. Характеристика інтенцій (З якою метою?)

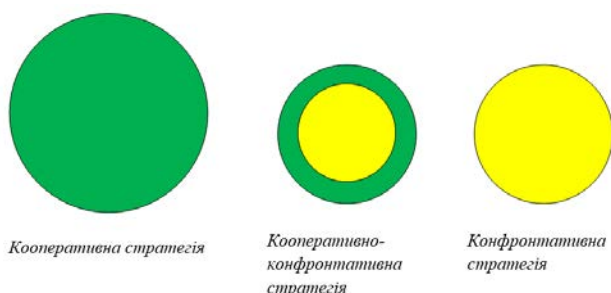
Мовленнєвий намір здебільшого виникає й формується в адресанта ще до реалізації висловлення. Мовець планує й організовує хід мовленнєвої взаємодії з адресатом, обираючи такі вербальні засоби, які б з максимальною точністю виразили його інтенцію. Бажання адресанта досягти певних результатів своїми комунікативними діями зумовлює вибір ним стратегій і тактик, за допомогою яких він забезпечує ефективність впливу. Стратегію трактують як комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети, а комунікативні тактики – як «конкретні способи втілення стратегії, спрямовані на певні зміни фрагментів свідомості адресата в потрібному для адресанта напрямі» [10, с. 240].

Поширеним є поділ стратегій на кооперативні й конфронтативні залежно від орієнтації на консенсус чи дисенсус. Таке виокремлення стратегій можна беззастережно екстраполювати також і на функційний простір розглядуваних у статті звертань. Основною, безперечно, є кооперативна стратегія вживання афектонімів, що зумовлено насамперед специфікою досліджуваних одиниць, які іманентно призначені для позитивного впливу на адресата, гармонізації стосунків комунікантів: – *Годі ж, годі, моя перепілочко! Не плач, моя лебідочко!* – каже їй Василь, пригортаючи до свого серденька (Г. Квітка-Основ'яненко). Протилежною кооперативній є конфронтативна стратегія використання апеллятивів, спрямована на відкриту дисгармонізацію: *Ач, злодюга, куди поверта!.. Не сховасися, голубчику, від мене!* (І. Карпенко-Карий). Але такий розподіл неповною мірою розкриває специфіку функціонування афектонімів, оскільки поза увагою залишається так зване нещире вживання розглядуваних одиниць. Уважаємо за потрібне доповнити класифікацію кооперативно-конфронтативною стратегією, що є своєрідною проміжною ланкою між зазначеними вище, для якої характерна двоплановість: експліцитно мовець уявляє комунікацію як кооперативну, імпліцитно має на меті задоволення лише власних потреб за рахунок партнера шляхом завдання йому моральної шкоди (конфронтативний аспект комунікації). Ця стратегія передбачає установку суб'єкта на спілкування, для якого характерна наявність відкритого й прихованого рівнів впливу з метою отримання односторонньої вигоди: *В купе улещував: «Ластівко моя! Поїдемо співати, поїдемо медоносну південну природу сотати!» Ціле літечко співали, ціле літечко лагідненько південне повітря сотали. Коли ж досить наковталися і медоносне питво пішло через верх,*

Генріх показав оковпаченій жінці бубнового туза (О. Ковінька).

Реалізація трьох стратегій уживання афектоні- мів перебуває в такому співвідношенні:

Отже, кооперативна стратегія є доміантною, конфронтативна й кооперативно-конфронтативна – належать до периферійних. Зазначені стратегії можуть бути реалізовані низкою тактик.

3. Характеристика способу вживання (Як саме?)

Уживання афектоні- мів притаманне як контактному, так і дистантному (приватне листування, Інтернет-комунікація (форуми, чати, електронні листи), SMS, телефонні розмови) спілкуванню. Функційно активнішим є контактне використання афектоні- мів, оскільки безпосереднє мовлення природніше, крім того, адресант відразу може розпізнати, чи вдалося досягти бажаного перлокутивного ефекту. Застосовують афектоні- ми й у дистантній комунікації, зокрема в інтимному епістолярію. Щоправда, останнім часом традиція приватного листування, така поширена в XIX–XX століттях, дещо послабилася у зв'язку з домінуванням електронних технологій зв'язку. Але оскільки Інтернет-комунікація більше наближена до усного мовлення, то, звісно, утрачаються такі ознаки, як вишуканість форм, емфатичне нанизання тощо, типові для листових любовних звертань.

Вирізно дві тенденції у використанні афектоні- мів: такі одиниці або мають змінюваний характер, постійно варіюються, або ж в інтимному, сімейному спілкуванні приживається якесь одне конкретне звертання, призначене для певного адресата. Цю специфіку апелятивів відзначають М. Епштейн, М. Мілевська, Я. Перлін, наголошуючи все-таки на домінуванні змінюваного вживання. Бажання внести щось нове в комунікацію з близькою людиною викликає в мовця потребу експериментувати, добирати нові, оригінальні звертання. Можливо, тут також спрацьовує законмірність адаптації сили прагмени: чим частотніша прагмема, тим меншою прагматичною силою вона наділена. Трапляються ж ситуації, коли найбільш вдалі звертання, які позитивно сприймає адресат, стають постійними, традиційними. Цю особливість афектоні- мів як своєрідних парольних знаків зауважує Т. Ренц, їх «уживають партнери

як маркери, що відрізняють одну романтичну діаду від іншої» [11, с. 10]. Аналізовані апелятиви, незважаючи на постійність застосування, не набувають характеру автоматизованих, зміна ритуалу звертання може спричинити зміну стосунків або сигналізувати про цю зміну: – *Хто то? – запитує, намагаючись говорити спокійно. – Я ще не женюсь, Славо (вже не «мишко»)* (Ірина Вільде).

Ніжні звертання в сімейному колі постають як засоби створення так званого «сімейного арго» (термін за В. Єлістратовим), що виникає в діалозі двох закоханих чи всієї сім'ї. До апелятивів арготичного характеру належать як традиційні ласкаві словечка, так і новотвори самих членів сімейної спільноти, вдало підібране слово-звертання приживається і є знаком саме цієї соціальної групи. Такі одиниці, набуваючи характеру прізвиськ, можуть виконувати роль ідентифікаторів, тоді їх використовують і для ідентифікації носія іменування, і для вираження мовцем свого емоційно-оцінного ставлення до нього: *Милая моя молоденька Кна-Кна!* (Леся Українка до М. Косача) й *Цілую тигрів і Кна-кну* (Леся Українка до О. Косач (матері)).

У комунікації знайомих чи незнайомих співрозмовників уживання афектоні- мів має, зрозуміло, спорадичний характер. Однотипні одиниці за такої комбінаторики комунікантів свідчать не про кодовість звертання, а про особливість ідіолекту мовця, тобто «мова формує образ адресанта, визначає його «мовний паспорт» [12, с. 17]: ... *у мене зайчик – слово-паразит. Зайчиком можу назвати і хорошого продавця, і, зрештою, будь-кого, якщо в мене хороший настрій* (З Інтернет-ресурсів).

4. Характеристика сфери використання (За яких умов?)

Вибір того чи того звертання залежить також і від умов спілкування, позаяк мовленнєвий акт – це не простий набір слів, що відтворюються в будь-якій ситуації, а унікальна подія, компонентами якої є певні особи, конкретний час і місце. Різна консталація складників системи «я-ти-тут-тепер» регулює вибір форм апелятивів. Справді, на офіційному засіданні друзі не можуть уживати в ролі звертання афектоні- ми, які є релевантними для їхньої бесіди, наприклад, у кав'ярні. Так само чоловік і дружина на роботі звертаються одне до одного офіційно, що здавалося б дивним, але загальна мовленнєва поведінка вважає цей тип спілкування прийнятнішим.

Варто зупинитися детально ще на одній важливій умові функціонування афектоні- мів, представлений у вигляді кореляції *приватність – публічність*. Релевантною ознакою вживання цих апелятивів є інтимність, для близьких співрозмовників такі найменування стають своєрідними табуованими позначеннями, які старанно

приховують від інших і використовують лише наодинці. «Мова ласки» обслуговує двох конкретних людей, тому застосування афектонімів при сторонніх зазвичай спричинює висміювання, а миле адресатові звертання може перетворитися на неприємне прізвисько. Тож у присутності третьої особи закохані послуговуються звертаннями-ідентифікаціями, замість ласкавих номінацій, або вдаються до паралінгвальних захисних обмежень (говорять пошепки): *Це у присутності дівчиці Протасової, як і завжди при сторонніх, князь звертався до імператриці на «ви», а віч-на-віч – «моя богине», «моє серце»...* (П. Наніів). Демонстративний характер уживання афектонімів засвідчено, коли: 1) комуніканти не приховують своїх стосунків і сподіваються на позитивну реакцію з боку третьої особи; 2) мовець намагається посилити приниження адресата за умов конфронтативної інтеракції; 3) стороння особа є непрямим адресатом.

До «привселюдних» афектонімів оточення ніколи не буває байдужим. У третьої особи вони викликають зацікавленість, здивування, захоплення тощо: *Чоловік якось на весь магазин щось мене питає і каже «Пуся»... люди аж пооглядалися* (З Інтернет-ресурсів). Це залежить від ситуації або міжособистісних стосунків комунікантив зі свідком їхньої інтеракції.

Нехарактерною є приватність для вживання афектонімів малознайомими чи незнайомими адресантами (особливо представниками сфери обслуговування), оскільки за таких умов за допомогою цих апелятивів експлікують не інтимні стосунки між комунікантами, а так звану «надввічливість».

5. Характеристика перлокутивного ефекту (З яким ефектом?)

Використовуючи той або той афектонім, адресант укладає в нього певну ілокутивну силу, сподіваючись, що вона буде не тільки правильно розшифрована, а й викличе відповідну реакцію з боку співрозмовника. Отже, «опозиція «мовець – адресат» органічно пов'язється з опозицією «комунікативний стимул – реакція-відповідь» [13, с. 359]. У зв'язку з тим що чуттєва сфера підвладна впливові більше, ніж раціональна, афектоніми практично ніколи не залишаються поза увагою адресата. Справедливою є думка Н. Трофімової: «Якщо мовець особливо зацікавлений у тому, щоб вплинути на поведінку співрозмовника в бажаному для нього напрямі, він надає своєму мовленню афективного забарвлення, уживаючи особистісно-афективні форми звертань» [4, с. 94]. Позитивна чи негативна реакція на афектоніми детермінована їх адекватністю/неадекватністю для певної комунікативної ситуації. Звісно, афектоніми, зважаючи на їх емоційно-оцінне забарвлення зі знаком «плюс», здебільшого стимулюють виникнення бажаного позитивного ефекту,

хоча трапляються випадки, коли такі звертання спричиняють комунікативні девіації, іноді взагалі призводять до припинення комунікації. Зазвичай негативна реакція є виявом неінтендованого (непланованого) перлокутивного ефекту.

Висновки й перспективи подальших розробок. Отже, аналіз афектонімів через призму комунікативно-ситуативних параметрів дав змогу виокремити ядерні й периферійні особливості їх уживання, представлені нами, відповідно, у вигляді опозицій: 1) використовуються між близькими комунікантами – між знайомими, незнайомими; 2) призначені для двох комунікантив, міжособистісні – групові, масові; 3) реалізують кооперативну стратегію – реалізують конфронтативну, кооперативно-конфронтативну стратегію; 4) характерні для контактного спілкування (безпосередньо) – характерні для дистантного спілкування (опосередковано); 5) звертання до адресата постійно змінюються – за адресатом закріплюється певний афектонім з можливим варіюванням; 6) уживаються приватно – уживаються публічно; 7) мають позитивний перлокутивний ефект – мають негативний перлокутивний ефект. Зважаючи на яскраво заманіфестовану спрямованість афектонімів на адресата, незаперечною є потреба їх подальшого вивчення в комунікативно-прагматичному аспекті, що передбачає розгляд інтенційного потенціалу ласкавих звертань, їх перлокутивної природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Широких О.В. Моделі комунікаційного процесу. *Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2012. Т. 25 (64). № 1. С. 199–203.
2. Тургаев А.С., Хренов А.Е. Политология в схемах и комментариях. URL: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_267.html (дата обращения: 12.04.2015).
3. Формановская Н.И. Социально-культурная сущность речевого этикета. *Московский лингвистический журнал*. 2003. Т. 7. № 2. С. 9–20.
4. Трофимова Н.А. Обращение как оператор порождения реляционного смысла. *Ното Локиенс: актуальные вопросы лингвистики и методики преподавания иностранных языков*. Санкт-Петербург, 2010. Вып. 2. С. 92–100.
5. Кронгауз М.А. Обращение как способ моделирования коммуникативного пространства. *Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке*. Москва, 1999. С. 124–134.
6. Корнійко І.В. Звертання як динамічний засіб вираження зверненості мовлення (на матеріалі сучасної німецької мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2000. 186 с.

7. Липатова М.К. Обращение как средство выражения эмоциональной оценки в современном французском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Ленинград, 1984. 180 с.
8. Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва : Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт, 1991. 495 с.
9. Журавльова Н.М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX століття : монографія. Запоріжжя, 2012. 548 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
11. Ренц Т.Г. Романтическое общение в коммуникативно-семиотическом аспекте : автореф. дисс. ... докт. филол. наук : 10.02.19. Волгоград, 2011. 42 с.
12. Стернин И.А. Системное значение как обобщение контекстуального употребления слова. *Функционирование языковых единиц в контексте* : сборник науч. трудов. Воронеж. гос. ун-та. Воронеж, 1978. С. 16–19.
13. Арутюнова Н. Д. Фактор адресата. *Известия АН СССР. Серия «Литература и язык»*. 1981. Т. 40. № 4. С. 356–367.
5. Krongaus, M. A. (1999). Appeal as a way of modeling the communicative space [Obrashchenie kak sposob modelirovaniya kommunikativnogo prostranstva]. *Logical analysis of language. The image of a person in culture and language*. Moscow, pp. 124–134.
6. Korniiiko, I. V. (2000). *Addressing as a dynamic means of expressing the appeal of speech (on the material of modern German)*: dis. ... cand. philol. science [Zvertannia yak dynamichniy zasib vyrazhennia zvernennosti movlennia (na materiali suchasnoi nimetskoï movy)]. Kyiv, 186 p.
7. Lipatova, M. K. (1984). *Appeal as a means of expressing emotional appreciation in modern French*: dis. ... cand. philol. science [Obrashchenie kak sredstvo vyrazheniya emotsyonalnoy otsenki v sovremennom frantsuzskom yazyke]. Leningrad, 180 p.
8. Karasik, V. I. (1991). *Social status language* [Yazyk sotsialnogo statusa]. Moscow: Institute of Linguistics of the USSR Academy of Sciences, Volgograd Pedagogical Institute, 495 p.
9. Zhuravliova, N. M. (2012). *Poetics of Ukrainian epistolary politeness of the XIX - beginning of the XX century: monograph* [Poetyka ukrainskoiï eistoliarnoiï vvichlyvosti XIX – pochatku XX stolittia]. Zaporizhzhia, 548 p.
10. Selivanova, O. (2006). *Modern linguistics: terminological encyclopedia* [Suchasna lingvistyka : terminolohochna entsyklopediia]. Poltava: Dovkillia-K, 2006, 716 p.
11. Rents, T. G. (2011). *Romantic communication in the communicative-semiotic aspect*: author. dis. ... dr. philol. sciences [Romanticheskoe ibshchenie v kommunikativno-semioticheskom aspekte]. Volgograd. 42 p.
12. Sternin, I. A. (1978) Systemic meaning as a generalization of the contextual use of the word [Sistemnoe znachenie kak obobshchenie kontekstualnogo upotrebleniya slova]. *Functioning of linguistic units in context* : collection of scientific papers of Voronezh State University. Voronezh, pp. 16–19.
13. Arutiunova, N. D. (1981) Addressee factor [Faktor adresata]. *News of the Academy of Sciences of the USSR. Series: Literature and languages*, vol. 40, No. 4, pp. 356–367.

REFERENCES

1. Shyrokyh, O. V. (2012). Models of communication process [Modeli komunikatsiinoho protsesu]. *Scientific notes of the V. I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series: Philology. Social communications*, vol. 25 (64), No. 1, pp. 199–203.
2. Turgaev, A. S., Khrenov, A. E. Political science in diagrams and comments. [Poliyologiya v shemah i kommentariyah]. URL: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_267.html.
3. Formanovskaya, N. I. (2003). Socio-cultural essence of speech etiquette [Sotsialno-kulturnaya sushchnost rechevogo etiketa]. *Moscow linguistic journal*, vol. 7, 2, pp. 9–20.
4. Trofimova, N. A. (2010). Referencing as an operator of generating relational meaning [Obrashchenie kak operator porozhdeniya relyatsionnogo smysla]. *Homo Loquens: topical issues of linguistics and methods of teaching foreign languages*. SPb. Vol. 2, pp. 92–100.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІМЕННИКА ТА ЙОГО МОРФОЛОГІЧНИХ КАТЕГОРІЙ ІЗ ПОГЛЯДУ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНОЇ АСИМЕТРІЇ

Мороз Т. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов № 1*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

orcid.org/0000-0001-6153-8136

t.moroz0904@gmail.com

Ключові слова: *асиметричні
вияви, загальнокатегорійне
значення предметності,
категорія числа, роду,
істоти/неістоти.*

Дослідження семантико-граматичної асиметрії у сфері морфологічних категорій іменника як одного з різновидів явища асиметрії, що характеризує будь-яку природну мову на всіх рівнях її організації (структури й системи) і функціонування, передбачає чітке визначення термінів, за допомогою яких здійснюється опис відповідного явища. Статтю присвячено окресленню стратегії дослідження морфологічних категорій іменника в аспекті семантико-граматичної асиметрії, аналізу термінів і понять морфологічної теорії, значущих для вивчення проблеми семантико-граматичної асиметрії на рівні морфологічних категорій іменника.

Для здійснення аналізу явища семантико-граматичної асиметрії у сфері морфологічних категорій іменника автор дослідила й окреслила позиції та погляди мовознавців на проблему кількості й характеру субстантивних морфологічних категорій, їх співвідношення із загальнокатегорійним значенням імені, схарактеризувала роль загальнокатегорійного значення предметності й морфологічних категорій у класифікаційному виділенні іменника.

Акцент саме на морфологічні категорії іменника зумовив аналіз традиційних і сучасних поглядів на систему субстантивних граматичних категорій, що уможливило визнати власне морфологічними такі категорії, як число, рід та істоту.

Граматична категорія відмінка іменників свідомо вилучена зі сфери аналізу в аспекті семантико-граматичної асиметрії. Це зумовлено існуванням суперечливих поглядів на цю категорію в наукових колах і складністю самої категорії для такого аналізу. У межах категорії відмінка взаємодіють семантичні, морфологічні й синтаксичні чинники з виразним домінуванням синтаксичних, що дає вагомі підстави для кваліфікації відмінка не тільки як граматичної, а й синтаксичної категорії.

Системність морфологічних категорій іменника визначається існуванням між ними ієрархічної співвіднесеності та рівнорядної взаємодії, які в результаті забезпечують і формують граматичну характеристику іменників першого рівня абстракції – категорії предметності, яка й конститує іменник як частину мову.

THE STUDY OF THE NOUN AND ITS MORPHOLOGICAL CATEGORIES IN TERMS OF SEMANTIC-GRAMMATICAL ASYMMETRY

Moroz T. Yu.

*PhD in Linguistics, Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department № 1
Yaroslav Mudryi National Law University
Pushkinska str., 77, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6153-8136
t.moroz0904@gmail.com*

Key words: *asymmetric phenomena, general categorical meaning of subjectivity, category of number, category of gender, category of animation/inanimation.*

The study of semantic-grammatical asymmetry in the field of morphological categories of the noun as one of the types of asymmetry, which characterizes any natural language at all levels of its organization (structure and system) and functioning, provides a clear definition of terms used to describe the phenomenon. The article is devoted to outlining the strategy of research of morphological categories of noun in the aspect of semantic-grammatical asymmetry, analysis of terms and concepts of morphological theory, significant for studying the problem of semantic-grammatical asymmetry at the level of morphological categories of noun.

To analyze the phenomenon of semantic-grammatical asymmetry in the field of morphological categories of noun, the author researched and outlined the positions and views of linguists on the number and nature of substantive morphological categories, their relationship with the general categorical meaning of the name, characterized the role of general categorical meaning of subjectivity and morphological categories in the classification of a noun.

The emphasis on the morphological categories of the noun led to the analysis of traditional and modern views on the system of substantive grammatical categories, which enables to recognize such categories as number, gender and animation as proper-morphological.

The grammatical category of the case of nouns is deliberately removed from the sphere of analysis in the aspect of semantic-grammatical asymmetry. This is caused by the existence of contradictory views on this category in scientific circles and the complexity of the category itself for such an analysis. Within the category of the case, semantic, morphological and syntactic factors interact with a clear dominance of syntactic ones, which gives good grounds for qualifying the case not only as a grammatical but a syntactic category.

The systemic nature of morphological categories of the noun is determined by the existence of hierarchical correlation and equal interaction between them, which as a result provide and form a grammatical characteristic of nouns of the first level of abstraction - the category of subjectivity, which constitutes the noun as a part of speech.

Постановка проблеми. Іменник (ім'я) поряд із дієсловом (предикат) становлять ядерні групування слів у багатьох мовах. Проте саме іменник найбільш чітко виділяється в мовах світу [1, с. 45], пояснення чого дослідники вбачають в особливостях сприйняття людським мисленням світу. Саме іменник ще з давніх часів був об'єктом пильної уваги науковців.

Сьогодні існує значний корпус досліджень, присвячених проблемі іменника та його категорій. Вітчизняне мовознавство в цьому плані також

має значні здобутки. З-поміж дослідників, що зробили помітний внесок до вивчення специфіки іменника, його семантичних, словотвірних, граматичних особливостей, варто згадати І.К. Білодіда, О.О. Потебню, Л.І. Булаховського, К.Г. Горденську, І.І. Ковалика, І.Г. Матвіяса, В.С. Ільїна, І.Р. Вихованця, О.К. Безпояско, А.П. Загнітка, В.М. Русанівського, Н.Г. Озерову, О.О. Колесникова, О.А. Олексенко й ін.

У загальних рисах окреслюючи сучасний погляд на іменник, передусім варто зазначити, що

слова цього класу розглядаються як такі, що формують одну з ядерних частин мови, протиставлену за своїми ономасіологічними та семасіологічними ознаками дієслову.

З ономасіологічного погляду ознакою, яка кардинально протиставляє слова іменникового класу всім іншим угрупованням, науковцями визнається узагальнене граматичне значення предметності, або загальнокатегорійне значення предметності.

Мета й завдання статті. Для здійснення аналізу явища семантико-граматичної асиметрії у сфері морфологічних категорій іменника необхідно дослідити й окреслити позиції та погляди мовознавців на проблему кількості й характеру субстантивних морфологічних категорій, їх співвідношення із загальнокатегорійним значенням імені, схарактеризувати роль загальнокатегорійного значення предметності та морфологічних категорій у класифікаційному виділенні іменника.

Предмет та об'єкт дослідження. Адекватне дослідження семантико-граматичної асиметрії у сфері морфологічних категорій іменника як одного з різновидів явища асиметрії, що характеризує будь-яку природну мову на всіх рівнях її організації (структури й системи) і функціонування, передбачає передусім чітке визначення термінів, за допомогою яких здійснюється опис відповідного явища. Тому статтю присвячено окресленню стратегії дослідження морфологічних категорій іменника в аспекті семантико-граматичної асиметрії, аналізу термінів і понять морфологічної теорії, значущих для вивчення проблеми семантико-граматичної асиметрії на рівні морфологічних категорій іменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо питання про предметність як основну ономасіологічну ознаку іменників. Полишаючи осторонь проблему, співвідношення узагальненого граматичного значення та часткових граматичних значень, обговорення якої було й залишається актуальним для сучасної лінгвістики [2, с. 22–34], варто лише зазначити, що загалом це співвідношення мислиться дослідниками так: «Грамматичні значення розвивають і конкретизують зазвичай ту загальну ідею, яка закладена в загальнокатегорійній семантиці окремих частин мови... Грамматичні значення існують як віддзеркалювачі можливої класифікації й рубрикації одного загальнокатегорійного значення, це смислові варіанти одного інваріанта. Грамматичні значення – це своєрідні «підзначення» категорій предметності, процесності й атрибутивності. Це – рубрики класифікації всередині частин мови, яка існує безвідносно до значення інших представлених у мові частин мови» [1, с. 77].

Отже, предметність – це загальнокатегорійне значення (семантика), яке об'єднує лексеми із

цією характеристикою в один клас (частину мови) – іменників, а граматичні категорії, які характеризують цей клас, слугують засобом відображення цього значення. При цьому неоднорідність утілення загальнокатегорійного значення в словах цього класу виявляється саме в тому, що для одних із них питомими є всі часткові граматичні значення в повному обсязі, для інших також характерні всі граматичні характеристики, але з певними обмеженнями.

За своїм складом, відповідно до глибинної семантичної характеристики (предметності), іменникова лексика не становить однорідного утворення, формуючись із ядра та периферії. До семантично ядерних іменників належать назви конкретних предметів і понять, які є непередикатними, первинними іменами. Цю групу імен конституює семантика власне-предметності. Периферію іменників становлять предикатні, вторинні, імена, глибинна семантика яких репрезентована невластиво-предметністю (опредмеченими ознаками, діями, ознаками ознак), які однак на рівні граматичної семантики (поверхневої) також фігурують як носії семантики предметності [1, с. 45; 3, с. 135; 4, с. 45–49]. І.Р. Вихованець так резюмує співвідношення первинних і вторинних іменників: «Будь-які вторинні іменники, що являють собою семантично похідні одиниці від дієслова, прикметника і прислівника, з одного боку, і від цілого висловлювання або ряду висловлювань, з іншого боку, у формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному й морфологічному планах завжди ґрунтуються на первинних іменниках і внаслідок цього набувають граматичної предметності» [4, с. 49]. Варто зазначити, що така позиція вже давно висловлювалася в мовознавчих працях. Для порівняння можна навести думку О.М. Галкіної-Федорук, яка в дещо іншій термінології формує подібну позицію: «Якщо взяти ряд слів: *дім, біганина, смуток, радість, краса, твердість*, то ми бачимо, – пише дослідниця, – що вони позначають різне: *дім* – предмет, *біганина* – процес, *смуток* – якість, *радість* – почуття, *краса* – якість, *твердість* – властивість. Але граматичне узагальнення знімає різницю понять, і всі зазначені слова й подібні до них підводяться під один граматичний ряд – іменник» [5, с. 380].

Особливе місце в класі іменників поряд із первинними та вторинними займають загалом семантично спустошені слова, які при цьому, однак, несуть у собі головне загальнокатегорійне значення предметності, – займенникові іменники.

У сьогоdnішньому мовознавстві вже загальноприйнятою позицією є погляд на займенник не як на окрему частину мови, а як на специфічні займенникові слова, які маючи певну специфіку, пов'язану передусім зі способом позначення ними

реалій позамовної дійсності, за своїми граматичними ознаками все ж мають бути зараховувані до інших частин мови. Відтак із-посеред займенникових слів виокремлюються слова, які прийнято називати займенниковими іменниками, займенниковими прикметниками, займенниковими числівниками та займенниковими прислівниками. Цей підхід чітко окреслений у низці праць із питань морфології [4; 6, с. 302–308]. Однак у деяких наукових джерелах усе ж статус займенників визначено через констатацію їх частиномовного статусу. Так, І.Р. Вихованець, даючи визначення займенника, зазначав таке: «Займенник – частина мови, що вказує на особу, предмет або ознаку, але не називає їх. Займенники утворюють особливу систему слів-субститутів (слів-замінників), які, крім того, виявляють значеннєву, морфологічну і синтаксичну спільність із відповідними частинами мови» [7, с. 173]. Водночас, відповідно до останнього положення, дослідник зауважує, що сьогодні існує дві найбільш поширені теорії щодо статусу займенників: розуміння займенника як окремої частини мови, з одного боку, і невизнання самостійного частиномовного статусу займенників – з іншого [7, с. 174].

Ми підтримуємо погляд, згідно з яким займенникові слова не становлять окремої частини мови, що закономірно передбачає необхідність дослідження займенникових іменників нарівні з власне іменниками в аспекті семантико-граматичної асиметрії, що притаманна їм у сфері морфологічних категорій. Однак урахування того факту, що займенникові іменники за специфікою вираження значення предметності загалом і граматичних значень, що його конституують і деталізують (значення числа, роду, істоти/неістоти, відмінка), можуть бути поставлені в один ряд із власне іменниками, дає змогу відмовитися від спеціального розгляду їх специфіки в аспекті семантико-граматичної асиметрії на рівні морфологічних категорій. Доречно при цьому наголосити, що глибокий і всебічний аналіз специфіки вираження займенниковими іменниками граматичних значень порівняно з власне іменниками вже запропонований [2; 4, с. 184–202; 9; 18]. Окремо варто зауважити, що саме займенниковим іменникам належить першість у реалізації граматичного категорійного значення особи/неособи.

Підсумовуючи розгляд питання про предметність як основну ономазіологічну ознаку іменників і транспонуючи це питання на проблему асиметрії, варто сказати, що саме глибинна семантика власне предметності конкретних іменників (*дім, стіл*), яка здатна втілюватися у відповідній кількості морфологічних категорій із певними якісними характеристиками, становить фрагмент, який може бути означений як симетричний.

Саме на рівні цієї лексики може бути визначене ідеальне співвідношення значення і форми, семантики і граматики у сфері іменникової лексики. Шляхом семантичного зараження первинні іменники впливають на вторинні іменники, унаслідок чого ті набувають семантики предметності (невласне-предметності). Однак саме через свою невластиву предметність останні не здатні переїмати весь діапазон формальних ознак у сфері реалізації морфологічних значень, що досить часто й визначає їх статус як системно асиметричних, тобто як таких, що характеризуються неповним набором граматичних ознак, які типові для первинних іменників.

Загальнокатегорійне значення предметності, яке консолідує клас іменників, реалізується на рівні більш часткових значень – лексичних (семантичних) і граматичних, крім цього, забезпечуючись спеціальними словотвірними засобами та характеризуючись специфічною синтаксичною функціональністю. Відповідно до цього, у лінгвістиці прийнято говорити про те, що предметність охоплює кілька семантичних і граматичних категорій, конкретніших і вужчих, ніж категоріальне [10, с. 24]. При цьому «морфологічним категоріям належить провідна роль у класифікаційному виділенні іменника, проте виражаються вони з різним ступенем послідовності щодо окремих груп лексичних одиниць, які виділяються за більш конкретними семантичними ознаками в межах загальнокатегоріального значення предметності» [11, с. 40]. Іншими словами, значення предметності реалізується шляхом тісної взаємодії конкретнішої семантики лексичних одиниць і більш узагальненої граматичної семантики, причому граматична (морфологічна) семантика, маючи більшу виражальну силу щодо предметності, водночас перебуває під впливом лексичної семантики, зумовлена її специфікою. Необхідно зазначити, що семантико-граматична асиметрія на рівні морфологічних категорій іменника передусім зумовлена саме активною дією лексичної семантики.

На підставі взаємодії лексичного та граматичного в слові прийнято членувати увесь клас іменникових лексем на певні лексико-граматичні розряди. Цей поділ, як відомо, здійснюється в основному на підставі семантичної специфіки іменників у її стосунку до граматики, хоча не залишається поза увагою й те, що ця специфіка має певні наслідки на рівні формального вираження. Так, А.П. Загнітко зауважує: «Термінологічне окреслення слів як лексико-граматичного розряду є емнішим і передбачає: 1) об'єднання слів на ґрунті семантичної спільності; 2) значущість угруповання для граматики; 3) морфемну маркованість/немаркованість» [2, с. 35].

За семантичною специфікою іменників у її стосунку до домінантного загального значення предметності, реалізованого передусім граматичними (морфологічними) категоріями, що охоплюють усю сукупність класу іменників, субстантиви більшістю дослідників традиційно розподіляються на такі лексико-граматичні розряди: 1) власні – загальні; 2) предметні (дискретні, раховані) – речовинні (недискретні, нераховані); 3) конкретні – абстрактні; 4) збірні – одиничні. Можливий і інший розподіл і співвідношення зазначених груп. Так, наприклад, І.Р. Вихованець і К.Г. Горденська іменникову лексику на лексико-граматичні розряди розподіляють у такий спосіб: 1) іменники власні й загальні; іменники конкретні й абстрактні; 3) іменники збірні й речовинні [4, с. 50]. Як для одного, так і для іншого варіантів групування й протиставлення є свої підстави. Щоправда, при цьому не можна не враховувати суттєву заувагу О.О. Колесникова, який спостеріг, що загалом розподіл на лексико-граматичні розряди здійснюється в межах опозицій, натомість виділення збірних іменників нібито не має належного протиставлення. Це, на його думку, є свідченням і переконливим доказом того, що вичленування збірних іменників як лексико-граматичного розряду є хибним. У зв'язку з цим дослідник пропонує розглядати збірність як вияв третьої грами на рівні категорії числа [3]. Аналіз цієї позиції буде здійснено в розділі, присвяченому категорії числа. Тут лише варто зауважити, що в роботі підтримано погляд, згідно з яким збірні іменники є лексико-граматичним розрядом, характер специфічного стосунку якого до категорії числа зумовлений прагматичними чинниками, що загалом відповідає концепції, розробленій Д.І. Руденком [12].

Водночас у деяких дослідженнях запропонований поділ на лексико-граматичні розряди (у тому або тому співвідношенні цих розрядів) доповнюється також такими розрядами, як особа/неособа, істота/неістота [14 10]. У пропонованому дослідженні за вихідну взято підтримувану багатьма сучасними дослідниками позицію, відповідно до якої протиставлення особи/неособи та істоти/неістоти є передусім граматичними категоріями, які перебувають на периферії категорійної системи іменника [2, с. 54–59].

З методологічних міркувань доцільно більш детально визначитися зі специфікою наведеного групування й обсягом лексики, яка підпадає під той чи інший розряд. При цьому спеціально не зауважується (як факт загальновідомий), що між розрядами лексики існує ціла мережа взаємоперехрещень і взаємовпливів і постійно відбуваються процеси взаємопереходів.

Уся іменникова лексика поділяється на іменники *власні* й *загальні*, або загальні назви (апе-

лятиви) та власні назви (оніми). Власні назви становлять значний прошарок лексики, у якому розрізняють декілька класів назв, зокрема антропоніми, топоніми, космоніми, теоніми, міфоніми, зооніми, ергоніми, хремоніми тощо. Загалом, за спостереженнями дослідників, кількість власних назв рахується мільйонами, що значно більше, ніж загальних назв, однак у мовному запасі окремої людини онімів набагато менше, ніж апелятивів, що призводить до хибного уявлення про порівняно меншу кількість саме онімів. Однак кількісні параметри співвідношення онімів/апелативів усе ж не є визначальними, що закономірно дає дослідникам підстави висновувати, що «загальні назви є, безперечно, центральним шаром лексики, а власні назви становлять її потужну периферію з дуже різною сферою поширення» [7, с. 80].

Основними ознаками, що різнять власні назви від загальних, є: 1) належність одиниці; 2) специфічне відношення до поняття (власна назва подає всю інформацію про свій денотат без певних узагальнень і тому пов'язується з поняттями лише тією мірою, якою вказує на різновид об'єктів, до яких належить денотат); 3) специфічна функція, а саме функція диференціації; тощо [7, с. 79].

Зазначені характеристики власних назв на рівні лексичної системи мають вагомe значення й для з'ясування особливостей поведінки онімів на рівні граматичної системи, зокрема в системі морфологічних категорій іменника. При цьому варто зазначити, що найбільш специфічною є поведінка іменників – власних назв щодо категорії числа, тобто у сфері вираження ними числових значень.

Назагал, визначаючи статус власних назв в іменниковій системі в термінах ядра/периферії як однієї з форм вияву асиметрії в мові, необхідно його означити як периферійний, тобто асиметричний. Це, з одного боку, зумовлено тим, що власні назви є периферійними як складник лексичної системи, а з іншого – тим, що вони характеризуються специфічними ознаками, які, у свою чергу, визначають їх особливу поведінку у сфері морфологічних категорій. Саме у зв'язку з цим для іменників – власних назв надзвичайно характерна асиметрія між семантикою та граматикою [13, с. 112–117].

На інших порівняно з поділом на власні й загальні назви підставах здійснюється поділ іменників на розряди *конкретних* та *абстрактних*, а саме на ґрунті позначення тими чи іншими іменниками об'єктів реальності, що сприймаються людськими органами чуття, або таких об'єктів, що не існують у реальності, а є результатом абстрагуючої діяльності людського мислення.

До конкретних іменників належать назви, що позначають дискретні предмети, тобто ті, що виокремлюються людською свідомістю як

просторово чітко дислоковані, а відтак можуть бути піддані процедурі рахування. Саме ці іменники найбільшою мірою є репрезентантами загальнокатегорійного значення предметності, тобто первинними іменника. З огляду на це на їх рівні вдається спостерігати найбільш послідовну реалізацію всіх частково категорійних морфологічних значень, що характерні іменникові. Специфічну групу, щоправда, в межах цього розряду становлять іменники формального класу *pluralia tantum* на зразок *сани, окуляри, кішки*, які, утілюючи семантику власне предметності, характеризуються особливим відношенням до категорії числа, а відтак і до категорії роду.

Розряд абстрактних іменників формується сукупністю декількох груп, виділених відповідно до того, що абстрагується – ознака, дія, процес, стан тощо. Семантичною сутністю цього розряду є те, що в «шати» предметності втілюються непередметні значення. Ця операція стає можливою внаслідок абстрагувальної діяльності людської свідомості, яка може нематеріальні, недискретні, тобто нелокалізовані в часі й просторі, ознаки, дії тощо «відривати» від їх предметних носіїв і представляти як предметні реалії. Оскільки процедурі абстрагування піддаються дії, стани, ознаки тощо, то цілком закономірно, що більшість абстрактних іменників є похідними, вторинними іменниками, утвореними від дієслів, прикметників тощо найчастіше за допомогою відповідних словотвірних засобів.

Під поняття «абстрактні іменники» зараховуються назви дій, процесів, станів, якостей, властивостей, одиниць міри й ваги, наукові поняття тощо. При цьому не викликає заперечень прийнята в лінгвістиці позиція, що диференційною ознакою цих іменників є неповнота числової парадигми: вони належать або лише до однини, або лише до множини, хоча за певних умов (контекстних, через розвиток лексичного значення) можуть порушувати цю закономірність [4, с. 52; 10, с. 31–32].

Виділення розрядів *одиничних, збірних і речовинних* іменників у науковій літературі характеризується найбільшою суперечливістю. Так, розряд речовинних іменників виділяється на основі того, що ними позначаються недискретні, тобто які не мають чіткої просторової локалізованості, не придатні до виділення, предметні сутності, які не можна порохувати, а можна лише виміряти, зважити тощо. За цією ознакою речовинні протистоять конкретним предметним іменникам, водночас зближуючись зі збірними, для яких недискретність, нерозчленованість також є провідною семантичною характеристикою. У зв'язку з цим цілком виправданою є заувага М.В. Леонової, що речовинні іменники називають особливу форму збірності [10, с. 33].

У межах цього розряду прийнято виділяти назви: 1) металів; 2) хімічних елементів; 3) ліків і препаратів; 4) рідин; 5) тканин; 6) злаків і трав; 7) рослин; 8) ягід і овочів; 9) різних матеріалів; 10) продуктів харчування; 11) природних явищ тощо. З огляду на специфічну лексичну семантику, слова цього розряду характеризуються своєрідним відношенням до граматичної категорії числа: більшість із них мають лише форму однини й лише незначна частина має лише множину. Утворення корелятивів – форм множини від однини, яке інколи спостерігається, є цілком закономірним і зумовлене, за спостереженнями дослідників, зміною в лексичному значенні вихідних слів [4, с. 53; 10, с. 33].

Виділення такого розряду іменників, як одиничні, або сингулятиви, зумовлене тим, що від іменників речовинної семантики за допомогою певних словотвірних засобів можуть утворюватися іменники на позначення частини певної маси (речовини), наприклад: *солома – соломину, бадилля – бадиллина, борошно – борошнина*. Цей розряд іменникової лексики вважають одним із тих, що може бути означений як ядерний у ряду характеризованих (у термінології О.В. Бондарка) розрядів, оскільки має послідовне формальне забезпечення [2, с. 36]. Щоправда, логічність виділення цього розряду саме як лексико-граматичного досить сумнівна, оскільки форми одиничних іменників у граматичному плані характеризуються цілком типовою для власне предметних іменників семантикою та формою її вираження, утворюючи навіть корелятивні форми однини та множини, пор.: *соломина – соломини*.

Іменники розряду збірних становлять найсуперечливіший фрагмент щодо свого статусу, обсягу, граматичної специфіки. Що стосується статусу, то, як уже зазначалося, одні вважають такі іменники лексико-граматичним розрядом (О.В. Бондарко, А.П. Загнітко, К.Г. Городенська, О.К. Безпояско та ін.), інші – грамемою категорії числа (О.О. Колесников), треті – семантичним групуванням у межах абстрактних іменників (О.П. Мосьпан). Не існує усталеності й щодо обсягу (якості) іменників, які мають бути зараховувани до збірних [14; 3].

Згідно з найбільш поширеним поглядом на іменники збірної семантики, збірні іменники мають значення нерозчленованої сукупності однорідних предметів, репрезентованої як цілісність, і становлять лексико-семантичний розряд, оскільки характеризуються спільним у граматичному плані, а саме існують лише у формі однини. При цьому обсяг цього розряду визначається значною мірою наявністю словотвірних засобів вираження збірності в морфемній структурі іменника. До цих засобів належать суфікси: *ств-* (*селянство*), *-j-* (*пір'я, бадилля*), *-н'* (*комашня*), *-в-* (*мишва*), *-ин':-* (*гарбузиння*), *-ин-* (*городина*),

-ник (сливник), -няк (лозняк, молодняк), -от- (парубота), -еч- (малеча), -изн- (білизна), -ар- (мошкара), -ор- (дітвор), -ур- (апаратура), -ат (єпископат), -атик- (проблематика), -іан- (Шевченкіана) (хоча, наприклад, А.П. Загнітко відносить іменники цього словотвірного типу до абстрактних [2, с. 38]), -і- (омонімія), -арій (гербарій). Крім цього, невелику частину становлять безсуфіксні іменники, наприклад: *юнь, зелень, молодь, нечисть, знать, хвоя*. Аналіз іменників цього розряду здійснюється з урахуванням висловлюваного в лінгвістичній науці міркування про збірність як специфічну групу лексем, об'єднувану на підставі важливої ролі в їх виникненні та функціонуванні прагматичних чинників [14].

Відповідно до загальноприйнятого погляду, не зараховуються до лексико-граматичного розряду збірних іменники, які, утілюючи семантику збірності, тобто належачи загалом до функціонально-семантичного поля збірності, не характеризуються специфічним відношенням до категорії числа. До таких іменників належать лексеми на зразок *полк, народ, колектив, оркестр, ансамбль, плем'я* тощо. Як зазначають дослідники, для цих іменників характерна наявність семи «розчленована сукупність», що сприяє їх здатності утворювати корелятивні форми числа, пор.: *полк – полки, плем'я – племена* [15, с. 46].

Наведений вище розподіл іменникової лексики на лексико-граматичні розряди, як засвідчує запропонований опис та аналіз джерел із питання, значною мірою здійснений на підставі характеру взаємодії лексичної семантики тієї чи іншої лексеми певного розряду з морфологічною категорією числа [4, с. 50–53; 11, с. 40–46], що зайвий раз підтверджує слушність думки дослідників про морфологічну категорію числа як основну в категорійній ієрархії іменника.

Висновки й перспективи подальших розробок. Науково обґрунтоване дослідження семантико-граматичної асиметрії неможливе без чіткого визначення термінів і понять, за допомогою яких здійснюється опис відповідного явища. Акцент саме на морфологічні категорії іменника зумовив аналіз традиційних і сучасних поглядів на систему субстантивних граматичних категорій, що уможливило визнати власне-морфологічними такі категорії, як число, рід та істота.

Зі сфери аналізу в аспекті семантико-граматичної асиметрії свідомо вилучено граматичну категорію відмінка іменників, що зумовлено, з одного боку, існуванням суперечливих поглядів на цю категорію в наукових колах, а з іншого – складністю самої категорії для такого аналізу, у межах якої тісно взаємодіють семантичні, морфологічні та синтаксичні чинники з виразним домінуванням останніх, що дає вагомі підстави для кваліфікації

відмінка не тільки як граматичної, а й синтаксичної категорії.

Системність морфологічних категорій іменника визначається існуванням між ними ієрархічної співвіднесеності та рівнорядної взаємодії, які в результаті забезпечують і формують граматичну характеристику іменників першого рівня абстракції – категорії предметності, яка й конститує іменник як частину мову.

Найпоказовішими для з'ясування виявів і характеру семантико-граматичної асиметрії є три морфологічні категорії іменника: числа, істоти/неістоти й роду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е.С. Части речи в ономазиологическом освещении / АН СССР. Институт языкознания. Москва : Наука, 1978. 115 с.
2. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія : монографія. Донецьк : ДонДУ, 1996. 437 с.
3. Колесников А.О. Синтагматична парадигматика категорії числа морфологічно недостатніх іменників : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2000. 19 с.
4. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / за ред. І. Вихованця. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.
5. Галкина-Федорук Е.М. О форме и содержании в языке. Мышление и язык / под ред. Д.П. Горского. АН СРСР. Ин-т философии. Москва : Гос. изд-во полит. лит-ры, 1957. С. 352–407.
6. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка : учебное пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». Москва : Просвещение, 1981. 254 с.
7. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М.П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2000. 752 с.
8. Ожоган В.М. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови. Київ : Б.в., 1997. 230 с.
9. Матвіяс І.Г. Синтаксис займенників в українській мові. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 131 с.
10. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Київ : Вища шк., 1983. 264 с.
11. Украинская грамматика / В.М. Русановский, М.А. Жовтобрюх, Е.Г. Городенская, А.А. Грищенко. АН УССР. Ин-т языковедения им. А.А. Потемби. Київ : Наук. думка, 1986.
12. Руденко Д.И. Категория имени в основных парадигмах «философии языка» : авто-

- реф. дисс. ... докт. філол. наук / АН СССР. Ін-т лінгвістики. Москва, 1990. 63 с.
13. Суперанская А.В. Аппеллятив – онома. Имя нарицательное и собственное / отв. ред. докт. філол. наук А.В. Суперанская. АН СССР. Ін-т лінгвістики. Москва : Наука, 1978. С. 5–34.
  14. Моспан О.П. Поле збірних іменників у російській мові: особливості семантики та прагматики : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2000.
  15. Горпинич В.О. Морфологія української мови : рідручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
- REFERENCES**
1. Kubrjakova E.S.(1978) *Chasti rechi v onomasiologicheskom osveshhenii* [Parts of Speech in Onomaseological Description]. M.: Nauka, 115 pp. (in Russian).
  2. Zahnitko A.P. (1996) *Teoretychna hramatyka ukraïnskoi movy: Morfolohii* [Theoretical Grammar of the Ukrainian Language. Morphology]. Donetsk: DonDU, 437 pp. (in Ukrainian).
  3. Kolesnykov A.O.(2000) *Syntahmatychna paradyhmatyka katehorii chysla morfolohichno nedostatnikh imennykiv* [Syntagmatic Paradigm of Category of Number of Morphologically Insufficient Nouns] (PhD Thesis), Odesa : I. Mechnikov National Medical University.
  4. Vykhovanet I.R.(2004) *Teoretychna morfolohiia ukraïnskoi movy: Akadem. hramatyka ukr. movy* [Theoretical Morphology of the Ukrainian Language]. K.: «Pulsary», 400 pp. (in Ukrainian).
  5. Halkyna-Fedoruk E.M.(1957) *O forme i sodержanii v jazyke* [About Form and Content in the Language] . M.: State Publisher of Political Literature, pp. 352–407 (in Russian).
  6. Myloslavskiy Y.H.(1981) *Morfologicheskie kategorii sovremennogo russkogo jazyka* [Morphological Categories of Modern Russian Language]. M.: Prosveshhenie, 254 pp. (in Russian).
  7. Rusanivskiy V.M., Taranenko O.O. (2000) *Ukrainska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian Language Encyclopedia]. K.: Ukr. entsykl., 752 pp. (in Ukrainian).
  8. Ozhohan V.M.(1997) *Zaimennykovi slova u hramatychnii strukturi suchasnoi ukraïnskoi movy* [Pronoun words in Grammar Structure of Modern Ukrainian Language]. K., 230 pp. (in Ukrainian).
  9. Matviias I.H. (1962) *Syntaksys zaimennykiv v ukraïnskii movi* [Syntax of Pronouns in the Ukrainian Language]. K.: AN URSSR, 131 pp. (in Ukrainian).
  10. Leonova M.V.(1983) *Suchasna ukraïnska literaturna mova. Morfolohiia* [Modern Ukrainian Literature Language. Morphology]. K.: Vyscha shk., 264 pp. (in Ukrainian).
  11. Rusanovskij V.M., Zhovtobrjuh M.A. Gorodenskaja E.G., Grishhenko A.A. (1986) *Ukrainskaja grammatika* [Ukrainian Grammar]. K.: Nauk. dumka (in Russian).
  12. Rudenko D.Y. (1990) *Kategorija imeni v osnovnyh paradigmatmah «filosofii jazyka»* [Category of Noun in Major Paradigms of Language Philosophy] (PhD Thesis) M.: Institute of Linguistics. 63 pp.
  13. Superanskaja A.V.(1978) *Apelljativ – onoma* [Appellative - onoma]. M.: Nauka, pp. 5–34 (in Russian).
  14. Mospan O.P.(2000) *Pole zbirnykh imennykiv u rosiiskii movi: osoblyvosti semantyky ta prahmatyky* [Field of Collective Nouns in the Russian language: Peculiarities of Semantics and Pragmatics] (PhD Thesis) Kh.: V. Karazin Kharkiv National University.
  15. Horpynych V.O. (2004) *Morfolohiia ukraïnskoi movy*[Morphology of the Ukrainian Language]. K.: Akademiia, 336 pp. (in Ukrainian).

ХТО ГОВОРИТЬ: ЛЮДИНА АБО МАШИНА?**Морозова І. Б.**

*доктор філологічних наук,
професор кафедри граматики англійської мови
Одеській національній університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-1905-7563
torpo@ukr.net*

Боцуляк Г. В.

*студентка факультету романо-германської філології
Одеській національній університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-5993-8317
annaboculak@gmail.com*

Ключові слова: *штучний інтелект, природне мовлення, англomовний діалог, граMATика залежностей, синтаксична структура, речення.*

Стаття присвячена розгляду особливостей синтезу мовлення штучним інтелектом (ШІ) в аспекті лінгвальних відмінностей від природної генерації мовлення людиною. Вибір теми дослідження мотивовано розвитком комп'ютерних технологій і сучасної прикладної лінгвістики, які пов'язані з генерацією мовлення людини, а саме: обробці текстів природною мовою, ПМ (Natural Language Processing, NLP) і галузі робототехніки, яка є втіленим ШІ (embodied AI). Основна мета дослідження полягає у спробі встановлення формальних комунікативних відмінностей між генерацією машинного і природного мовлення на прикладі англomовного діалогу моделі людина-робот (Л-Р). Попри величезний теоретичний і практичний внесок лінгвістів і фахівців галузі комп'ютерних технологій щодо генерації машинної мови (Джозеф Вайценбаум, Роджер Шенк, Уільям Аарон Вудс, Террі Виноград, Н. Хомський), багато аспектів залишаються не вирішеними. До них відносяться питання морфологічної омонімії (Morphological Disambiguation) англійської мови, обмеження граматики залежностей у розпізнаванні й синтезі складних синтаксичних структур (складносурядні та складнопідрядні речення), обмеження когнітивної системи сучасних роботів розпізнавати абстрактні поняття й категоризувати так звані «для цього випадку» (ad-hoc) поняття, що створює людина залежно від життєвої ситуації, розуміти метафоричні висловлювання як одне з найважливіших лінгвістичних явищ, що відображає наше мислення. У більш широкому сенсі головною проблемою залишається створення роботів, які здатні передбачувати соціальну поведінку людини, розуміти її фізичний та емоційний стан завдяки синхронній системі «людина-робот» (на противагу лише фізичній симуляції поведінки машинами). Наукова новизна статті полягає в з'ясуванні лінгво-гносеологічних відмінностей між природним і машинним мовленням. У результаті проведеної роботи конкретизовано поняття «штучний інтелект», розглянуто основні етапи синтезу машинного мовлення, відокремлені базові відмінності генерування штучного та природного англomовного діалогу.

WHO IS SPEAKING: MAN OR MACHINE?

Morozova I. B.

*Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department of English Grammar
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1905-7563
morpo@ukr.net*

Botsuliak G. V.

*Student at the Faculty of Romance and Germanic Philology
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5993-8317
annaboculak@gmail.com*

Key words: *artificial intelligence, natural speech, English dialogue, dependency grammar, syntactic structure, sentence.*

The presented paper gives a detailed survey of peculiarities of the AI-powered speech synthesis in the aspect of their lingual differences from the natural speech generation. The chosen subject matter for investigation is motivated by the rapid development of Information Technologies and modern applied linguistics in the field of human speech generation, and namely – Natural Language Processing (NLP) versus robotics (embodied AI) speech production. The ultimate objective of our investigation consists in making an attempt to establish formal and communicative differences between machine and natural speech synthesis on the material of the English dialogue carried out after the “human-robot (H-R)” model. Despite the enormous theoretical and practical contribution of linguists and computer scientists to machine language generation (Joseph Weizenbaum, Roger Schenk, William Aaron Woods, Terry Vinograd, N. Chomsky), many aspects of this problem require further consideration. The latter include morphological disambiguation of the English language, dependency grammar limitations to recognize and synthesize lengthy syntactic structures (compound and complex sentences), restrictions in the cognitive system of modern robots to identify abstract concepts and determine the so-called ad-hoc categories that people can form on the spot, grounding on the situations they face, understanding metaphorical phrases which belong to one of the most important linguistic phenomena reflecting human natural way of thinking. In a broader sense, the remaining problem is building robots that will be capable to predict the social behaviour of people, understand their physical and emotional states due to synchronic system “human-robot” (not just the physical simulation). The scientific novelty of the article consists in figuring out lingual and epistemological differences between human and machine speech. Our investigation results in concretising the notion “artificial intelligence”, establishing the main stages of AI-powered speech synthesis and foregrounding the basic differences in generating the artificial and natural English dialogue.

Постановка проблеми. Мовлення – динамічне, системне, когнітивне та соціальне явище, тому, щоб зрозуміти й запрограмувати його з наукової точки зору, нам необхідна модель із сенсорно-моторною системою, яка може бути залучена в комунікативний процес з людиною, і це, безперечно, є робот [1, с. 722].

Відомо, що обробка текстів природною мовою, ПМ (Natural Language Processing, NLP) – це галузь інформатики, яка зосереджена на лінгвістичній взаємодії людини та машини. Більшість істориків відстежує першоджерела цієї галузі з початком комп’ютерної ери, коли Алан Тюрінг запропонував ідею, що машини здатні проявляти

інтелектуально обумовлену поведінку, що тотожна поведінці людини [2, с. 14–15]. У 1965 р. Джозеф Вайценбаум написав ELIZA – перший чат-бот, який працював за принципом простого синтаксичного аналізу речень і підбору ключових слів у фіксовані фрази [3, с. 104–105]. Надалі такі вчені, як Роджер Шенк, Уільям Аарон Вудс, Террі Виноград, установили, що мова машин прив'язана до поверхневого синтаксису англійської мови, і пояснили значення семантики в обчислюваних системах. Контекстно-вільна граматики (парадигматичний синтаксис, заснований на залученні певних структурних моделей), яка складається з відрізків тексту, зокрема слів, словосполучень, речень загалом, за Н. Хомським, лежить в основі сучасної обробки текстів системами штучного інтелекту (далі – ШІ) [2, с. 15–17].

Робот нового покоління – це втілений ШІ (embodied AI), розумний робот із можливостями машинного навчання, який не лише використовує велетенський об'єм даних, а й отримує їх із власного досвіду та попередньо засвоєної інформації [4, с. 2]. Такими є соціальні роботи або людиноподібні роботи-гуманоїди (андроїди), які зовнішньо схожі на людину та визначаються як «sociable», що означає «комунікативний, дружній, контактний» [5, с. 16–17]. Але, з іншого боку, поява таких роботів викликає неспокій у людства. Такі психологічні стани відомі як ефект «моторошної долини», «ефект ELIZA», стан когнітивного дисонансу, теорія психопатів тощо. Усі вони є наслідком несвідомості й непередбачуваності поведінки, відсутності емоційної реакції з боку людиноподібного роботу [6, с. 10–11].

Попри величезний теоретичний і практичний внесок лінгвістів і фахівців галузі комп'ютерних технологій щодо генерації машинної мови та робототехніки, оволодіння мовою та її розуміння програмами до сих пір пов'язані з широким колом проблем, що виникають при дослідженні ШІ. Сучасні програми дають змогу роботам розуміти значення речень, але міжособистісна комунікація пов'язана з непередбачуваністю й динамічністю мови [7, с. 759]. У більш широкому сенсі – це підтримання природного діалогу з людиною, проблеми візуальної та невербальної комунікації, уміння сприймати й виражати емоції, упізнавати моделі поведінки людей, установлювати та підтримувати соціальні відносини [8, с. 305].

Отже, постановка проблеми дослідження зумовлена лінгво-гносеологічною необхідністю заповнити цю прогалину, а також практичною потребою з'ясувати відмінності між природним та машинним мовленням.

Мета й завдання статті. Метою дослідження є спроба встановлення формальних комунікативних відмінностей між генерацією машинного і

природного мовлення. Поставлена мета мотивує низку завдань, головними з яких є такі: конкретизація поняття «штучний інтелект», огляд становлення штучного синтезування мовлення, поверхнево-структурний аналіз реплік у діалогах моделі людина-робот (далі – Л-Р), відокремлення базових відмінностей штучних і природних реплік в англомовному діалозі на матеріалі аналізу мовленнєвих зразків робота – андроїда Софії. Сьогодні існує близько двох десятків людиноподібних роботів, але ми обрали саме Софію, так як остання вважається найбільш досконалою моделлю. Вона є представником роботів-андроїдів інтелектуальної лінійки лабораторії Девіда Хедсона, поєднання технології розпізнання голосу Google Chrome Alphabet та іншого апаратного авторського інструментарію дає їй змогу розуміти мову [9].

Предмет та об'єкт досліджень. Об'єктом досліджень є англійське природне мовлення й мовлення, що генерується ШІ. Предметом досліджень є репліки англомовного діалогу в моделі людина-робот (Л-Р) на прикладі аналізу діалогових зразків робота-андроїда Софії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні існує величезна кількість визначень поняття «штучний інтелект», проте, відповідно до теми роботи, ми визначаємо це поняття як когнітивну здатність машин моделювати психічні процеси, які притаманні людині.

Складність формального опису природної мови та її обробки призводить до необхідності поділення цього процесу на окремі етапи, які відповідають рівням мови. Більшість сучасних лінгвістичних процесорів відносяться до модульного типу, у якому кожному етапу аналізу чи синтезу тексту відноситься окремий модуль процесора. На початку процесу відбувається графематичний аналіз, тобто виділення в тексті речень і словоформ – перехід від символів до слів. Морфологічний аналіз – це перехід від словоформ до їх лем (словарних форм лексем) або основ (ядерних частин слова). Для англійської мови цей процес включає вирішення морфологічної омонімії (Morphological Disambiguation) – усунення морфологічного багатозначення, так як у складі англійської мови 20 із 50 найбільш уживаних слів – омофони. Синтаксичний аналіз – виявлення синтаксичних зв'язків слів і граматичної структури речень. Граматичними моделями є дерева залежностей/підрядності й дерева складників. Надалі відбувається поєднання синтаксичної структури з динамічною інформацією («grounding»). Остання представлена лінгвістичними ресурсами (комп'ютерні словники, тезауруси, онтології, корпуси текстів, ресурси змішаного типу – FrameNet), що містять слова та речення з лінгвальними даними [3, с. 156–158; 10, с. 410–411].

Отже, для процесу обробки й синтезу природної мови характерна формальність (чіткий алгоритм) і функціональність, тобто відсутність моделі аналізу й синтезу саме мовлення людини, залежно від ситуації навколишнього середовища, що характерно для природного комунікативного процесу.

Наступним етапом цієї роботи був поверхнево-структурний аналіз реплік у діалогах робота Софії та відокремлення базових відмінностей штучних і природних реплік в англомовному діалозі. Загальна кількість зразків реплік становила 520 одиниць.

У процесі детального вивчення практичного матеріалу дослідження встановлено, що питома вага різних типів речень у діалогових репліках Софії становить: прості речення – 54%, ускладнені – 20,3%, складні – 25,7%, еліптичні – 0%. Аналіз базових відмінностей штучних і природних реплік проводився шляхом порівняння питомої ваги різних типів речень, що генеруються Софією, з кількісним розподілом різних типів речень, які характерні для діалогового мовлення персонажів як аналогу усного розмовного мовлення [11, с. 86].

У результаті порівняння мовлення робота-андроїда Софії з природним мовленням людей визначено, що в діалогових репліках Софії спостерігається порівняно з натуральним мовленням людини менша кількість простих речень і відсутність еліптичних речень. Питома вага простих речень у діалогах Софії – 54%; тоді як у мовленнєвому потоці людей вони становлять 56,5% відповідно. Питома вага еліптичних конструкцій у репліках Софії – 0%; зазначимо, що в природному англійському мовленні вони налічують близько 13,6%. Софія демонструє тяжіння до ускладнених англомовних речень, використовуючи їх у 20,3% порівняно з природним мовленням, де останні становлять у середньому не більше ніж 15,1%. Установлена закономірність указує на нездатність ШІ «домислювати» інформацію від співрозмовника, тобто з контексту комунікативної ситуації, що характерно для діалогічного мовлення людини. Складні речення в діалогах Софії менш чисельні порівняно з природним мовленням і становлять 25,7% і 28,4% відповідно. Засвідчені мовленнєві відмінності зумовлені обмеженнями здатності генерації складних синтаксичних структур на сучасному етапі розвитку ШІ. Репліки, які є складними граматичними структурами в діалогах Софії, являють собою визначення понять, доступних у загальновідомій електронній енциклопедії «Wikipedia». Інакше кажучи, з лінгвістичної точки зору система за допомогою граматики залежностей обирає ключові слова та поєднує її з інформацією, що вже існує в інтернет-ресурсах, або зі стійкими запрограмованими комунікативними шаблонами. Когнітивний потенціал робота спостерігається

лише в його здатності відносно нескладно трансформувати попереднє висловлювання за завантаженими формальними синтаксичними моделями, спираючись на тематично-ремагічні зв'язки словоформ, згідно з граматику залежностей (наприклад, можливість робота переробити попереднє твердження в загальне питання).

Висновки й перспективи подальших розробок. У результаті проведених досліджень зроблено такі висновки:

1. Обробка та синтез природного мовлення сучасними системами ШІ є формальним алгоритмом, в основі якого лежить визначення ключових слів речень за допомогою граматики залежностей і подальше поєднання їх з інформацією інтернет-ресурсів або заздалегідь запрограмованими комунікативними шаблонами.

2. Когнітивна здатність робота Софії є обмеженою; вона полягає в можливості відносно нескладно трансформувати попереднє висловлювання (наприклад, можливість переробити попереднє твердження в загальне питання). Формування реплік, пов'язаних із мисленням, тобто вміння актуально аналізувати синтаксис речення на обов'язкові для існування речення частину (рему) та тему – фон реми (необов'язкова частина) – відсутнє.

Отже, когнітивні здібності робота Софії не відповідають визначенню поняття «штучний інтелект» на сучасному рівні, тобто спостерігається симуляція наявності інтелекту.

Перспективи подальших розробок бачимо у вивченні комунікативних синтаксичних моделей робота, що імітують мисленнєві процеси свідомості людини, а також вплив навколишнього середовища або комунікативної ситуації на мовленнєву реакцію андроїда Софії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tangiuchi T., Mochihashi D., Nagai T. et al. Survey on frontiers of language and robotics. *Advanced Robotics*. 2019. Vol. 33. P. 700–730.
2. Близнюк Б.О. Современные методы обработки естественного языка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2017. № 36. С. 14–26.
3. Большакова Е.И. Автоматическая обработка текстов на естественном языке и компьютерная лингвистика : учебное пособие. Москва : МИЭМ, 2011. 269 с.
4. Eidenmueller H. The Rise of Robots and the Law of Humans. *Oxford Legal Studies Research Paper*. 2017. Vol. 27. 15 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941001.
5. Зильберман Н.Н. Функциональная классификация социальных роботов. *Гуманитарная информатика*. 2014. № 8. 31 с.

6. Зильберман Н.Н., Слободская А.В. Восприятие различных типов культурного интерфейса социального робота. *Universum*. 2014. № 10. С. 10–13.
  7. Nakadai K., Takahashi T., Okuno HG. et al. Design and implementation of robot audition system 'hark' open source software for listening to three simultaneous speakers. *Advanced Robotics*. 2010. Vol. 24. P. 739–761. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1163/016918610X493561>.
  8. Зильберман Н.Н., Стефанцова М.А. Социальный робот: подходы к определению понятия. *Современные исследования социальных проблем*. 2016. № 11 (67). С. 305.
  9. Sophia: веб-сайт. URL: <https://www.hansonrobotics.com/sophia/>.
  10. Cynthia Matuszek, Evan Herbst, Luke Zettlemoyer and Dieter Fox. Learning to Parse Natural Language Commands to a Robot Control System. *Experimental Robotics*. 2013. Vol. 88. P. 403–415.
  11. Морозова І.Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові : монографія. Одеса : Друкарський дім, 2009. 384 с.
- REFERENCES**
1. Tangiuchi T., Mochihashi D., Nagai T. et al. (2019). Survey on frontiers of language and robotics. *Advanced Robotics*, 33, 700-730.
  2. Blizniuk B. O. (2017). Modern methods of natural language processing [Sovremennye metody obrabotki estestvennogo iazika]. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University*, 36, 14-26.
  3. Bolshakova E. I. (2011). *Automatic natural language processing and computer linguistics: tutorial guide book* [Avtomaticheskaia obrabotka tekstov na estestvennom iazike i compiuternaia lingvistika: uchebnoe posobie]. M: MIEM.
  4. Eidenmueller H. The Rise of Robots and the Law of Humans. (2017). *Oxford Legal Studies Research Paper*, 27, 15. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941001
  5. Zilberman N. N. (2014). Functional classification of social robots [Funktsionalnaia klassifikatsiia sotsialnih robotov]. *Humanitarian Informatics*, 8, 31.
  6. Zilberman N. N., Slobodskaya A. V. (2014). Perception of different types of social robot cultural interface [Vospriatie razlichnyh tipov kulturnogo interfeisa sotsialnogo robota]. *Universum*, 10, 10-13.
  7. Nakadai K., Takahashi T., Okuno HG. et al. (2010). Design and implementation of robot audition system 'hark' open source software for listening to three simultaneous speakers. *Advanced Robotics*, 24, 739-761. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1163/016918610X493561>
  8. Zilberman N. N., Stefantsova M.A. (2016). A social robot: approaches to defining the concept [Sotsialnii robot: podhody k opredele-niiu poniatii]. *Modern research on social problems*, 11(67), 305.
  9. Sophia (2021). Retrieved from <https://www.hansonrobotics.com/sophia/>
  10. Cynthia Matuszek, Evan Herbst, Luke Zettlemoyer and Dieter Fox. (2013). Learning to Parse Natural Language Commands to a Robot Control System. *Experimental Robotics*, 88, 403-415.
  11. Morozova I. B. (2009). Paradigmatic analysis of the elementary communicative unit's structure and semantics in the light of the Gestalt-theory in modern English [Paradygmatychnyi analiz struktury i semantyky elementarnykh komunikatyvnykh ody-nyts u svitli geshtalt-teorii v suchasniy angliiskii movi: monografia]. Odesa: Drukarskyi dim Publ.

УДК 378.147.091.3:[808.5:81'243]
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-31>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Наріжна Л. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Донбаський державний педагогічний університет
вул. Г. Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0001-6932-2399
lidiianik@gmail.com*

Ключові слова:

іношомовна комунікативна компетентність, фахова іноземна мова, студенти немовних спеціальностей, комунікативний підхід.

Стаття актуалізує роль фахової іношомовної підготовки та висвітлює особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Незважаючи на загальне визнання необхідності розвитку комунікативної спрямованості в навчанні іноземних мов, викладання іноземних мов для немовних спеціальностей здебільшого спрямоване на формування у студентів умінь і навичок, необхідних для читання та перекладу фахової літератури, що є недостатнім для формування повноцінної іношомовної комунікативної компетентності.

Автором визначено професійні компетентності, якими мають володіти студенти немовних спеціальностей (ключові, базові та спеціальні), та проаналізовано роль іношомовної компетентності в процесі фахової підготовки. Встановлено, що для успішного навчання фахової іноземної мови студентів немовних спеціальностей важливо поєднувати структурно-системний принцип викладання граматики з комунікативним підходом. Розглянуто основні вимоги до комунікативних ситуацій, що використовуються в процесі навчальної діяльності для формування навичок спілкування, та встановлено, що для формування та реалізації комунікативних здібностей у процесі навчання комунікативні ситуації мають задовольняти пізнавальний інтерес студентів немовних спеціальностей.

Автор статті наголошує на тому, що володіння лексичним аспектом мови має першорядне значення в комунікативному навчанні, та наводить приклади методів викладання іноземної мови за професійним спрямуванням, які здатні забезпечити розуміння галузевих термінологічних одиниць та розвиток умінь практичного використання фахової лексики.

Визначено критерії відбору спеціальних текстів як початкової бази для аналізу синтаксичних, лексичних граматичних та фразеологічних явищ.

Публікація містить огляд оптимальних методів формування і розвитку лексичних навичок, вмінь та навичок усного та писемного мовлення, а також практичного володіння іноземною мовою у сфері фахової діяльності.

Стаття становить інтерес для викладачів іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ.

FEATURES OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES

Narizhna L. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Donbas State Pedagogical University
G. Batuka str., Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6932-2399
lidiianik@gmail.com*

Key words: *foreign language communicative competence, professional foreign language, students of non-linguistic specialties, communicative approach.*

The article actualizes the role of professional foreign language training and highlights the peculiarities of teaching a foreign language in a professional direction. Despite the general recognition of the need to develop communicative orientation in foreign language teaching, teaching foreign languages for non-linguistic specialties is mainly aimed at developing students' skills of reading and translating professional literature, which is insufficient to form a full-fledged foreign language communicative competence.

The author identifies the professional competencies (key, basic and special), that students of non-philological department should have, and analyzes the role of foreign language competence in the process of professional training. It is established that for successful teaching of a professional foreign language to students of non-linguistic specialties it is important to combine the structural and systemic principle of teaching grammar with a communicative approach. The basic requirements to the communicative situations used in the course of educational activity for formation of communication skills are considered. It is established that for the formation and implementation of communicative abilities in the learning process, communicative situations must satisfy the cognitive interest of students of non-linguistic specialties.

The author of the article emphasizes the importance of mastering the lexical aspect of language during communicative learning and gives examples of methods of teaching a foreign language in a professional field that can provide understanding of professional terminology units and skills of practical using of the vocabulary.

The criteria for selection of special texts as an initial basis for the analysis of syntactic, lexical grammatical and phraseological phenomena are determined.

The publication contains an overview of optimal methods of formation and development of lexical skills, abilities and skills of oral and written speech, as well as practical knowledge of a foreign language in the field of professional activity.

The article is useful for the teachers of professional foreign language of educational establishments.

Постановка проблеми. Роль іншомовної підготовки в сучасних умовах постійно зростає, і посилюється вплив володіння іноземною мовою на рівень професійної діяльності. Знання іноземної мови є складовою частиною професійної компетентності фахівця і однією з передумов його подальшої успішної трудової діяльності. Інтеграція України у світовий освітній простір зумовлює підвищення вимог до рівня володіння іноземною мовою випускників вищих навчальних закладів, а саме активного володіння професійно орієнтованим іншомовним спілкуванням, оскільки володіння іноземною мовою є важливою умовою для

опрацювання інформаційних джерел, науково-дослідної діяльності, вдосконалення професійної підготовки, здатності до іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення.

Викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей має особливості: різний рівень мовної компетентності студентів немовних спеціальностей; професійно орієнтоване навчання іноземної мови; обмежена програмою кількість годин, що відведені на вивчення курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням», та водночас

високі вимоги до володіння іноземною мовою після закінчення курсу. Тому важливим питанням нині є визначення та застосування в навчальному процесі оптимальних методів щодо формування і розвитку вмінь та навичок практичного володіння іноземною мовою у сфері фахової діяльності.

Теорію і практику навчання іноземних мов у вищій школі досліджували І. Бім, О. Волченко, П. Гальскова, Р. Гришкова, І. Закір'янова, В. Калінін, Г. Китайгородська, З. Коннова, А. Максименко, Р. Мартинова та ін. Питання формування іншомовної комунікативної професійної компетенції студентів розглядали у своїх працях В. Андрущенко, І. Бех, О. Біляєв, С. Гончаренко, С. Вітвицька, С. Караман, Н. Нікокошева, В. Слатьонін, С. Шевчук, І. Ющук та ін.

Мета статті – проаналізувати стан сучасного навчання іноземної мови за професійним спрямуванням, обґрунтувати підходи та методи іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей.

Об'єктом дослідження виступає професійна іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей. **Предметом** дослідження є методи формування іншомовної компетентності в процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед вимог до здійснення іншомовної освіти у процесі професійної підготовки можна виділити гнучкість й варіативність змісту іноземної мови, гуманізацію і гуманітаризацію педагогічної освіти, впровадження інформаційних технологій, застосування програмованих засобів [3]. Організація навчального процесу має бути спрямована на створення максимального психологічного комфорту студентів та можливість їх особистісного розвитку. Із цією метою потрібно «врахувати інтеграцію між змістом, темпами викладу навчального матеріалу, методами і засобами навчання, організаційними формами й індивідуальними можливостями його засвоєння» [2, с. 31].

На думку Н. Вовчатої [1], професійна іншомовна підготовка складається з вивчення базової та спеціальної термінології та формування і розвитку вмінь та навичок практичного володіння іноземною мовою у сфері фахової діяльності, тобто здатності використовувати та доцільно застосовувати професійні знання, вміння й навички.

Студенти немовних спеціальностей мають володіти такими професійними компетентностями:

- ключові компетентності;
- базові компетентності (психолого-педагогічні, загальнонаукові, ІКТ-компетентності);
- спеціальні компетентності: з фахової дисципліни та методики її викладання [9, с. 160].

Треба зазначити, що іншомовній компетентності відведена другорядна роль, хоча фактично

кожна з визначених компетентностей вимагає іншомовної підготовки, мета якої полягає в чіткому визначенні її загальних та професійних цілей з урахуванням особливостей професійної діяльності студентів немовних спеціальностей.

Для успішного навчання фахової іноземної мови студентів немовних спеціальностей потрібно забезпечити цілісність, тобто навчання формулювання думки в мовленнєвій діяльності, та високу мотивацію, що передбачає розуміння необхідності засвоєння мовної форми. Важливо поєднувати структурно-системний принцип викладання граматики, тобто складання граматичного мінімуму, розробку оптимальних засобів та методів його подачі і засвоєння студентами, з комунікативним підходом, що також представлений підбором матеріалу, де наявні лексичні одиниці відповідно до професійної направленості. Тобто необхідно навчати мови не як знакової системи з деяким набором типових фраз, а навчати спілкування іноземною мовою у професійно значимих ситуаціях.

Опорою для комунікації протягом аудиторних занять зі студентами нефілологічних спеціальностей доцільно використовувати певні ситуації спілкування, що відображають важливі компоненти для оволодіння комунікативною компетенцією (певну тему і мету, соціальне середовище, місце спілкування тощо) [7]. Викладач має створювати такі комунікативні ситуації в процесі навчання, що задовольнятимуть пізнавальний інтерес студентів у процесі фахової підготовки та дають змогу реалізувати комунікативні здібності з іноземною мовою, необхідні в діяльності фахівців певної галузі. Це дасть змогу студентам усвідомити, що кожна розмовна ситуація відбувається у специфічному соціальному середовищі, а психологічні фактори (вік співрозмовника, стать, особисті і т. д.) так само, як і лінгвістичні (тема обговорення, тип дискурсу, різновид мови), мають велике значення для певної комунікативної ситуації. Таким чином, вони мають вміти розпочати і вести бесіду, запропонувати або попросити допомогти, поцікавитись інформацією, уточнити факти, правильно висловити та аргументувати свої погляди на ту чи іншу проблему тощо.

Для усвідомлення смислу граматичної форми слова або фрази важливим є володіння лексичним аспектом мови. Лексичні знання і вміння у поєднанні з граматичними, фонетичними та іншими аспектами мови як системи є складовими частинами іншомовної комунікативної компетентності [4, с. 13]. Тобто на основі сформованості лексичних навичок студент зможе будувати зв'язні висловлювання, а в разі достатнього обсягу лексичних знань – взаємодіяти в мовленнєвій діяльності, використовуючи лексичний матеріал фахової тематики.

Засвоєння структури мови і лексичного запасу мають першорядне значення в комунікативному навчанні та забезпечують здатність студентів немовних спеціальностей до мовленнєвого контакту з партнером по комунікації – розуміння сенсу почутого та висловлювання власної думки у відповідь. На думку В. Райлянової, доцільно об'єднати відібраний мовний матеріал за тематичним принципом, «відображаючи основні поняття профільюючих предметів, а також включаючи засоби вираження типових комунікативних намірів, об'єднаних за комунікативною ознакою і необхідних для спілкування в тій чи іншій професійній сфері» [7].

Для організації опрацювання та засвоєння студентами іноземної лексики за спеціальністю важливо підібрати такі методи викладання, що забезпечували б розуміння галузевих термінологічних одиниць та розвивали у студентів уміння практично використовувати цю лексику в спілкуванні своєї сфери діяльності. Сформувавши комунікативний контакт зі студентами та створивши сприятливий психологічний клімат і позитивну атмосферу на аудиторних заняттях, легше налаштувати їх на оволодіння спеціальною лексикою іноземної мови та підтримувати їхню мовленнєву активність та зацікавленість об'єктом навчання, а саме англійською фаховою лексикою [8].

Комунікативний підхід передбачає взаємодію студентів у парах та групах, отже, основна увага приділяється таким видам мовленнєвої діяльності, як говоріння та аудіювання. Метою є занурення студента в англійське середовище, навчання спілкування англійською мовою, а основною перевагою – формування навичок спілкування, неформальна форма навчання. Так, одним з інтерактивних засобів навчання іноземного лексичного матеріалу в рамках комунікативного підходу є дискусія. Предмет дискусії для студентів немовних спеціальностей має відображати порушені у фахових текстах проблеми або впливати зі створених ситуацій. Перед викладачем стоїть задача мотивувати студентів до обговорення проблеми, викликавши внутрішню потребу висловитись іноземною мовою з використанням засвоєної термінологічної лексики. З метою активізації мовлення студентів і вживання потрібних для мовного вираження думки лексичних одиниць важливо продемонструвати вживання фахової лексики в різних ситуаціях, використовуючи в навчальному процесі технічні засоби (відеофільми на професійну тематику тощо), та підібрати такі проблемні питання, які б задовольняли особистісні, фахові, моральні інтереси студентів [8].

Отже, за умови використання дискусії під час аудиторних занять відбувається багаторазове повторення та вживання професійної лексики в різних контекстах, запам'ятовування лексичних одиниць.

Окрім дискусій, для формування умінь та навичок усного мовлення у студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової іноземної підготовки варто застосовувати такі види завдань: інтерпретація схем, графіків, таблиць; презентації на різні теми професійного спрямування; проведення інтерв'ю; організація і участь у конференціях тощо. Проте названі вище види навчальної діяльності потребують врахування рівня підготовленості студентів та застосування диференційованого підходу.

Під час навчання іноземної мови за професійним спрямуванням особливу увагу треба приділяти відбору спеціальних текстів, бо вони є початковою базою аналізу синтаксичних, лексичних, граматичних та фразеологічних явищ. Тексти мають становити базу для розуміння усних та письмових висловлювань, актуальних для спеціальності, за якою навчаються студенти, вмщати в собі крайнознавчий компонент, бути інформативними, мотивуючими, тематично співвіднесеними, мати комунікативну цінність та забезпечувати розвиток професійних якостей майбутніх спеціалістів [8].

З метою формування умінь та навичок писемного мовлення під час роботи зі студентами немовних спеціальностей у конкретних комунікативних ситуаціях доцільно використовувати такі вправи: складання анотації на статтю; написання різних видів листів (лист про прийом на роботу, лист-рекомендація, лист-запит із метою отримання інформації); написання резюме тощо.

Формування професійної іноземної компетентності студентів немовних спеціальностей передбачає запровадження провідних форм організації процесу фахової підготовки:

- аудиторні й індивідуальні заняття зі студентами;
- організація самостійної роботи студентів (виконання домашніх завдань, загальних та індивідуальних завдань за темами);
- проведення індивідуальних консультацій;
- перегляд кінофільмів на професійну тематику іноземною мовою;
- позааудиторна робота (зустрічі із зарубіжними фахівцями, участь у роботі гуртків, клубів тощо).

Висновки. Завдяки правильно вибраним підходам (комунікативний, структурний), коректно підбраному навчальному матеріалу, запровадженню провідних форм і методів роботи зі студентами, забезпеченню навчання спілкуванню іноземною мовою у професійно значимих ситуаціях випускники немовних спеціальностей мають оволодіти іноземною комунікативною компетентністю, що являє собою певну цілісність та включає в себе лінгвістичну, соціолінгвістичну, дискурсивну, соціокультурну і соціальну компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовчаста Н.Я. Теоретичні засади концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільної безпеки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Серія : Педагогіка і психологія)*. 2017. № 49. С. 42–45.
2. Гвоздева А.В. О взаимосвязи интеграции и дифференциации в обучении. *Педагогическое образование и наука*. 2007. № 3. С. 31–32.
3. Дьюї Д. Досвід і освіта. Львів : Кальварія, 2003. 84 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/Науковий редактор українського видання С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
5. Климова К.Я. Теорія і практика формування мовно-комунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. Житомир : РУТА, 2010. 562 с.
6. Кушпінт У.В. Інтегративний підхід до розвитку професійної іншомовної компетентності вчителя фізики : дис. ... д-ра філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2020. 300 с.
7. Райлянова В.Э. Аспекты преподавания иностранного языка по специальности. *Актуальные проблемы преподавания иностранных языков для профессионального сплочения* : материалы Всеукр. науч.-практ. конф., 6–7 квіт. 2012 р.: У 3 т. Дніпро : Біла К.О., 2012. С. 37–38.
8. Семенчук Ю.О. Формування англійської лексики компетентності у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2007. 283 с.
9. Ткаченко В.М., Черевань Є.О. Професійна компетентність вчителя фізики як особистісний ступінь сформованості його компетенції. *Фізико-математична освіта*. 2017. № 3(13). С. 160–165.
10. language training of future civil security specialists]. Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. (Series: Pedagogy and Psychology), no. 49, pp. 42–45.
11. Hvozdeva A.V. (2007) O vzaymosviazhy yntehratsyy y dyfferentsyatsyy v obuchenyy [On the relationship between integration and differentiation in learning]. *Pedagogical education and science*, pp. 31–32.
12. Diui D.(2003) Dosvid i osvita [Experience and education]. Lviv: Kalvariia. (in Ukrainian).
13. Nikolaeva S.Iu. (ed.). (2003). Zahalnoievropeyski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Pan-European Recommendations for Language Education: Study, Teaching, Assessment]. K.: Lenvit. (in Ukrainian).
14. Klymova K.Ia. (2010). Teoriia i praktyka formuvannia movnokomunikatyvnoi profesiinoi kompetentsii studentiv nefilologichnykh spetsialnostei pedahohichnykh universytetiv [Theory and practice of formation of language-communicative professional competence of students of non-philological specialties of pedagogical universities: monograph]. Zhytomyr: RUTA. (in Ukrainian).
15. Kyshpit U.V. (2020). Intehratyvnyi pidkhid do rozvytku profesiinoi inshomovnoi kompetentnosti vchytelia fizyky [An integrative approach to the development of professional foreign language competence of a physics teacher] (PhD Thesis), Lviv.
16. Railianova V.E. (2012). Aspekty prepodavanyia ynostrannoho yazyka po spetsyalnosti [Aspects of foreign language teaching in the specialty]. Actual problems of teaching foreign languages for professional communication: Materials All-Ukrainian conference, D.: Bila K.O, pp. 37–38.
17. Semenчук I.U. (2007). Formuvannia anhlo-movnoi leksychnoi kompetentsii u studentiv ekonomichnykh spetsialnostei zasobamy interaktyvnoho navchannia [Formation of English lexical competence in students of economic specialties by means of interactive learning]. (PhD Thesis), Kyiv.
18. Tkachenko, V.M. & Cherevan, Ye.O. (2017). Profesiina kompetentnist vchytelia fizyky yak osobystisnyi stupin sformovanosti yoho kompetentsii [Professional competence of a physics teacher as a personal degree of formation of his competence]. *Physical and mathematical education*, no.3(13), pp. 160–165.

REFERENCES

1. Vovchasta N.YA. (2017) Teoretychni zasady kontseptsii profesiinoi inshomovnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv tsyvilnoi bezpeky [Theoretical bases of the concept of professional foreign

КОНЦЕПТ ОЦІНКА ТА ЇЇ ЕКСПЛІКАЦІЯ ДІЄСЛОВАМИ-ЗВ'ЯЗКАМИ У СТРУКТУРІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Островська О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-2493-0141
ostrovskalesia1@gmail.com*

Поплавська Л. Л.

*викладач кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-9099-6483
lyudmilap3103@gmail.com*

Ключові слова: *категорія оцінки, парадигма, морфологічні засоби, предикатив, мікрополе, предикат.*

Концепт «оцінка» – явище різноаспектне і належить до різних галузей науки. Ми розглядаємо його як категорію оцінки в структурі англomовного художнього дискурсу. Категорія оцінки тісно пов'язана з денотативним і конотативним значенням. У плані змісту оцінку диференціюють на негативну або позитивну, у плані вираження – на імпліцитну та експліцитну. Оцінку як лінгвостилістичне явище ми визначаємо як закріплене в семантичній структурі слова оцінне значення, яке передає ставлення мовного колективу до співвіднесеного зі словом поняття або предмета за схемою: добре/погане, схвалення/несхвалення. За нашим дослідженням реалізація категорії оцінки в художньому дискурсі здійснюється на лексико-семантичному, морфологічному та синтаксичному рівнях. У статті досліджуються шляхи експлікації категорії оцінки за допомогою дієслів-зв'язок. Для цих дієслів характерні деякі властивості, які відрізняють їх від інших дієслів. Вони виділяються своєю функцією, оскільки виступають у реченні в складі іменникового присудка і сполучають підмет із предикативним членом. Суть предиката полягає у визначенні й оцінці статичних властивостей і динамічних проявів об'єктів дійсності та їх відношень. Ядро предикативної лексики становлять дієслова. З їхніми семантичними класами пов'язані й основні типи значень ознаки, а також важливіші типи речень.

Основна формальна ознака дієслова-зв'язки, яка закріплена в самій назві, визначається її основною функцією – забезпечувати лексичними засобами вираження логічного зв'язку в реченні, а також у певному контексті реалізувати оцінне значення. Усі дієслова, які вживаються у функції зв'язки, втрачають частину свого вихідного лексичного значення. Ці властивості є вирішальними у визначенні дієслівних зв'язок. Дієслова-зв'язки можна згрупувати у три порівняно самостійні мікрополя, які разом з іншими частинами мови реалізують функцію категорії оцінки. До першого мікрополя належать дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану. Ядром цього мікрополя є дієслово “to be”. Друге мікрополе утворюють дієслова, що означають збереження або продовження стану і якості суб'єкта, його ядро – дієслово “to keep”. У третє мікрополе, ядром якого є дієслово “to become”, входять дієслова-зв'язки, що означають зміну стану або якості.

THE CONCEPT OF EVALUATION AND ITS EXPLICATION BY MEANS OF THE LINK VERBS IN THE STRUCTURE OF ENGLISH FICTION DISCOURSE

Ostrovska O. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department for Humanities
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2493-0141
ostrovskalesia1@gmail.com*

Poplavska L. L.

*Lecturer at the Foreign Languages Department for Humanities
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9099-6483
lyudmilap3103@gmail.com*

Key words: *category of evaluation, morphological means, predicative, microfield, predicate, paradigm.*

The concept of evaluation is the phenomenon of the various aspects and belongs to the different fields of science. We regard it as a category of evaluation in the structure of English fiction discourse.

The category of evaluation is closely connected with the denotative and connotative meanings. The word in the plan of content can be distinguished as positive and negative and in the plan of expression as implicit and explicit. The category of evaluation as the linguo-stylistic concept is defined as appraisal meaning within semantic structure of the word, which realizes the attitude of the language collective to the words correlation with the word conception, or object (good/bad, approve/disapprove). The explication of the category of evaluation is carried out at the lexico-semantic, morphological and the syntactical levels. The article consider the problem of explication the category of evaluation in the fiction discourse by means of the link verbs. Link verbs differ from the other words by their peculiarities. The aim of this article is to determine the pragmatic potential of English link verbs, which realize the category of evaluation from the outlook of their functionally communicative analyses, which define the type of discourse. The link verbs are distinguished by their function since they are the part of the compound nominal predicate (the nominal part of the predicative). The essence of the predicative is in the definition and evaluation of the statistic property and dynamic development of the objects of reality and their relations. The nucleus of the predicate lexis consists of the verbs. The main types of the meanings of the features and some types of the sentences are closely connected with their semantic classes. The main formal characteristic of the link verbs, which is attached to its name is defined the principal function to ensure lexical meanings of expression the logical connection in the sentence and in a certain context realize the evaluation. Link verbs can be divided into three microfields: 1) link verbs express the existence of a certain quality or state. The nucleus of this microfield is the verb "to be", 2) the verb "to keep" is the nucleus of the microfield of the verbs that define the maintenance or continuation of the state, 3) the verb "to become" is a nucleus of the verbs that demonstrate the change of the state or quality.

Постановка проблеми. Питання про визначення концепту «оцінка» в мовознавстві залишається спірним. Труднощі у визначенні цієї категорії поля-

гають у тому, що це явище є різноаспектне і належить до різних галузей науки, де має свою галузеву інтерпретацію, зберігаючи при цьому стрижневі

елементи. Саме в результаті складності цього поняття йому важко дати адекватне визначення.

Дискурсна лінгвістика зумовлена активізацією в лінгвістиці таких парадигм, як когнітивна, прагматична та антропологічна. Концепт оцінки тісно пов'язаний із цими парадигмами. Ми вважаємо за доцільне визначити прагматичний потенціал англійських дієслівних зв'язок, які є реалізаторами категорії оцінки, з погляду їхнього функціонально-комунікативного аналізу в художньому дискурсі. Дієслова-зв'язки експлікуються в терміні категорії оцінки, який і визначає тип дискурсу. Для цих дієслів характерні деякі властивості, які відрізняють їх від інших дієслів. Насамперед, вони виділяються своєю функцією, оскільки виступають у реченні у складі іменникового присудка і сполучають підмет із предикативним членом. Актуальність вивчення дієслів-зв'язок англійської мови визначаються, з одного боку, важливістю вивчення мови у реальному дискурсі, виявлення специфіки функціональної семантики мовних одиниць з урахуванням ситуації спілкування, а з іншого боку, недостатнім вивченням дієслів аксіологічної тематики, зокрема англійських дієслівних зв'язок у художньому дискурсі. Найзагальніші визначення концепту оцінки в мовознавстві знайшли своє відображення у великій кількості праць як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів (І. Арнольд, Е. Азнаурова, В. Василенко, О. Вольф, М. Брандес, В. Кузнецова, О. Зубов).

У лінгвістиці категорія оцінки визначається здебільшого як позитивна або негативна кваліфікація предмета думки [1, с. 130] або ж як позитивне або негативне судження про те, що називається цією лінгвістичною одиницею [2, с. 110]. О. Зубов розглядає оцінку як наявність або кількість цінності в об'єкті, тобто його значення, корисність, здатність задовольняти потреби. Окрім якісної (позитивної чи негативної) характеристики або орієнтованості, оцінкам притаманна і кількісна характеристика, яка є ступенем інтенсивності [3, с. 21]. Е.С. Азнаурова відрізняє соціальну оцінку як категорію прагматичну. Цю оцінку можна визначити як свідому людську діяльність, що веде за собою позитивну або негативну позицію оцінюваного стосовно оцінюючого [4, с. 117]. І. Арнольд дотримується думки, що слово має оцінний компонент значення, якщо воно виражає позитивне або негативне судження про те, що воно називає (схвалення-несхвалення). Оцінний компонент невідривно пов'язаний із предметно-логічним, уточнює і доповнює його і тому може входити до словникової дефініції. На відміну від емоційного компонента, оцінний не сприяє факультативності або послабленню синтаксичних зв'язків [2, с. 110]. О. Вольф зазначає, що емоційна та раціональна оцінка + емоційна –

це, як правило, експресивна оцінка, тобто безпосередня реакція на об'єкт (предмет, подію). Раціональна оцінка передбачає оцінне судження і шляхи вираження, які враховують цей характер оцінки, сюди зараховуємо, насамперед, аксіологічні предикати [5, с. 13]. О. Котова наголошує, що предикативність є носієм функції повідомлення у висловлюваннях, оскільки предикативний знак завжди виконує цю функцію, на відміну від інших мовних знаків, які виконують функцію називання [6, с. 60]. Предикативність, таким чином, виражає первинну інформативність, яка становить суть повідомлення. Логічно можна вважати, що предикативне функціонування лексичних оцінних одиниць є критерієм виділення такого прагматичного типу речень, як оцінка.

Як видно з аналізу теоретичних поглядів лінгвістів стосовно концепту предиката, можна стверджувати, що мало уваги приділяється дієсловам-зв'язкам як засобу експлікації категорії оцінки в художньому дискурсі.

Мета і завдання статті. У роботі ми маємо на меті визначити прагматичний потенціал англійських дієслівних зв'язок, які є реалізаторами категорії оцінки, з погляду їх функціонально-комунікативного аналізу в структурі художнього дискурсу. Ставимо перед собою завдання типологізувати дієслова-зв'язки, які реалізують концепт оцінки в англійському дискурсі та простежити когнітивний зміст і прагматичну функціональність дієслів-зв'язок в американській художній прозі.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження вибрано морфологічні засоби реалізації категорії оцінки (дієслова-зв'язки), а предметом аналізу – лексичні, семантичні та морфологічні функціональні характеристики мовних одиниць, що виражають концепт оцінки.

Виклад основного матеріалу. Дієслова-зв'язки експлікуються в терміні «категорія оцінки», який і визначає тип дискурсу. Оскільки дієслівні зв'язки виступають у реченні в складі іменникового присудка і сполучають підмет із предикативним членом, вважаємо за необхідне розглянути суть предикативності.

Предикативність – синтаксична категорія, головна ознака речення як комунікативної одиниці, що виявляється в наявності в ньому позначення центру певної події, ситуації, які оформлені у вигляді повідомлення, зараховуючи його до дійсності, часових планів і певного мовця [7, с. 489]. Суть предиката полягає у визначенні й оцінці статичних властивостей і динамічних проявів об'єктів дійсності та їх відношень. Ядро предикатної лексики становлять дієслова. З їхніми семантичними класами пов'язані і основні типи значень ознаки, а також важливі типи речень.

Увесь масив предикатів Л. Васильєв групує за трьома критеріями: 1) за доміантними компонентами їх значень, які виділяються на базі лексичних парадигм; 2) за ядерними компонентами, які виконують функцію ідентифікаторів основних семантичних класів слів і фразеологізмів, що виділяються за денотативним принципом; 3) за синтагматичними компонентами, які вичленовуються на базі семантико-синтаксичних моделей речення, ядром яких є предикати. Ці три класифікації перехрещуються між собою. За доміантними лексичними компонентами значення виділяються два основні типи предикатів: існування (згідно з доміантним компонентом «бути» або «не бути») і акціональні (згідно з доміантним компонентом «здійснювати щось» із позитивним чи негативним відтінком)[8, с. 119].

Н. Сазонова трактує предикативність як визначальну ознаку одиниці мовленнєвого спілкування і вважає, що її варто розглядати як властивість речення і як обов'язкову умову його існування [9, с. 10].

Предикативність – це поняття відношення, яке відображає наявність або відсутність зв'язку будь-якого предмета чи явища з поняттям існування, буття. Власне ствердження наявності або відсутності зв'язку будь-чого з будь-чим, зв'язку двох обов'язкових компонентів усіх повідомлень становить зміст предикативного відношення. Предикативний зв'язок між підметом і присудком найчіткіше виявляє предикативність у реченні. За своєю значущістю у структурі речення ця предикативність вважається первинною. Предикативність як властивість речення можна спостерігати у формі предикативного зв'язку між членами речення. Вона пов'язує не лише головні члени (підмет і присудок), але й деякі інші члени речення. У цьому випадку її можна назвати вторинною. У першому випадку (підмет + присудок) присудок як слово, що виражає предикативність, є головною структурною віссю предикативності, яка організовує усе речення. Присудок разом із підметом утворюють структурний центр речення і виражають, як правило, первинний предикативний зв'язок. Вторинна предикативність може стосуватись як другорядних членів речення, так і головних. Вона предикатує в реченні щось додатково до первинної предикативності, але не виступає у формі присудка.

Категорія предикативності, як наголошує О. Котова, є носієм функції повідомлення у висловлюваннях, оскільки предикативний знак, на відміну від інших мовних знаків, які виконують функцію називання, завжди виконує цю функцію [6, с. 60]. Отже, предикативність виражає первинну інформативність, яка становить суть повідомлення. Можна вважати, що предикативне функціонування лексичних оцінних оди-

ниць є критерієм виділення такого прагматичного типу речень, як оцінка.

Оцінні оператори можуть виявлятися як предикати, предикативи, предикативні означення і атрибути. Оцінні предикати виражають оцінне ставлення суб'єкта до об'єктів, передача якого є основною метою повідомлення мовця. У тих випадках, коли оцінний оператор уживається у функції предикативного означення, він послуговується елементом, на який припадає комунікативний центр висловлювання: “*Don't be childish, Mr. Craig, she said sharply*” [10, р. 18]. Предикативне значення (*sharply*) характеризує предикат в оцінному смислі, відображаючи ставлення суб'єкта оцінки до того, що відбувається, і є вираженням нейтральною предикативною одиницею. Той факт, що при редуції предикативного означення видозмінюється смисл висловлювання, свідчить про значущість оцінної одиниці, яка вживається в цій синтаксичній функції [11, с. 127].

Щодо атрибутивного вживання оцінних операторів, то, очевидно, правомірною є думка тих авторів, які розмежовують поняття ознаковості і предикативності. Оцінні (особливо соціально зумовлені) характеристики, як правило, є невід'ємною частиною предметів, ситуацій та інших оцінних об'єктів. Кваліфікація на зразок *good girl, nice flat* т ін. не є пов'язані з вираженням предиката, а, навпаки, відображають цілісність структури і зміст іменної групи. Атрибутивне вживання оцінних одиниць у реченні не є основою для виділення речень із первинною оцінною інформативністю [12, с. 155]. Оцінні оператори, які використовуються у предикативі, виражають стан об'єкта оцінки, який приписує їм суб'єкт. На думку В. Адмоні, властивість, яка виступає у присудку, починає трактуватися як така, що стає властивою предмету, тобто певною мірою отримує відтінок стану [13, с. 80].

Зміст предиката не обмежується вираженням ознаки. Його змістом, окрім думки про ознаку, може бути думка про властивість, відношення, спонукання до дії, оцінювання певного об'єкта. О. Вольф виділяє в окрему групу аксіологічні предикати. Ми, дотримуючись цього ж погляду, під аксіологічними предикатами розуміємо клас предикатів, які входять до структури оцінки, об'єднуючи її суб'єкт та об'єкт. Аксіологічний предикат є основним засобом експлікації модальної рамки оцінки, і ми зараховуємо його до первинного. Він уводить у висловлювання експліцитну суб'єктивність, указуючи на наявність оцінного суб'єкта, і представляє оцінку як таку, що належить до його концептуального світу [5, с. 95]. Дієслова-зв'язки завжди наявні в аксіологічних предикатах і входять до модальної рамки оцінки. У семантичному плані дієсловам-зв'язкам притаманні певні

трансформації їхніх значень. Як правило, ці семантичні перетворення в дієслівній зв'язці є десемантизацією, делексикологізацією вихідного значення.

А. Кузнецов розмежовує дієслова-зв'язки відповідно до ступеня їх десемантизації на «чисті» зв'язки та «напівзв'язки». Цей поділ базується на їх семантичній відмінності [14, с. 80–81]. Основна формальна ознака дієслова-зв'язки, яка закріплена в самій назві, визначається її основною функцією – забезпечувати лексичними засобами вираження логічного зв'язку в реченні, а також у певному контексті реалізовувати оцінне значення.

Сама назва «дієслова-зв'язки» свідчить про те, що семантика таких лексичних одиниць значною мірою зумовлена їх поєднанням з іншими словами в реченні. Водночас варто зазначити, що нерідко загальний контекст вживання тієї чи іншої дієслівної зв'язки, її семантичні характеристики визначають певні смислові особливості дієслівної зв'язки і стають частиною її значення як одиниці мови.

Усі дієслова, які вживаються у функції зв'язки, втрачають частину свого вихідного лексичного значення. Ці властивості є вирішальними у визначенні дієслівних зв'язок. Проаналізувавши ряд дієслів, ми відібрали як найуживаніші в англійській мові такі дієслова-зв'язки, що експлікують категорію оцінки: *to be, to feel, to seem, to keep, to hold, to remain, to continue, to become, to come, to get, to go, to grow, to turn, to make, to look, to like*. У сполученнях на зразок *to go mad, to turn white, to keep silent* дієслова разом із предикативним членом утворюють дуже тісно пов'язане сполучення, яке називає одне поняття. У цьому комплексі основне смислове навантаження несе не дієслово, а пов'язаний із ним прикметник або іменник. Однак це не означає, що дієслово в таких конструкціях стає семантично нейтральним. Воно лише змінює характер свого значення і починає виражати категорію існування, становлення або зміни якоїсь субстанції чи її якості, що визначається предикативним членом, тобто починає виражати певну форму існування явища. Подібно до інших семантичних полів, семантичне поле оцінних дієслівних зв'язок має свою особливу інтегральну семантичну ознаку. Їх об'єднання в лексико-семантичне поле (ЛСП) відбувається на основі семантичної властивості, що визначається негативно – як часткова десемантизація вихідної дієслівної лексеми. Цій інтегральній ознаці притаманний динамічний характер, оскільки він допускає певну трансформацію значення в межах одного дієслова і вимагає врахування двох семантичних параметрів (що було і що сталося).

Дієслова-зв'язки можна згрупувати у три порівняно самосійні мікрополя, які разом з іншими частинами мови реалізують функцію категорії

оцінки. До першого мікрополя належать дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану, що є характерним для суб'єкта і в дискурсі може трактуватися як оцінка. Типовим дієсловом цього мікрополя, тобто таким, який утворює його ядро, є дієслово *'to be'*. Далі ми сюди ж зараховуємо дієслова: *to feel, to seem, to mean*.

Як відомо, у сучасній англійській мові поширене вживання в субстантивній функції допоміжних і модальних дієслів, а також зв'язки *«to be»* з метою уникнути повторення неслужбового дієслова в складі дієслівного присудка або предикатива в складеному іменниковому присудку. Цю проблему вперше розглянув Л. Блумфілд, він, зокрема, наголошував на граматичній природі явища, яке назвав субституцією. Цей термін об'єднує у собі значення термінів «заміна» і «репрезентація» [15, с. 269]. Важливими проблемами лексичної семантики є співвідношення лексичного значення і поняття, структура лексичного значення і семантична структура слова. У процесі розгляду субстантивного дієслова як повнозначного і зв'язки змішуються два види відмінностей: з одного боку, синтаксична відмінність між самостійним уживанням дієслова *“to be”* і вживанням для зв'язку, а з іншого – відмінність семантична: між значенням цього дієслова «існувати», «бути» і повною відсутністю значення. Семантична ознака «існування», що творить основу смислу дієслова-зв'язки *“to be”*, визначає місце вказаного дієслова-зв'язки в рамках першого мікрополя. Водночас зв'язка *“to be”* у сполученні з іншими частинами мови може виражати як позитивну, так і негативну оцінку, наприклад: 1) *“Fortunately for Martin, he was brilliant”* [16, p. 17]. 2) *“The delegates were wrong”* [16, p. 158]. У першому випадку зв'язка *“to be”* вжита в минулому неозначеному часі, у сполученні з прикметником *brilliant* виражає позитивну оцінку, яку можна також кваліфікувати як оцінку за розумовими здібностями, а у другому – *“to be”* і прикметник *wrong* – негативну. В обох випадках оцінка є експліцитною і суб'єктом оцінки є сам автор.

Коли дієслово *“to be”* у простій особовій формі є компонентом аналітично пасивної форми корелята, воно, як правило, дублюється у складі репрезентуючої форми [15, с. 8]. Дієслово-зв'язка *“to be”* може виступати і як повнозначне дієслово, яке у певному контексті виражає ту чи іншу оцінку. *“I saw you talking to David Teichman”, Green said. ‘He was something in his day, wasn't he?’ ‘He certainly was”* [10, p. 147].

Усі дієслова-зв'язки, що входять до першого мікрополя, у своєму основному значенні є дієсловами чуттєвого сприйняття, яке знаходить своє відображення і реалізує оцінне судження в широкому діапазоні сполучення з різними частинами мови.

У рамках першої підгрупи створюється автономне об'єднання лексем, основою для якого є семантична ознака «існування, відчуття, сприйняття». Більшість цих дієслів у своєму основному значенні є дієсловами чуттєвого сприйняття. Основними дієсловами-зв'язками, окрім дієслова “to be”, які передають оцінне значення сприйняття і відчуття, у цій групі є дієслова: *to feel, to seem, to mean*. Найширшим за значенням є дієслово “to feel”. 1) “*She felt let down and disappointed, though not to have got some definite information while Yvette was with her*” [17, p. 375]. 2) “*I felt sorry for him, Laura Bo said*” [17, p. 291]. В обох випадках дієслово-зв'язка “to feel” вживається у складеному іменниковому присудку і сполучається з дієсловом (у першому випадку) і з прикметником (у другому).

Слід зауважити, що навіть у тих випадках, коли вживання цього дієслова як зв'язки найчіткіше, пов'язані з ним предикативи характеризуються певною семантичною однорідністю, оскільки вони виражаються, як правило, прикметником або дієприкметником, що виконує функцію означення і вказує на внутрішній стан суб'єкта, його відчуття. У цьому значенні можна говорити про збереження семантичної подібності дієслова-зв'язки з основним значенням самого дієслова.

До дієслів-зв'язок, які відображають категорію оцінки через сприйняття органів відчуття, можна зарахувати також і дієслова, які входять до різних мікро-ЛСП, зокрема, дієслово “to look”, яке ми зараховуємо до третього мікрополя, і дієслова “to seem”, що належить до першого мікрополя. Ми розглядаємо ці дієслова не лише в їх основному сенсорному значенні, але також як і дієслова, що виражають судження про певний об'єкт [11, с. 133]. Наприклад: 1) “*She was fifty, but looked about thirty-five, with a trim figure and a gentle, unlined, unlined, non-Hollywood face*” [10, p. 46]. 2) “*On that basis, her declaration equality – which it clearly was – seemed reasonable*” [10, p. 146].

Дієслово “to seem” за значенням подібне до дієслова “to look” і виступає в аналогічних синтаксичних конструкціях, про що свідчать приклади, наведені вище. Різниця між дієсловами-зв'язками “to look” та “to seem” полягає в тому, що “to look” стверджує достовірність вираження, тоді як “to seem” виражає сумнів у цій достовірності.

Друге мікрополе утворюють дієслова, які означають збереження або продовження стану і якості суб'єкта і, відповідно, оцінного судження щодо нього. Основним із них, на нашу думку, є дієслово “to keep”, а периферійними – дієслова *to hold, to remain, to stay, to continue*. Ядром другого мікро-ЛСП дієслів-зв'язок, які експлікують оцінку, є дієслово “to keep”. Це дієслово, як і інші дієслова, що створюють периферію вказаного мік-

рополя, означають збереження стану з відтінком активності суб'єкта, наприклад: 1) “*Government was concentrated in one branch, and we have seen what happened : legislatures kept running from one extreme to the next according to the passing of the day*” [16, p. 207]. 2) “*Roger Sherman continued to believe that states knew best what their people wanted*” [16, p. 187]. У першому прикладі спостерігається збереження стану, а у другому – продовження.

Характерною ознакою дієслів-зв'язок третього мікро-ЛСП є ознаки зміни стану та якості або їх встановлення, наприклад: 1) “*It is true enough that the people are frequently slow to become aroused, and slower to act*” [16, p. 267]. 2) “*That man writes so badly, I get angry at him even when he gives me a rave*” [10, p. 139]. 3) “*As he read the familiar pages, he was conscious of a growing unease, and at the end a vast echoing emptiness*” [10, p. 71].

Дієслова-зв'язка “to become” разом із дієприкметником виражають зміну стану (перший приклад), а дієслова-зв'язки “to get”, “to grow” (другий та третій приклади) вказують на зміну якості.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних та практичних аспектів лінгвостилістичної реалізації категорії оцінки дає підстави зробити висновок про те, що у лінгвістичній літературі проблема категорії оцінки не знайшла однозначного теоретичного тлумачення. До оцінних категорій дослідники іноді зараховують явища різного порядку, мають місце різнопланові визначення цієї категорії. Мовленнєва оцінка як філологічна категорія – це вияв наявності (чи відсутності) ціннісних якостей у певному об'єкті. Іншими словами, йдеться про аксіологічні константи, які виражають ступінь значущості об'єкта з погляду відповідності об'єкта потребам, інтересам та бажанням суб'єкта.

Значний інтерес у плані експлікації оцінки становлять дієслова аксіологічної тематики. У мові художнього твору дієслівна реалізація оцінки визначається потребою вираження оцінного відношення, суб'єктивної думки мовця про художні «реальні» явища, пов'язані з авторською прагматикою. Аксіологічні дієслівні групи містять оцінний елемент, який у контекстах різних художніх творів може бути ядерним в одних або периферійним – в інших. До аксіологічних дієслів ми зараховуємо дієслова-зв'язки, тобто дієслова зі значеннями «існування», «буття», «відчуття», ті, яким властиві ознаки тривалості стану або якості. Усі вони входять у предикативні конструкції, які експлікують «оцінку». Ця експлікація може здійснюватися як на диференційному, так і на контекстуальному рівнях. У подальшому дослідженні вважаємо за доцільне зосередити увагу на вивченні шляхів реалізації категорії оцінки в дискурсі художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандес М.П. Стилистический анализ. Москва : Высш. шк., 1971. 127 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Москва : Просвещение, 1990, 300 с.
3. Zubov A.V. (1975) The language means of realization the category of evaluation [O yazykovykh sredstvakh vyrazheniya kategorii otsenki v sovremennom anglijskom yazyke (na materialе anglo-amerikanskoj pressy)]: dys. ... kand. filol. nauk. Moskva, 1975, 174 p.
4. Aznaurova E.S. (1973) Essay of the stylistics of the word [Ocherki po stilistike slova] Tashkent: FAN Uzb.SSR, 401 p.
5. Vol'f E.M. (1985) The Functional semantic of evaluation [Funktsional'naja semantika otsenki]. Moskva: Nauka, 226 p.
6. Kotova O.A. (1983) Function of the predicative symbol in modern German. Structure and function of the syntactic units in modern German [Funktsija predikativnogo znaka v sovremennom nemetskom yazyke. Struktura i funktsija sintaksicheskikh yedinit v germanskih yazykah]. Gorkij, p. 57–63.
7. Salivonova O.O. (2006) Modern linguistics. Terminological Encyclopedia [Suchasna lingvistyka. Terminologichna entsyklopedija]. Poltava: Dovkillja-K, 2006, 716 p.
8. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. Москва : Высш. шк., 1990, 175 с.
9. Сазонова Н.М. Предикативные структуры в современном английском языке. Київ : Рад. шк., 1969, 142 с.
10. Shaw Irwing. Evening in Byzantium. Great Britain, 1976, 284 p.
11. Островська О.М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози) : дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2001, 176 с.
12. Колесник С.Н. Оценочные номинации и их функционирование в тексте (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1988, 155 с.
13. Адмони В.Г. Синтаксис современного немецкого языка. Система отношений и система построений. Ленинград : Наука. Ленингр. отд-ние, 1973, 366 с.
14. Кузнецов А.М. Структурно-семантические параметры в лексике: на материале английского языка. Москва: Наука, 1980, 160 с.
15. Блумфилд Л. Язык (перевод с англ. Е. Кубрякова, В.П. Мурат). Москва: Прогресс, 1968, 607 с.
16. Collier Cristopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. New York: Random House, 1986, 271 p.
17. Hailey A. Overload. New York, 1986, 500 p.
3. Zubov A.V. (1975) The language means of realization the category of evaluation [O yazykovykh sredstvakh vyrazheniya kategorii otsenki v sovremennom anglijskom yazyke (na material anglo-amerikanskoj pressy)]: dys. ... kand. filol. nauk. Moskva, 1975, 174 p.
4. Aznaurova E.S. (1973) Essay of the stylistics of the word [Ocherki po stilistike slova] Tashkent: FAN Uzb.SSR, 401 p.
5. Vol'f E.M. (1985) The Functional semantic of evaluation [Funktsional'naja semantika otsenki]. Moskva: Nauka, 226 p.
6. Kotova O.A. (1983) Function of the predicative symbol in modern German. Structure and function of the syntactic units in modern German [Funktsija predikativnogo znaka v sovremennom nemetskom yazyke. Struktura i funktsija sintaksicheskikh yedinit v germanskih yazykah]. Gorkij, p. 57–63.
7. Salivonova O.O. (2006) Modern linguistics. Terminological Encyclopedia [Suchasna lingvistyka. Terminologichna entsyklopedija]. Poltava: Dovkillja-K, 716 p.
8. Vasilev A.M. (1990) Modern Linguistic Semantics [Sovremennaya lingvisticheskaya semantika]. Moskva: Vyssh.shkola, 175 p.
9. Sazonova N.M. (1969) Predicative structure in Modern English [Predikativnyje struktury v sovremennom anglijskom yazyke]. Kyiv: Rad. shkola, 142 p.
10. Shaw Irwing. Evening in Byzantium. Great Britain, 1976, 284 p.
11. Ostrovs'ka O.M. (2001) The linguo-stylistic means of realization of the category of evaluation (on the material of American fiction) [Lingvostylistichni zasoby realizatsii kategorii otsinky (na materialі amerykans'koj hudozsn'oi prozy)]. L'viv, 176 p.
12. Kolesnik S.N. (1988) The nominations of evaluation and its function in the text [Otsenochnyje nominatsyi i ih funktsionirovanie v tekste (na material anglijskogo yazyka)]: dys. ... kand. filol. nauk. Kiev, 155 p.
13. Admoni V.G. (1973) Syntax of modern German [Sintaksis sovremennogo nemetskogo yazyka]. L.: Nauka. Leningrad.otdel enie, 366 p.
14. Kuznetsov A.M. (1980) Structural semantic parametry in vocabulary: on the material of English language [Strukturno-semanticheskie parametry v leksike: na materiale anglijskogo yazyka]. Moskva: Nauka, 160 p.
15. Blumfild L. (1968) Language (translation from English by E. Kubryakov, V. Murat) [Yazyk (perevod z anglijskogo E.S. Kubryakova, V.P. Murat)]. Moskva: Progress, 607 p.
16. Collier Cristopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. New York: Random House, 1986, 271 p.
17. Hailey A. Overload. New York, 1986, 500 p.

REFERENCES

1. Brandes M.P. (1971) The stylistic analysis [Stilisticheskij analiz]. Moskva : Vyssh.shkola, 127 p.
2. Arnold I.V. (1990) Stylistics of modern English [Stilistika sovremennogo anglijskogo yazyka (stilistika dekodirovaniya)]. Moskva: Prosveshchenie, 300 p.

УДК 81'44

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-33>

ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПОЛОГІЇ МОРФЕМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Пестушко А. В.

викладач

*Херсонський політехнічний фаховий коледж
Державного університету «Одеська політехніка»
вул. Небесної Сотні, 23, Херсон, Україна
orcid.org/0000-0002-7240-4392
apestushko@gmail.com*

Гончарова В. Б.

викладач

*Херсонський політехнічний фаховий коледж
Державного університету «Одеська політехніка»
вул. Небесної Сотні, 23, Херсон, Україна
orcid.org/0000-0003-3665-3882
gonvic@ukr.net*

Ключові слова: морфема, словотвір, префікс, суфікс, морфологія.

Пропонована стаття присвячена дослідженню типології морфем в англійській та українській мовах. У статті проаналізовано продуктивність англійських словотвірних суфіксів та префіксів та охарактеризовано способи словотвору в сучасній англійській та українській мовах. У процесі роботи висвітлено основні етапи наукової думки в галузях лінгвістики та морфології, розглянуто такі поняття, як «морфема», «словотвір» «префікс», «суфікс», а також проаналізовано зразки прикладу морфем англійської мови та здійснено їх типологічний аналіз українською мовою. Проведено системний аналіз будови виразників цієї категорії, з'ясовано їхні функціональні диференційні ознаки. Визначено площини спільного та відмінного у структуротвірному вимірі. Виділено й описано функціональні моделі та морфонологічні перетворення, які супроводжують процес виникнення демінутивів. З'ясовано, що англійська лексика характеризується продуктивністю афіксального способу словотворення, який є підвидом морфологічного способу. Встановлено, що одними з найпродуктивніших способів іменникового словотвору є суфіксальний та префіксальний спосіб. Суфікс та префікс володіють семантичною функцією і можуть відображати належність деривата до певної семантичної групи. У статті виявлено та проаналізовано семантичні груп відповідно до значення, якого набувають похідні іменники, приєднуючи суфікси й префікси до похідної основи. Проаналізовано продуктивність дієслівних, іменникових і прикметникових основ у процесі утворення похідних іменників в українській мові. Виділено й проаналізовано словотвірні типи морфем, з'ясовано продуктивність словотвірних моделей в англійській та українській мовах. Встановлена відповідність різних видів словотвірних моделей у процесі утворення похідних лексичних одиниць різних сфер вживання у досліджуваних мовах. Крім того, у статті розглянуто порівняльний аспект вивчення морфологічного словотвору в англійській та українських мовах на прикладі префіксів та суфіксів та охарактеризовані спільні та відмінні риси морфем в англійській та українській мовах.

RESEARCH ON THE TYPOLOGY OF MORPHEMES IN ENGLISH AND UKRAINIAN

Pestushko A. V.

Teacher

*Kherson Polytechnic Professional College
of Odesa Polytechnic State University
Nevesna Sotnya str., 23, Kherson, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7240-4392
apestushko@gmail.com*

Honcharova V. B.

Teacher

*Kherson Polytechnic Professional College
of Odesa Polytechnic State University
Nevesna Sotnya str., 23, Kherson, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3665-3882
gonvic@ukr.net*

Key words: *morpheme, word-formation, prefix, suffix, morphology.*

The proposed article is devoted to the study of typology of morphemes in the English and Ukrainian languages. The paper analyzes the productivity of English word-formation suffixes and prefixes, and characterizes the ways of word-formation in the modern English and Ukrainian languages. The main stages of scientific thought in the branch of linguistics and morphology have been reflected, such notions as “morpheme”, “word-formation”, “prefix”, “suffix” have been considered, and also the examples of morphemes in English and Ukrainian have been analyzed. We have analyzed the systemic structure of the variants of this category, and clarified their functional differentiation. The Common and different planes in the structure of words in Ukrainian have been determined. Identified and described functional patterns and morphological transformations that accompany the process of the Derivation of the deminutive. It is found that English vocabulary is characterized by the productivity of affixal mode of word formation, which is a subordinate to morphological mode. It has been established that one of the most productive ways of nominative word formation are suffixal and prefixal ways. Suffix and prefix have a semantic function and can reflect derivatives belonging to a certain semantic group. The semantic groups according to the meaning acquired by derivatives by adding suffix and prefix to the derivative base are revealed and analysed in this paper. The performance of the verbal, nominative and adjectival bases in the formation of derivative nominatives in the Ukrainian language is analyzed. Word-formation types of morphemes have been singled out and analysed, the productivity of word-formation models in English and Ukrainian has been elucidated. The correspondence of different types of word-formation models in formation of derivative lexical units of different spheres of usage in researched languages is determined. Besides, the article deals with the comparative aspect of the study of morphological word-formation in the English and Ukrainian languages on the examples of the prefixes and suffixes, and characterizes general and distinctive morphemes in the English and Ukrainian languages.

Постановка проблеми. Англійська мова постійно вдосконалюється й розвивається. Збільшення лексичного словника – це один із найважливіших факторів розвитку мови, що свідчить про його характер. Лек-

сика знаходиться в стані постійного розвитку, що відбувається відповідно до законів мови.

Мова знаходиться в русі, словотвірні процеси протікають у ній постійно (як у повсякденній, так

і в літературній мові). Насамперед це зумовлено швидкозмінними технологіями в цій галузі. Нові лексичні одиниці народжуються за нестандартними зразками і часом в ірраціональний спосіб, в процесі їх утворення знімаються наявні обмеження на правила словотворення, руйнуються мовні норми, що викликає певні труднощі.

Для успішного оволодіння іншою мовою важливі не тільки знання відмінностей між мовами, а й розвиток когнітивної та мовної емпатії, тобто вміння поглянути на світ очима носія мови, що вивчається, і вербалізувати це вміння у своїй іншомовній мовленнєвій діяльності, що дасть нам змогу успішно здійснювати комунікацію «без кордонів культур», а також застосовувати це вміння в практиці навчання англійської мови або власній перекладацькій діяльності.

Аналіз дослідження. Нині рівень розвитку лінгвістики характеризується інтересом до вивчення особливостей словотвору. порушені питання про статус словотворчих значень та словотворчих одиниць тощо. Питаннями словотворення займалися різні науковці-мовознавці, такі як І. Селіванова, В. Несенко, В. Виноградов, Ф. Фляйшер, І. Степанова, М. Чередниченко та інші. Питання виникнення, розвитку та особливостей використання нових слів цікавить лінгвістів, особливо в наш час. Особливістю цього процесу стала розкутість мови і, як наслідок, значна кількість різноманітних новоутворень. Проблеми новоутворень у різний час присвячували роботи такі вчені, як В. Щедогубова, А. Павлюк, І. Корунець, А. Омельниченко, І. Зацний, В. Карабан, В. Клименко. У процесі дослідження літератури з цієї теми виявилось, що неповністю розкрита проблема порівняльного аналізу морфем англійської та української мов. Цим пояснюється актуальність цього дослідження.

Метою роботи є розгляд особливостей морфем англійської та української мови. Відповідно до цієї мети в роботі передбачається вирішити такі завдання:

- охарактеризувати способи словотворення в англійській та українській мовах;
- дати визначення поняттю «морфема»;
- розглянути типи морфем англійської мови;
- проаналізувати відмінності та спільні риси морфем у досліджуваних мовах.

Об'єктом дослідження цієї роботи є словотвір в англійській та українській мовах.

Предмет дослідження – особливості морфем англійської та української мови.

Виклад основного матеріалу. Термін «словотвір» має два основних значення, які слід чітко розрізняти. У першому значенні він вживається для вираження постійного процесу утворення нових слів у мові. Мова перебуває в стані безпе-

рервного розвитку, що включає певні мовні процеси, в тому числі і створення нових лексичних одиниць. Цей процес отримав назву «словотвір».

Структура кореневих слів являє собою підсумок процесу утворення цих слів. Створення нових лексичних одиниць відбувається за певними словотворчими моделями, історично сформованими в цій мові. При цьому однією з ключових проблем словотвору є проблема продуктивності моделі чи способу словотворення.

Продуктивність є головною характеристикою одиниці мови. Морфема визначається як елементарна значна частина слова. Вона будується фонемами, причому найпростіші морфemi включають лише одну фонему. Функціональна специфіка морфemi полягає в тому, що вона виражає абстрактні, абстрактні («сигніфікативні») значення, які служать матеріалом для формування більш конкретних «номінативних» значень слів (що втілюються в мові в зовсім конкретних «денотативних» або «преференційних» значеннях). Інакше кажучи, семантику морфemi з позиції її функціонального призначення в мові можна визначити як «сублексемну» [1, с. 28].

Морфема, на відміну від слова, не самостійна синтаксична одиниця, тобто в мові може вживатися тільки як компонент слова, і семантична одиниця, оскільки не може служити засобом називання денотата. Носіями основного лексичного значення є морфemi кореневі, а носієм значення додаткового – афіксальні, які залежно від позиції в слові іменуються префіксами (стоять перед коренем) і суфіксами (займають позицію після кореня).

Словниковий склад мови постійно поповнюється новими словами. Поповнення відбувається двома шляхами: запозиченням з інших мов і словотворенням. Нові слова створюються відповідно до законів граматичної будови англійської мови, за зразком вже наявних у мові слів і завжди оформляються як певна частина мови (іменник, прикметник, дієслово, прислівник і т.д.) з усіма ознаками цієї частини мови [1, с. 36].

Усі англійські слова можна поділити на три класи: прості, похідні і складні. Простими є слова, що складаються з одного кореня. Похідні слова утворюються шляхом приєднання до вихідного слова префіксів і суфіксів, які разом називаються афіксами. Знання словотворчих афіксів англійських іменників, прикметників, дієслів і прислівників дає змогу не тільки з легкістю утворювати ту чи іншу частину мови від вже знайомого слова, але й визначати значення слова, не користуючись словником. Складне слово – це слово, отримане в результаті складання двох або більше слів або їх основ в одну [4, с. 25].

Часто в англійській мові слова, що належать до однієї частини мови, утворюють слова, що

належать до іншої частини мови. Найчастіше це відбувається додаванням суфіксів: to work *працювати* – a worker *працівник*. Можливий інший спосіб, який отримав назву «конверсія», тобто перехід слова з однієї частини мови в іншу без зміни форми: to work *працювати* – a work *робота*. В англійській мові виділяють кореневі і афіксальні типи морфем. Значення кореневої морфеми визначає або уточнює значення афіксальної, як це відбувається, наприклад, у словах із префіксом *super-*, який має низку відтінків значення: 1) *situated directly over smth*; 2) *above*; 3) *more than, beyond the norm*; 4) *exceeding by*. Ці відтінки реалізуються в поєднанні з кореневими морфемами з різним значенням [5, с. 60].

Афіксальні морфеми вносять зміни у слово, вони своєю чергою поділяються на словозмінні (модифікують граматичне значення) та словотворчі (модифікують лексичне значення). Перші виконують граматичну роль, не впливаючи на лексичне значення слова. Словозмінні афікси універсальні, тобто застосовні для всіх (або більшості) слів цієї граматичної категорії. Прикладами можна назвати суфікси ступенів порівняння *-er i -est*, суфікс *-s*, який утворює регулярні форми множини іменників, суфікс *-ing* і т. д. Результат застосування такого типу афіксів – поява нової словоформи [6, с. 75].

Афікси словотворчі вносять нове лексичне значення, додатково щодо того, що вже міститься в кореневій морфемі. Словотворчі афікси універсальністю не володіють, хоча, на перший погляд, і застосовуються досить регулярно в процесі створення нових слів від того ж кореня. Наприклад, суфікс *-ess* легко розпізнається носіями як суфікс із значенням жіночого роду в словах *tigress, actress, hostess, lioness* і ін. Однак універсальним він не є, що добре видно хоча б з неможливості утворити слова * *cattess* або * *guestess* за тією же моделлю.

У морфемі є дві сторони: семантична – зміст, тобто значення, яке ми вкладаємо в слово, і фонетична – безпосередньо саме слово, яке передає закладений у нього сенс. Незважаючи на те, що англійська і українська мови належать до однієї і тієї ж сім'ї мов – індоєвропейської, типологія їх морфологічних систем у результаті своєрідного історичного розвитку цих мов різко відрізняється одна від одної. Це, перш за все, можна простежити у морфологічній структурі слів як однієї, так і іншої мови. Так, в англійській мові більшість слів, що належать до знаменних частин мови, є одноморфемними, в яких коренева морфема одночасно виступає як твірна основа і як самостійне слово, наприклад:

морфема	слово	слово	значення
<i>Sister-</i>	<i>sister</i>	<i>sister+ hood</i>	<i>сестринство</i>
<i>Love-</i>	<i>Love</i>	<i>Love+ ship</i>	<i>відносини</i>

Цілісність слова полягає в його фонетичній, граматичній і семантичній єдності. Фонетичну єдність слова в українській і англійській мовах забезпечує наголос, семантичну єдність – здатність слова позначати єдине і окреме поняття, а граматичну єдність – розходження властивостей морфеми і цілого слова. Частини слова (морфеми) не здатні бути членами речення, що й забезпечує граматичну цілісність слова в реченні. Високий ступінь цілісності слова спостерігається і в англійській, і в українській мовах, тому що вони обидві належать до семітського типу [6, с. 32].

Членованість слова на основу і флексію встановлюється шляхом зіставлення словоформ одного слова. Членованість основи слова з'ясується в процесі зіставлення родинних слів. В обох мовах є як похідні, так і прості основи. В українській мові похідних слів більше, ніж в англійській.

Похідні слова створюються в мовленні з продуктивними мовними моделями, слова, що відтворюються, існують у лексичній системі мови та вживаються мовцем у мовленні в готовому вигляді. Такі слова частіше зустрічаються в англійській мові внаслідок регулярності й продуктивності словотворчих моделей та аглютинативного з'єднання морфів під час словотворення. В англійському слові може бути від одного до шести морфів. Слово з однієї морфеми може бути будь-якою частиною мови: *nice, day, do, late, with, each, and, the*.

В англійській мові широко представлені слова з двох морфів: *therefore, daytime, without, nicer, overdo, everyone, lately*. Не так вже й рідкісні триморфні слова: *daydreamer* (мрійник), *enlighten* (просвіщати), *disdainful* (зневажливий), *comfortably* (зручно) [5, с. 64]. Зустрічаються слова чотириморфні: *enlightenment* (просвіта), *enragedly* (люто), *representational* (музовий). Суфікси зустрічаються в словах значно частіше, ніж префікси. Інтерфікси надзвичайно рідкісні. Прості одноморфні слова не мають словотворчого афікса і характеризуються так званою нульовою флексією, яка є джерелом омонімії словоформ. Наприклад, нульова флексія може виражати різне: *house* – іменник, «називний відмінок, одина»; *small* – прикметник, «позитивний ступінь порівняння»; *dance* – як іменник, «називний відмінок, одина»; як дієслово «однина і множина теп. часу»; може виражати наказовий спосіб. Оскільки такі одноморфні слова формально не закріплені за певною частиною мови, їх важко перекладати в складі речень: *Plants discharge gas. Air pockets cause bumps. Mortar knits bricks*. Під час перекладу таких слів варто більше спиратися на порядок слів у реченнях і контекст [2, с. 71].

Ще одна особливість англійської мови – омонімія формозмінних афіксів. Наприклад, суфікс *-s* – показник 3-ї особи, однини дієслова і множини іменника. В українській мові слово може містити до восьми морфів, наприклад, *поназатисувались*.

Одноморфними серед українських самостійних слів можуть бути іменники (*колібри*), прикметники (*хакі*), прислівники (*тепер*) [5, с. 60].

В українській мові частіше, ніж в англійській, зустрічаються слова з трьох або чотирьох морфем. Як і англійській, в українській мові зустрічаються афікси чотирьох типів: флексії (*новий, рідкий, поширений*), префікси (*підйом, приїзд, прекрасний*), суфікси (*ємність, вітерець, сонячний*), інтерфікси (*лісоруб, пароплав, землемір*) [3, с. 81].

Характерна для англійської мови структура слова: корінь = основа = слово. В українській мові структура часто складніша: корінь + суфікс = основа; основа + флексія = слово. Зіставлення показує аналітизм англійського слова, більш високу самостійність основи і кореня. Водночас англійська мова не позбавлена афіксальної морфології, наприклад, від основ утворюються слова *friendship, freedom, speech*. В останньому прикладі спостерігається фузійна зміна основи [3, с. 82].

У морфологічних системах двох мов існують такі основні типологічні відмінності: в англійській мові більшість слів знаменних частин мови є одноморфемними утвореннями, де коренева морфема виступає як основа і як самостійне слово: *book – bookish, brother – brotherhood*. В українській мові знаменні слова складаються з двох морфем – кореневої і афіксальної – і рідше трьох – кореневої, основотвірної, суфікса і афіксальної: місто – міський, весна – весні. В українській мові як флексії іменників, так і особисті флексії дієслова мають варіанти, не передбачувані фонетичними правилами: *інженери, майстри, пишуть, говорять, значність* [5, с. 61].

Англійські флексії іменників і часу дієслова є показниками однієї граматичної категорії. Тільки дієслівна флексія -s- висловлює здвоєне граматичне значення - 3-я особа однини. В українській мові всі флексії висловлюють одночасно значення кількох граматичних категорій.

Висновки і перспективи подальших проблем. Для зіставлення української та англійської мов виділяють три критерії виділення констант:

1) критерій функціональної тотожності порівнюваних морфем, наприклад, морфем числа;

2) критерій відповідності загального конкретному: окремі відмінки мають свої ознаки, але всі вони володіють загальною ознакою – вираження ставлення предмета, що позначається, до інших предметів;

3) критерій широкого охоплення лексичних одиниць, тобто порівняльний аналіз, охоплює не окремі слова, а цілий клас однорідних у граматичному плані слів, наприклад, два великих класи слів – істота й неістота.

У морфологічних системах двох мов існують такі основні типологічні відмінності: в англійській мові більшість слів знаменних частин мови є одноморфемними утвореннями, де коренева морфема

виступає як виробнича основа і як самостійне слово. В українській мові знаменні слова складаються з двох морфем – кореневої і афіксальної – і рідше трьох – кореневої, основотвірної, суфікса і афіксальної: місто – міський, весна – весні.

Перспективи досліджень зумовлені подальшими розробками проблем типології української та англійської мови на різних мовних рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізь. ун-т, 2008. 429 с.
2. Клименко Л.В. Продуктивні моделі творення неологізмів. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. 2001. Вип. 7. С. 71.
3. Корунець Л.І. Категорія димінутивності в англійській та українській мовах. *Мовознавство*. 2001. № 4. С. 81–85.
4. Омельченко Л.Ф. Телескопійні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика. *Збірник Львівського університету. Іноземна філологія*. 2003. Вип. 15. С. 24–29.
5. Павлюк А.Б. Типи слів за морфемною будовою в сучасній англійській мові. *Науковий вісник ВНУ*. 2002. № 5. С. 60–69.
6. Чередниченко В.О. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри). Запоріжжя : Запорізький національний ун-т., 2005. 220 с.

REFERENCES

1. Zatsnyi Yu.A. Rozvytok slovnykovoho skladu suchasnoi anhliiskoi movy. Zaporizhzhia: Zaporiz. un-t, 2008. 429 p. [in Ukrainian].
2. Klymenko L. Produktivni modeli tvorenna neolohizmiv. Journal of the Pre-Carpathian University. Philology. 2001. Nr 7. p. 71. [in Ukrainian].
3. Korunets L.I. Kategoria dyminutyvnosti v anhliiskii ta ukrainskii movakh. Linguistics. 2001. Nr 4. Pp. 81–85. [in Ukrainian].
4. Omelchenko L.F. Teleskopiini slova suchasnoi anhliiskoi movy ta yikh strukturno-semantychna kharakterystyka. Journal of the Lviv University. Foreign Philology. 2003. Nr 15. pp. 24–29. [in Ukrainian].
5. Pavliuk A.B. Typy sliv za morfemnoiu budovoiu v suchasni anhliiskii movi. VNU Scientific Journal. 2002. Nr 5. pp. 60–69. [in Ukrainian].
6. Cherednychenko V.O. Innovatsiina frazeolohichna verbalizatsiia v anhliiskii movi (linhvokognitivnyi ta sotsiolinhvistychnyi parametry). Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi un-t., 2005. 220 p. [in Ukrainian].

КРИТЕРІЇ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СПРИЙНЯТТЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ РЕЦИПІЄНТОМ

Петрочук Н. О.

*аспірантка кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-1070-0708
nataliia.petrochuk@knl.u.edu.ua*

Ключові слова: *вимовний акцент, зрозумілість мовлення, іншомовне мовлення, рівень акцентності мовлення, сприйняття мовлення.*

Стаття присвячена аналізу англomовного мовлення неносія мови з позиції співрозмовника. Основною метою дослідження іншомовного мовлення та вивчення мотивації опанування англійської мови як іноземної є бажання мовця бути зрозумілим у незнайомому соціумі. Ідеальна вимова та спілкування без помилок не є бажаним результатом як тих, хто вивчає мову, так і фонетистів-дослідників. Адже для перших першочерговим стає передати з допомогою мови наміри та бажання, для других – виокремити особливості акцентного мовлення представників різних мовних груп. Така тенденція сприяла аналізу іншомовного мовлення з погляду реципієнта, тобто головною умовою успішної комунікації є не ідеальна вимова звуків та букв, слідування нормам граматики та синтаксису, використання доцільних ідіоматичних одиниць, а прагнення бути зрозумілим співрозмовникам. У статті оглянуто критерії, за якими реципієнт аналізує мовлення неносіїв мови та виносить судження щодо акцентності. Перший критерій – рівень акцентності мовлення, оцінка загальних навичок та вмій мовця спілкуватися іноземною мовою. Наступний критерій – зрозумілість мовлення, зосереджується на окремих елементах мовлення, зокрема правильно вжитих та правильно вимовлених слів чи словосполучень, граматичних конструкцій, правильному фонологічному оформленні речення. Більшість досліджень фокусується на визначенні правильності вимовляння лексичних одиниць. Серед різноманітності методів вимірювання цього критерія найпопулярнішим є орфографічний диктант. Останній, проте не менш значущий критерій, – сприйняття мовлення. Цей критерій концентрується на здатності реципієнта семантично декодувати повідомлення загалом, усвідомити наміри та бажання, які намагався передати мовець. У статті коротко схарактеризовано основні параметри зазначених критеріїв, наведено приклади проведення експериментів із залученням різних категорій реципієнтів та окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

PERCEPTION OF THE FOREIGN SPEECH

Petrochuk N. O.

*Postgraduate Student at Professor G. G. Pocheptsov Department of Germanic
and Finno-Ugric Philology*

Kyiv National Linguistic University

Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1070-0708

nataliia.petrochuk@knlu.edu.ua

Key words: *foreign accent,
intelligibility, foreign speech,
degree of accentedness,
comprehensibility.*

The article is dedicated to the analysis of English speech of a non-native speaker from the position of the interlocutor. The main purpose of the study of foreign language speech and the study of motivation to master English as a foreign language is the speaker's desire to be understood in an foreign communicative situation. The learner's aim is to convey intentions and desires, and bring the message across. For the researches it has become paramount to highlight and study the peculiar features of accented speech of the representatives of different language groups. This trend contributed to the analysis of foreign speech from the point of view of the recipient, when the main condition for a successful communication is the desire to be understood by the native or non-native interlocutors. The article examines the criteria by which the recipient analyzes the speech of non-native speakers and makes judgments about the accent. The first criterion is the degree of accentedness, in other words the assessment of general speaking skills and abilities of a learner to communicate in a foreign language. The next criterion is the intelligibility of speech, which focuses on individual elements of speech, in particular, correctly pronounced words or phrases, correctly used grammatical constructions, or adequate phonological structure of an utterance. The last but not least is the comprehensibility of speech. This criterion determines the recipient's ability to semantically decode the message as a whole, to realize the intentions and desires of the speaker. The article briefly describes the main parameters of these criteria, gives examples of experiments involving different categories of recipients and outlines the prospects for further research in this area.

Постановка проблеми. Успішна інтеграція в іншомовне середовище як необхідна умова існування у сучасному суспільстві відбувається завдяки, насамперед, навичкам правильної, тобто зрозумілою для співрозмовника, вимови неносія мови, що сприяє успішній комунікації. На цьому тлі постає питання, що саме позитивно впливає на сприйняття іншомовного мовлення реципієнтом, а що заважає та ускладнює його. Головну роль тут відіграє акцент.

Британський дослідник Д. Крістал характеризує акцент як набір ознак вимови, що допомагає встановити походження мовця, підкреслюючи першочерговість зрозумілості мовлення та визнання мовця як учасника комунікації [4, с. 3]. Його колега, П. Роуч, розкриваючи термін «акцентне мовлення», підкреслює ідентифікацію мовця як неносія мови за неточностями в артикуляції звуків, які помічає реципієнт [11, с. 2]. А. Мойєр, авторка популярної роботи про вимовний акцент «Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech», схиляється

до думки, що акцент є сукупністю динамічних сегментних та надсегментних елементів, що передають не лише семантичне значення повідомлення, але й є маркерами соціального статусу, національної приналежності, віку, статі, освітнього рівня тощо та можуть варіюватися залежно від ситуації мовлення [8, с. 11].

Українська дослідниця А.Г. Кириченко окреслює акцент як сукупність відхилень від норми літературної вимови, що реалізуються під час спілкування та є результатом опанування нової фонетичної системи неносієм мови [2, с. 251]. Визначення та аналіз акценту крізь призму ненормативності мовлення, тобто типових помилок, що зустрічаються в мовленні білінгва, є досить популярним у вітчизняній практиці (І.Є. Абрамова, В.О. Виноградов, Г.М. Вишнеvsька, Є.М. Верещакін, Н.О. Любимова, О.О. Реформатський, В.Ю. Розенцвейг). О.Р. Валігура підкреслює, що вимовний акцент є «маркером етнічної належності мовця, ідентифікує його належність до

певної лінгвокультури, оскільки відхилення від нормативної вимови в мовленні неносія мови визначає його як представника чужої лінгвокультури» [1, с. 14].

Мета і завдання статті. Велика увага, зокрема зарубіжних дослідників, до вимовного акценту пов'язана з прагненням мовця успішно інтегруватися в іншомовне середовище, тобто стати активним учасником комунікації, насамперед бути зрозумілим співрозмовником. Метою статті є опис критеріїв, які аналізуються як параметри-характеристики іншомовного мовлення неносіїв мови. Серед них виокремлюють: 1) рівень іноземності/акцентності мовлення (*degree of accentedness*); 2) сприйняття висловлення (*comprehensibility*), або ж усвідомлення та розуміння основного змісту повідомлення; 3) зрозумілість мовлення (*intelligibility*), а саме ідентифікація певних лінгвістичних одиниць у мовленні білінгва.

Предметом вивчення є іншомовне мовлення неносіїв англійської мови; **об'єктом дослідження** є вивчення сприйняття акцентного мовлення реципієнтами, що є носіями та неносіями мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародній практиці дослідників-фонетистів іншомовне мовлення аналізується через реципієнта, його сприйняття та розпізнавання повідомлення. Так, виокремлюють три критерії, які мають на меті визначити рівень акцентності мовлення, ідентифікувати окремі слова та виміряти сприйняття смислу повідомлення загалом. Канадські дослідники Т. Дервінг та М. Мунро підкреслюють відмінність між цими критеріями. Вони наголошують, що зрозумілість мовлення як критерій мовлення неносія мови є фактичним розумінням реципієнтом слів у висловленні; інший критерій, сприйняття висловлення, позначає усвідомлення реципієнтом семантичного змісту повідомлення; останній критерій – акцентність мовлення, або рівень іноземності/акцентності, – з'ясовують як ступінь відхилення вимови неносія мови від очікуваного реципієнтом еталона мови [9, с. 112]. Зазначені терміни не залежать один від одного, проте пов'язані. Висловлення може бути досить акцентним, проте при цьому бути дуже легко зрозумілим співрозмовником. Так само висловлення, в якому зрозуміле кожне слово, може семантично нести нульове навантаження, тобто бути незрозумілим для співрозмовника.

Велика кількість експериментальних досліджень сконцентрована на вимірюванні критерія «рівень акцентності» (*degree of accentedness*) через реципієнтів-носіїв та реципієнтів-неносіїв мовлення (Brennan & Brennan, 1981; Burda, Scherz, Hageman, & Edwards, 2003; Derwing & Munro, 1997; Thompson, 1991). Для вимірювання рівня іноземності використовують шкалу Лайкерта. Це

психометрична шкала, яка використовується під час анкетування для визначення уподобань учасників та/або погодженості з твердженням [3, с. 127]. Шкала має одновимірний характер та варіюється у фонетичних дослідженнях. Наприклад, В. Гонет та Г. П'ертон використовують 5-рівневу шкалу, де найвищий бал відповідає найменшому рівню роздратування мовленням неносіїв мови [6, с. 4]. 4-рівнева шкала Є. Пелегріно класифікує мовця як носія мови (0), носія незначного акценту (1), носія помірною акценту (2), носія сильного акценту (3), носія дуже сильного акценту (4) [10, с. 263]. Інші іспанські дослідники використовують 9-рівневу шкалу, де 1 відповідає дуже сильному акценту, а 9 – незначному акценту [5, с. 2].

Наступний критерій, який тісно пов'язаний зі сприйняттям, визначають як зрозумілість мовлення (*intelligibility*) через рівень упізнаваності слова реципієнтом та співвідношення його з існуючою одиницею лексики [9, с. 112], зокрема, наголошується впізнавання слова або фрази як належної до знайомої для реципієнта мовної системи. Американська дослідниця іншомовного акценту А. Мойер зауважує, що зрозумілість мовлення – це також рівень ідентифікації слова чи висловлення на його акустично-фонетичному рівні [8, с. 12]. Реципієнт сприймає повідомлення та транскрибує почуте. Точність орфографічного запису слова або фрази виділеного реципієнтом в іншомовному мовленні є критерієм вимірювання зрозумілості слова або словосполучення неносія мови [3, с. 130]. Використовують різні методики для вимірювання цього параметра. Одним із найрозповсюдженіших завдань є диктант, коли реципієнт слухає повідомлення, або слова з контексту, та записує їх (Bent & Bradlow, 2003; Brodkey, 1972; Burda et al., 2003; Derwing & Munro, 1997). Кількість правильно записаних слів є показником зрозумілості мовлення неносія мови. Інші методики включають інтерв'ю після почутого у формі запитання-відповіді (Anderson-Hsieh & Koehler, 1988), узагальнення реципієнтом почутого з виділенням ключових слів (Perlmutter, 1989), тест закритого типу (Smith & Rafiqzad, 1979), реакції на зображення (Smith & Bisazza, 1982) та визначення правдивості повідомлення (Munro & Derwing, 1995) [9, с. 117–119].

Попередні експериментальні фонетичні дослідження критерію зрозумілості мовлення були досить успішними для виявлення факторів, що впливають на якість вимови неносія мови. Ці фактори включають швидкість мовлення (Derwing & Munro, 2001), певні акустичні характеристики мовлення (Markham & Hazan, 2002), «ясність» мовлення (Bradlow & Bent, 2002), частоту використання слів (Bradlow & Pisoni, 1999), мовленевий контекст (Bradlow & Pisoni, 1999; Imai, Walley, & Flege, 2005) та соціальну ситуацію мовлення (Mayo et al., 1997) [7, с. 668]. Вивчення цих

факторів та аналіз їх у мовленні білінгвів є перспективним для попередження типових помилок у процесі опанування іноземної мови.

Наступним критерієм, за яким оцінюється мовлення неносія мови, є сприйняття висловлення (*comprehensibility*). Цей критерій пов'язаний зі сприйняттям висловлення реципієнтом на глобальному рівні, а саме розуміння головного смислу повідомлення [8, с. 12]. Qltnmcz про оцінку рівня важкості розуміння почутого [9, с. 112]. У роботах міжнародних дослідників зазначається, що сприйняття висловлення та зрозумілість мовлення є хоча і суміжними поняттями, проте виступають різними критеріями мовлення [3, с. 123], а саме: мовлення неносія мови може включати помилки на різних мовних рівнях, наприклад, лексичному (неправильно вживана одиниця мовлення), граматичному (порушення граматичної єдності повідомлення), фонетичному (неточна вимова одного слова, помилки в наголошенні чи вимові звуків, інтонаційно неправильно оформлене висловлення тощо), проте зберігати смисл повідомлення, а отже, бути правильно сприйнятим реципієнтом – це критерій сприйняття висловлення.

Висновки і перспективи подальших розробок. Особливості сприйняття іншомовного мовлення мають переважно суб'єктивний характер, вони орієнтовані на реципієнта та пов'язані з його ставленням до мовця, обізнаністю рідною мовою мовця, звичністю до акцентного іншомовного мовлення, ситуацією мовлення та багатьма іншими як лінгвістичними, так і позалінгвістичними факторами. Проте виокремлюють критерії оцінки іншомовного мовлення, які здатні узагальнити тенденції у цьому напрямі: акцентність мовлення (рівень вираження вимовного акценту), зрозумілість мовлення (визначається здатністю реципієнта ідентифікувати певні лексичні одиниці й співвіднести їх з активною лексику рідної мови) та сприйняття висловлення (відповідає за декодування семантики повідомлення). Перспективним вважається розгляд вищезазначених критеріїв у комбінації з аналізом мотивів реципієнта та ситуативного контексту розмови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валігура О.Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів. *Сучасні тенденції фонетичних досліджень* : зб. матер. кругл. ст., м. Київ, 12 трав. 2017 р. Київ, 2017. С. 14–18.
2. Кириченко А.Г. Особливості вимовного акценту в англійському мовленні українських авіадиспетчерів і пілотів: консонантна система. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. № 4. С. 251–255.

3. Ballard L., Winke P. Students' Attitudes Towards English Teachers' Accents: The Interplay of Accent Familiarity, Comprehensibility, Intelligibility, Perceived Native Speaker Status, and Acceptability as a Teacher. In Isaacs T. & Trofimovich P. (Eds.), *Second Language Pronunciation Assessment: Interdisciplinary Perspectives*. Bristol, 2017. P. 121–140.
4. Crystal D. A dictionary of linguistics and phonetics: 6th ed. Blackwell Publishing, 2008. 529 p.
5. Gallardo del Puerto F., Garcia Lecumberri M.L., Gomez Lacabex E. The assessment of foreign accent and its communicative effects by naïve judges vs. experienced non-native judges. *International Journal of Applied Linguistics*. 2015. № 25. P. 202–224.
6. Gonet W., Pietron G. English native speakers' perception of Polish accent. *SASRTL Szczyrk*. 2013. URL: https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent.
7. Hayes-Harb R., Smith B. L., Bent T., Bradlow A. R. The interlanguage speech intelligibility benefit for native speakers of Mandarin: production and perception of English word-final voicing contrasts. *Journal of phonetics*. 2008. № 36(4). P. 664–679. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2008.04.002>.
8. Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-Native Speech. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 218 p.
9. Munro M., Derwing T., Morton S. The mutual intelligibility of L2 speech. *Studies in Second Language Acquisition*. 2006. № 28(1). P. 111–131.
10. Pellegrino E. The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian. In H. Mello, M. Pettorino, & T. Raso (Eds.), *Proceedings of the VIIth GSCP International Conference: Speech and Corpora*, Firenze University Press, 2012. P. 261–267.
11. Roach P. English phonetics and phonology: glossary – a little encyclopaedia of phonetics, 2011. 110 p. URL: <https://www.peterroach.net/uploads/3/6/5/8/3658625/english-phonetics-and-phonology4-glossary.pdf>.

REFERENCES

1. Valihura O.R. (2017). The peculiarities of the foreign accent in the speech of bilinguals [Spetsyfika vymovnoho aktsentu v inshomovnomu movlenni bilinhviv]. *Modern trends in phonetics research: collection of scientific works at the workshop*. P. 14–18.
2. Kyrychenko A.H. (2013). The peculiarities of the foreign accent in the English speech of Ukrainian

- air traffic controllers and pilots: the system of consonants [Osoblyvosti vymovnoho aktsentu v anhliiskomu movlenni ukrainskykh aviadys-petcheriv i pilotiv: konsonantna systema]. *Visnyk of Ivana Franka state university of Zhytomyr*, Vol. 4. P. 251–255.
3. Ballard L., Winke P. (2017). Students' Attitudes Towards English Teachers' Accents: The Interplay of Accent Familiarity, Comprehensibility, Intelligibility, Perceived Native Speaker Status, and Acceptability as a Teacher. In Isaacs T. & Trofimovich P. (Eds.), *Second Language Pronunciation Assessment: Interdisciplinary Perspectives*, P. 121–140.
  4. Crystal D. (2008) A dictionary of linguistics and phonetics: 6th ed. Blackwell Publishing.
  5. Gallardo del Puerto F., Garcia Lecumberri M. L., Gomez Lacabex E. (2015). The assessment of foreign accent and its communicative effects by naïve judges vs. experienced non-native judges. *International Journal of Applied Linguistics*, Vol. 25, P. 202–224.
  6. Gonet W., Pietron G. (2013). English native speakers' perception of Polish accent. *SAS-RTL Szczyrk*. URL: https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent.
  7. Hayes-Harb R., Smith B.L., Bent T., Bradlow A.R. (2008) The interlanguage speech intelligibility benefit for native speakers of Mandarin: production and perception of English word-final voicing contrasts. *Journal of phonetics*, Vol. 36(4), P. 664–679. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2008.04.002>.
  8. Moyer A. (2013). *Foreign Accent: The Phenomenon of Non-Native Speech*. Cambridge : Cambridge University Press.
  9. Munro M., Derwing T., Morton S. (2006) The mutual intelligibility of L2 speech. *Studies in Second Language Acquisition*, Vol. 28(1), P. 111–131.
  10. Pellegrino E. (2012). The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian. In H. Mello, M. Pettorino, & T. Raso (Eds.), *Proceedings of the VIIth GSCP International Conference: Speech and Corpora*, P. 261–267.
  11. Roach P. (2011) *English phonetics and phonology: glossary – a little encyclopaedia of phonetics*. URL: <https://www.peterroach.net/uploads/3/6/5/8/3658625/english-phonetics-and-phonology4-glossary.pdf>.

УДК 811.112.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-35>

МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ ПАМ'ЯТЬ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Петрочук О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-3496-7829
oxana.petrotschuk@knlu.edu.ua*

Вест В. Д.

*студентка магістратури кафедри німецької філології
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-2601-3814
lerawest99@gmail.com*

Ключові слова: *концепт ПAM'ЯТЬ, національно-культурна концептуальна картина світу, концептуальна метафора, бленд, мультикультурний аспект, автобіографічне письмо.*

Статтю присвячено дослідженню концепту ПAM'ЯТЬ у німецькомовному культурному середовищі. Дослідження проведено на матеріалі роману сучасної німецької письменниці українсько-єврейського походження Каті Петровської „Vielleicht Esther“. Особливу увагу приділено мультинаціональному аспекту формування концепту ПAM'ЯТЬ. Актуальність вивчення цього питання продиктовано загальним вектором сучасних лінгвокогнітивних та культурологічних студій на дослідження специфіки національно-культурних концептуальних картин світу, процесів формування концептів, що належать до них, та їх взаємодії. У статті здійснено спробу проаналізувати механізми, закономірності й особливості формування концепту ПAM'ЯТЬ на перетині німецької, (пост)радянської, української та єврейської культур. Для цього проаналізовано, які елементи з наявних концептів, що належать до відповідних чотирьох національно-культурних концептуальних картин світу, увійшли до концепту ПAM'ЯТЬ, що його можна синтезувати з роману. Для цього виведено низку концептуальних метафор, які розкривають концепт ПAM'ЯТЬ у досліджуваному романі, що уможливило детальніше дослідження образів та уявлень, які лежать в основі сприйняття й розуміння концепту ПAM'ЯТЬ. Виявлено, що новий концепт ПAM'ЯТЬ становить концептуальний бленд. Він має деякі спільні елементи з відповідними концептами з німецької, (пост)радянської, української та єврейської концептуальних картин світу, але не є тотожним жодному з них. Окрему увагу приділено питанню про те, які елементи є спільними для відповідних концептів з усіх зазначених національно-культурних концептуальних картин світу, а які існують лише в одній із них. Для цього проаналізовано історію та причини виникнення тих образів та уявлень, які стоять за введеними з тексту концептуальними метафорами. У статті також приділено увагу зв'язку пам'яті з автобіографічним письмом, оскільки автобіографічне письмо надає нові можливості для конструювання, осмислення й інтерпретації простору власної пам'яті. Ця стаття може бути особливо цікавою для когнітологів, літературознавців та науковців, які цікавляться дискурсом пам'яті, концептологією та явищами, пов'язаними з мультикультуралізмом.

CONCEPT MEMORY IN GERMAN-SPEAKING CULTURAL ENVIRONMENT: MULTINATIONAL ASPECT

Petrochuk O. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3496-7829
oxana.petrotschuk@knl.u.edu.ua*

West V. D.

*Master's Student at the Department of German Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2601-3814
lerawest99@gmail.com*

Key words: *concept MEMORY, culturally determined conceptual worldview, conceptual metaphor, blend, multicultural aspect, autobiographical writing.*

The article deals with the concept MEMORY in the German-speaking cultural environment. The inquiry is grounded on the novel “Vielleicht Esther” (“Maybe Esther”) by Katja Petrowskaja, a contemporary German writer of Ukrainian-Jewish origin. The abstract foregrounds the construction of the multinational aspect of the concept MEMORY. The presented study is relevant due to the general tendency in contemporary cognitive-linguistic and cultural studies to analyze the specific features of various conceptual worldviews, as well as to look over at the concepts’ construction, functions, and interactions between them. The article looks at the mechanisms, patterns, and distinctive features of realization of the concept MEMORY influenced by German, (Post)soviet, Ukrainian and Jewish cultures. The finding provides insight on the similar elements existing in the four mentioned conceptual worldviews; and how these traits, by interaction with each other, create a new concept rooted in the novel. An analysis of several conceptual metaphors derived from the novel and explicating the concept MEMORY rooted in it allowed a more detailed study of the images and ideas that underlie the perception and understanding of the concept MEMORY. Analyzing the origin of the images and ideas found leads to the conclusion that some of them are deeply rooted in traditions and history and are unique to specific worldviews. Therefore, we distinguish this merged textual concept as a mental blend. Some of the elements this concept consists of match with the elements from the corresponding concepts in German, (Post)soviet, Ukrainian and Jewish worldviews. However, the concept itself does not fully match with any of these concepts. We also determine which features are common to the concepts in all those mentioned worldviews and which of them are culturally determined. The article also addresses how memory is linked to autobiographical writing because the latter enables us to construct, analyze and interpret some specific memory space. The article can be of great interest to cognitive linguists, as well as to researchers from the area of Literary Studies, or people interested in memory, concepts, or multicultural phenomena.

Вступ. Вивчення концептів посідає важливе місце у сучасній лінгвістиці, оскільки вони відображають специфічне національне світосприйняття мовців й особливості мисленнєвих процесів і механізмів систематизації знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із вітчизняних учених, які досліджують концепти, можна назвати О.П. Воробйову (когнітивна поетика, емотіологія), С.А. Жаботинську (фреймовий аналіз), Н.П. Изотову (когнітивна лудопоетика),

Р.І. Савчук (когнітивна нарагологія) О.С. Маріну (когнітивна теорія мультимодальності), С.І. Потапенка (дискурс-аналіз) тощо. Із зарубіжних учених значний внесок зробили Дж. Лакофф і М. Джонсон, розробивши теорію концептуальної метафори у своїй відомій праці «Metaphors We Live By». Теорією блендингу когнітивна наука завдячує Ж. Фоконьє та М. Тернеру. Важливим є також доробок Р. Цура, який першим розробив теоретичні засади й методологію використання концептуального аналізу в художній літературі, наразі цим також займаються П. Стоквелл, Д. Майел, М. Фрімен та інші. М.-Л. Раян розробила поетику можливих світів, засновану на теорії можливих світів Г. Лейбніца. Темою конструювання ідентичності в автобіографічному письмі займається вітчизняна дослідниця Ю.Ю. Павленко.

Мета статті та її завдання. Мета статті – визначити й окреслити національно-культурну специфіку концепту ПAM'ЯТЬ у романі Каті Петровської «Vielleicht Esther». Для досягнення окресленої мети необхідно вирішити такі завдання: встановити роль концепту ПAM'ЯТЬ у досліджуваному романі та засоби його зображення; дослідити механізми взаємодії концептів ПAM'ЯТЬ із різних національно-культурних концептуальних картин світу, які породжують новий концепт ПAM'ЯТЬ у романі.

Методи та методологія проведення дослідження. Методика дослідження зумовлена метою та завданнями роботи. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові (індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування й узагальнення тощо) та спеціальні методи когнітивної лінгвістики та поетики (інтерпретативний аналіз, експлікація та аналіз концептуальних метафор) для розкриття сутності та опису концепту ПAM'ЯТЬ. Метод побудови мережі концептуальної інтеграції (блендинг) використано, щоб дослідити механізми взаємодії спогадів у свідомості авторки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У концептуальній картині світу Каті Петровської співіснують концепти з національно-культурних концептуальних картин світу представників чотирьох різних націй та/або культур: української, (пост)радянської, німецької та єврейської (оскільки вона належить до них усіх і конструює свою ідентичність на їх перетині). Її концептуальна картина світу включає повторювані концепти, які трапляються у двох чи більше національно-культурних концептуальних картинах світу, а також такі, які існують лише в концептуальній картині світу однієї культури та/або нації, як-от єврейський концепт ЦИМЕС, який приблизно означає «саме те, що треба» і «найвища якість», але відсутній у концептуальних картинах світу інших культур та/або націй. Цей концепт авторка згадує,

коли описує смерть своєї тітки, також єврейки, яка ніби забрала із собою частину культурної спадщини, оскільки так і не встигла розповісти майже нічого: *Sie hat alles verschwiegen, [...] und auch das Wort Zimmes nahm sie mit, als ob tatsächlich alles ein Geheimnis bleiben sollte.*

Концептуальна картина світу Каті Петровської містить концепт ПAM'ЯТЬ, утворений на перетині кількох культур, кількох національно-культурних концептуальних картин світу. Концепт ПAM'ЯТЬ у романі постає у вигляді концептуального бленду, тобто нового концепту, породженого з двох або більше концептів, які вже існують. У цьому разі йдеться про пам'ять, як вона концептуально представлена в українській, (пост)радянській, німецькій та єврейській національно-культурних концептуальних картинах світу.

Концепт ПAM'ЯТЬ, представлений у романі Каті Петровської, має спільні елементи з кожним із зазначених концептів з української, (пост)радянської, німецької та єврейської національно-культурних концептуальних картин світу. Деякі з цих елементів є спільними для концепту Каті Петровської й лише одного з чотирьох інших концептів, інші – для декількох.

Пам'ять як внутрішній простір, у якому у вигляді спогадів збережені події з життя людини [1, с. 379], а кожний окремий спогад пов'язаний з іншими спогадами [2, с. 403], відіграє важливу роль у досліджуваному романі «Vielleicht Esther». Зазначений зв'язок спогадів може бути зумовлений хронологічно, тобто завдяки розумінню того, що одна подія сталася раніше, пізніше чи одночасно з іншою, або спогади можуть бути пов'язані асоціативно. Другим видом зв'язку зумовлена нехронологічна послідовність викладу подій у романі Каті Петровської «Vielleicht Esther», де спогади авторки про її дитинство і юність, родинні історії та події теперішнього часу пов'язані між собою асоціативно.

Автобіографічне письмо як процес записування власних спогадів допомагає не лише впорядкувати спогади хронологічно, а й прослідкувати й письмово зафіксувати асоціативні зв'язки між ними. Це допомагає краще осмислити їх, оскільки асоціативні зв'язки між спогадами дають можливість осмислити один спогад через інший, тим самим розширивши можливості його інтерпретації. Так, коли Катя Петровська одночасно оповідає історію своєї бабусі-єврейки, яка на початку ХХ століття жила у Варшаві, і пише про свою поїздку до Варшави в 1989 році, під час якої вона шукає там залишки свого єврейського коріння, то вона у такий спосіб створює бленд. Згідно з теорією блендингу Марка Тернера і Жіля Фоконьє бленд – це новий ментальний простір, у якому дані і структури двох ментальних

просторів інтегруються, тобто переплітаються, породжуючи нову структуру [3, с. 113]. Під ментальними просторами автори зазначеної теорії розуміють динамічні «концептуальні набори, які виникають у процесі мислення й говоріння, щоб розуміти й діяти тут і зараз» [там же, с. 113]. В аналізованому фрагменті авторка створює бленд із ментального простору 1, у якому вона в пошуках свого єврейського коріння гуляє сучасною їй Варшавою 1989 року, і ментального простору 2, у якому її бабуся живе у Варшаві своєї юності. Як наслідок, в уяві Каті Петровської завдяки інтеграції двох зазначених ментальних просторів вимальовується тодішня Варшава і життя її родини в ті часи, що дозволяє їй наблизитися до свого коріння. За допомогою цього й аналогічних блендів авторка досліджуваного роману породжує нові смисли на перетині різних спогадів у процесі їх когнітивної обробки, систематизації й подальшої інтерпретації, що є неодмінним складником конструювання ідентичності [1, с. 379].

У досліджуваному романі концепт ПАМ'ЯТЬ розкрито через низку концептуальних метафор. Концептуальна метафора становить інструмент мислення, за допомогою якого люди досліджують і розуміють світ [4, с. 68–71; 5, с. 158; 6, с. 4]. Принцип роботи концептуальної метафори як інструмента мислення є таким, що людина осмислює один концептуальний домен (тобто зв'язну організацію людського досвіду в певній сфері) через інший за формулою: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ДОМЕН (А) – ЦЕ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ДОМЕН (Б) [7, с. 4; 6, с. 5]. Осмислюваний концептуальний домен (А) є більш абстрактним (емоції, думки, психічні стани, політика, економіка, комунікація тощо [7, с. 20–25]), аніж концептуальний домен (Б), через який людина осмислює концептуальний домен (А) і який є більш конкретним (людське тіло, тварини, машини, будівлі й будівництво, рух і напрям, ігри, їжа тощо [там же]). Ця закономірність зумовлена тим, що людина має потребу осмислювати абстрактні, розмиті сутності так, як вона осмислює конкретні фізичні об'єкти чи процеси [4, с. 72–75; 6, с. 25–27; 7, с. 6], тому вдається до перехресного мапування, тобто частково переносить структуру більш конкретного концептуального домену (Б) на більш абстрактний (А) [7, с. 6–7; там же, с. 183–186; 8, с. 36].

Це ілюструє епізод із досліджуваного роману Каті Петровської, в якому вона їде потягом до Польщі, щоб там досліджувати своє минуле, шукати власне коріння, дані про свою родину, сімейні спогади тощо:

Wir warten auch auf diesen Zug, sagte Sam nach einer kurzen Pause, auch wir fahren mit dem Warszawa-Express. Mit diesem Zug, der wie ein Vollblutpferd aussieht, wie er nun aus dem Nebel

auftaucht, ein Expresszug, der sich zwar gemäß dem Fahrplan, jedoch gegen die Zeit bewegt [...]

Із цього фрагмента можна вивести низку концептуальних метафор, які розкривають концепт ПАМ'ЯТЬ у досліджуваному романі:

ПРИГАДУВАТИ – ЦЕ ЇХАТИ [ПОТЯГОМ] У ЗВОРОТНОМУ НАПРЯМІ (1) (або узагальнено: ПРИГАДУВАТИ – ЦЕ РУХ У ЗВОРОТНОМУ НАПРЯМІ) ПРИГАДУВАТИ – ЦЕ ВИРИНАТИ З ТУМАНУ (2)

ЗАБУТТЯ – ЦЕ ТУМАН (3) ПРИГАДУВАТИ – ЦЕ РУХ ДОГОРИ (4) ЗАБУВАТИ – ЦЕ РУХ ДОНИЗУ (5)

Концептуальні метафори (1) і (2) безпосередньо присутні в образі потяга, що везе авторку досліджувати її минуле, рухаючись супроти руху часу, тобто у минуле, і в образі туману, з якого виринає потяг залежно від наближення до моменту пригадування. Із концептуальної метафори (2) можна експлікувати концептуальну (3): якщо виринати з туману – пригадувати, то сам туман є станом забуття. Також можна вивести концептуальні метафори (4) та (5), оскільки в німецькій мові дієслово *auftauchen* (із нім. виринати, винирнути) обов'язково означає рух угору, а якщо виринати з туману – пригадувати, то пригадувати – це рух угору, а забувати – донизу. У цьому прикладі пам'ять як більш абстрактний концептуальний домен осмислено через більш конкретні концептуальні домени руху (вперед/назад і вгору/вниз) та природних явищ (туману). Ці концептуальні метафори є спільними для всіх чотирьох національно-культурних концептуальних картин світу, які є основами для концептуальної картини світу, представлені в романі, оскільки концептуальні домени, через які відбувається осмислення, стосуються тих ділянок людського досвіду, які є спільними для багатьох культур.

У досліджуваному романі присутні також національно й культурно зумовлені концептуальні метафори, які належать лише до певної концептуальної картини світу. Національно-культурна специфіка зумовлена двома факторами: по-перше, різницею культурного тла, по-друге, базується на тому фізичному людському досвіді, який був присутній не в усіх культурах [7, с. 186]. Наприклад:

Als Lida, die ältere Schwester meiner Mutter, starb, habe ich begriffen, was das Wort Geschichte bedeutet. Mein Verlangen zu wissen war reif, ich war bereit gewesen, mich den Windmühlen der Erinnerung zu stellen, und dann ist sie gestorben.

У цьому фрагменті використано образ вітряків, який є алюзією до книги Сервантеса «Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі», а саме до того епізоду, в якому Дон Кіхот б'ється з вітряками, тобто робить щось безглузде, що не може дати жодного результату і що не робить ніхто з представників

його національно-культурної спільноти. Із розуміння цієї алузії та текстового фрагмента можна вивести такі концептуальні метафори: ПРИГАДУВАННЯ – ЦЕ [БЕЗГЛУЗДА] БОРОТЬБА, ЗАБУТТЯ – ЦЕ [НЕЗДОЛАННИЙ] ВОРОГ. Такі концептуальні метафори походять із (пост)радянської концептуальної картини світу, оскільки за тоталітарного радянського режиму пам'ятати надто багато було небезпечним для життя, а колективною пам'яттю (а через неї й індивідуальною) маніпулювала держава. Із цього народжуються концептуальні метафори, які експлікують, що пригадувати щось – безглуздо боротися проти системи, яка все одно перемаже, тобто пригадувати – це спротив. Підтвердженням цього є інший фрагмент досліджуваного роману, у якому авторка про це пише:

In einer anderen Zeit [...] war eine große Familie ein Fluch, denn unter den Verwandten konnten sich Weißarmisten, Saboteure, Adelige, Kulaken, im Ausland Lebende, viel zu Gebildete, Volksfeinde und deren Kinder sowie andere Verdächtige finden, und unter Verdacht waren alle, deswegen erlitten die Familien einen Gedächtnisschwund, oft um sich zu retten...

Отже, в концепті ПАМ'ЯТЬ, виписаному в романі, присутні елементи, які описують пам'ять як джерело небезпеки, оскільки влада могла скривдити людей, які пам'ятали надто багато чи пам'ятали щось своє взагалі. Це те, що Катя Петровська взяла саме з радянської національно-культурної концептуальної картини світу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У романі «Vielleicht Esther» Катя Петровська експлікує асоціативні зв'язки між різними спогадами, на базі яких вона створює бленди, тим самим розширюючи можливості їх інтерпретації й народжуючи нові смисли. Концепт ПАМ'ЯТЬ у романі Каті Петровської «Vielleicht Esther» є концептуальним блендом, який має спільні риси з відповідними концептами з української, (пост)радянської, німецької та єврейської національно-культурних концептуальних картин світу, оскільки концептуальна картина світу авторки роману народжується на перетині зазначених чотирьох національно-культурних концептуальних картин світу. Відповідно до цього концепт ПАМ'ЯТЬ, виписаний у романі, також має елементи з відповідних чотирьох концептів. Його сутність розкрито за допомогою низки концептуальних метафор, серед яких присутні такі, що є спільними для всіх чотирьох національно-культурних концептуальних картин світу, оскільки вони стосуються тих ділянок людського досвіду, які є спільними для багатьох культур, а також є національно і культурно зумовлені концептуальні метафори, які належать лише до певної концепту-

альної картини світу, оскільки зумовлені елементами культурного глумлення, притаманними лише їй.

У подальшому заплановано глибше дослідити механізми та особливості взаємодії різних елементів із чотирьох зазначених національно-культурних концептуальних картин світу. Буде проаналізовано більш широкий спектр концептуальних метафор, пов'язаних із концептом ПАМ'ЯТЬ, що уможливить більш глибоке розуміння процесів конструювання ідентичності авторки на перетині чотирьох національно-культурних концептуальних картин світу.

ЛІТУРАТУРА

1. Павленко Ю.Ю. Чорнильна історія. Письмо про Себе фікційного суб'єкта (на матеріалі французького роману XVIII – початку XXI століть) : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2018. 416 с.
2. Вест В. Дискурс пам'яті в контексті теорії концептуальних метафор. *Ad orbem per linguas. До світу через мови* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 17–18 черв. 2020 р. Київ, 2020. С. 404–406.
3. Fauconnier G., Turner M. Blending as a Central Process of Grammar. *Conceptual Structure, Discourse and Language* / A. Goldberg (Ed.). Stanford, 1996. Pp. 113–129.
4. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры. *Теория метафоры* : сборник / общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. Москва, 1990. С. 68–81.
5. Tapias J., Romero-Farfán C. Aproximación a un lexicón de fraseologismos. *Cuadernos de Lingüística Hispánica*. 2008. № 11. Pp. 153–166.
6. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff (Ed.). Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
7. Kövecses Z. *Metaphor: A practical introduction*. New York : Oxford University Press, 2002. xvi, 285 p.
8. Жаботинська С.А. Основы теории примарной метафоры *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2011. Т. 14, № 1. С. 35–43.

REFERENCES

1. Pavlenko Ju. Ju. (2018) *Chornyljna istorija. Pysjmo pro Sebe fikcijnogho sub'jekta (na materialy francuzkoghho romanu XVIII – pochatku XXI stolitij)* [The Ink Story. Fictional Subject Writing About Himself (based on the French novels of 18th – beginning of 21st century)]. Kyjiv: Vydavnychyj centr KNLU. (in Ukrainian)
2. West V. (2020) *Dyskurs pam'jati v konteksti teoriji konceptualnykh metafor* [Memory Discourse Through the Conceptual Metaphor Theory].

- Proceedings of the *Ad orbem per linguas (Ukraine, Kyjiv, June 17–18, 2020)*, Kyjiv: Vydavnychyj centr KNLU, pp. 404–406.
3. Fauconnier G., Turner M. (1996) Blending as a Central Process of Grammar. *Conceptual Structure, Discourse and Language*. Stanford: Center for the Study of Language and Information, pp. 113–129.
  4. Ortega y Gasset J. (1990) Dve velikie metafory [Two Great Metaphors]. *Teoriya metafory* [The Theory of Metaphor]. Moscow: Progres, pp. 68–91.
  5. Tapias J., Romero-Farfán C. (2008) Aproximación a un lexicón de fraseologismos [Approach to a Lexicon of Phraseologisms]. *Cuadernos de Lingüística Hispánica*, no. 11, pp. 153–166.
  6. Lakoff G., Johnson M. (1981) *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
  7. Kövecses Z. (2002) *Metaphor: A practical introduction*. New York: Oxford University Press.
  8. Zhabotynsjka S. A. (2011) Osnovy teorii primarnoi metafory [Primary Metaphor: An Introduction]. *Visnyk Kyjivsjkogho nacionaljnogho linghvistychnogho universytetu. Serija : Filologhija*, vol. 14, no. 1, pp. 35–43.

УДК 811.112.2'42

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-36>

СИНЕРГЕТИКА КОМПОЗИЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ФАЦЕТІЇ: АСПЕКТ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Піхтовнікова Л. С.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології та перекладу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, Харків, Україна,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
вул. Чкалова, 17, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-1830-0653
l.pichtownikowa@karazin.ua*

Ключові слова: *художній твір, формально-змістовий рівень, композиційно-мовленнєві форми, лінгвосинергетика, атрактор, репелер, біфуркація, вербальний маркер.*

У статті досліджено чотирирівневу композицію сатиричного жанру фацетії. Найбільш широкий зміст поняття «композиція» отримує в концепції Е. Різель, доповненій Л.С. Піхтовніковою. За цією концепцією композиція кожного художнього твору є структурним упорядкуванням, ієрархією формальних, змістових та образних складників, що утворюють формальний, формально-змістовий, змістовий та асоціативно-образний рівні, які взаємозумовлені і разом системно відображають структуру і зміст художнього твору. Рівні композиції у художніх жанрах є постійними, а обсяг змісту кожного рівня характерний для кожного жанру. Попередньо у статті охарактеризовано жанр фацетії та надано системне визначення (виходячи з характеристик та соціальних і естетичних цілей цього жанру). Звернено увагу на базовий рівень композиції – формально-змістовий, на якому формуються основні мовленнєві форми для передання змісту (композиційно- та архітектоніко-мовленнєві форми). Із лінгвосинергетичної точки зору самоорганізація рівнів композиції та їх системна взаємодія відбувається під час розв'язання суперечностей цих рівнів. Описано суперечності, які постійно присутні в композиції не тільки фацетії, а й будь-якого художнього тексту. Особливу роль у розв'язанні суперечностей рівнів композиції відіграють вербальні маркери в тексті фацетії. Пояснено семіотичну природу вербальних маркерів, їх навантаження різними функціями на кожному рівні композиції. У статті наведено приклади рівнів композиції у фацетіях, зокрема приклади мовленнєвих форм на формально-змістовому рівні композиції, а також у текстах указано вербальні маркери, з'ясовано їх ієрархічні значення у самоорганізації сенсу фацетії. Перспективами подальших досліджень є вивчення із синергетичної точки зору композиції художніх жанрів, споріднених із фацетією малих форм, таких як шванк, байка, притча, анекдот, епіграма. Перспективою є також поглиблена студія таких механізмів самоорганізації змістового та асоціативно-образного рівнів композиції фацетії, які реалізуються атракторами і репелерами фацетії, виявляються в біфуркації (розгалуженні) уявлень персонажів, у параметрах порядку цього жанру.

SYNERGETICS OF THE COMPOSITION OF THE GERMAN FACETIA: ASPECT OF SELF-ORGANIZATION

Pikhtovnikova L. S.

*Doctor Habilitated of Philology, Professor,
Professor at the Department of German Philology and Translation
V. N. Karazin Kharkiv National University
Freedom square, 4, Kharkiv, Ukraine,
Professor at the Department of Applied Linguistics
National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"
Chkalov str., 17, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1830-0653
l.pichtownikowa@karazin.ua*

Key words: *work of art, formal-contentual level, compositional speech forms, linguosynergetics, attractor, repellent, bifurcation, verbal marker.*

The article investigates a four-level composition of the satirical genre of the facet. The broadest meaning of the concept of composition is in the concept of E. Riesel, supplemented by L. Pikhtovnikova. According to this concept, the composition of each work of art is a structural formation, a hierarchy of formal, semantic and figurative components; they create formal, formal-contentual, contentual and associative-figurative levels, which are mutually conditioned and together systematically reflect the structure and content of the work of art. Levels of composition in art genres are constant, but the amount of content in each level is specific to each genre. Previously, the article characterized the genre of facet and provides a systematic definition, based on the characteristics and social and aesthetic goals of this genre. Attention is paid to the basic level of composition – formal-contentual, which forms the main speech forms for the transmission of content (compositional and architectural-speech forms). From the linguosynergetic point of view, the self-organization of the levels of composition and their systemic interaction occurs during the resolution of the contradictions of these levels. A description of the contradictions is provided which constantly present in the composition of not only the facet, but also any artistic text. Verbal markers in the text of the facet play a special role in resolving the contradictions of the compositional levels. The semiotic nature of verbal markers, their loading by different functions at each level of the composition is explained. The article gives examples of levels of composition in facets, in particular, examples of speech forms at the formal-contentual level of composition, as well as verbal markers in the texts are indicated, their hierarchical significances in the self-organization of the meaning of facets are clarified. Prospects for further research are the study from a synergetic point of view of the composition of art genres related to the facet of small forms, such as shvank, fable, parable, anecdote, epigram. Prospects are also an in-depth study of the mechanisms of self-organization of semantic and associative-image levels of the facet composition, such as those realized by facet attractors and repellents, manifested in the bifurcation (branching) of characters, in the order parameters of this genre.

Постановка проблеми. Фацетія – коротка жартівлива розповідь, жанр західноєвропейської міської літератури, поширеної в епоху Відродження. Найчастіше фацетія спрямована проти пороків духівництва, зміст тексту фацетії інколи має пікантний чи еротичний характер [1]. Німецька фацетія є значним культурним надбанням європейського Середньовіччя та Відро-

дження. Рівень вивченості цього жанру в Німеччині помітно поступається дослідженням інших малих форм, а в Україні дослідження німецької фацетії лише започатковано в аспекті прагма- і лінгвостилістики [2; 3]. На окрему увагу заслуговує дослідження творчості відомого автора фацетій Генріха Бебеля. Численні перевидання його творів свідчать про популярність фацетій

у німецькому і європейському культурному соціумі загалом.

Кожний художній текст певного жанру має свою побудову, яка складається з формальних та змістових складників. У визначенні поняття тексту як ємної мовленнєвої єдності зосереджується увага на єдності змісту і системи лінгвостилістичних засобів [4].

Фацетія як тип тексту має структурне впорядкування, ієрархію формальних, змістових та образних складників (композиція тексту), а також певні стильові риси. За цими ознаками фацетія відрізняється від інших літературних жанрів, а також має схожість із низкою споріднених жанрів, як-от анекдот, епіграма, шванк. Наразі відсутнє системне визначення власне фацетії, яке вирізняло б її серед споріднених та змішаних форм. У цій роботі визначення фацетії розроблено за методикою визначення байки і притчі [5; 6].

Найбільш широкий зміст поняття «композиція» отримує в концепції Е. Різель [7], доповненій Л.С. Піхтовніковою [8]. За цією концепцією побудовано ієрархію рівнів композиції фацетії, що лежить в основі самоорганізації тексту фацетії.

Отже, **проблемою** дослідження фацетії у цій роботі є визначення причин і механізмів самоорганізації композиції фацетії як різновиду художнього тексту. **Метою** дослідження є висвітлення сутності композиції фацетії та механізмів самоорганізації її структури і смислу. **Об'єктом** дослідження є німецькомовна фацетія, **предметом** – її композиція у системно-структурному та синергетичному ракурсах.

Виклад основного матеріалу. Соціальна ціль фацетії – ствердження етико-філософських цінностей суспільства шляхом викриття, заперечення хибних клерикальних цінностей постсередньовічного суспільства. Художньо-естетична ціль – створити образну, психологічно ємну ситуацію, яка формує ставлення читача до нових етико-філософських цінностей епохи Відродження. Фацетії характерна двоплановість (перший план – конкретний випадок, другий – парадоксальне узагальнення), гіперболізація події, наявність епічних, драматичних, сатиричних елементів.

Ураховуючи цілі фацетії та її попередні характеристики, надаємо визначення цього жанру.

Фацетія є порівняно короткою гумористичною (часто саркастичною) розповіддю з історично зумовленими епічними, драматичними, сатиричними, епіграматичними елементами, що викриває пороки духівництва і вади тогочасного суспільства. Сатиричне зображення церкви і суспільства у фацетії базується на винахідливих сюжетах, на зображенні внутрішньої суперечності об'єктів осміювання, невідповідності форми і змісту, мети і засобів її досягнення. У фацетії засобами сатиричності, гіперболічності створюється наочно-образна, психо-

логічно ємна та динамічна ситуація, що формує узагальнений образ негативної або позитивної якості, який створює значущу етико-філософську істину. Отже, жанр фацетії є одним із найбільш виразних щодо віддзеркалення епохи Відродження.

Побудова фацетії, як і кожного художнього твору, базується на композиції – системній конструкції, яка містить чотири взаємопов'язані рівні [7; 8], як-от:

1) ідейно-тематична організація тексту: розвиток дії, сюжетні лінії, мотиви, опис характерів, ідейний та емоційний зміст; ця структура є змістовим рівнем композиції тексту (за Е.Г. Різель);

2) зовнішнє членування тексту на архітектонічні одиниці (у художній прозі це абзац, розділ, частина); ця структура є формальним рівнем композиції тексту;

3) авторська манера зображення (комбінація таких мовленнєвих форм, як статичний опис, динамічний опис, авторський коментар, монолог, діалог); комбінації мовленнєвих форм становлять формально-змістовий рівень композиції [7, с. 35–39].

4) на асоціативно-образному рівні формується узагальнений художній образ, що виражає головну мету художнього твору. Цей рівень є найвищим у ієрархії рівнів, підпорядковує їх собі та використовує їхні ресурси для своєї мети [8, с. 32].

Формально-змістовий рівень композиції кожного художнього твору складається з композиційно-мовленнєвих форм (далі – КМФ), архітектоніко-мовленнєвих форм (далі – АМФ) та їх комбінацій, які мають значне розмаїття, але підлягають систематизації. АМФ є такими: монолог та діалог персонажів; чуже мовлення (пряме та непряме), авторське мовлення, невласне пряме мовлення [9, с. 88–91].

Умовно композиційно-мовленнєві форми можна поділити на три типи: повідомлення, розсуд (міркування), опис. Повідомленню більш притаманне часове слідування. Розсуду (міркуванню) – причинно-наслідкові відносини. А опис характеризується просторовим зіставленням. Також ця мовленнєва форма може поділятися на такі два типи, як динамічний опис і статичний опис. Динамічний опис відображає зміни, що відбуваються з предметом, їх рух. Статичний опис зображує предмети у якісній визначеності, у стабільності та незмінності в певний відрізок часу, що й визначає основну якість форми – статичність [9, с. 69].

Серед різновидів повідомлення визначають також констатувальне повідомлення, повідомлення про подію, повідомлення про переживання, коротке повідомлення, повідомлення про факт, розповідь [там само, с. 61]. Композиційно-мовленнєва форма повідомлення характеризується частим уживанням висловлювань (цитат),

демонстрацією різних точок зору. Саме вони і є засобом підтвердження чи заперечення одного чи іншого положення, саме вони містять переконливість та експресивність [там само, с. 56].

Композиційно-мовленнєву форму розсуду (міркування) можна поділити на коментар та аргументацію. Із самого слова «розсуд» зрозуміло, що це процес мислення, міркування, що має завершуватись висновками. Зміст розсуду (міркування) – це логічний розвиток думок, підбір варіантів, можливостей, судження щодо якоїсь дії, предмета, людини. Важливу роль при цьому відіграють докази, твердження, висновки [там само, с. 57].

Із синергетичної точки зору найбільш потужним стимулом самоорганізації композиції є суперечності, притаманні кожному з її рівнів. Самоорганізація цих рівнів полягає у розв'язанні таких суперечностей (опозицій). При цьому значну роль відіграють маркери. Маркерами вважають знаки, які акцентують увагу на будь-якому смислі чи об'єкті. Однакові маркери в різних місцях тексту позначають наявність одного й того ж об'єкта чи смислу. Маркер є спорідненим знаку в семіотичному сенсі. Але в мовленнєвому творі було б надлишково обмежити роль маркера виконанням таких простих функцій. На різних композиційних рівнях навантаження маркера зростає, тому він відіграє значну роль у самоорганізації композиції [10].

Установлення маркерів – найбільш вільна й рухома процедура, тому із синергетичної точки зору маркери претендують бути одним із параметрів порядку під час самоорганізації мовленнєвого (текстового) повідомлення. Звичайно, один і той же маркер може належати до різних рівнів композиції, але тоді він на більш високих рівнях навантажений іншими функціями, крім функції позначення формального зв'язку [там само].

На формальному рівні композиції є суперечність між завершеністю блока інформації в одиниці формального рівня і необхідністю порушити цю завершеність, щоб зв'язати блок з іншими одиницями формального рівня. Позначка однаковими маркерами блоків, які необхідно зв'язати, легко розв'язує цю суперечність.

На формально-змістовому рівні суперечність полягає в первісній неузгодженості адресанта й адресата (в уявленнях, мовній компетентності, тезаурусах), у представленнях про роль тієї чи іншої КМФ/АМФ. Маркери включено до складу КМФ і АМФ мовленнєвого повідомлення, що допомагає адресату зрозуміти роль і значущість цієї частини повідомлення.

На змістовому рівні композиції суперечність полягає в первісній неузгодженості комунікантів щодо послідовності застосування КМФ і АМФ. Маркери допомагають адресату сприйняти сюжет, дії, ідеї в порядку застосування КМФ/АМФ, виявити атрибути образів і концептів.

На асоціативно-образному рівні суперечність полягає в протилежності «неживої» сутності слів-знаків і виразів-знаків, у дискретності атрибутів і необхідності їх «живого» сприйняття. Маркери у вигляді тропів допомагають цілісному сприйняттю [там само].

Проілюструємо прикладами з фацетій Г. Бебеля попередні теоретичні виклади.

Ein witziger Ausspruch

Man erzählt mir von einem anderen beschränkten und dummen Menschen, der, während er den Sarg seiner Mutter begleitete, mit lauter Stimme sang; als der Vater ihn zurechtwies, sagte er: „Du bist unverständlich, glaube ich, Vater; da du für Geld Priester anstellst, damit sie singen, während ich unentgeltlich singe“ [11, S. 23].

Сюжет цієї фацетії одночасно кумедний і неприємний для сприйняття. Один дурень, голосно співаючи, супроводжував свою померлу матір на цвинтар. На зауваження батька відповів, що той не є розумним, адже наймає за гроші священиків, щоб співали, і осуджує безкоштовні співи сина.

Трагікомедія такого стану справ полягає в тому, що дурний син вимірює свої співи та співи священиків лише грошима і не розуміє (або нехтує) різниці проводів померлої за канонами віри або без їх дотримання. Образ такого горе-атеїста у Середньовіччя, насиченого католицизмом, не був характерним, а тут створено образ украй дурної людини, а екстремальність події в сюжеті лише підкреслює характер. Убивчий сарказм фацетії підкреслює також її назва «*Ein witziger Ausspruch*» («Дотепне висловлення»).

Формальний рівень цієї короткої фацетії містить лише один абзац суцільного тексту, лише один блок інформації. Отже, суперечність на цьому рівні, притаманна більш розлогим текстам, тут відсутня. Формально-змістовий рівень містить КМФ «повідомлення про подію» (чоловік голосно співав на похованні матері; батько зробив сину зауваження), а також АМФ «монолог» (відповідь сина прямою мовою). Значущість і роль у тексті цих мовленнєвих форм виявляється за допомогою маркера *singen* – «співати», якому в контексті надані різні конотації: *mit lauter Stimme singen* – голосно співати, *unentgeltlich singen, für Geld singen* – співати безкоштовно або за гроші. На змістовому рівні композиції цей же маркер відповідає за безперервний розвиток сюжетної лінії, створює ознаки сатиричного художнього образу. На асоціативно-образному рівні слово-знак *singen* – «співати», що слугує маркером і вживане в різних смислах (*mit lauter Stimme* – голосно, *unentgeltlich* – безкоштовно), в уяві читача перетворюється у вагомий атрибут образу надто дурної людини, що не розуміє смислу ритуалу.

Sie waren faul

Als Herr Werner von Zimmern, jener alte Herr, welcher 1384 am Gregoriustag starb, nach langer Abwesenheit aus Jerusalem wieder heimkehrte, sollten die erschrockenen Amtleute, die nur für ihren Sack gehaust hatten, Rechnung legen. Der Vogt von Meßkirch konnte keine Rechnung legen über die Hühner, Hennen und Eierverwendung. Als der Vogt alle anderen Posten aufgezählt hatte, fragte ihn der Herr ganz ernstlich: „Wo sind die Hühner und Eier hingekommen?“

Der Vogt erschrak so übel, dass er nicht wusste, was antworten. Endlich fasste er sich ein Herz und stammelte in der Verwirrung: „Gnädiger Herr, die Hühner und Eier waren faul und rochen übel. Man warf sie deshalb zum Fenster hinaus.“ Über diese Antwort musste der Herr lachen und ließ, weil mit diesem Posten doch anzufangen war, die Sache auf sich beruhen [11, с. 82].

У вільному переказі зміст цієї фацетії полягає у такому. Хазяїн маєтку повернувся додому після тривалого перебування в Єрусалимі. За цей час робітники потроху розкрадали господарство, але управитель зміг надати вдалий звіт, рахунки за все, крім курей та яєць. На суворе запитання хазяїна щодо цього винахідливий управитель відповів, що кури і яйця були занадто лінивими і смерділи, тому їх викинули у вікно. Далі йде саркастична розв'язка (пуант фацетії): хазяїна розсмішила така відповідь, тому він залишив питання у спокої, оскільки з предметом господарства (кури та яйця) все ж таки щось зроблено.

На формальному рівні композиції цієї фацетії міститься два блоки інформації, оформлені у двох абзацах. Перший блок – звіт управителя хазяїну та виявлення ним недостачі. Другий блок – відповідь управителя та кумедна реакція хазяїна. Ці блоки пов'язані маркером *Hühner und Eier* – «кури та яйця». Формально-змістовий рівень містить КМФ «повідомлення про подію», «повідомлення про факт», «аргументація». На цьому та на змістовому рівнях зв'язок, роль усіх мовленнєвих форм також регулюється маркером *Hühner und Eier* – «кури та яйця». Але на змістовому рівні з'являється маркер *Rechnung legen* – «звіт, звітувати», який у фіналі імпліцитно зберігає свій смисл, але виражений інакше *mit diesem Posten doch anzufangen war* (із предметом господарства щось зроблено). Саме еволюція маркера *Rechnung legen* – «звіт, звітувати», суперечність його форми і змісту створює сатиричний образ людини, що захоплена релігією та наївна в житті або байдуха до повсякдення.

Наступна фацетія дещо вирізняється з-поміж інших своїми засобами наочного опису подій та їх нелінійним компонуванням у тексті.

Die hübsche Geschichte von einem einfältigen Vorsteher und einem ebensolchen Dieb

Meine Herren, die von Stöffeln, Adlige der freien und besonderen Art, die als Barone bezeichnet werden, hatten einen Vorsteher ihrer Bauern, vom Volke Schultheiß genannt, den ich kannte. Der hatte einst einen des Diebstahls Angeklagten und Überführten bereits zur Pein des Kreuzes verurteilt. Doch zuvor sandte er ihn in ländlicher Einfalt zum Gotteshaus, auf daß er seine Sünden beichte, nachdem er sich hatte versprechen lassen, daß er sich nach der Beichte wieder einfinde. Der aber ging in die Kirche und legte die Beichte ab, und ohne auf das kirchliche Asyl zu achten, das ihn hätte retten können, hielt er dem Schultheiß gegenüber sein Wort; er fand sich wieder ein, ließ sich fesseln und machte sich auf den Weg zur letzten Sühne. Und mit solcher Heiterkeit stieg er zum Marterholz hinauf, daß man annehmen musste, er habe sich mit Inbrunst nach dem Tode gesehnt. Ich kannte ihn seit meiner Kindheit. Dem Pfarrer aber, dem er gebeichtet hatte, machten viele den Vorwurf, daß er den unerfahrenen Menschen nicht darauf hingewiesen hatte, das kirchliche Asyl nicht zu verlassen [12, S. 29].

У цій фацетії розповідь ведеться від першої особи, яка (за версією автора фацетії) є безпосереднім свідком описаних подій. Такий художній прийом створює видимість конкретизації, безпосередню оцінку персонажів як знайомих оповідача. Отже, сюжетні лінії фацетії подано суб'єктивно і жваво, що підвищує динаміку розповіді.

Основна сюжетна лінія фацетії є нелінійною, адже під час опису подій порушується їх часова послідовність; оповідач повертається до попередніх подій, тому зміщуються причини і наслідки вчинків персонажів. Так, наприклад, настоятель церкви осудив крадія, сприяв тяжкому покаранню, але перед цим порадив йому сходити до церкви на сповідь. Це змінило причини і наслідки подальших подій.

Наївний настоятель мав на увазі, що злодій після сповіді залишиться в церкві під її захистом і не потрапить на страту, але ж священник, що приймав сповідь, не порадив це крадію конкретно. За текстом фацетії злодій не використав таку можливість і з радістю (?) пішов на кару. А священника докоряли за те, що він не підказав недосвідченому чоловіку про його можливість урятувати життя під захистом церкви.

Ідейний зміст фацетії, який відображено на змістовому рівні композиції, полягає в тому, що це сатира на нездібність служителів церкви розумно допомагати людям. Канон віри передбачає милосердя до заблудлих, настоятель до цього і прагне, але не вміє втілити. Грішна людина (крадій) виявляється благороднішим у поведінці, ніж наївні і безпорадні служителі церкви.

Формальний рівень композиції цієї фацетії представлений суцільним текстом, а на формально-

змістовому рівні спостерігається декілька КМФ: «констатувальне повідомлення», «повідомлення про подію», «динамічний опис», «коментар». На змістовому рівні композиції спостерігається суттєво нелінійна побудова сюжетної лінії, адже причини і наслідки вчинків персонажів, їх мотиви викладено не послідовно, а з поверненням до попереднього. На асоціативно-образному рівні формується сатиричний образ наївного настоятеля, який не вміє передбачати наслідки спрямованих на благо вчинків.

У тексті фацетії присутні вербальні маркери – ключові слова тексту: *Vorsteher* – настоятель, *des Diebstahls Angeklagter* – засуджений за крадіжку, *Beichte* – сповідь, *das kirchliche Asyl* – церковний захист. Ці ключові слова пов'язують частини сюжетної лінії; на змістовому рівні маркери вказують адресату на атрибути сатиричного художнього образу: настоятель осудив крадія (*hatte ... einen des Diebstahls Angeklagten ... zur Pein des Kreuzes verurteilt*), послав на сповідь (*sandte ... zum Gotteshaus, auf daß er seine Sünden beichte*), наївна простота настоятеля (*in ländlicher Einfalt*), священника, що приймав сповідь, дорікали, що не підказав недосвідченій людині, як залишитися під захистом церкви (*Dem Pfarrer ..., dem er gebeichtet hatte, machten viele den Vorwurf, daß er den unerfahrenen Menschen nicht darauf hingewiesen hatte, das kirchliche Asyl nicht zu verlassen*). Ці ж маркери на формально-змістовому рівні підкреслюють роль і значущість повідомлень у КМФ: *Vorsteher ...in ländlicher Einfalt* – наївний настоятель, *ließ sich fesseln* – крадій після сповіді дав себе зв'язати, *machte sich auf den Weg zur letzten Sühne* – відправився на останнє спокутування, *mit ... Heiterkeit stieg zum Marterholz hinauf* – із радістю піднявся на катівне дерево.

Висновки. Композиція є системним поєднанням структури і змісту фацетії, а рівні композиції взаємозумовлені і мають ознаки самоорганізації, стимулом до якої є постійні суперечності рівнів композиції. У текстах фацетій вирішення цих суперечностей найбільш наочно відбувається за допомогою вербальних маркерів. Маркери пов'язують частини сюжетної лінії фацетії, презентують роль і значущість окремих мовленнєвих форм у тексті, допомагають виявити атрибути художніх образів. **Перспективою** подальших досліджень в обраному напрямі вважаємо вивчення із синергетичної точки зору композиції інших художніх жанрів малих форм, до яких належить фацетія, як-от шванк, байка, притча, анекдот, епіграма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bebel H. Facetien. Herausgegeben von Gustav Bebermeyer. Leipzig, 1931. Nachdruck Hildesheim, 1967.

2. Гулуєва С.І. Немецкоязычные фацетии: положение среди родственных текстов. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. № 35. С. 59–63.
3. Гулуєва С.І. Прагматичні функції у малих текстах гумористичного характеру. Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства». Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. С. 147–151.
4. Виноградов В.В. О языке художественной прозы. Москва : Наука, 1980. 360 с.
5. Пихтовникова Л.С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен XVIII века) : дис... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1992. 338 с.
6. Пихтовникова Л.С. Тексты и методы: лингвостиллистическая характеристика и интерпретация немецкой притчи как типа текста и как жанра. Зб. наук. статей «Проблеми семантики слова, речення та тексту». Вип. 8. Київ : КДУ, 2002. С. 259–265.
7. Riesel E. Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation. Москва : Высшая школа, 1974. 184 с.
8. Пихтовникова Л.С. Композиционно-стилистические особенности стихотворной басни (на материале немецких стихотворных басен XVIII века) : дис... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1992. 338 с.
9. Brandes, M.P. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. М. : Высшая школа, 1990. 320 с.
10. Пихтовникова Л.С. Синергетика композиции речевого произведения. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. Випуск 86. Харків, 2017. С. 103–109.
11. Armain K. Heinrich Bebel's Facetien und Graf Froben von Zimmern. Leipzig, 1907.
12. Bebel H. Facetien. Drei Bücher. Übersetzt und eingeleitet von Manfred Fuhrmann. Konstanz: Edition Isele. 2005. 371 S.

REFERENCES

1. Bebel H. (1967). Facetien. Herausgegeben von Gustav Bebermeyer. Leipzig 1931. Nachdruck Hildesheim, 1967.
2. Guluyeva S.I. (2009). Nemetskoyazychnye fatsetii: polozheniye sredi rodstvennykh tekstov [German-language facets: position among related texts]. *Nova filolohiya. Zbirnyk naukovykh prats'. New Philology. Collection of scientific works*. No. 35, pp. 59–63.
3. Guluyeva S.I. (2011). Prahmatychni funktsiyi u malykh tekstakh humorystychnoho kharakteru

- [Pragmatic functions in small texts of humorous nature]. Proceedings of the *V Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi «Priorityety hermanskoho ta romanskoho movoznavstva»* Proceedings of the *V International Scientific Conference "Priorities of German and Romance Linguistics"*. Lutsk: Volyn' Lesya Ukrainka National University, pp. 147–151.
4. Vinogradov V.V. (1980). *O yazyke khudozhestvennoy prozy* [On the language of fiction]. Moscow: Nauka Publ. (in Russian).
  5. Pikhtovnikova, L. S. (1992). Kompozicionno-stilisticheskie osobennosti stihotvornoj basni (na materiale nemeckih stihotvornyh basen 18 v.) Diss. kand. filol. nauk [Compositional-stylistic features of the fable poem (on the material of German fable poems of the 18th century)]. Kyiv: 338 p. (in Russian).
  6. Pikhtovnikova L.S. (2002). Teksty i metody: lingvostilisticheskaya kharakteristika i interpretatsiya nemetskoy pritchi kak tipa teksta i kak zhanra [Texts and methods: linguistic and stylistic characteristics and interpretation of the German parable as a type of text and as a genre]. *Zb. nauk. statey «Problemi semantiki slova, recheniya ta tekstu»*. Coll. scientific articles "Problems of word, sentence and text semantics", Kyiv, vol. 8, pp. 259–265.
  7. Riesel E. (1974). *Theorie und Praxis der linguostilistischen Textinterpretation*. Moscow: Vysshaya shkola Publ.
  8. Pikhtovnikova L. S. (1992). Kompozicionno-stilisticheskie osobennosti stihotvornoj basni (na materiale nemeckih stihotvornyh basen 18 v.) Diss. kand. filol. nauk [Compositional-stylistic features of the fable poem (on the material of German fable poems of the 18th century)]. Kyiv: 338 p. (in Russian).
  9. Brandes M.P. (1990). *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache*. Moscow: Vysshaya shkola Publ.
  10. Pikhtovnikova L.S. (2017). Synerhetika kompozitsii rechevoho proizvedeniya [Synergetics of the composition of a speech work]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya «Inozemna filolohiya. Metodyka vykladannya inozemnykh mov»*. *Kharkiv Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Foreign Philology. Methods of teaching foreign languages "*, vol. 86, pp. 103–109.
  11. Armain K. (1907). *Heinrich Bebel's Facetien und Graf Froben von Zimmern*. Leipzig.
  12. Bebel H. *Fazetien* (2005). *Drei Bücher. Übersetzt und eingeleitet von Manfred Fuhrmann*. Konstanz: Edition Isele.

TYPES OF ABBREVIATIONS WITHIN THE MEDICAL AND PHARMACEUTICAL TERMINOLOGY SYSTEM OF THE ENGLISH LANGUAGE

Plotnikova N. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages
National University of Pharmacy
Pushkinska str., 53, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9719-6238
nataliplotnikova02@ukr.net*

Ahibalova T. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Business Foreign Language and Translation
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"
Kyrpychova str., 2, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4612-4845
tanika.fem@gmail.com*

Karachova D. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Business Foreign Language and Translation
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"
Kyrpychova str., 2, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9526-2406
dilugansk@ukr.net*

Key words: *abbreviation, lexical abbreviation, initial abbreviation, terminological system, professional context.*

The article analyzes the typology of the use of abbreviations to denote medical and pharmaceutical concepts in professional terminology. The purpose of the scientific research is to determine the most commonly used models of the mentioned terminological units in the relevant fields and describe the specifics of their possible classifications based on a comprehensive analysis. Given the need for detailed study of this part of the professional English vocabulary for adequate interpretation of its content and discovering the functional potential of abbreviations, their classifications in accordance to thematic criterion, formal expression, and meaning are proposed. The focus is on the lexical abbreviation units, as the analysis of the selected language material has revealed that they are the most commonly used units (compared to graphic ones).

It was found that in the medical and pharmaceutical fields (both in practical application in clinical records and in the theoretical context reflected in scientific articles and literature) abbreviations are means to the designation of the following categories: names and descriptions of diseases, the nomination of anatomical structures and physiological indicators, medical and diagnostic procedures, language units to denote medical institutions, medical equipment, the status of a medical worker and a patient, abbreviation units in programs and standards.

It is proved that among the abbreviations selected the initial ones quantitatively prevail, which briefly convey the meanings of multicomponent lexical units, proceeding from their functional purpose to rationalize and optimize professional language. They are represented by alphabetisms, acronyms, and mixed abbreviations, and it is found that the last one is presented with a small group of terms.

It is determined that in the synonymous layer of these professional contexts both complete and incomplete synonyms are used, with a quantitative advantage of the second group. There is a phenomenon of antonymy, especially to denote the physiological parameters of the body and clinical manifestations of the disease. It has been found that polysemy and homonymy of English abbreviations are highly common, which in the case of translation into the recipient's native language is a problem for adequate interpretation of the content of the target units.

ТИПИ АБРЕВІАТУР У МЕЖАХ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Плотнікова Н. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національний фармацевтичний університет
вул. Пушкінська, 53, Харків, Україна
orcid.org/0000-0001-9719-6238
nataliplotnikova02@ukr.net*

Агібалова Т. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
вул. Куртичова, 2, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-4612-4845
tanika.fem@gmail.com*

Карачова Д. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
вул. Куртичова, 2, Харків, Україна
orcid.org/0000-0001-9526-2406
dilugansk@ukr.net*

Ключові слова: *абревіатура,
лексична абревіатура,
ініціальна абревіатура,
терміносистема, професійний
контекст.*

У статті проаналізовано типологію вживання абревіатур на позначення медичних і фармацевтичних понять у професійних терміносистемах. Метою наукової розвідки є визначення найуживаніших моделей таких термінологічних одиниць у відповідних галузях й опис специфіки їх можливих класифікацій на базі комплексного аналізу. З огляду на необхідність прицільного вивчення цієї частини професійного словника англійської мови для адекватного розшифрування змісту й функціонального потенціалу скорочень, у роботі запропоновано їх класифікацію за тематичним критерієм, за формальним вираженням і за значенням. Увагу акцентовано на дослідженні лексичних абревіативних одиниць, оскільки за результатами аналізу дібраного мовного матеріалу визначено, що вони є найбільш уживаними (порівняно з графічними).

З'ясовано, що в медичній і фармацевтичній галузях (як у практичному застосуванні в історіях хвороб, так і в теоретичній базі, відображеній у наукових розвідках і довідковій літературі) абревіації підлягають поняття на позначення таких категорій, як назви й опис хвороб, номінація анатомічних структур і фізіологічних показників, лікувальні й діагностичні процедури, мовні одиниці на позначення лікувальних установ, медичного обладнання, статусу медичного працівника і хворого, абревіація в професійних програмах і стандартах. Доведено, що серед дібраних методом суцільної вибірки абревіатур кількісно переважають ініціальні, що стисло передають значення багатокомпонентних лексичних одиниць, виходячи з їх функціонального призначення раціоналізувати й оптимізувати фахову мовленнєву діяльність. Вони представлені алфавітизмами, акронімами й змішаними скороченнями, причому виявлено, що останні є досить незначною кількісною групою.

Визначено, що в синонімічному шарі цих професійних контекстів вживаними є як повні синоніми, так і неповні, з кількісною перевагою останніх. Найавнім є явище антонімії, особливо на позначення фізіологічних показників тіла й клінічних виявів хвороб. З'ясовано, що надзвичайно поширеними є полісемія, а також омонімія англійських абревіатур, що в разі перекладу рідною мовою реципієнта є проблемою для адекватного тлумачення змісту цільових одиниць.

Problem statement. Medical and pharmaceutical discourse is largely created using appropriate terminology. Without a system of medical and pharmaceutical terminology, the accumulation, storage and transmission of information, development of this industry, its interaction with other industries, mutual enrichment with new discoveries, trends are impossible [2, p. 911]. However, the scientific medical-pharmaceutical discourse is so saturated with information that its compression is inevitable, and the main means of compression is abbreviation (the creation of abbreviations).

Abbreviation is relatively a young way of word formation, the history of which originates from the writing of the Sumerians (IV century BC). In modern languages, the development of abbreviations is associated with the law of language retrenchment [3]. According to research by Yu. Kocharian, the emergence of abbreviations and acronyms in English written language is traditionally attributed to the XVth century. However, the abbreviation has undergone a long evolution before it became widespread at the beginning of XXth century [5].

At the present stage, the increase in the flow of information and the development of mass media have led to a noticeable transition to written communication. The development of written communication contributed to the widespread use of graphic abbreviations and various techniques of graphic symbolism. Today, researchers in the field of lexicology pay close attention to the problems of using abbreviations. For example, M. Segal, focusing on the results of research related to the informative parts of words, believes that abbreviations are easier to put in the human mind than ordinary words [7, p. 45].

A significant contribution to the development and formation of the problem of understanding and correct use of abbreviations and acronyms in English was made by representatives of various linguistic schools, in particular I. Arnold, V. Borisov, E. Voloshin, Yu. Zatsny, L. Zubova, I. Ilyina, E. Kubryakova, A. Kukarina, M. Segal and others. Scientific works of these linguists form the basis for further research on the theory and practice of abbreviations and are the theoretical basis of the study.

Aim of article is to determine the most commonly used models of terminological abbreviations in the fields of medicine and pharmacy on the basis of a comprehensive analysis and to describe their possible classifications.

Subject and object of research. Medical and pharmaceutical abbreviations taken from dictionaries of all types and typology of their classifications.

Presentation of the main research material. The typology of abbreviations is a debatable and ambivalent issue among scientists who offer their own classifications according to differential criteria

[1, p. 12]. In modern science, there are classifications of abbreviations by various criteria, including orthoepic features, formal features, derived parts of speech, the method of abbreviation, thematic groups, structural varieties, phonetic structure. In this paper we propose to classify them by thematic criterion, formal expression and meaning.

I. Thematic criterion. Classification by thematic groups allows to reveal the range of verbalized meanings of the medical and pharmaceutical conceptosphere and the relevance of certain conceptual features in the vision of an English-speaking specialist. Based on the classification of medical abbreviations by semantic types of L. Zubova [4, p. 8], we consider some available examples of types of medical and pharmaceutical abbreviations (see table 1):

II. Formalization of abbreviations. Exploring peculiarities of the formal expression of abbreviations, researchers distinguish two large groups of shortened forms of a word or phrase: graphic units and lexical units. Graphic and lexical abbreviations, in their turn, are divided into several subgroups, depending on their graphic form, structure, and pronunciation. Lexical abbreviations are the most commonly used and include initial abbreviations (alphabetisms, acronyms, and mixed abbreviations), abbreviations that consist of a combination of initial parts of words, mixed type abbreviations, and abbreviations composed of a combination of the initial part of one word with another whole word (see table 2).

III. Lexical meaning. According to their lexical meaning abbreviations are divided into:

1) abbreviations-synonyms. The synonymy of English medical and pharmaceutical abbreviations has both positive sides (brings as much capacity and diversity to the context of scientific language as reflects the development of the professional world views) and negative sides (increases the amount of “folded” information and reduces its availability due to the simultaneous operation of several abbreviations denoting the same concept). Taking as a criterion for classification the level of coincidence of the capacity and semantics of abbreviations-synonyms, we can distinguish two major groups of English medical abbreviations-synonyms:

a) absolute (total) synonyms (abbreviations that have absolute semantic interchangeability).

b) incomplete synonyms (abbreviations that express different shades of the same concept or related concepts of different capacity). This group is more extensive than the previous one. Incomplete synonyms enrich medical discourse with new shades, capturing different features of the same concept, so that a more complete picture of it is formed (see table 3).

2) abbreviations-antonyms. The antonymy of the English medical and pharmaceutical abbreviation

Table 1

Thematic criterion of medical and pharmaceutical abbreviations

№	Theme	Abbreviation	Translation
1	Anatomical structures and phenomena	<i>CSF (cerebrospinal fluid)</i> <i>CBD (common bile duct)</i> <i>ID (intra dermal)</i> <i>DNA (Deoxyribonucleic acid)</i> <i>H&L (heart and lungs)</i>	спинномозкова рідина загальна жовчна протока внутрішньошкірний дезоксирибонуклеїнова кислота серце та легені
2	Physiological indicators	<i>CI (cardiac index)</i> <i>AOP (Aortic Pressure)</i> <i>ICP (intracranial pressure)</i> <i>MPDW (mean percent desirable weight)</i> <i>FPG (fasting plasma glucose)</i>	серцевий індекс кров'яний тиск в аорті внутрішньочерепний тиск ідеальна маса тіла глюкоза в плазмі натще
3	Clinical manifestations, diseases, pathological conditions	<i>DU (duodenal ulcer)</i> <i>DM (diabetes mellitus)</i> <i>ARF (acute renal failure)</i> <i>TBI (Traumatic Brain Injury)</i> <i>AMI (acute myocardial infarction)</i> <i>fx (fracture)</i>	виразка дванадцятипалої кишки цукровий діабет гостра ниркова недостатність черепно-мозкова травма гострий інфаркт міокарда перелом
4	Microbiological categories (pathogens, components of the microflora (viruses, bacteria)	<i>BCG (Bacillus Calmette-Guérin vaccine)</i> <i>EBV (Epstein-Barr virus)</i> <i>HSV-1 (Herpes Simplex Virus-1)</i> <i>RRV (Ross River Virus)</i> <i>CMV (cytomegalovirus)</i> <i>Gc (gonococcus)</i>	протитуберкульозна вакцина вірус Епштейна-Барра вірус простого герпесу 1 вірус річки Росс цитомегаловірус гонокок
5	Biochemical compounds and drugs	<i>AFP (alphafetoprotein)</i> <i>URAC (Uric acid)</i> <i>GTN (glyceryl trinitrate)</i> <i>GABA (gamma-aminobutyric acid) DOPAC (3,4Dihydroxyphenylacetic acid)</i>	альфа-фетопротеїн сечова кислота гліцерил тринітрат гамма аміномасляна кислота дигідроксифенілацтова кислота
6	Physical, biochemical and pharmacological parameters, reactions	<i>BIC (blood isotope clearance)</i> <i>ADR (adverse drug reaction)</i> <i>CLmin (minimal lethal concentratio)</i> <i>WBC (white blod cell count)</i>	очищення крові від ізотопів побічна дія медикаменту мінімально смертельна концентрація кількість лейкоцитів у крові
7	Therapeutic and diagnostic procedures, surgical and other manipulations	<i>CBC (Complete Blood Count)</i> <i>GA (general anesthesia)</i> <i>IFA (immunofluorescent assay)</i> <i>PFT (pulmonary function test)</i> <i>STS (serologic test for syphilis)</i>	клінічний аналіз крові загальна анестезія, наркоз імунофлуоресцентний аналіз тест на легеневу функцію серологічний тест на сифіліс
8	Medical equipment	<i>GF (gastrofiberscope)</i> <i>DPI (Dry Power Inhaler)</i> <i>MRI (Magnetic resonance imaging)</i> <i>CT scan (computed tomography scan)</i> <i>MUGA scan (Multi Gated radionuclide scan)</i>	фіброгастроскоп порошкоподібний інгалятор магнітно-резонансна томограф. комп'ютерна томографія багато проєкційне радіоізотопне дослідження серця
9	Status, position of the medical worker and the status of the patient	<i>HCWs (Healthcare Workers)</i> <i>PHE (Public Health Engineer)</i> <i>CL (cosmetologist)</i> <i>FB (facial specialist)</i> <i>HP (house physician)</i>	працівники охорони здоров'я інженер санітарної служби косметолог майстер із масажу обличчя домашній лікар
10	Health and environmental safety organizations, scientific societies, medical institutions	<i>A&E Department (Accident and Emergency Department)</i> <i>IUCC (International Union Against Cancer)</i> <i>BMJ (British Medical Journal)</i> <i>DR (delivery room)</i> <i>AMA (American Medical Association)</i> <i>CCU (Coronary Care Unit)</i>	Відділення травматології та швидкої допомоги Міжнародний союз проти раку Британський медичний журнал пологовий зал Американська мед. асоціація відділення коронарної допомоги
11	Certificates, documents, programs, standards	<i>NIC (National Insurance Certificate)</i> <i>B/H (bill of health)</i> <i>GBD (Global Burden of Disease Study)</i>	свідоцтво нац. страхування санітарне свідоцтво Американська програма досліджень глобального тягаря хвороб.

Groups of formalizations of abbreviations

	Groups of formalization	Subgroups of formalization	Abbreviation	Translation
LEXICAL ABBREVIATIONS	1. Initial abbreviations	a) alphabetisms (each of the components of the abbreviation is pronounced according to the rules of the alphabet)	<i>BHA (butylatedhydroxyanisole)</i> <i>UC (ulcerative colitis)</i> <i>RNA (ribonucleicacid)</i> <i>CNS (central nervous system)</i> <i>HPV (Human pappillomavirus)</i> <i>BMI (body mass index)</i>	бутильований гідроксианізол; виразковий коліт; рибонуклеїнова кислота; центральна нервова система; папіломавірус людини; індекс маси тіла
		b) acronyms (abbreviations formed from the initial letters of other words and pronounced as a word.	<i>SIDS (sudden infant death syndrome)</i> <i>PERLA (pupils equal and reactive to light and accommodation)</i> <i>ARDS (acute respiratory distress syndrome)</i>	синдром раптової дитячої смерті; зіниці однакові і реагують на світло і акомодацию; гострий респіраторний дистрес-синдром;
		c) mixed abbreviations represented by a small group of units	<i>NICU[nik-ju] (neonatal intensive care unit)</i> <i>DS [di:es] (dietarysupplement)</i>	відділення інтенсивної терапії новонароджених; біологічно активна добавка;
	2. Abbreviations, which consist of the initial parts of words		<i>lab coat (laboratory coat)</i> <i>detoxplan (detoxification plan)</i> <i>pharm chem (pharmaceutical chemistry)</i> <i>bat fat (battle fatigue)</i>	лабораторний халат план-програма детоксикації організму; фармацевтична хімія; невроз воєнного часу.
3. Mixed type abbreviations consisting of the initial parts of words and initial sounds		<i>BoNT-A (botulinumtoxin Type A);</i> <i>BaE (barium enema);</i> <i>Ara-C (cytosine arabinoside);</i> <i>Ara-A(adenine arabinoside)</i>	ботулотоксин типу А; барієва клізма; цитозин арабінозид; аденін арабінозид	
4. Abbreviations composed of a combination of the initial part of one word with another whole word		<i>B-cell (beta-cell);</i> <i>RF-lifting (radio wave facelifting);</i> <i>C-spine (cervical spine);</i> <i>Rh-factor (Rhesus factor)</i>	бета-клітина; радіоліфтинг; шийний відділ хребта; резус-фактор.	
GRAPHIC ABBREVIATIONS	1. Literal		<i>abd (abdomen);</i> <i>amp (ampule);</i> <i>bili (bilirubin);</i> <i>oed. (oedema);</i> <i>elix (elixir);</i> <i>elect (electrolyte);</i> <i>ext (extremities);</i> <i>esoph (esophagus);</i> <i>glu (glucose)</i>	живіт; ампула; білірубін; набряки; еліксир; електроліт; кінцівки; стравохід; глюкоза.
	2. Alphanumeric		CB8(suppressor-cytotoxic Tcells); HbA1 (glycosylated hemoglobin); HRV – 2 (Human rhinovirus - 2) CVB4 (Coxsackie virusB4); PO ₂ (pressure of oxygen); 17-OHCS (17-hydroxycorticosteroid); C1–C7 (cervical vertebrae); M1 (mitral first);	T-супресори; глікозильований гемоглобін; людський риновірус 2; вірус Коксаки B4; тиск кисню; 17-гідроксикортикостероїд; шийні хребці 1–7; 1 (мітральний клапан);

Table 3

Types of abbreviations-synonyms

№	Types of synonymy	Abbreviations	Translations
1	absolute (total) synonyms	a) <i>ECG (Electrocardiogram)</i> <i>EKG (Electrocardiogram)</i> b) <i>GTT (glucose tolerance test);</i> <i>OGTT (Oral Glucose Tolerance Test);</i> c) <i>Hb (haemoglobin);</i> <i>Hgb (haemoglobin)</i> d) <i>at fib (atrial fibrillation)</i> <i>AFib (atrial fibrillation)</i>	а) електрокардіограма; б) тест на толерантність до глюкози; с) гемоглобін; д) миготлива аритмія
2	incomplete synonyms	a) <i>PD (pulmonary disease)</i> <i>COAD (chronic obstructive airway disease);</i> b) <i>CPT (Chest Photoroentgenography)</i> <i>CXR (chest X-ray).</i>	а) захворювання легенів; хронічна обструктивна пневмонія або бронхіт. б) флюорографія органів дихання; рентген грудної клітини.

Table 4

Types of abbreviations-antonyms

№	Types of antonymy	Abbreviations	Translations
1	absolute (total) antonyms	<i>M / H (myopia / hypermetropia, hyperopia)</i>	короткозорість / далекозорість
2	incomplete antonyms	<i>M / Pb (myopia / presbyopia)</i>	короткозорість / пресбіопія, стареча далекозорість

Table 5

Homonymous abbreviations

№	Abbreviation	Abbreviations deciphering	Translations
1	AMA	<i>American Medical Association</i> <i>anti-mitochondrial antibody</i>	Американська медична асоціація антимітохондріальні антитіла
2	CHD	<i>congenital heart disease</i> <i>coronary heart disease</i>	врожена вада серця ішемічна хвороба серця
3	CAB	<i>Chronic Asthmatic Bronchitis</i> <i>Coronary Artery Bypass</i>	хронічний астматичний бронхіт аорто-коронарний шунт
4	CO	<i>cardiac output</i> <i>carbon monoxide</i>	серцевий викид окис вуглецю

vocabulary helps to balance lexical capacity within the system of abbreviations. Most often, antonyms form pairs, building the opposite points of an attribute on both sides of a certain criterion. According to their semantic characteristics, the abbreviations-antonyms can also be divided into:

a) *absolute(total) antonyms* (characterizing the opposite points of the same attribute, they have equal amounts of meaning capacity);

b) *incomplete antonyms* (differ in the amount of meaning capacity, overlapping only part of the meaning of its antagonist) (see table 4).

It should be noted that the concept of antonymy is rather symbolic and depends on such factors as the context in which abbreviations are used, and the criterion by which they are opposed. If the corresponding criterion and context of opposition disappear, antonymous relations disappear all together.

3) polysemous abbreviations. Highly common is the polysemy of English medical and pharmaceutical abbreviations (the existence of several related meanings in the same abbreviation), which has arisen due to the violation of the partial balance between a denoted word and a word that denotes it (abbreviation form). When recipients work with the English medical and pharmaceutical literature, they discover that polysemous abbreviations create a significant problem that is the problem of choosing the correct, accurate interpretation of the abbreviation from several available, for example: *RA (rheumatoid arthritis)* – *ревматоїдний артрит*; *RA (rheumatoid arthritis antibodies)* – *антитіла при ревматоїдному артриті*.

Despite the graphic similarity, the first abbreviation has a larger capacity of meaning and is the main part in this polysemous “nest”, the second is derived from the first, it has a narrower meaning capacity and is more specific.

4) homonymous abbreviations. Homonymy is the biggest problem for those who work with English medical and pharmaceutical abbreviations. The number of homonymous abbreviations is steadily growing and it is difficult to understand which abbreviation from the dozen of homonymous ones must be applied. The situation is complicated by the fact that some homonyms belong to the same branch of medicine or pharmacy (see table 5):

Conclusions. The analysis revealed that in the medical and pharmaceutical fields abbreviations are used to denote the following categories and directions: names and descriptions of diseases, the nomination of anatomical structures and physiological indicators, medical and diagnostic procedures, language units to denote medical institutions, medical equipment, the status of a medical worker and a patient, abbreviation units in programs and standards. They are represented by alphabetisms, acronyms, and mixed abbreviations, and it is found that the last one is presented with a meager group of terms. Among the abbreviations selected for the current research, the initial ones quantitatively prevail, and polysemy and homonymy are highly common. The obtained results open prospects for further investigations of the peculiarities of translation of medical and pharmaceutical abbreviations within scientific contexts.

BIBLIOGRAPHY

1. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка (практический курс). М. 1977. 240 с.
2. Барбашева С.С. Авраменко А.А. Особенности перевода аббревиатур в англоязычном медицинском тексте. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. Том 13 № 2 (40) (4). Самара, 2011. С. 911–916.
3. Бирюкова Е.А. Функционирование аббревиатур в современной речи : дис. ... канд. филол. наук. М. 2001. 309с.
4. Зубова Л.Ю. Английские медицинские аббревиатуры как часть профессиональной языковой картины мира : на фоне их русских и французских аналогов : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Воронеж, 2009.
5. Кочарян Ю.Г. Аббревиация в английской военной лексике : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2007. 17 с.
6. Кукаріна А.Д. Способи перекладу аббревіатур в англомовному та україномовному медичному дискурсі : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.16 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Київ, 2017.
7. Сегаль М. Аббревиации и аббревиатуры в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1994. 176 с.

REFERENCES

1. Arbekova T. Y. (1977). Lexicology of the English language (practical course). [Leksykologhyya anhlyiskoho yazyka (praktycheskyi kurs)]. Moscow. 240 p.
2. Barbasheva S. S. (2011). Avramenko A.A. Features of the translation of abbreviations in the English-language medical text (based on the terminology of cardiology). [Osobennosty perevoda abbrevyatur v anhloiazychnom medytsynskom tekste (na materialie termynolohyyi kardiolohii)]. *Izvestiia Samar-skoho nauchnoho tsentra Rossyiskoi akademii nauk*. Vol 13. №2 (40) (4). Samara, pp. 911–916.
3. Biriukova Ie. A. (2001). Functioning of abbreviations in modern speech [Funktsionirovaniie abbreviator v sovremennoi rechi]: dis. ... kand. filol. nauk. Moscow, 309 p.
4. Zubova L.Iu. (2009). English medical abbreviations as part of the professional linguistic world view: against the background of their Russian and French counterparts. [Anhlyiskiie meditsinskiie abbreviatury kak chast professionalnoi iazykovoï kartyny mira: na fone ikh russkikh i frantsuzskikh analogov]: dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Voronezh, 244 p.
5. Kocharian Yu.H. (2007). Abbreviation in English military vocabulary [Abbrevyatsiia v anhlyiskoi voiennoi leksike]: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. Moscow, 17 p.
6. Kukarina A. D. (2017). Methods of translating abbreviations in English and Ukrainian medical discourse. [Sposoby perekladu abreviatur v anhloimovnomu ta ukrainimovnomu medychnomu dyskursi]: dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.16. Kyiv, 261 p.
7. Sehah M. (1994). Abbreviations and acronyms in modern English [Abbreviatsiia abbreviatury v sovremennom anhliiskom yazyke]: diss. ... kand. filol. nauk. Leningrad, 176 p.

HOMONYMY IN VERBAL WORD COMBINATIONS

Pukaliak M. V.

Lecturer at the Department of Foreign Languages

Lviv Polytechnic National University

S. Bandera str., 12, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-0682-4647

martapukaliak@gmail.com

Key words: *polysemy, paradigm, syntactic, synchrony, method, analysis.*

The article is aimed at investigating grammatical homonymy in the Modern English language, types and peculiarities of the homonymous structures functioning in the literary texts. Homonymy is analyzed as a phenomenon of synchrony and viewed as a result of opposite processes of semantic divergence of words, etymologically coming from one and the same source. Homonyms are linguistic units different in meaning but identical in their form. In case of polysemy, different meanings of the same grammatical form are mutually dependent and proceed from the same meaning. In case of homonymy, the primary (invariant) meaning of a given grammatical form is no longer traced in different uses of this form. Syntactical homonymy is more complicated in its general features than morphological homonymy: identity of homonymous structures is not of absolute, all-embracing character and along with the prevailing identity there are also some differences, which are explicit indicators of deep non-identity of syntactical constructions. Structural non-identity of syntactical homonyms reveals itself in the process of their formation. Syntactical homonyms are such units in which surface structures coincide but deep semantic structures are different. It is the syntactical paradigm that makes it possible to reveal homonymy of the syntactic structure. If paradigmatic connection is considered to be a connection of a language element with other elements, then besides usual paradigmatic connections inside their syntactic paradigm, homonymy of syntactical units has connections with other elements of homonymous row. These connections are called homonymous collisions. It is transformational analysis that helps to differentiate homonymous constructions. In the frame of homonymy phenomena of morphological and syntactical homonymy stand apart from each other. Morphological homonymy includes separate parts of morphological paradigm and in such a way becomes an inalienable feature of all the morphological system of the language. Syntactical homonymy is more complicated in its general features than morphological homonymy: identity of homonymous structures is not of absolute, all-embracing character and along with the prevailing identity there are also some differences, which are explicit indicators of deep non-identity of syntactical constructions. Structural non-identity of syntactical homonyms reveals itself in the process of their formation.

ОМОНИМІЯ В ДІЄСЛІВНИХ КОМБІНАЦІЯХ

Пукаляк М. В.

викладач кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-0682-4647

martapukaliak@gmail.com

Ключові слова: полісемія, парадигма, синтаксис, синхронія, метод, аналіз.

Стаття спрямована на дослідження граматичної омонімії в сучасній англійській мові, типів та особливостей омонімічних структур, що функціонують у літературних текстах. Омнімія аналізується як явище синхронії і розглядається як результат протилежних процесів семантичної розбіжності слів, етимологічно що походять з одного і того ж джерела. Омнімії – це мовні одиниці, різні за значенням, але однакові за своєю формою. У випадку багатозначності різні значення однієї і тієї ж граматичної форми взаємозалежні і виходять з одного і того ж значення. У випадку омонімії первинне (інваріантне) значення цієї граматичної форми не простежується в різних видах використання цієї форми. Синтаксичні омонімії – це такі одиниці, в яких поверхневі структури збігаються, але глибокі семантичні структури різні. Саме синтаксична парадигма дає змогу виявити омонімію синтаксичної структури. Якщо парадигматичним зв'язком вважається зв'язок мовного елемента з іншими елементами, то, крім звичайних парадигматичних зв'язків усередині їх синтаксичної парадигми, омонімія синтаксичних одиниць має зв'язки з іншими елементами омонімічного рядка. Ці зв'язки називаються омонімічними зіткненнями. Саме трансформаційний аналіз допомагає диференціювати омонімічні конструкції. У рамках омонімії явища морфологічної та синтаксичної омонімії стоять окремо один від одного. Морфологічна омонімія включає окремі частини морфологічної парадигми і таким чином стає невід'ємною ознакою всієї морфологічної системи мови. Синтаксична омонімія складніша за своїми загальними ознаками, ніж морфологічна омонімія: тотожність омонімічних структур не має абсолютного, всеохоплюючого характеру, і поряд із переважаючою ідентичністю існують також деякі відмінності, які є явними показниками глибокої неідентичності синтаксичних конструкцій. Структурна нетотожність синтаксичних омоніміїв виявляється в процесі їх формування.

Formulation of the scientific problem. A wide range of valency of a verb results in a great variety of word combinations. External coincidence of adjuncts causes such a type of homonymy, which could be called grammatical homonymy of the first degree. But homonymy of verbal word combinations is not exhausted by the coincidence. Grammatical analysis shows that the relations between components can differ in the frames of a certain type of word combinations that falls under a certain structural formula. And this is homonymy of the second degree. In the sphere of verbal word combinations, we can differentiate two types of syntactical homonymy: external and internal homonymy.

There is an opinion that homonyms may be created through the break-up of a former case of polysemy. Form-words, prepositions and conjunctions give

sufficient evidence to this: *provided*, past participle of *provide*, and a conjunction *provided* meaning *on the condition that* [4, p. 118].

All of these problems were dealt with separately as they arose in the course of linguistic studies of the verb system.

The aim and the task of the article is to investigate the homonymy in verbal word combinations and differentiate between external and internal homonymy.

The subject of the investigation and the tasks set are achieved by using such linguistic methods as descriptive method, methods of transformational and distributional analysis.

The object of the investigation is paradigmatic connections of the homonymous verbal word combinations, their functioning on the syntactic level and methods of their differentiating.

Presentation of the basic material and interpretation of the results of the investigation.

External homonymy is the result of the morphological poverty and insufficient differentiation of those classes of words that have functions of adjuncts in verbal word combinations. This type of homonymy is rather provincial in character. Here homonymous collisions are theoretically possible in eight pairs of verbal word combinations.

1.1. V+D – V+A

1. This case may appear if the words of class D and class A do not have any formal indicator:

runs fast – grows old;
speaks loud – becomes distant;
opens wide – turns warm.

In order to reveal differences between those models, it is necessary to use the transformational procedure and observe models' behaviour to reveal possible differences.

The procedures used for differentiation are as follows:

1) Nominalization with expansion :
grows old – the man's growing old;
runs fast – the man's running fast;
speaks loud – the man's speaking loud;
becomes distant – the man becoming distant;
opens wide – the man's opening wide;

2) Addition of intensifier:

grows too old;
runs too fast;
speaks too loud;
becomes too distant;
opens too wide;
turns too warm.

3) Passive transformation and decomposition into NS:

X grows old – *X is grown old;
X runs fast – *X is run fast;
X speaks loud – *X is spoken loud;
X becomes distant – *X is become distant;
X opens wide – *X is opened wide;
X turns warm – *X is turned warm.

Differentiation of homomodels can be carried out by means of the following procedures:

1) exchange of the words that cause difficulties for their synonyms or antonyms. This can more explicitly indicate lexico-grammatical class:

grows old – grows ancient, time honored, venerable;

grows young, youthful, ageless.

Runs fast – runs quickly, swiftly, rapidly; runs slowly.

Belonging of "old" to the class of adjectives is confirmed by the fact, that most synonyms and antonyms have word-building affixes of adjective; when "fast" is concerned, then most of its synonyms and antonyms are marked as adverbs.

2) crossing out words that result in difficulties with the aim to find any changes in the semantics of the verbal core:

grows old – X grows;
runs fast – X runs;
speaks loud – X speaks;
becomes distant – X becomes;
opens wide – X opens;
turns warm – X turns.

If the models were identical, then the procedure of crossing out adjuncts would be reflected to the same extent on the semantics of the verbal core. The meanings of verbs "run, speak, open" do not undergo significant changes, while those of the verbs "grow, become and turn" do.

1.2. V+D – V+N

This case may appear, if words of class D and N do not have any formal indicators of their belonging to those classes:

1) *feels good – names Good.*

Classes of adverbs and nouns stand so far apart from each other and differ so much, that they are distinguished easily with the help of:

a) nominalization:

runs fast – the running fast, calls fast – *the calling Fast;
feels good – the feeling good, names Good – *the naming Good;

b) addition of intensifier:

runs fast – runs too fast, calls Fast – *calls too Fast;
feels good – feels too good, names Good – *names too Good;

c) passive transformation:

X runs fast – *fast is run by X, X calls Fast – Fast is called by X;

X feels good – *good is felt by X, X names good – Good is named by X.

1.3. V+D – V+Ven

This case may occur when the adverb and participle II do not have any special formal indicators:

runs fast – seems lost.

Usage of all the procedures (nominalization, nominalization with expansion, decomposition into NS, passive transformation, addition of intensifier) does not give any result because of significant coincidence of distributional features of adverb and participle. Expansion of models by using "very" cannot serve to delimit them because both "seems very lost" and "seems very much lost" are widely used.

It appears useful to restore homomodels prior to the sentence restoration in order to observe if the received derivational history of sentences differ:

runs fast – X runs fast – X runs, the running is fast;
seems lost – X is lost, it seems so, *the seeming is lost.

1.4. V+A – V+N

This case appears when the adjunct and noun, which belong to verbal word combinations do not

have any formal indicators of belonging to definite lexico-grammatical class. It is characteristic of a noun not to have any determinants:

grows old – calls Tom.

For differentiation of these homomodels we can use addition of intensifier “very” and passive transformation:

*grows old – grows very old,
calls Tom – *calls very Tom;
sounds beautiful – sounds very beautiful,
names Tornful – *names very Tornful.
X grows old – *old is grown by X,
X calls Tom – Tom is called by X;
X sounds beautiful – *beautiful is sounded by X,
X names Tornful – Tornful is named by X.*

1.5. V+A – V+Ving

It appears when adjective with –ing ending is used in verbal word combinations and this adjective does not formally differ from corresponding non predicative form:

*seems interesting – sits reading,
looks charming – stands thinking,
becomes fascinating – speaks boasting.*

Procedures of differentiation can be one of two types:

1) The first procedure is directed at revealing differences between adjective and –ing form:

*seems interesting – seems more interesting, sits reading – sits more reading;
looks charming – looks more charming, stands thinking – *stands more thinking;
becomes fascinating – becomes more fascinating,
speaks boasting – *speaks more boasting.*

2) The second is directed at showing different derivational history of homomodel:

*X seems interesting – X is interesting, it seems so;
X sits reading – X sits. X reads.
X looks charming – X is charming, it looks so;
X stands thinking – X stands. X thinks.
X becomes fascinating – X is fascinating, it becomes so;*

X speaks boasting – X speaks. X boasts.

1.6. V+A – V+Ven

This case occurs when the adjective and participle, which have similar or identical formal structure or are deprived of any identification marks, are included into verbal word-combinations as adjuncts:

*grows old – seems lost,
looks sodden – gets written.*

For the differentiation of these homomodels we should use procedures, which reveal specific distributional quality of adjectives. This allows distinguishing them from participles as verbal forms. These procedures constitute the essence of expansion of word combinations by:

1) using intensifier “very”

Examples: *grows old – grows very old,
seems lost – *seems very lost;*

*looks sodden – looks very sodden,
gets written – *gets very written.*

2) transformation of the degree of comparison.

Examples: *grows old – grows older,
seems lost – *seems loster;
looks sodden – looks more sodden,
gets written – *gets more written.*

1.7. V+N – V+Ving

This case is unlikely to create homonymous collision.

Noun included as an adjunct in verbal word combinations, is to be a proper noun, to be used with zero article, to be in the singular form and with –ing ending:

*calls Browning – sits reading,
keeps Karting – stands thinking.*

For the differentiation of these homomodels we can use the following procedures:

1) passive transformation:

*X calls Browning – Browning is called by X;
X sits reading – *reading is sat by X;
X keeps Karting – Karting is kept by X,
X stands thinking – *thinking is standed by X.*

2) transformational expansion by introducing conjunction “and”:

*calls Browning – *calls and Browns,
sits reading – sits and reads;
keeps Karting – *keeps and Karts,
stands thinking – stands and thinks.*

1.8. V+N – V + Ven

This case occurs when a proper noun, which is included in verbal word combination can have different endings. As morphological structure of the Past participle has some variants, it creates a great variety of homonymous collisions:

*calls Frost – seems lost,
names Bridged – feels changed.*

Distinction can be carried out with the help of two procedures, which clearly show different semantico-syntactical relations within the word combination and categorial properties of an adjunct.

expansion of word combination by using adjectives:

*calls Frost – calls young Frost,
seems lost – *seems young lost;
names Bridged – names young Bridged,
feels changed – *feels young changed.*

passive transformation:

*X calls Frost – Frost is called by X,
X seems lost – *lost is seemed by X;
X names Beided – Bridged is named by X,
X feels changed – *changed is felt by X.*

Conclusions. The article was aimed at investigating grammatical homonymy in the Modern English language, types and peculiarities of the homonymous structures functioning in the literary texts.

Homonymy was analyzed as a phenomenon of synchrony and viewed as a result of opposite processes of semantic divergence of words, etymologically coming from one and the same source.

A wide range of valency of a verb results in a great variety of word combinations. Grammatical analysis shows that the relations between components can differ in the frames of a certain type of word combinations that falls under a certain structural formula. In the sphere of verbal word combinations two types of syntactical homonymy are differentiated: internal and external homonymy.

Perspectives for further investigations. One of the most debatable problems is the problem between homonymy and polysemy i.e. between different meanings of a polysemantic word and the meanings of two or more different homonymous words. To solve a problem a number of criteria must be applied. It is still waiting for its salvation. Also distinguishing between polysemantic words takes its special place. I hope that this article will be useful for both teachers and students, everyone who is interested in the field of homonymy.

BIBLIOGRAPHY

1. Василевский А.Л. Полисемия и омонимия конструкций с субстантивным сказуемым в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук :10.02.04. Москва, 1962. 23 с.
2. Гендельман Ж.А. Глаголы с включенным временным признаком действия/состояния в английском языке: семантика и функционирование : автореф. дис. ... канд. филолог. Наук : 10.02.04. Киев, 1991. 17 с.
3. Карцевский С. Введение в изучение междоментий. *Вопросы языкознания*. 1984. № 6. С. 127–137.
4. Маулер Ф.И. Грамматическая омонимия в англ. языке. Ростов, 1983. 136 с.
5. Сухорольська С.М., Федоренко О.І. Методи лінгвістичних досліджень : навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців. Львів : ВІД ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 378 с.
6. Christie A. Selected Stories. M.: Progress, 1976. 334 p.
7. Fowles J. The Ebony Tower. Eliduc. Enigma. M.: Progress, 1980. 246 p.
8. Hemingway E. A Farewell To Arms. M.: Progress, 1976. 320 p.
9. Maugham W.S. Rain and Other Short Stories. M.: Progress, 1977. 406 p.

REFERENCES

1. Vasilevskiy A.L. (1962) Polisemiya i omonimiya konstruksiy s substantivnym skazuemym v sovremennom angliyskom yazyke [Polysemy and homonymy of constructions with a substantive predicate in modern English]: Avtoref. Dis. ... kand. filol. Nauk : 10.02.04. Moskva.
2. Gendel'man Zh.A. (1991) Glagoly s vklyuchennym vremennym priznakom deystiya/sostoyaniya v angliyskom yazyke: semantika i funktsionirovanie [Action / State Verbs in English: Semantics and Functioning]: Avtoref. Dis. ... kand. filolog. Nauk : 10.02.04. Kiev.
3. Kartsev'skiy S. (1984) Vvedenie v izuchenie mezhdometiy. [Introduction to the study of interjections]. *Vopr. Yazykoznaneya*. № 6. 127–137 pp.
4. Mauler F.I. (1983) Grammaticheskaya omonimiya v angl. yazyke. [Grammatical homonymy in English language]. Rostov, 136 p.
5. Sukhorol's'ka C.M., Fedorenko O.I. (2005) Metodi lingvistichnikh doslidzhen' [Methods of linguistic analysis]: navch. posibnik dlya studentiv, aspirantiv i naukovtsiv. L'viv: VID LNU im. Ivana Franka, 378 p.
6. Christie A. (1976) Selected Stories. M.: Progress. 334 p.
7. Fowles J. (1980) The Ebony Tower. Eliduc. Enigma. M.: Progress. 246 p.
8. Hemingway E. (1976) A Farewell To Arms. M.: Progress. 320 p.
9. Maugham W.S. (1977) Rain and Other Short Stories. M.: Progress. 406 p.

ЕМОТИВНА ЛЕКСИКА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ БУНДЕСКАНЦЛЕРКИ АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ

Романова Н. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри німецької та романської філології*

*Херсонський державний університет
вул. Університетська, 27, Херсон, Україна*

orcid.org/0000-0002-7444-3811

vissensvelt@gmail.com

Ключові слова: *емоції,
емоційне ставлення, емотивна
лексика, бундесканцлерка,
політикиня, Ангела Меркель.*

Реферована стаття висвітлює особливості семантики емотивної лексики, репрезентованої в німецькомовному політичному дискурсі бундесканцлерки Ангели Меркель. Актуальність студії зумовлена потребою виявлення специфіки феномена в площині ментальних процесів, що допомагає уточнити характер взаємодії мови та мислення, з'ясувати, як вербалізуються знання політикині про емоції. Мова політичних діячів є засобом і інструментом влади, механізмом маніпуляції масової свідомості, орієнтована більшою мірою на інтелект адресата, його думки, емоції, почуття. Будучи порівняно нейтральною, ця мова відображає майбутній контекст, інтерпретований у річищі політичної діяльності. Такий контекст важко заперечити, неможливо перевірити, проте легко змодельовати. Йдеться про інтереси суспільства, закарбовані через певні образи й навіть моделі ворогів чи недругів. Виокремлено умовно три різновиди семантики емотивної лексики: позитивна, негативна й невизначена. Позитивна семантика емотивної лексики – носія базових, соціальних і культурних емоцій – відповідає позитивному ставленню А. Меркель до предметів і явищ навколишнього світу, інформує про задоволення її потреб, актуалізує появу позитивних емоцій, у тому числі радість, щастя, надія, любов тощо. Негативна семантика емотивної лексики сигналізує про відповідне ставлення до предметів і явищ навколишнього світу, маніфестує розбіжність між бажаним станом речей і існуючим, викликає в неї негативні емоції, як-от страх, тривога, стрес тощо. Невизначена семантика емотивної лексики тотожна нечіткому ставленню канцлерки до предметів і явищ навколишнього світу, характеризує розмитість її потреб, запитів та інтересів, не має очевидної модальності, прикладом невизначених емоцій є нестрах, немовчання, небайдужість. Встановлено два основні типи мовної свідомості: типова й нетипова, що опосередковуються перехідною мовною свідомістю. Типовість, нетиповість або перехідність визначено через кількісні показники й обрахунки. Доведено, що емотивна лексика конкурує з аналогічними фразеологічними одиницями.

EMOTIONAL VOCABULARY OF THE POLITICAL DISCOURSE OF THE CHANCELLOR ANGELA MERKEL

Romanova N. V.

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,

Professor at German and Romance Philology Chair

Kherson State University

Universitetska str., 27, Kherson, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7444-3811

vissensvelt@gmail.com

Key words: *emotions, emotional attitude, emotional vocabulary, Chancellor of the German, politician, Angela Merkel.*

This article is devoted to the semantics of emotional vocabulary represented in the German political discourse of Chancellor Angela Merkel. The urgency of the study is due to the need to identify the specifics of the phenomenon in the plane of mental processes, which helps to clarify the nature of the interaction between language and thinking, to find out how to verbalize the knowledge of politics about emotions. The language of politicians is a means and instrument of power, a mechanism for manipulating the mass consciousness, focused more on the intellect of the addressee, his thoughts, emotions, feelings. Being relatively neutral, this language reflects the future context interpreted in the stream of political activity. This context is difficult to deny, impossible to verify, but easy to model. It is about the interests of society, engraved through certain images and even models of enemies or foes. We have got three types of semantics of emotional vocabulary: positive, negative and indefinite. Positive semantics of emotional vocabulary – the carrier of basic, social and cultural emotions – corresponds to the positive attitude of A. Merkel to objects and phenomena of the world, informs about the satisfaction of her needs, actualizes the emergence of positive emotions including joy, happiness, hope, love and more. Negative semantics of emotional vocabulary signals the appropriate attitude to objects and phenomena of the world, manifests a discrepancy between the desired state of affairs and the existing, causes it negative emotions such as fear, anxiety, stress and more. Indefinite semantics of emotional vocabulary is identical to the Chancellor's vague attitude to objects and phenomena of the world, characterizes the vagueness of her needs, requests and interests, has no obvious modality, examples of indefinite emotions are fear, silence, indifference. There are two main types of language consciousness: typical and atypical, mediated by the transitional language consciousness. Typicality, non-typicality or transition is determined through quantitative indicators and calculations. It is proved that emotional vocabulary competes with similar phraseological units.

Постановка проблеми. Політична кар'єра Ангели Доротеї Меркель розпочалась у 90-х роках ХХ століття з посади міністерки жінок та молоді. Сьогодні – це вже глава федерального уряду Німеччини. Зміна політичного статусу свідчить не лише про авторитет, а й про репутацію, високий професіоналізм А. Меркель, її входження в соціальне середовище та в структуру соціальних зв'язків.

Говорячи про комунікативну лінію поведінки А. Меркель, дослідники акцентують увагу на «сухості», «нейтральності», стриманості, офіційності, чіткості й лаконічності її мовлення [9, с. 154], тобто на політичному етикеті, який

передбачає тактовність, толерантність, неприпустимість крику, культуру цитат і гумору, виваженість слів і фраз, вміння слухати й вчасно закінчувати розмову і т. ін.

Очевидним є аналіз емотивної лексики (ЕЛ) – носія базових, соціальних і культурних емоцій – із позиції політичної лінгвістики, становлення якої як окремої науки відбувалося після Першої світової війни на теренах США (У. Ліппман).

Ми не ставимо тут за мету критичний аналіз хронології та концепцій політичної лінгвістики, наголосимо лише на тому факті, що політики маніпулюють свідомістю громадян власної

і «чужої» країни в політичних цілях [4, с. 162]. Отже, істину приховують, завуальовують, підміняють, фальсифікують. Прихованими й завуальованими є також емоції та почуття політиків, їхня емоційна поведінка набуває стереотипної форми [10]. Зрозуміло, що емотивна лексика політичного дискурсу насамперед має бути ретельно вибраною, підбраною, підготовленою, осмисленою, прагматично орієнтованою [7].

Мета пропонованої студії полягає у визначенні особливостей семантики емотивної лексики політичного дискурсу бундесканцлерки Ангели Меркель.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: 1) укласти експериментальну картотеку на матеріалі електронних версій промов А. Меркель упродовж 2020 року, 2) окреслити парадигму емотивної лексики на основі експериментальної картотеки, 3) проаналізувати семантику виокремленої емотивної лексики.

Об'єктом дослідження є емотивна лексика політичного дискурсу бундесканцлерки А. Меркель. **Предметом** вивчення є особливості семантики емотивної лексики політичного дискурсу бундесканцлерки А. Меркель.

Виклад основного матеріалу. Спостереження над експериментальною картотекою показує, що семантика ЕЛ пов'язана з трьома основними знаками емоційного переживання політикині: позитивним, негативним й невизначеним. Позитивне емоційне переживання відповідає позитивному ставленню А. Меркель до предметів і явищ дійсності, інформує про задоволення її потреб, запитів або інтересів, актуалізує в неї появу позитивних емоцій, як-от: радість, щастя, надія, любов тощо. Негативне емоційне переживання сигналізує про негативне ставлення канцлерки до предметів і явищ дійсності, вказує на розбіжність між бажаним станом речей і наявним, викликає в неї негативні емоції, наприклад, страх, тривогу, стрес тощо, невизначене емоційне переживання відображає нечітке ставлення адресанта (А. Меркель) до предметів і явищ дійсності, характеризує розмитість його потреб, запитів, інтересів, не має очевидної модальності, наприклад: нестрах, немовчання, небайдужість тощо.

Невизначені емоції маніфестують заперечення вихідної емоції: страху, мовчання, байдужості тощо. При цьому йдеться не про антонімічність або полярність переживання вихідної емоції, а про незгоду «людини зі змістом емоційного стану або переживання» [5, с. 134].

До прикладу, коли людина не боїться, це не означає, що вона смілива, мужня чи хоробра. Страх зберігається, але не впливає або мало впливає на поведінку.

Наприклад, вітаючи Гельмута Коля із врученням премії імені Генрі Кіссінджера за історичну

роль у возз'єднанні Німеччини й інтеграції об'єднаної країни в стабільну трансатлантичну спільноту, А. Меркель заявила про зміну цінностей європейського і світового масштабу й закликала не боятись цих змін: „*Jetzt muss ich mich erst mal um mich selber kümmern, weil sich die Welt nicht so gut und so leicht verbessern lässt, wie wir uns das gedacht haben*“, *darf uns jetzt nicht verschrecken* (21.01.2020) [12]. Чи можна вважати таку поведінку сміливою? Відповідь неоднозначна. З одного боку, наголос роблять на цінностях та знаннях про об'єкт, з іншого – на нормах, соціальній установці, емоційному ставленні до об'єкта, етнічній поведінці. Тут збігаються когнітивна й емоційна сфери, колективне й індивідуальне, об'єктивне й суб'єктивне, значення і смисл соціального об'єкта, а зміст переживання останнього визначається зовнішніми об'єктами, локалізованими в мультинаціональному соціумі. Отже, емоція нестраху насичена розмаїтими переживаннями, є культурно-історичним й емоційно-оцінним ставленням особистості до змін.

Розглянемо смислове наповнення ЕЛ кожного з наведених вище переживань.

Позитивне значення ЕЛ пов'язане з інтенсивністю вияву а) емоції радості *ich möchte euch noch einmal alle gemeinsam ganz herzlich im Bundeskanzleramt willkommen heißen und sagen, dass es schön ist, dass ihr hier seid, jedes Jahr wieder aufs Neue* (07.01.2020) [12], б) її варіанта – щастя *Daher ist es sehr, sehr gut zu wissen, dass sich nicht nur Politikerinnen und Politiker, sondern dass auch ihr euch für Frieden einsetzt – und zwar als Kinder, die ihr wie wir alle in einem Land lebt, in dem wir das große Glück haben, schon seit 75 Jahren in Frieden leben zu können* [там само], в) емоції гордості *Als Bundestagsabgeordnete dieses wunderschönen Wahlkreises, der sozusagen nicht nur den Landkreis von Landrat Kerth umspannt, sondern heute auch Teile des Nachbarlandkreises Greifswald, bin ich natürlich sehr stolz* <...> (13.01.2020) [12], д) її варіанта – душа співає *Das berührt mich sehr* (27.01.2020) [12], е) емоції сорому *Es ist eine Schande und beschämt mich zutiefst, wie sich Rassismus und Antisemitismus in unserem Land in diesen Zeiten äußern* (15.09.2020) [12], є) емоції інтересу, в тому числі уявний інтерес *Ich hätte es gut gefunden, wenn sich mehr so verhalten hätten wie Henry Kissinger zu Beginn meiner politischen Arbeit als Frauen- und Jugendministerin in der ersten gemeinsamen Regierung unter Helmut Kohl im wiedervereinigten Deutschland, wenn sich also mehr dafür interessiert hätten, wie ich mich denn so fühle in dieser gesamtdeutschen Regierung – sie war ziemlich westdeutsch geprägt; das darf man sagen* (21.01.2020) [12] і реальний *Unser Interesse an guten transatlantischen Beziehungen ist meiner*

Meinung nach größer als vielleicht im Augenblick das Interesse der Vereinigten Staaten von Amerika, da sie neben der atlantischen auch eine pazifische Küste haben und damit die große Herausforderung, China sozusagen vor der Haustür zu haben [там само].

Позитивними є емоція надії/сподівання *Dieses Lied und eure Arbeit als Sternsinger ist vielleicht so etwas wie ein kleines Licht, das Hoffnung in die Welt bringt* (07.01.2020) [12], емоція любові *Wir brauchen Nächstenliebe, damit die Welt friedlicher wird und damit die Welt zusammenhält* (07.01.2020) [12], емоція подиву *Ich bewundere die Kraft, die jüdische Menschen in Deutschland nach dem Ende der Shoa für genau diesen „riesigen Vertrauensvorschuss“ aufbrachten, mit dem sie Deutschland die Chance gaben, ein Zuhause für sie zu werden* (15.09.2020) [12], емоція побажання *Ich wünsche euch und euren Familien ein frohes und gesegnetes, ein glückliches Jahr* (27.05.2020) [12] та емоційні патерни а) довіра + сподівання *Ich glaube und hoffe, dass der heutige Tag auch noch einmal einen qualitativen Sprung in der Abwicklung unserer Kooperation mit sich bringt* (07.02.2020) [12], б) радість + вдячність *Es ist wichtig und ich bin froh und dankbar dafür, dass es Journalistinnen und Journalisten gibt, die es verstehen und sich nicht scheuen, Aufmerksamkeit dahin zu lenken, wo andere wegsehen.* (13.10.2020) [12].

Емоційний патерн розуміємо, слідом за К. Ізардом, як поєднання двох або більше (базових) емоцій, «які за певних обставин розгортаються одночасно або в певній послідовності і які взаємодіють між собою таким чином, що кожна з включених у патерн емоцій впливає на індивіда і його поведінку» [2, с. 69]. Крім названих різновидів емоцій, їх варіантів і емоційних патернів, виокремлюємо ще й почуття. В онтогенезі почуття з'явилися пізніше «як результат узагальнення емоційного досвіду» [3, с. 135].

Зауважимо, що почуття диференціюємо умовно на дві категорії: соціально-моральні та естетичні. Соціально-моральні почуття відображають ставлення невизначеної особи до соціальної дійсності, суспільства й людей, естетичні вказують на особисте ставлення А. Меркель до життя як людської культури.

Прикладом соціально-моральних почуттів слугує довіра *Für Freundschaft und Frieden braucht man Vertrauen* (13.10.2020) [12], прикладом естетичних – вдячність *Deshalb bin ich eben so dankbar dafür, dass John Kerry hier die Laudatio gehalten hat* (21.01.2020) [12], *In diesem Sinne wünsche ich uns allen viel Kraft bei den vor uns liegenden Aufgaben, danke der Konrad-Adenauer-Stiftung nochmals für die Einladung und wünsche Ihnen jetzt noch eine gute Diskussion* (27.05.2020) [12].

Негативне значення ЕЛ реалізується через інтенсивність вияву варіантів низки емоцій: страх

(потрясіння) *Besonders das Attentat auf die Synagoge in Halle hat uns tief erschüttert.* (14.06.2020) [12], (стрес) *30 Jahre lang immer wieder wahnsinniger Stress – ob es um Eigentumsfragen ging, ob es um Zukunftshoffnungen ging* [12], (жахіття) *Diese Worte geben Zeugnis von dem Grauen des von Deutschland begangenen Zivilisationsbruchs der Shoa* (27.01.2020) [12]; гнів (ненависть) *Wir müssen uns entschieden gegen Intoleranz und Hass, gegen Rassismus und Antisemitismus, gegen gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit wenden* [там само], горе (страждання) *Je mehr wir gemeinsam handeln, umso besser können wir menschliches Leid und wirtschaftliche Verwerfungen vermeiden bzw. Eindämmen* (28.04.2020) [12]. Сюди додаються емоція страху *aber wir wissen, dass etwa auch in Burkina Faso viele Kinder nicht in die Schule gehen können, weil sie Angst vor Terroristen haben* (07.01.2020) [12] і її варіанти – тривога *Millionen, ja, Milliarden von Menschen müssen sich Sorgen machen* (13.01.2020) [12], хвилювання *Wir grenzen also an Regionen mit dramatischen Konflikten. Das beunruhigt uns natürlich* (21.01.2020) [12], що тривають у часі *Heute mache ich mir manchmal Sorgen darüber, dass bei sehr viel mehr Freiheit auf der Welt die Fähigkeit, miteinander ins Gespräch zu kommen, nicht gewachsen ist* (23.01.2020) [12], і емоція мовчання *Wir waren eigentlich stumm, wir hatten in der ehemaligen DDR eigentlich gar keine gesellschaftliche Diskussion bis 1989* [там само], і емоція горя *Auch das traurige Kapitel der Zwangsadoptionen und andere Dinge müssen immer wieder in den Blick genommen werden, da sie Lebensmöglichkeiten zerstört haben* (13.01.2020) [12], і емоція зневаги *Wo fundamentale Regeln des Völkerrechts missachtet werden, werden wir dies benennen* (28.05.2020) [12], а також емоційний патерн горе + зневага + страх *Wir wissen auch, wenn wir etwa an Frau Reker denken, was viele Kommunalpolitiker leider zu erdulden und zu erleiden haben und wie schwer es heute oft ist, sich gegen Kräfte zur Wehr zu setzen, wenn da hart, menschenverachtend und brutal argumentiert wird und Menschen in Angst und Schrecken versetzt werden sollen* (05.10.2020) [12].

Невизначене значення ЕЛ формується, як уже зазначалось вище, на основі заперечення змісту вихідної емоції. Виділяємо емоцію страху (див. приклад вище), емоцію байдужості *Es war und ist überhaupt nicht vergebens; und es war und ist überhaupt nicht egal, was wir tun* (09.03.2020) [12], емоцію мовчання *Dazu dürfen wir niemals schweigen* (15.09.2020) [12], праксичне почуття, що відображає колегіальне ставлення до економічної діяльності інших країн, членів Євросоюзу, – солідарність *Wir unterstützen die Politik der Europäischen Union, alles zu tun, damit auch*

die vernetzte Weltwirtschaft weiter gut funktionieren kann, zum Beispiel durch bilaterale oder regionale Handelsabkommen (09.03.2020) [12].

З-поміж наведених психічних явищ – емоції, варіанти емоцій, емоційні патерни, почуття – домінують емоції і почуття. Їх модальність позитивна: радість, надія, бажання, вдячність; інтенсивність вияву варіюється від сильної до помірної та слабкої.

До специфіки вживання ЕЛ можна зарахувати узуальний статус, клішованість та паралелізм. Узуальний статус тлумачимо як кодифікацію мовної одиниці та типовість її лексичних значень у контексті, клішованість ототожнюємо з частотою відтворення певної емотивної лексики в структурі формул звертання (*Liebe Frau Schwesig; Lieber Henry Kissinger, lieber John Kerry, lieber Gerhard Casper*), вітання (*es ist mir eine Freude...; ich freue mich, dass wir...; ich möchte euch noch einmal alle gemeinsam ganz herzlich im Bundeskanzleramt willkommen heißen*), прощання (*Vielen Dank!, Alles Gute für Sie und viel Erfolg für Ihre weitere Arbeit! Herzlichen Dank*), паралелізм передбачає вживання ЕЛ і фразеологічних одиниць з емотивним значенням, наприклад: *unter die Arme greifen* «підтримувати когось» (психологічно), *in Angst und Schrecken versetzen* «сповнювати страхом і жахом», *die Welt auf den Kopf stellen* «(розм.) перекинути все у світі догори ногами» (про коронавірус), *Fürsorge durch Distanz ermöglichen* «турбота (про когось, про щось) дистанційно», *der Blick nach innen richten* «спрямувати погляд усередину» тощо.

Як відомо, фразеологічні одиниці виражають складні й ускладнені поняття про навколишній світ [11, с. 10], є нарізно оформленим, «але семантично цілісним і синтаксично неподільним мовним знаком» [6, с. 250], стилістичним засобом «образності мови поруч із персоніфікацією, метафорою, метонімією» [1, с. 11], експресії й оцінки [8, с. 29]. У цьому контексті політичний етикет зазнає стилістичного зсуву й наближає адресанта – першу особу держави – до адресата – пересічних громадян тієї чи тієї країни.

Висновки. ЕЛ політичного дискурсу бундесканцлерки А. Меркель кваліфікуємо на три семантичні підтипи: позитивна, негативна, невізначена. Кожен із цих підтипів корелює із ситуацією, силою активності, що залежить від рівня активації особистості, а також знаком базових, соціальних і культурних емоцій і емоційних патернів. Очевидним є дотримання протоколу, етикету, дипломатії. **Перспективи подальших розробок** впливають із можливості здійснення всебічного аналізу емотивних часток, емоційних вигуків і висловлювань у політичному дискурсі А. Меркель 2021 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Я., Зимомря М. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : УДУ, 1999. 176 с.
2. Изард К. Психология эмоций. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 464 с.
3. Кириленко Т.С. Психология: эмоційна сфера особистості. Київ: Либідь, 2007. 256 с.
4. Нагорна Л. Політична лінгвістика: стан і статус. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України]*. 2006. Вип. 30 (2). С. 160–168.
5. Романова Н.В. Поетичні погляди давніх германців на світ та емоції: семантико-етимологічне дослідження. Херсон : Айлант, 2017. 180 с.
6. Романюк С. Фразеологізми та неофразеологізми в українському політичному дискурсі. *Studia Ukrainica posnaniensia*. 2015. Vol. III. С. 249–257.
7. Седых А.П., Сопова И.В. Фразеологическая коммуникация как способ актуализации языковой личности политика (на материале дискурса А. Меркель). *Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки*. 2012. № 12 (131). Вип. 14. С. 105–112.
8. Солдатова С.М. Від фразотворення до дискурсу. Херсон : Тімекс, 2017. 154 с.
9. Цветкова Е.Б. Языковая специфика текстов политических речей Ангелы Меркель. *Вестник Балтийского федерального университета имени Иммануила Канта*. 2013. Вип. 2. С. 153–160.
10. Шостром Э. Анти-Карнеги, или человек-манипулятор / пер. с англ. А. Малышева. Москва : Дубль-В, 1994. 128 с.
11. Jesenšek V. Phraseologie. Kompendium für germanistische Studien. Maribor : Univerza v Mariboru, 2013. 102 S.
12. Merkel A. Reden. URL: <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles>

REFERENCES

1. Baran Ya.A. & Zymomyra M.I. (1999). Teoretychni osnovy frazeolohii [Theoretical bases of Phraseology]. Uzhhorod: University Press [in Ukrainian].
2. Izard C.E. (2008). Psikhologiya emotsiy [The Psychology of emotions]. Sankt Petersburg: Peter [in Russian].
3. Kyrylenko T.S. (2007). Psykhgolohiya: emotsiyna sfera osobystosti [Psychology: emotional sphere of personality]. Kyiv: Lybid' [in Ukrainian].
4. Nahorna L. (2006). Politychna linhvistyka: stan I status [Political linguistics: state and status]. Naukovi zapysky [Science notes]. Vol. 30 (2). P. 160–168 [in Ukrainian].

5. Romanova N.V. (2017). Poetychni pohlyady davnikh hermantsiv na svit ta emotsii: semantyko-etymolohichne doslidzhennya [Poetic views of the ancient Germans on the world and emotions: semantic and etymological research]. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
6. Romanyuk S. (2015). Frazeolohizmy ta neofrazeolohizmy v ukrains'komu politychnomu dyskursi [Phraseologisms and neophraseologisms in Ukrainian political discourse]. *Studia Ukrainica posnaniensia*. Vol. III. P. 249–257 [in Ukrainian].
7. Sedykh A.P., Sopova I.V. (2012). Frazeologicheskaya kommunikatsiya kak spiosob aktualizatsii yazykovoy lichnosti politika (na materiale diskursa A. Merkel) [Phraseological communication as way of actualizing the linguistic personality of a politician (based on the discourse of A. Merkel)]. *Nauchnye vedomosti. Seriya Gumanitarnye nauki* [Science News. Series Humane sciences]. Number 12 (131). Vol. 14. P. 105–112 [in Russian].
8. Soldatova S.M. (2017). Vid frazotvorenniya do dyskursu [From phrase formation to discourse]. Kherson: Timex [in Ukrainian].
9. Tsvetkova E.M. (2013). Yazykovaya spetsifika tekstov politicheskikh rechei Angely Merkel [Linguistic specificity of the texts of political speeches by Angela Merkel]. *Bulletin of the Immanuel Kant Baltic federal university*, 2. P. 153–160 [in Russian].
10. Shostrom E. (1994). *Anti-Karnegi, ili chelovek-manipulyator* [Anti-Karnegi, or man-manipulator]. Moscow: Dubl'-V [in Russian].
11. Jesenšek V. (2013). *Phraseologie. Kompendium für germanistische Studien*. Maribor: Univerza v Mariboru [in German].
12. Merkel A. (2020). *Reden*. URL: <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles> [in German].

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКАЗІОНАЛЬНИХ КВАЗІКОМПОЗИТІВ, УТВОРЕНИХ НА ОСНОВІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТІВ ГРЕЦЬКО-ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ, У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ФАНТАСТІВ

Самойленко О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1
Донецький національний медичний університет
вул. Привокзальна, 27, Лиман, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0001-5040-874X
helen11071985@gmail.com*

Ключові слова: *словотвір, okazionalizm, композиція, складне слово, квазікомполит, афіксоїд, словотвірна модель.*

Статтю присвячено дослідженню okazionalizm квазікомполитів у творчості сучасних письменників-фантастів Т. Претчета та С. Лук'яненка. Під квазікомполитами розуміють складні лексеми, які утворилися не шляхом конденсації речень і словосполучень, а за вже наявними в мові та мовленні моделями (за аналогією до окремих слів). Метою статті є визначення продуктивних шляхів творення okazionalizm лексичних одиниць у творах сучасних письменників-фантастів. Обрана мета передбачає виконання таких завдань: 1) конкретизувати обсяг терміна «okazionalizm»; 2) визначити складові частини авторських лексичних новоутворень; 3) проаналізувати причини функціонування лексичних одиниць із терміноелементами грецького та латинського походження, бо саме вони стали продуктивним матеріалом для утворення квазікомполитів та отримали статус інтернаціональних терміноелементів. Через високу частотність використання та функціональність такі словотвірні конструкції набувають статусу афіксоїдів, які перебувають на шляху переходу від вільних коренів до афіксів. Такі словотвірні конструкції є продуктивними не тільки для творення термінів, а й для появи okazionalizm слів, які сприяють реалізації функції авторського впливу та підвищують реалістичність світів, які зображують письменники-фантасти. Отже, афіксоїди грецько-латинського походження стають універсальним матеріалом і для okazionalizm словотвору, що підтверджується прикладами як з англійської мови, так і з російської. Афіксоїди грецько-латинського походження є прекрасним матеріалом для творення okazionalizm квазікомполитів на позначення наукових термінів альтернативних реальностей. Такі прийоми сприяють реалізації функції авторського впливу на реципієнта, використання терміноелементів, які є поширеними у науково-технічній сфері, перетворюють уявні світи на більш реальні та матеріальні завдяки термінології, а конструкції грецько-латинського походження є зрозумілими для носіїв майже всіх сучасних мов.

**PECULIARITIES OF OCCASIONAL OCCASIONAL WORDS WHICH ARE BUILT
ON THE BASIS OF TERMINOLOGICAL ELEMENTS OF GREEK
AND LATIN ORIGIN IN NOVELS OF MODERN SCIENCE-FICTION AUTHORS**

Samoilenko O. V.

PhD in Philology, Associate Professor,

Head of the Department of Language and Humanitarian Disciplines № 1

Donetsk National Medical University

Pryvokzalna str., 27, Lyman, Donetsk region, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5040-874X

helen11071985@gmail.com

Key words: *word-building, occasional word, compounding, compound word, quasicomposite, affixoid, word-pattern.*

The article is devoted to studying of occasional quasicomposites in the works of modern science fiction writers T. Pratchett and S. Lukyanenko. Quasicomposites are understood as compound words, which were formed not by condensation of sentences and phrases, but according to the models which have already been existing in the language and speech, by analogy to some special words. The aim of the article was to determine the productive ways of creating occasional lexical units in the works of modern science fiction writers. The chosen goal preconditions performing of the following tasks: 1) specifying the scope of the term “occasionalism”; 2) determination of the constituent parts of the author’s lexical units; 3) analysis of the reasons for the functioning of lexical units with terminological elements of Greek and Latin origin, because they have become productive material for the formation of quasicomposites and have gained the status of international terminological elements. Due to the high frequency of use and functionality, such word-forming constructs acquire the status of affixoids, which are on the way to the transition from free roots to affixes. Such word-forming constructs are productive not only for the creation of terms, but also for the appearance of occasional words, which contribute to the realization of the function of the author’s influence and increase the realism of the worlds described by science fiction writers. Thus, affixoids of Greek-Latin origin become universal material for occasional word formation, which is confirmed by examples from both English and Russian. Affixoids of Greek-Latin origin can be excellent material for creating occasional quasicomposites to denote scientific terms of alternative realities. Such techniques help the writers to realize the function of the author's influence on the recipient, the use of terminological elements that are common in science and technology transform imaginary worlds to more real and due to terminology. Besides it, roots of Greek-Latin origin are well understood by native speakers of almost all the modern languages.

Характеристикою авторського ідіостилію письменника є наявність певної кількості okazіональ-них слів, які притаманні саме його творчому доробку. У поезії часто звертаються до авторських епітетів та okazіональних метафор, у текстах публіцистичного стилю використовуються неологізми на позначення нових соціальних, політичних, культурних феноменів, а представники фантастики та наукової фантастики часто вживають власні наукові терміни, які використовуються для опису авторських світів та реальностей. Сучасна наукова термінологія базується на словотвірних конструктах грецького та латин-

ського походження, що слугують для уніфікації наукового знання, сприяють розумінню термінів представниками різних націй. Автори сучасних фантастичних романів також використовують традиційні терміноелементи у функції афіксоїда, але у незвичних комбінаціях на позначення специфічних явищ альтернативної реальності. Через високу частотність використання та функціональність такі словотвірні конструкти набувають статусу афіксоїдів, які перебувають на шляху переходу від вільних коренів до афіксів. Такі словотвірні конструкти є продуктивними не тільки для творення термінів, а й для появи okazіональних

слів, які сприяють реалізації функції авторського впливу та підвищують реалістичність світів, які зображують письменники-фантасти. Отже, афіксоїди грецько-латинського походження стають універсальним матеріалом і для оказіонального словотвору, що підтверджується прикладами як з англійської мови, так і з російської. Саме широке використання квазікомпозиції як шляху творення оказіональних складних слів зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою роботи стало визначення закономірностей творення оказіоналізмів у творах сучасних письменників-фантастів та їх основних функцій. Визначена ціль визначає реалізацію таких завдань: 1) конкретизувати обсяг значення терміна «оказіоналізм»; 2) знайти та проаналізувати оказіоналізми в текстах Т. Претчета та С. Лук'яненка; 3) визначити роль та функції оказіональних утворень терміноелементів грецького та латинського походження у творчості цих авторів.

Матеріалом дослідження слугували оказіональні квазікомпозиції, вибрані з романів Т. Претчета «The Colour of Magic і The Light Fantastic» та С. Лук'яненка «Новый дозор», «Квазу», «Кайнозой». Авторські новотвори визначалися на підставі невходження в узус.

Методи дослідження. Для узагальнення інформації про оказіональні новоутворення використовувався метод аналізу літературних джерел, для визначення складових частин новоутворень використовувався метод дистрибутивного аналізу, для опису особливостей квазікомпозицій та продуктивних словотвірних зразків застосовувався метод формального аналізу.

Підставою для диференціації інновацій більшість учених (О. Ребрій [6], О. Селіванова [7]) вважають критерій уходження/невходження в узус, який дав змогу поділити нові лексичні одиниці на такі два класи, як неологізми та оказіоналізми. До складу останніх дослідники зараховують усі інновації, що не увійшли на певний момент до лексичної системи цієї мови і завдяки цьому мають такі риси: 1) належність до мовлення (оказіоналізми є елементами мовлення, а не мовної системи). Так, наприклад, в англійській газеті «The Times» відзначається лексема *evil-dreaders* замість узальної *evil-doers* із таким же лексичним значенням; 2) нерегулярність уживання (оказіоналізми можуть виходити за межі окремих ситуацій спілкування, але вони не є відомими та/або не вживаються більшістю представників цього мовного суспільства); 3) утворюваність (оказіоналізми не відтворюються з внутрішнього лексикона мовця, а утворюються ним (окрім підтверджуваних контекстом випадків цитування)); 4) ненормативність (оказіоналізми порушують норму як некодифіковані одиниці); 5) контекстуальна залежність

(контекст – необхідна умова та єдине середовище існування оказіоналізмів); 6) новизна та незвичність (незважаючи на час їх створення, оказіоналізми сприймаються як нові та незвичні одиниці тими учасниками комунікації, що зіштовхуються з ними вперше); 7) прагматична маркованість (оказіоналізми мають значний прагматичний потенціал за рахунок інгерентно притаманного їм прагматичного компонента семантичної структури, що вміщує експресивні, емоційні та оцінні елементи значення).

Ж. Колоїз визначає, що оказіональні композити утворюються, як правило, на синтаксичній основі: «Складні слова є логічними заміниками словосполучень порівняльних зворотів і навіть речень» [1, с. 67]. Із цим твердженням можна посперечатися, бо саме слово «оказіоналізм» наголошує на чомусь не зовсім типовому, на тому, що суперечить дійсним правилам. Іноді оказіоналізми утворюються за моделями, що не є типовими для певної мови, а деколи (якщо і повторюють наявні моделі) поєднують поняття, які не можна співвіднести у реальному житті, тому про існування базових словосполучень або речень не може йтися. Такі феномени творяться в уяві автора, і він же пропонує їм назву, використовуючи вже відомі словотвірні засоби або тестуючи їх у новому семантичному контексті. Інакше кажучи, оказіоналізми проходять шлях від «невизначених образів, асоціацій, уявлень тощо, ... від актуалізованих у момент пробудження свідомості концептів й особистісних смислів та потреби чогось сказати до перетворення цих особистісних смислів, що відбувається з метою їх подальшого «ословлення», для чого деякі особистісні смисли стягуються в єдине ціле, а деякі ліквідуються» [2, с. 69].

Загалом, можна говорити про те, що словотворча діяльність письменників та оказіональні утворення, які трапляються в усному мовленні, сприяють затвердженню за кореневими морфемами статусу афіксоїдів, тому що значно підвищують частотність їх використання та здатність сполучуватися з різноманітними (як із семантичної точки зору, так і зі структурної) основами або словами. Яскравим доказом існування такого феномену є англійські афіксоїди *-gate*, *-friendly*, які закріпили свій проміжний статус на сторінках англійських та американських газет, звідки вони перейшли до узусу та набули статусу загальноновизнаних словотвірних елементів. А на початку XXI ст. активно відбувається процес переходу елементу *-scape* до статусу афіксоїда, але поки що тільки оказіонального: *winterscape*, *motorscape*, *parcscape*.

Деякі лінгвісти навіть підкреслюють, що дія аналогії може спричинити словотвірну моду, коли різні поети та письменники починають використовувати однакові словотвірні моделі для власних

оказіоналізмів. Особливо це властиве мові поезії, бо словотворча «мода» стимулює співтворчість, де автоматизує мовні стереотипи.

Тері Претчет часто використовує квазікомпозицію для утворення нових лексичних одиниць, він створює свій власний вокабуляр за аналогією до мовних моделей, які вже активно функціонують у мовній системі. Автор часто використовує компоненти грецького та латинського походження для того, щоб описувати реальність, яку він сам створив у своїх романах. Як приклад можна навести назву книги магії «*Necrotelicomnicon*»: *There are of course many famous books of magic. Some may talk of the Necrotelicomnicon, with its pages made of ancient lizard skin...* [9, с. 10]. Ця назва містить корінь грецького походження *necro-* зі значенням «мертвий, мертво тіло, відмирання». Також власна назва складається з кореня *-telic-* зі значенням «спрямований уперед». Наступний компонент слова – це корінь латинського походження *omni-* (увесь, кожен, усе). Отже, назву магичної книги можна сприймати як «повністю спрямована на смерть та мерців». З іншого боку, використання термінів, які широко вживаються у медицині та фізиці (*histonecrosis, acronecrosis, necrophilia, omnivore*), наближують магичну книгу до наукової літератури, що і стає глобальною метою автора, бо в його уявленому світі саме магія виконує роль та функцію науки.

Прикладом терміна, який використовується для опису альтернативної науки, є *headology*, який був утворений за повною аналогією до слова *psychology*. У статтях про книги Т. Претчета згадано, що *headology like psychology, but many witches think «psychology» is a bad word, or that it means «having a psychological problem»*. *The practice of headology relies on the principle that what people believe is what is real. This is used by witches to earn respect or at least fear, and also to cure patients* [10]. Отож, ця okazіональна одиниця навіть має свою сторінку у Вікіпедії.

Отже, Тері Претчет описує науку свого Всесвіту за допомогою інтернаціональних афіксоїдів, які є дуже продуктивними у реальній науковій термінології: *The early astrozoologists, hauled back from their long dangle by enormous teams of slaves* [9, с. 2]. Деякі лексеми імітують медичну термінологію: *Yes, well, this is the sessile or heptacarpic variety, 'said Rincewind. The nuts look very much like acorns, in fact (hepta- – грец. «сім», a carp- – це латинський термін на позначення зап'ястка)* [9, с. 36].

Словотвірні конструкції *necro-*, *-logy*, *astro-*, *zoo-* є дуже продуктивними у царині науки, що значно спрощує процес словотвору за аналогією за допомогою розповсюджених афіксоїдів: *histonecrosis, myonecrosis, acronecrosis, dermanecrosis, zootoxinum, zoophobia, zoophilia,*

zoology, nephrology, psychology, endocrinology, cardiology, gynecology, astrology.

Використання інтернаціональних терміноелементів грецько-латинського походження є типовим не тільки для англомовних фантастичних творів. Російські письменники-фантасти також широко використовують словотвірний матеріал грецько-латинського походження. Сергій Лук'яненко у своїй сазі про дозори також залучає його: *Пялится в экран как маньяк-гаджетофил мне не хотелось, так что я просто надел клипсу наушника и шел, повинуюсь командам, которые отдавал приятный женский голос* [5]. Лексема *гаджетофил* утворилася за аналогією до слів *педофил, геронтофил, зоофил* на позначення певного сексуального збочення, відхилення від норми.

Мозги тоже волкоморфировали. Не до конца, конечно, но умножат в уме трехзначные числа, – забудь... [5]. Цей приклад ілюструє те, що креативність письменника може створювати лексеми, як поєднують як інтернаціональні терміноелементи, так і незапозичені корені. До того ж корінь *морф-* використовується для творення дієслова, що не є типовим, бо найчастіше ця лексема використовується для творення іменників: *морфеміка, морфологія, патоморфологія.*

С.В. Лук'яненко використовує матеріал грецько-латинського походження навіть у назві свого роману «Квази». Це незмінюваний іменник, який використовується як назва людей, які воскресли після смерті: *В первые недели катастрофы люди гибли в огромном количестве, но никаких толп квази не появлялось. Да и вообще... покойный профессор погрыз своего убийцу, но не поумнел* [3].

Цей терміноелемент використовується у низці квазіскладних слів: «– *Квази-человеческий. – Это нам и предстоит выяснить, – кивнул Михаил*» [4].

У діалогії терміноелементи набувають трохи іншого значення: замість розповсюдженого «квазі» – «несправжній» у романах розвивається семантика «такий, що характеризує колишніх мерців, належить їм».

Окремий вид життя, а саме життя після смерті, вимагає й окремих термінів для опису анатомії підвиду: *Но по непонятным, к сожалению, причинам, поступление, в некроорганизм живой нервной ткани, принадлежащей тому же биологическому виду, вызывает вторую волну изменений, стремительную, почти молниеносную. Работа некронейронов упорядочивается, выстраиваются новые нервные связи. Восставший превращается в квазичеловека* [3].

У звичайної людини є організм та нейрони, а у того, хто «пережив» власну смерть, є «*некроорганізм*» та «*некронейрони*», тобто афіксоїд *некро-* використовується у звичному для нього значення, але *некронейрони* – це не мертві або змертвілі

нейрони, а нейрони мертвих. Використання звичних терміноелементів у незвичній комбінації підкреслює, що світи людини квазіподібні, але протилежні, як смерть та життя. Тобто префіксоїд *квазі-* слугує для реалізації поняття «відсутність», у контексті роману – це відсутність життя, але: *Но это и не смерть. Это то состояние, для которого в человеческом языке не было подходящего слова. – А сейчас есть? – Конечно* [4]. А окремий вид життя вимагає використання певного вокабуляру: *Нам не стоит больше вместе работать, – сказал я. – Ищи Викторию. Занимайся своими квази-делами, Дранный Лис. А я тебя видеть не хочу. У меня своя работа и своя жизнь, ясно?* [3].

Отже, Сергій Лук'яненко у своїй діалогії «Квази» (порівняно з власним Всесвітом Террі Претчета) не створює новий світ, а чітко розділяє звичну реальність людей та сферу існування колишніх монстрів, але для підкреслення особливостей квазілюдей він використовує знайомі інтернаціональні терміноелементи, які одночасно вказують на подібність, але й акцентують на розбіжності, що сприяє оптимізації реалізації авторського впливу.

До того ж використання okazionalizmів сприяє скороченню вираження авторських думок, тому що такі одиниці замінюють словосполучення або й цілі речення, як-от не «зомбі, який повернувся до свідомого життя», а *квазілюдина*, не-«спеціаліст, який вивчає тварин на інших планетах», а *астрозоолог*. Таким чином, okazionalizmi допомагають реалізації закону економії мовних зусиль, який останнім часом зумовлює напрям розвитку сучасних мовних систем.

Висновки. Афіксоїди грецько-латинського походження є прекрасним матеріалом для творення okazionalizmів квазікомполітів на позначення наукових термінів альтернативної реальності. Таки прийоми допомагають реалізації функції авторського впливу на реципієнта, використання терміноелементів, які є поширеними у науково-технічній сфері, перетворюють уявні світи не більш реальні та матеріальні завдяки термінології. А конструкти грецько-латинського походження є добре зрозумілими для носіїв майже всіх сучасних мов, тому вони і трапляються як у творах як англійською мовою, так і російською. Перспективою дослідження є розвідки у царині okazionalizmів інших мов, а саме аналіз фантастичних творів французькою, іспанською, німецькою, українською мовами, щоб довести тези про те, що грецькі та латинські корені є універсальними не тільки для творення термінів, а й для okazionalizmів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колоїз Ж.В. Okazionalizmні деривати та їх лексикографічна розробка. *Мандрівець*. 2002. № 4. С. 46–50.

2. Колоїз Ж.В. Okazionalizmні складні номени як різновид компресивної комунікативної номінації. *Мандрівець*. 2005. № 4. С. 67–72.
3. Лук'яненко С.В. Квази. Издательство АСТ: 2016. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=92845&p=52
4. Лук'яненко С.В. Квази. Кайнозой. Издательство АСТ: 2021. URL: loveread.ec/read_book.php?id=92845&p=27
5. Лук'яненко С.В. Новый дозор. Издательство АСТ: 2012. URL: loveread.ec/read_book.php?id=14432&p=33
6. Ребрій О.В. Okazionalizmi в сучасній англійській мові (структурно-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. Харків, 1997. С. 17.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-Київ, 2010. 869 с.
8. Sir Terence David John Pratchett. The Colour of Magic. URL: https://www.libtxt.ru/chitat/pratchett_terri/36459-the_colour_of_magic/2.html.
9. Terry Pratchett. The Light Fantastic. URL: https://bookfrom.net/terry-pratchett/3097-the_light_fantastic.html.
10. Wikipedia. URL: <https://wiki.lspace.org/mediawiki/Headology>.

REFERENCES

1. Koloiz, Zh. V. (2002). Occasional derivatives and their lexicographic development. [Okazionalni deryvaty ta yikh leksykohrafichna rozrobka]. *Mandrivets*. 2002. № 4. pp. 46–50.
2. Koloiz, Zh. V. (2005). Occasional complex numbers as a kind of compressive communicative nomination. [Okazionalni skladni nomemy yak riznovyd komp resyvnoi komunikatyvnoi nominatsii]. *Mandrivets*. 2005. № 4. pp. 67–72
3. Lukyanenko, S. V. (2016). Quasi [Kvazi]. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=92845&p=52
4. Lukyanenko, S. V. (2021) Quasi. Cainozoe [Kvazi. Kaynozoy]. URL: loveread.ec/read_book.php?id=92845&p=27
5. Lukyanenko, S. V. (2012) New patrol [Novyyi dozor]. URL: loveread.ec/read_book.php?id=14432&p=33
6. Rebrii, O. V. (1997). Occasionalisms in modern English (structural and functional analysis) [Okazionalizmy v suchasni anhliskii movi (strukturno-funktsionalnyi analiz)]. avtoref. dys. ... kand. filol. Kharkiva, 17 p.
7. Selivanova, O. O. (2010). Linguistic encyclopaedia [Linhvistychna entsyklopediia]. Poltava: Dovkillia-Kyiv. 896 p.
8. Sir Terence David John Pratchett. The Colour of Magic. URL: https://www.libtxt.ru/chitat/pratchett_terri/36459-the_colour_of_magic/2.html.
9. Terry Pratchett. The Light Fantastic. URL: https://bookfrom.net/terry-pratchett/3097-the_light_fantastic.html.
10. Wikipedia. URL: <https://wiki.lspace.org/mediawiki/Headology>.

DIE SPRACHENÜBERGREIFENDEN PHÄNOMENE ALS ÜBERSETZUNGSPROBLEM

Siniehub S. W.

*Doktor der Philologie, Uni-Dozentin,
Dozentin im Prof. I. Korunetz" Lehrstuhl für Englische, Deutsche Philologie und Translation
Kiever nationale linguistische Universität
wul. Welika Wasilkiwska, 73, Kyiv, 03680
orcid.org/0000-0002-9971-6193
211961sinegu@gmail.com*

Schlüsselwörter: *kognitiven Semantik, Porträtverben, sprachenübergreifende Phänomene, der Übersetzungsprozess, Übersetzungsstrategien, das Translatem.*

Der vorgelegte Beitrag ist dem Problem der Reflexion von der kognitiven Semantik im Übersetzungsprozess gewidmet, was die Analyse der übersetzungsrelevanten Strategien auf eine grundlegend andere Ebene erhebt. Es wird ihr wechselseitiger Zusammenhang mit dem Übersetzungsprozess betrachtet, sowie auch der Einfluss der kognitiven Semantik für die Theorie und Praxis der Übersetzung hervorgehoben. Der Autor versucht, den Unterschied zwischen der strukturellen und kognitiven Semantik vom Standpunkt seiner Relevanz für den Übersetzungsprozess festzustellen. Darüber hinaus wird im Beitrag das Zusammenwirken der kognitiven Semantik mit dem Übersetzungsprozess, sowie die daraus resultierenden Übersetzungswege dargestellt. Das eingesetzte Ziel lässt sich auf Grund der sogenannten sprachenübergreifenden Phänomene zu realisieren, die als Fragmente der mentalen Erfahrung von Muttersprachlern, die als ein regelmäßiger stereotypisierter Wissensbestand im Gedächtnis eines Sprachbenutzers „gespeichert“ ist, definiert sind. Da die Kognitionslinguistik die sprachenübergreifenden Phänomene auch als Konzepte definiert, stützen sich die ausgesprochenen Annahmen auf der in der Fachliteratur anerkannten Klassifikationen der Konzepte, und zwar der sozialen Konzepte. Ausgehend davon, dass diese von Sprachbenutzern in Form eines sprachlich-kognitiven Algorithmus in Sprachpraxis verankert wurden, werden auch folglich seine Auswirkungen auf die Auswahl der Übersetzungsstrategien analysiert. Die kognitive Semantik bei der Auswahl der Übersetzungsstrategien wird hier auf Grund ihrer Repräsentanten, der sogenannten „Porträtverben“ untersucht, die im Gesamttext ein spezifisches Phänomens „das Porträt eines Menschen“ bilden können und sowohl die ästhetische als auch kognitive Funktion des Textes fördern. Dieses kognitivlinguistische Gebilde lässt sich beim Übersetzen als Translatem bezeichnen und kann als eine komplexe ebenenübergreifende Übersetzungseinheit fungieren. Die Aufgabe der Translation besteht also in dem Versuch, die zielkulturellen Phänomene den außersprachlichen zuzuordnen.

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ФАКТОРИ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Синегуб С. В.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця

Київський національний лінгвістичний університет

вул. Велика Васильківська, 7, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-9971-6193

211961sinegu@gmail.com

Ключові слова: *когнітивна семантика, портретні дієслова, екстралінгвістичні фактори, процес перекладу, перекладацькі стратегії, транслятема.*

Представлена стаття присвячена проблемі аналізу когнітивної семантики в процесі перекладу, що ставить дослідження перекладацьких стратегій на принципово інший, більш високий рівень. У статті розглянуто взаємодію когнітивної семантики та процесу перекладу, зокрема її вплив на практику перекладу. Автор зробив спробу визначити та описати різницю між структурною та когнітивною семантикою з позиції їх впливу на процес перекладу. Крім того, в статті представлені механізми впливу інтегрованих сем лексичних одиниць на вибір засобів відтворення на рівні речення і тексту. Поставлене завдання вирішується на основі аналізу так званих міжмовних, екстралінгвістичних явищ, які визначаються як фрагменти ментального досвіду носіїв мови, що зберігаються в колективній пам'яті як регулярний, стереотипний алгоритм. Оскільки когнітивна лінгвістика визначає такі мовні явища, як концепти, певні припущення цього дослідження спираються на наявні в теоретичній літературі класифікації концептів, зокрема групи соціальних концептів. З огляду на те, що зазначені концепти закріплені у колективній свідомості носіїв мови у вигляді мовно-когнітивного алгоритму, в статті вивчається вплив такого алгоритму на процес відтворення когнітивної семантики в рамках концепту «зовнішність людини». Специфіка когнітивної семантики «зовнішність людини» проаналізована на основі портретних дієслів як її репрезентантів. Портретні дієслова здатні утворювати в структурі тексту специфічний, порівняно самостійний, структурний блок «портретна характеристика людини» і таким чином сприяти вираженню естетичної та когнітивної функції тексту загалом. Таке мовнокогнітивне утворення може бути визначене як «транслятема» і здатне функціонувати як комплексна міжрівнева одиниця перекладу. Завдання процесу перекладу полягає, таким чином, в адаптації екстралінгвістичних явищ мови оригіналу та мови перекладу. Подальшого поглибленого вивчення вимагають питання прагматичного потенціалу німецьких портретних дієслів з інтегрованою семантикою в процесі відтворення, а також текстоутворюючий потенціал зазначених лексем.

THE CROSS-LANGUAGE PHENOMENA AS A TRANSLATION PROBLEM

Sinegub S. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English and German Philology
and Translation of the name of Professor I. V. Korunets*

*Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 7, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9971-6193
211961sinegu@gmail.com*

Key words: *cognitive semantics, portrait verbs, cross-language phenomena, the translation process, translation strategies, the translate.*

The presented article is devoted to the problem of reflecting on cognitive semantics in the translation process, which raises the analysis of translation-relevant strategies to a fundamentally different level. Their mutual connection with the translation process is examined, as is the influence of cognitive semantics on the theory and practice of translation. The author tries to determine the difference between the structural and cognitive semantics from the standpoint of its relevance to the translation process. In addition, the interaction of cognitive semantics with the translation process, as well as the resulting translation paths, is presented in the article. The goal set can be realized on the basis of the so-called cross-lingual phenomena, which are defined as fragments of the mental experience of native speakers that are “stored” in the memory of a language user as a regular stereotyped body of knowledge. Since cognitive linguistics also defines cross-lingual phenomena as concepts, the assumptions made are based on the classifications of concepts recognized in specialist literature, namely social concepts. Assuming that these were anchored in the practice of speech by language users in the form of a linguistic-cognitive algorithm, its effects on the selection of translation strategies are analyzed. The cognitive semantics in the selection of the translation strategies are examined here on the basis of their representatives, the so-called “portrait verbs”, which in the overall text can form a specific phenomenon “the portrait of a person” and promote both the aesthetic and cognitive function of the text. This cognitive-linguistic structure can be called a translate when translating and can function as a complex, cross-level translation unit. The task of translation consists in the attempt to assign the target cultural phenomena to the extra-linguistic ones.

Problemstellung und wissenschaftliche Bedeutung. Beim heutigen Stand der Forschung strebt sich die Übersetzungswissenschaft nach der komplexeren als früher Analyseebene. In diesem Zusammenhang soll die Rolle der kognitiven Semantik im Übersetzungsprozess nicht unerwähnt bleiben. Daher scheint die kognitive Semantik im Rahmen eines sprachübergreifenden Phänomens, sowie ihr wechselseitiger Zusammenhang mit dem Übersetzungsprozess für die Theorie und Praxis der Übersetzung durchaus aktuell zu sein. Der Unterschied zwischen der strukturellen und kognitiven Semantik besteht, wie bekannt, darin, dass die erste sich als Beschreibungsgegenstand die Sprache als System vorwirft, ohne die Einwirkung des geschriebenen oder des gesprochenen Wortes auf den Leser/Hörer zu untersuchen. Die außerordentliche Rolle der kognitiven Semantik für den Übersetzungs-

prozess ist eigentlich darin anzusehen, dass sie sich als Teilgebiet der Psycholinguistik mit dem Vorgang des Verstehens befasst. Der Vorgang des Verstehens ist seinerseits für das Übersetzen außerordentlich wichtig, weil er ein Zusammenspiel zwischen dem gesprochenen Wort oder dem geschriebenen Text und unserem Weltwissen und unserer Erfahrung darstellt. Hans Hönl betont: „Wir verstehen etwas, indem wir es in bereits vorhandene Wissensbestände integrieren“ [7, c. 66].

Hauptziel und Aufgaben. Der vorliegende Beitrag daher **zum Ziel**, das Zusammenwirken der kognitiven Semantik mit dem Übersetzungsprozess, sowie die daraus resultierenden Übersetzungswege darzustellen. Hier kann es sich, unserer Meinung nach, um die sogenannten sprachübergreifenden Phänomene – Fragmente der mentalen Erfahrung

von Muttersprachler, die als regelmäßiger stereotypisierter Wissensbestand im Gedächtnis eines Sprachbenutzers „gespeichert“ ist, handeln. Die obengenannten „Fragmente der mentalen Erfahrung von Muttersprachler“ werden in der Kognitionslinguistik auch als Konzepte definiert, für die in der Fachliteratur eine breite Palette der Klassifikationen aufzuweisen ist [2; 3]. Um zum wissenschaftlichen Ziel dieses Beitrags gelangen zu können, setzen wir uns mit folgenden **Aufgaben** auseinander:

1) das Zusammenwirken der kognitiven Semantik mit dem Übersetzungsprozess am Beispiel der sprachenübergreifenden Phänomene und zwar dem Konzept „das Äußere des Menschen“ zu analysieren;

2) die Klassifikation der Porträtverben aufzuweisen;

3) Die textgestaltende Potenzen von Porträtverben aufgrund ihrer Valenz zu untersuchen;

4) eine komplexe kognitivlinguistische Gebilde und ebenenübergreifende Übersetzungseinheit „Translatem“ abzugrenzen;

5) das pragmatische Potential der deutschen Verben mit einem integrierten Sem beim Übersetzen ins Ukrainische darzustellen.

Gegenstand und Objekt der Forschung. Eine möglichst umfassende Untersuchung der sprachenübergreifenden Phänomene am Beispiel der konzeptuellen Semantik „das Äußere des Menschen“ und ihr tiefgreifender Einfluss auf den Übersetzungsprozess bildet den aktuellen Forschungsgegenstand. Zum Objekt der Forschung wurden die Porträtverben als Repräsentanten der konzeptuellen Semantik „das Äußere des Menschen“ gewählt.

Problemforschung. Ausgehend davon, dass ein Sprachbenutzer eher mit den Konzepten operiert und nicht mit den Bezeichnungen der Gegenstände [3; 8], wird die auf solchem Wege erworbene Information zu einem sprachlich-kognitiven Algorithmus, der seinerseits in einem jeweiligen Texttyp zu realisieren und folglich zu übersetzen ist. Solch ein sprachlich-kognitiver Algorithmus bildet eine spezifische „Gerüste“ für die „Fragmente der mentalen Erfahrung von Muttersprachler“, die den sprachenübergreifenden Charakter tragen. Die Eingezogenheit der konzeptuellen Semantik „die Beschreibung des Äußeren des Menschen“ in dem sprachlich-kognitiven Algorithmus ist in dieser Hinsicht nicht zu bezweifeln. Die Aufgabe der Translation besteht also in dem Versuch, die zielkulturellen Phänomene den außersprachlichen zuzuordnen. Das scheint durchaus möglich zu sein, weil „die Fragmente der mentalen Erfahrung von Muttersprachler“ i. d. R. sprachenübergreifend sind. Das kann allerdings mit ihrer Definition belegt werden: „Unter einem sprachenübergreifenden Phänomen verstehen wir die kulturbedingten grundlegenden Einheiten des Weltbildes, die in der Sprache verankert sind und sowohl für einen Sprachbenutzer, als auch für die sprachkulturelle Gemeinschaft von existenziellen

Bedeutung sind“ [7, c. 38]. Das von uns untersuchte und als Objekt der Translation dargestellte Phänomen „das Äußere des Menschen“ ist zur Gruppe der sozialen Konzepte zu zuzählen. Das zu untersuchende Phänomen kann unter anderem auf Grund der sogenannten Porträtverben (PV) – derjenigen, die in ihrer Semantik einen integrierten Komponenten „Beschreibung des menschlichen Äußeres“ haben – untersucht werden. Diese Überlegungen lassen uns folgende übersetzungsrelevante lexikalisch-semantische PV-Gruppen ausgliedern: 1) PV der Zugabe eines äußeren Merkmals – pudern, schminken; 2) die subjektiv-typische Bewegung, die sich vom üblichen auffallend unterscheidet – hinken, lahmen, watscheln, taumeln; 3) Besonderheiten der Rede – murmeln, stottern, schwatzen, brüllen; 4) physiologischen Erscheinungen eines Menschen (Atmen, Sehen, Essen) – pusten, starren, schielen, verdrücken, verschlingen); 5) der äußere Ausdruck des Gefühlszustandes – erröten, erblassen, erstarren. Bei der Untersuchung der lexikalischen Repräsentanten des Phänomens „das Porträt eines Menschen“ für die Translationszwecke widerspiegelt sich ihre Kulturbezogenheit, in erster Linie, in der traditionellen Zugehörigkeit zu einer festgestellten Texttyp/Textsorte; d.h., stellt „eine etablierte Kombination der Konzepte“ dar [2, c. 81]. Hier treten die literarischen Texte als eines der veranschaulichten Beispiele solcher Zusammenhänge auf. Da sie eine spezifische Textsorte sind und zugleich eine etablierte Discoursart formen, ist ihre Funktion sowohl ästhetisch als auch kognitiv. Die Repräsentanten des Phänomens „das Porträt eines Menschen“ bilden im Gesamttext aufgrund ihrer Valenz ein verhältnismäßig selbständiges Textsegment. Dieses kognitivlinguistische Gebilde lässt sich beim Übersetzen als ein Translatem bezeichnen und kann als eine komplexe ebenenübergreifende Übersetzungseinheit fungieren [4, c. 38]. Kognitivlinguistisch verstehen wir unter dem Translatem „ein Segment vom ursprünglichen Sinn in der Struktur des literarischen Gestaltetes im Originaltext, das bei der Translation nicht zerlegt werden kann, ohne dass dieser Sinn verlorengelht“. Das kulturspezifische Potential der zu übersetzenden Semantik von porträtierenden Verben soll dabei ohne Verluste in die Zielsprache wiedergegeben werden. Dabei übernehmen die Gliederungssignale in Texten, die es ermöglichen, die porträtierende Beschreibung eines Menschen und zugleich ein Translatem als eine Übersetzungseinheit abzugrenzen, eine entscheidende Rolle. Im Textganzen könnten daher folgende textinterne Aspekte vorgewiesen werden: 1) Ein Text besteht aus Teilganzen, die als Sinneinheiten eine Funktion im Textganzen haben;

2) Die Textsorten sind durch a) die Beschreibung ihrer Art, b) Abfolge und Verknüpfung der Textteile zu charakterisieren; 3) Die Strukturierung von Texten geschieht mit den Sprachelementen (wie z. B.,

temporale Gliederungssignale), die die Makrostruktur eines Gesamttextes gliedern und direkt auf der Textebene nachweisbar sind. Linguistisch gesehen, lassen sich zu solchen übersetzungsrelevanten Gliederungssignalen, aus unserer Sicht, folgende Sprachelemente zu zählen: a) die thematischen Vokabeln – die sogenannten Schlüsselwörter der porträtierenden Beschreibung (*Bezeichnungen für Körperteile, Kleidungsstücke, Mace-ap-Benennungen, Eigennamen usw.*); b) lokale und temporale Marker der Textsegmentierung, vorwiegend in den sogenannten Phase-Kontexten (*plötzlich, ganz unerwartet, früher, später, danach usw.*); c) stilistische Figuren – in erster Linie, Wiederholungen: *Ringwiederholung, Anapher; Metonymie, Metapher*, die in Unterstützung von morphologischen Formen erscheinen.

Die Rolle des Diskurses bei der Verbalisierung sowie auch Translation der porträtierenden Semantik im Rahmen einer Textsequenz kann auf Grund von drei Abarten solcher Beschreibung, und zwar lexikalischer, kontextueller und indirekter Beschreibung dargestellt werden [6, c. 161]. Die angeführten Abarten der Beschreibung sind Bestandteile eines konzeptuellen Raums „das Äußere des Menschen“ und zugleich Bauelemente des Translatems, auch wenn sie prinzipiell unterschiedliche logische Klassifizierungskonventionen aufweisen. Für seine Identifizierung, beziehungsweise Abgrenzung im Text bei der Translation muss die Ebene der Semantik von porträtierender lexikalischer Einheit an selbst, Ebene der Wortgruppe und des Satzes, sowie auch die indirekte Beschreibung eines Subjekts durch die Kleidungsstücke, Kosmetik, Schmuckstücke usw. in Betracht gezogen werden. Im Falle mit den Porträt-Verben, die über ein integriertes Sem „die porträtierende Beschreibung eines Menschen“ verfügen, ist die Übersetzungsentscheidung über ein potentiell Äquivalent stark kontextuell abhängig und zugleich – orientiert. Daher könnte eine Vermutung am richtigen Platze sein, dass neben den Übersetzungseinheiten an den elementaren Sprachebenen, wie ein Phonem, ein Morphem (Graphem), ein Wort, ein Satz und ein Text als eine Ganzheit (bei der Translation der Poesie) [1; 24], noch ein Translatem – ein ausgangssprachlich ausgedrucktes mentales Erfahrungssegment, das im Zieltext bewahrt und wiedergegeben sein soll, als Übersetzungseinheit fungiert. Die Erforschung solcher kognitionslinguistischen Universalien, wie das sprachenübergreifende Phänomen „das Äußere des Menschen“ im Rahmen des Translationsparadigma, sowie auch die Auswahl der komplexeren Übersetzungseinheit – des Translatems für ihre Wiedergabe ermöglicht es, das Zusammenwirken der konzeptuellen Semantik und der Übersetzungstheorie für die Übersetzungspraxis zu offenbaren.

Bei der Analyse der semantischen Struktur einer jeweiligen lexikalischen Einheit (LE) ist das pragmati-

sche Potential ihrer Bedeutung als eines Sprachzeichens nicht außer Acht zu lassen. Der tiefgreifende Zusammenhang zwischen der Semantik und Pragmatik wurde von der Zeit der sogenannten pragmatischen Wende in der Geschichte der Translatologie von mehreren Übersetzungs- und Sprachforschern hervorgehoben (K. Bühler, Ch. Morris, A. Neubert, R. de Beaugrande, W. Dressler usw...). Heutzutage ist die Notwendigkeit eine LE nicht nur vom Standpunkt ihrer Semantik und Syntax; sondern auch in Rücksicht auf ihre pragmatische Relevanz zu untersuchen offensichtlich.

Die übersetzungsrelevante Analyse der pragmatischen Konventionen in der Semantik der deutschen Porträt-Verben scheint uns mit Rücksicht auf zwei Schwerpunkte zulässig: 1) vom Standpunkt der Explikation der visuell aufzunehmenden Information über das Äußere einer Person (ÄP); 2) vom Standpunkt der Implikation als einer Quelle der impliziten Information. Die Suche nach den pragmatischen Mechanismen in einem zu übersetzenden Satz, Redeabschnitt, Textsequenz führt unvermeidlich zur Lexik zurück, d.h. zu LE, die der Rede den pragmatischen Effekt verleihen. Daher ist die Untersuchung der deutschen Porträt-Verben (PV), abgesehen vom bestehenden Informationsmangel über ihre funktionsgerechte Bezogenheit und Übersetzungsreflexion, von Bedeutung.

Im Laufe der übersetzungsrelevanten Analyse der PV vom Standpunkt der Explikation von visuell aufzunehmenden Information über das Äußere einer Person taucht immer wieder eine Frage auf, ob nur die LE, die als Ergebnis der zusätzlichen Bezeichnung auftreten, den pragmatischen Effekt auf den ziel-sprachlichen Rezipienten ausüben können. Unserer Meinung nach, kann die in Bezug auf die Stilfärbung neutrale Lexik, z.B., die deutschen PV, diese Funktion im vollen Maße übernehmen. Anders gesagt, beschreiben die PV das Äußere einer Person und treten dabei als die sogenannten „rein-normative“ Prädikate auf, führen in den Satz den pragmatischen Aspekt ein, welcher in der vom Sprecher ausgehenden Bewertung der ÄP ausgedrückt wird. Deshalb wäre es wohl richtiger, den pragmatischen Aspekt der PV-Semantik im Zusammenhang mit dem ziel-sprachlichen Rezipienten, dem Einfluss der Aussage auf den Rezipienten dank der ästhetischen Funktion der PV eingehend zu betrachten, Z.B. *Unten am Rhein,,, , lagen ihre Kellereien, und nicht selten trieb ich mich als Knabe in den kühlen Gewölben umher, schlenderte gedankenvoll die steinernen Pfade entlang, welche in die Kreuz und Quere zwischen den hohen Gestellen hinführten....[8] Погребу фірми розташовувались на березі Райну, ... й частенько в дитинстві я блукав під їхнім прохолодним склепінням, занурившись у задуму, проходжався поміж високих стелажів...[5]. Das pragmatische Potential drückt in diesem Beispiel die PV „sich*

umhertreiben“ und „entlang schlendern“ aus, weil es die Information davon, wie der Knabe in den Kellereien wanderte, zum Ausdruck bringt, und nicht über die Tatsache von der erfüllten *Handlung selbst*. Der pragmatische Inhalt solch einer wertenden Aussage soll für einen Übersetzer im Vordergrund stehen, weil er ein Bestandteil ihrer Wortsemantik ist und in der direkten Verbindung mit der kommunikativen Intention des Autors (Sprechers) steht [9, c. 21]. Daher sind die PV-Aussagen als eine übersetzungsrelevante Art des pragmatischen Sprachhandelns mit den spezifischen illokutionären Kräften (Mitteilung der Meinung über das Manier einer Person zu sprechen, zu trinken und zu essen, sich zu bewegen usw.) zu betrachten. Das Ziel des Gebrauchs/Übersetzens von PV ist es, bei einem zielkulturellen Rezipienten einen bestimmten Gefühlszustand, sowie auch eine negative oder positive Reaktion hervorzurufen, z.B., PV der physiologischen Eigenschaften: *Er riss sich ein paar Fetzen Moos von den Steinen, würgte sie in sich hinein, hockte sich hin, schiss während er fraß schnell, schnell, schnell musste alles gehen – und wie gejagt, wie wenn er ein kleines weichfleischiges Tier wäre...* [10, c. 23]. Das PV „fressen“ drückt außer der Hauptbedeutung „essen“ noch ein integriertes Sem „hastig, verschluckend essen“.

Wie die Untersuchung zeigt, sind die übersetzungsrelevanten wertenden Seme auch in der Bedeutung von PV anderer Gruppen vorhanden [4], und zwar: in der Gruppe a) PV des Sprechens; b) PV der Zustandsänderung; c) PV der Aneignung des äußeren Merkmals; d) PV der individuell-spezifischen Bewegung. Z.B. *Wer ihn zunächst nur mit blassem Erstaunen beglotzt hatte, der sah ihn nun mit milderem Auge an; ...* [11]. Dank dem integrierten Sem von PV „glotzen“ – „erstarrt von Verwunderung sehen“ erwirbt die ganze Aussage einen wertenden Charakter. Die Tatsache, dass ein integriertes Sem in der Wortbedeutung vorhanden ist – ermöglicht, unserer Meinung nach, das pragmatische Potential der PV als Voraussetzung für das Entstehen des sogenannten „Porträt-Diskurs“ zu betrachten. Hier ist eine Textsequenz, die die Translation auf dem diskursiven Niveau verlangt, weil ohne Wiedergabe ihrer lexikalischen und grammatischen Kohäsion keine vollständige äußere Charakteristik einer Person entsteht: was seinerseits die Qualität der Übersetzung, sowie auch die Übertragung der ziel-sprachlichen Intention negativ beeinflusst, z. B: *Und er raffte seine Soutane und ergriff den brüllenden Korb und rannte davon, rannte durch das Gassengewirr zur Rue du Faubourg Saint-Antoine, die Seine hinauf nach Osten, zur Stadt hinaus, weit, weit hinaus bis zur Rue de Charonne und diese fast bis zum Ende, wo er, in der Nähe des Klosters der Madeleine de Trenelle, die Adresse einer gewissen Madame Gaillard kannte, welche Kostkinder jeglichen Alters und jeglicher Art aufnahm, solange nur jemand dafür zahlte,*

und dort gab er das immer noch schreiende Kind ab, zahlte für ein Jahr im voraus und floh zurück in die Stadt, warf, im Kloster angekommen, seine Kleider wie etwas Beflecktes ab, wusch sich von Kopf bis Fuß und kroch in seiner Kammer ins Bett, wo er viele Kreuze schlug, lange betete und endlich erleichtert einschlief [11, c. 45]. – *І пан отець, підібгавши сугану й схопивши цього крикливого кошика, подався крізь метушню провулків до передмістя Сент-Антуан, на схід, угору по Сені, до міста, далеко-далеко, аж до вулиці де Шаронн і нею майже в кінець, де поблизу монастиря Мадлен жила мадам Гайяр, що, приймала дітей різного віку й походження, якщо за них платили.*

Там він і залишив дитя, яке все ще кричало, заплатив за цілий рік наперед і втік назад до міста. Прибігши до монастиря, він скинув, наче щось брудне, одяг, помився з голови до ніг і заліз під ковдру в своєму покої, де ще довго хрестився й молився, аж поки, зітхнувши з полегкістю, заснув [10, c. 54]. Bei der Übersetzung dieses Textauszuges wurden folgende Verfahren benutzt: 1) ein emotionell gefärbtes Äquivalent „подався“ für das PV der Bewegung „rannte“, das einen äußerlich auffälligen Wunsch des Helden dringend der Sache Ende zu legen beinhaltet; 2) die metaphorische Bezeichnung eines Kindes „der brüllende Korb“ mit dem PV des Sprechens in der Partizip I-Form (**brüllen**) wurde vom Übersetzer wortwörtlich übertragen, wobei es ihm gelang, die stilistische Färbung der Aussage zu bewahren; 3) „floh zurück“, das PV, das eine rasche, von einem großen Angst verursachte Bewegung bezeichnet und den Vater Terrier äußerlich als einen ängstlichen verwirrten Mann beschreibt, wurde ins Ukrainische durch ein Äquivalent mit allen erwähnten Bedeutungsschattierungen übersetzt; 4) das PV „kriechen“ wurde im Rahmen der Wortgruppe „kroch ins Bett“ wortwörtlich übertragen, obwohl die Bedeutung des ganzen originalsprachlichen Ausdrucks ist kontextuell entwickelt und konkretisiert – „заліз під ковдру“. Es wurden auch die lexikalisch-grammatischen Mittel der Textkohäsion durch ihre genauen Entsprechungen in der Zielsprache wiedergegeben, vor allem die Wiederholungen und Aufzählungen (*und rannte davon, rannte durch das Gassengewirr zur Rue du Faubourg Saint-Antoine, die Seine hinauf nach Osten, zur Stadt hinaus, weit, weit hinaus bis zur Rue de Charonne...*), Nebensätze (Attribut-satz: *wo er, in der Nähe des Klosters der Madeleine de Trenelle, die Adresse einer gewissen Madame Gaillard kannte, welche Kostkinder jeglichen Alters und jeglicher Art aufnahm, ...* – *жила мадам Гайяр, що, приймала дітей різного віку й походження,*) [11]. Die Intensivität der charakterisierenden Handlung wird in der originalsprachlichen Textsequenz durch ihre syntaktische Struktur ausgedrückt, da es ein zusammengesetzter Satz ist, der einige konjunktivi-

onellen Nebensätze enthält. Im Zieltext ist eine syntaktische Transformation – die Satzeinteilung – als Übersetzungsverfahren ausgewählt worden, dabei wurde die Intensität der charakterisierenden Handlung bewahrt und durch die Partizipiale Formen in der Verbindung mit einer Aufzählung der Prädikate im Ukrainischen wiedergegeben – *І пан отець, підібгавши сутану й схопивши цього крикливого кошика, подався...; Прибігши до монастиря, він скинув, наче щось брудне, одяг, помився з голови до ніг і заліз під ковдру в своєму покої, де ще довго хрестився...*[10]

Offensichtlich kommt der pragmatische Aspekt in der Semantik der, z.B., PV des Sprechens, von denen die direkte Rede eingeleitet wird, in den Wortgruppen der direkten Rede zum Ausdruck, wie nächsten Beispiel – *«Na?» bellte Terrier und knipste ungeduldig an seinen Fingernägeln.* [11] – *Ну? – гаркнув отець Тер'є* [10]. Bei der Wiedergabe dieses Satzes wurde in der Zielsprache auch ein emotionell gefärbtes Verb „гаркнути“ gebraucht, sowie auch eine Weglassung (*und knipste ungeduldig an seinen Fingernägeln*) erfüllt, die der Akzentuierung der Handlung selbst, beiträgt. In dem Kontext der direkten Rede erscheint das PV des Sprechens als ein pragmatisches Index und ist zugleich mehr oder minder stark performativ. Unter den PV des Sprechens der modernen deutschen Sprache können auf Grund eines bestimmten pragmatischen Komponenten folgende Untergruppen der perlokutionären PV zu differenziert werden, die: 1) Unsicherheit, Verlegenheit einer Person, welche sie äußerlich bezeichnen – stammeln, stottern; 2) Geheimlichkeit oder Verwirrtheit der Person bei der Übermittlung der Information – flüstern, lispeln; 3) Angst – murmeln, stammeln, stottern; 4) Ungezwungenheit, Blödsinn beim Sprechen der zu bezeichnenden Person – plappern, schwatzen; 5) PV, die das weinende Sprechen ausdrücken – wimmern, schluchzen; 6) PV, die das Ton des Sprechens wiedergeben – brummen, wispern; 7) PV, die Unzufriedenheit, Frustration, Wut einer Person beschreiben – brüllen, grinsen, murren, knurren; zum Ausdruck bringen. Dabei ist zu betonen, dass die Grenzen zwischen den obengenannten PV-Gruppen ziemlich flüssig sind, weil die Mehrheit von PV im Kontext unterschiedlich pragmatisch beladen ist. Zusammen fassend lässt sich sagen; dass es in diesem Beitrag nur einige Übersetzungsverfahren für die Wiedergabe des pragmatischen Potentials der deutschen PV angeführt wurden – wortwörtliche Übersetzung, kontextuelle Entwicklung der Bedeutung, Verwendung der Partizipialen Wortgruppen in der Funktion einer Adverbialbestimmung der Art und Weise, sowie auch die syntaktische Transformation – die Satzeinteilung im Falle, wo die PV einen selbstständigen Textsegment in der inneren Struktur des gesamten Textes bilden.

Die Konventionen der semantischen Differenzierung von deutschen Porträtverben, die den lexikalisch–semantischen Raum „das Äußere des Menschen“ gestalten, erweisen sich also als übersetzungsrelevant.

Schlussfolgerungen und Forschungsperspektive. Zusammenfassend lässt sich sagen, dass: 1) die kognitiven Semantik wirkt mit dem Übersetzungsprozess wesentlich zusammen, was die Wiedergabe eines sprachенübergreifenden Phänomens „das Äußere des Menschen“ beweist; 2) die übersetzungsrelevanten Konventionen der semantischen Differenzierung von deutschen Porträtverben beeinflussen tiefgreifend die Übersetzungswege der PV genannter Gruppen; 3) die Übersetzungsverfahren für die Wiedergabe des pragmatischen Potentials der deutschen PV sind kontextuell abhängig; 4) die Porträtverben bilden im Gesamttext aufgrund ihrer Valenz ein verhältnismäßig selbstständiges Textsegment, das beim Übersetzen „Translatem“ bezeichnen und beim Übersetzen als eine komplexe ebenenübergreifende Übersetzungseinheit fungieren kann. Vertiefter Untersuchung verlangt das pragmatische Potential der deutschen Verben mit einem integrierten Sem beim Übersetzen ins Ukrainische sowie auch die textgestaltenden Potenzen von Porträtverben.

LITERATURVERZEICHNIS

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод : Монография. Москва : Высш. шк., 1975. 237 с.
2. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Монография. Москва : Прогресс., 1971. 312 с.
3. Гуревич А.Л. Человек и культура: Индивидуальность в истории культуры. Монография. Москва : ИЦ “Академия”, 1990. С. 110.
4. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Монографія. Київ : Юніверс, 2003. 280с.
5. Манн. Т. Сповідь афериста Фелікса Крулля. Роман / Переклад з німецької Р.Осадчук. Буча : ФОП Жупанський;. 2011. 342 с.
6. Фесенко Т.А. Концептуальные основы перевода. Монография. Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. 124 с.
7. Hönig Hans G. 1995, Konstruktives Übersetzen. Tübingen: Stauffenburg, s. 66.
8. Mann. T. Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull. Memoiren. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, Dritte Ausgabe., 2002. 346 s.
9. Stolze R. „Die Fachübersetzung“ – Eine Einführung, Tübingen: Gunter Narr Verlag., 1999. S. 249–253
10. Зюскінд П. Парфуми : Роман / Переклад з німецької С. Фрідріх. *Всесвіт*. 1993. № 11–12.
11. Süskind P. Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders. www.read. URL: free.ru zyskind_patrik

REFERENCES

1. Barkhudarov L.S. (1975) *Yazyk y perevod: [Language and translation: Monograph. Moscow: Higher. shk., 1975. 237 s].* Moskva: Vyssh. shk., 237 s.
2. Vezhbytskaia A. (1971) *Semanticheskiye unyversaly y opysanye yazykov. [Semantic universals and description of languages].* Moskva: Prohress., 312 s.
3. Hurevych A.L. (1990) *Chelovek y kultura: Yndyvdydualnost v ystoryy kulturey. [Man and Culture: Individuality in the History of Culture. Monograph].* Moskva: IC "Academy", p. 110.
4. Koptilov V. (2003) *Teoriia i praktyka perekladu. [Theory and practice of translation].* Kyiv: Univers., 280 p.
5. Mann. T. (2011) *Spovid aferysta Feliksa Krullia. Roman. Pereklad z nimetskoi R. Osadchuk. [Confession of swindler Felix Krull. Novel. Translated from German by R. Osadchuk].* Bucha: FOP Zhupansky. 342 p.
6. Fesenko T.A. (2001) *Kontseptualnye osnovy perevoda. [Conceptual foundations of translation].* Tambov: Tambov Publishing House. Univ., 124 p.
7. Hönl Hans G. (1995) *Konstruktives Übersetzen. [Constructive translations].* Tübingen: Stauffenburg, p. 66.
8. Mann T. (2002) *Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull. Memoiren. [Confessions of the impostor Felix Krull. Memoirs.]* Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, Dritte Ausgabe., 346 p.
9. Stolze R. (1999) „Die Fachübersetzung“ – Eine Einführung, [The technical translation" – An introduction]. Tübingen: Gunter Narr Verlag., P. 249
10. Ziuskind P. (1993) *Parfumy. Roman. Pereklad z nimetskoi S. Fridrikh [Perfumes.: Novel. Translated from German by S. Friedrich].* Vsesvit, № 11–12.
11. Süskind R. *Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders. [Süskind R. The perfume. The history of a border].* URL: free.ru zyuskind_patrik

БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК РУШІЙНА СИЛА МОВНОГО ГЛОТОГЕНЕЗУ

Стаценко О. М.

викладач кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

вул. Герасима Кондратьєва, 160, Суми, Україна

orcid.org/0000-0002-8644-3130

helen0876@meta.ua

Ключові слова: *когнітивна лінгвістика, становлення мови, адаптивні біологічні потреби, імітація, теорія комунікації.*

У статті розглянуто актуальні дослідження в галузі нейрофізіології, антропології, психології; наводяться аргументи, які спростовують положення про те, що соціалізація виявилась рушійною силою для когнітивного розвитку людини. Згідно з новітніми відомостями антропоцентричних наук фундаментом для ментального вдосконалення, зокрема такої структури, як комунікація, послуговували суто фізіологічні процеси і біологічні потреби. Так, проаналізовано теорію історика і антрополога Б.Ф. Поршнева, що базується на постулатах фізіологів І.П. Павлова й О.О. Ухтомського, у якій учений виявляє та обґрунтовує нову структуру у взаємодії гальмівної домінанти й імітації – інтердикцію, що стала фізіологічною основою не лише невербальної комунікації тварин, а й людської мови. З'ясовано, що явище імітації, яке є особливо спостережуваним серед представників фауни та у еволюційних процесах первісних людей та дотепер з успіхом використовується для навчання й адаптації немовлят на ранніх періодах розвитку, спільно з гальмівною домінантою активують інтердикцію і зумовлюють появу та розвиток мовленнєвих процесів. Активну роль у когнітивному вдосконаленні людини відіграють фізіологічні потреби у їжі, теплі, безпеці впродовж онтогенезу людства. Б.Ф. Поршневим виокремлено три значущих для розвитку первісної цивілізації періоди, які відзначились виживанням протолюдей, що змогли адаптуватись до нових умов життя, видів харчування, і чим перейти на новий прогресивний щабель фізіологічного і ментального розвитку.

Підтвердженням теорії походження мови Б.Ф. Поршнева є відкриття нейрофізіологом Дж. Ріцолатті і філософом К. Сінігалья «дзеркальних нейронів» у мозку деяких тварин і людини, що відповідають за імітаційні процеси в організмі і сприяють набуттю мовних навичок. Вивчено вплив орофасіальної, ороларінгальної і брахіомунальної жестової комунікації на становлення і еволюцію людського вербального спілкування. У результаті проведеного аналізу праць дослідників суміжних із лінгвістикою наук виявлено переконливі факти, що підтверджують фізіологічну основу когнітивного розвитку людства, зокрема мовного аспекта.

BIOLOGICAL BASIS OF HUMAN EXISTENCE AS A DRIVING FORCE OF LANGUAGE GLOTOGENESIS

Statsenko O. M.

*Lecturer at Foreign Languages Department
Sumy National Agrarian University
Gerasim Kondratiev str., 160, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8644-3130
helen0876@meta.ua*

Key words: *cognitive linguistics, language formation, adaptive biological needs, imitation, communication theory.*

The paper explores current research in the field of neurophysiology, anthropology, psychology, providing arguments refuting the position that socialization served as a driving force for human cognitive development. According to the latest data from anthropocentric sciences, the foundation for mental improvement, in particular, such a structure as communication was exclusively physiological processes and biological needs. Thus, B. F. Porshnev's physiological theory of the language origin is analyzed. The historian and anthropologist based his arguments on the postulates of physiologists I. P. Pavlov and A. A. Ukhtomsky; the scientist identifies and substantiates a new structure – interdiction, manifested in the interaction of the inhibitory dominant with the imitation. The interdiction became the physiological basis of not only animal non-verbal communication, but also a human language. It has been found that the phenomenon of imitation, which is observed among representatives of fauna and in the evolutionary processes of primitive people and is still successfully used for training and adaptation of infants, especially at the early development stages, together with inhibitory dominant activate interdiction and determine the emergence and development of speech processes. Physiological needs for food, warmth, and safety play an active role in a person's cognitive improvement during the humankind ontogenesis. In the course of primitive civilization development B. F. Porshnev singled out three important periods, which were marked by the survival of protohumans that were able to adapt to the new living conditions, types of food, and thus move to a new progressive stage of physiological and mental development.

B. F. Porshnev's theory is confirmed by the neurophysiologist J. Rizzolatti's and philosopher K. Sinigalia's discovery of the "mirror neurons" in the brains of some animals and human beings, which are responsible for imitative processes in the body and contribute to speech learning. The work examines the influence of orofacial, orolaryngeal and brachiomunal gestural communication on the formation and evolution of human verbal communication. As a result, according to the analysis of the works related to linguistics sciences, convincing facts have been found confirming the physiological basis of humanity cognitive development, in particular, the linguistic aspect.

Постановка проблеми. Довгий час у лінгвістичній теорії не піддавалося сумніву позиція вчених про те, що людина належить до соціальних істот, тому (завдяки соціуму) вона отримала здібність говорити. Наприклад, назвемо широко відому теорію суспільного договору, прихильники якої (Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, Т. Гоббс, Дж. Локк) стверджували, що мова є явищем соціально зумовленим, а основою її зародження вважається потреба домовлятися про систему йменувань, потрібних для взаємодії індивідумів. Але ця думка має значний недолік: для того, щоб здійснити вербалізацію іменування речей, їх

значень, уже повинна існувати мова, завдяки якій була б реалізована ця «домовленість». З огляду на останні розвідки в галузі антропоцентричних наук, ми отримуємо можливість розгляду сучасних підходів у становленні та еволюціонуванні комунікаційної системи людини як одного з аспектів її когнітивного вдосконалення.

Значущість репрезентантів базових фізіологічних адаптивних потреб у їжі, як-от «хліб», «каша», у теплі – «піч» та у безпеці – «дім», «хата» у мові є незаперечною. Підтвердженням цьому є велика кількість паремій, ідіоматичних виразів, великих і малих фольклорних жанрів із використанням цих

понять, які пізніше перейшли в розряд прецедентних літературних текстів. Досліджуючи вербалізацію первинних фізіологічних потреб людини, ми ставимо перед собою завдання з'ясувати, наскільки важливим є біологічний фактор у створенні понять і слів, що позначають ці поняття.

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз останніх розробок суміжних із лінгвістикою дисциплін, таких як психологія, археологія, нейрофізіологія, аксіологія та ін., про вплив первинних фізіологічних потреб на становлення і розвиток когнітивних здібностей людини, зокрема її мовної системи. Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу новітніх наукових досягнень у питаннях, пов'язаних з еволюцією людини, розвитком і вдосконаленням її когнітивних здібностей для розуміння і переосмислення процесів, що вплинули на появу мови як однієї з основних когнітивних структур.

Загальновідомо, що когнітивні здібності є не що інше, як вища функція головного мозку, а процеси, що належать до цих здібностей – мислення, мова, обчислення, навчання та ін., у загальному розумінні, ті, які надають можливість індивідууму бути власне людиною. Серед зовнішніх чинників, що впливають на вдосконалення когнітивних здібностей, назвемо основні: спосіб життя, здорові фізичні навантаження, харчування. За відсутності депривації названих чинників людина здатна успішно розвиватися в когнітивному аспекті, оскільки ця здатність носить життєво важливий характер, бо наслідком зниження ментальних процесів є дисфункція головного мозку (деменція). До того ж деменція супроводжується і психічними розладами, такими як неспокій, дратівливість, зниження самоповаги, байдужість. Отож, розвиваючись когнітивно, людина підтримує і своє психічне здоров'я, фізіологія ж у цьому аспекті є основою для когнітивного вдосконалення. Про це писали такі психологи, як А. Маслоу, К. Альдерфер, К. Обухівський та ін., стверджуючи, що в основі класичної піраміди людських потреб закладені фізіологічні запити щодо їжі, води, тепла, безпеки, а на вищому щаблі розташовується потяг до пізнання і самореалізації.

Предмет та об'єкт дослідження. Сучасне мовознавство налічує значну кількість теорій походження мови – глотогенезу. Про рівень їх правдоподібності судити досить складно через те, що ми маємо справу з подіями, про які не залишилося переконливих артефактів, тому засновані такі теорії на міждисциплінарних дослідженнях (відомості нейрофізіології, когнітивної науки, антропології, археології, етології, генетики та інших наук) і багато в чому залишаються гіпотетичними. Широко відоме твердження еволюційного генетика Ф.Г. Добжанського: «Ніщо в біо-

логії не має сенсу, не будучи розглянуто у світлі еволюції» [1, с. 449]. Наведений аргумент є правильним і щодо мовознавства, до того ж постулат об'єднує дві різнопланові науки, оскільки науковці все впевненіше стверджують про біологічні передумови появи і розвитку мови.

Прикладом може послугувати гіпотеза Д. Бікертонна, згідно з якою зародження комунікаційних процесів викликані первинною біологічною потребою у їжі, а саме процесом рекрутингу, зважаючи на необхідність сповістити плем'я про виявлені харчові ресурси і повести їх за собою, оскільки стародавня людина не могла самотужки впоратися з транспортуванням туші тварини і відлякуванням інших претендентів (падальників) на їжу. А.Д. Кошелєв і Т.В. Чернігівська заявляють про еволюцію явищ сигнального і зоосеміотичного характеру і можливості їх трансформації в мову людини у звичному для нас розумінні, ґрунтуючи дослідження на порівняльному аналізі «мови антропоїдів, що «розмовляють» не лише з людською мовою, а й із сформованими комунікативними структурами представників фауни (напр., бджіл, мурах, зелених мавп тощо).

С.А. Бурлак присвячує свою монографію опису різноманітності теорій глотогенезу, починаючи від звуконаслідувальної і так званої теорії мови як «продукту суспільного договору» до сучасних досліджень, заснованих на аналізі відомостей еволюційної антропології та нейрофізіології. Науковиця справедливо зауважує, що питання зародження та еволюції мови потрібно вивчати з урахуванням суміжних дисциплін. Незалежно від наукових інтересів у своїх працях дослідники так чи інакше вдаються до міждисциплінарних знань. Наприклад, нейрофізіолог Т. Дікон присвячує лінгвістиці третину своєї наукової публікації, а книга всесвітньо відомого фахівця-нейрофізіолога Дж. Ріцолатті, написана у співавторстві з філософом К. Сінігалья, висвітлює питання «дзеркальних нейронів» у головному мозку людини, відповідальних за імітаційні функції в організмі, і містить главу, що досліджує процеси наслідування і їх вплив на формування мови.

Зауважимо, що в останніх лінгвістичних дослідженнях *Homo Lingualis* в аспекті «людина в мові» все частіше фігурують поняття філософської дисципліни – аксіології, що досліджує категорію цінностей як змістотворчих підстав людського буття, які основиють спрямованість і вмотивованість існування людства. Згідно з постулатами аксіології, реструктурується саме поняття мови – «це і простір енергейного (і, додамо, фрактального за своєю сутністю) перетину безлічі модусів переживання буття людиною в його впливальному діалозі з пізнанням і опануванням світу і самим собою в процесах життя – виживання, залучення,

самовираження ...» [2, с. 3]. Так, ми бачимо, що на передній план у дослідженні взаємовідносин людини і мови винесені життєво важливі процеси біологічного характеру, «відбиваючи концепцію взаємозумовленості біологічного, психологічного, соціокультурного, трансцендентного і екзистенціального способів буття людини» [2, с. 7]. Нам імпонує таке бачення проблеми і в подальшому дослідженні ми маємо намір на нього спиратися.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує теорія історика і філософа Б.Ф. Поршнева, в основі якої лежать фізіологічні передумови походження комунікації. До того ж його дослідження базуються й обґрунтовуються постулатами відомих учених-фізіологів (І.М. Сеченова, М.Є. Введенського, Ч.С. Шеррінгтона, О.О. Ухтомського, І.П. Павлова). Фундаментом для розробок Б.Ф. Поршнева у сфері мовного глотогенезу послуговували глибоко вивчені І.П. Павловим процеси умовного та безумовного рефлексів, а також супутні їм поняття збудження і принцип гальмівної домінанти, досліджені О.О. Ухтомським. Б.Ф. Поршнев стверджує: «Механізм збудження (включаючи появу тимчасових зв'язків) сам по собі залишається одним і тим же на дуже різних рівнях еволюції і на різних рівнях нервової діяльності будь-якого високорозвиненого організму. Це генетично нижчий, власне рефлекторний субстрат. Змінна, ускладнювальна величина – гальмування, що йому протистоїть. Гальмівна домінанта ніби ліпить, формує антагоністичний полюс – комплекс, або систему, збудження. Вона забирає у цього комплексу все, що можна забрати, і тим надає йому біологічну чіткість, правильність, ефективність» [3, с. 235]. Також учений знаходить зв'язок між гальмівною домінантою й імітацією – явищем, досить поширеним не лише у тваринному світі, а і серед людей. Він простежив, що цей зв'язок посилюється протягом еволюційних процесів і полягає в тому, що гальмівна домінанта активізує «наслідувальну поведінку іншого організму» [3, с. 299], тобто породжує імітаційні процеси.

Взаємодія гальмівної домінанти і імітації зумовлює появу вирішального поняття для зародження мовних процесів – інтердикції. Автор теорії стверджує: «У збігу сприятливих біологічних умов, неадекватний рефлекс одного організму може проковувати імітаційний рефлекс іншого, тим самим відсуваючи інші реакції і дії цього останнього. Відповідно, ми і називаємо цей «нераціональний» фізіологічний акт інтердикцією», що як «специфічна форма гальмування створює базу, на основі якої можливий перехід від першої сигнальної системи (безумовні та умовні рефлекси) до другої – людської мови» [4, с. 191]. Описуючи поведінку тварин, найбільш близьких у когнітивному плані до людини – шимпанзе, учений доводить, що без

функції гальмування, процеси імітації призводять до фатальних для виду наслідків. Однак лише вища форма інтердикції може виступати опосередкованою ланкою в еволюційних процесах між мавпами і людиною. Отже, дотримуючись аргументів Б.Ф. Поршнева, гальмівна домінанта спільно з імітацією активує інтердикцію, що і є фізіологічною передумовою появи мови.

Зауважимо, що імітація присутня не лише в поведінці тварин і первісних людей (широко відомий стадний інстинкт), але є ще й незамінним знаряддям для навчання немовлят, які інстинктивно копіюють рухи дорослих (прикладом можуть бути численні малі фольклорні жанри, що з давніх-давен застосовуються для фізичного і когнітивного розвитку дитини), дошкільнята імітують поведінку і соціальні взаємини дорослих (наприклад у грі «дочки-матері» тощо), школярі часто змушені заучувати і відтворювати певні тексти, що є непродуктивним способом навчання на цьому етапі розвитку, оскільки «саме в онтогенезі і філогенезі імітація поступово стає розумнішою, виступаючи у дорослих і цивілізованих людей лише як канал комунікації» [4, с. 194]. Уважаємо цю думку дуже цінною, особливо вона повинна враховуватися сучасними педагогами.

Лінгвіст-когнітолог С.Л. Попов визнає цю теорію мовного глотогенезу досить переконливою: «...складно відмовити в логічності аргументації Б.Ф. Поршнева щодо того, що саме друга, відступальний від інстинктивного нервового збудження і регульовальний його фізіологічний складник згодом – у поєднанні з імітацією, яка тут представляє канал зв'язку, – перетворюється в фізіологічну основу мови» [4, с. 195], адже доволі сумнівним є опозиційне твердження, що мовні процеси могли зародитися безпосередньо від інстинктивного нервового збудження. Практичним доказом сказаного є простий приклад: під час виникнення небезпечної чи надзвичайної ситуації людина на інстинктивному рівні відчуває певне нервове збудження і рятується втечею, а не починає спілкування, проте у процесі бігу суб'єкт цілком може викрикувати деякі вигуки. У разі появи мови шляхом одного лише нервового збудження унеможливується синхронний процес бігу і комунікації. Відповідно, «фізіологічну основу мови логічно виводити не з самої реакції інстинктивного нервового збудження, а з того еволюційно вторинного, що це збудження регулює і виявляється іншим чином, зокрема таким, що з часом може стати знаком» [4, с. 195]. С.Л. Попов переконаний, що фізіологічною основою другої сигнальної системи (мови) стала створена еволюцією ухтомська гальмівна домінанта як альтернатива павловському нервовому збудженню. Гальмівна домінанта виконує не лише рятувальну роль від нерідко згубного

збудження, а і виступає як співучасник інтердикції, що передбачає певне управління поведінкою інших індивідів або цілої групи, тобто є подобою комунікативного акту. Лінгвіст підкреслює, що «...в теорії Б.Ф. Поршнева перехід від перцептивно поверхневих збудження й імітації до альтернативності гальмівної домінанти й інтердикції має суто фізіологічну природу» [4, с. 196]. Ось чому таке когнітивне поняття, як ступені сприйняття, що надають інформацію розумовій системі, також мають фізіологічну основу.

Підкреслимо ще один аспект теорії, який знаходить підтвердження саме в еволюційних етапах: «...усіякий фізіологічний перехід від поверхневого сприйняття можливості успішної життєдіяльності до альтернативного зумовлюється фізіологічною потребою кардинального поліпшення якості життя – виживання (під час переходу до альтернативи гальмівної домінанти) або щодо кардинального поліпшення якості життя (під час переходу до альтернативи інтердикції)» [4, с. 197]. Відповідно, фізіологічні потреби в їжі, причому в поліпшенні її смакових і поживних якостей, у безпеці (пошук надійного притулку) є прогресивним двигуном для розвитку когнітивних процесів людини.

Численні підтвердження цього знаходимо в дослідженнях Б.Ф. Поршнева, який простежив адаптаційні до середовища і, відповідно, до видів харчування, трансформації у протолюдей-троглодитид. У процесі еволюції виокремлюють три адаптаційні етапи: перший позначений уживанням у їжу австралопітеками кісткового і головного мозку у зв'язку з великою кількістю загиблих від нападу хижаків тварин. Але в процесі геологічних і кліматичних змін хижаки вимерли, а така ж доля спіткала й австралопітеків через відсутність прямого джерела харчових ресурсів – загиблих тварин. І лише одній гілці протолюдей удалося вижити. Це були археоантропи, що зуміли адаптуватися до нових навколишніх умов і харчових джерел: «на цьому етапі розвинулося поїдання не тільки мозку, а й м'яса в суперництві, ймовірно, переважно з великими пернатими хижаками» [3, с. 97]. Новий еволюційний крок у виживанні і розвитку протолюдей виявився можливим завдяки здатності адаптуватися до виникаючих, не завжди сприятливих, умов і переходу до іншого виду білкової їжі. «Надзвичайно лабільні і вірулентні палеоантропи освоюють все нові й нові варіанти пристосування до середовища» [3, с. 98], перебуваючи у постійному вишукуванні альтернатив харчових ресурсів у нових кризах, аж до адельфофагії (вживання в їжу представників свого виду) – цим знаменується третій адаптаційний етап.

Ми впевнились, що виживання протолюдей базується на їх здібностях знаходити альтернативні харчові ресурси. Важливо зазначити, що

усвідомлення необхідності прийняття таких альтернатив відбувалося синхронно на двох рівнях: «і на фізіологічному (пошук альтернативних джерел їжі, що зумовлюється елементарним почуттям голоду), і на когнітивному (пошук альтернативних видів діяльності, що сприяють більш ефективному добуванню їжі) рівнях, із чого випливає, що ці рівні, хоча і демонструють в діахронії первинність фізіології і вторинність когніції, у подальшому співіснують паралельно, як у різний час виникли, але співіснують взаємно ідентичні структури природної мови і генетичного коду» [4, с. 200]. Так, перебуваючи у тісному взаємозв'язку з когнітивними процесами, фізіологія все ж часто була передумовою ментального вдосконалення людства.

Теорія Б.Ф. Поршнева висвітлює не лише фізіологічні підвалини походження мови, а й указує на причину еволюціонування такої когнітивної структури, як сприйняття, – це «потреба поліпшення якості життя, що в передісторії людства постійно виступає як фізіологічна і/або когнітивна потреба у виживанні і поступово входить у звичку, що і зумовило появу таких альтернатив, як мова і її структури» [4, с. 200]. Так, постійно адаптуючись до змін навколишнього середовища і вдало вирішуючи завдання харчового вибору, людство отримувало можливість виживати і розвиватися фізіологічно і когнітивно. Відповідно, звичний пошук альтернатив для виживання і прагнення до поліпшення якості життя дали поштовх до виникнення мови, а згодом зумовили формування структурних взаємозв'язків всередині мовної системи.

Важливим підтвердженням теорії Б.Ф. Поршнева і того, що саме імітація стала попередником мовних процесів, є новітні відкриття в галузі нейрофізіології. Дж. Ріцолатті і К. Сінігалья в результаті значної кількості досліджень на початку 1990-х років виявили так звані «дзеркальні нейрони» у головному мозку людини, деяких видів мавп і птахів. Ученими доведено, що дзеркальні нейрони несуть відповідальність за процеси наслідування і комунікації, а також навчання мові. У класичному трактуванні «наслідування розуміється як процес, за допомогою якого індивід навчається виконанню нової дії через спостереження, після чого він здатний відтворити цю дію у всіх подробицях» [5, с. 125]. Звідси випливає логічне запитання: яким же чином людина здійснює імітацію щойно побаченої дії; як візуально сприйняті процеси перетворюються в осмислені дії моторної системи, адже (згідно з даними нейрофізіології) параметри зорового нейронного кодування кардинально відрізняються від параметрів моторного? Відповідь полягає в розробках психологів Г. Лотце та В. Джеймса, які заявляють

про обов'язкову наявність спільного нервового коду, що й зумовлює імітацію.

Загальний код – це свого роду репрезентативна основа, «механізм, що перетворює зорову інформацію безпосередньо в можливі рухові акти» [5, с. 126], який був виявлений і зафіксований у процесі томографічних досліджень головного мозку. Нам видається можливість припустити, що таким загальним вербальним кодом, наприклад між матір'ю і дитиною, є імітаційні мовні ігри, потішки, колискові пісні, примовки (широко відома «Сорока-ворона кашу варила», аналіз якої був нами представлений [6, с. 27–33]). Р. Бірн так інтерпретує навчання за допомогою імітації: «наслідування є результатом сполучення двох окремих процесів: перший із них є розчленуванням дії, що підлягає повторенню, на складові частини або перетворенням безперервного потоку спостережуваних рухів у набір дій, наявних у руховому репертуарі спостерігача; другий процес полягає в упорядкуванні цих перекодувань рухових актів у послідовність, яка відповідає дії, що відтворює щойно продемонстроване» [5, с. 130]. Таким чином, стає цілком науково обґрунтованим застосування людством із прадавніх часів жанрів усної народної творчості, що містять елементи імітативного характеру, для навчання дітей руховим, а згодом і мовним навичкам. Спостерігаючи за новонародженими, вже можна помітити ознаки імітації, певні рухи рота і губ (як-от висовування язика, хоча немовля не тільки не усвідомило наявність, а навіть не бачило власного); через 6 місяців дитина здатна відтворити посмішку у відповідь на посмішку батьків – своєрідний невербальний комунікативний акт, за допомогою якого закладається фундамент соціальних взаємин.

Дж. Ріцолатті і К. Сінігалья вказують на існування певної системи, яка керує імітацією і виконує дві функції: «полегшення (фасилітації) і гальмування (інгібіції)». Ця система повинна полегшувати перехід від потенційної дії, закодованої дзеркальними нейронами, до безпосереднього виконання моторного акту, коли спостерігач захоче його здійснити; водночас, вона повинна бути здатна і загальмувати цю дію. Інакше наша дзеркальна система працювала б у циклічному режимі: ми б негайно кидалися повторювати будь-яку побачену нами дію. До чого ж добре, що це не так!» [5, с. 132–133]. Тут ми можемо провести паралель із вже відомою нам гальмівною домінантою О.О. Ухтомського і фізіологічною теорією глотогенезу Б.Ф. Поршнева, у якій інтердикція, передумова комунікації, забезпечується гальмівною домінантою у взаємодії з імітацією, і з огляду на здобутки нейрофізіології, науки, яка лише зароджувалася під час написання Б.Ф. Поршневим свого наукового дослідження, підтвердити переконливість його теорії.

Аналіз робіт зазначених нейрофізіологів і психологів дає змогу позначити нервові процеси, закладені в основу наслідування. Але які ж нервові процеси виявляються в основі комунікації, адже наївно було б вважати, що наявність системи дзеркальних нейронів є достатнім фактором для появи мови. Дж. Ріцолатті і К. Сінігалья стверджують, що комунікативний акт (незалежно від типу комунікації (вербальна чи невербальна)) повинен відповідати «вимозі взаємовідповідності, згідно з якою «передавач і приймач повинні бути об'єднані спільним розумінням значень. Хіба була б можлива комунікація, якби те, що важливо для того, хто передає, було б позбавлене сенсу для сприймача інформацію, якби «процеси породження і сприйняття» не були б «деяким чином пов'язані одне з одним», а «їх репрезентація» не була б «до певного рівня однією і тією ж» [5, с. 135]. Дійсно, якщо індивідуум бере в руки чашку, то свідомість спостерігача негайно розпізнає подану дію як недвозначний намір випити чай, воду тощо, говорячи таким чином про свій задум. Цей приклад розглядає спілкування в його досить розширеному сенсі, беручи до уваги, що нервові процеси розпізнавання рухових актів далеко не ідентичні процесам розуміння вербальних або мімічних жестів.

У тваринному світі часто можна спостерігати приклади «жестової комунікації» (ієрархічне поїдання здобичі, турбота про потомство тощо). Це жести, які викликають інстинктивні реакції у відповідь: початковий етап рухового акту породжує реакцію-підналаштування в опонентної особини, що підштовхує до нової дії, яка викликає таке ж підналаштування. Біологи впевнені, що це обопільне підналаштування як форма порозуміння характеризує соціальні відносини серед тварин і є передумовою спілкування в класичному розумінні. До того ж експериментально доведено, що дзеркальні нейрони горил і шимпанзе активізуються під час прийому їжі або спостереження за орофациальними (рух губ) комунікативними актами, як-от випинання або цмокання губами, що супроводжують процес харчування і мають ритуальний характер, проте їх безпосереднє призначення полягає у встановленні і закріпленні зв'язків з іншими представниками племені.

Звертаючись до праць Л. Виготського, дослідники дзеркальних нейронів загострюють увагу на твердженні психолога про те, що велика кількість нетранзитивних актів, які спостерігаються у немовлят, ґрунтуються на транзитивних (дотягування, хапання тощо). Так, наприклад, дитина тягнеться рукою, щоб схопити предмет, але якщо предмет перебуває поза досяжністю, то мати подає його. Надалі дитина витягує руку, щоб отримати бажане. Виходячи з вищевикладених

спостережень, учені висувають теорію про те, що «поступальна еволюція системи дзеркальних нейронів, на початковому рівні сформована для розпізнавання транзитивних актів, породила нервовий субстрат, який покладено в основу перших форм комунікації між індивідами» [5, с. 137]. Це переконання ґрунтується на порівняльному нейрофізіологічному аналізі головного мозку людини і мавп: «Відомо, що зона Брока, одна з класичних мовних зон, задіяна не лише в мовних, а й в інших рухових актах і активується під час рухів губ (орофациальні рухи), рук (брахіомануальні рухи) і гортані (оролорингальні рухи), а її структура схожа на структуру гомологічної ділянки у мавп – F5. До того ж зона Брока, як і F5, входить до складу дзеркальної системи, основна функція якої (як у людини, так і в мавп) полягає у встановленні зв'язку між розумінням дії та її виконанням» [5, с. 139]. Ученим вдалося абсолютно точно вказати початковий пункт у пошуку відповіді на питання про глотогенез, а саме в еволюційному розвитку жестових комунікативних актів, водночас спростовуючи припущення деяких науковців, зокрема Д. Чіні і Р. Сейфарт, про походження мови від примітивних видів артикуляційної комунікації (як-от крики приматів).

На основі функціональної спільності зони Брока у людини (крім моторики, ця зона відповідає ще й за володіння мовними навичками) і зони F5 у приматів, учені висновують, що «поступальний розвиток системи дзеркальних нейронів відіграв ключову роль у появі та еволюції здатності людини до комунікації (спочатку з використанням жестів, а потім і усного мовлення)» [5, с. 140]. Зауважимо, що теорія жестового походження мови отримала достатнє теоретичне й експериментальне обґрунтування в роботах психолога і мовознавця В. Вундта. Науковець стверджував, що еволюція жестової вербалізації має природний, біологічний характер. Жестова комунікація, пов'язана з «мімічною репрезентацією», безумовно, забезпечувала «ранню форму дискурсу», а вербальна форма спілкування інтегрувалася у жестову вподовж еволюційних процесів [7, с. 128].

Сенсомоторна теорія глотогенезу отримала досить широкий розвиток у сучасній лінгвістиці, психології, нейрофізіології. Так, професор психології Пітер Макнілаж [8, с. 499–511] переконаний, що типовий артикуляційний апарат людини, а також чергування в його складі голосних і приголосних звуків зобов'язаний своїм походженням циклічному руху щелеп (відкривання і закривання рота під час споживання їжі). Однак у його дослідженнях недостатньо уваги приділяється ролі жестових рухів рук (брахіомануальні рухи) для розвитку мови, що цілком компенсується роботами Майкла Корбаліса, який убачає першопри-

чину появи комунікації не лише в орофациальних (мімічних жестах), ороларингальних (вокальні моторні репрезентації), але і в брахіомануальних жестах [9, с. 153]. Важливість рухів рук у комунікації незаперечна: «вони дозволяють нам вводити в діалог «третій бік», указуючи на нього і описуючи деякі його характеристики. Перша відкрита система комунікації, яка дозволяла висловлювати нові значення використанням всіх можливих комбінацій окремих рухів, безсумнівно, більше зобов'язана використанню рук, ніж рота» [5, с. 142]. До того ж вокальна комунікація, яка супроводжувала жестову мовну систему, виконувала роль емоційного показника, своєрідного підсилювача важливості інформації, що передається.

З огляду на різноманіття чинників, які могли б спровокувати появу мови і вплинути на її розвиток, дослідження не можуть вважатися завершеними. Однак із великою часткою впевненості можна стверджувати, що відкриття системи дзеркальних нейронів і подальше вивчення її властивостей дасть змогу людству виявити нейронні структури, що забезпечують появу і розвиток людської мови.

Завершуючи дослідження, хотілося б висвітлити відповідь на логічне запитання: чому ж імітаційні процеси, наявність дзеркальних нейронів, присутніх у головному мозку тварин і людей, а також інтердикція, що є фізіологічною основою як людської, так і тваринної комунікації, послугували поштовхом для такого глибокого розвитку людської мови, але не стали двигуном для систем спілкування тварин, що виникли на їх основі (хоча б когнітивно близького до людини представника фауни – шимпанзе)? Людська мова, що виникла на спільній із тваринами фізіологічній основі, має таку унікальну рису, як можливість добудови, адже «сама властивість добудови робить нашу комунікативну систему відкритою: знаючи невелику кількість вихідних знаків і правил їх модифікації, ми можемо створювати необмежену кількість нових повідомлень» [10, с. 51]. Судячи з проведеного дослідження, людська мова володіє абсолютним потенціалом добудови навіть за мінімальної наявності вихідних даних. Так, індивідуум здатний засвоювати граматичні структури, почувши в коректних фразах нечітко вимовлені слова, неповні речення тощо. Тобто узагальнення правил і застосування цієї здатності до комунікації є передумовою розвитку мовного феномену.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, постійно адаптуючись до нових умов існування, людина знаходила успішні альтернативи в боротьбі за виживання в процесі еволюції. Саме цей пошук альтернатив цілком міг стати рушійною силою для зародження і розвитку такої когнітивної структури, як мова, адже

сприйняття здатності мовної добудови є перцепцією альтернатив її постійного вдосконалення. Уміння пристосовуватися і знаходити нові харчові ресурси або переходити на нові види харчування допомогло доісторичній людині вижити і піднятися на шабель вище у своєму ментальному розвитку. Адаптація до кліматичних і геологічних змін, постійний пошук безпечного для існування середовища (як-от зміна початкового типу проживання на деревах і перехід у зону савани в Африці) перетворили протолюдей у новий вид – *Homo Erectus* – людина прямоходяча. Так, у процесі проведеного аналізу актуальних розробок у сфері антропоцентричних наук, не викликає сумнівів той факт, що фундаментом для зародження і розвитку мови слугували біологічні особливості людського існування. Доведено, що фізіологічний рівень, співіснуючи паралельно з когнітивним, слугував передумовою для вдосконалення останнього, особливо мовної системи. Отримані в результаті проведеного дослідження факти можуть бути використані у процесі вивчення історії лінгвістики, зокрема когнітивної лінгвістики, а також у практичній психології (для запобігання, вербального виявлення і успішного подолання психологічних відхилень із боку когнітивного розвитку індивідууму).

ЛІТЕРАТУРА

1. Dobzhansky Th. Biology, molecular and organismic. *American zoologist*. Vol. 4. № 4, 1964. P. 449.
2. Серебренников Е.Ф. Лингвистика и аксиология: этносемиотрия ценностных смыслов. Москва : ТЕЗАУРУС, 2011. 352 с.
3. Поршнева Б.Ф. О начале человеческой истории (проблемы палеопсихологии). Под ред. Диденко Б.А. Москва. «ФЭРИ-В», 2006.
4. Попов С. Когнитивно-эволюционная интерпретация концепции Б. Ф. Поршнева о физиологических предпосылках появления языка. *Jezikoslovni zapiski (Ljubljana)*. № 1(26), 2020. С. 187–204.
5. Риццоллати Дж., Синигалья К. Зеркала в мозге: О механизмах совместного действия и сопереживания. Москва : Языки славянских культур, 2012. 208 с.
6. Стаценко Е.Н. Лингвокогнитивный анализ прибаутки «Сорока кашу варила». *Русская филология: Вестник Харьковского национального педагогического университета им. Г.С. Сковороды*. Харьков, 2018. № 3 (65) С. 27 – 33.
7. Wundt W. *Elements of Folk Psychology*. New York. MacMillan, 1921. P. 128.
8. MacNeilage P. F. The frame/content theory of evolution of speech production. *The Behavioral and Brain Sciences*. Vol. 21. Issue 4, 1998. P. 499–511.
9. Corballis M. C. *From Hand to Mouth: The Origins of Language*. Princeton University Press, 2002. 272 p.
10. Бурлак С. Происхождение языка: факты, исследования, гипотезы. М. Астрель CORPUS, 2011. 458 с.

REFERENCES

1. Dobzhansky Th. (1964) Biology, molecular and organismic. *American zoologist*, vol. 4, no. 4, p. 449.
2. Serebrennikov E. F. (2011) *Lingvistika i aksiologiya: etnosemiometriya cennostnyh smyslov*. [Linguistics and Axiology: Ethnosemiometry of Value Meanings]. M: TEZAURUS. (in Russian)
3. Porshnev B. F. (2006) *O nachale chelovecheskoj istorii (problemy paleopsihologii)*. [About the Beginning of Human History (the Problems of Paleopsychology)]. Pod red. Didenko B. A. Moskva: «FERI-V». (in Russian)
4. Popov S. (2020) Kognitivno-evolyucionnaya interpretaciya koncepcii B. F. Porshneva o fiziologicheskikh predposylkah poyavleniya yazyka. [Cognitive-Evolutionary Interpretation of B. F. Porshnev's Concept of Physiological Prerequisites for the Language Emergence]. *Jezikoslovni zapiski (Ljubljana)*, no. 1(26), pp. 187 – 204.
5. Riccolatti Dzh., Sinigal'ya K. (2012) *Zerkala v mozge: O mekhanizmah sovmestnogo dejstviya i soperezhivaniya*. [Mirrors in the Brain: On the Mechanisms of Joint Action and Empathy]. M: YAzyki slavyanskih kul'tur, (in Russian)
6. Stacenko E.N. (2018) Lingvokognitivnyj analiz pribautki «Soroka kashu varila». [Linguo-Cognitive Analysis of the Byword “Magpie Cooked a Porridge”]. *Russkaya filologiya. Vestnik Har'kovskogo nacional'nogo pedagogicheskogo universiteta im. G.S. Skovorody*, no. 3 (65), pp. 27 – 33.
7. Wundt W. (1921) *Elements of Folk Psychology*. New York. MacMillan.
8. MacNeilage P. F. (1998) The frame/content theory of evolution of speech production. *The Behavioral and Brain Sciences*, vol. 21, no. 4, pp. 499–511.
9. Corballis M. C. (2002) *From Hand to Mouth: The Origins of Language*. Princeton University Press.
10. Burlak S. (2011) *Proiskhozhdenie yazyka: fakty, issledovaniya, gipotezy*. [The Language Origin: Facts, Research, Hypotheses]. M: Astrel' CORPUS. (in Russian)

УДК 811.111'367.625
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-43>

ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Стрига Е. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

вул. Старопортофранківська, 34, Одеса, Україна

orcid.org/0000.0003.2614.6342

leonorastriga@gmail.com

Ключові слова: дієслово,
лексична одиниця, післялог,
елемент, розмовний стиль,
семантика.

У запропонованій науковій статті розглянуто особливості вживання фразових дієслів в англійській мові. Фразові дієслова розглядаються як багаточленні лексичні одиниці, які складаються з дієслів, що виражають життєво важливі поняття та мають високу частотність уживання, та прислівників, що позначають напрямок дії або післялогів. Фразові дієслова – це інтегральна семантична одиниця, що є одним членом речення. Найчастіше значення фразових дієслів значно відрізняється від значення основних. Із точки зору комунікативної цінності їх уналежують до розмовного стилю. Значущість вивчення фразових дієслів уважається вагомою. Для підтвердження наведено діалог, у якому продемонстровано належність фразових дієслів до розмовного стилю. Уживання фразових дієслів завжди спрямоване на розмовне мовлення, «живу», повсякденну англійську мову, тобто на ту мову, якою послуговуються більшість її носіїв. Цілеспрямоване використання фразових дієслів дозволить уникнути певних застарілих виразів та значно збагатить мовлення словами та синонімами розмовного стилю. Значущість і висока частотність уживання фразових дієслів полягає у впізнанні і легкості у використанні елементів фразових дієслів. З'ясовано, що належне знання цього пласту англійської лексики дозволяє тому, хто говорить, не тільки висловити велику кількість понять, а й зробити це, використовуючи мінімальну кількість початкових елементів. Фразові дієслова полісемічні. Наявна багатозначність при цьому не завжди визначає очевидний семантичний зв'язок. Початковими значеннями є значення переміщення в просторі і результати дії. Тому одним із їх складників є велика кількість саме дієслів зі значенням переміщення у просторі. Виявлено, що до складу фразових дієслів входить дієслово високої частотності вживання (to be, to do, to bring, to carry, to give, to make, to get, to take, to put, to set, to keep, to hold, to throw, to come, to go, to fall, to turn, to see, to look та інші) та одного (up, down та інші) або кількох (up from behind, out from under та інші) післялогів (часток, що утворились від омонімічних їм прислівників). Фразові дієслова також можуть містити прийменники. Представляючи розмовний стиль, фразові дієслова сприятимуть природності та різноманітності комунікації.

USE OF PHRASAL VERBS IN ENGLISH

Stryga E. V.

PhD in Pedagogy,

*Associate Professor at the Department of Western and Oriental Languages
and Methods of Their Teaching*

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Staroportofrankivska str., 34, Odesa, Ukraine

orcid.org/0000.0003.2614.6342

eleonorastriga@gmail.com

Key words: *verb, lexical unit, postposition, element, colloquial style, semantics.*

In the offered scientific article features of use of phrasal verbs in English are considered. Phrasal verbs are considered to be polynomial lexical units, consist of verbs that express vital concepts and have a high frequency of use, and adverbs that indicate the direction of action or postpositions. Phrasal verbs are an integral semantic unit that is one member of a sentence. Most often, the meaning of phrasal verbs differs significantly from the meaning of basic verbs. In terms of communicative value, they are referred to as a conversational style. The importance of studying phrasal verbs is considered significant. To confirm this, a dialogue has been presented, which clearly demonstrates the affiliation of phrasal verbs to the conversational style. The use of phrasal verbs is always aimed at colloquial speech, “living”, everyday English, that is, the language used by most of its speakers. The purposeful use of phrasal verbs will avoid certain obsolete expressions and will significantly enrich speech with words and synonyms of the conversational style. The significance and high frequency of use of phrasal verbs lies in the recognition and ease of use of elements of phrasal verbs. It has been found that a proper knowledge of this layer of English vocabulary allows the speaker not only to express a large number of concepts, but also to do so using a minimum of initial elements. Phrasal verbs are polysemous. The ambiguity involved does not always determine the obvious semantic connection. The initial values are the values of displacement in space and the result of the action. Therefore, one of their components is a large number of verbs with the meaning of movement in space. It has been found that the composition of phrasal verbs includes a verb of high frequency of use (to be, to do, to bring, to carry, to give, to make, to get, to take, to put, to set, to keep, to hold, to throw, to come, to go, to fall, to turn, to see, to look and others) and one (up, down and others) or several (up from behind, out from under and others) postpositions (particles formed from homonymous adverbs). Phrasal verbs can also have prepositioni. Representing the conversational style, phrasal verbs will contribute to the naturalness and diversity of communication.

Постановка проблеми. Питання семантики, структури та особливостей уживання фразових дієслів в англійській мові є актуальним для зарубіжних (D. Viber [1], Д. Болінджер [2]) та вітчизняних (І.С. Зозуля [3], Т.М. Ніколаєва [4] та ін.) учених.

Відомо, що фразові дієслова – це багаточленні лексичні одиниці, які складаються з дієслів, що виражають життєво важливі поняття та мають високу частотність уживання, та прислівників, що позначають напрямок дії або післялогів. Їх можна співвіднести з приставковими дієсловами у німецькій, французькій, іспанській та інших

мовах. Прикладом в українській мові є такий: «йти» – «прийти», «зйти», «дійти» тощо [5].

Виникає інше запитання: чому саме в англійській мові такі лексичні одиниці мають настільки вагоме значення, що їх слід виокремити в особливу групу і вивчати в процесі опанування англійської так само, як вивчають граматичні часи або розмовні теми? Відповідь на це запитання можна знайти в словах видатного американського лінгвіста Дуайта Болінджера, який у своїй книзі «The Phrasal Verb in English» (Dwight Bolinger, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971) писав: «Every

language provides a means to coin out of its own substance. English has been thought to be rather impoverished in this regard. Statistics are quoted on vast importations from French and more or less artificial graftings from Greek and Latin. For the linguist trained on written texts, who listens with only half an ear, these chiseled borrowings obscure an outpouring of lexical creativeness that surpasses anything else in our language. We call it the phrasal verb: to help out, to write up, to die off, to string along, to gad about. [У кожній мові є засоби створення нових слів на основі тих, що вже наявні. Донедавна англійська мова вважалась досить бідною щодо цього. Наводиться статистика появи нових слів із французької мови і більш-менш штучних запозичень із грецької та латини. Для лінгвіста, вихованого на писемних текстах, який слухає тільки у піввуха, ці ратифіковані запозичення утруднюють сприйняття процесу породження лексики, що перевершує будь-який інший процес у нашій мові. Ми називаємо це фразовими дієсловами: to help out, to die off, to spring along, to gad about]».

Мета статті полягає в аналізі особливостей уживання фразових дієслів в англійській мові, встановленні їх значущості у сучасному розмовному мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наведемо кілька причин, за якими явище, що називають фразовими дієсловами, зараховують до найбільш важливих в англійській мові.

По-перше, фразові дієслова – явище розмовного рівня і, відповідно, важливе з точки зору комунікативної цінності.

По-друге, фразові дієслова надають тому, хто розмовляє англійською мовою, необмежені можливості висловлення майже будь-яких понять. Для підтвердження правильності цього твердження пропонуємо такий спосіб його перевірки. Так, необхідно взяти одне з найбільш поширених дієслів англійської мови (to put, to hold, to come, to get і т.д.), доєднати до нього будь-який післялог і подивитись у словник фразових дієслів. Там побачимо, що отримане навмання фразове дієслово існує з вірогідністю 90% в англійській мові.

Значущість вивчення фразових дієслів є досить вагомою, для підтвердження чого наведемо діалог та спробуємо його перекласти:

– What’s up?

– You see, working out. I take to it, you know.

– Me, I don’t feel up to it. I take to sacking out late and stay in until midnight.

– I see, you turn in late.

Про що йдеться в запропонованому діалозі? Для людини, яка володіє певною мірою англійською мовою, але не зіштовхувалась раніше з фразовими дієсловами, навіть для професійного лінгвіста, вихованого, за словами Д. Болінджера, на писемних текстах, буде важко здогадатись або виокремити з контексту те, що фразове дієслово «to take to» є розмовним синонімом до загальноживаного дієслова «to like»; «to feel up to» – синонімом до «to want»; «to sack out» і «to turn in» відповідають виразу «to go to bed»; «to work out» (відоме з шкільних підручників) – «to do one’s morning exercises».

Наведемо кілька прикладів, що демонструють належність фразових дієслів до розмовного стилю.

Книжковий варіант	Розмовний варіант	Переклад
He recovered.	He pulled through.	Він видужав.
The fire was extinguished.	The fire was put out.	Пожежу потушили.
I am not easy to deceive.	I am not easy to take in.	Мене так легко не обдурити.
He ascended the stairs.	He went up the stairs.	Він піднявся сходами.
The proposal was rejected.	The proposal turned down.	Пропозицію було відхилено.

Таким чином, уживання фразових дієслів завжди буде спрямовано на розмовне мовлення, «живу», повсякденну англійську мову, тобто на ту, якою послуговуються більшість її носіїв. Крім того, вживання фразових дієслів дозволить уникнути таких застарілих виразів, як «to do one’s morning exercises» або «to go to bed», та значно збагатить мовлення словами та синонімами розмовного стилю. Звісно, цим не обмежується значущість вищезгаданих мовних одиниць для вивчення англійської мови.

Говорячи про значущість і високу частотність уживання фразових дієслів, Д. Болінджер

ставить запитання: «Why the success?» [Чому вони (фразові дієслова) користуються таким успіхом?]. І сам відповідає на нього: «It must lie in the familiarity and manageability of the elements. [Цілком імовірно, він (успіх) полягає у впізнанні і легкості у використанні елементів (фразових дієслів).]» [2].

Іншими словами, вивчивши такі загальноживані і багатозначні фразові дієслова, як «to turn up», «to turn down», «to turn in» тощо, той, хто говорить, зможе висловити велику кількість понять. Візьмемо для прикладу значення такого фразового дієслова, як «to turn up».

Put up	1) to raise; 2) to provide lodging; 3) to preserve and store food by canning and freezing; 4) to offer an idea; 5) to run someone as a candidate; 6) to prepare portion of food; 7) to build; 8) to provide with money; 9) to shape and arrange one's hair; 10) to make a struggle, a fight.
Put up	1) підіймати; 2) надавати житло, приміщення комусь; 3) заморозувати і консервувати продукти; 4) висувати ідею; 5) висувати чиюсь кандидатуру; 6) збирати для когось їжу (наприклад сніданок); 7) будувати; 8) вкладати гроші; 9) вкладати волосся; 10) почати боротьбу.

Отже, говорячи про значущість фразових дієслів під час вивчення англійської мови, слід зауважити, що добре знання цього пласту англійської лексики дозволяє тому, хто говорить, не тільки висловити велику кількість понять, а й використати при цьому мінімальну кількість початкових елементів.

Так, щоб висловити значення «підіймати» і «підіймається», не обов'язково використовувати дієслово «to raise» або «to rise», достатньо взяти післялог «up» і будь-яке дієслово зі значенням «пересувати(ся)» в просторі, як-от «to get». «The everyday inventor is not required reach for elements such as roots and affixes that have no reality for him. [Не потрібно, щоб людина, яка щодня послуговується мовою, шукала ті елементи (корні та афікси), що не існують для нього]». – писав Д. Болінджер [2].

Вище було зазначено, що до складу фразових дієслів входить дієслово високої частотності вживання (to be, to do, to bring, to carry, to give, to make, to get, to take, to put, to set, to keep, to hold, to throw, to come, to go, to fall, to turn, to see, to look та інші) та одного (up, down та інші) або кількох (up from behind, out from under та інші) післялогів (часток, що утворились від омонімічних їм прислівників). Фразові дієслова також можуть мати при собі прийменник, як-от «to get out of somewhere». Крім того, післялоги, що входять до складу фразових дієслів, можуть бути відокремлювані і невідокремлювані: «I get up at 7 a.m.» (невідокремлюваний) і «She took me in.» (відокремлюваний). Невідокремлюваний післялог часто входить до складу неперехідних дієслів (що не поєднуються з прямим додатком); відокремлюваний – до перехідних дієслів (що поєднуються з прямим додатком), як-от «I get up [Я встаю]», «I get someone up [Я підіймаю когось]».

Відокремлювані післялоги можуть займати різні місця в реченні (залежно від того, якою частиною мови виражений додаток). Якщо це особовий займенник в об'єктному відмінку, то післялог ставиться безпосередньо після прямого додатка: «She took me in [Вона обдурила мене]» Однак допускається порушення порядку слів із метою посилення висловлювання: «She took in me [Вона обдурила

саме мене]». Якщо прямий додаток виражений іменником, то післялог ставиться безпосередньо після дієслова, рідше – після прямого додатка: «They took in a lot of people [Вони обдурили багатьох людей]». Рідше – «They took a lot of people in».

Говорячи про семантику фразових дієслів, слід сказати про те, що для них початковими значеннями є переміщення в просторі і результати дії, тому одним зі складників є велика кількість саме дієслів зі значенням переміщення у просторі: to get, to put, to fall, to go тощо. Полісемія фразових дієслів пояснюється семантичним переносом початкового значення: «to pull down» – «опускати», «принижувати»; «to put down» – «опускати», «зменшувати значення», «погано відгукуватись», «вбивати (тварину)».

Післялоги фразових дієслів слугують для уточнення дії дієслова, вказуючи напрямок, наприклад: to come in, to go away, to go out, to step aside, to step out, to put away, to put aside, to go up, to take off, to turn over тощо. Післялог може також уточнювати видове забарвлення (значення результативності): «to sit» – «сидіти» і «to sit down» – «сідати», «to burn» – «горіти» і «to burn down» – «повністю згоріти, згоріти до тла».

Висновки. Як було зазначено вище, фразові дієслова є невід'ємною частиною лексики, що належить до розмовного стилю. Однак необхідно зауважити, що багато з них входять до складу кримінального сленгу, просторіччя або вульгаризмів, тому слід максимально обережно вживати незнайомі фразові дієслова, а у разі сумнівів звертатись до тлумачного словника. Перенавантажування власного мовлення зайвими колоквіалізмами не схвалюється, оскільки знання і правильне вживання одиниць усіх мовленнєвих стилів – це запорука успіху в опануванні будь-якої іноземної мови, зокрема й англійської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібер Д. Граматика розмовної та письмової англійської мови. Лондон : Лонгман, 1999. 351 с.
2. Болінджер Д. Фразове дієслово в англійській мові. Кембридж: Гарвард Юніверсіті Прес, 1971. 210 с.
3. Зозуля І.Є. Критерії розмежування фразових і основних дієслів у сучасній англійській мові. *Вісник Донецького національного університету* : зб. наук. праць Донецького національного університету. 2015. № 1–2. С. 116–120.
4. Ніколаєва Т.М. Особливості вживання фразових дієслів в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : зб. наук. праць Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 16. С. 110–117.
5. Фразові дієслова. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фразові_дієслова (дата відвідування сайту 16.04.2021).

REFERENCES

1. Biber, D. (1999) Grammar of Spoken and Written English. *London: Longman*, 315 p. (in English)
2. Bolinger, D. (1971) The Phrasal Verb in English. *Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press*, 210 p. (in English)
3. Zozulya, I. Ye. (2015) Kryteriyi rozmezhuvannya frazovykh i osnovnykh diyesliv u suchasniy anhliys'kiy movi [Criteria for distinguishing phrasal and basic verbs in modern English]. *Bulletin of Donetsk National University: Collection of scientific works of Donetsk National University*, no. 1-2, pp. 110-117.
4. Nikolaeva, T. M. (2018) Osoblyvosti vzhyvannya frazovykh diyesliv v anhliys'kiy movi [Features of the use of phrasal verbs in English]. *Modern research in foreign philology: Collection of scientific works of Uzhhorod National University*, vol. 16, pp. 110-117.
5. Phrasal verbs. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Phrasal_verbs (accessed 16.04.2021).

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БАГАТОКРАТНОГО ВИЯВУ ДІЇ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ЦЬОГО ЗНАЧЕННЯ

Тарануха Т. В.

*старший викладач кафедри німецької мови та методики її викладання
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-8144-6359
tetyana.taranukha@gmail.com*

Верезубенко М. М.

*старший викладач кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-3533-8525
verezubenko@ukr.net*

Ключові слова: ітеративний спосіб дієслівної дії, лексичні засоби вираження множинності, перекладацькі трансформації

Статтю присвячено опису особливостей реалізації багатократного вияву дії в українській та німецькій мовах. Автори аналізують попередні роботи, присвячені цій темі. У запропонованій розвідці розглянуто явище повторюваності дії на прикладі двох різноструктурних мов – німецької та української. У цьому контексті науковці виокремлюють екстравербальну та інтравербальну дискретність. Особливістю цих типів повторюваності є здатність указувати на множинний вияв дії. Інтравербальна повторюваність реалізується семантикою дієслова, тобто саме дієслово вказує на те, що дія відбувається з певною частотністю більше ніж один раз. Для екстравербальної дискретності обов'язковими є додаткові учасники синтаксичного утворення, які є виразниками множинного вияву дії. Ними є адвербіальні темпоральні синтаксеми. У статті автори роблять спробу проаналізувати ітеративний спосіб повторюваності дії, виявити основні види цього явища в обох досліджуваних мовах. Дослідження показало, що ітеративність реалізується як у німецькій, так і в українській мовах дисконтинуативом, фреквентативом та узитативом. Одне з головних завдань запропонованої розвідки – установити спільні та відмінні риси цього явища у німецькій та українській мовах. Значну увагу приділено також перекладознавчому аспекту та визначено основні види трансформацій під час перекладу складних синтаксичних конструкцій із семантикою ітеративності. Незважаючи на різноструктурний лад німецької та української мов, найпоширенішими прийомами перекладу є такі граматичні трансформації: заміна частин мови, додавання слів, вилучення слів, заміна структури речення.

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF MULTIPLE MANIFESTATIONS OF AN ACTION IN THE GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES AND THE PROBLEM OF TRANSLATING THIS MEANING

Taranukha T. V.

*Senior Lecturer at Chair of the German Language and Methodology of its Teaching
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8144-6359
tetyana.taranukha@gmail.com*

Verezubenko M. M.

*Senior Lecturer at the Chair of Translation, Applied and General Linguistics
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3533-8525
verezubenko@ukr.net*

Key words: *iterative aspect of the lexical aspect, lexical means of expressing plurality, translation transformations.*

The subject of this article is the description of the features of the implementation of multiple manifestations of an action in the Ukrainian and German languages. The authors analyse previous works on this subject. In the proposed article the phenomenon of repeatability of action in two applied languages of diverse structural organisation, namely, German and Ukrainian, is examined. In this context, scientists distinguish extraverbal and intraverbal discreteness. The feature of these types of repeatability is their ability to indicate multiple manifestations of an action. Intraverbal repeatability is implemented by means of semantics of the verb, that is, the verb itself indicates that the action occurs with a certain frequency more than once. For extraverbal discreteness, additional participants, that are the exponents of multiple manifestations of action, are required in syntactic formation. These are mainly adverbial temporal syntaxemes. In this article the authors make an attempt to analyse the iterative aspect of repeatability of an action, to discover the main types of this phenomenon in both languages. The study showed that the iterative aspect is implemented in both German and Ukrainian languages as a discontinuative, a frequentative and an usitative. One of the main tasks of the proposed article is to ascertain common and distinctive features of this phenomenon in the German and Ukrainian languages. Considerable attention is also paid to the translation aspect. The main types of transformations in the translation of complex syntactic constructions with the semantics of iteration are defined. Despite the diverse structural organisation of the German and Ukrainian languages, the most common methods of translation are the following grammatical substitutions, namely: part-of-speech substitutions, addition, omission, syntactic substitutions.

Постановка проблеми. У межах традиційного підходу до витлумачення багатократного вияву дії протягом тривалого часу робилися спроби з'ясувати та описати визначальні риси цього явища на матеріалах близькоспоріднених і різноструктурних мов (О.В. Бондарко, О.Д. Гакен). Здійснюючи аналіз багатократного способу дії, учені виявляють різний підхід щодо трактування тих чи інших особливостей, що і породжує дискусійні питання у лінгвістичній теорії (І.І. Ковалик, І.П. Кюль-

моя, С.П. Мартінек, М.А. Шелякин). На особливу увагу заслуговує проблематика перекладу тих чи інших синтаксичних конструкцій різноструктурних мов – німецької та української.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На основі аналізу та узагальнення багатьох мовних систем В. Дреслер схиляється до твердження, що «ітеративний СДД виявляється в ситуаціях із багатофазовим дієслівним характером. Він виражає повторювані дії, що за своєю природою

складаються з багатьох актів, які походять від багатьох суб'єктів, поширюються на множинність об'єктів, але насамперед ними є процеси та ситуації, які відбуваються поступально окремими актами. Ітеративність учений описує як СДД неозначено частотної повторюваності з внутрішньою розчленованістю процесу» [18, с. 56–60].

Метою статті є визначення основних типів множинності дії в українській та німецькій мовах та аналіз особливостей перекладу лексем із семантикою повторюваності німецької мови українською.

Об'єкт дослідження – реченнєві утворення з предикатами ітеративної семантики в німецькій та українській мовах.

Предмет дослідження – семантика й валентна структура предикатів зі значенням ітеративного вияву дії, особливості засобів вираження ітеративності в німецькій та українській мовах.

Виклад основного матеріалу. У Словнику лінгвістичних термінів подають таке визначення: «ітеративний – (від лат. *iteratio* – повторення, від *itero* – повторюю) який повторюється, неодноразовий. Ітеративні дієслова – моторно-кратні дієслова: *бігати, літати, плавати*» [6, с. 100]. Проте, на думку І.В. Жигори, «ця дефініція дає нам лише тлумачення самого слова, але не має жодної вказівки на характер перебігу дії, а також основні параметри, які утворюють процеси чи ситуації зі значенням ітеративності» [8, с. 26].

У традиційних граматичних студіях на позначення ітеративності вживають термін «дискретна неоднократність» [2, с. 144; 7, с. 144]. У цьому контексті Я. Ставницька зауважує, що «дискретність як аспектологічне поняття позначає окремий вид перебігу СДД та може реалізовуватися як екстравербальна або інтравербальна дискретність. Екстравербальна (позавербальна) дискретність – це такий вид дискретності, який реалізується за допомогою прислівників та адвербіальних зворотів або синтаксичних маркерів. Інтравербальна дискретність виражається вербальними засобами. За потенцією реалізації зазначених варіантів кваліфікують два види дискретності, як-от мультиплікативність та ітеративність. Останній дослідниця кваліфікує як повторення дій чи серій дій» [19, с. 196–197].

Окремі лінгвісти звертають увагу на «собі-тотожні» особливості ітеративності. Так, О.Д. Гакен висвітлює ітеративність як «кількісну характеристику перебігу дії в часі з позиції кратності, що становить її «собі-тотожне» повторення. Ітеративність дії є маркованим членом опозиції «ітеративність/однократність», що містить спеціальні засоби вираження свого значення» [5, с. 40].

У межах традиційного підходу до витлумачення категорії кратності Л.Д. Чеснокова кваліфікує багатократні дієслова як такі, що

«позначають дію, яка здійснюється (здійснюватиметься) декілька разів, та вказують на невизначену множинність» [16, с. 83]. Виходячи з цього, О.В. Бондарко зауважує, що «специфіка ітеративності полягає в тому, що множинність повторюваних ситуацій є безкінечною і, відповідно, неозначеною. Для ітеративності характерними є дві семантичні особливості: 1) у кожній із ситуацій, які утворюють ітеративну множинність, задіяні ті самі учасники; 2) політемпоральність, тобто ситуації, що входять до ітеративної множинності, відбуваються в різні часові періоди» [2, с. 144].

Попри те, що науковці, аналізуючи явище ітеративності, виокремлюють ті самі його особливості, вони по-різному підходять до вивчення цього питання. Так, у «Типологии итеративных конструкций» основну увагу звертають на різні інтервали часу. Залежно від більшої чи меншої тривалості інтервалу між діями вчені виокремлюють дисконтинуатив, фреквентатив та узитатив. *Дисконтинуатив* трактують як різновид ітератива, в якому інтервали між повторюваними діями перевищують умовну норму, тобто ситуація повторюється через великі інтервали часу, до того ж нерегулярно, напр.: *Manchmal weinte Juliette* (К. Манн) 'Іноді Джульєтта плакала'; *Двоє їх викололось на моїй ниві, та й тих тільки вряди-годи в хаті бачу* (О. Гончар). Під *фреквентативом* розуміють різновид ітератива, у якому інтервали між діями менші за умовні норми, ситуація повторюється через малі проміжки часу, при цьому надрегулярно [15, с. 49], напр.: *Wir Menschen beklagen uns oft* (J. W. Goethe) 'Ми люди часто скаржимося'; *Вдвох з Сашком вони часто навідували гуртожиток педінституту* (Ю. Мушкетик). М.І. Калько характеризує фреквентатив за такими ознаками: 1) *акціанема*: «відбуватися не раз, час від часу, іноді»; 2) *акціональні форманти*: *-ва-, -ува-*; 3) *аспектуально релевантні синтаксеми*: суб'єкт – агентив, наявність квантитативна чи квалітативна; 4) *аспектуальна поведінка*: відсутність суто видового партнерства [9, с. 356], напр.: *Vin poslav u Sredecu do Aronovoј дружини Варвари таємного листа, в якому досить прозоро натякав на те, що чував про їхнього сина Івана-Владислава і хотів би породнитися* (П. Загребельний). «*Узитатив* – різновид ітератива, за якого повторення дії відбувається відповідно до емпіричної закономірності, якщо це не загальні або типові властивості класу предметів» [15, с. 49]: *Der Onkel pflegte năhmlich kaum ein flüchtiges Wort über irgendwelchen Bekannten auszusprechen* (F. Kafka) 'Дядько зазвичай не говорив різкого слова про своїх знайомих'; *Любить татусь і сином, і донькою похвалитись перед людьми* (О. Гончар).

У мовознавчій літературі непоодинокими є пропозиції аналізу множинності ситуацій

із позиції ступеня інтенсивності виконуваної дії. Так, Я. Ставнічка схиляється до виокремлення двох груп дієслів, які «виявляють менший чи більший ступінь інтенсивності». На позначення першої групи вербативів вона використовує термін «демініутивно-дискретний СДД», на позначення другого – «аугментативно-дискретний». Вербативи характеризуються меншою інтенсивністю «побоюватися» чи дискретністю «покурювати». У словниках трапляється одна або інша ознака, напр.: *покурювати* ‘von Zeit zu Zeit, ab und zu rauchen’, *насвистувати* ‘vor sich hin pfeifen’, *поболювати* ‘etwas schmerzen (ab und zu weh tun)’, *награвати* ‘leise vor sich hin spielen’, *накрапати* ‘tröpfeln’: *Sie lacht vor sich hin, ihr Zorn ist verflogen* (H. Fallada) ‘Вона посміхається, її гнів розвіявся’. Основними засобами ітеративного СДД в українській мові науковець визначає префікси *по-*, *на-*, *під-*, *при-* та суфікси *-ува-*, *-юва-* [19, с. 199–200]: – *Даремно ти підморгуєш*, – *розпочинає давню суперечку, викладаючи на стіл інструмент* (Ю. Мушкетик); *Сам він тільки погейкував та загадував, а все робилось якось само собою* (І. Багрянний). Аугментативно-дискретний СДД утворює семантичну опозицію до демінутивних ітеративних дієслів. Ця акціональність позначає дію, яка характеризується інтенсивною довгою ґрунтовною та штучною реалізацією. Семантику аугментативно-дискретного СДД віддзеркалюють префікси *ви-*, *за-*, *на-*, *від-*, *роз-* та ітеративотвірні суфікси *-ува-* *-юва-* напр.: *Хотіла б почути, як він там вистраждавав свою драму, як глибоко розкаювався, як день і ніч мучила совість серед того алігаторного життя* (О. Гончар); *Але від того не сповнилася любов’ю до Володимира і кожного з синів, ще той і не розумів нічого, вже нашіптувала про свою зневагу, про свій біль* (П. Загребельний).

У німецькій мові цьому СДД відповідають слова з префіксами *herum-*, *umher-*: *umhergehen* ‘ходити довкола, походжати’, *herumlungern* ‘бурлакувати’, *herumlaufen* ‘без певної цілі бігати з одного місця на інше’ [19, с. 201–202]: *Ich ging umher und goß den Fischern ein* (B. Kellermann) ‘Я ходив довкола і наливав рибалкам’; *Nun dreht er sich auf dem Klavierschemel herum* (E. Kästner) ‘Тепер він крутиться на табуретці’.

У межах традиційного підходу до витлумачення категорії множинності В. Дресслер потрактовує ітеративність із позиції нюансів, що несуть додаткове семантичне навантаження. Так, науковець виокремлює *дисконтинуатив*, під яким розуміє виняткову повторюваність дії з наголошенням пауз між окремими ситуаціями, напр.: *Er sieht hie und da* ‘Він дивиться туди-сюди’; *ich verkaufte mehrere Sachen bei verschiedenen Gelegenheiten* ‘Я продав безліч речей за різних обставин’. *Pene-*

tiv дослідник визначає як різновид ітеративності, який описує події, що відбуваються не з підвищеною частотністю, але все ж досить часто: *Ich schneide es wiederholt* ‘Я знову його розрізаю’; *He also walked, he came again* ‘Він також ходив, він знову прийшов’. *Фреквентативом* учений називає часто й регулярно повторювану дію: *They always (repeatedly) started off*. Вони завжди (неодноразово) вирушали в мандрівку’. Терміном «*конати*» мовознавець окреслює явище, яке слугує для опису повторюваних спроб здійснити деякі дії, напр.: *flattren* ‘порхати’, *zu fliegen versuchen* ‘намагатися літати’. Одним із нюансів ітеративності лінгвіст виокремлює також *альтернатив*, який він потрактовує як послідовне повторення двох протилежно спрямованих дій, напр.: *Einen spitzigen Gegenstand in einer Röhre immer wieder hinein und hinausstoßen* ‘знову і знову забивати й вибивати гострий предмет у трубу’; *er geht ein und aus* ‘він виходить і заходить’, *er hebt und setzt sich fortgesetzt* ‘він підводиться та знову сідає’ [18, с. 63–65].

М.А. Шелякін схиляється до думки, що «дієслова ітеративного роду утворюють окрему словотвірну групу, яка, окрім ітеративного значення, виражає кількісно-ітеративні відтінки. Додаткова семантика твориться за допомогою префіксів на основі неграничних дієслів: 1) перервно-пом’якшувальний СДД вказує на перервність та неповноту вияву, нерегулярну кратність і твориться за допомогою префікса *по-* (*побрякувати, поглядати, подзвонювати, попивати, посміюватися, похитуватися, походжати*)» [17, с. 195]. У традиційних граматичних описах зазначають, що дієслова перервно-пом’якшувального СДД указують на тривало-пом’якшувальну і послаблену дію, яка реалізується час від часу: *Сивоок мовчки їв м’ясо, попивав обережно з кухля* (П. Загребельний); «2) процесно-пом’якшувальний (тривало-пом’якшувальний) СДД виражає конкретно-процесний та послаблений характер дії вихідного дієслова й твориться за допомогою префікса *на-* (*насвистувати, наспіувати, нашіптувати*)» [17, с. 195–196]: *У «нервовому» кабінеті аж не витримав, спалахнув, – думав, насміхаються* (О. Гончар); «3) супроводжувальний (процесно-комітативний) СДД передає послаблену дію, що супроводжує іншу й твориться за допомогою префіксів *під-*, *при-* (*підвивати, підспіувати, примовляти, притупувати*)» [17, с. 196]: «*Цур тобі, Прудивусе, які в тебе руді вуса*, – *підспіували йому* (У. Самчук); «4) процесно-тривалий (тривало-дистрибутивний) СДД указує на тривалий та ітеративний характер вихідного дієслова й твориться за допомогою префікса *роз-* (*розгулювати, роздумувати, розмахувати, розпалювати*)» [17, с. 196]: *Цього ж дня Ягнич розпрощався з майстернею* (О. Гончар); «5) ускладнено-інтенсивний

СДД передає посилену кратно-повторювану дію процесно-ітеративного характеру й твориться за допомогою префікса **ви-** (*видзвонювати, виношувати, висвистувати, виспівувати*)» [17, с. 196]: *Усю весну Андрій виношував ідею про заснування у Луцьку спілки прогресивної молоді* (Ю. Покальчук); «(6) тривало-взаємний (багатократно-дистрибутивно-взаємний [14, с. 601] СДД вказує на ітеративність, розподілену між декількома особами, і твориться за допомогою префікса **пере-** (*перегукуватися, переморгуватися, переінітуватися*)» [17, с. 196]: *Двірські дами переінітувалися, чого їй ще треба* (П. Загребельний).

О.Д. Гакен звертає увагу у своїй праці на особливості семантики німецьких дієслів, які виявляють потенцію виражати значення множинної дії, а також робить спробу кваліфікувати їх на ґрунті семантичного навантаження. За основу дослідження науковець обрав дієслова *husten* ‘кашляти’, *klopfen* ‘стукати’, *krähen* ‘кукурикати’, *lallen* ‘бурмотіти’, *nicken* ‘кивати’, *schlagen* ‘бити’, *schlucken* ‘ковтати’, *seufzen* ‘зітхати’, *springen* ‘стрибати’, *stechen* ‘колотити’, *streicheln* ‘гладити, пестити’, *tropfen* ‘капати’, *winken* ‘махати’ тощо. Перераховані лексичні одиниці означають дію, яка за своєю природою є членованою, тобто момент повторюваності пов’язаний суто зі специфікою конкретного змісту. Із-поміж аналізованих дієслів науковець виокремлює групи ітеративів, які різняться диференційними семантичними ознаками: ітеративно-семельфактивні, власне-ітеративні та квазіітеративні. До ітеративно-семельфактивних дієслів учений зараховує ті, які можуть виражати, окрім багатоактної, одноактну дію: *schlagen, stechen, nicken, schlucken, springen, seufzen, gähnen* ‘позіхати, позіхнути’ тощо [2, с. 9]: *Feindschaft, Feindschaft, schlug der Takt auf die Fliesen, schlugen diese Füße, die in den Jahren davor einen anderen Takt geschlagen hatten* (H. Böll) ‘Ворожнеча, ворожнеча, вибивав такт на долівці, вибивали ці ніжки, які ще декілька років тому вибивали інший такт’; *Ich sprang nicht und werde nie von Sprungtürmen springen* (G. Grass) ‘Я не стрибнув і не стрибатиму ніколи з веж’; *Er erhob seine Hände und schlug sie, hätte auch mich geschlagen* (H. Böll) ‘Він підняв руку і вдарив її, міг би також вдарити мене’; *Als meine Großmutter das gesagt hatte, seufzte sie ein bisschen, doch laut genug, dass die Uniformen wissen wollten, was es zu seufzen gäbe* (G. Grass) ‘Коли моя бабуся це сказала, вона злегка зітхнула, проте достатньо голосно, аби військові зацікавились, чому вона зітхає’.

«Групу власне ітеративних дієслів утворюють лексичні одиниці, які не реалізують значення одноактності в умовах контексту: *klappern* ‘стукотіти’, *klirren* ‘брязкотіти’, *lallen* ‘бурмотіти’, *plappern* ‘торохкотіти’, *schnarren* ‘тріскотіти’, *schrillen* ‘пронизливо кричати’, *zirpen* ‘шебетати’ тощо. Тут варто

говорити лише про багатоактність, зведену до єдності ознакою досягнення граничності, але в жодному разі не йдеться про значення одноактності» [2, с. 12], напр.: *Dann klappern die Milchtassen, dann plappern die kleinen Mäuler wieder um die Wette* (E. Kästner) ‘Потім стукотять чашки, наввипередки торохкотять маленькі ротики’. Із-поміж дієслів ітеративного способу дії часто згадуються такі лексичні одиниці: *essen* ‘їсти’, *fegen* ‘мести’, *gehen* ‘йти, ходити’, *kriechen* ‘повзати’, *laufen* ‘бігати’ тощо, які О.Д. Гакен кваліфікує як квазіітеративні: *Dazu wird man Kaviar essen* (M. Frisch) ‘З цим їдять ікру’. У цьому контексті дослідник зазначає, що «поняття ітеративності тут надто розширено, оскільки за умов такого підходу до цієї групи можна зараховувати значну кількість дуративних дієслів дії й таку дію у мові варто сприймати як просту тривалість» [2, с. 13].

Висновки і перспективи подальших розробок. У процесі дослідницьких робіт та аналізу ітеративності автори сходяться у визначенні повторюваності та членованості окремих актів, проте відсутність установлених чітких меж явища дозволяє мовознавцям по-різному трактувати та визначати ступінь ітеративізації тієї чи тієї вербальної одиниці у складі обох аналізованих мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балин Б.М. Итеративность глагольного действия (на материале немецкого языка). *Проблемы аспектологии*. Калинин, 1977. Вып. 3. С. 9–20.
2. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. Ленинград : Наука, 1983. 208 с.
3. Гакен О.Д. Акциональная семантика группы многоактных глаголов немецкого языка. Сравнительная типология родного и германских языков. Калинин : КГУ, 1981. С. 8–14.
4. Гакен О.Д. Акциональная семантика сложноподчиненных предложений с придаточным, вводимым сочетанием слов вопросительного корня „w“ с частицей auch (immer). *Контрастная грамматика : Языки народов СССР – немецкий язык*. Калинин, 1983. С. 9–14.
5. Гакен О.Д. Глагольные словосочетания со значением итеративности в современном немецком языке. *Сравнительная типология русского и германского языков : Межвузовский темат. сборник*. Калинин, 1978. С. 40–48.
6. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів. Київ : «Вища шк.», 1984. 360 с.
7. Долинина И.Б. Глагольная множественность : содержательные типы. *Типология и грамматика*. Москва : Наука, 1990. С. 141–151.
8. Жигора І.В. Семантико-синтаксична структура речення з ітеративними предикатами :

- дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2004. 211 с.
9. Калько М.І. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові : Монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2008. 384 с.
  10. Кибардина С.М. Основные аспекты изучения количественной характеристики глагольного действия в зарубежной германистике. Лингвистические исследования. Грамматика и семантика предложения. Москва, 1984. С. 74–81.
  11. Ковалик И.И. Многократные глаголы в украинском языке в сравнении с другими славянскими языками : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.17. Львов, 1949. 15 с.
  12. Кюльмоя И.П. Синтаксические типы кратных-соотносительных конструкций в русском языке. Уч. зап. Тартуского ун-та. 1980. Вып. 524. С. 54–67.
  13. Мартінек С. Експлікація валентностей ітеративних і неітеративних дієслів пересування. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 41–47.
  14. Русанівський В.М. Суфіксальний дієслівний словотвір. Префіксальний словотвір. Словотвір сучасної української мови. Київ : Наук. думка, 1979. С. 171–284.
  15. Типология итеративных конструкций / отв. ред. В.С. Храковский. Ленинград : Наука, 1989. 310 с.
  16. Чеснокова Л.Д. Выражение категории количества глагольными формами современного русского языка. *Вопр. языкознания*. 1983. № 6. С. 82–90.
  17. Шелякин М.А. Категория вида и способы действия русского глагола : Теоретические основы. Таллин : Валгус, 1983. 216 с.
  18. Dressler W. Studien zur verbalen Pluralität. Iterativum, Distributivum, Durativum, Intensivum in der allgemeinen Grammatik, im Lateinischen und Hethitischen. Wien : Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1968. 253 S.
  19. Stawnitcka J. Einige Bemerkungen zu den Entsprechungen der russischen Aktionsarten im Deutschen. *Aspektualität in germanischen und slawischen Sprachen* : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Ser. Filologia Germanska. Poznan, 2000. № 46. S. 195–204.
  20. Bondarko A. V. Pryntsyipy funktsyonalnoi hrammatyky y voprosy aspektolohyy. [Principles of functional grammar and issues of aspectology] L. : Nauka, 1983. 208 p. [in Russian].
  21. Haken O. D. Aktsyonalnaia semantyka hruppy mnohoaktykh hlaholov nemetskoho yazyka. [Action semantics of a group of multi-act verbs of the German language]. *Comparative typology of native and German languages Kalynyn* : KHU, 1981. pp. 8–14 [in Russian].
  22. Haken O. D. Aktsyonalnaia semantyka slozhnopodchenennykh predlozheniy s prydatochnym, vvodyмым sochetanyem slov voprosytelnoho kornia „w“ s chastytsei auch (immer). [Action semantics of complex subordinate clauses with an adjunct, introduced combination of words of the interrogative root "w" with the particle auch (immer)]. *Contrastive grammar: Languages of the peoples of the USSR - German*. Kalynyn, 1983. pp. 9–14 [in Russian].
  23. Haken O. D. Hlaholnye slovosochetanyia so znachenyem yteratyvnosti v sovremennom nemetskom yazyke. [Verbal phrases with the meaning of iterativeness in modern German]. *Comparative typology of Russian and German languages: Interuniversity topic. collecti.* Kalynyn, 1978. pp. 40–48 [in Russian].
  24. Hanych D. I. Slovnyk lnhvistychnykh terminiv. [Dictionary of linguistic terms]. K. : “Vyshcha shk.”, 1984. 360 p. [in Ukrainian].
  25. Dolynyna Y. B. Hlaholnaia mnozhestvennost : sodержatelnye typy. [Verbal plurality: meaningful types.]. *Typology and grammar*. M. : Nauka. 1990. pp. 141–151 [in Russian].
  26. Zhyhora I. V. Semantyko-syntaksychna struktura rechennia z iteratyvnymy predykatomy [Semantic-syntactic structure of a sentence with iterative predicates]. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Kirovohr. derzh. ped. un-t im. V. Vynnychenka. Kirovohrad, 2004. 211 p. [in Ukrainian].
  27. Kalko M. I. Aspektualnist : katehoryzatsiia, klasyfikatsiia i reprezentatsiia v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Aspectuality: categorization, classification and representation in modern Ukrainian literary language]. *Monohrafiia*. Cherkasy : Vydavets Chabanenko Yu., 2008. 384 p. [in Ukrainian].
  28. Kybardyna S. M. Osnovnye aspekty yzucheniya kolychestvennoi kharakteryzatsyy hlaholnoho deistviya v zarubezhnoi hermanystyke. [The main aspects of the study of the quantitative characterization of verb action in foreign German studies]. *Linguistic research. Grammar and semantics of sentences M.* 1984. pp. 74–81 [in Russian].
  29. Kovalyk Y. Y. Mnohokratnye hlaholy v ukraynskom yazyke v sravnenyy s druhymy slavianskymy yazykamy [Multiple verbs in the Ukrainian

REFERENCES

1. Balyn B. M. Iteratyvnost hlaholnoho deistviya (na materyale nemetskoho yazyka). [Iterativeness of the verb action (on the material of the German language)]. *Problems of aspectology*. Kalynyn, 1977. № 3. pp. 9–20 [in Russian].

- language in comparison with other Slavic languages], avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. fylol. nauk : spets. 10.02.17. Lvov, 1949. 15 p. [in Ukrainian].
12. Kiulmoia Y. P. Syntaksycheskye typy kratno-sootnosytelnykh konstruktsyi v russkom yazyke [Syntactic types of multiple-relative constructions in Russian]. Uch. zap. University of Tartu. 1980. №. 524. pp. 54–67 [in Russian].
  13. Martinek S. Eksplikatsiia valentnosti iteratyvnykh i neiteratyvnykh diiesliv peresuvannia [Explication of valences of iterative and non-iterative verbs of movement]. Bulletin of Lviv University. Lviv, 2004. №. 34. Ch. 1. pp. 41–47 [in Ukrainian].
  14. Rusanivskyi V. M. Sufiksallyi diieslivnyi slovotvir. Prefiksallyi slovotvir. Slovtvir suchasnoi ukrainskoi movy [Suffix verb word formation. Prefix word formation. Word formation of the modern Ukrainian language]. K. : Nauk. dumka, 1979. pp. 171–284 [in Ukrainian].
  15. Typolohyia yteratyvnykh konstruktsyi. [Typology of iterative constructions]. [otv. red. V. S. Khrakovskiy]. L. : Nauka, 1989. 310 p. [in Russian].
  16. Chesnokova L. D. Vyrazhenye katehoryi kolychestva hlaholnomy formamy sovremennoho russkoho yazyka. [Expression of the category of quantity by verb forms of modern Russian]. Vopr. Linguistics. 1983. № 6. pp. 82–90 [in Russian].
  17. Sheliakyn M. A. Katehoryia vyda y sposoby deistvyia russkoho hlahola : Teoretycheskye osnovy [Category of the form and ways of action of the Russian verb: Theoretical bases]. Tallyn : Valhus, 1983. 216 p. [in Russian].
  18. Dressler W. Studien zur verbalen Pluralität. Iterativum, Distributivum, Durativum, Intensivum in der allgemeinen Grammatik, im Lateinischen und Hethitischen. Wien : Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1968. 253 S.
  19. Stawnitcka J. Einige Bemerkungen zu den Entsprechungen der russischen Aktionsarten im Deutschen. Aspektualität in germanischen und slawischen Sprachen : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Ser. Filologia Germanska. Poznan, 2000. № 46. S. 195–204.

UDC 811.111'255.4:821.111(71)-313.2ЕТБУД.09
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-45>

VOICE OF A WOMAN IN THE DYSTOPIAN REALITY OF M. ATWOOD AS A TRANSLATIONAL CHALLENGE

Tashchenko G. V.

PhD in Philology,

Associate Professor at Mykola Lukash Translation Studies Department

V. N. Karazin Kharkiv National University

Svobody square, 4, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-9008-4935

g.v.tashchenko@karazin.ua

Key words: *aesthetics, external speech, internal speech, literary image, original, stylistic means, translation.*

The research focused on the means of reproducing a literary image in translation as part of an artistic reality constructed through an interplay of a variety of different voices, the author wants to be heard. The study was based on “The Handmaid’s Tale” and “The Testaments” by M. Atwood, more particularly on the image of one of the characters who tells a story of a totalitarian theocracy of Gilead. Her representation in translation is all the more interesting since Aunt Lydia is first introduced to the reader in “The Handmaid’s Tale” as a framer of Gilead who is taking every effort for the totalitarian regime to thrive, to make every person living here accept their fate no matter how terrifying and preposterous it was. However, in “The Testaments” the translator faces the need to change the perspective of her readers as well as her own. Here, Lydia acquires her own voice which allows the audience to see all the tortures she went through, all the horrors she witnessed as well as her incredible strength. The striking contrast between her real thoughts and what she allows others to see or hear presents a significant aesthetic challenge for the translator who, basically, has to depict “two Lydias”: a cruel monster feared by everyone in the Republic, Commanders included, and an amazingly strong woman determined to survive in order to put an end to Gilead. The translation as well as the original is filled with vivid imagery, rhetorical devices and pervasive self-mockery which are employed to render every component of Lydia’s image, her appearance, her speech, both internal and external, her actions, etc. Such expressive means provide for a distinctive representation of her self-control, her unrivaled intelligence. These qualities make her every word and even gesture reveal what she wishes to show and nothing more which permits Lydia to achieve one of the highest positions in the society where women were reduced to a status of a national resource. The translator rather masterfully reproduces the means of depicting the image of a woman whose resilience and the ability to subtly manipulate people and events allowed her to send the evidence of the crimes committed by Gilead to Canada and destroy what she was once forced to build.

ГОЛОС ЖІНКИ В АНТИУТОПІЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ М. ЕТВУД ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРОБЛЕМА

Ташченко Г. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
orcid.org/0000-0002-9008-4935
g.v.tashchenko@karazin.ua*

Ключові слова: *внутрішнє мовлення, естетика, зовнішнє мовлення, оригінал, переклад, стилістичні засоби, художній образ.*

У межах представленої статті увагу зосереджено на засобах відтворення в перекладі художнього образу як частини дійсності літературного твору, що становить складне поєднання різних голосів, що автор доносить до читачів. Дослідження ґрунтувалося на романах М. Етвуд «Оповідь Служниці» та «Заповіді»; воно присвячене образу однієї з героїнь, яка розповідає історію тоталітарного теократичного суспільства Гілеаду. Репрезентація образу Тітки Лідії у перекладі викликає особливе зацікавлення, оскільки вперше в «Оповіді Служниці» читач знайомиться з нею як з однією із засновниць Гілеаду, яка докладає всіх зусиль для його процвітання, намагаючись змусити кожного в республіці прийняти свою долю, якою б жахливою та протиприродною вона не була. Проте у «Заповідях» перекладачка стикається з потребою змінити погляд читачів, як і власний. Тітка Лідія отримує свій голос, що дозволяє аудиторії дізнатися про тортури, яких вона зазнала, про жахи, свідком яких вона стала, і про неймовірну силу цієї жінки. Відмінності між справжніми думками Лідії та тим, що вона дозволяє побачити та почути іншим, становлять значну проблему з точки зору естетичного сприйняття цільового тексту, оскільки перекладачка повинна змалювати «двох Лідій»: жорстокого монстра, якого бояться всі у республіці (включно з Командорами), та могутню жінку, що прийняла рішення вижити, щоб покласти кінець Гілеаду. Як і оригінал, переклад сповнений яскравих засобів виразності, риторичних фігур та повсюдної самоіронії, які застосовуються, щоб передати кожний складник образу Лідії, її зовнішність, її мову (як зовнішню, так і внутрішню), її дії тощо. Такі художні засоби підкреслюють її самоконтроль та непересічний розум. Ці якості дозволяють кожному її слову та жесту виражати тільки те, що вона бажає, і нічого більше. Так, Лідія досягає однієї з найвищих посад у суспільстві, де жінки – лише національний ресурс. Перекладачка майстерно передає засоби зображення образу жінки, чия витривалість та здатність маніпулювати людьми та подіями дозволила їй передати докази злочинів Гілеаду до Канади і зруйнувати те, що була вимушена побудувати.

Introduction. The anthropocentric approach in Translation Studies has drawn attention of researchers to the individual as a creator of the text and the literary character as an aesthetic embodiment of his/her beliefs. Thus, the methods of recreating artistic images of characters in translation have become the focus of numerous studies where they were investigated as an expression of the author's individuality.

One of the principal functions of the literary text is an aesthetic and emotional impact on the reader. Appealing to the emotions of the audience, the author depicts vivid literary images acting

as his/her "spokespersons". The writer connects with the readers at an emotional level in order to impart the intended ideas. The sphere of emotions is incredibly complex, every person reacts to the received information differently, even within a single culture. When it comes to translation, the emotional response of the target audience is even more difficult to predict. Thus, the translator as an expert in both cultures has to anticipate the response that a literary work will potentially evoke taking into account different backgrounds of the readers of the original and translation.

The research focused on the utterances embodying the key elements in the image of a literary character as its *object*. The *subject* of the study covered the methods of rendering such utterances in translation depending on their functional features both in terms of the meaning of the original message and its stylistic specifics.

The research was *aimed* at establishing the means of recreating the principal components of a literary image in translation and revealing discrepancies in the perception of the same image from the perspective of different narratives. The *material* of the study was represented by “The Handmaid’s Tale” and “The Testaments” by M. Atwood and their translations into the Ukrainian language. In order to achieve the aim set, the following *tasks* were resolved: 1) to define the concept of a literary image and its components as well as their relevance in literary translation; 2) to single out the principal elements in the image of one of the main characters and means of their verbalization; 3) to consider the means of rendering utterances which embody the most prominent features of her personality and their role in the general aesthetic perception of the character.

Overview. The problem of interpretation of a literary text, its aesthetic value has attracted significant attention for a long time [1; 2; 3]. Currently, scholars in the field of Translation Studies are also taking interest in the ways to preserve the aesthetic impact of the original in the target text [4; 5; 6; 7] which requires a more careful reproduction of literary images that eloquently express the ideas and values of the author. At the moment, there is no generally accepted definition of the image of a literary character. V. Ye. Khalizev determines such functions of an artistic image as iconic, aesthetic and communicative. The iconic function is fulfilled through creating an “iconic” artistic image which represents a full-fledged social and psychological portrait of a character. The function of aesthetic expression is performed as the artistic image refers to a specific person important for interpretation of the entire story which provides for the desired aesthetic effect of the literary work as a whole. The artistic image is a product of the author’s creativity intended to convey his/her ideas which provides for the communicative function inherent in artistic images [8]. The image of a literary character is mainly based on his/her portrait, actions, patterns of behavior, description by other characters, etc.

The linguistic means employed to create an artistic image fall into implicit and explicit ones [9; 10]. The first category covers additional background knowledge necessary to interpret the artistic image as well as stylistic devices used to make every image bright and believable. The explicit means of constructing a literary image refer directly to the description of the character (his profession, nationality, etc.). If the second group normally presents no difficulties for a

translator, the first one requires both extensive culture-specific knowledge and linguistic creativity required to balance intercultural differences and preserve the unique stylistics of the literary work. The two categories are intricately linked, thus, the translator shall successfully reproduce both in order to create an authentic, consistent image in the target text.

M. M. Bakhtin in his works states that “a person speaking in a novel is always an ideologist, to an extent” [11, p. 146]. The aesthetic function of a work of literature is essential, however, unlike other objects that are simply beautiful, literature shall make the reader better and spiritually richer. Thus, the literary work also performs an ideological function aimed at influencing the worldview of the audience. The character’s ideological position is expressed in his/her actions and, of course, his/her speech which constitutes one of the most expressive components within the image of a literary character. The author does not have to resort to the entire range of elements that can be part of the artistic image but the character’s speech is its indispensable component.

A variety of linguostylistic means makes each character unique and memorable due to a distinctive way of speaking as well the ideas behind every single word. The wording that a person chooses for verbal communication reveals his/her social, cultural, ideological, psychological characteristics. The character’s speech is usually subdivided into external and internal. They are closely connected, however, if external speech is intended for participation in a communicative act, internal speech shall not be heard by others. In a literary work, internal monologues of characters serve a different purpose in comparison with real-life communication. Other characters have no access to such personal internalized thoughts, but they are used for describing the inner world of the characters, their emotions, their beliefs. Interestingly, the internal and external speech can show the character from two completely different perspectives. The latter is for other people to hear and interpret while the former reveals true feelings and opinions of the person. The two can be rather different and still they play a major part in the construction of a literary image both in the original and the translation.

The translator’s task is to show a complex interplay between the way a character is seen by others and his/her real personality. As each work of literature is unique, there are no ready-made recipes for successful reconstruction of an artistic image in translation. Nevertheless, the necessary precondition for an adequate representation of the character is a comprehensive interpretation of the original by the translator and a careful approach to every element of the artistic image.

The present research is based on two novels by M. Atwood and their respective translations. Written

in 1985, the dystopian novel by M. Atwood, “The Handmaid’s Tale”, has recently become a prominent cultural phenomenon both in the Canadian society where it originated and in those cultural environments where it was later introduced. As an object of translation, the novel represented a significant challenge from the cultural point of view due to the need to balance social perceptions of gender-related issues in the source and target cultures. However, “The Handmaid’s Tale” and “The Testaments”, its sequel released in 2019, are unique in that they present extremely complicated, controversial literary images constructed using vivid imagery. The author artfully plays with the voices readers hear at each point. Sometimes all it takes to change our judgment is to hear a different voice. This is the challenge the translator faces with Aunt Lydia whose image undergoes remarkable transformations from one novel to the other.

Results and discussion. The reader first meets Aunt Lydia as an ardent believer of the new totalitarian regime whose mission is to convince the Handmaids – women who have not lost their fertility due to man-made environmental disasters – to submit to violence for the benefit of the state, moreover, to consider it a supreme honor. In “The Handmaid’s Tale”, Lydia’s image is mainly depicted through the eyes of the main heroine, Offred, for whom the head of the Red Center provoked nothing but anger and hatred. The reader of the original as well as the translation sees Lydia torturing young women, distorting the Bible, taking charge of executions.

The aim of the dystopian literature is to inspire fear, to warn the society against the worst possible scenario the current trends may lead to. For this reason, they need a character they will be able to empathize with, a person oppressed, deprived of any individuality or rights. Such a perspective allows the author to establish an emotional connection with her readers. Since the translator initially acts as a receiver of the original message she inevitably adopts Offred’s perceptions. Reproducing the image of the main character, the translator vividly describes cruelties of the totalitarian regime, Aunt Lydia being one of its institutors. However, it is the narrator who determines the story. Thus, “The Testaments” is told on the part of three women. Two of them are Offred’s daughters. One grew up in Gilead, another one – in Canada. These young girls are the ones who contribute to the fall of Gilead, and it is Aunt Lydia who makes it possible. The third line of narration belongs to her. Having received her own voice, Lydia uses “The Ardua Hall Holograph” to tell the reader how it all began.

In “The Handmaid’s Tale” Aunt Lydia speaks with biblical quotes, closely rendered in translation. Both in the source and in the target text she sounds convinced of the blessings that Gilead has brought,

ensuring women’s safety, returning them to their original purposes. The image of Aunt Lydia depicted in “The Testaments” is radically different from what she appeared to others. The reader sees an image of a woman who was forced to make a deal with Commander Judd, the one who remained strong enough to achieve a high post in the Gileadian society. Lydia considers her agreement with Commander Judd a pact with the devil, the price she had to pay to survive and to ruin the corrupt regime from inside. Lydia’s writing abounds in bitter irony, mockery of her own might. Such irony associated with numerous epithets, metaphors, rhetorical figures, word-play creates an unmatched image of a woman who nurtures no illusions, who is ready to give up her life if she succeeds in taking down Gilead.

Lydia first appears as the head of the Red Center, teaching women to be obedient, to be grateful for the world where they will be able to fulfill their destiny, bearing children for the Commanders. After leaving the Red Center, the women were supposed to become Handmaids and be reduced to a position of things, even worse than that... They still remembered the world of before and the freedom they enjoyed. Aunt Lydia, however, was making them believe that now they were safe, protected, that finally they could fulfill their true purpose.

Where I am is not a prison but a privilege, as Aunt Lydia said, who was in love with either/or [12].

«Це не в’язниця, це привілей», – казала Тімка Лідія: вона обожнювала формулювання «або-або» [13, p. 14].

The example above shows the ideas that had to be embedded in the women’s minds. The original message is based on the stylistic device of antithesis which is successfully rendered in translation. The target message becomes even more brisk due the fact that *Where I am* is replaced by a simple «це» as well as due to the translator’s choice of punctuation which emphasizes the contrast between the reality of Gilead and the delusive happiness that Aunts meant to inspire.

In “The Handmaid’s Tale” the reader meets Aunt Lydia only occasionally and still grows to dislike her as she appears to be one of the heralds of the oppressing regime. However, in “The Testaments” she received the opportunity to tell her own story describing the tortures she was subject to in the early days of Gilead. She saw so many innocent people suffer inhumane treatment and then die. The woman realized that she had only two options: die herself or submit or at least pretend to. Nevertheless, she became not just one of devotees of the theocracy. Having turned into Aunt Lydia, she stood at its origins. While all the women in Gilead lost any possible rights seemingly inherent in a human being, Aunts acquired power almost equal to that of Commanders.

I will record here that, some years later – after I had tightened my grip over Ardua Hall and had

leveraged it to acquire the extensive though silent power in Gilead that I now enjoy – Commander Judd, sensing that the balance had shifted, sought to propitiate me [14].

Зауважу, що через кілька років по тому, вже після того, як я вчепилася в Ардуа-хол і зробила так, щоб наша організація отримала ту обширну, хоч і мовчазну владу в Гілеаді, якою я насолоджуюся нині, Командор Джадд відчув, що баланс децю змістився, і спробував здобути мою прихильність [15, p. 155].

Over the years, Lydia's influence grew, making her a paragon of virtue for those truly loyal to the dominant regime and a person most feared by anyone who dared to entertain a single idea to disobey. In the original, Gilead is compared with a mechanism that needs to be controlled through careful manipulation, the metaphor being based on such verbs as *tighten* or *leverage (the grip)*. However, the imagery of the source text is partially lost in translation as the translator replaces them with neutral equivalents, namely, «вчепитися», «отримати». Lydia has, in fact, become so powerful that even Commander Judd who once offered her the status is now apprehensive of her. Her new position is emphasized through the use of epithets – *extensive* («обширна»), *silent* («мовчазна») – which reveal concealed and yet omnipresent nature of Lydia's influence. The metaphor of machinery continues to unfold in the original as the author mentions the shifting balance of power and this time it is preserved by the translator who renders it as «баланс змістився». Still, another stylistically marked unit is, to an extent, neutralized in the target text. The English *propitiate* is transformed into a noun «прихильність» which lacks the formality and the bookish “hue” of the source text.

Once a successful woman in her own right, a respected judge, Aunt Lydia firmly decided to live on and record every crime she witnessed. However, nobody could know what she intended to do. She had to live which meant convincing everyone that she was a believer ready to do whatever it takes in the interests of Gilead. Controlling her every move, every gesture, every word, Lydia turned into a skillful manipulator. Once frightened into submission, she has now become an ultimate threat herself. Lydia got used to hiding her real thoughts, showing as much as she wanted to and nothing more.

The muscles of my face were beginning to hurt. Under some conditions, smiling is a workout [14].

М'язи обличчя почали боліти. За деяких умов усмішка – це фізична вправа [15, p. 155].

In the example given above, Lydia compares smile with a workout. In the totalitarian society of Gilead, there was no happiness greater than fulfilling your duty. No smile was sincere, even more than that – it could be considered a weakness. The translator fully

renders the metaphorical element of the original message allowing the reader to understand how much self-control and internal strength it required. A certain irony is also preserved in the target text. The one who was supposed to make Handmaids forget the past and embrace the new beginning and their destiny has never accepted hers.

Lydia helped to build and maintain the republic of Gilead and for this very reason she started to pose a threat to the regime. The author depicts how complex and still unmatched Lydia's position is comparing her rule with *an iron fist in a leather glove in a woolen mitten* («залізною рукою у шкіряній рукавиці з вовняною мітенкою»).

I control the women's side of their enterprise with an iron fist in a leather glove in a woolen mitten, and I keep things orderly: like a harem eunuch, I am uniquely placed to do so [14].

Я контролюю жіночу частину їхнього проекту залізною рукою у шкіряній рукавиці з вовняною мітенкою і стежу за тим, щоби все було як слід: наче євнух у гаремі, маю для цього унікальну можливість [15, p. 53].

In the Ukrainian culture, the metaphor of the iron fist («залізна рука») has become rather conventional, therefore the imagery of the original will not be lost on the target reader. Interestingly, Lydia draws a comparison between herself and a *harem eunuch* («євнух у гаремі») which would have been regarded as heresy if heard in public in Gilead. The translator successfully reproduces the metaphorical nature of the source message, preserving the main images created by the author.

It may seem that Lydia was doing everything to stay alive herself, enjoying her power. And still, for years, she had been helping a clandestine organization fighting against the totalitarian regime. She also made an elaborate plan to deliver all the documents she collected to the outside world. Eventually, she created all the conditions for two young girls to leave Gilead and get her message across. The Republic was taking every effort to make women forget who they are, what they are worth of. But Aunt Lydia would not allow anyone to have so much power over her. The concept of freedom frequently emerges in both novels by M. Atwood and is interpreted in a variety of ways. Nevertheless, in a state of total surveillance, Lydia has some choice. She is ready to die and she will, but it is her who will decide how and what for.

Right now I still have some choice in the matter. Not whether to die, but when and how. Isn't that freedom of a sort?

Oh, and who to take down with me. I have made my list [14].

Нині я ще маю певний вибір. Не в тому, помирати чи ні, а в тому, коли і як це станеться. Хіба ж це не певна свобода.

О, а ще – кого забрати із собою. Я вже склала список [15, p. 28].

The original message is filled with bitter irony and the freedom, she speaks about, has nothing to do with confidence and hope, at least not for herself. The translation quite closely reproduces the original, conveying the image of a woman who does not cherish any illusions but remains determined to bury Gilead even if it means her own doom.

Lydia dies on her own terms, having taken a drug not to afford the Commanders the pleasure to torture her. Hearing the guards coming after her, Lydia ironically remembers one of the quotes by Queen Mary *In my end is my beginning* – «В моїм завершенні початок мій». The girls were already out of danger – now the fall of Gilead was a matter of time.

In my end is my beginning, as someone once said. Who was that? Mary, Queen of Scots, if history does not lie. Her motto, with a phoenix rising from its ashes, embroidered on a wall hanging...

Between one breath and the next the knock will come [14].

«В моїм завершенні початок мій», як хтось колись сказав. Хто ж то був? Марія Стюарт, королева шотландська, якщо історія не бреше. Її девіз, вишитий разом із феніксом, що постає з полум'я, на настінному gobelenі...

Між одним подихом й іншим пролунає стукіт у двері [15, p. 334].

The translator vividly depicts the symbolic ending of the “The Ardua Hall Holograph” using the official translation of Queen Mary’s quote and recreating the distinctive background of the embroidery for the motto of one of the strongest women in British history. The phoenix seems an embodiment not only of Lydia but also of the country that will now be reborn.

Conclusions. The translation rather successfully reproduces the image of this outstanding woman, the one who created Gilead, the one who destroyed it. Interestingly, the translator who worked on both novels, had to change the perspective herself and reconsider the personality of a character who provoked nothing but repulsion in the reader of “The Handmaid’s Tale”. The translator meticulously renders every detail: Lydia’s unrivaled command of her speech and behavior, her outer virtuousness and loyalty to the governing regime, her face impossible to read. The target text fully reveals the contrast between a hateful, inhumane creature she seemed to be and an incredibly determined woman worth admiration. After all, her skillful manipulations had not been uncovered, until it was too late. The target text recreates the stylistic and rhetorical devices employed by the author as well as unrelenting irony with a taste of bitterness, possibly one of the few things that helps Lydia survive for all these years. Storytelling is powerful – “The Handmaid’s Tale” makes the reader

see a monster in a woman who has never relinquished her freedom, who used all her knowledge and skill of a former judge to sentence Gilead to perish. Further *prospects* of the study lie in a broader exploration of the linguistic and stylistic means used to reproduce various components of literary images.

BIBLIOGRAPHY

1. Euron P. *Aesthetics, Theory and Interpretation of the Literary Work*. Leiden/Boston : Brill, 2019. 256 p.
2. Lamarque P. *Aesthetics and literature: a problematic relation? Philosophical Studies*. 2008. 135 (1). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/52087.pdf> (Last accessed: 02.04.20)
3. Verheyen L. *The Aesthetic Experience of the Literary Artwork. A Matter of Form and Content?* URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/37-Article%20Text-168-1-10-20150719.pdf> (Last accessed: 02.04.20)
4. Малова Н.Е. Реализация эстетической функции в художественных текстах URL: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2011.4/1428/malova_2011_4.pdf. (дата обращения: 12.04.2020).
5. Jiang Q. *Aesthetic Progression in Literary Translation. Meta*. 2008. 53(4). P. 860–871. <https://doi.org/10.7202/019651ar>.
6. Liu Zh. *Ten Lectures on Literary Translation*. Beijing : China Translation and Publishing Corporation, 1991. 302 p.
7. Scott C. *Translation in Pursuit of an Appropriate Aesthetics. In The Work of Literary Translation*. Cambridge : Cambridge University Press. 2018. P. 138–164. doi:10.1017/9781108678162.005
8. Хализев В.Е. *Теория литературы*. Москва : Высшая школа, 2002. 438 с.
9. Арнольд И.В. Импликация как прием построения текста и предмет филологического изучения. *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1982. Вып. 4. С. 83–91.
10. Долинин К.А. *Интерпретация текста*. Москва : Просвещение, 1985. 304 с.
11. Бахтин М.М. *Вопросы литературы и эстетики*. Москва : Художественная литература, 1975. 504 с.
12. Atwood M. *The Handmaid’s Tale*. URL: https://royallib.com/book/Atwood_Margaret/The_Handmaids_Tale.html (Last accessed: 15.04.20)
13. Етвуд М. *Оповідь Служниці*. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 272 с.
14. Atwood M. *The Testaments*. URL: https://royallib.com/book/Atwood_Margaret/the_testaments.html (Last accessed: 15.04.20)
15. Етвуд М. *Заповіти*. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 352 с.

REFERENCES

1. Euron, P. (2019). *Aesthetics, Theory and Interpretation of the Literary Work*. Leiden/Boston: Brill.
2. Lamarque, P. (2008). Aesthetics and literature: a problematic relation? *Philosophical Studies*. 135 (1). Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/52087.pdf>.
3. Verheyen, L. *The Aesthetic Experience of the Literary Artwork. A Matter of Form and Content?* Retrieved from: <file:///C:/Users/User/Downloads/37-Article%20Text-168-1-10-20150719.pdf>.
4. Malova, N. Ye. *Realizatsiya esteticheskoy funktsii v hudozhestvennyih tekstah. [Realization of the aesthetic function in literary texts]*. Retrieved from: http://www.vestnik.adygnet.ru/files/2011.4/1428/malova2011_4.pdf. [in Russian]
5. Jiang, Q. (2008). Aesthetic Progression in Literary Translation. *Meta*. 53(4). 860–871. <https://doi.org/10.7202/019651ar>.
6. Liu, Zh. (1991). *Ten Lectures on Literary Translation*. Beijing : China Translation and Publishing Corporation.
7. Scott, C. (2018). Translation in Pursuit of an Appropriate Aesthetics. In *The Work of Literary Translation* (pp. 138–164). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108678162.005.
8. Khalizev, V. Ye. (2002). *Teoriya literatury [Theory of literature]*. Moscow: Vysshaya shkola Publ. [in Russian]
9. Arnold, I. V. (1982). Implikatsiya kak priem postroeniya teksta i predmet filologicheskogo izucheniya [Implication as a means of text construction and an object of philological research]. *Voprosy yazykoznaniya*, 4, 83–91. [in Russian]
10. Dolinin, K. A. (1985). *Interpretatsiya teksta [Text interpretation]*. Moscow: Prosveshchenie Publ. [in Russian]
11. Bakhtin, M. M. (1975). *Voprosy literatury i estetiki [Issues of Literature and Aesthetics]*. Moscow: Hudozhestvennaya literature Publ. [in Russian]
12. Atwood, M. *The Handmaid's Tale*. Retrieved from: https://royallib.com/book/Atwood_Margaret/The_Handmaids_Tale.html
13. Atwood, M. (2019). *Opovid' Sluzhnytsi [The Handmaid's Tale]*. Harkiv: Knizhkovij Klub «Klub Simejnogo Dozvillja» Publ. [in Ukrainian]
14. Atwood, M. *The Testaments*. Retrieved from: https://royallib.com/book/Atwood_Margaret/the_testaments.html.
15. Atwood, M. (2020). *Zapovity [The Testaments]*. Harkiv: Knizhkovij Klub «Klub Simejnogo Dozvillja» Publ. [in Ukrainian]

НОМЕНКЛАТУРНІ НАЙМЕНУВАННЯ МІКРООРГАНІЗМІВ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Телеки М. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Буковинський державний медичний університет
площа Театральна, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0003-4161-4386
mariateleki@ukr.net*

Ключові слова: *інформація,
термінологічна інформація,
репрезентація інформації,
мікроорганізм, збудник
інфекції.*

Публікація актуалізує питання відображення термінологічної інформації у номенклатурних найменуваннях мікроорганізмів, обробки даних для їх використання у професійно-науковій комунікації. Поглиблено відомі підходи щодо розуміння термінологічної інформації як понятійної (семантичної), що має мовну природу. Номінативні одиниці розглянуто як засіб відображення термінологічної інформації у двох рівнях: шляхом передання інформації через систему мовних знаків загальноновживаної лексики і від номінативної одиниці до відображення позамовної дійсності (накопичення, збереження і передання знань та відомостей про реальний об'єкт). Засвідчено, що загальноновживане слово (унаслідок перенесення основного значення) передає інформацію двічі: перший раз – загальнономовну, другий – у процесі термінологізації фокусує у терміні відомості про позначений предмет через декодування дефініції. Так, термінологічна інформація стає засобом зберігання знань і репрезентації накопичених даних, отриманих у процесі науково-дослідної практики з проблем лікування інфекційних захворювань, відображає еволюцію процесу пізнання закономірностей реальної дійсності. У латинських номенклатурних найменуваннях мікроорганізмів вербальна кодифікація інформації базується на використанні загальнономовної лексики, запозиченої з давньогрецької та латинської мов. Охарактеризовано поняттєві значення «інформація», «репрезентація інформації», «мікроорганізм», «інфекція», «збудник інфекції»; «інфекційна хвороба». Збагачено науковий обіг новим ілюстративним матеріалом. Висвітлено призначення номенклатурних найменувань мікроорганізмів. Констатовано, що термінологічна інформація репрезентує у стислій формі конденсовані відомості про мікроорганізми, є термінологічною «продукцією», ефективним ресурсом інформаційного забезпечення системи наукової і практичної діяльності. Обробка даних, сконцентрованих у номенклатурних найменуваннях мікроорганізмів, широко використовується у сфері лікувального мистецтва.

NOMENCLATURE NAME OF MICROORGANISMS AS REPRESENTATION OF TERMINOLOGICAL INFORMATION

Teleky M. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Bukovinian State Medical University
Teatralna square, 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4161-4386
mariateleki@ukr.net*

Key words: *information, terminological information, information representation, microorganism, infectious agent.*

This publication highlights the issue of reflecting terminological information in the nomenclature names of microorganisms, data processing for their use in professional and scientific communication. The known approaches to understanding of terminological information as conceptual (semantic) information that also have a linguistic nature are extended. Nominative units are considered as a means of displaying terminological information on two levels: by transferring information through the system of linguistic signs of common vocabulary and from a nominative unit to displaying extra-linguistic reality (accumulation, preservation and knowledge transfer and information about a real object). It is verified that a basic word, due to the transfer of the main meaning, transmits information twice: the first time – general language, the second – during the process of term formation, it focuses on information about the designated object through decoding of the definition in the term. Therefore, terminological information becomes a mean of preserving the knowledge and representing the accumulated data, obtained in the process of research practice on the problems of treating infectious diseases, it reflects the evolution of the process of cognizing the regularities of reality. The verbal codification of information is based on the use of general vocabulary borrowed from the Ancient Greek and Latin in the Latin nomenclature names of microorganisms. The conceptual meanings of notions “information”, “information representation”, “microorganism”, “infection”, “infectious agent”, “infectious disease” are characterized. The scientific circulation is enriched with new illustrative material. The purpose of the nomenclature names of microorganisms is highlighted. It is stated that terminological information represents brief data about microorganisms in a concise form; it is a terminological “product”, an effective resource for information support of the system of academic and practical activities. The processing of data, concentrated in the nomenclature names of microorganisms is widely used in the medical field.

Постановка проблеми. Сучасні досягнення у галузі медицини спираються на накопичені тисячоліттями знання і досвід практичної діяльності, пов'язані зі збереженням здоров'я, профілактикою і лікуванням хвороб людей і тварин. Формується єдиний світовий інформаційний простір, у якому зосереджуються знання про результати досліджень захворювань, методи діагностики і лікування. Постійно оновлюється словниковий склад медичної термінології. Актуальним залишається вивчення єдиного понятійного термінологічного апарату для кожної сфери медичних знань, способів формування нових термінів, збереження і кодування знань засобами мови, обробка термінологічної інформації.

Мовознавство розглядає номінування як результат пізнавальної діяльності людини, що полягає у встановленні відношень позначального й позначуваного між предметом реальної дійсності і мовною одиницею. У широкому значенні називання розглядають як знакову репрезентацію позамовних об'єктів, що властива всім типам мовних знаків [13, с. 417]. Питання суті номінативної функції мови, що тісно пов'язана з когнітивно-пізнавальною, комунікативною, досліджує ономазіологія. Підпорядковується комунікативній інформаційна функція мови як засіб пізнання навколишнього світу, збирання, акумуляції й оформлення знань. Створений на основі

загальноживаного слова термін накопичує загальнономовну і спеціальну інформацію. Загальнономовна інформація піддається асоціативно-образному переосмисленню у процесі професійно-наукової діяльності, перетворюючись на термінологічну інформацію [3, с. 137].

Інформаційне наповнення термінів ставало предметом дослідження Н.М. Володіної (1996, 1998, 2011); інформативність термінів вивчали О. Григор'єва (2010), Т. Єщенко (2017). Інформаційні аспекти спостерігали у медичних галузевих термінологіях: у термінах ортодонції в російській і англійських мовах (Л. М-Р. Аллафі (2004)); у латинській стоматологічній термінології (В.Г. Синиця (2011)); у лексико-семантичній системі англійської травматологічної термінології (І.Ф. Стоянова (2007)); у назвах хвороб, патологічних процесів, хірургічних операцій і лікувальних заходів (О.В. Бекішева (2007)); у функціонуванні епонімів у медичній термінології іспанської мови (О.В. Варнавська (2009)); у німецькій медичній термінології (С.М. Величкова, О.М. Таранова (2014)); в епонімічних термінах латинської мови (М.М. Телеки, І.В. Семенко (2016)).

Виразниками термінологічної інформації у галузі спеціальних знань є номенклатурні найменування. Когнітивно-ономасіологічний підхід для виявлення конкретної інформації застосовували у вивченні термінів найменувань ссавців у сучасній англійській мові Н.С. Рибалка (2010); у структурних типах іхтіонімів в англійській, французькій та українській мовах – Н.В. Швець (2016); в українській номенклатурі ентомофауни – О.О. Селіванова (2017); в описі мотиваційних типів німецьких, англійських, російських та українських фітонімів з оцінним компонентом – Л.М. Усик (2017). Номенклатурні найменування мікроорганізмів як збудників інфекційних хвороб людини і тварин і як засіб репрезентації інформації залишалися поза увагою дослідників.

Мета статті – на матеріалі латинської та давньогрецької мов описати номенклатурні найменування мікроорганізмів як засобу репрезентації термінологічної інформації.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- уточнити поняттєві значення «інформація», «термінологічна інформація», «репрезентація інформації»;

- охарактеризувати зміст понять «мікроорганізм», «інфекція», «збудник інфекції»; «інфекційна хвороба» як віддзеркалення термінологічної інформації;

- висвітлити роль номенклатурних найменувань мікроорганізмів як термінологічної інформації у сфері медичних знань;

- поповнити науковий обіг новим ілюстративним матеріалом.

Предметом дослідження є відображення термінологічної інформації у номенклатурних найменуваннях мікроорганізмів як засобу мовного кодування, репрезентації інформації та збереження знань.

Об'єкт дослідження – біноміальні структури номенклатурних найменувань мікроорганізмів – збудників інфекції антропонозних та зоонозних захворювань, що функціонують у термінологічних підсистемах інфектології, мікробіології, вірусології.

Джерельною базою дослідження слугували терміни, дібрані шляхом вибірки з джерел: Медицинская микробиология, вирусология и иммунология (ред. акад. РАМН А.А. Воробьев) [9]; Bergey's manual of Systematic Bacteriology. 2-nd ed. Vol. 3. [17]; словники: Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у 2-х томах [1]; Латинсько-український медичний енциклопедичний словник О.М. Беяєва, В.М. Ждан, Цісик А.З. [2]; Древнегреческо-русский словарь. Т. 1 А-Л; Т. 2. М-Ω (И.Х. Дворецкий) [4]; Латинско-русский словарь (И.Х. Дворецкий) [5]; Словник української мови: в 11-ти т. [12]; The dictionary of medical eponyms. Whonamedit [16].

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для розуміння причин, що викликають інфекційні хвороби, фахівець має володіти цілим спектром інформації. Словник латинської мови пояснює *інформацію* як: 1) роз'яснення, виклад, тлумачення; 2) уявлення, поняття; віддієслівний іменник утворений від лат *informatio* < *informo* 1) надавати вид, форму, формувати, створювати; 2) навчати; будувати, складати; 3) мислити, уявляти, виникати в уявленні [5, с. 399]. Однозначного визначення поняття *інформація* немає, оскільки кожна сфера людської діяльності трактує його відповідно до предмета свого дослідження, як-от: *медична інформація* залежно від характеру, змісту і сфери застосування поділяється на наукову медичну інформацію; інформацію, що виникає в процесі надання медичної допомоги, і відображену в медичних документах статистичну інформацію [10]. Міжнародна організація з питань стандартизації (ISO/IEC 2382:2015(en) Information technology – Vocabulary витлумачує інформацію <обробку інформації> як знання щодо об'єктів, таких як факти, події, речі, процеси чи ідеї, включаючи поняття, які в певному контексті мають певне значення [15]. У загальному контексті інформацію визначають як повідомлення про щось або відомості про навколишній світ, процеси, які в ньому відбуваються, про події, ситуації, чийсь діяльність, що їх сприймають люди і живі організми, машини та інші системи [11, с. 344]. Синоніми до слова *інформація*: (факти) відомості, повідомлення, вісті, дані, інформування [8, с. 154].

Із поглибленням пізнання реального світу основні значення інформації конкретизуються, доповнюються, уточнюються.

З отриманням більшої кількості відомостей, фактів, тобто інформації про причини виникнення нових захворювань, виникає потреба в утворенні спеціальних термінологічних найменувань для їх використання у професійно-науковій комунікації. Термінологізація відбувається двома шляхами: використанням загальноживаної лексики у функції терміна і спеціалізації значення загальноживаного слова внаслідок різних видів перенесення його основного значення [3, с. 137]. Номенклатура мікроорганізмів застосовує знакові ресурси латинської та давньогрецької мов.

Так, гриб (нижча безхлорофільна рослина, що має форму шапки, надітої на ніжку, і розмножується спорами) [12, с. 165] у найменуваннях хвороб людей і тварин набуває значення патологічного процесу, що викликаються збудниками інфекцій – паразитичними грибами – мікозами (давн.-грец. *μύκης, ἦτος* гриб) [4, с. 1114]. Лексема *повільний* (який здійснюється протягом тривалого часу) [12, с. 672] (унаслідок метафоричного перенесення) стає компонентом назви роду вірусів *Lentivirus* (родина *Retroviridae*) (лат. *lentus* повільний, в'ялий) [5, с. 447] – «повільні» віруси, через характерний для них тривалий період між інфікуванням і появою перших симптомів у хворого. До цього роду, зокрема, належить вірус імунодефіциту людини (англ. *Human immunodeficiency virus*).

Загальномовна інформація піддається асоціативно-образному переосмисленню у процесі науково-практичної діяльності і стає *термінологічною інформацією* [3, с. 138]. Через взаємодію образної і вербальної систем відбувається функціонально-комунікативна і когнітивна трансформація мовних одиниць. Загальноживане слово виступає у функції терміна, кодує інформацію двічі: перший раз – загальномовну, другий – термінологічну, засновану на дефініції. Як і М.М. Володіна, розуміємо *термінологічну інформацію* як понятійну (семантичну) інформацію, що має мовну природу [3, с. 139].

Із позицій когнітивного термінознавства термін відображає суб'єктивні властивості об'єкта пізнання як результат ментальної операції, що відбувається у свідомості його дослідника, співвіднесеної з поняттям і предметом вивчення у певній сфері знань, слугуючи засобом вербально-мовного кодування. Спосіб кодування інформації у формі мовних знаків віддзеркалює основні способи суб'єктивного представлення фрагментів дійсності, збереження і передавання знань та інформації для її використання у фаховій комунікації. Репрезентація інформації відбувається внаслідок «здатності суб'єкта представляти та перепредставляти

її своїй свідомості для подальшої її переробки» і для повного сприйняття й осмислення інформації [6, с. 60]. Кодований засіб для інтерпретації інформації не тільки виступає джерелом різних даних про об'єкт, а й концентрує колективну професійно-наукову пам'ять [3, с. 139], фіксує події, які мали значення для науки, пов'язані з першим відкриттям збудника, як-от: *Giardia lamblia* – назва роду збудника лямбліозу (хвороби кишківника), що пов'язана з іменем французького біолога Чарльза Гарда (*Charles Fryderic Giard*, 1822–1895); видова – *lamblia* зберігає відомості про детальне вивчення паразита кишківника у 1859 році В.Д. Лямблем (*Vilem Dusan Lambl*, 1824–1895) [16]. Цікаво, що богемський учений у 1860 році працював у Харківському університеті, а в 1871 році отримав російський ступінь доктора наук.

У сфері медичних знань засобами формального представлення інформації є греко-латинські терміни, якими послуговуються практичні фахівці і науковці як засобом міжнародного спілкування. Особливо актуальною є інформація про інфекційні захворювання, збудниками яких є різні мікроорганізми. За твердженнями науковців, сьогодні відомо до п'ятдесяти відсотків мікроорганізмів, що живуть на планеті. Кожного року людство зіштовхується з одним-двома новими збудниками інфекційних захворювань [7, с. 9], як-от у 2019 році – коронавірусом. Для початку з'ясуємо, яка інформація зафіксована у термінах, що відображають поняття мікробіології, вірусології, інфектології.

Мікроорганізм (лат. *microorganismus* давн.-давн.-гр. *μικρός* *micros* малий за розміром, давн.-лат. *organismus* < давн.-давн.-гр. *ὄργανον* *organon* знаряддя, анат. орган [4, с. 1187]) – мікроскопічний організм (клінічно важливий). Це бактерії, віруси, гриби і найпростіші [1, с. 1444] – узагальнене найменування для дрібних (не помітних неозброєним оком) живих і неживих організмів, представників рослинного і тваринного світу. Збудник – те, що викликає який-небудь процес, підвищення активності дії тканини, органа, організму. [12, с. 455] (лат. *agens* – дериват віддієслівного походження: лат. *ago* збуджувати, спонукати [5, с. 39; 42] – агент, чинник, фактор, будь-яка сила, причина або речовина, яка може викликати фізичну, хімічну або біологічну дію [1, с. 50]). Інфекція – потрапляння і розмноження мікроорганізмів у тканинах тіла, що може бути безсимптомним або приводити до локального клітинного ушкодження... [1, с. 1162] (лат. віддієслівний іменник *infectio* < *inficio*, *fecī*, *fectum*, *ere* – фарбувати, просочувати [5, с. 39; 42]). Інфекційний процес (лат. *processus infectiosus*) пов'язують із комплексом пристосувальних реакцій у відповідь на вкорінення і розмноження патогенного мікроба в макроорганізмі...; інфекційна хвороба (лат. *morbus infectiosus*)

[14, с. 61] – найвищий ступінь вираженості інфекційного процесу [7, с. 10].

В основу систематизації мікроорганізмів покладені схожість, відмінність і взаємовідношення. Назви мікроорганізмів регламентуються Міжнародним кодексом номенклатури (зоологічної, ботаничної, бактерій, вірусів). Це біноміальні найменування, впорядковані та систематизовані за певними ознаками термінологічні одиниці, що висвітлюють морфологічні, фізіологічні, біохімічні, молекулярно-біологічні властивості та поділ на таксономічні (від давн.-грец. *τάξος* розташування [4, с. 1602]) категорії. Так, найменування збудника інфекції *Borrelia recurrentis* (лат. *recurrens* поворотний) містить повідомлення про його належність до найвищого рангу живих організмів – бактерій (домен *Bacteria* типу Spirochaetae роду *Borrelia*) і спричинює антропонозну інфекційну хворобу з групи кров'яних інфекцій – епідемічний поворотний тиф. Назва бактерії *Bordetella pertussis* (лат. *pertussis* < лат. префікс *per-* зі значенням посилення + лат. *tussis* кашель, кашлюк) містить інформацію про спричинення нею інфекційного захворювання дихальних шляхів, що уражає дітей і супроводжується подібним до нападу спазматичним кашлем. Рід *Bordetella* названий на честь бельгійського бактеріолога Ж. Борде (Жюль Жан-Батист Венсаан Борде (Jules Jean-Baptiste Vincent Bordet, 1870–1961), який (із бельгійцем Октавом Жангу (Octave Gengon, 1875–1957)) виявив овоїдну бактерію у мокроті п'ятимісячної дитини [2, с. 50].

Основна інформація, яку висвітлюють термінологічні одиниці, доповнюється у процесі її обробки. Для медичного фахівця, наприклад, термін *Bordetella pertussis* містить важливу інформацію: збудник має диференційовану ознаку як один із видів бордетел; бактерія вражає новонароджених та дітей старшого віку; наявні фактори патогенності та біохімічної активності.

Аналіз найменувань мікроорганізмів підтверджує положення про те, що через систему мовних знаків загальнозживане слово передає відомості двічі: перший раз – загальномовні, другий – відображає процес термінологізації, що ґрунтується на дефініції. Утворення різних номінацій семантично інформують про фіксацію тієї або тієї сторони об'єкта дійсності. Для позначення понять, що відображають властивості збудників, використана загальнозживана лексика латинської та давньогрецької мов, яка виконує функції терміна, кодуючи інформацію, основу на дефініції.

Термінологічна інформація стає засобом зберігання знань, накопичених даних, отриманих у процесі суспільної діяльності людини й науково-дослідної практики з проблем лікування інфекційних захворювань, відображає еволюцію процесу пізнання закономірностей реальної дійс-

ності. Так, номен *Staphylococcus aureus* транслює одразу кілька відомостей, а саме: найбільш патогенний для людини; викликає гнійні запалення майже у всіх органах і тканинах; шкідливим мікроорганізмом найчастіше уражаються в медичних установах; родова назва *стафілокок* (*Staphylococcus* < грец. *σταφυλή* *staphyle* виноградне гроно, грец. *κόκκος* *kokkos* кісточка плоду, зерно) вказує на форму; видова назва *aureus* (лат. *aureus* < *aurum* золото, золотистий колір) інформує про вид мікроорганізму – бактерію з родини стафілококів, розміщення якої під час поділу нагадує гроно золотистого кольору, що зумовлений пігментами з групи каротиноїдів, відрізняючи її від *Staphylococcus epidermidis* (*epidermidis* < давн.-гр. *epi-* над, давн.-гр. *δέρμα* *derma* шкіра); відображає іншу інформацію, що трапляється на шкірі і слизових оболонках [9, с. 33; 17, с. 660]. Номенклатурне найменування збудників відображають закодовану інформацію, створюючи інформаційну базу даних і базу знань про бактерії.

Висновок. Так, можна стверджувати, що номенклатурні найменування мікроорганізмів – впорядковані термінологічні одиниці, що є носіями інформації, яка висвітлює систематизовані знання та різносторонні повідомлення про збудники інфекції. Термінологічна інформація у стислій формі репрезентує акумульовані відомості, є термінологічною «продукцією», системою класифікації та кодування інформації, що функціонує у медичній сфері, відіграє важливу роль для подальшої обробки даних, широкого використання у науковій і практичній діяльності фахівців.

Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у висвітленні інформаційної ємності номенклатурних найменувань збудників антропонозних інвазійних кишкових хвороб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у 2-х томах. Львів: Наутилус, 2003: Том 1. А-Л. XXVI; 1-1354 с.; Том 2. М-З. XXVI; 1355–2688 с.
2. Беляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2-х т.: Т. 2. N-W. Київ : ВСВ «Медицина. 2020. 456 с.
3. Володина М.Н. Знание сквозь призму терминологической информации. *Вестник Московского университета. сер. 9. Филология.* 2011. No 3. С. 136–145.
4. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь (под ред. И. И. Соболевского). Т. 1 А-Л; Т. 2. М-Ω. Государственное издательство иностранных и национальных словарей. Москва : 1958. 1904 с.
5. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. 11-е изд., стереотип. Москва: Русс. яз. Медиа, 2008. 843 с.

6. Зуєв І.О. Особливості представлення інформації в різних репрезентативних системах. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*, 2010. № 913. С. 60–63.
7. Інфекційні хвороби: підручник (за ред. О.А. Голубовської). Київ : ВСВ «Медицина». 2012. с. 778. + 12 с. кольор. вкл.
8. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ : «Українська книга», 2000. 480 с.
9. Медицинская микробиология, вирусология и иммунология. Под ред. акад. РАМН А. А. Воробьева. 2-е изд. испр. и доп. Москва : ООО «Медицинское информационное агентство», 2012. 704 с.: ил., табл.
10. Медицинская энциклопедия. URL: https://gufo.me/dict/medical_encyclopedia/ (дата звернення 18.03.2021).
11. Словник іншомовних слів за ред. О.С. Мельничука. 1-е видання, Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1974. 776 с.
12. Словник української мови: у 11 томах. Ред. кол.: І.К. Білодід (голова). 1970–1980.
13. Українська мова : Енциклопедія. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
14. Synytsia V. G., Myronyk O. V., Teleky M. M. Key terms of the field of medicine «Infectology»: lexicosemantic and etimological aspects / *Modern engineering and innovative technologies. Heutiges Ingenieurwesen und innovative Technologie. Issue № 7. Part 5. March 2019. Karlsruhe, Germany. P. 59–64.*
15. ISO/IEC 2382:2015(en) Information technology. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en>. (дата звернення 13.03.2021).
16. The dictionary of medical eponyms. Whonamedit. URL: <http://www.whonamedit.com/eponyms/> Дата звернення 12.04.2021.
17. Vos P. De, Garrity George M., Jones D., Krieg, N. R., Ludwig W., Rainey F. A., Schleifer K.-H., Whitman W. B. *Bergey's manual of Systematic Bacteriology. 2-nd ed. Vol. 3. The Firmicutes. Springer Dordrecht Heidelberg London New York. 2009. 1422 p.*
- Moscow *University Bulletin. Ser. 9. Philology. No 3. P. 136-145.*
4. Dvoreckiy, I. Kh. (1958) *Ancient Greek-Russian Dictionary* (ed. I. I. Sobolevsky). [Drevnegrechesko-russkij slovar' (pod red. I. I. Sobolevskogo)]. Vol. 1 A-L; Vol. 2. M-Ω.]. 1904 p.
5. Dvoretzkiy, I. Kh. (2008) *Latin-Russian dictionary 11th edition, stereotyped*. [Latinsko-russkiy slovar'. 11-e izd., stereotip.]. Moscow: Russian language, Media. 843 p.
6. Zuev, I. O. (2010) Features of information representation in different representative systems. [Osoblyvosti predstavleniya informatsiyi v riznykh reprezentatyvnykh systemakh]. *Bulletin of Kharkiv National University. Series "Psychology"*. № 913. P. 60-63.
7. Infectious diseases: textbook. (at the editor of O. A. Golubovska) (2012). [Infektsiini khvoroby: pidruchnyk. (za red. O. A. Holubovskoj)]. Kiev: VSV "Medicine". 778 p.+ 12 p. coloured including.
8. Karavansky, S. (2000) *Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language*. [Praktychnyy slovnyk synonimiv ukrayins'koyi movy]. «Ukrayins'ka knyha». Kiev. "Ukrainian book". 480 p.
9. *Medical Microbiology, Virology, Immunology*. (at the editor of Vorob'ev, A. A.) (2012) [Meditsinskaya mikrobiologiya, virusologiya i immunologiya. Pod red. akad. RAMN A. A. Vorob'eva]. / Ed. acad. RAMS Vorobyov A. A. 2nd ed. rev. and add. Moscow: LLC "Medical Information Agency". 704 p.: il., tabl.
10. *Medical encyclopedia*. URL: https://gufo.me/dict/medical_encyclopedia/ Last access 18.03.2021.
11. *Dictionary of foreign words* /ed. Melnichuk, O. S. 1st edition (1974) [Slovnyk inshomovnykh sliv za red. O. S. Mel'nychuka. 1-e vydannya]. Kiev: Main edition of the Ukrainian Soviet Encyclopedia (URE). 776 p.
12. *Dictionary of the Ukrainian language: (1970-1980)* In 11 volumes (ed. Bilodid I. K.). [Slovnyk ukraïnskoi movy: V 11-ty t. red. kol.: Bilodid I. K. (holova)].
13. *Ukrainian language: Encyclopedia (2004)* [Ukrayins'ka mova: Entsyklopediya]. Kiev: "Ukrainian Encyclopedia" named after M. P. Bazhan. 824 p. p. 417.
14. Synytsia, V. G., Myronyk, O. V., Teleky, M. M. (2019) Key terms of the field of medicine «Infectology»: lexicosemantic and etimological aspects / *Modern engineering and innovative technologies. Heutiges Ingenieurwesen und innovative Technologie. Issue № 7. Part 5. Karlsruhe, Germany. P. 59-64.*
15. ISO/IEC 2382:2015(en) Information technology. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en>. Last access 01.03.2021.
16. The dictionary of medical eponyms. Whonamedit. URL: <http://www.whonamedit.com/eponyms/> Last access 12.04.2021.
17. Vos, P. De, Garrity, G. M., Jones, D., Krieg, N. R., Ludwig, W., Rainey, F. A., Schleifer, K.-H., Whitman, W. B. (2009) *Bergey's manual of Systematic Bacteriology. 2-nd ed. Vol. 3. The Firmicutes. 1422 p.*

REFERENCES

1. Dorland's Illustrated Medical Dictionary in 2th volumes (2003) [Anhlo-ukrainskyi iliustrovanyi medychnyi slovnyk Dorlanda u 2-kh tomakh]. Lvov: Nautilus. 2688 p. Vol. 1. A-L. XXVI;1-1354 p.; Vol. 2. M-Z. XXVI; 1355-2688 p.
2. Belyaeva, O. M., Zhdan, V. M., Tsisyk, A. Z. (2020). *Latin-Ukrainian medical encyclopedic dictionary: in 2 volumes Vol. 2. N-W*. [Latyns'ko-ukrayins'kyu medychnyy entsyklopedychnyy slovnyk: u 2-kh t. T.2. N-W]. Kiev. VSV. "Medicine". 456 p.
3. Volodina, M. N. (2011) Knowledge through the prism of terminological information. [Znaniye skvoz' prizmu terminologicheskoy informatsii].

РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ У ВИДІЛЕННІ СЕМАНТИЧНО ВАЖЛИВИХ ВІДРІЗКІВ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО КІНОДИСКУРСУ)

Тер-Григорьян М. Г.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-7558-2533

margo19782@ukr.net

Домбровська С. А.

викладач кафедри англійської мови № 3

Національний університет «Одеська морська академія»

вул. Дідріхсона, 8, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-4278-7177

sloika.lolo@gmail.com

Ключові слова: *інтонація,
просодія, виділеність,
кінодискурс, кінодіалог.*

Статтю присвячено дослідженню засобів інтонації, які сприяють реалізації видільності семантично важливих одиниць мовлення. Досліджуваний фактичний матеріал – кінодискурс – є вербальним компонентом фільму в сукупності з аудіовізуальним рядом та іншими значущими екстралінгвальними факторами. Кінодіалог як складник кінодискурсу є структурно-лінійним утворенням, суворо детермінованим, стійким, упорядкованим у часі, для якого характерним є взаємонакладання вербальних і візуальних компонентів та передбачуваність. Інтонаційно-просодичне аранжування діалогу визначається його прагматичним наміром, особливостями композиційної і логіко-семантичної структури. Аналіз поєднання перед'ядерних та ядерних компонентів дозволяє вивести типові мелодичні моделі, що маркують найбільш інформаційно значущі одиниці. До них зараховуємо поєднання високої рівної шкали з високим низхідним чи низхідно-висхідним тоном, характерне для більшості синтагм рематичного компонента. Щодо логічних відносин, то ця модель передає послідовність дій, відношення причини та наслідку, відкриває нову тему повідомлення, приволокає увагу слухача. Стабільну перцептивну яскравість отримують дискурсивні компоненти, оформлені комбінацією ступеневої, скандентної, ковзної шкали, спадневої шкали з порушеною поступовістю із високими та середніми низхідними тонами. Маркування важливих для розкриття рематичного компонента синтагм є також основним призначенням ступеневої та спадної шкал. Вони увиразнюють важливі для розкриття рематичного компонента частини фраз, а також оформлюють висновки, умовиводи, причино-наслідкові відносини. Досить часто ступеневі шкали відкривають нову мікротему дискурсу, надаючи особливої ритмічності видільним фразам. Проведений інструментальний аналіз видільних засобів інтонації довів, що виділеність семантично важливих мовленнєвих відрізків досягається підвищенням тонального рівня, розширенням тонального діапазону, посиленням інтенсивності, прискоренням темпу мовлення, використанням пауз перед семантично важливими лексичними одиницями.

THE ROLE OF INTONATION IN EMPHASIZING OF SEMANTICALLY IMPORTANT SPEECH UNITS (ON THE SAMPLES FROM MODERN ENGLISH FILM DISCOURSE)

Ter-Grygorian M. G.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska str., 2, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7558-2533
margo19782@ukr.net*

Dombrovska S. A.

*Lecturer at the Department of the English Language № 3
National University "Odesa Marine Academy"
Didrikhsona str., 8, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4278-7177
sloika.lolo@gmail.com*

Key words: *intonation, prosody, emphasis, film discourse, film dialogue.*

The article is a contribution to defining intonation means that emphasize semantically important speech units. To meet the aim identified above, data has been selected from film discourse which is seen as a verbal film component combined with its audiovisual line and other relevant extralinguistic factors. Film dialogue as a component of film discourse is a structural linear pattern, which is strictly determined, stable, time-ordered, characteristic of verbal and visual components and predictable. Intonation-prosodic arrangement of a dialogue is determined by its pragmatic intention, as well as peculiarities of compositional and logico-semantic structure. The analysis of the combination of pre-nuclear and nuclear components allows to identify certain typical melodic patterns marking semantically important pieces of information. The former have been defined as the combination of high level head with high falling or falling-rising tone, which is typical for most sense groups of the theme. As for the logical arrangement, this pattern expresses the sequence of actions, cause and effect relationship, it initiates a new topic and attracts the listener's attention. Stable perceptive emphasis is gained by discourse components framed by the combination of descending, scandent, sliding, or broken descending heads with high or mid falling tones. Intonation emphasis of the sense groups manifesting the rheme is also performed by descending or falling heads. They highlight those parts of sense groups which are important for the rheme realization and frame conclusions, arguments, cause-effect relations. Descending heads often start a new discourse microtopic, creating certain rhythm for the highlighted phrases. The carried out instrumental analysis of emphatic communicative means has been helpful to prove that the emphasis of the most semantically important speech fragments is manifested by raising the pitch, widening the speech range, increasing the intensity, quickening the speech tempo, using meaningful pauses in front of semantically important word units.

Постановка проблеми. Пропонована робота присвячена опису ролі просодичних засобів, як-от мелодія, тональний рівень, діапазон мовлення, гучність та темп мовлення, у виділеності семантично важливих відрізків мовлення.

Актуальність роботи зумовлена зростаючим інтересом лінгвістики до комунікативно-праг-

матичного аналізу спілкування, що потребує вивчення функціонування мовленнєвих засобів у конкретних ситуаціях спілкування. Комунікативна спрямованість теорії дискурсу вимагає пояснення вибору і комбінаторики засобів мовлення, до яких вдаються учасники комунікації. Так, лінгвісти виявляють інтерес до інтонаційно-просодичного

аранжування мовлення, простежують зв'язок між змістом повідомлення та інтонацією мовця.

Теоретико-методологічну основу роботи склали положення, сформульовані в межах теоретичної і прикладної фонетики (Л.В. Златоустова, І.Ю. Павловська, Р.К. Потапова; Д. Крістал, А. Крутенден та ін.) та теорії інтонації (А.І. Багмут, Т.О.Бровченко, Л.П. Блохіна, Ю.О. Дубовський, Ю.В. Ковальов, С.В. Кодзасов, Т.М. Надєїна, Т.М. Николаєва, І.Г. Торсуєва, О.Л. Фрейдіна, D. Bolinger, van Donzel, D.Hirst та ін.).

Однією з передумов нашого дослідження є положення про те, що інтонація становить одне з найважливіших засобів як здійснення зв'язності тексту, так і забезпечення відносної окремоті, смислової дискретності частин, формування у тексті смислового ядра та периферії [3; 12; 20]. Як слушно вказує І.Г. Торсуєва, «інтонація підкреслює ступінь важливості і інформативності відрізків тексту щодо його головної ідеї» [20, с. 111].

Ритмізованість англійської мови зумовлює першочергову увагу реципієнтів мовлення до найбільш важливої семантичної інформації [10; 18; 26]. Поділ смислових одиниць у лінійному потоці мовлення, виокремлення головного і затушовування найменш важливого для процесу комунікації здійснюється мовцем на підставі його задуму. В усному мовленні, коли семантика і синтаксис є нейтральними у вирішенні питання про семантичний фокус, на перше місце виходить інтонація [19; 22; 23].

Мета і завдання статті. Метою роботи є визначення засобів інтонації, які використовуються у художньому діалогічному мовленні для виділення семантично важливих одиниць.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом вивчення в пропонованому дослідженні обрано сучасний англомовний художній кінодискурс. Предметом дослідження є засоби інтонаційного виділення семантично важливих реплік сучасного англомовного художнього кінодискурсу.

Матеріалом дослідження слугували діалогічні епізоди, які характеризуються інтонаційною емпазою, відібрані з художніх фільмів *Crazy Stupid Love*, *The Best Offer* та *The Ugly Truth* загальною тривалістю 37 хвилин.

Спостереження над матеріалом цього дослідження відбувалося в три етапи, які є традиційними для фонологічних досліджень: перцептивний аналіз, аудиторський аналіз та інструментально-фонетичний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуваний фактичний матеріал – кінодискурс – є зв'язним текстом (вербальним компонентом фільму) у сукупності з аудіовізуальним рядом та іншими значущими екстралінгвальними факторами [8].

Кінотекст і кінодіалог як складники кінодискурсу є структурно-лінійними утвореннями,

суворо детермінованими, стійкими, впорядкованими в часі, розмежованими послідовністю та взаємонакладанням вербальних і візуальних компонентів відповідно до задуму колективного автора, характеризуються множинністю відтворення в тій самій постійній формі, тому є передбачуваними [13].

Під кінодіалогом розуміють «вербальний компонент художнього фільму, смислова завершеність якого забезпечується аудіовізуальним рядом у дискурсі фільму» [4, с. 77].

Кінодіалог відрізняється від реального мовлення. Він характеризується подвійністю, адже він не є спонтанним, але повинен здаватися таким. Він є незмінним, але повинен здаватися ефемерним так само, як мовлення, яке він імітує. Має створюватися враження, що актор *говорить* те, що в дійсності *декламує напам'ять*. Приймаючи ці умовності, кіноаудиторія приймає і подвійність кінодискурсу.

Аналізуючи особливості драматичного діалогу, С. Козлофф звертає увагу на те, що глядачі одночасно приймають ілюзію спонтанності й розуміють, що це удавання [27]. Звісно, кінодіалог відрізняється від спонтанної повсякденної мовленнєвої діяльності. Як би сильно кінодіалог не прагнув до імітації живої розмови, це завжди імітація. Він був задуманий, написаний, переписаний, пройшов цензуру, його відредагували, відрепетирували і відтворили. Проте, як слушно зазначає Н.О. Бігунова, вербальний компонент фільму, кінодіалог, стараннями сценариста, режисера та акторів наближений до законів реальної комунікації [2, с. 70].

Отже, у наступному дослідженні ми намагалися з'ясувати, які інтонаційні засоби обирають мовці (персонажі кіно дискурсу) для виділення семантично важливих одиниць.

Загалом, інтонаційно-просодичне аранжування діалогу визначається його прагматичним наміром, особливостями композиційної і логіко-семантичної структури [10; 17; 6].

Здійснюючи свої основні функції – делімітацію і інтеграцію потоку мовлення, інтонація виконує і видільну функцію. Відомо, що найбільший ступінь інтонаційної виділеності властивий ділянкам, які передають основну інформацію, менший – маркує надлишкові елементи [5; 12; 15; 22]. Це пов'язано з провідною роллю перших у розвитку функціональної перспективи цілісного дискурсу, яка утворюється постійним перегрупуванням тема-рематичних блоків. В ієрархії формальних засобів інтонація виступає провідним диферентором рематичних ділянок.

Виділеність досягається змінами мелодії, особливим емпатичним наголосом, змінами висотного рівня, гучності, темпу мовлення, паузами. Ці засоби можуть діяти окремо чи у поєднанні одне

з одним, при цьому, звісно, використання одразу кількох засобів виділення є найбільш ефективним.

Т.М. Ніколаєва виокремлює такі критерії інтонаційної виділеності: 1) вона має бути перцептивною активною, тобто сприйматися всіма носіями мови як таке; 2) має вносити у загальний зміст вислову якийсь додатковий смисловий елемент, а семантика може бути втілена як у безпосередньому контексті, так і на пресупозиційному тлі [16].

Уважається, що категорія інтонаційної виділеності реалізується: 1) у контрастному, порівняно з тлом, інтонаційному маркуванні центральних предикатів; 2) в оформленні просодичними засобами його рематичного ядра; 3) в акцентуації семантичних центрів (ключових слів) та встановленні відносин між ними [5; 14].

Для досягнення просодичної виділеності необхідна участь усіх просодичних складників: частоти основного тону, довготи та інтенсивності. Для сприйняття інформації також важливим є ритм, який забезпечує послідовність, передбаченість появи значущих елементів.

Ю.О. Дубовський зазначає, що функціонально більш вагомим у переданні змісту є ядерний тон, а перед'ядерний компонент більш інформаційний у переданні емоційних конотацій [7, с. 18]. На думку А.А. Метлюк, у фразі семантично та функціонально навантаженим є не тільки ядерний тон, а і перед'ядерна частина. Дослідник наголошує, що структура повного тонального контуру, що включає перед'ядерну, ядерну та заядерну частини, ізоморфна синтаксичній структурі повного речення. Групі підмета відповідає перед'ядерна частина контуру (шкала), тоді як ядерно-заядерна частина відповідає групі присудка. Отже, шкала аналогічна підмету, ядерний тон – присудку, заядерний тон – додатку та обставині [14, с. 112].

Продовжуючи наведену вище думку, О.Г. Прокоф'єва доходить висновку, що ядерно-заядерна частина синтагми відповідає рематичному компоненту фрази, а перед'ядерна частина відповідає тематичному компоненту [19].

Проведене перцептивне та аудиторське дослідження вибірки з англомовного кінодискурсу доводить, що перед'ядерний компонент є важливою частиною інтонаційного контуру і значно модифікує значення, яке передається кінетичним тоном. Такі емпатичні шкали, як висока, рівна, ступенева, ковзна, посилюють семантику основного тону, надають вислову більшої значущості та додаткової виділеності у межах фрази. Інші шкали, як-от рівна, поступово спадна та висхідна, є нейтральними, проте вони спроможні утворити певний рівневий контраст.

За нашими спостереженнями, висока рівна шкала, особливо у поєднанні з високим (середнім) спадним та спаднево-східним тоном, надає знач-

ний ступінь виділеності всій синтагмі. Висока рівна шкала привертає увагу слухача завдяки своїй яскравій акустичній формі та, як показали наші спостереження, маркує семантично важливі синтагми.

Прикладом вживання високої рівної шкали з метою виділення тематичної інформації можуть слугувати такі фрази:

– *Well, it turns out I've been buying the wrong size suit for like 20 years, so...* (Crazy Stupid Love).

– *Why do not you tell me how much they enjoyed Colin transando in Los Angeles?* (The ugly truth).

Маркування важливих для розкриття рематичного компонента одиниць є також основним призначенням таких шкал, як ступенева та спадна. До того ж вони оформлюють висновки, умовиводи, причино-наслідкові відносини. Досить часто ступеневі шкали відкривають нову мікротему дискурсу, надаючи особливої ритмічності виділеним фразам, що, на нашу думку, оптимізує процес слухового сприйняття, оскільки змінює звичний, установлений ритм розповіді і сигналізує про появу нового явища динамічного синтаксису. Наводимо фрази, в яких ступенева шкала маркує раптовий поворот бесіди:

– *Me sitting there for the past two hours not being able to take my eyes off you is fact* (Crazy Stupid Love).

– *This affection is because they won't have to put up with me anymore* (best offer).

Наступною шкалою, яка маркує важливу інформацію, є ковзна, яка є найбільш яскравою і емпатичною, оскільки вона спроможна однаково виділяти всі наголошені склади фрази. Вона характерна для найемоційніших фраз, наприклад:

– *Billions and billions wasted in psychological nonsense* (The ugly truth).

– *And he thinks that you're way too pretty to be interesting and that's hogwash* (Crazy Stupid Love).

Отже, дослідження перед'ядерного компонента мелодійного контуру фраз вибірки показує, що участь шкал у структуруванні семантики інтонаційної виділеності у межах кінодискурсу є досить значною. Поряд із емоційними конотаціями шкала бере участь у вираженні загальносмислових категорій та сприяє розвитку функціональної перспективи дискурсу.

Перцептивне дослідження термінальних тонів, які сприяють інтонаційній виділеності, свідчить про те, що виділеність найчастіше досягається завдяки вживанню високого низхідного тону, який зафіксований у 52% реалізацій; досить часто (35%) виділеність досягається також вживанням низхідно-висхідного тону.

Аналіз поєднання перед'ядерних та ядерних компонентів дозволяє вивести деякі типові мелодичні моделі, що маркують найбільш інформаційно

значущі одиниці. До них зараховуємо поєднання високої рівної шкали з високим низхідним чи низхідно-висхідним тоном. Таке поєднання є характерним для більшості синтагм рематичного компонента. Щодо логічних відносин, то ця модель передає послідовність дій, відношення причини та наслідку. Крім того, вказане поєднання доволі часто розкриває нову тему повідомлення, виконуючи роль зачину та фокусуючи увагу слухача, наприклад:

You'd like me to believe you haven't walked a street in 12 years? (The best offer).

Стабільну перцептивно яскравість отримують дискурсивні компоненти, що оформлені комбінацією ступеневої, скандентної, ковзної шкали, спадневої шкали з порушеною поступовістю з високими та середніми низхідними тонами. Застосування таких поєднань сприяє відбиттю логічних умовиводів, передає загальносміслові відношення причини та наслідку. Такі комбінації притаманні рематичним компонентам, при цьому найбільший ступінь виділеності зумовлений характером кінетичного тону: чим ширшим є діапазон падіння термінального тону, тим більш завершеною у смислово відношенні видається синтагма. Таким чином, спостерігаємо тенденцію до збільшення поєднань цих шкал із низхідними тонами у заключних фразах.

Слід також зазначити, що поєднання низької рівної шкали з високим низхідним тоном часто використовують для інтонаційного маркування найбільш значущих синтагм рематичного компонента. На відміну від моделей, про які йшлося раніше, такі фрази отримують інтонаційний контраст, оскільки у межах фрази відбувається розширення тонального діапазону від перед'ядерної частини до ядерного елемента. Таким чином, досягається особлива виділеність ядерного компонента фрази, який часто є ключовим словом діалогу, що відбиває тип його рематичної домінантності. Отже, цей вид мелодичної моделі утворює значення контрасту, протиставлення, порівняння, що часто використовується в антитезах:

– *But even though we won, they still deserve our respect (Crazy Stupid Love).*

– *But maybe that's good, you know? (Crazy Stupid Love).*

Перелічені моделі є інтонаційно маркованими, вони видаються найбільш перцептивно яскравими щодо моделей, нейтральних за виділеністю, які оформлені у дискурсі неемфатичними шкалами та нейтральними за характером термінальними тонами.

Інструментальний аналіз фраз, які характеризуються виділеністю, був проведений за допомогою комп'ютерної програми WinCECIL (версія 2008 року), що уможливило отримання комп'ютерних інтонограм та точних просодичних показників. Вивчалися показники частоти основного тону (що перцептивно досліджується як висотний рівень), інтенсивності (що відповідає перцептивно сприйманому показнику гучності) та тривалості (тобто темпу) емфатичних фраз, вимовлених чоловіками, жінками та дітьми у досліджених кінодіалогах. Гендерний фактор урахувався через фізіологічні відмінності різних груп, які не можна ігнорувати.

Спочатку ми звернулися до параметра частоти основного тону (далі – ЧОТ) тону (див. табл. 1).

Як свідчить таблиця 1, емфатичні фрази характеризуються широким частотним діапазоном, який у чоловіків становить 150 Гц, у жінок – 190 Гц, у дітей – 260 Гц. Природно, що найбільша емфатичність притаманна дітям.

Наведемо приклади фраз, у яких за рахунок розширення діапазону забезпечується виділеність ключових слів *possible, trust, police*:

– *So, you believe time can make any kind of cohabitation possible? (The best offer).*

– *If you're doing this to win back my trust, it's been a bad deal for you (The best offer).*

– *There's nothing for it but to call the police (The best offer).*

Дослідження ЧОТ першого наголошеного та ядерного складів показали, що у досліджених фразах максимальне значення ЧОТ перебуває на першому наголошеному складі та становить у чоловіків 254 Гц, у жінок – 224 Гц, у дітей – 353 Гц. Наводимо приклади, у яких збільшення показника ЧОТ першого наголошеного складу забезпечує виділення певної лексичної одиниці:

– *That's the meanest thing anyone's ever said to me (Crazy Stupid Love).*

– *I just say that I love and all you heard was crazy? (The ugly truth).*

Таблиця 1

Частотні показники емфатичних фраз кінодискурсу, Гц

Голос	ЧОТ першого наголошеного складу	ЧОТ ядерного складу	Максимальна ЧОТ	Частотний діапазон
Чоловічий	254	142	254	150
Жіночий	224	196	296	190
Дитячий	353	354	409	260
У середньому	277	230	320	200

Таблиця 2

Інтенсивність емпатичних фраз, db

Голос	Перший наголошений склад	Ядерний склад	Максимальна інтенсивність	Середня енергетична наповненість фрази
Чоловічий	44	46	50	24
Жіночий	40	50	46	42
Дитячий	60	54	60	46
У середньому	48	50	52	37

Таблиця 3

Тривалість емпатичних фраз, мс

Голос	Перший наголошений склад	Ядерний склад	Тривалість фрази	Середня тривалість фрази
Чоловічий	388	385	3320	322
Жіночий	403	446	3291	260
Дитячий	351	395	2580	240
У середньому	380	409	3063	274

В інших епізодах (20%) збільшення показника ЧОТ першого наголошеного складу спостерігаємо на ядерному складі, що становить у чоловіків 142 Гц, у жінок – 196 Гц, у дітей – 354 Гц.

Далі звернімося до параметра інтенсивності як засобу утворення інтонаційної виділеності (див. табл. 2).

Дослідження інтенсивності фраз, у яких реалізується категорія виділеності, продемонструвало, що пікова інтенсивність припадає на ядерний склад. Значення інтенсивності є високими і становлять у чоловіків 50dB, у жінок – 46dB, у дітей – 60dB. Наведемо приклади фраз, у яких категорія виділеності реалізується за допомогою збільшення інтенсивності вимови ядерного складу:

– *Do not take those keys! Do not take those keys! I'm not letting you take those keys* (Crazy Stupid Love).

– *My God, you always have to be so vulgar?* (The ugly truth)

Аналіз тривалості фраз, які характеризуються інтонаційною виділеністю, показав, що їх вимовляння супроводжується прискоренням темпу: тривалість фраз становить від 2580 мс до 3320 мс; середня тривалість складу у чоловіків становить 322 мс, у жінок – 260 мс, у дітей – 240 мс. При цьому серед гендерних груп скоріше говорять діти (див. табл. 3).

Наведемо приклади фраз, де виділеність сегментично важливих одиниць досягається суттєвим прискоренням темпу:

– *But soon our age difference won't even matter. Which is good, because I'm pretty sure you're my soul mate* (Crazy Stupid Love).

– *How could you have lived the best years of your life in here?* (The best offer)

Важливим засобом реалізації виділеності тієї чи іншої лексичної одиниці є пауза, яка має місце

перед найбільш семантично важливою мовленнєвою одиницею, наприклад:

– *If I didn't know about her problems, I'd say she was normal* (The best offer).

– *Aren't I at least due an explanation?* (The best offer)

– *You understand how much I hate myself for doing that?* (The ugly truth)

У середньому тривалість таких пауз становить 1050 мс.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, перцептивне, аудиторське та інструментальне дослідження видільних засобів інтонації дозволяють дійти висновку, що виділеність семантично важливих мовленнєвих відрізків досягається:

1) використанням високої рівної, східної або ковзної шкали;

2) використанням високого низхідного або низхідно-висхідного термінального тону;

3) підвищенням тонального рівня мовленнєвої одиниці до 200 – 400 Гц;

4) розширенням тонального діапазону до 150 – 260 Гц;

3) посиленням інтенсивності до 45 – 60 dB;

4) прискоренням темпу мовлення;

5) використанням пауз перед важливими в семантичному плані лексичними одиницями (тривалістю в середньому 1050 мс).

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні видільних засобів інтонації, характерних для інших типів дискурсів (інформаційного або академічного).

ЛІТЕРАТУРА

1. Багмут А.І., Бровченко Т.О. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. Київ : Наукова думка, 1994. 190 с.

2. Бігунова Н.О. Позитивна оцінка : від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 580 с.
3. Блохина Л.П. О роли просодических средств в организации устных текстов. *Функциональная просодия текста* : Сб. науч.тр. Москва, 1982. Вып. 201. С. 52–64.
4. Горшкова В.Е. Перевод в кино : монография. Иркутск : ИГЛУ, 2006. 278 с.
5. Горячева Н.Ю. Некоторые особенности реализации просодической категории выделенности в спонтанном звучащем тексте : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1999. 187 с.
6. Григорьев Е.И., Евтеев С.В. Влияние интонации речи на формирование концепта «угроза» (экспериментально-фонетическое исследование на материале современного немецкого языка) : монография. Москва : Издательство РГСУ, 2017. 136 с.
7. Дубовский Ю.А. Анализ интонации устного текста и его составляющих. Минск : Вышэйшая школа, 1978. 153 с.
8. Зарецкая А.Н. Особенности реализации подтекста в кинодискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Челябинск, 2010. 180 с.
9. Захватова Е.А. Риторическая функция интонации сценического монолога : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Иваново, 2016. 25 с.
10. Златоустова Л.В., Надеина Т.М. Просодические средства выделения слова во фразе. Экспериментальная фонетика. Москва : Наука, 1989, 175 с.
11. Ковалев Ю.В. Прагматическая функция интонации в публичной политической речи : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 10.02.01. Москва, 2008. 45 с.
12. Кодзасов С.В. Уровни, единицы и процессы в интонации. *Проблемы фонетики*. Москва : Наука, 1999. № 3. С. 197–216.
13. Колодина Е.А. Взаимодействие семиотических систем при формировании смысла кинодиалога : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Иркутск, 2013. 168 с.
14. Метлюк А.А. Взаимодействие просодических систем в речи билингва : учебное пособие. Минск : Вышэйшая школа, 1986. 112 с.
15. Надеина Т.М. Просодические средства как факторы речевого воздействия. *Фонетика сегодня. Материалы докладов и сообщений V Международной научной конференции*. Москва : Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН. 2007. С. 140–142.
16. Николаева Т.М. От звука к тексту. Москва : Языки славянской культуры, 2000. 680 с.
17. Павловская И.Ю. Фоносемантические аспекты речевой деятельности : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 1999. 393 с.
18. Потапова Р.К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика. Москва : Радио и связь, 1997. 528 с.
19. Прокофьева О.Г. Семантика интонационной выделенности в текстах спонтанной монологической речи : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2000. 196 с.
20. Торсуева И.Г. Интонация и смысл высказывания. Москва : Наука, 1979. 111 с.
21. Фрейдина Е.Л. Риторическая функция просодии: на материале британской академической публичной речи : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Москва, 2005. 407 с.
22. Хромов С.С. Интонация как универсалия. *Вестник ВГУ Языкознание. Серия 2*. Волгоград, 2013. № 1 (17). С. 84–91.
23. Bolinger D. Intonation and its uses. Melody in grammar and discourse. Stanford, California, 1989. 278 p.
24. Cruttenden A. Intonation. 2nd ed. Cambridge : CUP, 1997. 205 p.
25. Crystal D. The English tone of voice. London, 1975. 224 p.
26. Donzel van. Prosodic aspects of information structure in discourse. Amsterdam, 1999. 195 p.
27. Kozloff S. Overhearing Film Dialogue. Berkeley & Los Angeles : University of California Press, 2000. 323 p.
28. Hirst D., Cristo A. Intonation Systems. Cambridge : CUP, 1998. 489 p.

REFERENCES

1. Bahmut A.I., Brovchenko T.O. (1994) Intonatsiina vyraznist zvukovoho movlennia zasobiv masovoi informatsii [Intonation emphasis of oral presentation of mass media]. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian)
2. Bihunova N.O. (2017)pozytyvna otsinka : vid kohnityvnoho sudzhennia do komunikatyvnoho vyslovliuvannia [Positive Evaluation: from a Cognitive Judgement to a Communicative Utterance] : monograph. Odesa : KP OMD. (in Ukrainian)
3. Blokhina L. P. (1982) O roli prosodicheskikh sredstv v organizatsii ustnykh tekstov [On the role of prosodic means in oral texts organization] : a collection of scientific papers. Moscow. Vol. 201. S. 52 – 64.
4. Gorshkova V.E. (2006) Perevod v kino [Translation in film] : monograph. Irkutsk : IGLU. (in Russian)
5. Goryacheva N.Yu. (1999) Nekotorye osobennosti realizatsii prosodicheskoy kategorii vydelennosti v spontannom zvuchashchem tekste [Some peculiarities of the prosodic category of emphasis

- in spontaneous oral text]: PhD Thesis. Moscow. (in Russian)
6. Grigor'ev E.I., Evteev S.V. (2017) Vliyaniye intonatsii rechi na formirovaniye kontsepta «ugroza» (eksperimental'no-foneticheskoye issledovaniye na materiale sovremennogo nemetskogo yazyka) [The impact of speech intonation on the formation of the concept of threat (experimental phonetic research on the samples from the modern German language)]: monograph. Moscow : Izdatelstvo RGSU. (in Russian)
  7. Dubovskiy Yu. A. (1978) Analiz intonatsii ustnogo teksta i ego sostavlyayushchikh [The analysis of oral text and its components]. Minsk : Vyisheyshaya shkola. (in Russian)
  8. Zaretskaya A.N. (2010) Osobennosti realizatsii podteksta v kinodiskurse [The peculiarities of context realization in discourse]: PhD Thesis. Chelyabinsk. (in Russian)
  9. Zakhvatova E.A. (2016) Ritoricheskaya funktsiya intonatsii stsenicheskogo monologa [The rhetoric function of intonation in stage monologue]: PhD Thesis. Ivanovo. (in Russian)
  10. Zlatoustova L.V., Nadeina T.M. (1989) Prosodicheskie sredstva vydeleniya slova vo fraze. Eksperimental'naya fonetika [The prosodic means of emphasizing a word in a phrase. Experimental phonetics]. Moscow : Nauka.
  11. Kovalev Yu.V. (2008) Pragmaticheskaya funktsiya intonatsii v publichnoy politicheskoy rechi [The pragmatic function of intonation in public political speech]: PhD Thesis. Moscow. (in Russian)
  12. Kodzasov S.V. (1999) Urovni, edinity i protsessy v intonatsii [levels, units and processes in intonation]. *Problemy fonetiki* [The problems of phonetics]. Moscow : Nauka. # 3. S. 197 – 216.
  13. Kolodina E.A. (2013) Vzaimodeystvie semioticheskikh sistem pri formirovanii smysla kinodialoga [The interaction of semiotic systems in the formation of the meaning of film dialogue]: PhD Thesis. Irkutsk. (in Russian)
  14. Metlyuk A. A. (1986) Vzaimodeystvie prosodicheskikh sistem v rechi bilingva [The interaction of prosodic systems in the speech of a bilingual]: work book. Minsk: Vyisheyshaya shkola. (in Russian)
  15. Nadeina T.M. (2007) Prosodicheskie sredstva kak faktory rechevogo vozdeystviya [Prosodic means as the factors of speech impact]. *Fonetika segodnya* [Phonetics today] : the materials of reports of the 5th international scientific conference, Moscow : Institute of the Russian language named after V. V. Vinogradov RAN. S. 140 – 142.
  16. Nikolaeva T.M. (2002) Ot zvuka k tekstu [From word to text]. Moscow : Yazyiki slavyanskoj kulturyi. (in Russian)
  17. Pavlovskaya I.Yu. (1999) Fonosemanticheskie aspekty rechevoy deyatel'nosti [Phonosemantic aspects of speech activity] : PhD Thesis. Saint-Peterburg. (in Russian)
  18. Potapova R.K. (1997) Rech' : kommunikatsiya, informatsiya, kibernetika. Moscoe : Radio i svyaz [Speech : communication, information, cybernetics]. (in Russian)
  19. Prokof'eva O. G. (2002) Semantika intonatsionnoy vydelenosti v tekstakh spontannoy monologicheskoy rechi [Semantics of intonation emphasis in the texts of spontaneous monologue speech] : PhD Thesis. Moscow. (in Russian)
  20. Torsueva I. G. (1979) Intonatsiya i smysl vyskazyvaniya [Intonation and the meaning of an utterance]. Moscow : Nauka, 1979. (in Russian)
  21. Freydina E.L. (2005) Ritoricheskaya funktsiya prosodii: na materiale britanskoy akademicheskoy publichnoy rechi [The rhetorical function of prosody : on the samples from British academic public speech] : PhD Thesis. Moscow. (in Russian)
  22. Khromov S.S. (2013) Intonatsiya kak universal'nyy yazykovyy fenomen [Intonation as a universal]. *Vestnik VGU : Yazykoznanie* [Bulletin of VGU : Linguistics]. Vol. 2. # 1 (17). S. 84 – 91.
  23. Bolinger D. (1989) Intonation and its uses. Melody in grammar and discourse. Stanford, California.
  24. Cruttenden A. (1997) Intonation. 2nd ed. Cambridge : CUP.
  25. Crystal D. (1975) The English tone of voice. London.
  26. Donzel van. (1999) Prosodic aspects of information structure in discourse. Amsterdam.
  27. Kozloff S. (2000) Overhearing Film Dialogue. Berkeley & Los Angeles : University of California Press.
  28. Hirst D., Cristo A. (1998) Intonation Systems. Cambridge : CUP.

КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ

Удовіченко Г. М.

*кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін
 Донецький національний університет економіки і торгівлі
 імені Михайла Туган-Барановського
 вул. Трамвайна, 16, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
 orcid.org/0000-0003-3731-0857
 udovichenko@donnuet.edu.ua*

Горобей А. М.

*асистент кафедри економіки та бізнесу
 Донецький національний університет економіки і торгівлі
 імені Михайла Туган-Барановського
 вул. Трамвайна, 16, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
 orcid.org/0000-0003-0118-8917
 horobei_anzhelika.mk@donnuet.edu.ua*

Ключові слова: оцінка,
 оцінність, виразність,
 стильова закріпленість,
 емоційність, образність,
 модальність

У статті розглянуто та проаналізовано наукові розвідки вітчизняних і закордонних учених-лінгвістів та філософів. Визначено відмінності між категоріями «оцінка» і «оцінність» у сучасній лінгвістиці, що зумовлено базовим характером цих категорій. Об'єктом дослідження є інтерпретація категорій «оцінка» та «оцінність» у теоретичних дослідженнях філософії та лінгвістики. Предметом наукового дослідження є такі мовні явища, як виразність, стильова закріпленість, емоційність, образність. Передумовами дослідження є наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених-мовознавців та філософів. Науковою новизною цього дослідження є всебічний аналіз визначення понять «оцінка» та «оцінність». Практична цінність дослідження втілена у визначенні принципової різниці між категоріями виразності, емоційності та оцінки. Перспектива вивчення оцінюваних слів та фраз визначається теоретичними та практичними потребами, оскільки інтерес науковців до виявлення та опису засобів вираження категорії оцінки зростає. Мовна категорія оцінки – це відображення логічної категорії оцінки, яка виражає відношення суб'єкта до будь-якого предмета чи явища. Оціночна категорія має точку перетину з таким явищем, як порівняння, оскільки в оцінюваному акті завжди присутня кореляція з певним стандартом та модульність, у якій, як і в оцінці, є такі елементи, як об'єктивність, суб'єктивність, ставлення. Видатними рисами двох категорій оцінки є відсутність аксіологічних результатів у порівнянні та обмеження вираження модальності на рівні речення, тоді як оцінка може бути виражена елементами всіх мовних рівнів. Відкритим залишається питання про те, чи зараховувати до категорії оцінки лише оціночні судження, що виразно порівнюють об'єкт зі стандартними ознаками цього класу об'єктів, чи й твердження, які не містять явної оцінки, але мають деякі різновиди описової інформації про подію. Перспектива вивчення оцінних слів та словосполучень визначається теоретичними та практичними потребами, адже за останній час зростає інтерес учених до ідентифікації та опису засобів вираження категорії оцінки.

CATEGORY OF EVALUATION IN LINGUISTICS AND PHILOSOPHY

Udovichenko H. M.

Ph.D. in Pedagogy,

Associate Professor at the Department of Foreign Philology,

Ukrainian Studies and Social and Law Disciplines

Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade

Tramvayna str., 16, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3731-0857

udovichenko@donnuet.edu.ua

Horobei A. M.

Assistant Professor at the Department of Economics and Business

Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade

Tramvayna str., 16, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0118-8917

horobei_anzhelika.mk@donnuet.edu.ua

Key words: *evaluation, value, expression, stylistic fixability, emotionality, imagery, modality.*

The category of evaluation is considered within the framework of axiology, which is the philosophical doctrine of values. The purpose of this study is to analyze the definition of delimitation between the categories “evaluation” and “values” in modern linguistics, which is due to the basic nature of these categories. The object of research is interpretation of categories of “evaluation” and “values” in theoretical explorations of philosophy and linguistics. Subject of scientific research are linguistic phenomena as expressiveness, stylistic fixability, emotionality, imagery. scientific exploration of domestic and foreign scientists-linguists and philosophers serves as the research background. The scientific novelty of this study is a comprehensive analysis of the definition of “evaluation” and “values”. The practical value of the study is embodied in the definition of a fundamental difference between categories of expressiveness, emotionality and assessment. The prospect of studying evaluated words and phrases is determined by theoretical and practical needs, because the interest of scientists to identify and describe means of expression of the evaluation category has increased. Language category of estimation is a reflection of the logical category of evaluation, which expresses the relation of the subject to any subject or phenomenon. The evaluation category has a point of intersection with such phenomena as comparisons, since in the estimated act there is always a correlation with a certain standard, and the modularity in which, as in the assessment, there are such elements as objectivity, subjectivity, attitude. Distinction features of the two categories of evaluation are the lack of axiological output in comparison and limiting the expression of modality in the level of sentence, while the score can be expressed by elements of all linguistic levels. Open remains and the question of whether to attribute to the category of evaluation only the assessment judgments, which explicit the comparison of an object with standard features of this class of objects, or also statements that do not contain an explicit estimation, but which have some kind of event descriptive information.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Категорія оцінки розглядається в межах аксіології – філософського вчення про цінності. Саме поняття цінності визначається як «філософське і соціологічне поняття, що означає, по-перше, позитивну і негативну значущість будь-якого об'єкта, на відміну від його екзистенційних

і якісних характеристик (предметних цінностей), по-друге, нормативну сторону явищ суспільної свідомості (суб'єктивні цінності або цінності свідомості)» [32, с. 462]. Оцінка ж є «схваленням або засудженням явищ соціальної дійсності» [31], які здійснюються спираючись «на ідеал вигідності, якості, краси, доцільності, добра, що існують у

свідомості у вигляді певної сукупності, комплексу з ієрархічною структурою» [16, с. 10].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Засоби вираження категорії оцінки та її суть висвітлено в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: Н. Авганової, І. Арнольд, Н. Арутюн-ової, Ю. Апресяна, О. Вольфа, Т. Космеда, Т. Приходько, О. Островської, Т. Радзівської, В. Телії, В. Шаховського та інших.

Метою нашого дослідження є аналіз визначення розмежування між категоріями «оцінка» й «оцінність» у сучасній лінгвістиці, що зумовлено базовим характером цих категорій.

Виклад основного матеріалу. Філософська категорія оцінки характеризується такими функціями: світоглядною, методологічною (задає людині загальну орієнтацію у світі), логічною (бере участь у розумовому процесі), практичною та функцією формування духовної культури [16, с. 20].

У сфері лінгвістики категорія оцінки викликає низку розбіжностей. Перша має термінологічний характер і стосується розрізнення понять «оцінка» й «оцінність». У більшості випадків ці терміни розглядаються як синоніми: «Оцінність (або оцінку) можна визначити як передання лексичними засобами позитивного і негативного ставлення до відповідного предмета, явища» [15, с. 72]. Однак були зроблені спроби розмежувати ці поняття, закріплюючи за терміном «оцінка» статус вихідного логічного поняття, а «оцінність» як мовну категорію [28; 29].

Дотримуючись такої інтерпретації, за оцінку береться «акт людської свідомості (що полягає у зіставленні властивостей предметів, визначенні їх місця і ролі у власній життєдіяльності) і його результати, які закріплюються у свідомості та мові у вигляді позитивного, негативного чи нейтрального ставлення» [26, с. 160], тоді як оцінність розглядається як реалізація універсальної логічної категорії оцінки в семантичній структурі мовних одиниць [13]. Процес переходу оцінки в оцінність є закріпленням оцінки в значенні мовних одиниць, що здійснюється за умови авторитетності суб'єкта оцінки і широкої вживаності оціночного вираження [13, с. 124].

«Оцінність є лінгвістичним ядром категорії оцінки» [36, с. 19]. Також немає єдиної думки щодо питання самостійності категорії оцінки. Іноді її розглядають як складову частину категорії порівняння, виокремлюючи єдину категорію «порівняння і оцінки» [18, с. 89]. Таке узагальнення не позбавлене сенсу, бо «порівняти – означає висловити своє ставлення, «оцінити», «виміряти», керуючись нашими почуттями і нашими пристрастями» [19, с. 112]. За словами О. Чернявської, в акті оцінки імпліцитно присутнє порівняння,

оскільки, оцінюючи об'єкт, суб'єкт свідомо чи несвідомо співвідносить його з еталоном, з уявленнями про норму. А норма вказує на відмінність порівняння і оцінки, що полягає у відсутності в акті порівняння аксіологічного виведення, тоді як «під час оцінювання дається оціночна номінація, яка є висновком з акту порівняння» [36, с. 16].

Багато спільного у категорії оцінки також із категорією модальності. Є. Беляєва визначає модальність як «мовну категорію, що виражає оцінку мовцем відношення висловлення до дійсності з точки зору способу існування зв'язку між суб'єктом і його ознакою, ступенем пізнання цього зв'язку тим, хто говорить або бажає його».

Н. Вітт пропонує розглядати категорію модальності як діалектичну єдність об'єктивного і суб'єктивного у свідомості людини. Будь-яке висловлювання суб'єкта супроводжується його оцінкою змісту висловлювання, оскільки в різних висловлюваннях міститься не тільки інформація, а й вираження відношень того, хто говорить. Крім того, мова є своєрідним індикатором емоційного ставлення до явищ і стану мовця [5]. Незважаючи на наявність у структурі цих двох категорій, вони не повністю тотожні, а лише частково перетинаються. Відмінною ознакою є те, що «модальність виражається на рівні висловлювання (речення), а оцінність широко виявляється і на лексичному рівні» [36, с. 17]. Т. Маркелова також вказує на моноцентризм поля модальності й поліцентризм поля оцінки [20, с. 83].

Відкритим залишається і питання про те, чи зараховувати до категорії оцінки лише власне оціночне судження, в якому експлікується зіставлення об'єкта зі стандартними ознаками цього класу об'єктів, чи й висловлювання, що не містять експліцитної оцінки, але містять подієву дескриптивну інформацію [33, с. 185]. В. Харченко вважає основним показником оцінки наявність «плюса» або «мінуса» у значенні слова, виключаючи з категорії оцінки характеристики об'єктів. Такий підхід уособлює вузьке розуміння категорії оцінності. За більш широкого тлумачення до цієї категорії додаються предикати з дескриптивним значенням, які утворюють периферію когнітивного процесу оцінювання [4, с. 75]. Т. Заграєвська розглядає дескриптивні предикати як маркований протичлен категорії «оцінка», куди входять не тільки власне ціннісно орієнтовані концепти, а і поняття, які можуть не включати цього значення, проте допускати оцінні вживання, наприклад: дескриптивні, локальні, кількісні оцінки [16, с. 41]. У реченні найчастіше оцінка поєднується з якісними характеристиками, оскільки «поняття оцінки передбачає якість (і навпаки)» [6, с. 14].

Оцінність має точки перетину з такими мовними явищами, як експресивність, стильова закрі-

пленість, емоційність, образність. Безумовно, всі оціночні предикати можуть нести елементи перерахованих вище феноменів, що, однак, не робить оцінність тотожною їм. Розглянемо кожне з понять окремо.

Оцінка може бути образною. У лінгвістиці під образністю розуміють особливий компонент значення, що відображає асоціації або уявлення, пов'язані з певними словами, а через нього і з конкретним словом [24, с. 123]. Образний оцінний предикат, безумовно, є також експресивним, оскільки художній образ є одним із засобів створення експресивності. До образного способу вираження оцінки належать метафора, метаморфоза, антономазія, метонімія, образне порівняння [36, с. 134] і, безумовно, всі алюзивні оцінні предикати.

Найбільш бурхлива полеміка ведеться щодо питання про співвідношення оцінності, експресивності й емоційності. За твердженням Л. Кисельової (Кисельова 1968), експресивність відрізняється від емоційності й оцінності так само, як явища «плану вираження» від елементів змісту. В. Болотов визначає експресивність як «здатність мовного знаку виражати інтенсивність предметно-логічної або стилістичної інформації мовного знаку» [7, с. 15]. Ця категорія пов'язана з такою властивістю оцінки, як градуально-кількісне вираження якості об'єкта, за допомогою якого порівняння з будь-якою нормою чи еталоном буде відображати об'єктивне уявлення про нейтральне [37, с. 177]. Так, оцінка може бути нейтральною та констатувати ставлення об'єкта оцінки до суб'єкта як факт, а може бути експресивною, якщо мовець хоче підкреслити своє ставлення до суб'єкта оцінки. У цьому разі оцінний компонент значення виконує інформативну функцію, тоді як експресивний компонент, не змінюючи семантичного значення одиниці, надає прагматичного впливу на слухача. Тобто до експресивності належить усе те, що робить мову більш яскравою, дієвою, вражаючою [12, с. 107].

Експресивність представлена двома формами: образною, що заснована на метафоричному перенесенні, і збільшувальною із застосуванням слів-інтенсифікаторів (*all, ever, even, quite, really, absolutely, so* і ін.) [1, с. 159–160]. Я. Зима виокремлює три типи експресивності: інгерентну (внутрішньо притаманну одиниці мови), адгерентну (потенційно притаманну одиниці) і контекстуальну (реалізується в певному мовному контексті) [38, с. 111].

Труднощі виникають під час розмежування оцінності й емоційності. Проблема ускладнюється тим, що багато лінгвістів ототожнюють емоційність і експресивність, через що ми вважаємо за необхідне для початку позначити відмінності цих двох категорій.

Деякі лінгвісти відносять емоційність до сфери психології, розглядаючи при цьому експресивність як мовний засіб вираження психічного стану [14, с. 131]. На думку Є. Галкіної-Федорук, вираження емоцій у мові завжди експресивне, але експресія не завжди емоційна [12, с. 124]. На противагу цій точці зору В. Шаховський стверджує, що «невмотивоване вживання емотивів може і не створювати жодного прагматичного ефекту», тобто не нести жодного експресивного навантаження [34, с. 52–59]. Таким чином, учений припускає існування неекспресивної емотивності, ототожнюючи експресивну функцію з прагматичною: «під експресивною функцією ... розуміється цілеспрямоване посилення висловлювання експресивами та емотивами або іншими засобами, розрахованими на певну реакцію адресата, тобто на бажаний вплив від сказаного» [34, с. 59]. Раціональним є визнання існування як емотивної лексики в чистому вигляді, що виражає емоції та не має на меті впливати на співрозмовника, так і експресивної лексики в чистому вигляді, що здійснює прагматичну функцію.

Що стосується співвідношення оцінності й емоційності, то тут думки вчених різняться. У психології загально визнаним є положення про виконання емоціями функції оцінки [8, с. 47]. А. Леонтьєв вказує на виконувану емоціями роль внутрішніх сигналів, що відображають «оцінне особистісне ставлення суб'єкта до складних чи можливих ситуацій, до своєї діяльності та до своїх виявів у них» [17, с. 37]). Емоції логічно залежать від оцінок, виникають на їх основі. Ситуації, які оцінюються як добрі чи погані, викликають позитивні або негативні емоції відповідно. Такий тісний зв'язок цих явищ розглядається деякими дослідниками як підстава для об'єднання емоційного й оцінного компонентів у один [34]. На думку В. Богуславського, емоційність є найважливішою ознакою, що лежить в основі оцінного ставлення до об'єкта.

Однак емоційність і експресивність не є тотожними поняттями. Філософ Д. Юм уважав, що оцінка й емоції співвідносяться так само, як відчуття і сприйняття: емоції рівносильні приємним і неприємним відчуттям та включають у себе оцінний компонент, тоді як оцінка, подібно до сприйняття, є здатністю робити висновки про моральні та естетичні цінності на основі відчуттів. Розвиваючи цю теорію, Ф. Brentano вважав відмінною ознакою оцінки адекватність оцінного судження моральним нормам, оскільки далеко не завжди оцінка в емоційній структурі й оцінка в складі картини світу збігаються, адже людина може відчувати ірраціональні емоційні реакції [11, с. 149]. О. Вольф співвідносить ці категорії як частину і ціле [9, с. 276]: емоції передбачають оцінку, тоді як

оцінка може бути суто раціональною. «Емоційне і раціональне в оцінці мають на меті дві різні сторони відносин суб'єкта до об'єкта, перша – його почуття, друга – думка», але «в природній мові не може бути суто емоційної оцінки, тому що мова як така завжди передбачає раціональний аспект» [10, с. 40–42]. Емоційність може додаватися до раціональної оцінки і ставати видом психологічної оцінки [2]. Ш. Баллі вказував на розмитість кордонів між раціональним і емоційним: «людська думка <...> коливається між логічним сприйняттям й емоцією і найчастіше думка складається з логічної ідеї та почуття» [3, с. 182]. Тісне переплетіння логічного й емоційного в процесі оцінювання відображено в такому визначенні оцінки: «емоційно інтелектуальне виявлення ціннісного значення суб'єктом» [25, с. 156].

В. Телія виокремлює два типи психологічної оцінки, пов'язаної з емоційною сферою людини: «одна з них описує почуття, а інша спонукає випробувати деяке почуття-ставлення щодо того, що позначається за допомогою стимулювального впливу на реципієнта образного або рівноцінного йому уявлення про те, що означається» [27, с. 34].

Філософ М. Шелер розподіляє емоції на оцінні (почуття-функції), які беруть участь у пізнанні світу, і неоцінні (почуття-стани), що становлять емоційні реакції на те, що вже було оцінено (страх, гнів, радість тощо). До останніх можна також зарахувати неспецифічні позначення емоційних станів (хвилювання, збудження, спокій). Говорячи про мовну представленість емоційних станів, деякі дослідники виокремлюють специфічні засоби вираження емоцій, як-от емпіза (особливий порядок слів), інтонація і вигуки [23, с. 113].

Однією з характерних ознак емоційності та оцінності є те, що семантика емоційності лежить у діапазоні «схвалення-несхвалення» [27, с. 42–43] і є відображенням суб'єктивних почуттів, тоді як оцінність ґрунтується на опозиції «добре-погано», «значуще-незначуще», тобто ґрунтується на концепції прагматичної цінності для людини: «Оцінка <...> відображає співвідношення між предметами об'єктивної дійсності або їх властивостями (їх природним буттям) і нашими потребами» [30, с. 28]. З огляду на це, П. Панічева розглядає емоційність як комунікативно семантичну категорію, а оцінність – як комунікативно-логікопрагматичну [22, с. 46]. Ще одна відмінність полягає в тому, що оцінний компонент не сприяє факультативності або ослабленню синтаксичних зв'язків [1, с. 156].

Висновки. Насамкінець наведемо цитату зі статті М. Блоха і Н. Ільїної, де дуже чітко і стисло позначені принципові відмінності категорій експресивності, емоційності та оцінності: «Експресивність/виразність виявляється в цілеспрямова-

ному впливі на слухача за допомогою підвищення вражаючої сили висловлювання. <...> Емоційність, на відміну від експресивності, висловлює збуджений стан мовця, його власні враження, <...> що стосується оцінності, то цей аспект висловлювання пов'язаний із відображенням рівня відповідності об'єкта еталону за певною якістю/властивістю» [6, с. 20]. «Емоційність, експресивність і оцінність у мові відображають різні, хоча і взаємопов'язані сторони речення. Усі ці три категорії можуть супроводжувати одна одну, а можуть реалізовуватися окремо і в різних комбінаціях [6, с. 22].

Мовна категорія оцінності є відображенням логічної категорії оцінки, що виражає ставлення суб'єкта до будь-якого предмета або явища. Категорія оцінки має точки перетину з такими явищами, як порівняння, тому що в оцінному акті завжди відбувається співвіднесення з певним еталонем, і модальність, у якій, як і в оцінці, присутні такі елементи, як об'єктивність, суб'єктивність, ставлення. Відмінними рисами двох вищезазначених категорій від категорії оцінки є відсутність аксіологічного виведення в порівнянні й обмеження вираження модальності рівнем речення, тоді як оцінка може виражатися елементами всіх мовних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов. Изд. 11-е. Москва : ФЛИНТА-Наука, 2012. 384 с.
2. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. *Оценка. Событие. Факт.* Москва, 1988. 341 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского стиля. Москва : Издательство иностранной литературы, 1955. 416 с.
4. Баранов А.Н. Аксиологические стратегии в структуре языка. *Вопросы языкознания.* 1989. № 3. С. 74–89.
5. Бондарь О.Е. Различные трактовки категории модальности. URL: http://www.rusnauka.com/3_3_D_WS_2010/33_DWS_2010/Philologia/73610.doc.htm/ (дата обращения: 22.03.2021).
6. Блох М.Я., Ильина Н.В. Структура и семантика оценочных конструкций. *Функциональная семантика синтаксических конструкций.* Москва : МГПИ, 1986. С. 14–23.
7. Болотов В.И. Эмоциональность текста в аспектах языковой и неязыковой вариативности: Основы эмотивной стилистики текста. Ташкент : Фан, 1981. 116 с.
8. Виллонас В.К. Психология эмоциональных явлений. Москва : Изд-во МГУ, 1976. 142 с.
9. Вольф Е.М. Варьирование в оценочных структурах. *Семантическое и формальное варьирование.* Москва, 1979. С. 273–294.

10. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Москва, 1985. 228 с.
11. Вольф Е.М. Эмоциональные состояния и оценка. Функциональная семантика: Оценка, экспрессивность, модальность. In memoriam Е.М.Вольф. Москва : Институт языкознания РАН, 1996. С. 148–158.
12. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке. Сборник статей по языкознанию, посвященных проф. МГУ акад. В. В. Виноградову. Москва : Изд-во МГУ, 1958. С. 103–124.
13. Голованевский А. Социальная и идеологическая дифференциация и оценочность общественно-политической лексики русского языка. *Вопросы языкознания*. 1987. № 4. С. 35–42.
14. Горбунов А.П. О природе эмоционального и формах его выражения в художественной литературе. *Труды Иркутского государственного университета. Языкознание*. 1971. Т. 79. Вып. 7. С. 131–149.
15. Желонкина Т.П. Семантика и прагматика оценочных конструкций в научном тексте. *Проблемы функциональной семантики*. Калининград, 1993. С.72.
16. Заграевская Т.Б. Категория «оценка», ее статус и вербализация в современном английском языке : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.04 / Пятигор. гос. лингв. ун-т. Пятигорск, 2006. 287 с.
17. Леонтьев А.А. Потребности, мотивы, эмоции. Москва : Изд-во МГУ, 1971. 41 с.
18. Лернер К., Куперман В. Категория «сравнения и оценки» с точки зрения гипотезы о «типах языкового движения». *Вопросы языкознания*. 1998. № 1. С. 89–96.
19. Карцевский С.О. Сравнения. *Вопросы языкознания*. 1976. № 1. С. 107–112.
20. Маркелова Т.В. Семантика оценки и средства ее выражения в русском языке : дис. ... д-ра филол. Наук : 10.02.01. Москва, 1996. 554 с.
21. Киселева Л.А. Некоторые проблемы изучения эмоционально-оценочной лексики СРЯ. *Ученые записки ЛГПИ им. А.И. Герцена*. 1968. Т. 281. С. 377–414.
22. Паничева П.Н. Структурно-семантические и прагматические характеристики восклицательных предложений в английской диалогической речи (в свете антропоцентрической парадигмы) : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.04. Ставрополь, 2004. 196 с.
23. Панфилов В. . Гносеологические аспекты философских проблем языкознания. Москва, 1982. 357 с.
24. Рубинштейн С.А. Проблемы общей психологии. Москва, 1976. 416 с.
25. Столович Л.Н., Каган М.С. Философская теория ценности. *Вопросы философии*. 1998. № 5. С. 155–158.
26. Таукова Э.Л. Эмотивно-оценочные фразеологизмы русского языка (в сопоставлении с английским языком). *Русское слово в языке и речи: доклады общероссийской конференции*. Брянск, 2000. С. 160–164.
27. Телия В.Н. О различии рациональной и эмотивной (эмоциональной оценки). *Функциональная семантика: Оценка, экспрессивность, модальность*. In memoriam Е.М. Вольф. Москва, 1996. С. 31–38.
28. Трунова О.В. Логическая структура оценки и ее языковая экспликация. *Язык и культура: материалы междунар. науч. конф.* Барнаул, 1997. С. 152–155.
29. Темиргазина З.К. Оценочные высказывания в современном русском языке : автореф. дис. ... д-ра филол. Наук : 10.02.01. Алматы, 1999. 51 с.
30. Фабело Х. Р. Оценка и познание. *Вестник МГУ. Философия*. 1984. № 1. С. 27–33.
31. Философский словарь. URL: <http://philosophy.h1>. (дата обращения: 22.03.2021).
32. Философская энциклопедия: в 5 т. / под ред. Ф.В. Константинова. Москва : Советская Энциклопедия, 1970. Т. 5. 739 с.
33. Хэар Р.М. Дескрипция и оценка. Новое в зарубежной лингвистике. *Лингвистическая прагматика*. Москва, 1985. Вып. 16. С. 183–195.
34. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж, 1987. 192 с.
35. Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности / В.Н. Телия и др.; отв. ред. В.Н. Телия. Москва : Наука, 1991. 214 с.
36. Чернявская Е.А. Оценка и оценочность в языке и художественной речи (на материале поэтического, прозаического и эпистолярного наследия А.С. Пушкина) : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.01. Брянск, 2001. 270 с.
37. Яровая Л.С. Коннотация оценки в семантике глаголов appraise estimate. Слово и предложение в структурно-семантическом аспектах (на материале англ.яз.). Пятигорск : Издательство ПГПИИЯ, 1989. С. 175–182.
38. Zima J. Expresivita slova v soucasne cestine. *Studie lexikologicka a stylisticka*. Praha, 1961.

REFERENCES

1. Arnol'd I. V. (2012) *Stylistics. Modern English: a textbook for universities*. ed. 11th [Stilistika. Sovremennyj anglijskij jazyk: uchebnik dlja vuzov. Izd. 11-e]. Moscow, FLINTA-Science, 384 p.
2. Arutjunova N. D. (1988) *Types of language values. Assessment. Event. Fact* [Типы языковых

- znachenij. Ocenka. Sobytie. Fakt]. Moscow, 341 p.
3. Balli Sh. (1955) General Linguistics and French-style questions [Obshhaja lingvistika i voprosy francuzskogo stilja]. Moscow, Foreign Literature Publishing House, 416 p.
  4. Baranov A. N. (1989) Axiological strategies in the structure of language [Aksiologicheskie strategii v strukture jazyka]. Linguistics issues, no. 3, pp. 74–89.
  5. Bondar' O. E. Different interpretations of the category of modality [Razlichnye traktovki kategorii modal'nosti]. Available at: http://www.rusnauka.com/3_3_D_WS_2010/33_DWS_2010/Philologia/73610.doc.htm
  6. Bloh M. Ja., Il'ina N. V. (1986) The structure and semantics of evaluative constructions. Functional semantics of syntactic constructions [Struktura i semantika ocenocnyh konstrukcij. Funkcional'naja semantika sintaksicheskikh konstrukcij]. Moscow: MGPI, pp. 14–23.
  7. Bolotov V. I. (1981) Emotionality of the text in the aspects of linguistic and non-linguistic variability: Fundamentals of emotive text stylistics [Jemocional'nost' teksta v aspektah jazykovej i nejazykovej variativnosti: Osnovy jemotivnoj stilistiki teksta]. Tashkent: Fan, 116 p.
  8. Viljunas V.K. (1976) Psychology of emotional phenomena [Psihologija jemocional'nyh javlenij]. Moscow, Publishing house of Moscow State University, 142 p.
  9. Vol'f E. M. (1979) Variations in evaluative structures. Semantic and formal variation [Var'irovanie v ocenocnyh strukturah. Semanticheskoe i formal'noe var'irovanie]. Moscow, pp. 273–294.
  10. Vol'f E. M. (1985) Functional Semantics of Evaluation [Funkcional'naja semantika ocenki]. Moscow, 228 p.
  11. Vol'f E. M. (1996) Emotional states and assessment. [Jemocional'nye sostojanija i ocenka]. Functional semantics: Assessment, expressiveness, modality. In memoriam E. M. Wolf. Moscow: Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences, pp. 148–158.
  12. Galkina-Fedoruk E. M. (1958) About expressiveness and emotionality in the language [Ob jekspressivnosti i jemocional'nosti v jazyke]. Collection of articles on linguistics dedicated to prof. Moscow State University acad. V. V. Vinogradov. Moscow, Publishing house of Moscow State University, pp. 103–124.
  13. Golovanevskij A. (1987) Social and ideological differentiation and evaluativeness of the socio-political vocabulary of the Russian language [Social'naja i ideologicheskaja differenciacija i ocenocnost' obshhestvenno-politicheskoi leksiki russkogo jazyka]. Linguistics issues, no. 4, pp. 35–42.
  14. Gorbunov A. P. (1971) On the nature of the emotional and the forms of its expression in fiction [O prirode jemocional'nogo i formah ego vyrazhenija v hudozhestvennoj literature]. Proceedings of the Irkutsk State University. Linguistics. Vol. 79, no. 7, pp. 131–149.
  15. Zhelonkina T. P. (1993) Semantics and pragmatics of evaluative constructions in a scientific text. Functional semantics problems [Semantika i pragmatika ocenocnyh konstrukcij v nauchnom tekste. Problemy funkcional'noj semantiki]. Kaliningrad, p.72.
  16. Zagraevskaja T. B. (2006) Category "assessment", its status and verbalization in modern English: dis. ... cand. philol. sciences: 10.02.04 [Kategorija «ocenka», ee status i verbalizacija v sovremennom anglijskom jazyke: dis. ... kand. filol. auk: 10.02.04]. Pyatigorsk state linguistic university. Pyatigorsk, 2006.287 p.
  17. Leont'ev A. A. (1971) Needs, motives, emotions [Potrebности, motivy, jemocii]. Moscow, Publishing house of Moscow State University, 41 p.
  18. Lerner K., Kuperman V. (1998) The category of "comparisons and evaluations" in terms of the hypothesis of "types of language movement" [Kategorija «sравnenija i ocenki» s točki zrenija gipotezy o «tipah jazykovogo dvizhenija»]. Linguistics issues, no. 1, pp. 89–96.
  19. Karcevskij S.O. (1976) Comparisons [Sравnenija]. Linguistics issues, no. 1. pp. 107–112.
  20. Markelova T. V. (1996) Semantics of evaluation and means of its expression in Russian: dis. ... dr. philol. sciences: 10.02.01 [Semantika ocenki i sredstva ee vyrazhenija v russkom jazyke: dis. ... d-ra filol. nauk: 10.02.01.]. Moscow, 554 p.
  21. Kiseleva L. A. (1968) Some problems of studying the emotional-evaluative vocabulary of the modern Russian language [Nekotorye problemy izuchenija jemocional'no-ocenocnoj leksiki SRJa Scientific notes of the Leningrad State Pedagogical Institute. A.I. Herzen, Vol. 281, pp. 377–414.
  22. Panicheva P. N. (2004) Structural, semantic and pragmatic characteristics of exclamation sentences in English dialogical speech (in the light of the anthropocentric paradigm): dis. ... cand. philol. sciences: 10.02.04. [Strukturno-semanticheskie i pragmaticheskie harakteristiki vosklicatel'nyh predlozhenij v anglijskoj dialogicheskoj rechi (v svete antropocentricheskoi paradigmy): dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.04]. Stavropol, 196 p.
  23. Panfilov V. Z. (1982) Epistemological aspects of the philosophical problems of linguistics [Gnoseologicheskie aspekty filosofskih problem jazykoznanija]. Moscow, 357 p.
  24. Rubinshtejn S. A. (1976) Problems of general psychology [Problemy obshhej psihologii]. Moscow, 416 p.

25. Stolovich L. N., Kagan M. S. (1998) Philosophical theory of value [Filosofskaja teorija cennosti]. *Voprosy Filosofii*, no. 5, pp. 155–158.
26. Taukova Je. L. (2000) Emotive-evaluative phraseological units of the Russian language (in comparison with the English language) [Jemotivno-ocenocnyje frazeologizmy russkogo jazyka (v sopostavlenii s anglijskim jazykom)]. *The Russian word in language and speech: reports of the All-Russian conference*. Bryansk, pp. 160–164.]
27. Telija V. N. (1996) On the difference between rational and emotive (emotional assessment) [O razlichii racional'noj i jemotivnoj (jemocional'noj ocenki)]. *Functional semantics: Assessment, expressiveness, modality*. In memoriam E. M. Wolf. Moscow: Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences, pp. 31–38.
28. Trunova O. V. (1997) The logical structure of the assessment and its linguistic explication [Logičeskaja struktura ocenki i ee jazykovaja jeksplikacija]. *Language and culture: materials of the international. scientific. conf.* Barnaul, pp. 152–155.
29. Temirgazina Z. K. Evaluative statements in modern Russian: author. dis. ... dr. philol. sciences: 10.02.01. [Ocenocnyje vyskazyvanija v sovremennom russkom jazyke: avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk: 10.02.01]. Almaty, 51 p.
30. Fabelo H. R. (1984) Assessment and cognition [Ocenka i poznanie]. *Moscow State University Bulletin. Philosophy*, no. 1. pp. 27–33.
31. *Philosophical Dictionary [Filosofskij slovar']*. Available at: <http://philosophy.hl>.
32. Konstantinov F. V (ed.) (1970) *Philosophical Encyclopedia: in 5 volumes [Filosofskaja jenciklopedija: v 5 t. / pod red. F. V. Konstantinova]*. Moscow, Soviet Encyclopedia. vol. 5. 739 p.
33. Hgear P. M. (1985) Description and evaluation [Deskripcija i ocenka]. *New in foreign linguistics. Linguistic pragmatics*. Moscow, vol. 16, pp. 183–195.
34. Shahovskij V. I. (1987) Categorization of emotions in the lexical-semantic system of the language [Kategorizacija jemocij v leksiko-semantičeskoj sisteme jazyka]. Voronezh, 192 p.
35. Telija V. N. (ed.) (1991) *The human factor in the language: Linguistic mechanisms of expressiveness [Chelovečeskij faktor v jazyke: Jazykovye mehanizmy jekspressivnosti]* Moscow: Science, 214 p.
36. Chernjavskaja E. A. (2001) Evaluation and evaluativeness in language and artistic speech (based on the poetic, prosaic and epistolary heritage of A.S. Pushkin): dis. ... candidate of philol. sciences: 10.02.01 [Ocenka i ocenocnost' v jazyke i hudozhestvennoj reči (na materiale poetičeskogo, prozaičeskogo i jepistoljarnogo nasledija A. S. Pushkina): dis. ... kand .filol. nauk: 10.02.01]. Bryansk, 270 p.
37. Jarovaja L. S. The connotation of the estimate in the semantics of the verbs appraise estimate. Word and sentence in structural and semantic aspects (based on the material in English) [Konnotacija ocenki v semantike glagolov appraise estimate. Slovo i predloženie v strukturno-semantičeskom aspektah (na materiale angl.jaz.)]. Pyatigorsk: Publishing house PSPIIYa, pp. 175–182.]
38. Zima J. (1961) *Expresivita slova v současne cestine. Studie lexikologická a stylistická*. Praha.

РЕАЛІЯ В СИСТЕМІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ ДЖЕКА ЛОНДОНА)

Фесенко І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-0995-6258
irina.fesenko@gmail.com*

Сивачук О. М.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-9747-0070
elena.syvachuk@gmail.com*

Ключові слова:

*безеквівалентна лексика,
реалія, лакуна, картина світу,
мовна картина світу.*

Статтю присвячено проблемі функціонування безеквівалентної лексики в англійській мові та її передання українською мовою. Питання про те, чи може мова бути відображенням культури, посідає одне з центральних місць у лінгвістиці, оскільки всі значні і незначні особливості життя цього народу і його країни (природні умови, географічні положення, історичний розвиток, тенденція суспільної думки, науки, мистецтва тощо) неодмінно відображаються в мові цього народу. Стаття на матеріалі перекладу оповідань Дж. Лондона українською мовою доводить, що цінності однієї національної спільності відсутні в іншій, зовсім або значно відрізняються від них, становлять національне соціокультурне тло, що так чи інакше відображається в мові. Лексика будь-якої мови утворює систему, адже кожне слово і, відповідно, кожне поняття посідають у ній визначне місце, окреслене зв'язком з іншими словами і поняттями. Сам характер вищленення конкретних ланок реального світу, їх угруповання, а також передання в іншій мові залежить від наявності в мові відповідних найменувань. І щодо цього в процесі перекладу однієї мови іншою цілком природно і закономірно виникає так звана проблема реалії. Лакуна – це відсутність в одній із мов найменування того чи іншого поняття. Умови соціально-політичного, суспільно-економічного, культурного життя і побуту народу, його світогляду, психології, традицій тощо зумовлюють виникнення понять, що принципово відсутні у носіїв інших мов. Так, в інших мовах не буде й однослівних словникових еквівалентів для їх передання. Тому метою статті є не тільки аналіз самого поняття «реалія», а й визначення його місця у системі безеквівалентної лексики, тому що нині питання про природу, типи реалій і способи їх перекладу є відкритими. Водночас роль слів-реалій у процесі міжкультурної комунікації досить значна. Важливим є також характеристика засобів і особливостей перекладу англомовних реалій українською мовою. Сучасний розвиток методики викладання іноземних мов припускає сполучення вивчення іноземної мови з одночасним вивченням культури країни досліджуваної мови у межах лінгвокраїнознавства.

**CULTURE SPECIFIC WORDS IN THE SYSTEM
OF THE ENGLISH VOCABULARY AND WAYS OF TRANSLATING THEM
(BASED ON THE STORIES OF JACK LONDON)**

Fesenko I. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0995-6258
irina.fesenko@gmail.com*

Syvachuk O. M.

*Senior Teacher at the Department of Foreign Languages
“Zaporizhzhia Polytechnic” National University
Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9747-0070
elena.syvachuk@gmail.com*

Key words: *culture specific words, realia, lacuna, world view, linguistic world view.*

In the theory of translation the term “realia” is used in the meaning of a local word or phrase that cannot be translated because there is no obvious equivalent in the target language. This article deals with the classification and translation of realia. Various strategies are possible to translate such words and phrases. Our article studies the realia in Jack London’s short stories and suggests the ways realia words or word combinations be rendered into Ukrainian. The given research also studies the classification of realia. According to the semantic field realia in Jack London’s stories can be classed into: toponyms, or geographical terms, anthroponyms, or people’s names, zoonyms, or animal names, and social terms. Generally, it is a challenge for translators to find adequate variants of realia’s interpretation in the target language. Our scientific work proves that cultural, historic, ethnic, domestic values of a source language cannot sometimes find their true (authentic) variants in the target language because of the so-called national socio-cultural background which is of vital importance in any language. The vocabulary of a language forms a system of notions in which every word and correspondently every notion are interdependent and there are some specific ties with other words of a language. Our article introduces the term “lacuna”, which is a nationally specific element of a nation’s culture. Such words of a source language cannot sometimes find their correspondences in other cultures, i.e. in other languages due to the absence of the notion (object) in the socio-cultural background of the target language. The conditions of socio-political, economic or cultural ways of life of the given nation and its people, their world outlook, customs and traditions always find reflection in a language and in the dictionaries of this particular language but may have no variant translations in the target languages, which explains the importance of translation strategies to express these realia in Ukrainian.

Мова як засіб спілкування між людьми координує їхню спільну діяльність знаковим способом у процесі мовної взаємодії людей, під час якого здійснюється узгодження комунікативних діяльностей на основі ресурсів мовної системи. Мова бере участь не тільки в переданні думки про щось уже пізнане, а й у формуванні нової думки про нове пізнаване явище, процес, предмет тощо.

Ця властивість мови виявляється в пізнавальній діяльності людини, тобто мисленні, динамічному формуванні думок. Мова є основою мислення кожної людини, яке завжди здійснюється вербальними формами, навіть якщо воно досягає надзвичайно високого рівня абстракції [1, с. 15].

Мовна картина світу доповнює логічне осмислення практично усвідомленим відтворенням,

прийнятим певним етносом, що сприяє її більш повному і різнобічному відображенню у свідомості людей. Картина світу, що виникає в нашій свідомості, поняттях, системах понять, містить певну інформацію про цей світ. Будучи невід'ємним компонентом свідомості, мова виступає як посередник між людиною і картиною світу, що відображається нею в мовних формах. Але це відображення не є абсолютно об'єктивним, бо воно завжди трансформується через історію народу, культуру, традиції, звичаї. Загальновідомо, що мови відрізняються не лише граматику, лексику, а й національно-культурною специфікою членування світу – виокремленням у ньому суттєвих для певного народу елементів, властивостей, явищ.

Таким чином, можна сказати, що мова своєрідно закарбовує всі шляхи поняттєвого засвоєння світу народом протягом усієї його історії, процес номінації нових об'єктів та явищ – мовне документування особливостей пошуків людини з метою опанування відповідного предмета залежно від конкретних умов життя (найменування рослин, явищ природи, предметів полювання тощо), що дає наочну картину безкінечної різноманітності властивостей явищ, які в той чи інший період, в тому чи іншому регіоні опанувала людина.

Мовна картина світу, яка міститься в усій семантичній системі мови, є своєрідним вибірково відображеним та згрупованим продуктом пізнавальної діяльності людини, що змушує розглядати семантику мови як синхронно, так і діахронно плані (лише на тлі пізнавальних актів). Кожна інтерпретація пізнавальних актів, виражених у тих чи інших мовних структурах, може бути адекватною лише за умов урахування відповідних пізнавальних актів і спираючись на системні зв'язки в мові. За системного підходу до семантичної картини світу можна уникнути помилок прямолінійного зіставлення значень окремих мовних структур у різних мовах. Часто говорять про те, що кожна мова своєрідно представляє світ у значеннях своїх одиниць, в особливій образності, в особливих поняттєвих категоріях. Як правило, це обґрунтовується тим, що мовне значення окремих форм значно відрізняється одне від одного в конкретних мовах, що і є підставою для ствердження про різну категоризацію світу, про створення окремими мовами різних картин світу. Своєрідність кожної мовної картини світу складається саме в особливостях комбінації значень та мовних одиниць, що створюють єдину семантичну картину світу. Обсяг значень співвідносних слів у різних мовах може бути різним, відповідно до чого кожне відповідне слово має особливе коло вживання, іншу сполучуваність. Але значення окремих слів ще не створюють особливої мовної картини світу. Мовна картина світу – це особливий пізнавальний феномен, який можна зіставити лише в масштабі глобальної семантичної системи мови.

Отже, розгляд відображальних властивостей мови повинен мати на меті зіставлення не окремих її одиниць, а максимально можливого фрагмента мови, який би містив оптимальну кількість ознак, які дають можливість відобразити або описати те або інше явище в його реальному існуванні. Мова є динамічною системою, оскільки вона пов'язана з діяльністю людини, яка сприяє її безперервному розвитку, збагаченню та вдосконаленню, однак кожного моменту, зафіксованого в мові, в її повній системі, картина світу не викриває.

Картина світу, представлена в окремій мові, є результатом пізнання та мовного оформлення, але не є інтерпретацією сутності світу. Кожна окрема мова представляє світ, але нічого про нього не повідомляє. Тому мовна картина світу не збігається зі світосприйняттям відповідного народу і не детермінує поведінку та мислення цього народу.

Цінності однієї національної спільноти, відсутні в іншій зовсім або значно відрізняючись від них, становлять соціокультурне тло, що так чи інакше відображається в мові. Вивчення соціокультурного тла і лексики, що відбиває його, є необхідним і має на меті більш повне і глибоке розуміння оригіналу і відтворення знань про ці цінності в перекладі за допомогою мови іншої національної культури.

Соціокультурні відомості, притаманні лише визначеній нації або національності і відбиті в мові цієї національної спільноти, В.С. Виноградов називає фоновою інформацією. Остання містить у собі специфічні факти історії, особливості державного устрою і географічного середовища національної спільноти, характерні предмети матеріальної культури, фольклорні поняття – усе те, що в теорії перекладу називають реаліями [2, с. 112].

Питання реалій, що є складовою частиною тексту художнього твору, та різні способи їх перекладу становлять особливий інтерес.

Об'єктом статті є лексичні одиниці, які містять фонову інформацію, що трапляються в оповіданнях Джека Лондона.

Предметом дослідження є переклад оповідань Джека Лондона українською мовою.

Мета цієї статті становить таке:

- 1) визначити місце реалії в системі безеквівалентної лексики;
- 2) визначити зміст поняття «реалія», структуру та типи реалій;
- 3) охарактеризувати засоби та особливості перекладу реалій.

Актуальність статті полягає в розгляданні особливостей функціонування безеквівалентної лексики в англійській мові Джека Лондона. Стаття також вивчає способи передання цієї лексики українською мовою. Детальне вивчення реалій в оповіданнях Дж. Лондона є дуже цікавим і важливим

аспектом вивчення мови загалом, однак слід також брати до уваги вплив соціолінгвістичних факторів на функціонування та розвиток мови.

Зіставлення словарного запасу будь-якої іноземної та рідної мов з'ясує, що в іноземній мові (поряд з мовними одиницями, що мають одиничні або численні відповідності в перекладацькій мові) є такі лексичні і граматичні одиниці, для яких у перекладацькій мові немає прямих відповідностей. Одиниці іноземної мови, що не мають регулярних відповідностей у мові перекладу, називаються безеквівалентними. Безеквівалентна лексика, як зазначає А.В. Суперанська, виявляється серед неологізмів, серед слів, які називають специфічні поняття і реалії, серед маловідомих імен і назв, для яких треба створювати оказіональні відповідності в процесі перекладу [3, с. 468]. А.В. Суперанська також зараховує до безеквівалентної лексики імена людей, прізвиська тварин, географічні назви, назви рослин, історичних подій, документів, організацій, партій, символів, транспортних засобів та ін. [3, с. 472]. Власов і Флорин вважають, що до складу безеквівалентної лексики входять, окрім реалій, терміни, вигуки, екзотизми, аббревіатури, звернення, фразеологізми [4, с. 43].

Безеквівалентними граматичними одиницями, як вважають Т.Р. Левицька та А.М. Фітерман, можуть бути як окремі морфологічні форми (як-от герундій) і частини мови (як-от артикль), так і синтаксичні структури (абсолютні конструкції) [5, с. 148].

У межах безеквівалентної лексики реалії виокремлюють в окрему перекладознавчу категорію і уналежують до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. Очевидно, всі реалії входять в обсяг безеквівалентної лексики певного бінарного зіставлення [6, с. 107].

Власов та Флорин вважають, що реалії входять як самостійне коло слів до безеквівалентної лексики. Частково покривають коло реалії (але й частково виходять за межі безеквівалентної лексики) терміни, вигуки, екзотизми, аббревіатури, звернення, відступлення від літературної норми; із реаліями зіштовхуються власні імена і фразеологізми. У тих же межах безеквівалентної лексики значне місце посідають слова, які б ми назвали власне безеквівалентною лексикою (одиниці, які не мають лексичних відповідностей у перекладацькій мові) [4, с. 43].

Болгарські вчені визначають ще один аспект, який відрізняє реалію від безеквівалентного слова: у загальних рисах слово може бути реалією щодо всіх або більшості мов, а безеквівалентним – у межах цієї пари мов, тобто, як правило, список реалій цієї мови буде більш або менш постійним, який не залежить від перекладацької мови, тоді як

словник безеквівалентної лексики буде різним для різних пар мов [4, с. 43].

У термінологічному плані варто розрізняти «реалію-предмет» і «реалію-слово», що позначає предмет. У лінгвістичній літературі термін «реалія» уживається у значенні як слів-реалій, так і предметів-реалій, а також для позначення елемента тієї або іншої мови.

Із позицій лінгвокраїнознавства і перекладознавства реалії піддалися найбільш детальному вивченню.

У порівняльному лінгвокраїнознавстві реаліями вважають слова, що позначають предмети або явища, пов'язані з історією або культурою, економікою або побутом країни досліджуваної мови, що відрізняються цілком або частково від лексичних понять і слів мови, що зіставляються.

До реалій у лінгвокраїнознавстві зараховують, по-перше, ономастичні реалії, що включають:

- географічні назви (топоніми), особливо ті, що мають культурно-історичні асоціації;
- антропоніми – імена історичних особистостей, суспільних діячів, письменників, учених, діячів мистецтва, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури і фольклору;
- назви добутоків літератури і мистецтва, історичні факти і події в житті країни, назви державних суспільних установ тощо.

По-друге, реалії, що позначаються апеллятивною лексикою:

- географічні терміни, що позначають особливості природного географічного середовища, флори і фауни;
- деякі слова (загальні терміни), що належать до державного устрою, суспільно-політичного життя країни, юриспруденції, військової справи, мистецтва, системи освіти, виробництва і виробничих відносин, побуту, звичаїв і традицій.

У дослідника країнознавчо орієнтованої лексики Г.Д. Томахіна трапляються терміни «денотативні реалії» і «конотативні реалії».

Денотативними реаліями, за визначенням Г.Д. Томахіна, є такі факти мови, що позначають предмети і явища, характерні для цієї культури, що не мають відповідників в іншій культурі.

Конотативні реалії, на протигагу денотативним, позначають предмети, які нічим не відрізняються від аналогічних предметів культур, що зіставляються, але одержали в цій культурі й обслуговувальній мові додаткові значення, засновані на культурно-історичних асоціаціях, властивих тільки цій культурі [7, с. 23].

Для позначення слів-реалій у перекладознавстві дослідниками були введені такі поняття:

- «безеквівалентна лексика» – слова, що не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать;

– «екзотична лексика» – лексичні одиниці, що позначають географічні й історичні реалії [8];

– «пробіли» («лакуни») – ситуації, звичайні для культури одного народу, але відсутні в іншій культурі [9];

– «варваризми» – слова, за допомогою яких стає можливим опис чужоземних звичаїв, особливостей життя і побуту, створення місцевого колориту [10];

В.С. Виноградов називає реаліями всі специфічні факти історії і державного устрою національної спільності, особливості її географічного середовища, характерні предмети побуту минулого і теперішнього, етнографічні і фольклорні поняття, зараховуючи їх до класу безеквівалентної лексики.

Крім звичайних реалій, дослідник виокремлює «асоціативні реалії», що знаходять своє матеріалізоване вираження в компонентах значень слів, у відтінках слів, в емоційно-експресивних обертонах, у внутрішній словесній формі тощо, виявляючи інформаційні розбіжності поняттєво подібних слів у порівнюваних мовах [2, с. 15].

Наведемо приклади реалій та запропонуємо їх переклад, користуючись матеріалом нашого дослідження. Усі надані нижче приклади реалій узято з оповідань американського письменника Джека Лондона «Біла тиша», «Північна Одиссея», «У далекій країні». Перед тим, як давати переклад реалій, хочемо розглянути їх класифікацію та структуру.

Спочатку розглянемо їх структуру:

– окремі слова: canoe, pemican, Edmonton, the Klondike, the Mackenzie, the Porcupine, the Yankee, ragpicker, thoroughfares, revolver, pound, cache, bootblack, parka, bacon, caribou, moose, Wigwams, Tennessee, Siwash, Husky, Erworth, moccasins, the Outside [11; 12; 13];

– словосполучення: the Sunday School, the Salt Water, forty sleep, twenty pines, Fort Yukon, Arctic City, a dog driver, half a yard, the Great Smoky Mountains, the Moose-horn Rapids, Elk River, the Great Barren Ground, the Arctic Ocean, the Little Peel River, the West-Rat, the Hudson Bay Post, the Fur company, South America, the Boston Burglar, a Turkish bath [11; 12; 13].

Представимо класифікацію реалій за предметною ознакою.

1. Географічні реалії: Tennessee, Fort Yukon, the Klondike, the Northland.

2. Суспільно-політичні реалії, суспільно-політичне життя:

а) навчальні заклади та культурні установи: the Sunday School, Erworth;

б) суспільно-політичні заклади: the North West Police;

в) адміністративно-територіальний устрій: Hudson Bay Post, the Fur company, policemen, lieutenant-governor.

3. Етнографічні реалії:

а) міри і гроші: mile, yard, food, pine, sleep, pound, cent;

б) одяг: moccasins, parka;

в) житло, меблі, обладнання: wigwams, pigpen, cache a deerskin lodge, a Turkish bath, tepee, slush lamp, parchment window;

г) їжа та напої: bacon, caribou, pemican, raw bacon, weak beef tea;

д) мистецтво і культура: chantey;

е) знаряддя праці: canoe, oomiak, kayak;

є) звичаї та ритуали: potlatch;

ж) календар: four suns, forty sleeps.

4. Етнічні об'єкти:

а) етноніми: Chippewa, a Westerner from the Dakotas, the Pellys;

б) прізвиська: the Yankee, the Yoshiwara girls.

5. Військові реалії, зброя: revolver, Smith & Wesson.

Якщо ж розглянути класифікацію реалій за місцевою ознакою, то виявляється, що більшість реалій є своїми реаліями (споконвічні слова мови): pound, moose, bacon-grease, Edmonton, pigpen тощо. Проте в тексті трапляється незначна кількість чужих реалій (запозичень, кальок): patio (ісп.), muchacho (ісп.), du bois (фр.).

Ми навели поширену класифікацію реалій з оповідань Джека Лондона. Тепер розглянемо способи перекладу цих реалій.

1. Транслітерація:

I've seen it growing down in Tennessee [11]. – Я бачив, як він росте в Теннессі. [14, с. 6]

У цьому реченні під час перекладу географічної реалії «Tennessee» був застосований такий спосіб перекладу, як транслітерація, тобто збережено графічну форму слова мови оригіналу і передано її за допомогою літер мови перекладу «Теннессі».

2. Транскрипція:

Even its goal, like that of all the other parties, was the Klondike [12]. – Метою її, як і всіх інших, був Клондайк [14, с. 15].

У цьому реченні під час перекладу географічної реалії «the Klondike» застосований такий спосіб перекладу, як транскрипція, тобто збережено звукову форму слова мови оригіналу і передано її за допомогою літер мови перекладу «Клондайк».

3. Функціональні аналоги:

Think of it! – nearly four years on our bacon and beans and flour and dried fruit, and then to go back to her fish and caribou [11]. – Тільки подумай! Мало не чотири роки жити на нашому салі, квасолі, хлібі й сушених фруктах і вернутися до риби та оленини [14, с. 11].

У цьому реченні реалії «caribou», «bacon» були перекладені за допомогою надання функціональних аналогів, які викликають східну реакцію в читачів

оригіналу та перекладу. Слово «caribou», що позначає карібу (різновид північного канадського оленя) або його м'ясо перекладено як «оленина». Так само слово «bacon» було замінено таким аналогом, як «сало», який є переможним за змістом та функціями і, що головне, зрозумілим українському читачеві.

4. Кальки:

D'ye recollect the time she shot the Moosehorn Rapids to pull you and me off the rock, the bullets whipping the water like hailstones? [11]. – Пригадуєш, як вона перепливла пороги Лосевого Рогу і зняла нас з тобою з тієї скелі, а кулі градом черкали по воді? [14, с. 10]

У цьому реченні географічна реалія «the Moosehorn Rapids» перекладена за допомогою надання кальок. Слова були перекладені частинами, а потім ці частини були складені без будь-яких змін – «пороги Лосевого Рогу».

5. Контекстуальний аналог:

They guarded their separate sacks, stored up in the cache, with jealous eyes. [13]. – Поклали в коморі окремі торбинки й пильно гляділи їх [14, с. 26]

У цьому реченні реалія «cache» в перекладі була замінена контекстуальним аналогом «комора». Цей засіб перекладу полягає в заміні словникової відповідності «схованка, таємне сховище зброї» логічно пов'язаною з нею «комора».

Проаналізувавши низку реалій з оповідань Джека Лондона, ми з'ясували, що більшість реалій у них є географічними (Tennessee, Fort Yukon, Arctic City, Edmonton, the Klondike, the Northland та ін.) або побутовими (wigwams, pigpen, cache a deerskin lodge, a Turkish bath, tepee, slush lamp, parchment window, bacon, caribou, pemican, raw bacon, weak beef tea та ін.), хоча трапляються й суспільно-політичні реалії (the Sunday school, Erworth, Hudson Bay Post та ін.), але їх набагато менше. Що стосується структури реалій із цих творів, то ми бачимо, що вони бувають окремими словами і словосполученнями, немає скорочень і аббревіатур, реалій-речень та реалій-фразеологічних зворотів. Проаналізувавши переклад оповідань Джека Лондона, бачимо, що дуже часто перекладачі користуються транскрипцією або транслітерацією, якщо ця конкретна реалія відома читачам перекладу. Інколи перекладачі використовують описовий переклад, якщо давати транскрипцію немає ніякого сенсу, тому що реалія не є відомою читачеві і в перекладацькій мові немає адекватного еквівалента. Часто перекладачі застосовують функціональний аналог, якщо в житті нашого народу є подібні за змістом та функціями поняття, і дуже рідко ми бачимо, що вони застосовують засіб контекстуального перекладу. Деякі реалії під час перекладу були опущені, але зміст речення через це не було викривлено, тобто перекладач передав усе, що хотів сказати автор

оповідань. Усе це доводить, що для того, щоб досконало перекласти реалії, треба докладніше і детальніше вивчати їх в умовах існування, їх значення з точки зору мови-оригіналу та можливостей передання мовою-споживачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва : Русский язык, 1983. 289 с.
2. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. Москва : Издательство Московского университета, 1978. 174 с.
3. Суперанская А.В. Принципы передачи безэквивалентной лексики //Великобритания, лингвострановедческий словарь. Москва, 1978. С. 468–476.
4. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Межд. отношения, 1980. 343 с.
5. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. Москва : Международные отношения, 1976. 208 с.
6. Зорівчак Р.П. Реалія в художньому мовленні; перекладознавчий аспект. Іноземна філологія. Львів, 1994. № 107. С. 104–111.
7. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы. Москва : Высшая школа, 1988. 239 с.
8. Супрун А.Е. Экзотическая лексика. Москва : ФН, 1958. 231 с.
9. Ревзин И.И., Розенцвейг В.Ю. Основы общего и машинного перевода. Москва : Высшая школа, 1964. 244 с.
10. Реформатский, А.А. Введение в языковедение. Москва : Аспект Пресс, 2008. 536 с.
11. Jack London. The White Silence. URL: <http://www.readprint.com/work-1072/The-White-Silence-Jack-London/contents>
12. Jack London. An Odyssey of the North. URL: <http://www.readprint.com/work-1047/An-Odyssey-of-the-North-Jack-London/contents>
13. Jack London. In a Far Country. URL: <http://www.readprint.com/work-1031/In-a-Far-Country-Jack-London/contents>
14. Лондон Д. Оповідання. Київ : Дніпро, 1986. 583с.

REFERENCES

1. Vereshchagin Ye.M., Kostomarov V.G. (1983) *Yazyk i kul'tura: Lingvostranovedeniye v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo* [Language and Culture: Linguistic and Regional Studies in Teaching Russian as a Foreign Language]. M.: Russian language. (in Russian)
2. Vinogradov V.S. (1978) *Leksicheskiye voprosy perevoda khudozhestvennoy prozy* [Lexical issues

- of translation of literary prose]. M.: Moscow University Press. (in Russian)
3. Superanskaya A.V. (1978) Printsipy peredachi bezekvivalentnoy leksiki [Principles of transmission of non-equivalent vocabulary]. *Velikobritaniya, lingvostranovedcheskiy slovar'* [Great Britain, linguistic and cultural dictionary]. M., pp. 468-476.
  4. Vlakhov S., Florin S. (1980) *Neperevodimoye v perevode* [Untranslatable in translation]. M.: International Relations. (in Russian)
  5. Levitskaya T.R., Fiterman A.M. (1976) *Problemy perevoda* [Translation problems]. M.: International Relations. (in Russian)
  6. Zorivchak R.P. (1994) Realiya v khudozhnomu movlenni; perekladoznavchyy aspekt [Reality in artistic speech; translation aspect]. *Foreign philology*, no. 107, pp. 104-111.
  7. Tomakhin G.D. (1988) *Realii-amerikanizmy* [Realities-Americanisms]. M.: Higher School. (in Russian)
  8. Suprun A.E. (1958) *Ekzoticheskaya leksika* [Exotic vocabulary]. M.: FN. (in Russian)
  9. Revzin I.I., Rosenzweig V.Yu. (1964) *Osnovy obshchego i mashinnogo perevoda* [Fundamentals of General and Machine Translation]. M.: Higher school. (in Russian)
  10. Reformatskiy A.A. (2008) *Vvedeniye v yazykovedeniye* [Introduction to linguistics]. M.: Aspect Press. (in Russian)
  11. Jack London. *The White Silence*. Retrieved from: <http://www.readprint.com/work-1072/The-White-Silence-Jack-London/contents> (accessed 10 April 2021)
  12. Jack London. *An Odyssey of the North*. Retrieved from: <http://www.readprint.com/work-1047/An-Odyssey-of-the-North-Jack-London/contents> (accessed 10 April 2021)
  13. Jack London. *In a Far Country*. Retrieved from: <http://www.readprint.com/work-1031/In-a-Far-Country-Jack-London/contents> (accessed 10 April 2021)
  14. London J. (1986) *Opovidannya* [Short Stories]. K.: Dnipro. (in Ukrainian)

УДК 811.11'1
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-50>

ТРАКТУВАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ

Фурман О. М.

*аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Волинський національний університет імені Лесі Українки
пр. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0002-0089-1654
oksana.furman80@gmail.com*

Ключові слова:

*мультимодальні тексти,
полікодовість, креолізовані
тексти, полісеміотичність,
невербальні та паравербальні
засоби.*

Статтю присвячено вивченню феномену мультимодальності у сучасних вітчизняних та зарубіжних студіях. Акцентовано увагу на мультимодальному характері сучасної текстової комунікації.

Здійснено огляд наукових робіт, присвячених лінгвістичному явищу мультимодальності. У процесі роботи досліджено витoki мультимодальності та окреслено новітні підходи до дослідження цього явища у сучасному комунікативному просторі. Висвітлено теоретичне підґрунтя мультимодальної лінгвістики. Систематизовано, порівняно та уточнено окремі трактування мультимодальності.

Здійснено комплексний аналіз вищезазначеного лінгвістичного поняття. Мультимодальність розглянуто як процес і як результат взаємодії множинності семіотичних ресурсів (вербальних, невербальних та паравербальних), що залучаються до процесу комунікації.

Виявлено велике різноманіття термінів на позначення текстів із негомогенними складниками, поліфонічність номінацій яких зумовлена широким спектром характерних особливостей таких текстів. Зосереджено увагу на диференціації термінів «полікодовість» та «креолізованість». Пояснено доцільність послуговування терміном «мультимодальність» на позначення текстів із гетерогенними складниками. У сучасній лінгвістиці мультимодальні тексти аналізують з урахуванням кількісної репрезентації вербальних та невербальних складників та ступеня їх кореляції.

Досліджено, що трактування мультимодальності у сучасних лінгвістичних студіях є нечітким. Виявлено функціонування значної кількості наукових осередків у різних країнах світу, що вивчають мультимодальність комунікативної взаємодії. Наведено приклади онлайн-платформ, форумів, проєктів тощо, основним напрямом досліджень яких є мультимодальна інтерація спілкування. Окреслено основні напрями сучасних мультимодальних студій. Обґрунтовано перспективність полівекторних досліджень мультимодальної текстової комунікації та визначено перспективи подальших розвідок.

INTERPRETATION OF MULTIMODALITY IN MODERN LINGUISTIC STUDIES

Furman O. M.

Postgraduate Student at the Department of the Applied Linguistics

Lesya Ukrainka Volyn National University

Volia avenue, 13, Lutsk, Ukraine

orcid.org/0000-0002-0089-1654

oksana.furman80@gmail.com

Key words: *multimodal texts, polycode, creolized texts, polysemiotics, nonverbal and paraverbal means.*

The article is devoted to the study of the phenomenon of multimodality in modern domestic and foreign studies. Emphasis is placed on the multimodal nature of modern text communication.

The review of the scientific works devoted to the linguistic phenomenon of multimodality is carried out. In the course of the work the origins of multimodality are investigated and the advanced approaches to the study of this phenomenon in the modern communicative space are outlined. The theoretical basis of multimodal linguistics is highlighted. Some interpretations of multimodality are systematized, compared and specified.

A comprehensive analysis of the above-mentioned linguistic concept has been carried out. Multimodality is regarded as a process and as a result of the interaction of semiotic resources plurality (verbal, nonverbal and paraverbal) involved in the communication process.

A wide variety of terms for denoting texts with inhomogeneous components has been revealed. Polyphony of their nominations is due to a wide range of characteristic features of such texts. The focus is on the differentiation of the terms “polycode” and “creolization”. The relevance of using the term “multimodality” to denote texts with heterogeneous components is explained. In modern linguistics, multimodal texts are analyzed considering the quantitative representation of verbal and nonverbal components and the degree of their correlation.

It is investigated that the interpretation of multimodality in modern linguistic studies is unclear. The functioning of a significant number of research centers in different countries of the world engaged in the study of multimodality of communicative interaction has been revealed. Examples of online platforms, forums, projects, etc. are given, the main research field of which is multimodal interaction of communication. The main directions of modern multimodal studies are outlined. Perspectives of polyvector researches focused on multimodal text communication are substantiated and prospects of further researches are defined.

Постановка проблеми. Наше сьогодення характеризується розвитком новітніх цифрових технологій, що впливає на характер комунікативного простору та відображається у сучасному мовознавстві тенденцією до поліпарадигмальності. Візуалізація тексту, його естетичний складник та різноманітні засоби унаочнення – це ті параметри, які притаманні сучасним комунікативним текстовим ресурсам. Інтегрованість різних семіотичних ресурсів, взаємодія вербального складника та паравербальних компонентів у сучасному комунікативному просторі свідчать про його мультимодальний характер. «Світ, що нас оточує, мультимодальний, і ми є мультимодальними організаціями» [9, с. 145]. Так, будь-яке використання мови є мультимодальним [19, с. 386]. У сучас-

ному комунікативному просторі найпоширенішим джерелом інформації стають особливі тексти – мультимодальні (англ. *multimodal*, від лат. *multum* – багато і *modus* – міра, спосіб), складний та гетерогенний семіотичний характер яких уможливорює їх полівекторне декодування. Інформація в мультимодальних текстах закодована одразу кількома модусами, або режимами, – природною мовою (вербальним модусом) та іншими знаковими системами (графічним, аудіальним, кінетичним модусами тощо). У мультимодальних текстах лексеми увиразнюються шрифтовими варіаціями, відеоресурсами, анімаціями тощо. Не дивно, що мультимодальний характер комунікації, характерний політиці, освіті, медицині, мистецтву, культурі, призвів до появи низки наукових розвідок

у галузях психології, філософії, культурології, мовознавства, зокрема лінгвостеміотики, та привернув увагу багатьох учених.

На теренах зарубіжжя дослідниками мультимодальності тексту стали Л. Ансвес, А. Арчер, Ш. Баллі, Р. Барт, Дж. Беземер, Дж. Бейтман, А. Болдрі, М. Волш, А. Гіббонс, Р. Іедема, Г.К. Дживіт, Г. Крес, Дж. Лайонз, Дж. Лемке, Дж. Ліу, Т. ван Люен, В.Дж.Т. Мітчел, Н. Норгаард, С. Норріс, Ф. Серафіні, М. С'єфкес, Х. Стокл, Г. Тонфоні, Ч. Форсвіл, М.А.К. Халлідей, К. О'Халоран, С. Хартмут та ін.

Серед російських лінгвістів, праці яких присвячені поняттю *мультимодальності*, варто виокремити таких, як О.Є. Анісімова, І.В. Арнольд, А.А. Бернацька, Л.С. Большакова, Л.М. Большинова, І.В. Вашуніна, А.М. Волоскович, Л.В. Дубовицька, А.А. Кібрік, О.А. Нежура, Ю.А. Сорокін, В.З. Панфілов, О.В. Пойманова, А.Г. Сонін та ін.

У вітчизняній лінгвістиці мультимодальний аналіз тексту здійснювали Т.О. Анохіна, І.О. Андреева, І.М. Артамонова, І.А. Бехта, І.Л. Білюк, Я.В. Бистров, О.П. Воробйова, О.О. Гаврилюк, Н.Я. Град, Л.К. Глівінська, Н.В. Драган-Іванець, В.А. Єфименко, М.Р. Івашишин, М.А. Карп, Л.Л. Макарук, І.Г. Мірошніченко, І.І. Серякова та ін.

Мета статті – здійснити огляд наукових робіт, присвячених мультимодальності у лінгвістиці, комплексно проаналізувати її витоки та парадигми, на основі яких здійснюються сучасні розвідки, визначити перспективи подальших досліджень. Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- дослідити теоретичні витоки мультимодальності;
- уточнити трактування поняття *мультимодальності*;
- обґрунтувати категорійно-поняттєвий апарат мультимодальності;
- здійснити ретроспективний аналіз мультимодальних досліджень тексту та окреслити основні напрями сучасних мультимодальних студій.

Предметом дослідження є лінгвістичне явище мультимодальності англомовного комунікативного простору.

Об'єкт дослідження – теоретичні доробки та практичні дослідження вчених-лінгвістів у царині мультимодальної лінгвістики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки мультимодальності як лінгвістичного феномену досить недавні (датуються кінцем ХХ століття). Термін «мультимодальність» уведений австралійським лінгвістом британського походження М.А.К. Халіддеем, який вважається засновником системно-функціональної лінгві-

стики та системно-функційної граматики. Першопочаткові дослідження цього поняття асоціюються з іменами англійських науковців Г. Креса та Т. ван Люена, які у своєму доробку «Reading Images – the Grammar of Visual Design» (1990, 1996, 2006) говорили про значущість візуальної репрезентації ідей, розглянули зображення як форму комунікації та частково описали, яким чином продуценти візуальної інформації можуть сконфігурувати модальність того, що вони планують висловити [14].

Варто зауважити, що термін *мультимодальність* уживається у вузькому значенні на позначення об'єкта напряму дослідження та у широкому – методології, наукової парадигми, цілого напряму лінгвістичних досліджень – мультимодалістики.

А.А. Кібрік дефініціює термін «мультимодальність», спираючись на розуміння модальності у психології, нейрофізіології та інформатиці як тип зовнішнього стимулу, що сприймається одним із відчуттів людини, насамперед зором і слухом. Вивчаючи комунікативний акт, дослідник виокремлює значущість трьох інформаційних каналів (сегментного (вербального), просодичного та візуального). Так, у мовленні існує сегментний (вербальний) компонент та велика кількість несегментних (просодичних) параметрів. Візуальний канал охоплює жестикуляцію, спрямованість погляду, міміку та інші аспекти «мови тіла». Писемний дискурс, що сприймається візуально, окрім вербального компонента, включає цілий набір графічних параметрів, як-от шрифт, колір, формат тощо. Сучасне поняття *мультимодальності* поєднує все це різноманіття [9, с. 148].

У лінгвістиці нині відбувається перехід від аналізу одношарової семіотичної системи, якою є мова, до вивчення багатошарової (тексто/аудіо/візуальної інформації представлення тексту в Інтернеті) [6, с. 5]. Тексти з вербальними та невербальними компонентами аналізують з урахуванням кількісної репрезентації цих компонентів та ступеня їх кореляції. У лінгвістиці є надзвичайно велике різноманіття термінів на позначення текстів, що містять негомогенні складники. Найчастіше лінгвісти номінують тексти такого типу полікодовими (Л.С. Большакова, Г. Ейгер, В. Юхт) або креолізованими (О.Є. Анісімова, Ю.В. Кнозоров, Ю.А. Сорокін, Є.Ф. Тарасов). Російські лінгвісти Ю.А. Сорокін та Є.Ф. Тарасов увели термін «креолізовані тексти», під яким вони розуміють тексти, структура яких складається з двох негомогенних частин (вербальної та невербальної), що належать до інших знакових систем, ніж мовні знаки [13, с. 180].

Поліфонічність номінацій мультимодальних текстів дослідила Л.Л. Макарук, яка навела узагальнений перелік таких термінів: «авербальні тексти» (Б.А. Плотніков); «аудіовізуальні»

(О.В. Кулагіна); «багатоканальні» (М.О. Іщук); «вербальні й іконічні комплекси» (І.М. Артамонова); «відеовербальні» (О.В. Пойманова); «візуально залежні» (Л.Т. Кияк-Редькович); «гібридні/ізовербальні» (А.О. Бернацька); «ізоверби» (О.В. Міхєєв, Г.М. Волоскович); «іконотексти» (Г.М. Волоскович); «іконічні» (З.О. Гетьман); «інтерсеміотичні» (М.В. Воробйова, М.О. Іщук, Т.С. Семенюк); «лінгвовізуальні комплекси» (Л.М. Большіянова); «монокодові» (Л.С. Большакова); «негомогенні» (М.О. Іщук); «паралінгвістично активні» (Т.П. Семенюк); «полісеміотичні»; «тексти змішаного типу» (Т.О. Ленкова); «семіотично ускладнені» (Т.П. Семенюк, О.В. Протченко), «мультимодальні» (Г. Кресс, Т. ван Лівен, Л.Л. Макарук) [10, с. 112].

Досліджуючи мовні та позамовні параметри текстів казок, реклами, карикатур, коміксів, афіш, плакатів тощо, науковці уточнювали терміни на позначення таких текстів, надаючи їм нових номінацій, що відображали ті чи інші характерні особливості. Наприклад, Г.В. Ейгер і Л.В. Юхт трактують полікодовий текст як поєднання природного мовного коду з кодом якої-небудь іншої семіотичної системи (зображення, музика тощо) [8, с. 107]. У вужчому розумінні семіотично неоднорідних текстів О.В. Пойманова вживає термін «відеовербальний текст» та визначає його як «текст, що складається з об'єднаної смисловим зв'язком послідовності знаків, які належать до знакових систем подвійного роду (природної мови та іконічної, яка сприймається зоровими рецепторами)» [12, с. 6].

Слід зазначити, що відсутність чіткого розмежування між поняттями *креолізованих* та *полікодових* текстів пояснюється тим, що деякі науковці ототожнюють ці терміни (О.Є. Анісімова, Л.М. Большіянова, А.В. Міхєєв, Т.Г. Орлова). Так, О.Є. Анісімова дефініціює такі тексти як вербально-фотографічну єдність, де вербальний та зображальний компоненти утворюють одне візуальне, смислове та функціональне ціле, що забезпечує його комплексний прагматичний вплив на адресата [1, с. 73].

Чимало праць присвячено проблемі розрізнення термінів «мультимодальний», «креолізований», «полікодовий» (О.В. Завадська, Л.Л. Макарук, О.В. Михальська, І.Г. Мірошніченко). О.В. Михальська стверджує, що полікодовий текст – це самостійне утворення, що існує окремо від креолізованого, а текстовий феномен об'єднує два підвиди текстів, створених знаками негомогенної природи [11, с. 35]. На думку вченої, такий підхід дозволяє звузити розуміння креолізованих текстів, уможливаючи при цьому вирішення проблеми термінологічної невизначеності. А.А. Бернацька також розмежовує вищезгадані поняття. На її думку, термін «полікодовий текст» найбільш характерний для позначення

негомогенних синкретичних повідомлень, що утворюються шляхом поєднання різних знакових систем за умови їх взаємної синсематії, тобто за однакової значущості всіх знакових систем, що беруть участь у його оформленні, та неможливості заміни чи упушення однієї з них. Для позначення певного ступеня чи самого факту залучення різних знакових систем у процесі текстотворення дослідниця пропонує використовувати метафоричний термін «креолізація» [2, с. 109].

Ураховуючи це, креолізовані тексти інтерпретують як видове поняття стосовно полікодових.

Ми дотримуємося думки більшості сучасних зарубіжних учених, які у своїх працях послуговуються терміном «мультимодальність» як універсальним лінгвістичним явищем. Ґрунтовні дослідження мультимодальності тексту здійснила Л.Л. Макарук, яка запропонувала інтегрований аналіз структурно-функційного, комунікативно-прагматичного, лінгвостилістичного та соціокультурного аспектів реалізації мультимодального комунікативного простору: розробила стратегії мультимодального текстотворення, ввела в науковий обіг нові поняття мультимодальної лінгвістики («мультимодальна графема», «мультимодальна лексема», «мультимодальний текст», «лінгвальна гра»); обґрунтувала та проілюструвала типи, специфіку мультимодальних лексем, синтаксичних конструкцій і текстових моделей; виокремила найбільш характерні явища в англійських медіа у межах мультимодальної стилістики [10].

У працях Л.К. Глівінської охарактеризовано мультимодальну сутність спілкування та синкретичну природу комунікативних артефактів, розкрито специфіку відношень між елементами інтерсеміотичного ресурсу [5]. Н.Я. Град дослідила поняття модусу та визначила види мультимодальних текстів [7]. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках дослідили І.А. Бехта та М.А. Карп [3]. У сучасній лінгвістиці значний інтерес становлять структурно-семантичні, комунікативно-прагматичні та функційні параметри англійських мультимодальних текстів малої форми.

У різних куточках світу започатковано та активно здійснюється діяльність інститутів, лабораторій, форумів, семінарів, симпозіумів, конференцій, основним напрямом досліджень яких є мультимодальна інтеракція спілкування. Яскравим прикладом є програма *Multimodality Talk Series* [16], онлайн-майданчик для дослідників мультимодальності всього світу, що працює у тандемі з онлайн-воркшопами «*The Bremen-Groningen Online Workshops on Multimodality*» [20], які стали продовженням наукових розвідок Бременської конференції з мультимодальності в Університеті Бремена, Німеччина

(2014–2019 pp.). Онлайн-платформи «The UCL Visual and Multimodal Research Forum» [21], «Multimodal Analysis Lab» [15] мають на меті забезпечити простір для діалогу та співпраці лінгвістів-дослідників із метою розвитку міждисциплінарних мультимодальних досліджень. Проект «PanMeMic» [17] (Pandemic Meaning Making of Interaction and Communication) створено з метою розвитку лінгвістичних досліджень та вивчення змін у характері мультимодальної комунікативної взаємодії, що спричинені COVID-19. Британське видавництво Routledge [18] опублікувало серію книг, присвячених мультимодальності: «The Routledge Handbook of Multimodal Analysis», *Multimodal Studies. Exploring Issues and Domains* (за ред. К. О'Халоран, Б.А. Сміт), «Working with Multimodality. Rethinking Literacy in a Digital Age» (Дж. Ровсел), «Multimodal Theory and Methodology For the Analysis of (Inter)action and Identity» (С. Хоппик), «Multimodal Stylistics of the Novel. More than Words» (Н. Норгаард), «Multimodality in Practice Investigating Theory-in-Practice-through-Methodology» (С. Хоппик) тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Лінгвістичне трактування мультимодальності у сучасних студіях не є чітким. Під мультимодальністю розуміємо поєднання множинних семіотичних ресурсів (вербальних, невербальних та паралінгвальних). Це комплексне лінгвістичне явище, що засвідчує поліпарадигмальність лінгвістики, об'єднуючи класичну та графічну лінгвістику, паралінгвістику, невербальну та візуальну комунікацію. Більшість сучасних англійських текстів супроводжуються невербальними та паравербальними складниками, що дозволяє розглядати їх через призму мультимодальності. Значення мультимодальних складників реалізується через комплексну взаємодію різних семіотичних ресурсів.

Актуальність досліджень із цієї тематики підтверджується функціонуванням у світовому науковому просторі значної кількості лінгвістичних студій, що вивчають мультимодальний характер спілкування. Перспективи подальших розвідок убачаємо у дослідженні засобів мультимодальності у їх полівекторному декодуванні залежно від призначення тексту та його комунікативного завдання. Ґрунтовного вивчення потребують комунікативно-прагматичні характеристики мультимодальної комунікації з урахуванням ідей сучасної антропоцентричної лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимова Е.Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов). *Вопросы языкознания*. 1992. № 1. С. 71–79.
2. Бернацкая А.А. К проблеме «креолизации» текста: история и современное состояние. *Речевое общение: Специализированный вестник Красноярский государственный университет*. Красноярск, 2000. Вып. 3 (11). С. 104–110.
3. Бехта І., Карп М.А. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса, 2014. Вип. 13. С. 87–90.
4. Большакова Л.С. О содержании понятия «поликодовый текст». *Вестник Новгородского государственного университета. Серия: Филология*. Великий Новгород, 2008. № 49. С. 48–51.
5. Гливінська Л.К. Об'єкт неолінгвістики – мультимодальність: завдання і рішення. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Будапешт, 2018. Т. 6 (52), Вип. 177. С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-177V152> (дата звернення: 27.04.2021).
6. Горошко Е.И. Психолінгвістика Інтернет-комунікацій. *Вопросы психолінгвистики*. 2008. № 7. С. 5–12.
7. Град Н.Я. Сучасні мультимодальні студії: модальна лінгвістика та мультимодальна стилістика. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 49–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_4_15 (дата звернення: 27.04.2021)
8. Ейгер Г.В., Юхт В.Л. К построению типологии текстов. *Лингвистика текста: материалы научной конференции при МГПИИЯ имени М. Тореца*, Москва, 1974. С. Ч. I. 103–109.
9. Кибрик А.А. Мультимодальная лингвистика. *Когнитивные исследования*. Москва, 2010. № 4. С. 134–152.
10. Макарук Л.Л. Мультимодальність сучасного англійського масмедійного комунікативного простору: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 635 с.
11. Михальская О.В. Разграничение креолизованных и поликодовых текстов (проблемы таксономии). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 47 (2). С. 30–37. URL: <https://cutt.ly/LbJYnBP> (дата звернення: 27.04.2021).
12. Пойманова О.В. Семантичний простір відеовербального тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19. Москва, 1997. 24 с.
13. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. *Оптимизация речевого воздействия: коллективная монография*. Москва, 1990. С. 180–186.
14. Kress G., Leeuwen van T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge, 1996. 316 p.
15. Multimodal Analysis Lab. URL: <https://multimodal-analysis-lab.org/> (дата звернення: 28.04.2021).
16. *Multimodality Talk Series*. URL: <https://cutt.ly/LbJYpLa> (дата звернення: 28.04.2021).
17. PanMeMic. URL: <https://panmemic.hypotheses.org/> (дата звернення: 28.04.2021).

18. Routledge. URL: <https://cutt.ly/ybJYYxN> (дата звернення: 28.04.2021).
19. Scollon R. Multimodality and the language of politics. *Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed./ Eds. Yu. I. Alexandrov et al. Oxford: Elsevier, 2006. vol. 9, pp. 386–387.
20. *The Bremen-Groningen Online Workshops on Multimodality*. URL: <https://cutt.ly/0bJYwNJ> (дата звернення: 28.04.2021).
21. *The UCL Visual and Multimodal Research Forum*. URL: <https://multimodalforum.org/> (дата звернення: 28.04.2021).

REFERENCES

1. Anisimova E. E. (1992) Paralingvistika i tekst (k probleme kreolizovannykh i gibridnykh tekstov) [Paralinguistics and text (on the problem of creolized and hybrid texts)]. *Voprosy yazykoznaniiya* [Questions of linguistics], no. 1, pp. 71–79.
2. Bernatskaya A. A. (2000) K probleme «kreolizatsii» teksta: istoriya i sovremennoe sostoyanie. [On the problem of «creolization» of the text: history and current state]. *Rechevoe obshchenie: Spetsializirovannyi vestnik. Krasnoyarskiy gosudarstvennyi universitet* [Speech communication: Specialized bulletin. Krasnoyarsk State University]. Krasnoyarsk, vol. 3 (11), pp. 104–110.
3. Bekhta I., Karp M. A. (2014) Muljtymodaljni zasoby kogheziji ta kogherentnosti u suchasnykh literaturnykh kazkakh: teoretyko-metodologichna interpretacija [Multimodal means of cohesion and coherence in modern literary tales: theoretical and methodological interpretation]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Seriya: Filologhija* [Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology]. Odessa, vol. 13, pp. 87–90.
4. Bol'shakova L. S. (2008) O sodержanii ponyatiya «polikodovyy tekst» [On the content of the concept of «polycode text»]. *Vestnik Novgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya. Filologiya* [Bulletin of the Novgorod State University. Series: History. Philology]. Velikiy Novgorod, no. 49, pp. 48–51.
5. Ghlyvinsjka L. K. (2018) Ob'jekt neolinghivistyky – muljtymodaljnistj: zavdannja i rishennja [The object of neolinguistics is multimodality: tasks and solutions]. *Science and Education a New Dimension. Philology* (electronic journal), vol. 6 (52), iss. 177, pp. 23–26. Retrieved from: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-177VI52> (accessed 27 April 2021).
6. Goroshko E. I. (2008) Psikholingvistika Internet-kommunikatsiy. [Psycholinguistics of Internet communications]. *Voprosy psikholingvistiki* [Psycholinguistics issues]. no. 7, pp. 5–12.
7. Ghrad N. Ja. (2014) Suchasni muljtymodaljni studiji: modaljna linghivistyka ta muljtymodaljna stylistyka [Modern multimodal studios: modal linguistics and multimodal stylistics]. *Odesjkyj linghivistychnyj visnyk* [Odessa Linguistic Bulletin.] vol. 4, pp. 49–51. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oliniv_2014_4_15 (accessed (27 April 2021)).
8. Eyger G. V., Yukht V. L. (1974) K postroeniyu tipologii tekstov [To the construction of a typology of texts]. *Lingvistika teksta: materialy nauchnoy konferentsii pri MGPIIYa imeni M. Toreza* [Linguistics of the text: materials of the scientific conference at the M. Torez Moscow State Pedagogical Institute]. Moscow, Part I, pp. 103–109.
9. Kibrik A. A. (2010) Mul'timodal'naya lingvistika [Multimodal linguistics]. *Kognitivnye issledovaniya* [Cognitive research]. Moscow, no. 4, pp. 134–152.
10. Makaruk L. L. (2019) Muljtymodaljnistj suchasnogho anghlomovnogho masmedijnogho komunikatyvnogho prostoru [Multimodality of modern English-language mass media communication space] (PHD Thesis), Zaporizhzhia: Lesia Ukrainka East European National University, Zaporizhzhia National University.
11. Mikhal'skaya O. V. (2014) Razgranichenie kreolizovannykh i polikodovykh tekstov (problemy taksonomii) [Distinguishing between creolized and polycode texts (taxonomy problems)]. *Movni i kontseptual'ni kartini svitu* [Linguistic and conceptual pictures of the world]. vol. 47 (2), pp. 30–37. Retrieved from: <https://cutt.ly/LbJYnBP> (accessed 27 April 2021).
12. Pojmanova O. V. (1997) Semantychnyj prostir videoverbaljnogho tekstu [Semantic space of video verbal text] (PhD Thesis), Moscow.
13. Sorokin, Yu. A., Tarasov, E. F. (1990) Kreolizovannyye teksty i ikh kommunikativnaya funktsiya [Creolized texts and their communicative function]. *Optimizatsiya rechevogo vozdeystviya: kollektivnaya monografiya* [Optimization of speech impact: a collective monograph]. Moscow, pp. 180–186.
14. Kress G., Leeuwen van T. Reading Images: The Grammar of Visual Design. London: Routledge, 1996. 316 p.
15. Multimodal Analysis Lab. Retrieved from: <https://multimodal-analysis-lab.org/> (accessed 28 April 2021).
16. Multimodality Talk Series. Retrieved from: <https://cutt.ly/LbJYpLa> (accessed 28 April 2021).
17. PanMeMic. Retrieved from: <https://panmemic.hypotheses.org/> (accessed 28 April 2021).
18. Routledge. Retrieved from: <https://cutt.ly/ybJYYxN> (accessed 28 April 2021).
19. Scollon R. Multimodality and the language of politics. *Encyclopedia of language and linguistics*. 2nd ed./ Eds. Yu. I. Alexandrov et al. Oxford: Elsevier, 2006. vol. 9, pp. 386–387.
20. *The Bremen-Groningen Online Workshops on Multimodality*. Retrieved from: <https://cutt.ly/0bJYwNJ> (accessed 28 April 2021).
21. *The UCL Visual and Multimodal Research Forum*. Retrieved from: <https://multimodalforum.org/> (accessed 28 April 2021).

UDC 811.111-26:81'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-51>

LINGUISTIC ANALYSIS OF LOUISE ERDRICH'S NOVEL "LOVE MEDICINE"

Khar M. Ye.

*Student at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
Mytropolyyta Andriia str., 5, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5097-3762
kharmaria00@gmail.com*

Key words: *idiostyle, individual style, linguistic analysis, metaphor, simile, hyperbole.*

This article examines the individual style of the American writer Louise Erdrich on the example of her novel "Love medicine". Defining the individual style of the author is one of the most important tasks in the field of applied linguistics, which plays a leading role in the development of modern means of word processing. The individual style of the author reflects the unique features of the artist's writing that distinguish his works from the literary heritage of other authors. It reveals the personality of the creator, his life experience, values, views and prejudices, as well as the culture of his region and the characteristics of the society of his time. Louise Erdrich is one of the most famous American writers of Indian descent, who, researching the history of ancestors, reflects it in her works, embodies in the images of various characters. During the research the influence of the writer's cultural and personal experience on her works was explored and the choice of syntactic constructions, grammatical and lexical means was analyzed. Examples of the use of literary devices were also selected for the research and their meaning in the context of the work was determined. A detailed analysis of using metaphors, similes, hyperboles, symbols, repetitions and onomatopoeia was conducted within which the influence of literary devices and figurative language on the text and awakening of readers' emotions and feelings were investigated. We discovered that the proportion of metaphors in our text amounts to approximately 40% whereas epithets and similes appear somewhere in the region of 16% and 15% respectively. Moreover, the chart illustrates that personification and anaphora are commonly used by the author. Figurative language plays a significant role in the work, because it allows the readers to immerse themselves in the world of words and experience events with its characters, getting to know each of them better. With their help, the author emphasizes the individual and unique features of the characters and extremely subtly depicts their feelings, experiences and warm relationships between the characters of the work of Louise Erdrich, which permeate the readers to the depths of the soul. The work has theoretical value in terms of studying the unique features characteristic for a particular author, and practical value in the application of findings in automatic text analysis systems and linguistic corpora.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОМАНУ ЛУЇЗ ЕРДРІЧ “LOVE MEDICINE”

Хар М. Є.

*студентка кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Митрополита Андрея, 5, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-5097-3762
kharmaria00@gmail.com*

Ключові слова: ідіостиль, індивідуальний стиль, лінгвістичний аналіз, метафора, порівняння, гіпербола.

У статті досліджуються індивідуальні особливості стилю американської письменниці Луїз Ердріч на прикладі її роману «Love medicine». Визначення індивідуального стилю автора є одним із найактуальніших завдань у галузі прикладної лінгвістики, що відіграє провідну роль для розробки сучасних засобів машинної обробки тексту. Індивідуальний стиль автора відображає неповторні риси у творчості митця, що відрізняють його твори від літературної спадщини інших письменників. Він розкриває особистість творця, його життєвий досвід, цінності, погляди та упередження, а також культуру його краю та характерні риси тогочасного суспільства.

Луїз Ердріч є однією з найвідоміших американських письменниць індіанського походження, яка, вивчаючи історію предків, відображає її у своїх творах, втілює в образах різних персонажів. Упродовж дослідження визначено вплив культурного та особистісного досвіду письменниці на творчий доробок, проаналізовано вибір синтаксичних конструкцій, граматичних та лексичних засобів. Для проведення дослідження здійснено вибірку прикладів уживання художніх засобів та визначено їх значення в контексті твору. Проаналізовано використані автором метафори, порівняння, гіперболи, символи, анафору та ономапоєю, їх вплив на текст, пробудження емоцій та почуттів у читачів. Ми виявили, що частка метафор у нашому тексті становить приблизно 40%, тоді як епітети та порівняння трапляються у 16% та 15% випадків уживання художніх засобів. До того ж діаграма ілюструє, що персоніфікація та анафора досить часто використовуються автором. Художні засоби відіграють неабияку роль у творі, адже саме вони дозволяють читачеві поринути у світ слова та пережити події разом із його героями, глибше пізнаючи кожного із них. За їх допомогою автор підкреслює індивідуальні та неповторні риси персонажів та надзвичайно тонко зображує їхні почуття, переживання та теплі стосунки між героями твору Луїз Ердріч, що пронизують читачів до глибини душі. Робота має теоретичну цінність із точки зору вивчення унікальних рис, притаманних конкретному авторові, та практичну цінність під час застосування результатів дослідження в автоматизованих системах аналізу текстів та лінгвістичних корпусах.

Introduction. The issue of language of the personality and its unique stylistic features always has been one of the fundamental in the linguistic analysis. Consequently, the notion of the author's individual style became the object of investigation of many great scientists such as N. Bolotnova, V. Vinogradov, G. Vinokur, N. Golovchenko, V. Kucharenko, B. Larin, I. Tarasova.

Almost all researchers agree with V. Vinogradov who determined individual style as complicated but structurally connected and internally bonded system of specific stylistic means inherent in textual activity

of the certain author [10, p.1]. The individual author's style is the way of arranging a verbal material that reflects author's artistic vision by creating a new image of the world, peculiar only to him [1, p. 33].

The topicality of the research is related to the linguistic analysis of text and individual manner of writing used by its author which represents his peculiar way of seeing and describing the world.

The object of investigation is Contemporary Native American novel “Love Medicine” (1993) written by prominent American author Louise Erdrich.

The research subject focuses on author's usage of various literary devices and richness of the language of narrative.

The purpose of the article is to define the peculiarities of individual style of writing and analyze the text from linguistic perspective.

Our investigation deals with the Louise Erdrich's story *Love Medicine* which is a part of the same name novel of the author. As the daughter of a Chippewa Indian mother Erdrich explores her ancestors' heritage and represents Chippewa lifestyle in her literary tradition. Therefore, this story reflects writer's experience which is connected with her family roots.

Louise Erdrich uses figurative language and huge variety of different literary devices to create a special effect on the audience. The author uses the following metaphors for description of characters, their lives, emotions, feelings and actions: *a hard nut, pack of lies, his mind got so full it exploded, those stories that everybody knows by heart, I run my fingers up the maps of those rivers of veins, I got secrets in my hands, the tricks of mind and body, odd feeling that cramped my hands, Grandpa Kashpaw just opened my eyes, stumbled through my mind, my jaw just dropped, love is a stony road, I give him an elbow, the road of death, the hole in their lives, wall of death, greet death, tears shot up behind my eyelids, a buried root, she was seeing the years and days, to drive all sense completely out of Grandpa's mind, the letter was what started the fire, it devastates your basic urges, shared their folks with me, saw Grandpa off into the next world, her heart broke down, you wear your life like a garment from the mission bundle sale, get back some happiness, the tail ends of their lives, stumbled through my mind, darkness inside my body, a buried root*. A few cases of usage metaphors are analysed below.

Grandpa Kashpaw is described using the following metaphor.

– *He was a hard nut.*

With the help of Collins Dictionary we can find out that the idiom “a hard nut” is assigned to person who is difficult to deal with. The Cambridge Dictionary of English language defines it as someone who is not only difficult to deal with but also very unpleasant. In our text this phrase stands for kind of people who are difficult to understand, especially their feelings and emotions.

– *Love is a stony road.*

The denotative meaning of the adjective “stony” provided by Macmillan Dictionary is either “covered with stones, or containing stones” or “not friendly and not showing any emotion”.

By using this metaphorical expression Erdrich demonstrates her thoughts that our life resembles a road which is not always easy to pass and where we encounter many tangled ways. Each person has to

make own choices in life, overcome difficulties that are like stones. You never know which decision or way is the right one. It appears like narrator's stream of consciousness. The readers can feel the uncertainty of the character, which worries whether his choice is correct.

– *...she yelled at last, surprising me so my jaw just dropped...*

Macmillan Dictionary explains that the idiom *someone's jaw drops* is used to show that someone is very surprised or shocked. This phrase is applied to intensify the meaning, express character's astonishment.

– *I give him an elbow once or twice, but that was nothing to him.*

In informal British English according to Macmillan Dictionary definition “to give somebody the elbow” means to end relationship with someone. Other dictionaries propose more meanings like to fire (an employee), to nudge someone aside in a rough or contemptuous manner [8]. In this context this phrase may be substituted by collocation “I pushed him aside with my elbow”.

The next expression touches hearts of readers, demonstrates love and caring relationships between mother and her child.

– *It was like the look of mothers drinking sweetness from their children's eyes.*

The verb “to drink” except its meaning “to take liquid into the body through the mouth” is defined as “to watch or listen to something with eager pleasure or interest” in Oxford Dictionary.

Another literary device and common literary tool used in text is a type of metaphor called **personification**, for instance, *video games that don't forget your score; the time came; time was flashing back and forth like a pinball machine; gratitude gets old; sheets was flapping on the lines above, and washcloths, pillowcases, shirts was also flying through the air; his life come over me; death came and tapped his chest; her wig was almost with a life of its own; a week had passed; a look came on her face.*

The usage of **similes** in this work is illustrated by such expressions as *her tired veins all knotted up in her legs like clumps of blue snails; he pleaded like a movie actor and he pounded his chest like Tarzan; his teeth, a beak like a hawk, and cheeks like the blades of a hatchet; she mourned him like the dead; looked like one of them squeaky little white-people dogs; she was stiff-necked now, and elegant, even bald, like some alien queen, the sun was hot and heavy as a hand on my back; he was called to second childhood like anybody else gets a call for the priesthood or the army or whatever; they was like parents to me; hit me like a ton of bricks.*

Besides, we would like to analyse a few more examples of comparing things in the narrative.

– *As I lay there, falling asleep, I suddenly felt Grandpa's presence and the **barrier** between us **like a swollen river**.*

This sentence shows that even though characters seem to be in the same room they are quite far from each other. This spiritual presence of Grandpa and real being of narrator demonstrate that our close people after their death live in our hearts. This idea is expressed through comparison.

– *The earth was full of life and there were dandelions growing out the window, **thick as thieves**, already seeded, **fat as big yellow plungers**.*

To be thick as thieves in informal English means to be very close friends and share secrets (Cambridge Dictionary definition). The description of nature contains imagery. Therefore, dandelions grow very close to window and share secrets of the family.

Louise Erdrich uses epithets in order to make story more vivid and expressive: *dim sky, the dark truth, her hard agate eyes, strong and reliable grief, fairly deep thoughts, sacred serenity, sunshine court yard, her brown eyes hard as lake-bed flint, pert flowery dress, tongue storms, rock-hard silences, sad realities, the grassy afternoon.*

One more figure of speech found in text is hyperbole. A great example is given below.

– *That **hit me like a ton of bricks**.*

Cambridge Dictionary of English provides the following meanings of the verb “hit”: 1) to touch something with sudden force; 2) to have an unpleasant or negative effect on a person or thing; 3) if an idea or thought hits you, you suddenly think of it.

In Merriam – Webster Dictionary the idiom “like a ton of bricks” is defined as “very hard or severely”. It is used in informal language style through which author tries to become closer to his audience.

The narrator of the story talks about idea that strongly affected his feelings. He compares its force with the force of a ton of bricks in order to demonstrate the powerful influence which it had.

Louise Erdrich depicts characters and their relations with the help of symbols listed below.

– *He had his little **dandelion** fork out, and he was prying up them dandelions right and left while Lamartme watched him.* Dandelion is a symbol of life, struggling through its challenges, symbol of emotional healing that liaises us with Grandpa Kashpaw.

– *Two honkers, Canada **geese**, the kind with little masks on their faces, a bird what mates for life.* These birds symbolize family devotion and faithfulness of the spouses.

Another literary device determined in our research is anaphora.

– ***She** loved him. **She** was jealous. **She** mourned him like a dead.*

– ***How** come? **How** come you yelled?*

– *He loved you over time and distance, but he went off so quick he never got the chance to tell you **how he** loves you, **how he** doesn't blame you, **how he** understands.*

– ***She** looked at me. **She** was seeing the years and days I had no way of knowing, and **she** didn't believe me.*

– ***It was** like the look of mothers drinking sweetness from their children's eyes. **It was** tenderness.*

– ***I felt her side of it** with my hands and my tangled guts, and **I felt his side of it** within the stretch of my mentality.*

– *And **he** kept on like that. **He** did not let up. **He** hollered and **he** yelled them prayers...*

– *And I think to myself, **just what if** I went out and got a pair? And **just what if** I fed some part-say the goose heart-of-the female to Grandma and Grandpa ate the other heart?*

With the help of anaphora Erdrich makes emphasis on special points and parts of the story that are important for our understanding of events. She intensifies some statements evoking reader's excitement.

The next examples demonstrate usage of **onomatopoeia**.

– *...those **rustling** sounds we heard from their side of the room...*

– *The washers and the dryers was all on, chock-full of quarters, shaking and **moaning**.*

– *...a **creak** in her shoulder.*

– *“Look up Aunt June,” **I whispered** as he left.*

Onomatopoeic words make storytelling more expressive and vivid. They influence reader's perception of text and help to imagine and even experience it.

All literary devices used by the author play an important role within the text, give words some additional shades of meaning, intensify some text elements and allow the reader to experience characters' life, to understand

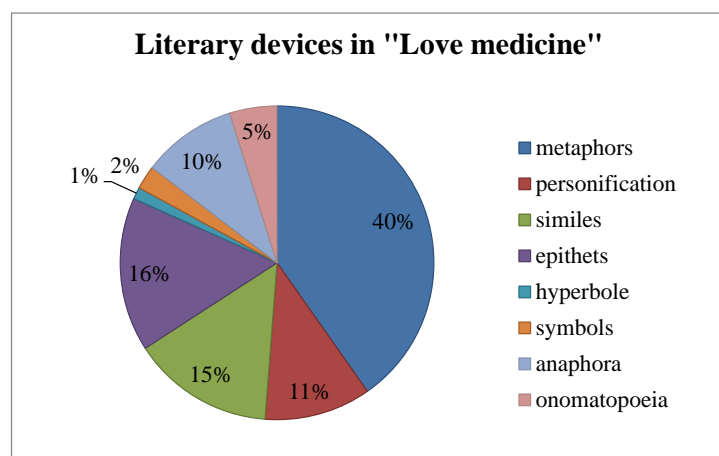

Fig. 1. Chart showing proportion of usage of literary devices found in Louise Erdrich's novel "Love medicine"

deeper feelings and emotions as well as the inner world of personalities.

According to the number of revealed literary devices, we created a chart demonstrating their use in the text (fig. 1).

Conclusions. This research is focused on the linguistic analysis of the text and investigation of various factors that influence on author's idiosyle on basis of Contemporary Native American novel "Love Medicine" written by Louise Erdrich who is widely known and successful American author. In this research we determined literary devices that show some personal preferences of Louise Erdrich and are of great importance because they represent her individual style of writing.

During our study we carried out the linguistic analysis of the text and compared denotations of linguistic items and their contextual meanings. Moreover, the proportion of usage of literary devices in the text has been calculated. According to the results of the research, the most frequent literary device used by the author is metaphor. It amounts to approximately 40%. We discovered that epithets and similes appear somewhere in the region of 16% and 15% respectively. In addition, the chart illustrates that personification and anaphora are commonly used. Last but not least are examples of using onomatopoeia, anaphora and symbols. Although the proportion of these figures of speech in text is relatively small compared to other literary devices, however they play an important role within the narrative.

Further research in the field is of great importance for exploring how individual experience and cultural background of the author influence on his style of writing, identifying unique features characteristic for a particular author and for further application of findings in the field of computer word processing, corpus analysis tools and automatic text analysis systems.

BIBLIOGRAPHY

1. Наливайко Д. Стиль напрямую й індивідуальні стилі в реалістичній літературі 19 століття. Індивідуальні стилі українських письменників кін. 19 – поч. 20 ст. *Наукова думка*, Київ, 1987. С. 33.
2. Beidler P., Barton G. *A Reader's Guide to the Novels of Louise Erdrich*. University of Missouri Press, pp. 2-4, 2006. 17-21.
3. Cambridge Dictionary of English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>

4. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
5. Erdrich Louise. *Love Medicine*. New York: Holt, Rinehart, and Winston HarperCollins, 1993. pp. 179-200.
6. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/>
7. Merriam – Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
8. Oxford Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
9. Shandra O., Glinka N. Historical and modern aspects of the notion of idiosyle in linguistic studies, *Visnyk*, vol. 7, no. 1, 2016. pp. 9-15.
10. Sydorenko I. The notion of the author's idiosyle as an object of linguostylistic analysis. Proceedings of the XI International scientific and practical conference "Science without borders" (England, Sheffield, March 30 – April 7, 2015), Sheffield: Philological sciences. Science and education LTD, 2016. pp. 1-4.

REFERENCES

1. Nalyvaiko D. (1987) Styl napriamu y indyvidualni styli v realistychnii literaturi 19 stolittia. *Indyvidualni styli ukraïnskykh pysmennykiv kin. 19 – poch. 20 st. Naukova dumka, Kyiv*, pp. 33.
2. Beidler P., Barton G. (2006) *A Reader's Guide to the Novels of Louise Erdrich*. University of Missouri Press, pp. 2-4, 17-21.
3. Cambridge Dictionary of English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
4. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/>
5. Erdrich Louise (1993) *Love Medicine*. New York: Holt, Rinehart, and Winston HarperCollins, pp. 179-200.
6. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/>
7. Merriam – Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
8. Oxford Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
9. Shandra O., Glinka N. (2016) Historical and modern aspects of the notion of idiosyle in linguistic studies, *Visnyk*, vol. 7, no. 1, pp. 9-15.
10. Sydorenko I. (2016) The notion of the author's idiosyle as an object of linguostylistic analysis. Proceedings of the XI International scientific and practical conference "Science without borders" (England, Sheffield, March 30 – April 7, 2015), Sheffield: Philological sciences. Science and education LTD, pp. 1-4.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОРОНАВІРУСУ COVID-19

Хацер Г. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-0601-5572
anvann@ukr.net*

Жаворонкова В. В.

*викладач кафедри іноземних мов
Запорізький державний медичний університет
пр. Маяковського, 26, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-5987-4704
zhav.vika@gmail.com*

Ключові слова: *англомовна медична термінологія на позначення коронавірусу COVID-19, терміни-словосполучення, похідні терміни, терміни-аббревіатури, складні терміни, прості терміни.*

Статтю присвячено проблемі формування англомовної медичної термінології на позначення пандемії коронавірусу COVID-19. Акцент робиться на дослідженні організаційної структури англомовної медичної термінології на позначення коронавірусу COVID-19 та виявленні структурних особливостей термінологічних одиниць, що входять до кожної з груп. Окреслено причини, які зумовили нагальну потребу в дослідженні цього виду медичної термінології. У процесі дослідження надана кластерна структура англомовних медичних термінів на позначення коронавірусу COVID-19 (АМТК-19), до якої належать: Therapeutic and General Terms / Терапевтичні та загальні терміни; Case and Symptoms Terms / Терміни на позначення захворювання та його ознак; Quarantine, Protection and Isolation Measures Terms / Терміни на позначення карантинних та ізоляційних заходів; Medical Equipment and Medicine Terms / Терміни на позначення медичного обладнання та ліків; Testing terms / Терміни тестування. Виявлено, що головними способами формування АМТК-19 є синтаксичний та морфологічний. Усі термінологічні одиниці, що досліджувалися, можна поділити на: терміни-словосполучення, похідні терміни (derivati), терміни-аббревіатури, складні й прості терміни. Найпродуктивнішою групою є терміни-словосполучення, що пояснюється прагненням розширити та надати більш розгорнуте лексичне значення явищу чи предмету, що позначається. Виявлено, що найбільша кількість термінів-словосполучень належить до кластерів «Терапевтичні та загальні терміни» й «Терміни тестування». Під час аналізу частиномовного вираження складників ТС встановлено домінування структур Adj+N та N+N. Похідні АМТК-19 мають тенденцію до утворення суфіксальним або префіксальним способами. Особливо пояснюється значна кількість ініціальних термінів-аббревіатур у АМТК-19 з переважанням у кластерах «Терміни на позначення захворювання та його ознак» та «Терміни на позначення медичного обладнання та ліків». Виявлено їх номінативний характер (називання явищ або предметів). Дослідження показало, що прості й складні терміни АМТК-19 не є численними й використовуються для найменування засобів захисту, захворювання та окремих його виявів, а також медичних маніпуляцій.

STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH MEDICAL TERMS ON DENOTING COVID-19

Khatser G. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0601-5572
anvann@ukr.net*

Zhavoronkova V. V.

*Lecturer at the Department of Foreign Languages
Zaporizhzhia State Medical University
Mayakovkii avenue, 26, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5987-4704
zhav.vika@gmail.com*

Key words: *English medical terms on denoting COVID-19, terms-combinations, derivatives, terms-abbreviations, complex terms, simple terms.*

The article deals with the problems on the formation of English medical terms on denoting COVID-19. The emphasis is done on the identification of the organizational structure of English medical terms on denoting COVID-19 (EMRC-19) as well as the discovery of structural features of terminological units forming this type of medical terms. The article has outlined causes, which led to the topicality of scientific research of EMRC-19. The study has also provided cluster organization of EMRC-19, which consists of five groups: Therapeutic and General Terms; Case and Symptoms Terms; Quarantine, Protection, and Isolation Measures Terms; Medical Equipment and Medicine Terms; and Testing terms. The main ways to create EMRC-19 are syntactic and morphological. All terminological units under consideration can be divided into several groups: terms-combinations; derivatives terms; terms-abbreviations; complex and simple terms. The most productive group is terms-combinations. It is explained by the tendency to widen and provide the most detailed lexical meaning of a phenomenon or a subject, which is being determined. In addition, the research has identified that the greatest amount of terms-combinations belongs to the following clusters: "Therapeutic and General Terms" and "Testing Terms." While analyzing parts of speech of terms-combinations, dominance of Adj+N and N+N structures has been detected. Multicomponent terms-combinations are rarely found among EMRC-19. Derivatives medical terms on denoting COVID-19 have the tendency to being formed by suffixation and prefixation. The most popular prefixes are self- and anti-. Besides, the article has explained the reasons why terms-abbreviations are so numerous in EMRC-19, especially in clusters "Case and Symptoms Terms" and "Medical Equipment and Medicine Terms". Their nominative character (the nomination of a phenomenon or a subject) has been proven. Moreover, the study has shown that simple and complex terms of EMRC-19 are not numerous and are only used to name means of protection, cases, and their particular features as well as medical manipulations. Complex terms of EMRC-9 are characterized by semantic and structural unity.

Починаючи з грудня 2019 року, коли вперше з'явилися ознаки нового інфекційного захворювання COVID-19, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-2, медична та суміжні з нею галузі

стали особливо актуальними. Учені та медичні працівники зі всього світу намагаються детально дослідити особливості захворювання, його перебіг, процеси одужання та реабілітації. Це призводить

до розширення та збагачення термінологічного складу англomовної медичної термінології, появи нового термінологічного пласту на позначення саме коронавірусу COVID-19, який потребує детального лінгвістичного аналізу. Світові науковці приділили особливу увагу: 1) впливу COVID-19 на лексичні характеристики різних мов (арабської, української та інших) [1]; 2) появи неологізмів у системах різних мов [2; 3; 4]; 3) загальним характеристикам термінології COVID-19 [5; 6; 7]; 4) лінгвістичним методам дослідження поняття COVID-19 [8]. Крім цього, у центрі уваги дослідників перебуває медичний аспект появи та розповсюдження захворювання; вплив COVID-19 на суспільне життя та зміни у психологічно-емоційному стані суспільства [9; 10]. Проте проблемі структурного аналізу англomовної термінології на позначення коронавірусу COVID-19 не приділено достатньо уваги. Так, **метою** дослідження є виявлення структурних особливостей англomовної медичної термінології на позначення коронавірусу COVID-19. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: розглянути термінологічну систему COVID-19 як цілісне утворення, виявити структурні групи та їх кількісне відношення, дослідити особливості творення кожної групи англomовних термінів на позначення коронавірусу COVID-19. **Об'єкт дослідження** – англomовна медична термінологія. **Предмет** – англomовна медична термінологія на позначення коронавірусу COVID-19

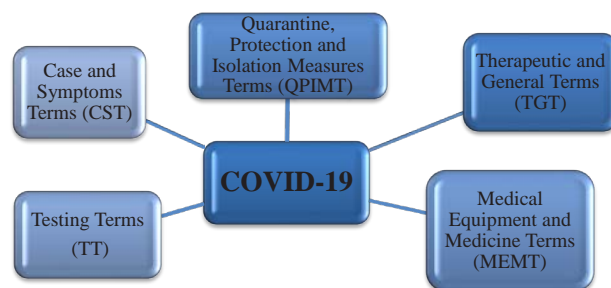
Матеріалом дослідження є термінологічний корпус на позначення коронавірусу COVID-19, наданий термінологічною базою даних WIPO Pearl.

Методи та методики дослідження. Оскільки дослідження має дескриптивний характер, то у процесі аналізу використовувалися: методи суцільної вибірки для селекції фактичного матеріалу; корпусний кількісний аналіз для підрахунку фактичного матеріалу; порівняльний аналіз різних структурних груп термінології на позначення коронавірусу COVID-19, елементи статистичного аналізу для порівняння показників різних структурних елементів та частоти їх використання у термінологічному корпусі, що досліджується; описовий метод для надання інформації за кожною структурною групою термінів.

Результати та дискусії. Головними способами утворення нових термінів лінгвісти вважають семантичний, синтаксичний та морфологічний [11; 12; 13]. Сучасна англomовна медична термінологія на позначення коронавірусу COVID-19 має тенденцію до утворення термінів синтаксичним або морфологічним шляхом.

Термінологічна база даних WIPO Pearl (Всесвітня організація інтелектуальної власності) додала понад 1 200 нових термінологічних одиниць на позначення понять, що належать до панде-

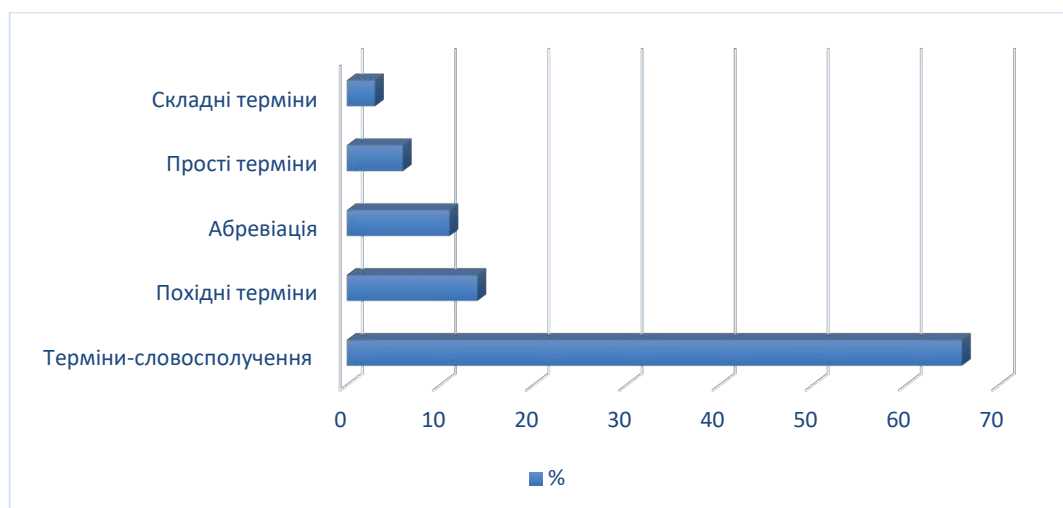
мії COVID-19, які були виокремлені та досліджені спеціалістами організації та співробітниками з Оклендського університету технологій (The University of Auckland), Нова Зеландія. Оскільки нині це один із найбільших та найновіших банків термінів, пов'язаних із COVID-19, то матеріалом для дослідження слугували 1 200 одиниць із цієї бази даних. Розробники електронного словника виокремили 6 кластерів термінів, що належать до таких предметів, як Біологія, Діагностичне обладнання та процедури, Медичне обладнання, Патологія, Охорона здоров'я та гігієна, Терапевтичні терміни. Проте автори дотримуються точки зору, що з появою нового напрямку в медицині або нового типу захворювань з'являються неологізми на позначення саме цих явищ та процесів. Крім того, відбувається зрушення у значенні наявних термінів, зміна їх конотації, що приводить до їх переміщення в інше термінологічне поле. Отож, термінологічні одиниці на позначення пандемії коронавірусу COVID-19 у роботі умовно поділені на п'ять груп залежно від їх змістовного навантаження та особливостей використання під час усного та письмового спілкування (рис. 1) як фахівцями, так і нефахівцями.

Рис. 1. Кластерна структура термінологічних одиниць на позначення пандемії коронавірусу COVID-19

До групи Therapeutic and General Terms / Терапевтичні та загальні терміни (ТЗТ) належні всі загальномедичні та загальнотерапевтичні термінологічні одиниці: *transmission, source of infection, gene therapy, vaccine*. Група Case and Symptoms Terms / Терміни на позначення захворювання та його ознак (ТПЗО) містять саме терміни, характерні для пандемії коронавірусу COVID-19: *historical case, casual contact, communicable, community spread*. До групи Quarantine, Protection and Isolation Measures Terms / Терміни на позначення карантинних та ізоляційних заходів (ТПКІЗ) входять всі терміни, пов'язані з карантинними заходами та супутніми діями: *flattening the curve, PUI (Person under investigation), quarantine at government arranged accommodation, quarantine at home (or self-quarantine)* тощо. Окрему групу становлять терміни на позначення ліків, що використовую-

Рис. 2. Основні способи терміноутворення англомовних медичних термінів на позначення коронавірусу COVID-19

ються в роботі з хворими, медичного обладнання, яке з появою пандемії набуло ургентного значення (Medical Equipment and Medicine Terms / Терміни на позначення медичного обладнання та ліків (ТМОЛ)), та терміни, що належать до процесу тестування як потенційних хворих, так і тих, хто вже захворів (Testing terms / Терміни тестування (ТТ)): *venue check-in, drive-thru testing, outbreak/cluster, PPE (Personal protective equipment), serology testing, anti-viral medicines* тощо.

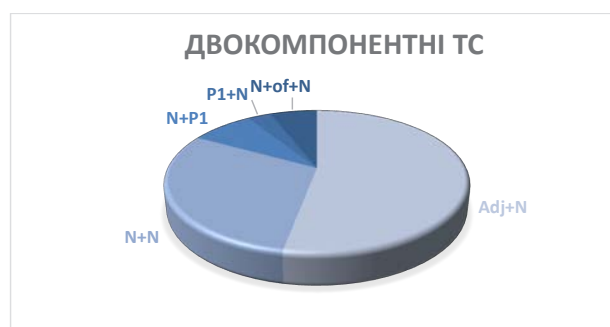
Під час дослідження структурних особливостей формування англомовної медичної термінології на позначення коронавірусу COVID-19 (АМТК-19) виявлено, що вона характеризується варіативністю своїх структур. Згідно з рис. 2 найбільшою групою АМТК-19 є терміни-словосполучення (66% від загальної кількості), наступними є похідні терміни (терміни-деривати) (14%), терміни, утворені за допомогою аббревіації (11%), прості терміни (6%) та складні терміни (3%).

Англомовні терміни-словосполучення на позначення коронавірусу COVID-19 утворюються за допомогою приєднання одного чи декількох елементів до головного терміна. Кожен елемент додає уточнювальних характеристик, розширюючи його семантику, наприклад: *presumptive positive case* – *імовірно позитивний випадок* (головний термін – *case*, до якого додали два уточнювальні елементи у формі прикметників *presumptive* та *positive*); *swab test* – до головного терміна *test* додано уточнювальний компонент у формі іменника *swab* й отримано новий термін *тестування мазків*.

Дві групи АМТК-19, а саме «Терапевтичні та загальні терміни» та «Терміни тестування», налічують найбільшу кількість термінів-словосполучень у загальній кількості термінів групи – 70% та

88% відповідно. Це пояснюється тим, що під час формування термінологічної бази коронавірусу COVID-19 за основу беруться наявні терміни із суміжних підгалузей медицини, включаючи інші види інфекційних захворювань. Крім цього, під час розроблення способів тестування саме цього захворювання використовуються загальномедичні принципи та тестування окремих виявів хвороби, що приводить до розширення лексичного значення наявних термінів. Так, якщо до загально-медичного терміна *test(ing)* додати скорочення *PCR*, то отримуємо вузький термін на позначення коронавірусу COVID-19 *PCR testing*, який називає особливий вид тестування – *ПЛР-тест*.

Під час дослідження ТС на позначення коронавірусу COVID-19 виокремлено три групи: двокомпонентні (82% від загальної кількості), трикомпонентні (17%) та чотирикомпонентні (1%) ТС. Що стосується частиномовного вираження складників, то найпоширенішими двокомпонентними структурами є Adj+N та N+N (рис. 3).

Рис. 3. Частиномовне вираження складників двокомпонентних англомовних ТС на позначення коронавірусу COVID-19

Саме приєднання іменника або прикметника до ядра сполучення, що виражене іменником, змінює лексичне значення головного елемента та розширює його конотацію: *venue check-in, respiratory droplet, spike glycoprotein, computed tomography, gene therapy, respiratory hygiene, probable case* тощо.

Серед трикомпонентних ТС домінують структури Adj+N+N та N+N+N: *infection fatality rate, case fatality rate, nasopharyngeal swab test, convalescent plasma therapy* та інші.

Багатокомпонентні ТС у досліджуваній терміносистемі майже не трапляються. Виявлено тільки один чотирикомпонентний термін – *accurate respiratory distress syndrome* (*гострий респіраторний дистрес-синдром*), що пояснюється тенденцією до чіткого надання інформації без перевантаження когнітивних функцій реципієнта.

Значна кількість похідних термінів на позначення коронавірусу COVID-19 (70% від загальної кількості) утворюється за допомогою додавання суфіксів: *isolation, ventilator, epidemic, communicable, containment, mitigation* тощо. Під час аналізу термінів, утворених за допомогою додавання префіксів, продуктивними виявилися такі два, як *anti-* та *self-*. Останній приєднується до основи та виконує функцію доповнення: *self-isolation – staying indoors, avoiding contact with other people, and monitoring yourself for symptoms for 14 days; self-monitoring – monitoring yourself for symptoms of respiratory illness, such as fever, cough and difficulty breathing; self-quarantine – voluntarily staying home if you think you are sick*. Префікс *anti-* використовується під час опису медикаментів та дій, спрямованих на боротьбу з виявами коронавірусу COVID-19: *antiviral (medicine or drug) – drug to treat COVID-19; antiretroviral drugs – block or slow down an enzyme that retroviruses use to chop up DNA*.

За допомогою аббревіації утворено 11% термінів, що досліджуються. Достатня кількість скорочень пояснюється декількома факторами. По-перше, широким використанням назв хімічних елементів, медичних термінів латинського та грецького походження. По-друге, нагальною необхідністю передати складні поняття, утворені за допомогою багатокомпонентних термінів, швидко та без смислових втрат, наприклад: *mRNA-1273 – The Moderna Covid vaccine; ICU – intensive care unit – a specialized department in the hospital, staffed by highly skilled physicians, nurses and more to provide care for the sickest patients; SARS-CoV-2 – severe acute respiratory syndrome coronavirus 2; MOF – multiple organ failure*. Отож, найбільша кількість термінів-аббревіатур спостерігається у групах «Терміни на позначення захворювання та його ознак» та «Терміни на позначення медичного обладнання та ліків»

(рис. 4): *PPE – personal protective equipment; RPE – respiratory protective equipment; SARS – severe acute respiratory syndrome; SIRS – systemic inflammatory response syndrome* та інші.

Рис. 4. Розподіл термінів-аббревіатур на позначення коронавірусу COVID-19 серед тематичних груп

Як видно з прикладів, терміни-аббревіатури фактичного матеріалу мають номінативний характер, називають явища/предмети та належать до класу іменників, тому утворюються шляхом скорочення терміносполучення до перших літер, тобто шляхом ініціалізації.

Складні та прості АТПК-19 склали найменші групи (3% та 6% від загальної кількості термінів відповідно). Для складних термінів характерним є семантична та структурна єдність, яка функціонує як окрема лексична одиниця. Частіше використовується структура без з'єднувального елемента: *hotspot – a place where health officials have found a lot of people with COVID-19; lockdown – isolation at homes, travel restrictions, and termination of all public events to prevent the spread of COVID-19*. Прості терміни виявлені у всіх групах АТПК-19 та називають хвороби, засоби захисту, медикаменти та різновиди медичних маніпуляцій. Наприклад: *contact, mask, swab, host, case, virus* та інші.

Висновки. Таким чином, у процесі аналізу особливостей формування англійських термінів на позначення коронавірусу COVID-19 виявлено такі особливості:

1. Усі терміни медичної галузі, що досліджуються, розподіляються на п'ять кластерів/груп залежно від їх змістовного навантаження: «Терапевтичні та загальні терміни», «Терміни на позначення захворювання та його ознак», «Терміни на позначення карантинних та ізоляційних заходів», «Терміни на позначення медичного обладнання та ліків», «Терміни тестування».

2. Найпродуктивнішим способом утворення АТПК-19 є синтаксичний (за допомогою термінів-словосполучень), що становить 66% від загальної кількості термінів, серед яких домінують двокомпонентні англійські терміни-

словосполучення на позначення коронавірусу COVID-19 (82%). Їх частининомвне вираження представлене моделями Adj+N та N+N.

3. Похідні терміни (деривати) та терміни, утворені за допомогою аббревіації, становлять 14% та 11% відповідно. Перший вид термінів утворюється суфіксальним способом. Серед префіксів домінують anti- та self-. Терміни-аббревіатури частіше використовуються у групах «Терміни на позначення захворювання та його ознак» та «Терміни на позначення медичного обладнання та ліків».

4. Найменш продуктивними є способи утворення АМТК-19 за допомогою простих та складних слів. Розглядаючи структуру складних термінів, виявлено тенденцію до імплементації структур без з'єднувального елемента. Прості терміни, хоча й нечисленні, трапляються у всіх кластерах АМТК-19.

Надалі доцільно більш детально вивчити особливості використання термінів кожної групи в англійському медичному дискурсі та проаналізувати вплив структурних особливостей АМТК-19 на їх переклад.

ЛІТЕРАТУРА

- Ahmed H. N., Islam M. Influence of COVID-19 on the Lexical Features of English in Pakistan. *Linguistics and Literature Review*, 2020. I. 6 (2). P. 69–82. doi.org/10.32350/llr.v6i2.954
- Деркачова О.С. COVID-неологізми в системі української мови. *Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції*, 2020. Том 4. С. 73–74. doi.org/10.36074/04.12.2020.v4.12
- Бабелюк О.А., Дідух Л.І. Способи творення неологізмів на позначення явищ covid-19 в англійському епідеміологічному дискурсі. *Львівський філологічний часопис*, 2020. Випуск 7. С. 5–12.
- Haddad A. H., Montero-Martinez S. COVID-19: a metaphor-based neologism and its translation into Arabic. *JCOM*, 2020. V. 19. doi.org/10.22323/2.19050201
- Kasatkina M.S. Methods of term formation in modern English business discourse. *Russian Linguistic Bulletin*, 2020. I. 1 (21). P. 8–10. doi.org/10.18454/RULB.2020.21.1.29
- Liu L, Link YH. Suggestion of Terminology in COVID-19. *Arch Community Med Public Health*, 2020. I. 6 (2). P. 223–224. doi: 10.17352/2455-5479.000110
- Rafi M. S. Language of COVID-19: Discourse of Fear and Sinophobia. *Social Sciences and Humanities Open*, 2020. I. 6 (1). doi: 10.2139/ssrn.3603922
- Tan K., Woods P., Azman H., Abdullah I., et al. Covid-19 Insights and Linguistic Methods. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 2020. 26(2). P. 1–23. doi.org/10.17576/3L-2020-2602-01
- Rafi M. S. Dialogic Content Analysis of Misinformation about COVID-19 on Social Media in Pakistan. *Linguistics and Literature Review*, 2020. I. 6 (2). P. 129–139. doi.org/10.32350/llr.v6i2.960
- Worldmeter Coronavirus Update (Live): 8,931,812 Cases and 467,011 Deaths from COVID-19 Virus Pandemic Worldometer, 2020. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
- Литвиненко Г.И. Способы словообразования как фактор системности в терминологии (на материале терминов химического машиностроения). *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*, 2007. № 1, Т. 1. С. 142–150.
- Суперанская А.В., Подольская Н.В. Общая терминология: вопросы теории. Москва : Наука, 1989. 243 с.
- Горкольцев Г.А. Процессы терминообразования в английском языке на примере сферы информационных технологий. *Молодой ученый*, 2018. № 21 (207). С. 204–206.
- Meo S.A., Abukhalaf, A.A., Alomar, A.A. et al. Impact of lockdown on COVID-19 prevalence and mortality during 2020 pandemic: observational analysis of 27 countries. *Eur J Med Res*, 2020. 25 (56). /doi.org/10.1186/s40001-020-00456-9

REFERENCES

- Ahmed, H. N., Islam, M. (2020) Influence of COVID-19 on the Lexical Features of English in Pakistan. *Linguistics and Literature Review*. 6(2). P. 69-82. doi.org/10.32350/llr.v6i2.954
- Derkachova, O.S. (2020) COVID-neologisms in the system of Ukrainian [COVID-neologizmy v systemi ukrainskoi movy]. *Interdisciplinary scientific studies: peculiarities and tendencies. V. 4, P. 73-74*. doi.org/10.36074/04.12.2020.v4.12
- Babelyuk, O.A., Didykh, L.I. (2020) Ways of translation of neologisms to denote COVID-19 phenomena in English epidemiological discourse [Sposoby tvorennia neologizmiv na poznachenia yavysch covid-19 v anglomovnomu edidemiologichnomu dyskursi]. *Lviv Philological Journal*. I. 7: P. 5-12. doi.org/https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-7.1
- Haddad, A. H., Montero-Martinez, S. (2020) COVID-19: a metaphor-based neologism and its translation into Arabic. *JCOM*. V. 19. doi.org/10.22323/2.19050201
- Kasatkina, M.S. (2020) Methods of term formation in modern English business discourse. *Russian Linguistic Bulletin*. V. 1 (21). P. 8-10. doi.org/10.18454/RULB.2020.21.1.29

6. Liu, L, Link, YH. (2020) Suggestion of Terminology in COVID-19. *Arch Community Med Public Health*. I. 6 (2). P. 223-224. doi: 10.17352/2455-5479.000110
7. Rafi, M. S. (2020) Language of COVID-19: Discourse of Fear and Sinophobia. *Social Sciences and Humanities Open*. doi: 10.2139/ssrn.3603922
8. Tan, K., Woods, P., Azman, H., Abdullah, I., et al. (2020) Covid-19 Insights and Linguistic Methods. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies*. I. 26(2). P. 1-23. doi.org/10.17576/3L-2020-2602-01
9. Rafi, M. S. (2020) Dialogic Content Analysis of Misinformation about COVID-19 on Social Media in Pakistan. *Linguistics and Literature Review*. I. 6 (2). P. 129-139. doi.org/10.32350/llr.v6i2.960
10. Worldmeter Coronavirus Update (Live): 8,931,812 Cases and 467,011 Deaths from COVID-19 Virus Pandemic Worldometer. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
11. Lytvynenko, G.I. (2007) Word-forming ways as a system factor in terminology (case study: chemical building terms) [Sposoby slovoobrazovania kak factor systemnosti v terminologii (na material terminov khimicheskogo machinostroenia)]. *SymDY Journal. Philology*. I. 1(1). P. 161-665
12. Superankaya, A.V., Podolskaya, N.V. (2004) General terminology. M.: Nauka. 243 p.
13. Gorkoltsev, G.A. (2017) Term-creation processes in the English language (case study: IT) [Procesy terminoobrazovania v angliyskom yazyke na promere sfery informatsionnykh teckhnologii]. *Young Scientist*. I. 21(207). P. 204-206.

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

Хорошун О. О.

викладач кафедри англійської мови

Навчально-науковий інститут іноземної філології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, Україна

orcid.org/0000-0002-8793-3916

olga.khoroshun84@gmail.com

Ключові слова: *переклад, перекладач, перекладацька діяльність, теорія машинного перекладу, системи машинного перекладу.*

У сучасному швидкоплинному світі, коли кордони стираються, а інформаційний потік не має меж, єдиною перепорою спілкування стає мовний бар'єр. Однією з можливостей подолання мовного бар'єру під час спілкування є застосування систем машинного перекладу як засобу підвищення продуктивності перекладацької діяльності. У ХХІ столітті машинний переклад стає особливим і ефективним засобом для міжмовної комунікації в усіх сферах людської діяльності. Однак активно розвиватися цей вид перекладу почав порівняно недавно. Ще декілька десятиліть тому перекладачеві доводилося повністю змінювати перекладений текст, оскільки можливості комп'ютерів були обмеженими, а на сучасному етапі розвитку систем машинного перекладу людина-перекладач виступає у ролі редактора, залишаючи більшу частину перекладеного матеріалу.

У статті викладено короткий огляд основних етапів розвитку машинного перекладу (від систем першого покоління, що наближені до послідовного перекладу, до сучасних інтерактивних систем, які передбачають залучення у процес перекладу людини-перекладача). Проаналізовано і стисло охарактеризовано дійсні системи машинного перекладу, засновані на граматичних правилах та на статистичних даних. Актуальність статті зумовлена безперервним розвитком та вдосконаленням систем машинного перекладу, що й слугує причиною підвищеної уваги до цього питання вітчизняних та зарубіжних дослідників.

У результаті вивчення питання розвитку машинного перекладу можна зробити такі висновки: немає задовільного вирішення завдань, що стоять перед системами МП, принаймні на цьому етапі їх розвитку; якісний переклад системами МП можливий за умови попереднього, пост- чи інтерредагування тексту; МП є корисним інструментом перекладацької діяльності, коли переклад здійснюється задля загального розуміння змісту документа.

Подальші наукові розвідки автора передбачають: ретельне вивчення дійсних систем машинного перекладу з метою виявлення їх переваг та недоліків; аналіз якості та адекватності машинного перекладу різними системами; практичне використання зазначених систем у професійній перекладацькій діяльності і в повсякденному житті.

MACHINE TRANSLATION: HISTORICAL OVERVIEW

Khoroshun O. O.

*Lecturer at the English Language Department
Educational and Scientific Institute of Foreign Philology
of the Zhytomyr Ivan Franko State University
Velyka Berdychivska str., 40, Zhytomyr, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8793-3916
olga.khoroshun84@gmail.com*

Key words: *translation, translator, translation activity, machine translation theory, machine translation systems.*

In today's fast-moving world, when borders are blurred and information flows are borderless, the only barrier to communication is the language barrier. One of the ways to overcome the language barrier in communication is to use machine translation systems as a means of increasing translation activities productivity. In the XXI century, machine translation is becoming a special and effective means of interlingual communication in all spheres of human activity. However, this type of translation has been actively developed relatively recently. Just several decades ago, an interpreter had to change the translated text completely because the computer capabilities was limited, but at the present stage of machine translation systems development, the interpreter is more likely to act as an editor, leaving most of the translated material.

The article gives a brief overview of the main stages of machine translation development, from the first generation systems, which are close to word-for-word translation, to modern interactive systems, which involve the interpreter in the translation process. The existing machine translation systems, based on grammatical rules and based on statistical data, are analyzed and briefly characterized. The topicality of the paper is due to the continuous development and improvement of machine translation systems, which is the reason for the increased attention to this issue by the researchers around the world.

As a result of studying the development of machine translation, the following conclusions can be made: there is no satisfactory solution to the problems facing the machine translation system, at least at this stage of their development; qualitative translation by machine translation systems is possible under the condition of pre-, post- or inter-editing of the text; machine translation is a useful tool when the translation is done for a common understanding of the document content.

Further scientific investigations of the author include: detailed study of existing machine translation systems in order to identify their advantages and disadvantages; analysis of the quality and adequacy of machine translation by different systems; practical use of these systems in professional translation activities and in everyday life.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства гостра потреба у швидкій комунікації між людьми, котрі є носіями різних мов та культур, зумовлена стрімким зростанням економічних, політичних і культурних зв'язків [1]. Як наслідок, суттєво змінюється характер перекладацької роботи, актуальною стає проблема оперативного перекладу кореспонденції, ділових пропозицій, контрактів тощо. Отож, задля підвищення продуктивності перекладацької діяльності вбачаємо доцільним використання систем машинного перекладу (далі – МП), що суттєво пришвидшить переклад інформації та обробку великих масивів документів, тобто задовольнятиме основну вимогу сьогодення [2, с. 372]

Мета статті – презентувати короткий огляд основних етапів і підходів до розвитку МП та проаналізувати наявні системи МП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам систем МП присвячена низка робіт провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких М. Черагі [3], П. Коен [4], М. Окпор [5], С. Бабориґа [6], А. Міщенко [7], В. Ткачук [8], Н. Франчук [9] та ін. Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, присвячених цьому питанню, варто зауважити, що системи МП перебувають у процесі постійного розвитку та вдосконалення, тому потребують постійного теоретико-практичного огляду, що визначає **актуальність** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Використовуючи комп'ютер під час перекладу розрізняють *автоматизований переклад* (Computer – Aided Translation / Computer – Assisted Translation, CAT), покликаний допомогти перекладачеві виконати свою роботу швидше, та *машинний переклад* (Machine Translation, MT), який визначають як процес перекладу деякого тексту однієї природної мови іншою, реалізований комп'ютером повністю або майже повністю, а у широкому сенсі МП трактують як напрям наукових досліджень, що перебуває на перетині лінгвістики, математики, кібернетики, маючи на меті побудову систем, що реалізують машинний переклад у вузькому сенсі [10, с. 21].

Історія МП розпочалася ще у середині минулого століття, коли народилася ідея автоматичного перекладу текстів однієї мови іншою без допомоги людини. Незважаючи на те, що це завдання й досі не має задовільного вирішення, останнім часом у цій сфері досягнуто суттєвого прогресу, а сама постановка проблеми стала поштовхом для розвитку нових лінгвістичних теорій [11, с. 13].

Уперше концепція МП була сформульована у 1947 р. Уорреном Вівером – директором відділення природничих наук Рокфеллерівського фонду, яку він (дещо пізніше) розвинув у своєму меморандумі, адресованому Фонду [12].

МП пройшов бурхливий період розвитку і зазнав значних змін, еволюціонувавши від максимально спрощених версій («лексиконних») до версій, «заглиблених» у зміст. [13, с. 165]. Цей розвиток чітко простежується у почерговій появі систем МП:

1. Перше покоління систем, яке прийнято датувати до середини 1960-х рр., наближене за своєю технікою до *послівного перекладу* (word-for-word translation): до кожного слова або мовного звороту у вхідному тексті підбирається еквівалент у вихідному тексті, знайдений у словнику. Системи першого покоління не здатні вирішувати проблем багатозначності, не проводять жодного лінгвістичного аналізу, з огляду на що якість перекладу досить низька.

2. Наступний період розвитку систем МП (середина 1960–1970-х рр.) називають другим поколінням. Їх внутрішній устрій трохи складніший, ніж у першого покоління, такі системи МП базуються на морфологічних кореляціях між вхідною та вихідною мовами («*морфологічні системи*»), що є ефективними для організації перекладу в межах споріднених мов.

3. *Структурно-граматичні* системи МП, що ґрунтуються на синтаксичних кореляціях вхідної та вихідної мов – «*синтаксичні системи*». Ключовою процедурою цих систем є синтаксичний аналіз вхідної фрази із подальшою її трансформацією в структурно-синтаксичний каркас вихідної фрази.

4. *Структурно-семантичні* системи МП оперують глибокими структурами вхідного та вихідного контекстів. У таких системах передбачається багаторівневий аналіз та опрацювання мовного матеріалу. [13, с. 166–167].

5. *Інтерактивні системи МП*, у яких на різних стадіях перекладу залучається людина-перекладач.

Можна виокремити такі форми взаємодії перекладача та інтерактивних систем МП:

– *Постредагування* (перекладач редагує перекладений машиною текст);

– *попереднє редагування* (перекладач редагує вхідний текст, пристосовуючи його для якіснішої обробки);

– *інтерредагування* (перекладач бере участь у роботі програми, вносячи необхідні корективи у процесі перекладу);

– *змішані системи* (із застосуванням попереднього і постредагування) [14].

На цьому етапі розвитку наявні системи МП можна розділити на дві основні групи: системи, засновані на граматичних правилах, та статистичні системи МП. Розглянемо кожну групу детальніше.

Системи, засновані на граматичних правилах (*Rule-Based Machine Translation, RBMT*), виконують аналіз тексту і переклад за вбудованими словниками і набором правил. Ефективність роботи таких систем безпосередньо залежить від якості двомовних словників і точності формулювання правил [7, с. 176]. У системах, заснованих на граматичних правилах, можна виокремити такі дві основні підгрупи, як трансферні та інтерлінгви. Більш широкого застосування отримали системи трансферного типу, які працюють за таким принципом: аналізується морфологічний, семантико-синтаксичний і лексичний рівні вхідної мови, потім формується семантико-синтаксична форма вихідної мови, після чого відбувається «трансфер» речення відповідно до структурних вимог вихідної мови. Робота систем-інтерлінгв базується на теорії універсальної метамови, тобто вхідний текст трансформується у смисл метомовою, а потім синтезується у вихідний текст [2, с. 374].

Статистичні системи (*Statistical Machine Translation, SMT*) здатні до навчання. Створення таких систем МП базується на теорії інформації і характеризується використанням паралельних корпусів (корпусів текстів вхідної і вихідної мов). За результатами аналізу корпусів складається статистика щодо слововживання, міжмовних відповідностей тощо. Таким чином, програма визначає більш імовірний результат перекладу, ґрунтуючись на даних, отриманих під час оброблення корпусів. Наприкінці програма оцінює якість отриманого перекладу, керуючись нормами і правилами вихідної мови [2, с. 375].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищесказане, ми дійшли висновку, що на сучасному етапі розвитку науки і техніки немає задовільного вирішення завдань, що стоять перед системи МП. Для здійснення якісного перекладу системи МП потребують втручання людини-перекладача для попереднього, пост- чи інтерредагування тексту. Однак варто зауважити, що у випадках, коли переклад здійснюється задля загального розуміння змісту документа, МП є корисним інструментом перекладацької діяльності.

Подальші наші розвідки передбачають ретельне вивчення наявних систем МП із метою виявлення переваг та недоліків; аналіз якості та адекватності машинного перекладу різними системами МП; практичне використання зазначених систем у професійній перекладацькій діяльності і в повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

- Arnold D. Machine Translation: An Introductory Guide. London: NCC Blackwell, 1994. 240 p.
- Гречуха Л.О., Кузєбна В.В. Системи машинного перекладу: оглядовий аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 372–375.
- Chéragui M. A. Theoretical overview of machine translation. *Proceedings ICWIT*. 2012. P. 160–169.
- Koehn P. Statistical Machine Translation. Cambridge University Press, 2009. 433 p.
- Okpor M. Machine translation approaches: issues and challenges. *International Journal of Computer Science Issues (IJCSI)*. 2014. Vol. 11(5). P. 159–165.
- Бабориґа С. Машинний переклад. *Філологічні студії: [наук. Часопис]*. 2007. № 1/2. С. 299–303.
- Міщенко А. Машинний переклад у контексті сучасного науково-технічного перекладу *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2013. № 1051. С. 172–180.
- Ткачук В., Чумак Г. Теорія і практика машинного перекладу: навчальний посібник до курсу теорії і практики перекладу. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 72 с.
- Франчук Н.П. Комп'ютерний переклад. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Комп'ютерно орієнтовані системи навчання»: збірник наукових праць*. 2010. № 8(15). С. 185–190.
- Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов. Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. 486 с.
- Леонтьева Н.Н. Автоматическое понимание текстов: системы, модели, ресурсы : учебное пособие. Москва : ИЦ «Академия», 2006. 304 с.
- Weaver W. Translation. *Machine translation of languages: fourteen essays*, ed. by William N. Locke and A. Donald Booth. Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass., and John Wiley & Sons, Inc., New York. 1955. pp.15–23.
- Чернікова Л.Ф. Лінгвістична якість машинного перекладу. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 248. С. 165–168.
- Compendium of Translation Software: directory of commercial machine translation systems and computer-aided translation support tools/ compiled by J. Hutchins/ Geneve. EAMT : European Association for Machine Translation, 2008. 115 p.

REFERENCES

- Arnold D. (1994) Machine Translation: An Introductory Guide. London: NCC Blackwell. 240 p.
- Grechukha L. O. Kuzebna V. V. (2017) Systemy mashynnogho perekladu: oghljadovyj analiz [Systems of machine translation: review analysis]. *Molodyj vchenyj*, No. 2, pp. 372-375.
- Chéragui M. A. (2012) Theoretical overview of machine translation. *Proceedings ICWIT*. pp. 160-169.
- Koehn P. (2009) Statistical Machine Translation. Cambridge University Press. 433 p.
- Okpor M. (2014) Machine translation approaches: issues and challenges. *International Journal of Computer Science Issues (IJCSI)*, Vol. 11(5), pp. 159 – 165.
- Baboriga S. (2007) Mashynnyj pereklad [Machine translation]. *Philological studies: [scientific Magazine]*, No. 1/2. pp. 299–303.
- Mishchenko A. (2013) Mashynnyj pereklad u konteksti suchasnogho naukovu-tekhnichnogho perekladu [Machine translation in the context of modern scientific and technical translation]. *Bulletin of KhNU. V.N. Karazina. Series "Romano-Germanic philology. Methods of teaching foreign languages "*, No. 1051, pp. 172–180.
- Tkachuk V., Chumak H. (2006) *Teorija i praktyka mashynnogho perekladu: navchalnyj posibnyk do kursu teoriji i praktyky perekladu* [Theory and practice of machine translation: textbook for the course of theory and practice of translation]. Ternopil: Textbooks and manuals. (in Ukrainian)
- Franchuk N. P. (2010) Kompjuterijnyj pereklad [Computer translation]. *Scientific journal of NPU. M.P. Drahomanova. Computer-Based Learning Systems Series: A Collection of Scientific Papers*, No. 8 (15). pp. 185–190.
- Zherebilo T.V. (2010) *Slovar' lingvisticheskikh terminov* [Dictionary of linguistic terms]. Nazran: LLC "Pilgrim". (in Russian)
- Leonteva N. N. (2006) Avtomaticheskoe ponimanie tekstov: sistemy, modeli, resursy: ucheb-

- noe posobie [Automatic understanding of texts: systems, models, resources: tutorial] M.: Academy. (in Russian)
12. Weaver W. Translation. *Machine translation of languages: fourteen essays*, ed. by William N. Locke and A. Donald Booth. Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Mass., and John Wiley & Sons, Inc., New York. 1955. pp. 15-23.
  13. Chernikova L. F. (2012) Linghivistychna jakistj mashynnogho perekladu [Linguistic quality of machine translation]. *Culture of the peoples of the Black Sea region*. No. 248. pp. 165-168.
  14. Compendium of Translation Software: directory of commercial machine translation systems and computer-aided translation support tools / compiled by J. Hutchins/ Geneve. EAMT : European Association for Machine Translation, 2008. 115 p.

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ/НЕОЗНАЧЕНОСТІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Швець Т. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Київська область, Україна
orcid.org/0000-0002-5798-7630
chvetstiana@gmail.com*

Швець О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Київська область, Україна
orcid.org/0000-0002-6588-5159
olexandershvets@gmail.com*

Ключові слова: *категорія означеності/неозначеності, означений артикль, неозначений артикль, указівні займенники, присвійні займенники, неозначені займенники, неозначено-особовий займенник.*

Статтю присвячено виявленню специфіки вербалізації категорії означеності/неозначеності у сучасній німецькій мові. Установлено, що проблема вербалізації категорії означеності/неозначеності, якій присвячено певну кількість наукових розвідок, не є достатньо розробленою саме на матеріалі цієї мови, тому потребує подальшого вивчення. У сучасних лінгвістичних студіях категорію означеності/неозначеності трактують як міру обізнаності мовців з об'єктами мовлення або текстову категорію.

Категорію означеності/неозначеності можна зарахувати до мовних універсальї, оскільки вона притаманна майже всім мовам. Є мови, що мають формальні маркери її вербалізації, і такі, в яких вони відсутні. У німецькій мові категорія означеності/неозначеності має граматично виражений характер. Засобами її вербалізації є артиклі (як означені, так і неозначені). Використання означених артиклів дозволяє конкретизувати об'єкт, про який йдеться, представити його як такий, що відомий співрозмовникові за ситуацією або контекстом.

Звернення мовців або авторів творів до неозначених артиклів подає змальований об'єкт як такий, що вперше постає перед індивідом, є одним із низки подібних до нього. Семантична функція означеного та неозначеного артиклів полягає в здатності ідентифікувати об'єкт (вербалізація категорії означеності) або зарахувати його до класу однорідних (вербалізація категорії неозначеності). У результаті проведеного дослідження встановлено: окрім форм означеного артикля, категорія означеності у сучасній німецькій мові вербалізується вказівними займенниками, що є засобом конкретизації об'єктів, про які йдеться, часу виконання запланованої дії, нагадування про вже відому особу тощо. До засобів вербалізації категорії означеності також належать присвійні займенники, що вказують на належність об'єкта певній особі.

Засобами вербалізації категорії неозначеності є форми неозначеного артикля та неозначені займенники, що обмежують обсяг поняття, вираженого іменником, даючи неточну вказівку на ознаки об'єктів. Великими можливостями у плані вербалізації категорії неозначеності володіє неозначено-особовий займенник «man», що слугує для позначення невідомого суб'єкта або групи невідомих осіб.

SPECIFICS OF DEFINITENESS/INDEFINITENESS CATEGORY VERBALIZATION BY MEANS OF MODERN GERMAN

Shvets T. A.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Chair for Foreign Philology, Translation and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Sukhomlynskoho str., 30, Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5798-7630
chvetstatiana@gmail.com*

Shvets O. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Chair for Foreign Philology, Translation and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Sukhomlynskoho str., 30, Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6588-5159*

Key words: *definiteness / indefiniteness category, definite article, indefinite article, demonstrative pronouns, possessive pronouns, indefinite pronouns, indefinite-personal pronoun.*

The article is devoted to identifying the specifics of definiteness / indefiniteness category verbalization in the modern German language. The authors established that the issue of definiteness / indefiniteness category verbalization, to which a certain number of scientific studies are devoted, is not sufficiently developed on the material of this language and consequently requires further study. The contemporary linguistic research interprets the definiteness / indefiniteness category as a measure of the speakers' awareness with the objects of speech or as a textual category.

The definiteness / indefiniteness category can be classified as a linguistic universal as it is inherent in almost all languages. There are languages that have formal markers of their verbalization and those lacking them. In German, the definiteness / indefiniteness category is grammatically explicit. The means of its verbalization are, first of all, definite and indefinite articles. The use of definite articles allows us to specify the object under discussion, to present it as already known to the interlocutor by the situation or context.

The use of indefinite articles by speakers or authors of works represents the depicted object as such that for the first time presents itself to the person and it is one among a number of similar ones. The semantic function of the definite and indefinite article is to identify the object (the definiteness category verbalization) or to classify it as homogeneous (the indefiniteness category verbalization).

As a result of the study, it was established that in addition to the forms of the definite article, the definiteness category in the modern German language is verbalized by demonstrative pronouns, which are used to: specify objects under discussion, as well as the time of the planned action, a reminder of an already known person and the like. The means of the definiteness category verbalization also include possessive pronouns, indicating the object belonging to a certain person.

On the other hand, the means of indefiniteness category verbalization are forms of the indefinite article and indefinite pronouns, which limit the scope of the concept expressed by the noun giving an imprecise indication of the attributes of objects. The indefinite-personal pronoun *man*, which serves to denote an unknown subject or group of unknown people, has great power in terms of indefiniteness category verbalization.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики відзначений посиленням уваги з боку наукової спільноти до проблеми вербалізації категорії означеності/неозначеності у мовах різних мовних груп і сімей, що пов'язано з переходом лінгвістичних пошуків у площину функціональної семантики. У лінгвістичній літературі відомо низку праць, присвячених категорії означеності/неозначеності, її семантиці та засобам вираження, проведених на матеріалі тих мов, що мають сталі формальні засоби вираження цієї категорії, тобто означені та неозначені артиклі (С.Г. Ахметова [1], Л.І. Гуренко [2], В.Б. Кашкін [3], Д.А. Штеллінг [6] та інші). У дослідженні О.І. Москальської ця категорія розглядається у контексті теорії тексту як комунікативно-граматична [7, S. 103], а О.В. Бондарко вивчає цю категорію у прагматичному аспекті, відзначаючи її співвіднесеність із «відомістю референта учасникам комунікативного акту» [5, с. 270].

Проте специфіка вербалізації категорії означеності/неозначеності засобами сучасної німецької мови досліджена ще не достатньо та потребує подальшого вивчення, що й зумовило актуальність цієї статті.

Мета і завдання статті – шляхом застосування комплексного підходу виявити специфіку вербалізації категорії означеності/неозначеності засобами сучасної німецької мови.

Об'єктом дослідження є граматична категорія означеності/неозначеності у сучасній німецькій мові.

Предмет дослідження – специфіка вербалізації категорії означеності/неозначеності засобами сучасної німецької мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія означеності/неозначеності є багатоаспектним явищем, що входить до загальної сфери дослідження змістової сторони висловлювання як однієї з його сторін суб'єктивного смислу. Традиційно її трактують як ступінь обізнаності мовців із предметом мовлення, його опредметненим суб'єктом або об'єктом. Автори Лінгвістичного енциклопедичного словника визначають категорію означеності/неозначеності як «одну з категорій семантики висловлювання», функцією якої є «актуалізація та детермінація іменника, демонстрація його одиничності у ситуації, що описується (означеність), або вираження його належності до класу подібних феноменів (неозначеність)» [4, с. 349].

Категорія означеності/неозначеності належить до тих граматичних категорій, що притаманні майже всім мовам, виявляючись у семантичній структурі висловлювання. Носії будь-якої мови (незалежно від наявності чи відсутності у ній формальних маркерів означеності/неозначеності), розповідаючи про щось, досить часто мають на

увазі конкретні означені чи неозначені предмети або явища. Звичайно ж, для учасників процесу комунікації не становить труднощів зрозуміти те, про означений чи неозначений предмет ідеться.

Зазначене свідчить про наявність категорії означеності/неозначеності у будь-якій мові, хоча засоби її вербалізації суттєво відрізняються у кожній із них. Виходячи з цього, можна поділити мови на такі, в яких необхідне обов'язкове формальне вираження означеності/неозначеності шляхом використання обмеженої кількості її маркерів – артиклів, а також такі, в яких відсутні спеціальні маркери цієї категорії, зважаючи на що мовці вдаються до засобів, що належать до різних мовних рівнів.

Категорія означеності/неозначеності у німецькій мові належить до тих категорій, що мають граматично експлікований характер. Засобами її вербалізації є форми артиклів (як означених – *der, die, das, die*, так і неозначених – *ein, eine, ein*): *Der Kellner folgte seinem Blick, ballte die Faust und ließ seine Armmuskeln springen* [75, S. 10]. У цьому уривку звернення автора до означеного артикля чоловічого роду *der* конкретизує оповідь, указуючи саме на того офіціанта, який підходив до столика оповідача.

Die Frau streifte ihn beinahe, so dicht ging sie an ihm vorüber [75, S. 5]. Тут артикль жіночого роду *die* позначає особу жіночої статі, про яку вже йшлося у тексті твору, тобто ту, яка вже відома мовцям за контекстом.

Das Gesicht war starr und maskenhaft; es wirkte, als sei es eingestürzt, und die Augen hatten im Laternenlicht einen Ausdruck so gläserner Leere, daß er aufmerksam wurde [75, S. 5]. У наведеному фрагменті використання означеного артикля середнього роду *das* є засобом змалювання зовнішності жінки, про яку йдеться у тексті.

У разі, коли об'єкт уперше з'являється у тексті твору, автор використовує неозначені артиклі жіночого та чоловічого роду *eine/ein*, що вможливує представлення предмета чи об'єкта як одного з низки йому подібних та є засобом вираження категорії неозначеності: *Ein Charakter aus Gußeisen* [75, S. 24]. Звернення автора до неозначеного артикля чоловічого роду *ein* слугує для позначення об'єкта, про який ідеться, як одного з низки подібних.

Er zog ein Päckchen Zigaretten hervor und kramte in seinen Taschen nach Streichhölzern [75, S. 6]. У цьому реченні використання неозначеного артикля середнього роду *ein* вказує на те, що описуваний предмет є одним із класу йому подібних та постає перед читачем як такий, що згадується вперше.

Як засвідчили результати проведеного дослідження, основною семантичною функцією артикля є актуалізація поняття, тобто здатність переда-

вати значення ідентифікації предмета, позначеного іменником (вербалізація категорії означеності), або значення належності до класу однорідних предметів (реалізація категорії неозначеності).

Особливим засобом вираження категорії означеності іменників сучасної німецької мови є вказівні займенники *dieser, jener, derjenige, derselbe, solcher*, до лексичного значення яких входить указівка на певний тип референції. Ці займенники належать до так званих «чистих» детермінативів, що знімають неконкретність або абстрактний характер позначуваного ними об'єкта: *Was geht mich selbst dieser Mensch noch an, dieses kleine zufällige Instrument, dieses belanglose Werkzeug in einem Stück finsternen Mittelalters, einer Sonnenfinsternis in Mitteleuropa?* [8, S. 43]. У поданому фрагменті звернення автора до вказівних займенників *dieser* та *dieses* є засобом конкретизації особи, про яку йдеться, оскільки вони виражають значення відомості об'єкта мовцеві, тобто є вербалізатором категорії означеності.

Використання вказівного займенника жіночого роду *diese* може позначати конкретний час виконання запланованої дії (цієї ночі, тобто саме у той час, що передбачається): *Der Oberst verläßt Paris diese Nacht* [8, S. 81].

Die Erinnerung an jene Frau war längst verschollen; nur die Erinnerung an ihren Tod war geblieben [8, S. 250]. У цьому реченні вказівний займенник жіночого роду *jene* у сполученні з іменником *Frau* позначає конкретну особу, про яку в оповідача не залишилося жодних спогадів.

Використання вказівних займенників може також слугувати способом нагадування про вже відому людині особу, тобто одним із засобів вербалізації категорії означеності: «*Ruhig, ruhig*», *sagte Ravic. «Ich bin es. Derselbe, der Sie vor ein paar Stunden hergebracht hat»* [8, S. 34]. Автор вдався до вказівного займенника *derselbe* з метою зосередження уваги співрозмовника на особі, яка вже відома йому за попередньою ситуацією.

Повторне вживання в одному висловлюванні одного й того ж вказівного займенника увиразнює думку про те, що йдеться про вже відомий за попередніми обставинами об'єкт: *Sie nahm ihr schwarzes Abendkleid aus dem Schrank und warf es auf das Bett. «Wie ich das manchmal hasse. Dieses ewige schwarze Kleid! Diese ewige Scheherazade! Immer dasselbe! Immer dasselbe!»* [8, S. 272]. У цьому фрагменті автор двічі використав вказівний займенник *dieser*, наголосивши тим самим, що річ, про яку йдеться у творі, давно відома її власниці. Бажання акцентувати увагу оточення на цьому факті увиразнюється зверненням до вказівного займенника *dasselbe*, вжитого також двічі поспіль.

Одним із дієвих засобів вербалізації категорії означеності іменників у сучасній німецькій мові є

присвійні займенники, що вказують на належність зображуваного об'єкта одній особі або групі осіб. З огляду на зазначене, об'єкт, що змальовується, постає перед мовцем як уже відомий за ситуацією: *Meine Hände müssen verdammt ruhig sein* [8, S. 21]. У наведеному реченні присвійний займенник *meine* представляє іменник *Hände* як такий, що належить мовцеві. Таким чином, звернення до цього займенника маркує категорію означеності іменника «руки».

Подібною є семантика присвійного займенник *mein* у поданому нижче фрагменті: *Mein Mann ist im letzten Krieg gefallen. Jetzt ist mein Sohn dran* [8, S. 63]. Завдяки використанню цього займенника описувані особи постають як добре відомі мовцеві.

Отже, використання вказівних і присвійних займенників є ефективним засобом вербалізації категорії означеності іменників сучасної німецької мови, становлячи об'єкт мовлення як такий, що вже відомий оточенню за попереднім контекстом або ситуацією мовлення, та виокремлюючи його з-поміж інших споріднених.

Протилежною до категорії означеності є категорія неозначеності, яку зараховують до більш граматикалізованих. Особливе місце у вербалізації цієї категорії відведене класу слів, що є вказівкою на неозначену особу, предмет чи ознаку, тобто неозначеним займенникам. Науковці вважають, що займенники здатні позначати глобальні поняття фізичного та ментального світу, а також ті смисли, що понятійно поєднують різні рівні мови, надаючи їй природної цілісності.

Відповідно до їх глобальної семантики неозначені займенники німецької мови можна поділити на групи, що вказують на особу, предмет (у найширшому значенні), якість або властивість. Неозначені займенники німецької мови, на противагу означеним, утворюють специфічну групу, виступаючи в ролі детермінативів, що обмежують обсяг поняття, вираженого іменником, або в ролі актуалізаторів, тобто елементів, що встановлюють денотативний статус іменника чи іменникового словосполучення. Це займенники, що містять неточну вказівку на предмет або його ознаку, позначаючи їх неозначеність і невідомість: *Er lebte seit einigen Jahren in Paris und konnte nachts wenig schlafen; da sah man vieles unterwegs* [8, S. 11]. Звернення автора до неозначеного займенника *einige* не вказує точно на період часу, проведений героєм твору в Парижі, а лише зазначає факт його проживання у цьому місті впродовж певного часового відрізка.

Категорія неозначеності вказує на різний ступінь обізнаності співрозмовників з об'єктом мовлення: мовець дає зрозуміти, що він має на увазі об'єкт, ще не відомий співрозмовникові. Саме тому співрозмовник не повинен ототожнювати його з

жодним відомим йому об'єктом: «*Welche Seite? Champs-Élysées oder George V.?*» [8, S. 703]. *Wissen Sie schon, welche Versicherung es ist?* [8, S. 232]. У цих реченнях основною функцією категорії неозначеності, вербалізованої неозначеним займенником *welche*, є узагальнення, оскільки вони позначають об'єкт як представника цілого класу подібних до нього об'єктів. Неозначеність акцентує увагу на немотивованій появі об'єкта в контексті, тобто на відсутності попередніх відомостей про позначуваний об'єкт.

Неозначеність особи, предмета або речі експлікується неозначеними займенниками *jemand*, *irgendjemand*, *mancher* та деякими іншими: «*Manche Menschen haben eben gar kein Glück*», *sagte sie ohne Resignation, als spräche sie von jemand anderem als sich selbst* [8, S. 120]. У цьому фрагменті неозначений займенник *manche* є засобом позначення ще не відомих оточенню осіб, увиразнюючи тим самим той факт, що сказане зовсім не стосується присутніх.

Особливо яскраво категорія неозначеності експлікується неозначеним займенником *jemand*: «*Ich habe angerufen. Jemand war am Apparat und sagte, du wohntest nicht mehr hier*» [8, S. 444]. У цьому реченні неозначений займенник *jemand* позначає не відому для оповідача особу, вербалізуючи тим самим категорію неозначеності. Неозначені займенники *jemand* та *mancher* надають висловлюванню розмовно-зневажливого забарвлення.

Категорія неозначеності особи у німецькій мові передається також займенником *man*, традиційно уналежненим до неозначено-особових. Займенник *man* характеризується широкими референтними зв'язками, суть яких точно передає німецький термін «*Gesamt-Namenlosigkeit*» (узагальнена відсутність називання). Він уживається на позначення неозначеного суб'єкта з метою узагальної вказівки на сукупність людей, до якої входить необмежена кількість осіб: *Man hatte ihn im August 1933 verhaftet* [8, S. 246]. У цьому реченні звернення до займенника *man* слугує засобом повідомлення про факт арешту якоїсь особи (його) не зовсім відомою кількістю людей.

Неозначено-особовий займенник *man* також позначає особу чи групу осіб, відомих мовцеві (або й співрозмовникові), яких він із певних причин не може або не бажає називати: *Man mußte jeden Tag aufbrechen können (Ravic)* [8, S. 208]. У цьому реченні просто наголошується на необхідності бути готовим щоденно виконувати службові обов'язки, але не називаються конкретні особи, які повинні бути до цього готовими.

Цей займенник використовують також на позначення однієї або кількох невідомих осіб, що наближає його за семантикою до займенників *einer* і *jemand*: *Man brachte ihn zum Verhör; man wollte*

wissen, in welcher Richtung beide geflohen wären, was für Papiere sie hätten und wer ihnen unterwegs behilflich ich sein würde [75, S. 246]. Тут ідеться про допит головного героя твору невідомими особами.

Як бачимо, кожен із неозначених займенників *jemand*, *irgendjemand*, *mancher* та *man* здатен вербалізувати категорію неозначеності, акцентуючи увагу на невідомості об'єкта, про який ідеться. Незважаючи на видиму схожість у їх значеннях, кожен із них володіє витонченими семантичними відмінностями, що є дуже суттєвими. З огляду на зазначене, подібні (на перший погляд) займенники не утворюють синонімічних пар.

Неозначені займенники здатні також акцентувати увагу на неозначеності особи, предмета, якості, кількості, місця й часу дії: *Er wartete noch einige Minuten – das Gesicht kam nicht* [75, S. 124]. *Ein paar Wochen. Vielleicht auch einige Monate* [75, S. 216]. У поданих вище реченнях використання неозначеного займенника *einige* у сполученні з іменниками *Minuten* та *Monate* є маркером вербалізації категорії неозначеності іменників, вказуючи на невизначену кількість часу, впродовж якого триватиме дія.

Ще одним засобом вираження категорії неозначеності об'єкта є неозначений займенник *mehrere*: *Es war mehrere Kilometer von dem Platz entfernt, wo er die Leiche eingegraben hatte – weit genug, um zu verhüten, daß man beide zu gleicher Zeit fand* [75, S. 616]. Семантика цього неозначеного займенника є специфічною, оскільки він є засобом вказівки на невизначену кількість осіб, предметів тощо.

Неозначений займенник *irgendein* може вживатися з метою вербалізації категорії неозначеності щодо як живих, так і неживих об'єктів: *Irgendein Geräusch* [75, S. 674]. *Irgendein Sergeant kam damals sogar herunter in die Katakombe* [75, S. 441]. У першому випадку невідомим є якийсь шум, а в другому – чоловік, який спустився до катакомби. Поєднання неозначеного займенника *irgendein* з іменниками на позначення істот та неістот презентує об'єкт, про який ідеться як про невідомий, подібний до низки інших, вербалізуючи таким чином категорію неозначеності.

У семантику неозначеного займенника *jeder* закладено узагальнене значення будь-якого об'єкта, що позначається ним: *Jeder Mensch kommt doch jeden Tag zu Fouquet's* [75, S. 483]. *Jede Partei verrät die andere und das Land, um für sich zu profitieren* [75, S. 493]. Як видно з наведених речень, цей неозначений займенник може стосуватися як істот, так і неістот. Об'єкт про який ідеться (завдяки зверненню до нього) вводиться у ситуацію мовлення як один із йому подібних, тобто не зовсім відомих оточенню.

Традиційно вважають, що використання неозначених займенників із метою вербаліза-

ції категорії неозначеності притаманне розмовному стилю мовлення: «*Natürlich. Nazis haben erstklassige Papiere. Und sämtliche Visa, die sie wollen*» [75, S. 71]. Тут неозначений займенник *sämtliche* вжитий у діалогічному мовленні, що належить до розмовного стилю мовлення.

Проведене дослідження засвідчило, що основною функцією семантики неозначеності є функція узагальнення, коли об'єкт позначається як представник цілого класу подібних до нього об'єктів, не пов'язаних у свідомості мовця конкретними зв'язками з предметами, що його оточують.

Висновки. Отже, категорія означеності/неозначеності у сучасній німецькій мові трактується, з одного боку, як міра обізнаності/необізнаності мовців із предметом мовлення, з іншого – як комунікативно-граматична категорія тексту. Основними засобами вербалізації цієї категорії є означені (*der, die, das, die*) й неозначені (*ein, eine, ein*) артикли. До інших засобів репрезентації категорії означеності належать вказівні та присвійні займенники. Категорія неозначеності, окрім неозначених артиклів, вербалізується шляхом звернення до неозначених (*einige, jemand, irgendjemand, mancher, mehrere*) і неозначено-особових займенників, серед яких особливе місце посідає займенник *man*.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямі полягають у можливості проведення порівняльного дослідження засобів вербалізації категорії означеності/неозначеності у німецькій та французькій мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахметова С.Г. Синтактика и прагматика английского артикля : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Москва : МГУ, 1989. 32 с.
2. Гуренко Л.И. Неопределенный артикль маркер единичной расчлененности значения существительного под влиянием контекста : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Одесса, 1978. 24 с.
3. Кашкин В.Б. Континуально-дискретный принцип в универсальной функциональной грамматике : автореф. ... дисс. докт. филол. наук : 10.02.19. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский гос. ун-т, 1996. С. 35-36.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярцевой, 2-е изд., доп. Москва : Большая рос. энциклопедия, 2002. 709 с.
5. Теория функциональной грамматики: Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказываний. Определенность / неопределенность / под ред. А.В. Бондарко. Санкт-Петербург : Наука, 1992. 348 с.
6. Штелинг Д.А. Грамматическая семантика английского языка. *Фактор человека в языке*. Москва : ЧеРо, 1996. 254 с.
7. Moskalskaja O.I. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Москва : Академия, 2004. 352 S.
8. Remarque E.M. Arc De Triomphe. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1979. 728 S.

REFERENCES

1. Akhmetova S.G. (1989) Syntactics and Pragmatics of the English Article [Sintaktika i pragmatika anglijskogo artiklya]: Abstract of the dissertation ... Doctor of Philology: 10.02.04. Moscow: Moscow State University. 32 p.
2. Gurenko L.I. (1978) The indefinite article marker of the singular partition of the meaning of a noun under the influence of the context [Neopredelennyy artikl' marker yedinichnoy raschlenennosti znacheniya sushchestvitel'nogo pod vliyaniem konteksta]: abstract of the dissertation of Candidate of Philological Sciences: 10.02.04. Odessa. 24 p.
3. Kashkin V.B. (1996) The Continental-Discrete Principle in Universal Functional Grammar [Kontinual'no-diskretnyy printsip v universal'noy funktsional'noy grammatike]: abstract of the dissertation of Doctor of Philology: 10.02.19. St. Petersburg: St. Petersburg State University. P. 35-36.
4. Linguistic Encyclopedic Dictionary (2002) [Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar']. Edited by V.N. Yartseva, 2nd ed. Moscow: Big Russian Encyclopedia. 709 p.
5. Theory of functional grammar: Subjectivity. Objectivity. Communicative perspective of statements. Definiteness / indefiniteness (1992) [Teoriya funkcional'noj grammatiki: Sub'ektnost'. Ob'ektnost'. Kommunikativnaya perspektiva vyskazyvanij. Opredelennost' / neopredelennost']. Edited by A.V. Bondarko. St. Petersburg: Nauka. 348 p.
6. Shteling D.A. (1996) Grammatical semantics of the English language. The human factor in language [Grammaticheskaya semantika anglijskogo yazyka. Faktor cheloveka v yazyke]. Moscow: CheRo. 254 p.
7. Moskalskaja O.I. (2004) Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Moscow: Academia. 352 S.
8. Remarque E.M. (1979) Arc De Triomphe. Köln: Kiepenheuer & Witsch. 728 S.

ОРІЕНТАЦІЙНА МЕТАФОРА У ФРАЗЕОЛОГІЇ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Шимянова М. В.

асистент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Запорізький національний університет

вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0003-0685-6486

mary28481@gmail.com

Ключові слова: *теорія когнітивної метафори, орієнтаційна метафора, новозеландський національний варіант англійської мови, фразеологія.*

Фразеологія становить культурно навантажений шар лексики і віддзеркалює знання та уявлення мовців про довкілля та своє буття. Досвід орієнтації у просторі набуває особливого значення для носіїв південних варіантів англійської мови з огляду на демографічні зміни та міграцію з північної до південної півкулі. Саме цим можна пояснити продуктивність фразеологізмів, утворених унаслідок процесів концептуалізації на основі орієнтаційної метафори, у новозеландському національному варіанті англійської мови.

Орієнтаційна метафора є внутрішньо систематизованою, слугує важливим інструментом концептуалізації як конкретних, так і абстрактних понять. Продуктивність орієнтаційної метафори у процесах фразеологізації засвідчує ефективність семіотичних засобів, утворених на основі просторових метафор, їх прозорість і комунікативну доцільність, що пояснюється порівняною легкістю декодування втіленої в них інформації. Твердження про те, що концептуальні метафори охоплюють усю сферу людського досвіду і мають значний когнітивний потенціал, наразі підкріплюється численними дослідженнями концептуальної метафори, яка співвідноситься з більшістю сфер людської діяльності.

Статтю присвячено аналізу ролі орієнтаційної метафори у процесах формування англомовної картини світу, вербалізованої лексико-фразеологічними засобами новозеландського національного варіанта англійської мови. Матеріал дослідження (200 фразеологізмів) виокремлено зі словників, електронних баз даних, регіональної преси, художніх текстів. Корпус одиниць проаналізовано за допомогою комплексу методів та методик, як-от метод суцільної вибірки та описовий метод, структурно-семантичний метод та компонентний (семний) аналіз, метод фразеологічного опису, метод аналізу словникових дефініцій та зіставний метод, концептуальний аналіз.

Результати дослідження підтвердили, що просторові метафори залежать від нашого фізичного і культурного досвіду, а не встановлюються довільно. Метафора – ефективний спосіб пізнання, формування концепту, а також його вербалізації. Метафора має безліч фізичних і соціальних основ, структурує різні сфери людського буття (природа, політика, релігія, масова культура тощо), спрямовує комунікацію та поведінку мовців.

ORIENTATIONAL METAPHOR IN NEW ZEALAND PHRASEOLOGY

Shymianova M. V.

Assistant at the Department of Theory and Practice of English Translation

Zaporizhzhia National University

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0685-6486

mary28481@gmail.com

Key words: *theory of cognitive metaphor, orientational metaphor, New Zealand national variety of English, phraseology.*

Phraseology is a culturally marked layer of lexicon, since it mirrors national colouring of speakers' knowledge about the world. Spatial experience has become of particular significance for speakers of southern varieties of English whose worldview has been shaped by demographic changes, history of migrations, and contrasts in life conditions in the Northern and Southern hemispheres. For this reason, spatial metaphors have proved to be productive in the enrichment of New Zealand English phraseology.

Because metaphors are systemic, they are an efficient mechanism of reasoning and interpreting both concrete and abstract concepts. Orientational metaphor is a kind of cognitive metaphor that helps to conceptualise our physical and social experience due to our bodily experience and understanding of space or direction. The usefulness of orientational metaphors results from their semiotic advantage, transparency of encoding, and communicative value. As is argued by linguists and cognitive scientists, conceptual metaphors are pervasive and related to all spheres of human experience, and reveal significant cognitive potential.

The article discusses the role of orientational metaphors in the development of the English-speaking worldview, particularly in New Zealand phraseology. The data comprise 200 idioms selected from dictionaries, electronic databases, regional press and literary texts. The data were analysed by a set of methods including sampling, structural and componential analyses, method of phraseological description, semantic analysis of dictionary definitions, comparative and conceptual analysis.

The findings proved that spatial metaphors are not accidental, but motivated by our physical and cultural experience. Metaphor is an efficient way of cognizing the world, conceptualizing and verbalizing knowledge. Being grounded in our biological and social experience, metaphors are flexible cognitive devices that structure various social domains such as nature and environment, politics, religion, popular culture and other concerns of everyday life. By means of metaphor we communicate and coordinate our verbal and non-verbal behaviour.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві питання вербалізації досвіду мовців, їхніх знань і вражень про довкілля досліджуються у нерозривній єдності з проблемами національної своєрідності лексики, зокрема фразеології. Зростає увага до фразеологічних підсистем національних варіантів англійської мови [2; 1].

Лінгвокультурологічний та лінгвокогнітивний аналізи усталених виразів розкривають ключові поняття національних культур, специфіку етнічного світобачення та образи світу [3], вербалізовані за допомогою фразеологічних підсистем поліетнічної англійської мови. Ефективність вивчення особливостей лінгвальної актуалізації національних картин світу підвищує розгляд фразеології в контексті теорії концептуальної метафори [4]. Плідність такого підходу очевидна, адже

дозволяє уникнути протиставлення буквальної й образної репрезентації інформації, уможливило встановлення закодованих у мові конвенційних кореляцій між різними сферами пізнання [6; 5]. Зважаючи на це, розгляд фразеології в річищі теорії концептуальної метафори [7, с. 4–5; 8; 9] є цілком виправданим, адже мовні вирази віддзеркалюють концептуальні зв'язки, вмотивовані досвідом фізичної та соціальної взаємодії мовців із довкіллям.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасного мовознавства, зростанням наукового інтересу до проблем мови і мислення, мови і культури, концептуальних картин світу, вербалізації знання, життєвого досвіду, норм соціальної поведінки, системи цінностей та антицінностей.

Мета статті полягає у визначенні ролі орієнтаційної метафори у процесах формування фразеології новозеландського національного варіанта англійської мови.

Дослідження орієнтоване на розв'язання таких основних завдань, як добір матеріалу та систематизація корпусу досліджуваних фразеологізмів; аналіз просторових опозицій та їх проєкцій на інші сфери пізнання, репрезентовані в новозеландській англійській мовній картині світу засобами фразеології.

Об'єкт дослідження становить фразеологія англійської мови, **предмет** – роль орієнтаційної метафори у процесах формування фразеологізмів новозеландського національного варіанта англійської мови.

Матеріал дослідження (200 фразеологізмів) виокремлено з авторитетних регіональних словників [10], електронних баз даних, регіональної преси, художніх текстів. Фразеологізми проаналізовано за допомогою комплексу **методів та методик**, що становить структурний, компонентний та концептуальний аналізи.

Попри інтенсивність дослідження різних аспектів збагачення лексики новозеландського варіанта англійської мови [2; 12; 13; 14], роль орієнтаційної метафори у розвитку новозеландської фразеології залишається ще не вивченою.

Запропонований підхід поглиблює уявлення стосовно особливостей новозеландської англійської культури, окреслює роль орієнтаційної метафори у формуванні національної картини світу, вербалізованої засобами фразеології.

Виклад основного матеріалу. Концептуальну метафору розуміють як принцип пізнання внутрішнього та зовнішнього світу людини, який актуалізується в інтерпретації нового знання про об'єкти пізнання в термінах уже набутого знання. Шляхом мапування – проєкції когнітивних структур із однієї сфери в іншу – устанавлюються стійкі відповідності між концептуальним джерелом та ціллю метафоризації. Ці зв'язки вербалізовано і збережено у мовній та культурній традиціях суспільства. Одним з ефективних механізмів концептуалізації є орієнтаційна метафора [4, с. 14; 15, с. 130, 132] – концептуальна структура, утворена за просторовою моделлю та актуальними для неї опозиціями (верх – низ, зад – перед, усередині – назовні, праворуч – ліворуч, на/до – від, мілина – глибина, центр – периферія).

За результатами дослідження фразеології новозеландського варіанта англійської мови орієнтаційна метафора виявилася продуктивною у процесах концептуалізації таких сфер, як:

- цінності – *light on the hill* “high moral values”;
- емоції та почуття – *get one's back up* “to become angry or annoyed”, *back-up* “revenge”, *up your arse* “an expression of contempt or rude dismissal (of a person, proposition, attitude)”;

- характер, настрої, уподобання – *be up oneself* “to be very conceited”, *out on one's own* “beyond reproach”;

- умови й обставини, що створюють певне становище, становлять ті чи ті взаємини між людьми – *like a shag on a rock* “estrangement, loneliness, isolation”, *be in the bag* “be certain to lose”, *down the road (track)* “to be in an unfortunate state”, *have a down on* “to have a set on, a grudge against”, *back up on someone* “to gang up on (for retaliation)”;

- повсякденна діяльність, як-от важка праця – *flat out like a lizard drinking* “flat out, busy”, відпочинок – *veg out* “relax in front of the TV”;

- соціальна взаємодія – *be on the outer* “the non-members, to be unacceptable”, *take the back track* “to retrace one's steps”; *outdoor education* “canoeing, scuba-diving, climbing, skiing, camping”; *go over the bags* “to leave one's trenches on attack”; *to be out* “to be put out to foster in an institution”.

Помітно, що орієнтаційна концептуалізація охоплює не лише абстрактні, а й загальні та конкретні поняття – *to front at* “to appear (at), to turn up (at)”, *get in behind* “a command to a working-dog to come to heel, or to the rear of a mob of sheep”. Універсальність фразеологізації досвіду мовців виявляється в продуктивності позначень соціально неохвальних явищ: пияцтво – *be out of one's tree* “to be drunk”.

Унікальність новозеландської фразеології створює фокусування уваги на важливій (із погляду мовців) ознаці природного та соціального простору – віддаленості від метрополії та інших центрів цивілізації (*up the country* “away from the coast or a centre of settlement”, *be in the cactus* “a distant and isolated place”). Периферія, глибинка, відсутність комфорту стимулюють яскраві просторові образи, наприклад: *the backbone of the country* “farmers or the farming community regarded as the main producers of natural wealth” (“*Backbone of the country he is, of course, and sees no need for a headpiece to complete the job*” [16, с. 76]), *out of the woods* “free from danger, difficulty” [17, с. 44].

За допомогою орієнтаційної метафори усвідомлено природну й соціальну відокремленість носіїв культури. Так, досвід, набутий за кордоном, за межами країни, концептуалізовано як такий, що здобутий «на іншому боці» (*over* ‘on the other side’) – *overseas experience* “a humorous term for a working holiday to Britain and Europe undertaken by young New Zealanders as part of their informal education”, *go overseas* “go abroad to service outside New Zealand in WW1 and WW2”, *the boys overseas* “referring to servicemen in WW2” (“*They were asked by the announcer to remember the “boys” overseas – the members of the New Zealand Forces*”(1942. *NZEF Times* 2 Feb.3) [цит. за: 10, с. 557].

Географічний чинник багато в чому зумовлює особливості національного характеру острів'ян. Новозеландці – привітний та дружельюбний народ. Віддаленість від інших країн стимулювала формування таких національних цінностей, як співпраця (*be in to win* “invitation to participate in an activity”; *be in* “to pay one’s full share of a round of drinks”), небайдужість, готовність допомогти іншим (*be in* “to privy to, to be an active participant in”), прагнення до свободи (*be on the outside* “to be free”) та досконалості (*out on its own* “excellent of its kind”).

Протягом багатьох років Нова Зеландія була переважно сільськогосподарською країною, через що виник стереотип південця (*Southern man*) – мешканця глибинки, який зник до самотності, відсутності комфорту, важких умов праці і життя. Образ самотньої людини віддзеркалено у таких фразеологізмах: *out-blocker* “one who lives on a remote settlement block” – “It has been my calling these many years to travel up and down this land, in the course of which I have met college professors, college graduates, dungareed *out-blockers*, and the varied gamut between” [10].

Одиниці з протилежними семами у структурі просторових значень уживаються на позначення різних видів опозицій, зокрема:

DOWN / UP = CENTER / PERIPHERY (*get / go down* “travel from New Zealand to Chatham Islands” – *pull up skates / sticks (and...) “leave your home to go and live in another place”*);

FRONT / BACK = INVOLVEMENT / CRITICISM (*front of mind* “considered very important and usually thought of first by people” – *be on smb’s back* “criticize smb several times on an annoying way”);

IN / OUT = UNITY / EXCLUSION (*be in to win* “invitation to participate in an activity”, наприклад, “*One for Herbie...Be in, it’s ya birthday Herbie*” ([10, с. 370]); *be out* “to be put out to foster in an institution”, наприклад, *out of the woods* “free from danger, difficulty” тощо).

Окремі фразеологізми можна розглядати як результат національно-культурної адаптації, переосмислення словосполучень британського походження під впливом нових національно-культурних умов. Семантичні зміни в одиницях фразеологічного рівня часто пов’язані з природною географічною тематикою. Так, наприклад, значення фразеологізму *to get into the bush* “disappear; escape” ґрунтується на концепті контейнера, який дозволяє протиставити «назовні = не прикриваючись» та «всередині = у внутрішню частину, розташований так, щоб бути непомітним». Словосполучення *to go (to) bush* має значення “live by choice in a rural area without the usual modern conveniences”. За аналогією до британського вислову *take to the woods, out of the woods* “free from danger, difficulty” словосполучення *go bush* вживається щодо того, кого не можна знайти.

Висновки і перспективи дослідження. Орієнтаційна метафора відіграє важливу роль у формуванні фразеологічних одиниць новозеландського варіанта англійської мови. Вона виявляє ємність концептів джерела та цілі метафоризації, є внутрішньо систематизованою та важливою для пізнання різних аспектів буття мовців. Запропонована методика послідовного аналізу фразеологізмів дозволяє здійснити порівняльно-історичний аналіз орієнтаційних метафор у фразеологічних системах інших варіантів англійської мови. У цьому вбачаємо **перспективу** подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Т., Полежаєв Ю., Салій О. Зовнішні та внутрішні стимули розвитку фразеології англійської мови в Австралії. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки.* 2020. Т. 1. № 1. С. 109–116.
2. Kozlova T. O. United in Diversity: Cultural and Cognitive Grounds for Widespread Phraseologisms. *Efficiency Level and the Necessity of Influence of Philological Sciences on the Development of Language and Literature.* Lviv-Torun : Liha-Pres. 2019. С. 91–108.
3. Жукова Н. М. Концептуалізація знань про людину в австралійській англійській картині світу кінця XVIII – середини XIX століть та її витоки в субкультурі британського аргю. *Наукові записки. Серія «Філологічна».* Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. Вип. 35. С. 118–123.
4. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by.* New York : University of Chicago Press, 2008. 256 p.
5. Kozlova T. Cultural variation of orientational metaphors in pluricentric English. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика.* Київ: Ліра-К. 2020. С. 126–132.
6. Жукова Н. М. Особливості метафоричної репрезентації простору в австралійській англійській картині світу (к. XVIII – п. XX ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. наук. праць. Серія : Філологічні науки.* Чернівці : Книги-XXI, 2010. Вип. 22. Т. 1. С. 145–151.
7. Gelbrecht A. *Phraseology in Intercultural Communication.* Norderstedt : GRIN Verlag, 2011. 76 p.
8. Wang L., Yu S., Wang Z., Qu W., Wang H. A Study on Metaphors in Idioms Based on Chinese Idiom Knowledge Base. *Chinese Lexical Semantics. Lecture Notes in Computer Science / ed. by Su X., He T.* 2014. Vol. 8922. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14331-6_43
9. Yasuda S. Learning Phrasal Verbs Through Conceptual Metaphors: A Case of Japanese

- EFL Learners. TESOL Quarterly. 2010. Vol. 44, No. 2. P. 250–273.
10. Orsman, H. W. (Ed.). *The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles*. Auckland: Oxford University Press, 1997. 956 p.
  11. Козлова Т.О. Роль британського діалектного субстрату у формуванні новозеландського варіанта англійської мови. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 6. P. 101–106. DOI : <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-17>
  12. Козлова, Т. О., Зюзюкова, С. Ю. Британські діалекти як джерело лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови. *Нова філологія*. 2020. Т. 1. № 80. С. 247–252. DOI : <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-36>
  13. Kozlova T. O. Borrowing as an Interface for Multicultural Discourse: Aotearoa New Zealand. *Лінгвістичні студії*. 2019. № 37. С. 98–104.
  14. Kozlova T., Rudnicki M. Maori Loans in New Zealand English from a Language Ecology Perspective. *Scientific Journal of Polonia University*. 2020. Т. 39. № 2. С. 67–73.
  15. Kövecses Z. *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 416 p.
  16. Hyde R. *Journalese*. National Printing Company, Pittsburg, 1934. 230 p.
  17. Begg A. *James Cook and New Zealand*. Shearer, Michigan, 1970. 171 p.
  5. Kozlova T. O. (2020). *Cultural variation of orientational metaphors in pluricentric English. Language and intercultural communication: theory and practice*. Kyiv: Lira-K. P. 126-132.
  6. Zhukova N. M. (2010). *Osoblyvosti metaforychnoi reprezentatsii prostoru v avstraliiskii anhlo-movnii kartyni svitu*. [Peculiarities of metaphorical representation of space in the Australian English-language picture of the world]. Scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko: a collection of scientific papers: Philological Sciences. Chernivtsi: Books–XXI. Issue. 22. Vol. 1. P. 145-151.
  7. Gelbreht A. (2011). *Phraseology in Intercultural Communication*. Norderstedt : GRIN Verlag. 76 p.
  8. Wang L., Yu S., Wang Z., Qu W., Wang H. (2014). *A Study on Metaphors in Idioms Based on Chinese Idiom Knowledge Base. Chinese Lexical Semantics. Lecture Notes in Computer Science / ed. by Su X., He T. Vol. 8922*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14331-6_43
  9. Yasuda S. (2010). *Learning Phrasal Verbs Through Conceptual Metaphors: A Case of Japanese EFL Learners*. TESOL Quarterly. Vol. 44, No. 2. P. 250-273.
  10. Orsman, H. W. (Ed.). (1997). *The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles*. Auckland: Oxford University Press.
  11. Kozlova T.O. (2019). *Rol brytanskoho dialektnoho substratu u formuvanni novozelandskoho variantu anhliiskoi movy*. [The role of the British dialect substrate in the formation of the New Zealand variety of the English language]. Scientific journal of Lviv State University of Life Safety "Lviv Philological Journal". No 6. P. 101–106. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-17>

REFERENCES

1. Kozlova T., Poliezhaiev Yu., Saliy O. (2020). *Zovnishni ta vnutrishni stymuly rozvytku frazeologhii anhliiskoi movy v Avstralii*. [External and internal factors for the development of English phraseology in Australia] Bulletin of Zaporizhia National University: Collection of scientific works. Philological sciences. Vol. 1. № 1. P. 109-116.
2. Kozlova T. O. (2019). *United in Diversity: Cultural and Cognitive Grounds for Widespread Phraseologisms. Efficiency Level and the Necessity of Influence of Philological Sciences on the Development of Language and Literature*. Lviv-Torun : Liha-Pres. P. 91-108.
3. Zhukova N. M. (2013). *Kontseptualizatsiia znan pro liudynu v avstraliiskii anhlo-movnii kartyni svitu kintsia XVIII – seredyny XIX stolit ta yii vytoky v subkulturii brytanskoho arho*. [Conceptualization of knowledge about man in the Australian English - language picture of the world of the end of the 18th - the middle of the 19th centuries and its origins in the subculture of British slang. Proceedings]. Philological series. Ostrog: Ostroh Academy National University Publishing House. Issue. 35. P. 118–123.
4. Lakoff G., Johnson M. (2008). *Metaphors We Live by*. New York : University of Chicago Press. 256 p.
12. Kozlova T. O, Zyuzukova S. Yu. (2020). *Brytanski dialekty yak dzherelo leksyky avstraliiskoho ta novozelandskoho variantiv anhliiskoi movy*. [British dialects as a source of vocabulary of Australian and New Zealand varieties of English]. *New philology*. Vol. 1. No 80. P. 247-252. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-36>
13. Kozlova T. O. (2019). *Borrowing as an Interface for Multicultural Discourse: Aotearoa New Zealand*. *Linguistic recordings*. № 37. С. 98-104.
14. Kozlova T., Rudnicki M. (2020). *Maori Loans in New Zealand English from a Language Ecology Perspective*. *Scientific Journal of Polonia University*. Т. 39. № 2. С. 67-73.
15. Kövecses Z. (2006). *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford : Oxford University Press. 416 p.
16. Hyde R. (1934). *Journalese*. National Printing Company, Pittsburg. 230 p.
17. Begg A. (1970). *James Cook and New Zealand*. Shearer, Michigan. 171 p.

УДК 81'25:34
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-56>

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИМОГИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Шманатова А. С.

*старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
пр. Гагаріна, 26, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-0910-8360
shmanatova.alena@gmail.com*

Ключові слова: діалект,
юридична мова, пасивний
стан, фразеологізм, ділова
фраза, описовий переклад,
юриспруденція.

Метою статті є дослідження труднощів перекладу юридичних термінів та особливостей процесу професійного перекладу з української англійською, його динамічності і зміни. Залежно від мети були визначені проблематики під час вивчення іноземної мови: опанування іноземної мови професійного спрямування у державних університетах України, специфіка її викладання та підходів до аудиторії. Проведене дослідження та розглянуті проблеми показали, що у процесі вивчення англійської мови професійного спрямування та юридичної термінології використовуються загальні та радянські методи вивчення іноземної мови професійного спрямування, які є застарілими, що впливає на якість викладання, професійний рівень підготовки студентів. Проте з розвитком науки, юриспруденції та вдосконаленням професійних підходів виникають нові та вдосконалюються наявні методи професійного перекладу, що призводить до підвищення якості та усталення нових стандартів. Відповідно до цих методів здійснено розмежування за галузями права. У матеріалах статті доведено, що застарілі засоби викладання юридичної англійської є неактуальними, тому наголошено на необхідності зміни застарілих засобів викладання та наведено приклади проблем, що зумовлюють перехід до новітніх систем навчання. Питання точності перекладу з англійської мови українською (і навпаки) може викликати труднощі під час співпраці з іноземними країнами і правниками у процесі укладання міжнародних договорів між ними. А також точність перекладу юридичних термінів має вагомое значення під час вирішення юридичних питань в іноземних та європейських судах, де мовою провадження є суто англійська, оскільки вона є міжнародною і загальнодоступною мовою. Відповідно до наведених факторів актуальності питання виникає необхідність професійного та системного підходу до дослідження проблеми професійного перекладу та визначення актуальних питань, серед яких має місце вживання латинської мови в юридичній лексиці англійської мови. Ця стаття є спробою проаналізувати та дослідити таку проблему та привернути увагу до необхідності застосування наукового підходу до неї.

GENERAL FEATURES AND TRANSLATION REQUIREMENTS OF LEGAL TERMS

Shmanatova A. S.

Assistant Professor at the Department of Ukrainian Studies and Foreign Languages

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Gagarina avenue, 26, Dnipro, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0910-8360

shmanatova.alena@gmail.com

Key words: *dialect, legal language, passive voice, phraseological locution, legalese, descriptive translation, jurisprudence.*

The purpose of the article is to study the difficulties of translation of legal terms and features of the process of professional translation from Ukrainian language into English, its dynamics and change. Depending on the purpose, the problems in studying a foreign language, namely a foreign language of professional orientation in state universities of Ukraine, the specifics of their teaching and approaches to the audience were identified. Due to the research and the problems considered, it is noticeable that in the process of learning English for professional purposes and legal terminology, general and even Soviet methods of learning a foreign language for professional use are used, which are outdated, which affects the quality of teaching, professional training. However, with the development of science, jurisprudence and the improvement of professional approaches, new and existing methods of professional translation are emerging, which leads to improved quality and the establishment of new standards. Appropriate distinction is made between these methods by branches of law. The materials of the article prove that outdated teaching aids of legal English are not relevant, and therefore emphasize the need to change outdated teaching aids and give examples of problems that lead to the transition to the latest learning systems. The question of the accuracy of the translation from English into Ukrainian and vice versa can cause difficulties in cooperation with foreign countries and lawyers, in concluding international agreements between them. Also, the accuracy of the translation of legal terms is important in resolving legal issues in foreign and European courts, where the language of the proceedings is exclusively English, as it is an international and publicly available language. In accordance with the above factors of relevance of the issue, there is a need for a professional and systematic approach to the study of the problem of professional translation and the definition of relevant issues. This article is an attempt to analyze such a problem and draw attention to the need for a scientific approach to it.

Постановка проблеми. Відповідно до наведених факторів актуальності питання виникає необхідність професійного та системного підходу до дослідження проблеми професійного перекладу та визначення актуальних питань. Ця стаття є спробою проаналізувати таку проблему та повернути увагу до необхідності застосування наукового підходу до неї.

Мета і завдання статті – дослідити проблематику перекладу юридичних термінів у різних галузях права, навести приклади та запропонувати шляхи їх вирішення для більш точного розуміння сенсу справ і змісту переговорів юридичних сторін.

Предметом та об'єктом дослідження є складні терміни та особливості перекладу англійських та українських складних термінів у галузі юриспруденції.

Виклад основного матеріалу. Спостерігаючи за швидким розвитком держави на міжнародному рівні та євроінтеграцією України, не можна не помітити колосально важкої роботи у правовій системі нашої держави, яка відбувається завдяки європейським правовим домовленостям і яка зумовлена перекладом величезної кількості юридичних термінів (зادля створення правової системи, схожої на європейські країни). Але не таким простим є переклад юридичних термінів. Хочемо також зазначити, що переклад юридичної мови актуальний не лише у наш час, а був актуальним раніше і буде актуальним у майбутньому, оскільки «право» – це не статична наука, яка є вичерпною. Із розвитком суспільства виникають нові права, а згодом відбуваються домовленості між різними країнами щодо прийняття цих прав, що також викликає труднощі під час перекладу

юридичних термінів. І не варто забувати, що у наш час дуже велика кількість справ перебуває у Європейському суді з прав людини, провадження яких відбувається англійською мовою.

Проблема полягає в тому, що вищезазначені проблематики потребують високоточного юридичного перекладу як з англійської мови, так і з української. Юридичну англійську можна порівняти з місцевим діалектом регіону, який розуміють лише місцеві жителі, він має власну назву – “legalese”, що складається з термінів і понять, які використовують юристи і які складно зрозуміти необізнаній людині. А вдвічі складнішим є переклад, якщо це іноземна мова.

А.С. Піголкін у своїх дослідженнях доходить висновку, що юристи визначають юридичний термін як «слово або словосполучення, яке вжито у законодавстві, будучи узагальненим найменуванням юридичного поняття, що має точний і певний сенс і відрізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю» [14, с. 65].

Так, у будь-якому документі юридичні терміни повинні мати одне значення, наприклад: «*physically capable person*» – «фізична дієздатна особа» буде визначатись однозначно; «*law*» – «Закон», але насправді англійський термін є більш ширшим, ніж україномовний, оскільки він включає всю нормативно правову базу країн у своєму розумінні. Також є терміни, притаманні лише кримінальному законодавству або цивільному та адміністративному, їх у жодному разі не можна поєднувати. Наприклад «*criminal*» – «злочин», «*Administrative responsibility*» – «адміністративна відповідальність» і «*civil lawsuit*» – «цивільний позов».

Але в кримінально-процесуальному законодавстві України можливе поєднання міжгалузевих термінів: «*During criminal proceedings, the injured party or person has the right to file a civil lawsuit to compensate the damage borne by the defense, if the guilt of the accused.*» – «Під час кримінального провадження сторона або особа, яка постраждала, має право подати цивільний позов для компенсації шкоди, яка покладається на сторону захисту у разі доведення вини обвинуваченого».

Так, лінгвіст Л.О. Андрієнко пропонує такі умови перекладу юридичного документа:

1) зміст тексту оригіналу необхідно передати точно і зрозуміло, запобігаючи його викривленню;

2) тексту перекладу необхідно надати природної для мови перекладу форми висловлювання. Не варто дотримуватися того порядку слів, який організує речення мови оригіналу. Під час перекладу часто змінюють місця члени речення, додають або випускають деякі слова для уточнення змісту оригіналу;

3) перекладач зобов'язаний знаходити адекватний переклад термінів, скорочень і символів, які

становлять значний відсоток лексики юридичних документів [1, с. 18].

Виходячи з цих тверджень, можна підсумувати підхід до перекладу загальною, який може не бути «дослівним» (згідно з порядком слів у реченні чи слів у тексті), оскільки завдання перекладу – донести інформацію і сенс, укладений у ці слова та речення. Як в англійській мові, так і в українській, завдяки словосполученням та фразеологізмам вдається донести більше інформації. Так, наприклад, під час ділової розмови ми можемо використати словосполучення «*to twist someone's arm*» – «переконати когось», але під час перекладу юридичних документів і діалогу ми не можемо перекласти як «вивернути чийось руку», оскільки нам це не дозволяє етика, ділова обстановка і сама юридична справа.

Юридична мова є окремим багатограним напрямом мови (як української, так і англійської), оскільки вона використовується лише під час виконання повноважень державних, місцевих органів влади, судових органів, апарату влади та на міжнародному рівні перемов. Юридична мова включає величезну кількість юридичних термінів і сталих виразів. Юридичні терміни часто перекладаються недостовірно, викривляючи сенс справи або зміст, що впливає на обмін інформацією між сторонами, учасниками юридичних процесів.

Підмова юриспруденції – це мова відповідних документів і протокольних промов працівників правосуддя, в яких терміни і формулювання повинні бути моносемантичними, оскільки вони мають точні значення, забезпечені однозначними дефініціями в галузевих словниках, а також вичерпними тлумаченнями в спеціалізованих довідниках, текстах законів [5, с. 683]. Переклад має точно відображати оригінал документа. Абсолютно всі написи, штампи, штампелі та печатки необхідно зазначати у тексті перекладу юридичних документів, усі примітки беруться в дужки. Розташування таких приміток теж необхідно зберігати незмінним (у центрі, всередині тексту, після основного тексту тощо) [11, с. 265]. Учені Л.М. Черноватий та А.Б. Барихина наголошують, що всі реквізити і промови працівників правосуддя мають перекладатись дослівно, у чому є сенс, адже ці вирази та реквізити не містять фразеологізмів, мають чіткі адресування окремим людям або організаціям.

Також І.В. Бойко, підтримуючи попередніх лінгвістів, запевняє, що переклад окремих компонентів, що входять до складу юридичного документа, не є достатнім для досягнення адекватності під час перекладу. Слід урахувати особливості оформлення того чи іншого документа у мовах оригіналу та перекладу. У разі, коли оформлення документів та їх структури

відрізняються у двох мовах, необхідно шукати еквіваленти, які б не призводили до будь-яких втрат під час перекладу правничих документів [6, с. 2]. Тут дуже точно передана сама мета перекладу – донесення всієї суті справи чи розмови. Обґрунтованим і осмисленим може бути тільки переклад повного документа, що виключає викривлення будь-яких обставин, зазначених у ньому. Можна навести переклад із трактуванням законодавства: «не можна трактувати статтю, не прочитавши її до кінця» або «суддя не може виносити вироку, не дізнавшись про всі обставини справи, не вислухавши всіх сторін судового процесу».

Залежно від типу юридичних документів юридичний переклад поділяється на: переклад законів та нормативно-правових актів та їх проектів; переклад договорів; переклад юридичних меморандумів; переклад нотаріальних посвідчень; переклад установчих документів юридичних осіб; переклад довіреностей [17, с. 131]. Як зазначає англійський правник, юридичні документи необхідно також розмежовувати за формою, змістом і призначенням, оскільки найбільш суворі документи (меморандуми, нормативно-правові акти, судові рішення тощо) будуть перекладатись у пасивному стані та мати безособову форму речень.

Але ми не встигли зазначити, що юридична англійська мова – це не лише переклад термінів з окремих галузей права, а й міжгалузеве спілкування, яке може бути пов'язане зі стратегічними напрямками розвитку між двома країнами, живе спілкування між представниками цих країн. Не є важливим те, президенти це чи міністри. Важливий сам процес передання інформації, адже завдяки правильності цього процесу можна вирішувати дуже важливі питання. Отже, розглянемо вимоги до перекладу термінів і фраз ділового спілкування.

Ділове спілкування не має сталого образу спілкування, а відбувається на офіційному рівні, проте не є завжди однаковою. У різних моментах перемовин використовують різні формули спілкування, про які мова буде вестися далі, і стійкі словосполучення. Під час дослідження стійких словосполучень англійської мови академік В.В. Виноградов виходить із того, що «більшість людей говорить і пише за допомогою готових формул, кліше. У системі сучасної літературної мови, слова не функціонують як вільні, раптово зітнуті і зчеплені окремі компоненти, а займають постійні місця в традиційних формулах» [13, с. 65].

Ділове спілкування – це міжособистісна, міжкультурна зона професійної комунікації, яка включає перспективний, комунікативний та інтерактивний рівні поведінки, зумовлена окремими характеристиками спілкування, як-от зацікавленість, конфліктність, взаєморозуміння і розуміння. Ділове спілкування, здійснюване з метою

ефективної співпраці людей, що вступають у мовне спілкування, і спрямоване на оптимізацію того чи іншого виду діяльності, представленої у таких двох формах, як усна і письмова (остання включає договори, накази, положення, інструкції, акти, угоди, заяви, контракти, резюме, приписи до законів, резолюції і ділове листування).

О.В. Константінова зазначає, що англійська мова ділового спілкування володіє певними особливостями, які необхідно враховувати й обов'язково дотримуватися під час перекладу. «Суть ділового стилю – це терміни + прецизійна інформація + кліше + фразеологічні та ідіоматичні одиниці. Володіння всіма чотирма компонентами – основа і гарантія успіху» [10, с. 23]. Ця формула користується заслуженою популярністю через свою афористичність. Але до неї треба ставитися так, як і до інших наукових узагальнень, тобто з урахуванням того, що дійсний стан речей спрощується. Пропонуючи свою формулу, науковець дає нам підґрунтя для її осмислення. Залежно від ситуацій ми можемо змінювати (видаляти, переставляти) елементи формули. Більшість англійських сталих виразів є описовими, тобто такими, де є означення та означуваний компонент, причому означення займає в словосполученні першу позицію.

Висновок та перспектива подальших розробок. Отже, переклад юридичних термінів – це дуже важка робота обох сторін та учасників перемовин. Також переклад юридичних термінів має базуватись трохи на творчому рівні перекладу. Спочатку може здаватися, що творчий переклад може не зовсім точно передавати думку сторони, не доносити ідею, але творчість перекладу має місце, коли у документах чи діалозі присутні юридичні фразеологізми, під час дослівного перекладу яких можлива втрата логічності та послідовності перекладу. Але всі реквізити документів, цитати суддів або представників судової системи повинні перекладатись дослівно, оскільки вони не містять фразеологізмів, «крилатих виразів», а спрямовані на окремі установи, організації та осіб.

Що стосується описового перекладу, то можна сказати: зважаючи на невідповідність граматичних форм і конструкцій в англійській і українській мовах, перекладач юридичної лексики часто змушений вдаватися до граматичних або лексико-граматичних трансформацій. Для досягнення адекватності та дотримання мовних норм під час перекладу юридичних документів з англійської мови українською необхідно провести низку серйозних змін синтаксичної структури вихідного речення, щоб комунікативні та когнітивні функції відповідних фрагментів тексту були збережені. Проведене дослідження дозволяє охарактеризувати проблему професійного юридичного перекладу з огляду на динамічність розвитку фахових

термінів. Ця проблема потребує постійної уваги і дослідження науковцями з метою відповідності вимогам сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриєнко Л.О. Науково-технічний переклад. Конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей. Черкаси : ЧДТУ, 2002, 22 с.
2. Бойко І.В. Особливості перекладу юридичних документів та їх оформлення. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 16 квітня 2015 р.
3. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова, Москва, 1953. № 5. 120 с.
4. Константінова О.В. Структурно-семантичні особливості термінів оподаткування в американському і британському варіантах сучасної англійської мови : дис. ... канд. філол. наук. Рівне, 2004. 300 с.
5. Пиголкин, А.С. Язык закона. Москва : Юрид. лит., 1990. 200 с.

REFERENCES

1. Andrijenko L. O.(2002) Naukovo-tekhnichnyj pereklad [Scientific and technical translation]. Konspekt lekcij i dydaktychnyj material dlja studentiv linghivistychnykh specialjnostej. Cherkasy: ChDTU, p. 22.
2. Bojko I. V. (2015) Osoblyvosti perekladu jurydychnykh dokumentiv ta jikh oformlennja [Features of translation of legal documents and their design] Materialy II Mizhnarodnoji nauko-vo-praktychnoji konferenciji, Kyjiv: p. 25.
3. Vinogradov V. V.(1953) Osnovnye typy leksicheskikh znacheniy slova [The main types of lexical meanings of the word] Moscow: № 5. p. 120.
4. Konstantinova O. V.(2004) Strukturno-semantychni osoblyvosti terminiv opodatkuwannja v amerykansjkomu i brytansjkomu variantakh suchasnoji anghlijsjkoji movy [The main types of lexical meanings of the word] dys. kand. filol. nauk., Rivne: p. 300.
5. Pigolkina A.S. (1990) Yazyk zakona [The language of the law]. Moscow: Yurid. lit., p. 192.

КОМУНІКАТИВНІ РЕАКЦІЇ МОВЦЯ НА НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Шуляк І. М.

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

вул. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна

orcid.org/0000-0002-2908-9040

i.m.shuliak@gmail.com

Ключові слова: *непрямий мовленнєвий акт, мовленнєвий вплив, комунікативна реакція, успішність/неуспішність непрямого висловлення.*

Статтю присвячено дослідженню реактивних комунікативних ходів співрозмовників на непрямі мовленнєві акти мовців у діалогічному мовленні в англійському художньому дискурсі. Уточнено поняття непрямого мовленнєвого акту в сучасній антропологічно орієнтованій комунікативно-дискурсивній парадигмі дослідження лінгвальних категорій. Так, трактуємо непряме висловлення як одиницю з двома іллокутивними силами, в якій одна іллокутивна сила, що співвідноситься з буквальним змістом висловлення, протистоїть іншій, що зумовлює реалізацію комунікативної інтенції мовця. Непрямий мовленнєвий акт є мовленнєвим засобом ведення вербальної взаємодії, який націлений вести успішне чи неуспішне спілкування, досягаючи заздалегідь запланованої мети. Непряме висловлення мовця стає успішним у разі отримання очікуваної комунікативної реакції співрозмовника на почутий непрямий мовленнєвий акт, що означає й успішну актуалізацію комунікативної інтенції мовця за допомогою такого висловлення. Неуспішним непрямий мовленнєвий акт вважаємо тоді, коли реакція співрозмовника на непряме висловлення є відсутньою або неправильно протрактованою ним і коли комунікативна інтенція мовця не реалізована у комунікативній ситуації. Уведено поняття комунікативної реакції мовця на вербальну дію співрозмовника як необхідного елемента аналізу комунікативного процесу з непрямим мовленнєвим актом. З'ясовано, що типи комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт мовця є вербальними й невербальними у діалогічному мовленні у романах Патріка Вайта. Характер реактивних комунікативних ходів співрозмовника на непряме висловлення варіюється від очікуваних до неочікуваних. Неочікувана, але кооперативна реакція персонажа на непряме висловлення зафіксована у ситуаціях вербальної взаємодії, що свідчить про намір персонажа співпрацювати у комунікативному плані, але неможливість через певні причини задовольнити бажання співрозмовника. Виявлено неочікуваний характер реакції персонажа на непряме висловлення з метою припинення будь-якої кооперації під час спілкування. Кількість очікуваних вербальних комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт є значно більшою за неочікувані комунікативні реакції у діалогічному мовленні. Обґрунтовано, що непрямі мовленнєві акти є релевантними й успішними висловленнями у діалогічному мовленні персонажів у романах Патріка Вайта, які реалізують комунікативну інтенцію непрямим способом.

SPEAKER'S COMMUNICATIVE REACTIONS ON INDIRECT SPEECH ACTS IN DIALOGUES (BASED ON ENGLISH LITERATURE DISCOURSE)

Shuliak I. M.

Candidate of Philological Sciences,

Lecturer at the Department of English Philology and Methods of English Language Teaching

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2908-9040

i.m.shuliak@gmail.com

Key words: *indirect speech act, communicative response, speech effect, efficiency, failure of an indirect utterance.*

The article presents the study of speaker's communicative responses on an indirect speech act in dialogues in English literature discourse. This paper proposes an inquiry into the specifics of communication with indirect speech acts in anthropocentric communicative cognitive aspects of linguistic researches. Indirect speech act is recognized as an utterance with an additional illocutionary force. An additional illocutionary force extends the indirect speech act's meaning and functions to actualize the speaker's communicative intention in verbal interaction. Indirect speech act is a verbal means of interaction which aims to create a successful or unsuccessful communication. Indirect utterance is used by speakers to achieve an intended purpose. Speaker's indirect speech act becomes successful in the case of obtaining the expected communicative reaction of the interlocutor to the indirect utterance. The expected communicative response means the actualization of speaker's communicative intention. Indirect speech act is considered unsuccessful when the interlocutor's reaction to the indirect utterance is absent or incorrectly interpreted by them and the speaker's communicative intention is not realized in the communicative situation. It has been found that the types of communicative interlocutor's responses to the speaker's indirect speech act are verbal and nonverbal in character's speech in Patrick White's novels. The peculiarities of character of the interlocutor's reactive communicative moves to an indirect utterance varies from expected to unexpected. Unexpected but cooperative character's response to the indirect utterance is recorded in situations of verbal interaction. This type of communicative response indicates the character's intention to cooperate in this communication, but the inability for some reason to satisfy the desires of the interlocutor. The unexpected reactions of the character's response to the indirect utterance in order to stop any cooperation during communication were revealed, but their number is much smaller than the expected interlocutor's communicative responses. Indirect speech acts are relevant and successful utterances in character's speech in Patrick White's novels, which realize communicative intention in an indirect way.

Постановка проблеми. Дослідження будь-якого мовленнєвого явища у лінгвістичній науці передбачає аналіз його результативності у вербальній інтеракції. Отож, вивчення мовленнєвої одиниці зумовлює демонстрацію її успішності й вдалості під час комунікації. Якщо мовленнєва одиниця не призводить до будь-яких зрушень вербального чи невербального характеру у вербальній кооперації, які постають як її наслідок, то вона втрачає актуальність дослідження.

Живе спілкування «наскрізь пронизане небу-квальністю» [3], що зумовлено широким спек-

тром мовних і позамовних факторів, які допускають та навіть вимагають за певних обставин (або у певних ситуація) від комунікантів звернення до непрямих способів вираження інтенціональних потреб, що здійснюється за допомогою непрямих мовленнєвих актів (далі – НМА). У комунікативному процесі НМА є ефективними реалізаторами інтенцій мовця, що здатні вербально репрезентувати додатковий смисл висловлення, який не актуалізований безпосередньо.

Увагу зарубіжних та вітчизняних лінгвістів привертають процеси породження непрямого

висловлення [9; 10; 11; 12]. Науковці вивчають лінгвальні засоби реалізації НМА [6; 7]; досліджують екстралінгвальний аспект висловлення у комунікації [1; 2; 3; 4]; окреслюють функціональність та прагматичний потенціал цієї лінгвальної величини [2; 6]. Проте залишається ще не дослідженою лакуна у поданні цілісної характеристики комунікативного процесу з НМА, а поза увагою залишаються реактивні комунікативні ходи мовця на почуті НМА у вербальній інтеракції, що дозволяє з'ясувати його ефективність та успішність у реалізації комунікативного наміру та мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Актуальність роботи зумовлена зацікавленістю сучасних лінгвістичних досліджень до виявлення релевантних інструментів реалізації цілей комунікативного процесу в непрямий спосіб для впливу на свідомість і поведінку співрозмовників. **Мета** наукової розвідки полягає у встановленні характеру й типів комунікативних реакцій мовця на НМА у діалогічному англійському художньому дискурсі, щоб виявити успішність чи неуспішність непрямого висловлення у реалізації комунікативної інтенції. Для реалізації мети поставлено такі **завдання**: узагальнити визначення НМА у сучасній лінгвістиці; описати типи й характер комунікативних реакцій співрозмовників на НМА у різних ситуаціях діалогічного мовлення; визначити успішність або неуспішність ведення вербальної взаємодії з НМА у реалізації комунікативної інтенції мовця.

Об'єктом дослідження є комунікативні реакції співрозмовників на непрямі мовленнєві акти, представлені у текстах англійської художньої прози. **Предмет дослідження** – типи й характер реактивних комунікативних ходів мовця на НМА як результат успішної чи неуспішної реалізації комунікативної інтенції мовця в англійському діалогічному мовленні. **Матеріалом дослідження** слугували 238 непрямих мовленнєвих актів комунікантів, зафіксованих методом суцільної вибірки в текстах англійської художньої прози австралійського письменника, Нобелівського лауреата Патріка Вайта, які були написані у період 1975–2002 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття НМА уведено у термінологію лінгвістичної прагматики Дж. Серлем, який трактував його як мовленнєву дію, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано (шляхом здійснення іншого) [12, с. 30]. Н. Ройтенбек вважає, що у НМА функціонує первинне (primary) і вторинне (secondary) іллокутивні значення. Первинне належить до вираженого непрямо, вторинне – до буквального значення [10; 11]. Дж. Мейбауер наголошує на додатковій іллокутивній силі непрямого висловлення, яка актуалізується у контексті комунікативної ситуації [9, с. 82].

Згідно з цим трактуємо НМА як висловлення з двома іллокутивними силами, у якому одна іллокутивна сила, що співвідноситься з буквальним змістом висловлення, не відповідає, а протистоїть (*does not correspond*) іншій, що актуалізується у певному контексті вербальної взаємодії та зумовлює реалізацію комунікативної інтенції мовця.

Послугуючись основними положеннями Теорії Релевантності, у яких мовиться, що «пошук релевантності є базовою ознакою людського пізнання» [16], можна стверджувати, що людина у своїй діяльності, зокрема й комунікативній, прагне до максимізації релевантності своїх дій, щоб досягнути запланованого результату. З огляду на це, якщо категорія релевантності детермінує плин комунікативної діяльності, то можна припустити, що вона зумовлює й виникнення непрямого висловлення у вербальній інтеракції. Доки мовець не буде впевненим, що його висловлення відповідає потребам сформованої комунікативної ситуації, тобто стане релевантним, ефективним і успішним, доти він не вводить МА у комунікативний процес.

Виявлення успішності непрямого висловлення дозволяє з'ясувати ефективність комунікативного процесу з НМА у художньому дискурсі П. Вайта, адже у процесі вербальної взаємодії комуніканти намагаються розпізнати комунікативні інтенції одне одного і вирішують, як зреагувати на вербальні чи невербальні дії співрозмовника. Як стверджують Дж. Ф. Аллен та Р. Перро, вербальна чи невербальна реакція може пояснити релевантність й успішність висловлення у сформованій комунікативній ситуації [1, с. 322].

Успішність спілкування ґрунтується на «дієвому, кооперативному, недевіантному спілкуванні людей, спілкуванні, яке досягає своєї мети» [16, с. 223]. Успішне функціонування висловлення у комунікативному процесі, його смислова відповідність ситуації спілкування полягає у тому, щоб здійснення бажаного для мовця перлокутивного ефекту мало місце (стало вдалим) у вербальній кооперації, а реакція співрозмовника стала очевидною для всіх учасників. Отож, НМА уведені персонажем із заздалегідь запланованою метою вплинути на співрозмовника і як спроба створення взаємовигідних умов спілкування. Відповідно до цього слід уточнити поняття комунікативної реакції: це вербальна чи невербальна дія, вчинок, жест, міміка тощо співрозмовника на висловлення, що виникають у відповідь на вербальну дію мовця (н.д. НМА), що допомагає мовцеві орієнтуватися в дієвості актуалізації комунікативної інтенції та мовленнєвого впливу у відповідній ситуації мовлення за допомогою НМА.

Якщо співрозмовник жодним чином не реагує на НМА або ж діє всупереч комунікативній інтенції мовця, то можна зробити висновок, що непряме

висловлення не досягає своєї мети у сформованій комунікативній ситуації, тому персонаж має шукати інші способи реалізації власних інтенцій. У таких випадках ідеться про неуспішність НМА. Якщо ж спостерігаємо вербальну чи невербальну реакцію співрозмовника на висловлене мовцем, то перлокутивний ефект (Л.Р. Безугла [3]) НМА реалізовано ефективно, тому можемо стверджувати про успішність реалізації непрямого висловлення у діалогічному мовленні.

Непряме висловлення є вербальним механізмом і засобом, що має «високу впливову потужність на свідомість, дії та вчинки співрозмовника під час вербальної взаємодії» [4, с. 224], адже комунікативний процес із НМА не лише передбачає передання мовцем необхідної інформації та її інтерпретацію співрозмовником, а і є зумовленим потребою здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника у сформованій комунікативній ситуації. Комунікативна інтенція мовця у НМА, виражена у непрямий спосіб, здійснює мовленнєвий вплив на співрозмовника й «продукує» (*give rise*) перлокутивний ефект висловлення у комунікативному процесі [7, с. 82]. Як стверджують К. Бах і Р. Харніш, мовленнєвий вплив може виражатися не буквально у висловленні, а його успішність визначається визнанням (*recognized*) співрозмовника, тобто за результатом комунікативних реакцій співрозмовника на таке висловлення [7, с. 81]. Мовленнєвий вплив має заздалегідь обдуманий мовцем ефект, спрямований на викликання необхідної реакції у співрозмовника, та має чітко визначений спектр дії [3, с. 189]. Отож, комунікант у НМА опосередковано мовленнєво впливає на іншого учасника комунікації, щоб вплинути на його поведінку, перебіг думок, почуття й настрої.

Для аналізу успішності НМА мовця у вербальній взаємодії слід проаналізувати типи реакцій співрозмовника на непряме висловлення. Отож, НМА є релевантним та успішним у сформованих комунікативних ситуаціях діалогічного мовлення у разі очікуваної реакції від співрозмовника на опосередкований мовленнєвий вплив, реалізований мовцем у вербальній взаємодії. Якщо очікуваної реакції не спостерігаємо, то слід указати на «перлокутивну спробу» [3] реалізації НМА.

Релевантність висловлення мовця стає очевидною у контексті або комунікативній ситуації мовлення. Контекст демонструє результат мовленнєвого впливу, який непряме висловлення здійснює на співрозмовника. За Г. Кларком, реакції на НМА бувають очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, а також кооперативними й неочікуваними з метою припинення будь-якої кооперації [8, с. 434]. На рівні діалогічного мовлення виявлено різні типи реакцій на непрямі вислов-

лення з боку співрозмовника у романах П. Вайта, наприклад:

– очікувана вербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

Once about this hour a stranger came, whom they remembered for many a day, because he was the first. He came up the track towards the dead tree, against which she milked her yellow cow. "Who is this cove?" asked her husband.

"He is the man walking to Wullunya, with a bag full of Bibles and some funny water in a bottle."

"It's a long way to Wullunya." (+> I would like to stay for a night in your house), said the young man as the stranger was gathering his books in the dusk, wrapping them in the sheets of crumpled paper from which he had taken them ["The Tree of Man", с. 37].

"Better ask him to have something. Can you do it?" asked Stan Parker. "He can doss down outside", said her husband, "or on the veranda, on a few bags.

"Though what it will be," she said, "I do not yet know".

Висловлення випадкового перехожого *'It's a long way to Wullunya'* інформує сім'ю Паркерів про довгий шлях до міста Вуланія, чим опосередковано виражає запит-прохання до чоловіка і жінки переночувати у будинку. Отож, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати директив – змусити співрозмовника впустити переночувати. Непряме висловлення реалізується у контексті, адже лише з урахуванням контекстуальної інформації відбувається домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця – бажання чоловіка залишитися у будинку на ніч. Успішність непрямого висловлення є очевидною з вербальної реакції персонажа: *'Better ask him to have something. Can you do it?'* та слів наратора *'She dealt with the business of a first guest'* ["The Tree of Man", с. 37], які виражають дозвіл Паркерів на прохання чоловіка, наприклад:

– очікувана невербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

When Theodora came into the room, onto the green, cold sougning of the pines, his eyes, she saw, had not returned. "It's cold in here", (+> I want you to make the room wamer), she said and stooped.

He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood. "Have you ever thought, Theodora," Father said, 'about Nausicaa, the name? It is as smooth and straight and tough as an arrow' .... ["The Aunt's Story", с. 67].

У сформованій комунікативній ситуації висловлення дочки *'It's cold in here'* безпосередньо інформує про холод у кімнаті, а також опосередковано виражає бажання зігрітися за допомогою грубки у будинку. Дочка має на меті донести до співрозмовника твердження і змусити його запалити грубку в кімнаті. Аналіз лінгвального контексту

художнього дискурсу репрезентує успішний перлокутивний ефект непрямого висловлення, адже батько виконує прохання дочки. Мовленнєвий вплив НМА є релевантним та успішним у комунікативній ситуації художнього дискурсу, оскільки спостерігаємо реакцію персонажа, хоч і невербальну, на непряме висловлення дочки: *'He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood'* ["The Aunt's Story", с. 67].

У результаті аналізу НМА виявлено «перлокутивні спроби» [3] реалізувати мовленнєвий вплив на співрозмовника за допомогою непрямого висловлення у мовленні персонажів;

– неочікувана, але кооперативна реакція персонажа на непряме висловлення, яка свідчить про намір персонажа співпрацювати у комунікативному плані, але неможливість через певні причини задовольнити бажання співрозмовника, наприклад:

Sister Manhood was glad of her woolly. Pink and fluffy, it made her look bulky. It couldn't be helped: she ought to be thickening. "The bed's cold," (+>I need a warm blanket), Mrs Hunter complained ["The Eye of the Storm", с. 472].

Висловлення місіс Хантер *'The bed's cold'* виражає звинувачення доглядальниці у недбалості. У сформованій комунікативній ситуації МА непрямо виражає прохання зігріти її. Отож, реалізуючи констатив, персонаж має на меті опосередковано реалізувати директив – прохання до доглядальниці приготувати ліжко до сну. Невербальні дії персонажа, яка вже принесла теплий одяг напередодні (*'I've got you the hot-water bottle. And your jackets and socks. The nurse was unscrewing her dried prawn of a patient from the position a nap had left her in'* ["The Eye of the Storm", с. 472]), вказують на «перлокутивну спробу» реалізувати НМА у діалогічному мовленні персонажів. Однак доглядальниця бажає підтримати розмову і хороші міжособистісні стосунки з місіс Хантер, запевнюючи її в тому, що вона зробила достатньо, щоб зігріти жінку;

– неочікувана реакція персонажа на непряме висловлення з метою припинення будь-якої кооперації, наприклад:

A pale little yellow little sheep dog bitch, with a collar several sizes too big, pointed a pink nose to a wind and trod delicately down the street.

"I'm going up to Moriartys," (+> Can you go to that person?), said Amy Quong.

At first Arthur said nothing at all. He never said much, but he knew that over the present case there was less to say than he usually said. He took up a bunch of a liquorice straps and hung them on another nail.

"I've said all this week I'm going to Moriartys".

Arthur granted and turned away. "Somebody's got to go," he said.

Arthur dusted a fitch of bacon. The texture was a kind of smooth-rough. It was also pleasant to smell. The whole store was pleasant to smell if you have a taste for incongruities ["The Happy Valley", с. 29].

Сестра розповідає братові про небажаний візит до дружини шкільного вчителя, а також опосередковано просить співрозмовника самому поспілкуватися з нею. Аналіз лінгвального й екстралінгвального контекстів показує небажану реакцію персонажа на непряме висловлення жінки (чоловік не відмовляє їй йти до місіс Моріарті й сам не хоче зробити їй таку послугу). Також спостерігаємо бажання чоловіка припинити будь-яку кооперацію з сестрою: ухиляння від вербальної відповіді й небажання реагувати на мовленнєвий вплив, реалізований у непрямому висловленні через особисту неприязнь до сестри.

Отже, у результаті аналізу 238 комунікативних ситуацій із НМА та відповідних реакцій співрозмовників на почуті непрямі висловлення з'ясовуємо, що НМА у діалогічному мовленні є успішними висловленнями, які актуалізують комунікативну інтенцію мовця та запланований мовленнєвий вплив на співрозмовника. Спостерігаємо різний характер і типи комунікативних реактивних ходів співрозмовника на НМА, які продемонстровано у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількісне і відсоткове співвідношення типів комунікативних реакцій співрозмовника на непрямий мовленнєвий акт мовця

Типи комунікативних реакцій співрозмовника на НМА мовця	Кількість (n)	Кількість (%)
Вербальна	129	54%
Невербальна	42	18%
Неочікувана кооперативна	38	16%
Неочікувана некооперативна	49	12%
Всього	238	100%

Висновки і перспективи подальших розробок. Результати дослідження реактивних комунікативних ходів мовців на НМА в діалогічному мовленні художнього дискурсу П. Вайта дозволяють зробити висновки, що непрямі висловлення мовців характеризуються успішністю у вербальній взаємодії. Непрямі висловлення успішно здійснюють бажаний ефект на співрозмовника, адже у 189 ситуативних випадках із НМА співрозмовник правильно реагує на непряме висловлення у вербальній чи невербальній формі, демонструючи розуміння НМА мовця і бажання продовжувати кооперативний чи некооперативний тип комунікації. НМА є релевантними засобами опосередкованої репрезентації комунікативних інтенцій мовця, які реалізують мовленнєвий вплив на співрозмовника,

оскільки очікувані вербальні й невербальні реакції співрозмовників указують на бажане для мовця реагування з боку співрозмовника на комунікативну інтенцію непрямих мовленнєвих ходів у комунікативній інтеракції художнього дискурсу П. Вайта. Інші 49 комунікативних ситуацій із НМА показують небажання співрозмовника реагувати на непряме висловлення або ж нерозуміння реалізації мовцем комунікативної інтенції у непрямий спосіб.

Загалом, можна стверджувати, що НМА є успішними лінгвальними засобами реалізації комунікативної інтенції мовця та мовленнєвого впливу на співрозмовника у комунікативній взаємодії в діалогічному мовленні у художньому дискурсі П. Вайта. Перспективою подальшого дослідження вбачаємо аналіз НМА і реактивних комунікативних ходів на них у різних типах дискурсу для компаративного аналізу як релевантного засобу реалізації комунікативної інтенції та мовленнєвого впливу на об'єкта вербальної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аллен Дж.Ф., Перро Р. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс. 1986. Вып. 17. С. 322–362.
2. Бациевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
3. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2007. 332 с.
4. Селіванова О.О. Мовленнєвий вплив в комунікативній взаємодії // *Психолінгвістика*. 2012. Вип. 10. С. 223–229.
5. Шуляк І.М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англомовному художньому дискурсі. *Наукові записки національного університету Острозької академії. Серія Філологічна*. Вип. 61. 2016. С. 151–154.
6. Шуляк І.М. Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2018. 267 с.
7. Bach K., Harnish R. *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge : Mass and London: MIT press, 1979. 327 p.
8. Clark H. Responding to Indirect Speech Acts. *Cognitive Psychology*. Amsterdam : Elsevier, 1979. N. 11. PP. 430–477.
9. Meibauer, J. What is indirect speech act? Reconsidering the literal force hypothesis'. *Pragmatics & Cognition* 26: 1. 2019. PP. 61–84. DOI: 10.1075/pc.19009.mei
10. Ruytenbeek, N. (2019). Indirect requests, relevance, and politeness. *Journal of Pragmatics* (142). 2019. PP. 78–89.
11. Ruytenbeek, N. Literalism and indirect speech act understanding: A straw man and an unsolved experimental issue. URL: https://www.researchgate.net/publication/344753143_Literalism_and_indirect_speech_act_understanding_A_straw_man_and_an_unsolved_experimental_issue (дата звернення 26. 01. 2021).
12. Searle J. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 204 p.
13. White P. *The Eye of the Storm*. New York: Avon, 1975. 544 p.
14. White P. *The Tree of Man*. London: Vintage Books, 1994. 480 p.
15. White P. *Happy Valley*. London: Jonathan Cape, 2012. 432 p.
16. Wilson D., D. Sperber. *Relevance Theory. The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 2004. P. 607–632.

REFERENCES

1. Allen, J. & Perro, R. (1986). Revealing of communicative intention in an utterance [Vyivlenije komunikatybnoho namerenija v vuskazyvanije]. *Novoje v zarubezhnoi lingvistike*. Moscow: Progress, 17. 322-362.
2. Bach, K., & Harnish, R. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge: Mass and London: MIT press.
3. Batsevych, Ph. (2010). *Outline of Linguistic Pragmatics* [Narysy z lingvistychnoii pragmatyky]. Lviv: PAIS.
4. Bezugla, L. (2007). *Verbalization of implicit meanings in German Discourse* [Verbalizatsiia implitsytnyh smysliv y nimets'komovnomu dialogichnomu dyskursi]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University.
5. Clark, H. (1979). Responding to Indirect Speech Acts. *Cognitive Psychology*, 11, 430–477. DOI: 10.1016/0010-0285(79)90020-3
6. Meibauer, J. (2019). What is indirect speech act? Reconsidering the literal force hypothesis. *Pragmatics & Cognition*, 26: 1, 61-84. DOI: 10.1075/pc.19009.mei
7. Ruytenbeek, N. (2019). Indirect requests, relevance, and politeness. *Journal of Pragmatics*, 142, 78–89.
8. Ruytenbeek, N. (2020). Literalism and indirect speech act understanding: A straw man and an unsolved experimental issue (2021). Retrieved January, 26, 2021, from https://www.researchgate.net/publication/344753143_Literalism_and_indirect_speech_act_understanding

- ing_A_straw_man_and_an_unsolved_experimental_issue
9. Searle, J. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
  10. Selivanova, O. (2012). Speech effect in communicative interaction [Movlennieviyi vplyv v komunikatyvnyi vzaiemodiii]. *Psycholinguistics*, 10, 223-229.
  11. Shuliak, I.M. (2016). Teoriia Relevantnosti yak metod interpretatsiyi nepriamyh movlennievych aktiv v angломovnomu hudozhnjomu dyskursi [Relevance theory as a method of Indirect Speech Acts Interpretation in English Literary Discourse]. *Philology*, 61. Lutsk: Shidnoievropeiskyi natsionalnyi Universytet imeni Lesi Ukrainky.
  12. Shuliak, I. M. (2018). Nepriami movlennievi akty u romanah Patrika Waita: lingvostylistychnyi ta phunktsionalno-pragmatychnyi aspekty [Indirect speech acts in Patrick White's novels: linguostylistic and functional-pragmatic aspects]. dys. ... cand. philol. nauk: 10.02.04. Kherson. [in Ukraine].
  13. White, P. (1975). *The Eye of the Storm*. New York: Avon.
  14. White, P. (1994). *The Tree of Man*. London: Vintage Books.
  15. White, P. (2012). *Happy Valley*. London: Jonathan Cape.
  16. Wilson D., Sperber, D. (2004). *Relevance Theory. The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell.

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-58>

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Н. В. ЛАЗЕБНОЇ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ПОСЕРЕДНИК У КОМУНІКАЦІЇ “ЛЮДИНА – МАШИНА”»¹

Козлова Т. О.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської філології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна*

Увага науковців до проблем комунікації, її рушійних сил, умов і засобів спілкування в контексті якісно нового, дигіталізованого соціального простору віддзеркалює сучасні потреби фундаментальних та прикладних досліджень. Усвідомлення динаміки світоглядних парадигм стимулювало конструктивну полеміку стосовно основних завдань реального життя, ефективної взаємодії людини з природним і соціальним довкіллям. Сучасний погляд на комунікацію передбачає її визнання як фундаменту суспільної реальності, адже інформаційна спільнота функціонує швидше з оперттям на соціально зумовлені процеси передачі та сприйняття інформації, ніж на обсяги й контент трансльованих даних. З огляду на це успішне існування людини в постіндустріальних умовах тотального інформаційного обміну становить центральну проблему як у гуманітарних, так і в технічних науках, зокрема комп'ютерних.

З огляду на кількісні та якісні зміни у сфері соціальних інтеракцій у сучасному світі монографія Н. Лазебної є на часі, адже загострює питання поліаспектного дослідження оцифрованої комунікації, її опосередкованості символічними засобами природного спілкування. Перш ніж перейти до аналізу монографії, дозволимо собі деякі міркування стосовно ролі природної мови в поступальному розвитку комунікації.

Історія людства фактично являє собою низку еволюційних зсувів у процесі обміну інформацією. Перший етап комунікативної еволюції позначений виникненням природної мови, переходом від доміантної просторово-образної до логіко-вербальної форми мислення, переважанням знаково-символічних засобів збереження й передачі інформації. Ускладнення символічних репрезентацій забезпечило вихід людини за межі безпосе-

реднього переживання реальності як єдиної можливої форми встановлення зв'язків із довкіллям, а також уможливило вербальне втілення глибинних структур. Коли фізичне, психічне й вербальне є лише проявами того чи іншого об'єкта пізнання, коли усвідомлюється гнучкість і нестабільність зв'язків «матеріальне – свідоме – вербальне/символічне», тоді відбувається остаточне розщеплення цілісності світу та переміщення центру відліку в зону «Я». Усе усвідомлюється з позиції «я – інше», а розщеплений універсум складається з функційно подібних («можливих») світів семіосфери. Розширюється масштаб комунікації, адже процеси усвідомленої та цілеспрямованої взаємодії здійснюються не тільки між людиною і світом, а й на рівні міжособистісних інтеракцій.

Другий комунікативний зсув стимульований збільшенням комунікативного простору, розвитком суспільних процесів і переходом до міжсоціумної взаємодії. Цей етап комунікативної еволюції пов'язаний із розвитком міжнародних мов: аккадської, арамейської, арабської та перської мов на Близькому Сході, санскриту в Індії, давньогрецької мови в Середземномор'ї та латини в Європі. Із XVII ст. відбувається зростання обсягу комунікативних функцій іспанської, португальської, французької, німецької мов. Упродовж XVII–XX ст. англійська мова також здобуває статус міжнародного засобу спілкування та швидко досягає рівня глобальної лінгва франка. Цей етап комунікативної еволюції позначений суттєвими модифікаціями спілкування, які виходять за межі міжперсональної взаємодії, сягають рівня міжкультурного обміну інформацією. Ефективність мови міжнаціонального спілкування передбачає, окрім спільного коду, достатній рівень мовної й етикетної компетенції, урізноманітнення сфер масового застосування мови. Комунікація на міжкультурному рівні диктує впровадження ефективних тактик і стратегій спілкування з метою забезпечення адекватності кодування або

¹ Lazebna N. English Language as Mediator of Human-Machine Communication. Mysore, India : PhDiains along with Ambishpere ; Academic and Medical Publishers ; Royal Book Publishing, 2021. 571 p. ISBN 978-8194867210.

декодування змісту. Ці та інші чинники стимулюють поведінкову активність людини, зумовлюють новий міжсоціумний вимір комунікації, визначений тим, що створюється «всередині мислячих світів» (Ю. Лотман) та відбувається між ними. Так поступово створюється новий колективний простір спілкування культур з оперттям на спільні когнітивні засади суб'єктів комунікації.

Третій етап комунікативної еволюції має планетарний характер та стосується суттєвих змін засобів і механізмів усіх процесів внутрішньої й зовнішньої комунікації. Звичні способи інформаційного споживання швидко спрощуються за рахунок автоматизації, багатоканальності та полікодності засобів трансляції. Дигіталізація інформаційного обміну – онлайн-спілкування – поширюється на всі без винятку сфери соціального простору сьогодення, вимагає миттєвого реагування, систематизації величезного обсягу різномірних даних, креативності у вирішенні проблем.

З-поміж усіх сучасних змін найпомітнішими є імєрсія в цифровий простір, максимізація інтеракцій та індивідуалізація людини. Створення штучного інтелекту, складних синтезованих систем, насамперед «людина – машина», – явище безпрецедентне в історії цивілізації землян. Ситуація, коли технічні засоби спілкування відіграють певну допоміжну роль у процесі встановлення зв'язку «адресат – адресант», уже втратила актуальність. Машина не лише забезпечує та спрощує здійснення різних операцій, вона є невід'ємним складником стереотипної комунікативної моделі («час – простір – суб'єкт – об'єкт»), де машина перетворилася на штучний суб'єкт комунікації, квазіучасника процесу створення гібридної природно-штучної реальності та управління інформаційним процесом.

Схожі міркування викликає рецензована праця Н. Лазебної «Англійська мова як посередник у комунікації “людина – машина”». Це вагоме дослідження в царині мовознавства епохи формування нової інформаційної культури як осягнення взаємопроникнення когнітивно-дискурсивного й семіотичного аспектів креативної діяльності людини. Структура книги зорієнтована на дослідження можливостей застосування англійської мови як головного засобу цифрового спілкування та оформлення глобального дигіталізованого дискурсу, а також свідчить про те, що її авторка ретельно вивчила проблему розвитку нових семіотичних феноменів і послідовно розвинула концепцію англійської мови як посередника комунікації в системі «людина – машина». Немає сумнівів, що з-поміж наявних досліджень трансформації системи комунікації в сучасному суспільстві монографія Н. Лазебної посідає особливе місце.

Передмова містить концентрований виклад теоретичних положень праці та готує читача до

сприйняття концепції, що сучасний англійськомовний цифровий дискурс є ідеальною самопогоджувальною системою. Адже англійська мова слугує основою для штучних мов програмування, а комбінування вербальних одиниць із цифровими символами засвідчує його систематизованість і впорядкованість, гнучкість та варіабельність.

Перший розділ монографії (с. 2–112) присвячено розбудові теоретико-методологічного підґрунтя всієї праці. Окреслюючи визначальні соціокультурні властивості синтетичної мови, Н. Лазебна тлумачить те, як реалії природного простору транспонуються в цифровий вимір, як інформація про них кодується для сприйняття машиною. Дослідниця звертається до опису таких мов програмування, як *Python* і *Scratch*, та аргументовано доводить, що штучним мовам програмування бракує антропоцентричності, адже вони позбавлені інтуїції, натхнення, творчого потенціалу, можливості відхилення від шаблону. Штучні мови створено як алгоритмізовані коди з метою накопичення, обробки, збереження й передачі інформації, яка являє собою найголовнішу цінність сучасного суспільства (“highest information society value”, с. 11).

На переконання авторки, мови програмування є лише фрагментарними моделями природної мови, міксацією складників природного засобу комунікації та мови математики. Утім помітні й спільні властивості, адже семантика та синтаксис мови програмування «схожі» (с. 66) на природні. Та чи дозволяють ці спостереження наблизитися до відповіді на методологічно важливе запитання про співвідношення природної мови та мови програмування, тобто запитання про первинність явища чи алгоритму його створення? Вагання авторки монографії у наданні відповіді на нього помітне навіть у варіантності термінів, уживаних на позначення мов програмування: «штучна мова» (“artificial language”, с. 7 і далі), «синтетична мова» (“synthetic language”, с. 2 і далі), «нелюдська мова» (“non-human language”, с. 2 і далі).

Другий розділ (с. 113–332) присвячено деталізації кластерів комунікативних систем «людина – людина» та «людина – машина». Авторка наголошує на першочерговості різних компетенцій (фонетичної, семантичної, граматичної, прагматичної) у процесі планування й реалізації інтеракцій між природним і штучним комунікантами, наводить оригінальну інтерпретацію словесного знака, глибоко осмислює філософську проблему динамічної природи мови, пропонує ревізію поглядів Л. Вітгенштайна та С. Кріпке на значення й референцію.

У третьому розділі монографії (с. 333–424) Н. Лазебна вивчає взаємодію між природною та штучною мовами, розглядає окремі питання штучного

інтелекту, розкриває аспекти оптимізації когнітивної функції мови в контексті проблем НЛП, акцентує увагу на вдосконаленні можливостей машини розуміти природну мову, долати проблеми семантичної неоднозначності, застосовувати правила створення висловлювання, розпізнавати мовлення тощо. Усе ж вважаємо, що в цьому розділі варто було би приділити більше уваги лінгвістичним проблемам цієї міждисциплінарної розвідки, розглянути те, як типологічно відмінні природні мови розв'язують складні завдання з конструювання висловлювання, як відбувається сприйняття та декодування усного чи письмового мовлення.

Четвертий розділ монографії (с. 425–549) присвячено проблемі ефективної реалізації діалогових процесів і розмовних інтерфейсів. Приділено увагу англійськомовному чат-боту як способу взаємодії людини та машини. У цій площині авторка пропонує нестандартні підходи до проблем моделювання, структури й функцій комунікації, забезпечення успішного спілкування людини з машиною із застосуванням англійської мови. Центральності набувають важливі й дотепер периферійні в теорії

комунікації питання: умови когерентності спілкування, забезпечення його природності, уникнення можливих комунікативних невдач.

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що книга Н. Лазебної характеризується широтою та міждисциплінарністю наукової проблематики стосовно філософії, логіки, структури й умов комунікації, функцій природної мови та її ролі у формуванні нового гібридного сегмента культури – дигіталізованого дискурсу. Багатий фактаж дослідження подано послідовно, прозоро й доступно для загалу читачів.

Переконані, що книга, написана англійською мовою та видана за межами України, гідно унаочнить здобутки вітчизняної науки в інтелектуальному світовому просторі. Сподіваємося, що рецензована монографія стимулюватиме неабияку зацікавленість у фахівців із моделювання спілкування, машинного перекладу та інших галузей комп'ютерної лінгвістики, сприятиме подоланню наявного досі розриву між фундаментальним і прикладним аспектами наукової діяльності, практикою природномовної та цифрової комунікації.

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 82, 2021

Комп'ютерна верстка – Н.С. Кузнєцова
Коректура – В.В. Ізак

Підписано до друку: 25.06.2021.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 42,32.
Замов. № 0721/270. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
69063, Україна, м. Запоріжжя, вул. Олександрівська, 84, оф. 414
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.